ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 1er SEPTEMBRE
1964
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10097
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
40e ANNÉE — No 10.097

...ՂՄԵՐՈՒՆ «ԿՈՂՄ»ԵՐԸ

...ւմուտք եւ Արեւելք կը պատրաստ...ւին :

...յառաջիկայ Նոյեմբեր – Դեկտեմբերը ...րոշ պիտի ըլլայ :

...յեմբերին Միացեալ Նահանգներու ...ւ պիտի ունենայ Նախագահական ...րութիւն, որուն նմանը անցնող քանի ...տասնամեակներու ընթացքին եղած ...։ Անիկա, ոչ թէ մեր, այլ ամերիկեան ...տեղեակ շրջանակներու, մամուլի, քաղաքագէտներու ...թեամբ :

...կտեմբերին Մոսկուայի մէջ պիտի ...մարուի առաջին խորհրդաժողով մը՝ ... ու Միակ Համայնավարութեան վե...նորոգման հնարաւորութիւններն ու ...երը ճշդելու :

...րբէք անհաւանական չէ, որ Նոյեմ...ի ընտրութեան արդիւնքը զգալապէս ...է Դեկտեմբեր 15ի խորհրդային աշ...անքներուն եւ ծրագիրներուն վրայ :

...երիկեան առաջնորդներուն մէջ իր ...ւ չափաւորութեան խորհրդանիշ կը ...կայացուի ներկայ Նախագահ Ճոնսըն : ...մայնավար աշխարհին մէջ չափաւո...թեան ախոյեանն է վարչապետ Խը...չեւ :

...րկու աշխարհներն ալ խումբի մէջ, ...ակայն : Եւ միեւնոյն պատճառով : ...ոքի պարագային ալ անդորրն ու նը...րգործուած կարգը խանգարուած են ...ծայրայեղ »ներու կողմէ :

...իացեալ Ազգերու ամերիկեան լիա...ր Գ. Ատլայ Սթիվընսըն վերջերս ճառ ...արտասանեց, որուն մէջ ըսաւ մօտա...պէս հետեւեալը.

– Եւ այժմ, կը լսուի ձայն մը, որ կը ...ւանիշէ ծայրայեղ միջոցներ, ծայրա...յանդգնութիւն, ծայրայեղ կիրառում ...ամական սկզբունքներու : Այս ձայնը ...աճող խանդով կը կրկնէ, որ սոն...դիմագրաւելու համար անհրաժեշտ է ...յարձակողական, անզիջող, զերա...գործէն հզօր : Ըստ այս ձայնի՝ դաւա...րութեան համազօր են բոլոր սկըզ...ական շեղումները :

...այս ամէնը ըսելէն ետք, Սթիվընսըն ...ակնկիրները «լուսաբանելու» համար ...ացնէր.

– Չիս սխալ չհասկնաք. խօսքս Փեքի...նքի համայնավար Չինացիներու ...ին մասին է :

Սթիվընսըն միշտ յաջողած է իր ճա...ուն մէջ որոշ սրամտութիւն դնել : Եւ ...ասփելի է ժպիտը, երբ բոլոր ման...րամասնութիւններով Կոլտուաթըրի հա...չափուած – ձեւուած «տարազ»ը ճա...րը յանկարծ Չինացիներուն կը հագ...նէ :

...սակայն, ժպիտէն անդին կայ ակնար...ւած իմաստը : Ճոնսընի չափաւորու...ն պաշտպան Սթիվընսըն ըսել կ'ու...որ եթէ ոչ նմանութեան, բոլոր պայ...ներու տակ համեմատութեան ակըն...երեր կան «ծայրայեղ» Կոլտուա...ի եւ «ծայրայեղ» Չինացիներուն մի...

...սակայն նման տրամաբանութեան վրայ ...ուած առաջադրութենէն կը հե...ի երկրորդ համեմատութիւն մը : ...եթէ միեւնոյն «տարազ»ը կը յարմարի ...ամերիկեան ու համայնավար աշխարհ...ի «ծայրայեղ»ներուն, ապա նմանո...ի հետեւողութեամբ միեւնոյն «տա...ը կը պատշաճի ամերիկեան եւ հա...նավար աշխարհներու «չափաւոր»նե...

...հետեւաբար, կարելի է Սթիվընսը...հետեւողութեամբ ճառել Ճոնսընը ըը...նութաղրող ու ներկայացնող բանաձեւեր շարելով, եւ ապա յայտարարել, որ խօսքը ոչ թէ ամերիկեան նախագահին, այլ խորհրդային վարչապետին կը վերաբերի :

Ասկէ, Սթիվընսըն եւ իրեն պէս գաղտողները կը խուսափին, անշուշտ : Աւելին. նման առաջադրութիւն եթէ ներկայացուէր, անոնք զայն պիտի մերժէին եւ վճռապէս :

Եւ հասկնալի է, թէ ինչու : Ճոնսըն եւ Խրուշչեւ համակարծիք են չափաւորութեան պաշտպանութեան մէջ, սակայն հիմնովին տարբեր նպատակներով :

Այս նպատակները թաղուած չեն արտաքին նախարարութեանց դրասենեակներուն մէջ այլ հրապարակուած են անթիւ անգամներ եւ անտարակուսելի յստակութեամբ :

Ճոնսըն համամիտ է չափաւորութեան, որովհետեւ կը հաւատայ, թէ այդպիսով կը պահպանուին այնպիսի պայմաններ, ուր համայնավար աշխարհը աստիճանաբար կը տկարանայ, կը նահանջէ, կը քայքայուի :

Խրուշչեւ ախոյեան է չափաւորութեան, որովհետեւ, ըստ իրեն՝ ներկայ պատմաշրջանին այդ է միջազգային յեղափոխութեան յաղթանակին տանող միակ հնարաւոր ճանապարհը :

Ասկէ կը հետեւի, որ «չափաւորութիւնը» առաքինութիւն չէ ինքնին : Պարզապէս, գործելակերպ է եւ ռազմավարութիւն :

Արդ, եթէ պատահի, որ Նոյեմբերի նախագահական ընտրութեանց մէջ չահի «ծայրայեղ» Կոլտուաթըր, ապա Դեկտեմբերին Մոսկուայի խորհրդակցութեանց առեն բաւական տկարացած պիտի ըլլայ «չափաւոր» ուղղութիւնը պաշտպանողներու դիրքը :

Նման պարագայի, նաեւ համայնավար աշխարհի «ծայրայեղ» Չինացիները ի վիճակի պիտի ըլլան աւելի վճռական դիրքաւորում մը պաշտպանելու :

Նոյնքան անհեթեթ յիմարութիւն է Խրուշչեւը ներկայացնել իբրեւ «պահապան – հրեշտակ»ը դրամատիրական աշխարհի, որքան Ճոնսընը՝ իբրեւ «խաչկիր – պաշտպան»ը մարքսիստ սովետականութեան :

Սակայն պետական իշխանութեան ձըգտող ուժերը շատ յաճախ կը դիմեն նման անհեթեթութեանց՝ հակառակորդ տարբը վարկաբեկելու եւ տապալելու համար :

Ասկէ կը հետեւի, որ Մոսկուայի Դեկտեմբերեան խորհրդակցութեանց, մեծ դեր պիտի կատարէ, այն, թէ Ուաշինկթընի Սպիտակ Տան մէջ ով է նստած նախագահի աթոռին :

Եթէ տակաւին նոյն Ճոնսընն է, անպայման պիտի զօրանայ անոր «համախոհ» Խրուշչեւին դիրքը, որ պիտի ըսէ.

— Կը տեսնէ՞ք, իմ կողմէ պաշտպանուած չափաւորութեան ախոյեանն է, որ կը վայելէ ամերիկեան ժողովուրդին վստահութիւնը :

Իսկ եթէ պատահի, որ Ուաշինկթընի մէջ իշխանութեան ղեկը անցած է Կոլտուաթըրին, այս անգամ Փեքինի համախոհներն են, որ Մոսկուայի մէջ պիտի յայտարարեն.

— Կը տեսնէ՛ք, ամերիկեան ժողովուրդը մերժեց Ճոնսըն – Խրուշչեւ «չափաւորութիւն»ը որով մենք ալ ըստ այնմ պէտք է շարժինք :

Տենդագին ու բախտորոշ պատրաստութեան մէջ են կողմերը : Աւելի ճիշդ. կողմերուն «կողմ»երը :

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Թուրքերը վստահ ըլլալով որ կրնան այլեւս անկախ քաղաքականութիւն վարել, դէմ են ոչ միայն Ամերիկայի այլեւ Խորհ. Միութեան : Արդարեւ ցոյցեր եղած են երկու պետութիւններուն ալ դէմ, գլխաւորաբար Իզմիրի միջազգային տօնավաճառին մէջ, ուր Թուրքերը յարձակած են խորհրդային տաղաւարին վրայ : Այս առթիւ Խորհ. Միութիւնը բողոքագիր մը յանձնած է Թուրքիոյ ուր կը շեշտէ.— «Խորհ. Միութեան Արտաքին Նախարարը բուռն կերպով կը բողոքէ հակախորհրդային այն ցոյցերուն համար որոնք տեղի ունեցած են Իզմիրի տօնավաճառին մէջ : Խորհ. Միութիւնը Թրքական իշխանութիւնները պատասխանատու կը նկատէ այդ միջադէպին » :

Պոլսոյ, Անգարայի եւ Իզմիրի մէջ, խռովութիւնները կը շարունակուին եւ Ջղագրգիռ մթնոլորտ մը կը տիրէ : Իզմիրի մէջ մօտ տասը հազար հոգի, գըլխաւորաբար ուսանողներ, բողոքած են Կիպրոսի ամերիկեան քաղաքականութեան դէմ : Տօնավաճառին մէջ եղած ցոյցերը շատ ծանր բնոյթ ունեցած են, քանի մը հազար հոգինոց խումբ մը յարձակած է ամերիկեան տաղաւարին վրայ եւ քանդած է հաստատութիւնները : Խորհրդային տաղաւարէն ետք, ցուցարարները յարձակած են նաեւ Մեծն Բրիտանիոյ Արաբ. Մ. Հանրապետութեան, Պուլկարիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ տաղաւարներուն վրայ, որոնք մեծ վնասներ ունեցած են : Ցուցարարները, ապա, առած տարած են այդ երկիրներու դրօշակները, որոնք կը ծածանէին տօնավաճառին վրայ : Ուրիշ խումբ մըն ալ դէպի Յունաստանի դեսպանատունը գացած է եւ յաջողած է կտրել շէնքին ապակիները : Ոստիկանութիւնը զօրքը օգնութեան կանչած է :

Անգարայի մէջ, հազարաւոր մարդիկ ցոյց կատարած են Միացեալ Նահանգներուն դէմ եւ նոր միջադէպ մը պատահած է Յունաստանի դեսպանատան առջեւ, որու պատուհանները քարկոծուած են եւ Թրքական հսկայ դրօշակ մը դրուած է շէնքին վրայ :

Ուրիշ միջադէպեր ալ պատահած են Պոլսոյ մէջ համալսարանին եւ հիւպատոսարաններուն առջեւ : Ցուցատախտակներուն վրայ կարելի է կարդալ.— «Եանքի կօ' հոմ» (Ամերիկացի՛ք, տուն գացէք), «Ամերիկայի պէս բարեկամ մը թշնամի կ'արժէ » :

Հակամերիկեան զգացումներու սաստկութիւնը երեւան կ'ելլէ մանաւանդ «Միլլիէթ»ի մէկ յօդուածին մէջ զոր ստորագրած է Ինէօնիւի փեսան.— «Ամերիկա մը որ զօրավիգ կը կենայ Էնոսիսի պէտք է աչք առնէ Թուրքիան կորսնցնել, այս պարագային մէջ, Թուրքիա պիտի վերաքննէ իր յարաբերութիւնները : Այն հարուածը զոր Ճոնսըն տուաւ ամերիկեան բարեկամութեան եւ վարկին Թուրքիոյ մէջ դժուար թէ դարմանուի » :

Իզմիր Անկլիքան Սէնթ – Ճօն եկեղեցին թալանի տրուած է կիրակի գիշեր Թուրք ցուցարարներուն կողմէ :

Կիպրոսի մէջ ալ կացութիւնը ծանր է : Լուրջ միջադէպեր պատահած են, երեք Թրքական օդանաւեր Երկոտասան կըղզիներու վրայ թռիչք կատարած են, ցածէն :

ԽՈՐԷՆ Ա.Ի ԱՅՑԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԵԼՈՒԻ

Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը հետեւեալ հաղորդագրութիւնները հրատարակած է Օգոստոս 18 եւ 25 թուակիր.

Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Նորին Վսեմութիւն Պ. Շարլ Հելուի բարեբաստիկ ընտրութեան առթիւ Ս. Աթոռոյս Վեհափառ Հայրապետը հետեւեալ շնորհաւորական հեռագիրը յղեց Նորին Վսեմութեան.—

Նորին Վսեմութիւն
Շարլ Պէյ Հելու
Ընտրեալ Նախագահ
Պէյրութ

Նախագահական բարձրագոյն պաշտօնին Ձեր ընտրութեան առթիւ, յանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ անձնապէս Մեր կողմէ Ձեզի կը յայտնենք Մեր ջերմագին մաղթանքները՝ արգիւնաւէտ իշխանութեան մը համար, ի սպաս Լիբանանի եւ անոր ամենասիրելի ժողովուրդին :

Թող Ամենաբարձրեալը միշտ լուսաւորէ ձեր ճանապարհը եւ ձեզ առատացնէ այն շնորհներով, որոնցմով օղղեց մեր սիրելի Լիբանանը, իր այժմու նախագահ Զօրավար Ֆուատ Շեհապի փառք պաշտօնավարութեան շրջանին :

ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

×

Իսկ Երկուշաբթի, 1964 Օգոստոս 24, երեկոյեան ժամը վեցին, Ն. Ս. Օ. Վեհափառ Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոս, ընկերակցութեամբ Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Տաճատ Ս. Արքեպիսկոպոսի, պետական երեսփոխան Պ. Մովսէս Տէր – Գալուստեանի եւ դաւաղանակիր Հոգշ. Տ. Եղնիկ Վրդ. Բալայեանի, մասնաւոր ժամադրութեամբ մը ընդունուեցաւ Նորին Վսեմութիւն ընտրեալ նախագահին կողմէ, իր Ալէյի ապարանքին մէջ :

Վեհափառ Հայրապետը, յանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ հայ ժողովուրդին, անգամ մը եւս իր լաւագոյն մաղթանքները ներկայացուց Նորին Վսեմութեան : Շուրջ երեսուն վայրկեան տեւող այս տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ խիստ ջերմ եւ բարեկամական մթնոլորտի մէջ, որմէ յետոյ Վեհափառ Հայրապետը իր հետեւորդներով հրաժեշտ առաւ Նորին Վսեմութենէն :

ԴԻՒԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ

Նիկոսիոյ մէջ ալ ռումբ մը պայթած է, մէկ մեռեալ եւ երկու վիրաւոր կայ : Ռումբ մըն ալ պայթած է Նիկոսիոյ ամերիկեան ակումբին մօտ, յունական Մահի տպարանին առջեւ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցութիւնը մերժողական պատասխան տուած է Բրեժնեւի համայնավար վերին ժողովի մը համար : Կ'ըսուի թէ Կ. Կոմիտէն տառացի կերպով հետեւած է յուշագրի մը զոր Թոլիաթթի գրած էր մահէն քիչ առաջ եւ ուր դէմ կ'արտայայտուէր Չինացիներու բանադրութեան : Խորհրդային Սթաւրոփոլ քաղաքը ասկէ ետք Թոլիաթթի պիտի կոչուի :

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա.

Դրամատիրութիւնը, անհատական ըլլայ ան թէ հաւաքական կամ պետական, տրամաբանօրէն չի կրնար անտեսել ու ժխտել դրամատուներու գոյութեան անհրաժեշտութիւնը: Երեւակայել անգամ կարելի չէ որեւէ տնտեսական դրութիւն՝ առանց դրամատուներու անմիջական եւ ուղղակի գործակցութեան: Դրամատունը կենսական ուժն է, շարժիչ ջիղը, ամէն տնտեսական դրութեան, ինչ ձեւ ու գոյն ալ ունենայ ան:

Ինչպէս ամէն երկիր, Խորհրդային Միութիւնն ալ, որուն դրամատիրութիւնը պետական ըլլալով հանդերձ իրական դրամատիրութիւն է վերջապէս, չէր կրնար խուսափիլ այս ընդհանուր օրէնքէն:

Լենին լիովին կ'ըմբռնէր այս անխուսափելի օրէնքին պարտադրանքը երբ տակաւին 1917ին կը գրէր.

«Մեծ դրամատուները կը կազմեն պետական գործիքը որ անհրաժեշտ է մեզի մեր ընկերվարական կարգը իրականացնելու համար եւ որ կազմ ու պատրաստ գտնելով կ'առնենք դրամատիրութենէն: Մեր պարտականութիւնն է միայն անկէ արմատախիլ դուրս վանել ինչ որ դրամատիրական շրջանակին մէջ կ'աղտոտէ, կ'այլանդակէ այս հրաշալի գործիքը, զայն աւելի ուժեղ, աւելի ժողովրդական, աւելի հանրային դարձնելու համար: Պետական միակ դրամատուն մը, բոլորէն աւելի մեծ ու զօրաւոր, ամէն շրջանի մէջ եւ ամէն ճարտարարուեստական կեդրոնի մօտ իր մասնաճիւղերով՝ արդէն ընկերվարական կազմին ինը տասներորդը կը ներկայացնէ: Պետական դրամատուն մը պետութեան ընդհանուր տոմարակալութիւնը, արտադրութեան եւ բաշխումին հաշուապահութիւնը ըսել է, այսինքն ընկերվարական կարգին կմախքը»:

Խորհրդային Միութեան մէջ, ուր անհատական դրամագլուխն ու ձեռնարկը ջնջուած են եւ ուր բոլոր արտադրութեան միջոցները, ուր բոլոր հարստութիւնները, ճարտարարուեստական, առեւտրական եւ գիւղատնտեսական, պետութեան վերապահուած են, պարզ է որ դրամատնային կազմակերպութիւնն ալ մասամբ տարբեր պիտի ըլլար յարմարելով տիրող կարգի պայմաններուն:

Շահեկան է ուրեմն տեսնել թէ ինչպէս կազմակերպուած է այդ դրութիւնը:

Տակաւին 1917էն առաջ, դրամատուներու ազգայնացումը նախատեսուած էր արդէն բոլշեւիկներու ծրագրին մէջ: Յեղափոխականները 1917 Նոյեմբերին կը տիրանային ռուսական կայսերական դրամատան՝ նաւաստիներու ջոկատով մը գրաւելով Պետրոկրատի (այժմեան Լենինկրատ) կեդրոնական շէնքը: Պաշտօնէութեան ընդդիմութիւնը խորտակելով ժողովրդական կոմիսար մը կը նշանակէին որպէս տնօրէն:

Քիչ վերջ կ'ազգայնացուէին նաեւ բոլոր առեւտրական դրամատուները, ի մասնաւորի Ազով-Տոն դրամատունը, ռուս-ասիական դրամատունը, Սիպերիոյ առեւտրական դրամատունը, Պետրոկրատի միջազգային դրամատունը որոնց դրամագլուխը մեծաւ մասամբ օտարական էր:

1917 Դեկտեմբեր 27ին արդէն դրամատնային գործունէութիւնը պետական մենաշնորհ կը հռչակուէր եւ բոլոր անհատական դրամատուները պետական դրամատան կը կապուէին, դառնալով անոր մասնաճիւղերը: Այսպիսով ամբողջ դրամատնային գործունէութիւնը կը կեդրոնանար խորհրդային պետական դրամատան ձեռքը՝ որ կրճատուած ձեւով ծանօթ է «Կոսպանք» անունով:

«Մեր ընկերվարական տնտեսութիւնը կեդրոնացում կը պահանջէ, կ'ըսէր Լենին: Խորհրդային տեղական կազմակերպութիւններուն լայն ինքնավարութեան կողմնակից եմ, բայց կը կարծեմ որ արդիւնաւոր աշխատանք մը կարենալ տանելու համար անհրաժեշտ է մէկ ու վճռական տնտեսական քաղաքականութիւն մը ունենալ, որուն հրահանգները պարտադրօրէն գործադրելի ըլլան ամէնուն համար վերէն մինչեւ վար»:

Հակառակ ատոր, հարկ եղաւ սակայն սկզբնական շրջանին կեդրոնական դրամատան կողքին կազմակերպել նաեւ ճարտարարուեստի եւ գիւղատնտեսութեան գործունէութիւններուն միայն յատկացուած դրամատուներ. այսպէս՝ «Սելխոզպանք» (երկրագործական դրամատուն) եւ «Բռոմպանք» (ճարտարարուեստի դրամատուն):

Միութեան գերագոյն խորհուրդը 1959 Ապրիլ 7ի հրամանագրով կրկին կը վերակազմէր դրամատուներու կազմակերպութիւնը: «Սելխոզպանք» երկրագործական դրամատունը կը միացուէր պետական դրամատան, «Բռոմպանք» ճարտարարուեստի դրամատունը կը դառնար «Սթրոյպանք» յատկացումներու (էնվեստիսըման) դրամատուն եւ կը կազմակերպուէր «Վնիէշթորկպանք» արտաքին առեւտուրի դրամատունը:

Ներկայիս ուրեմն երեք են խորհրդային դրամատուները: «Կոսպանք» պետական կեդրոնական դրամատունը, «Սթրոյպանք» յատկացումներու դրամատունը եւ «Վնիէշթորկպանք» արտաքին առեւտուրի դրամատունը, իւրաքանչիւրը իր մասնագիտութեամբ բայց «Կոսպանք» պետական դրամատան հակակշռին տակ:

Վերլուծենք իւրաքանչիւրին դերն ու գործառնութիւնը:

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷՋ

(1 Շար.)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ).— Նիւրնպերկի գործաւորական կեդրոնը մէկ միլիոնէ աւելի օտար աշխատաւորներ արձանագրած է իր տոմարներուն մէջ, որոնք այժմ կ'աշխատին արեւմտեան Գերմանիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ:

Ասոնց բնակարանային եւ ապրուստի հոգածութենէն զատ՝ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ այն պարագան, որ աշխատութենէ ետք, «ազատ ժամանակ»ի համար հաճելի ժամանց ունենան այս հիւր-աշխատաւորները: Եւ դեռ, որոշ չափով բարեխառն հողեկան կլիմայ մը ստեղծուի իրենց շրջանակին մէջ, որովհետեւ սկզբնական առաջին ամիսներէն մինչեւ մէկ-երկու տարի լեզուի եւ այլ դժուարութիւններ ունին, որով չեն կրնար գերման գործաւորներու հետ մտերմանալ:

Յատկապէս ոտիկանութիւնը, հեռուէն հեռու գոնէ, հետաքրքրուած է նորեկ գործաւորներու ընկերային կեանքով: Հակօրէն դէպքեր պակաս չեն, որոնք ոչ միայն ընկերային անդորրութիւնը կը խանգարեն, այլեւ երբեմն ոճրային հանգամանք կը ստանան:

Նոյնիսկ մէկ ազգութեան պատկանող գործաւորներ, որ միասին կերուխումի կը նստին, յետ խնջոյքի՝ իրարու հետ կը կռուին, գերման եւ կամ ուրիշ ազգի խումբերու վրայ յարձակում կը կատարեն, ոստիկանական եւ դատական անախորժ դէպքեր ստեղծելով:

Քաղաքական տեսակէտով, անշուշտ որոշ հսկողութեան տակ է ընդհ. գործաւորութիւնը, որ գործիք պէտք չէ դառնայ որեւէ արտաքին ազդեցութեան: Այս նկատումով է, որ Պերլինի արեւմուտքը կը գտնուին ներկայիս ութ հազար օտար աշխատաւորներ՝ թէեւ ասոնց թիւը կրնար հինգ անգամ աւելի ըլլալ: Սակայն այս օտարականները ազատ մուտք ունին դէպի արեւելեան քաղաքամասը եւ այս պատճառով ուշադրութեան առարկայ կը դառնան արեւմտեան քաղաքամասին մէջ:

Մէկ միլիոն հիւր գործաւորներուն մէջ կան 70.000 Թուրքիայէն եկածներ, որոնք կը վայելեն ամէն դիւրութիւն, մանաւանդ իրենց երկիրը երթեւեկելու եւ դրամ ղրկելու, քանի որ Թուրք կառավարութիւնն ալ վերջերս բաւական գումար ազատօրէն ներածելու եւ դուրս ղրկելու հրաման տուած է: Թէ արհեստ սորվելու եւ թէ ընկերային լաւագոյն պայմաններու ծանօթալու տեսակէտէն Թուրք գործաւորութիւնը մեծապէս կրնայ օգտուիլ միանգամայն:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն Փաքիստանն ալ առաջարկած է քսան հազար գործաւոր ղրկել Գերմանիա, որովհետեւ այդ երկրի թերաճ ճարտարարուեստը չատ անգործներ ունի, որոնցմէ մէկ միլիոն առանց այլեւայլի կրնայ տրամադրել, ինչպէս որ Անգլիոյ մէջ կ'աշխատին արդէն հարիւր հազար Փաքիստանցիներ:

Թուրքիայէն եւ ուրիշ Միջ. Արեւելքի երկիրներէն Գերմանիա եկած հայ աշխատաւորներու թիւը ցարդ կարելի չէ եղած ճշդել, բայց շատ հաւանական է որ ասոնց թիւը մեր ենթադրած երկու հարիւրէն քիչ մը աւելի է ներկայիս:

Փ. ՑՐՈՒՆՃԵՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻՆ» ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Անդրադառնալով «Ունեւորութեան Տուրքի» վերաբերեալ անցուդարձերուն, Նատիր Նատի կը գրէ Ճումհուրիյէթի մէջ.

— 1939էն ի վեր, Թուրքիոյ տնտեսութիւնը դժնդակ փուլի մը մէջ մտած էր, եւ մեծապէս դժուարացուցած կառավարութեան աշխատանքը: Հակայ բանակ մը կը սնուցանէինք, մեր արդիւնաբերութիւնը պակսած էր, իսկ սպառումները աւելցած: Շատ դժուար էր դուրսէն ապրանք բերել, մաքսային հասոյթները չափազանց ինկած էին: Կառավարութիւնը ստիպուեցաւ գործադրել Ազգ. Պաշտպանութեան օրէնքը, նպատակ ունենալով առաջքը առնել գիներու բարձրացումին, բայց չկրցաւ արգիլել ոչ չահադիտութիւնը, ոչ ալ սեւ սակարանը: Էնֆլասիոնը, որ գաղտագողի կը ցամքեցնէր մեր ելմտական աղբիւրները, աղէտ մը կը դառնար տակաւ, եւ մեր պետական պիւտճէն որ 1939ին 270 միլիոն էր, 1942ին բարձրացած էր չորս հարիւր միլիոնի: Իսկ Թրքական դրամին արժէքը չարունակաբար կ'իյնար:

Այս կացութեան մէջ, Սարաճօղլուի կառավարութիւնը ստիպուեցաւ պետական հասոյթին նոր աղբիւրներ փնտռել առանց նոր դրամ կոխելու: Եւ 1942ի վերջերը, «Ունեւորութեան Տուրք» անունին տակ նշանաւոր օրէնքը եկաւ Ազգ. Ժողովէն: Օրէնքը իր պաշտօնական տարազին մէջ ընկերային արդարութեան վրայ հիմնուած էր եւ ներդաշնա-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՈՒ ՁԱՒԱԿԸ

— Ի՞նչ գիտնամ, Հաճի հանըմ, մեր նոր սրբազանը շատ ուսումնական է, հայր սուրբնիս ալ շատ կարդացող է. հիներէն չեն, իրենք ալ շատ կը գրեն, հէլպէտ տէ բի գրողներուն ալ շատ պատիւ պիտի ընեն: «Նման զնմանն իւր սիրէ» կ'ըսէ սուրբ Աւետարանը:

— Էնֆիէ մը կ'առնե՞ս:

— Է-տուր նայիմ:

— Է, մնաս բարով Հաճի հանըմ:

— Երթաս բարով, հայր սուրբ:

— Նորէն կուգամ:

— Հրամեցէք:

«Ղալեթաճի»ին մօրն ալ կը թուէր թէ այդ կինը որ ուշադիր իրեն կը նայէր, տեսած ըլլալու էր, բայց միտքը չէր գար: Ան օրը շատ մտածեց:

— Քա հա, ան ըլլալու է, մեղայ, ըսաւ ինքնիրենը: Միտքս չի գար մէյէր, ալ լմնցեր եմ. ցնդեր եմ: Ի՞նչ ընեմ. քսան տարի կայ բի չեմ տեսեր:

Ու միտքս բերաւ այն լացի օրերը երբ գինքը վռնտած էին իրենց տունէն:

— Աստուծու գործը նայէ. հիմա ինծի անկէ աւելի պատիւ կ'ընեն. Աստուած ըրաւ բի ես եկայ:

Ամբողջ առտ գիշերը դրաւ վերցուց, թէ ինքզինքը մէյ մը ցոյց տա՞յ թէ ոչ: Հաստատ որոշում մը չէր տուած, բայց այնքան պատիւ վայելելէ յետոյ անգամ մը անոր աչքին երեւնալու տենչը անզուսպ էր: Դէմ առ դէմ եկան եկեղեցիէն ելած ժամանակնին: Մօտեցաւ Հաճի խանըմին որ իրեն կը նայէր.

— Բարեւ, Հաճի տուտու:

Այդ «տուտու»ն անախորժ եկաւ, շատ անախորժ Հաճի հանըմին. ու ակներեւ սրտնեղութեամբ մը ըսաւ.

— Աստուծու բարին. աֆ կ'ընես քեզ չճանչցայ:

— Էյ զիյան չունի. ես ալ քեզի մէկէն ի մէկէն միտքս չբերի. շատ տարի է իրար չենք տեսած: Ատենօք շատ կուգայի կ'երթայի ձեզի:

— Կայնէ նայիմ...

— Միտքդ չի գար... ըսեմ... Բուբուլ կ'ըսուիմ, Գէորգ աղային կնիկն եմ, Խասգեղ...

— Քա դո՞ւն ես աս շատ փոխուեր ես, ի՞նչ կ'ընես, ալ չե՞ս բանիր:

— Չէ, Աստուած չընէ, գլխուս շատ պաներ էկաւ, ամա հիմա բէֆ բահաթ եմ. ամա տահա կեննցեր ես, ո՞ւր ես հիմա, ուած մէկ օրը հազար ընէ:

տղաս ինծի փարդի պէս կը պահէ. Աս–

— Ո՞ր տղադ, աս հոգեզաւակ մը ունէիր նէ ա՞ն...

— Ի՛նչ հոգեզաւակ, Աստուած ամէնուն ալ անանկ բարի զաւակ տայ: Մենք հիմա Խասիգիւղ ենք, բէf աղուոր fիպարի տեղ է. տահա Խասգեղ է՞ք, էրիկդ ո՞ղջ է, տղադ ի՞նչ կ'ընէ, խանութը կ'երթա՞յ... կարդեցի՞ր... փարալը աղջիկ առի՞ր:

Ամէն մէկ հարցում դամի պէս կը մըխուէր Հաճի հանըմի սիրտը:

— Մենք հիմա Խասգեղ չենք, ըսաւ զոռողութեամբ. մեզի ալ չի վայելեր հոն նստիլ: Էֆէնտիին մեռնելէն ի վեր Պէյօղլու եննf. Պետրոս էֆէնտին շատ մեծ է: էրիկդ ի՞նչ կ'ընէ, ո՞ղջ է, խայըրխնութիւն կ'ընէ՞ տահա:

— Քա մեղա՛յ, մեղա՛յ, ան պաները կլխնուս բի էկաւ նէ Օրթագեղ կացինf. զավալլը մարդը խեղդուեցաւ... ա՛խ, ա՛խ... ինչ է նէ Աստու կամքն է, Աստուած հիմա անանկ տուաւ բի լայըխ չէի:

Այդ միջոցին երկու վարդապետ եկան ու մեր հին ծանօթ Բուբուլ տուտուին,—

— Խաթուն մարիկ, խաթուն մարիկ, եկուր հրամանքդ պտըտցնենք ամէն տեղ, ըսելով հրաւիրեցին:

— Է՛, աֆ կ'ընես Հաճի տուտու, մնաս բարով, հայր սուրբները շատ պատիւներ կ'ընեն, նորէն ինշալլահ կը տեսնուինք:

Ու գնաց: Չէ, ալ նորէն տեսնուելու պէտք չկար: Քսան տարուան դառնութիւնը այդ օրը դուրս տուած էր: Չինքը տունէն վռնտող կնոջ աչքին այնքան մեծ երեւցած էր, ու ինք, նախկին hանըմը, այնքան աննշան իր քով: Այսքանը կը բաւէր:

ԺԲ.

Արմաշէն վերադարձէն ետքը իրիկուան մը սեղանին վրայ մայր ու տղայ երբ միանակ էին, Հաճի hանըմ ըսաւ.

— Պետրոս էֆէնտի, գիտե՞ս Արմաշու հանդիպեցայ:

— Որո՞ւ:

— Սա ուր է, չհյտեմ միտքդ կուգա՞յ, պզտիկ էիր նէ Խասգեղ խայըրխնի մը կար, հոգեզաւակ մը ունէր, մարն ալ մեր չամաշըրճին էր:

— Միտքս չի գար:

— Տէր ողորմեա բի միտքդ չի գար. ինը տասը տարու էիր. ճանըմ ո՞ւր է որ մը առ բինը գրիչը աչքդ ... մնաց պիտի հանէր. լուսահոգի հայրդ ... անխտար բաթըրտը ըրաւ, նշանն ալ ... բրներով մնաց. բիճին անունն ալ ... սէս էր. գէմպիլով ժամուն դուռը ... էին տէ լուսահոգի հայրդ ... րեցուց,— բարով խերով չըրէր — ... ժապետնիդ ալ Պաղտասարն էր. ... օր էր լալով պոռալով վռնտեց...

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(14 Շար.)

...թիւն մը պիտի ստեղծէր պետական ...թեան եւ մեծահարուստ հայրե-...ներու մէջեւ : Սահմանափակ եկա-...մուտներու տէր ունեցող Հայրենակիցները ...ը թէ քաւուր ըլլալ պետութեան բեռը կը ...ալ այդ օրը պետութիւնը փոքրամասնութիւն մը աղ-...ել էին, իսկ փոքրամասնութիւն մը աղ ...բնակչին դրամ վաստկած էր եւ հա-...ուր ազատութիւն տալու չափ ...ուր տուրք մը կը վճարէր կառավա-...թեան : Կազմուեցան մասնաւոր յանձ-...նաժողովներ, կուսակալներու նախագա-...հութեան տակ, որոնք ելմտական պաշ-...տօնեաներու եւ կուսակցական մեծամեծ-...ներու օգնութիւնով, պիտի գնահատէին ...ամեններու բուն հարստութիւնը եւ ...անգամուան համար ունեւոր հայ-...ենակիցներու նպատակայարմար տուրք ...պիտի դնէին : Անոնք որ որոշեալ ժա-...մանակամիջոցին չէին վճարեր եւ կամ ...կրնար վճարել տուրքը, Աշգալէ ...ով ճամբայ պիտի հանէին : ...Թրքերը ժողովրդավարութեան հակա-...ով ըլլալով հանդերձ, այն ատեն ոչ ոք ...խօսեցաւ այս խնդրին : Այդ բառը ...աչքին նոր տեղ գտած էր մեր բառա-...րանին մէջ :

...մէրին պաշտօնական մասը մէկդի ...ելով, ականջէ ականջ տարածուած ...խօսքներ կ'ըսէին թէ այս օրէնքը ...մասնաւոր չինուած էր փոքրամասնու-...թիւնները ոչնչացնելու համար առեւտր-...ական հրապարակին վրայ եւ Թուրքե-...րուն առջեւ ճամբայ բանալ : Ուրիշ խօս-...քով, այսուհետեւ ոչ թէ փոքրամասնու-...թեան պատկանող հարուստները, այլ ...Թուրք հարուստները պիտի կողոպտէին ...ազգը :

...Ի՞նչ որ Ունեւորութեան Տուրքի օ-...րէնքը գործադրուեցաւ ցաւալի եւ կոկ-...ծիծաղելի կամայականութեամբ մը, ոչ իրա-...ւունք, ոչ ընկերային արդարութիւն, ոչ ...ալ ազգային գաղափարականութիւն մը-...ին : Անոնք որ օրինագիծը պատրաստած ...էին, կը խորհէին թէ Պոլսէն պիտի կըր-...նան հաւաքել 330 միլիոն ոսկի, Իզմիրէն՝ ...միլիոն, Անգարայէն՝ 14, Ատանայէն՝ ...միլիոն, ընդամէնը՝ 380 միլիոնի ...«Վարլըք»ի տուրք : Յետագային վար-...չապետ Սարաճօղլու յայտարարեց թէ 225 ...միլիոն ոսկի կրցած էին հաւաքել, եւ ...այս արդիւնքով ան կը հպարտանար, ...անկաշ անդրադառնալու թէ ազգային ...պատիւ մը ենթարկուած էինք : Այսինքն ...թէ փառաւոր կից մը տուած էինք «ի-...րաւական պետութեան» սկզբունքին, որ ...հռչակուած էր Աթաթիւրքի կողմէ : Չէինք ...խորհած նաեւ թէ «փոքրամասնութիւն» ...կոչուած տարրերու մէջ, օտարահպա-...տակներ ալ կային, խալախպատակներ, ...յոյներ, անգլիական հպատակներ, ո-...րոնք իրենց պատկանած դեսպանատունե-...րուն դիմեցին եւ ըսին թէ անիրաւու-...թիւններու առարկայ կ'ըլլան եւ պաշտ-...պանութիւն ուզեցին : Այնպէս որ երեք ...տարիէ ի վեր իրարու դէմ պատերազմող ...պետութիւններ, Վարլըքի հետեւանքով միացեալ ճակատ կազմեցին Թուրք կա-ռավարութեան դէմ : Սարաճօղլուի կա-ռավարութիւնը ստիպուեցաւ այսպիսի հարկատուներու տուրքը կամ դեղչել ա-ռաւելագոյն չափով, կամ ամբողջովին ջնջեց : Երբ մեր Թրքահպատակ հայրե-նակիցները, Հրեայ, Օրթոտոքս, Կրէկո-րիէն, Կաթողիկէ, որոնք կը պարծենային թէ Թուրք հայրենակից են, ոչինչ գինե-րով կը ծախէին իրենց գոյքերը եւ կու-լային ու կ'ողբային, անդին օտարահպա-տակներ զերծ կը մնային այս պարտա-դրութենէն : Սելանիկցի հայրենակիցնե-րըն ալ փոքրամասնութիւն նկատուեցան եւ մենք մեր իսկ ձեռքով, տեսակ մը քափիթիւլասիոն ստեղծած էինք : Կ'արժէ՞ր 225 միլիոնի համար այս վնասներուն յանձնառու ըլլալ :

Փոքրամասնութեանց մէջ կային իրենց օրապահիկը հազիւ հայթայթող սափ-րիչներ, աշկերտներ, թոռնաճի, դալֆա, դերձակ, գործաւոր եւն․, որոնք իրենց հասոյթէն շատ աւելի բարձր տուրք մը պիտի վճարէին, իսկ արտերու, գործա-րաններու տէր Ատանացի մեծահարուստ-ներ, յանձնառուներ, պետական հայթայ-թիչներ գրեթէ բան մը չվճարեցին : Հա-րիւրաւոր մարդիկ չտուին եւ կամ չկըր-ցան վճարել ունեւորութեան տուրքը, նախ քամփերը զրկուեցան, հոնկէ ալ՝ Աշգալէ, ուր իրենց մահէն ետք անգամ պարտաւոր էին աշխատիլ, որպէս զի վը-ճարուէր տուրքի հսկայական պարտքը : Եօթը ամիս ետք, երբ Ինէօնիւ Գահիրէ կ'երթար Րուզվէլթի եւ Չըրչիլի հետ տե-սակցելու համար, ամէն ինչ ներուեցաւ :

Այս առթիւ, բարեկամական զգացում-ներով պիտի յիշատակենք Տէքէրճեան է-ֆէնտին, չափազանց Թուխ, դէր, ալե-հեր, թաւ յօնքերով, տգեղ, բայց ան-ձայն, լռակեաց այդ մարդը, որուն մե-ծագոյն հաճոյքն էր իրիկունները Սիփա-հի Օճաղի մէջ քանի մը ժամ պէզիք խա-ղալ : Մենք Տէքէրճեան էֆէնտին դասած էինք մեր մեծահարուստ հայ հայրենա-կիցներու շարքին մէջ Վարլըքի առթիւ, այս «էֆէնտի»ին մէկ միլիոնէն աւելի տուրք դրուեցաւ, բայց տեղեկացանք թէ ան ոչ թէ Թուրք, այլ խալախպատակ է եղեր : Այն ատեն ըսինք․— Ուրեմն Տէ-քէրճեան փրկեց օձիքը :

Անշուշտ ան ալ իր պատկանած հիւպա-տոսարանը պիտի երթար եւ պաշտպանու-թիւն պիտի ուզէր : Տէքէրճեան էֆէնտի այսպէս չըրաւ սակայն, չուզեց օգտուիլ իր խալախպատակի հանգամանքէն, ը-րաւ չըրաւ, ծախեց, ծախծխեց ամէն բան, եւ մինչեւ յետին տասնոցը վճարեց իր տուրքը : Չէ՞ որ հոս ծնած, մեծցած, հոս շահած էր :

Քանի մը տարի ետք, երբ մեռաւ, Տէ-քէրճեան մեծահարուստ մը չէր այլեւս» :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ո՞Վ Է ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ՀԵԼՈՒԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի Ալ – Ժարիտայի Օգոստոս 18, 19 եւ 21ի թիւերէն Ազդակ կը քաղէ հետեւեալը․—

ԺԹ․ դարու վերջերը, «Օսմանեան դե-ղարանը» ժամադրավայրն էր լիբանանցի բոլոր քաղաքական դէմքերուն, որոնք հոն կը հաւաքուէին խօսելու համար քա-ղաքական կացութեան մասին, ի ներկա-յութեան դեղարանին տիրոջ՝ Ալեքսանդր Հելուի :

Ծնած 1857ին, Ալեքսանդր Հելու 80ա-կան Թուականներուն կ'ամուսնանայ Ե-գիպտոսի մեծահարուստ յոյն – կաթո-լիկէ՝ Խալիլ Նահասի աղջկան հետ : Այս ամուսնութենէն, 1913ին կը ծնի մանչ մը, որ կը կոչուի Շարլ, իր կնքահօր ա-նունով, ծովակալ Միջերկրականի Ֆր-րանսական նաւատորմին : Ալեքսանդր Հելուի միւս զաւակներն են․ Իգպալ, ամուսնացած՝ Ելմտական նախարարու-թեան նախկին ընդհանուր տնօրէն է․ Նասրի Հարֆուշի հետ, Լոռ՝ այրին Ար-դարութեան նախարարութեան նախկին ընդհանուր քննիչ Ուաճիհ Խուրիի, Եւա, ամուսնացած մեթր Ֆուատ Սերհալի հետ, եւ Անթուան, պաշտօնեայ ազգա-յին տնտեսութեան նախարարութեան :

Մահէն (1919) քիչ ժամանակ առաջ, Ալեքսանդր Հելու իր դեղարանը — որ մինչ այդ հռչակաւոր դարձած էր դեղա-րան Հելու անունով — յանձնած էր Նէ-ճիպ Սաապի : Այսօր դեղարանը կը վա-րէ անոր տղան՝ Նազէմ, բայց կը պահէ հիմնադրին անունը : Դեղարանը կը գըտ-նուի Տէպպաս հրապարակին վրայ, ան-կիւնը այն փողոցին, որ իրարու կը կա-պէ Դամասկոս եւ Պէշարա Էլ – Խուրի պողոտաները :

Հելուներու պատմութիւնը կը սկսի ԺԴ․ դարէն, երբ անոնք կը բնակէին Զապատանիի մօտ (Սուրիա) գտնուող Այն – Հելյէ գիւղը, ուր ունէին լեռ մը՝ Ժապալ Էլ – Հելու : Պլուտան այդ շըր-ջանին կը պատկանէր Հիլալ ընտանիքին, որ հին հակառակութիւն մը ունէր Հելու-ներու հետ :

Ապստամբութիւնները, կռիւները եւ ճակատամարտները ի վերջոյ զզուեցու-ցին Հելուները, որոնք խաղաղասէր մար-դիկ էին : Անոնք շատ չանցած գաղթեցին Աքուրա (Լիբանան), առաջնորդութեամբ ընտանիքին հիմնադիր Ժոմտայի տղոց՝ Եուսէֆի, Խալիֆէի եւ Քէյրուզի :

Բայց Հիլալները հոն ալ հետապըն-դեցին զանոնք ու, կռիւները վերսկսած ըլլալով, Հելուները իրենց մեռելները թաղեցին տակաւին մինչեւ հիմա Քապր Էլ․ Հելու կոչուող վայրը, եւ բնակու-թիւն հաստատեցին Պէշարրէ : Շատ չան-ցած անոնք սկսան կառավարել գիւղը Ա-նահիլա (կամ Այն – Հելիէի բնակիչ-ներ) անունով, մինչեւ 1537, երբ ընտա-նիքները ցրուեցան :

Ընտանիքին մէկ մասը գնաց Ճիպէյլ — ան՝ ուրկէ սերած է Հանրապետութեան նոր նախագահը — Հիսրայէլ, ապա ան-կէ՝ Ղոսթա, գիւղը պատրիարք Ժան Հելուի, որ վախճանեցաւ 1823ին :

1750ին, պատրիարքին եղբայրներն ու զարմիկները, որոնց շարքին՝ Սլէյման Հելու, Շարլ Հելուի մեծ հօր հայրը — հաստատուեցան Պաապտա : Հոն է որ 1856ին մեռաւ Թանիոս Հելու, մեծ հայ-րը, Հանրապետութեան նախագահին, իսկ, 1875ին, հօրեղբայրը Ալպէս Հելու, որ եղաւ Լիբանանի առաջին մա-րոնի փաստաբանը : Շեհապ էմիրները իր յաճախորդներն էին եւ անոնց իրաւունք-ները պաշտպանեց 1864ին, քաղաքական գործողութեանց ընթացքին :

Ժոմտայի տղուն՝ Եուսէֆի ժառան-գորդները առած էին Եուսէֆ Հելու ա-նունը : Այն — Ունուպ հրաւիրուելով է-միր Իսմայիլ Արսլանի կողմէ, 1711ին մասնակցեցան Այն – Տարայի ճակատա-մարտին : Ի վարձատրութիւն, էմիրը ա-նոնց նուիրեց Պաապտայի շրջանը, որ այդ օրերուն Պէյրութի ծայրամասէն կը տարածուէր մինչեւ Ճամհուր : Իսմայիլ մեռաւ 1770ին, իր կալուածները կտա-կելէ ետք էմիր Մըլհէմ Շեհապի, որով-հետեւ ժառանգորդ չունէր : Էմիր Եու-սէֆի տղան՝ Հայտարն է որ շինեց քա-ղաքին այժմու սերայը, որ դարձաւ Մու-թասըրըֆութեան կեդրոնը : Վիրաւոր-ուած՝ որ մութասարըֆ Ռըստոմ փաշա Ղազիր, ապա Հատէթ փոխադրած էր իր կեդրոնատեղին, Պաապտայի բնակիչնե-րը հազար ոսկեդրամի գնեցին Պաապտա-յի Սէրայը եւ զայն նուիրեցին կառավա-րութեան : Գինը վճարելու համար, ըս-տիպուեցան դրամ փոխ առնել նախագահ Շարլ Հելուի հօրեղբայր՝ Սէլիմ Հելու-էն, որ ընդունեցաւ քսան տարիէն զանձել գումարը :

Խալիֆէ, երկրորդ զաւակը Ժոմտայի, հաստատուեցաւ Էհմէժ (Ճիպէյլի գա-ւառ), ուրկէ իր ժառանգորդները գացին Ամշիթ : Մազրաէթ – Շուֆի Լութֆիներն ու Ապու – Շաքրաները այս ճիւղէն սե-րած են :

Երրորդ զաւակը՝ Քէյրուզ մնաց Պը-շարէ : Անոր բազմաթիւ ժառանգորդները հիմնեցին Հաննա, Տահէր, Մելհէմ (Աք-րուպցի), Ղորայէպ (Տէր Էլ – Քամար-ցի) Ղոսթին (Պղէպտինցի) եւ Խուրի (Պքասինցի) ընտանիքները :

Կողմնակի ճիւղերը այսօր կը կոչուին Խուրի – Հելու, որոնք երկար ատեն ապ-րեցան Հայֆա, Պաղեստին, Տիապ, ո-րոնք 1835ին գաղթեցին Հալէպ, Պաս-սուլ, Նաճար, Էլիաս եւ վերջապէս Մախ-լուֆ, որոնց կը պատկանի յատկապէս՝ Հայր Շարպէլ Մախլուֆ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Աքիճիները սկսեր էին կրակ ձգել : Տոպօ գլուխը կը շարժէր ․

– Տանիքները չէ՞ք ջրած, ուրեմն :

– Այրածը խոտ ու յարդ է, — ըսաւ Ճեճէի :

Ու սուրը դրան գագաթին զարկաւ ձայ-նը փորձելու համար :

Նոյն պահուն ճամբուն վրայ երեւցաւ մի քանի ենիչերին, մինչեւ կէս մէջքը զրահաւորուած ու գօտիին մէջ տաճկա-կան ատրճանակներ միսած : Քովը, նոյն-պէս ձի հեծած՝ հունգարացին, զոր Գը-րիգոր գնչու դահիճ անուանած էր : Ա-նոնց ետեւէն աքինճիներու վաշտ մը, ու կողմնակի տուներու քովէն վազող հե-տեւակ ասապներ վառած հրդեհիչ ջահեր բռնած :

— Լատխլաւ Մօրէ — գոչեց Տոպօ ոտ-քը գետին զարնելով ․— վա՛յ, մեր ազ-գին նախատինքը, վա՛յ քեզի դժոխքէն փախած :

Ենիչերին չփոթած նայեցաւ իր քովէն ձիավարող մարդուն :

— Մի հաւատար անոր,— գոչեց Մօրէ գոյնը նետելով, — խաբել կ'ուզէ քեզ :

— Քեզ ալ կը ճանչնամ Եումուրճաք — գոչեց Տոպօ : — Սա՞ է Թուրքի պատիւը, որ կողոպտես զանոնք որոնց հետ դեռ ե-րէկ միասին կը պատերազմէիր : Աւազակ ու անօրէն ես, քու հոմանիիդ նման :

Ենիչերին իրեն նայեցաւ, բայց չպա-տասխանեց (*) :

— Եկուր, եկուր․— գոչեց Տոպօ, — վա՛յ քեզի պէս Մօրէի խնճոր : Ահաւա-սիկ բարեւս :

— Ու նշան առաւ եւ կրակեց :

Եումուրճաք կքեցաւ ձիու վրայ ու գլո-րեցաւ փոշիին մէջ : Գրեթէ միաժամանակ որոտացին միւս հրացաններն ալ : Թուր-քերու ատրճանակներն ալ պատասխանե-ցին բարեւին :

(*) Ծանօթութիւն հեղինակին․— Հրա-ցանն ու ատրճանակը այն ժամանակները դեռ այնքան անվտանգ զէնքեր էին՝ որ 50 քայլ հեռուէն համարձակ կարելի էր կենալ դիմացը :

Մօրէ ղէպի գլորուող ենիչերին ձեռք երկարեց, սակայն միայն անոր Թուրը յափշտակելու համար․ ու Թուրին տա-փակով ձիուն հարուած մը տուաւ․ ձին ուժեղ ոստում մը ընելով սրարշաւ մեկ-նեցաւ : Մօրէն բոլոր ուժով կը ծեծէր զայն :

— Ոսկին կը փախչի, — գոչեց Տոպօ Թուրքերուն :

Անոնք րոպէ մը չփոթած մնացին, ապա կատաղի գոռում գոչումով խոյացան Մօ-րէի ետեւէն :

Ու մինչ արշաւելով կ'անցնէին տան առջեւէն՝ Տոպօ կը հաչուէր զանոնք :

— Տասը ․․․ քսան ․․․ քառասուն ․․․ յիսուն ․․․

— Վայրկեան մը սպասեց, ապա վար ցատկեց պատուանդանէն ․

— Տղաք, ձի հեծէք ․ անոնք վաթսուն հոգի ալ չկան :

Ձի նետուեցան– Տոպօ դռնէն պոռաց Ճեճէիին ․

— Այս զրահաւոր Թուրքը եթէ տակա-ւին ողջ է՝ բանտեցէք : Գիւղացիները թող սատկեցնեն հրդեհ ձգողները :

Ու դռնէն դուրս սուրացին :

Գիւղին մէջ արդէն հինգ տեղերէն օ-ձապտոյտ կը բարձրանար ծուխը դէպի երկինք : Գերանդիները ու կացինները շարժելով դուրս խուժեցին ամէնքը :

Ճեճէի քահանային ու երկու մշակնե-րու հետ վազեց ճամբու վրայ : Եու-մուրճաք արդէն նստեր էր․ պարզապէս մարած էր : Տոպոյի գնդակը զրահին հանդիպած էր ճիշդ սրտին վրայ :

— Կապեցէք ու բակ տարէք զինքը, — ըսաւ Ճեճէի :

Թուրքը անխօս Թողուց որ կապեն ձեռ-քերը :

— Ճատրակ խաղալ գիտե՞ս, — պոռաց երեսն ի վեր Ճեճէի :

Ենիչերին գլուխով այո՛ նշան ըրաւ ու

— Ոչ․ — ըսաւ :

Մինչ զայն կը կապկպէին, միւս Թուր-քըն ալ գլուխը բարձրացուց փոսի մէջէն :

— Կապէ — ըսաւ երիտասարդներէն մէկը, — մինչ ես սատկեցնեմ զայն :

— Կեցիր, – ըսաւ Ճեճէի :

Արիւնաթաթախ ենիչերիին քով գնաց կաղալով՝ սուրը անոր կուրծքին ցցուած հարցուց․

— Ճատրակ խաղալ գիտե՞ս :

— Քափլաման ․ — պատասխանեց Թուրքը ուժասպառ :

— Ճատրակ :

— Ճատրա՞կ, սաթրա՞նճ, մա՞թ․ — հարցուց Թուրքը ոգելով :

— Այո, այո, Մահմէտը քեզի կից զարնէ : Աս ալ բակ տարէք, ասիկա իմ գե-րիս է :

ԿԵՋԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար․)

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Պելֆոնթէնի կայանի Բ· խումբը փարիզ կը վերադառնայ Սեպտեմբեր 3ին, Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 6·29ին Կառ տը Լիոն :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խընդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին *պանտը* կցել) եւ երեք փրանք :

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները :

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները
1964 – 1965 Տարեշրջանին
(Cours classique)

Կ'ընդունուին բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ Եօթնեորդէն մինչեւ Երրորդ դասարան : Դիմել՝

Direction du P. Séminaire Arménien
3. Ave. de Grandchamp — Le Pecq
Tél. : 963.01-72

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս· ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

— * —

FOURRURES

Roger YOPIAN

PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37

Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԴՊՐՈՑԱՍէՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են : Անոնք որ կը փափաքին գրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի հայ կին մը, Հայկական հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար, (տնական գործեր) : Դիմել Թերթիս վարչութեան :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն· Ֆ·
Շրջանակով 300 Ն· Ֆ·

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette.
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ·	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ·	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ·	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սակաւթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան :

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
Sèvres (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորները ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր	100 ֆր·
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր	15 ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք	7 ֆր·
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա· հատոր	10 ֆր·
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր	39 ֆր·
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը	10 ֆր·
Ա· Գ· ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն	10 ֆր·
Մ· Գ· ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ	15 ֆր·
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ, 3 հատ,· հատորը	15 ֆր·
ԱԼ· ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ	15 ֆր·
Ա· Բ· ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր	35 ֆր·
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան	20 ֆր·
Գ· Խ· ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան	5 ֆր·
Հ· ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն	7 ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք *— ծածկոցներ.—*

Tapiflex — Tapisom — Carpette

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 2 SEPTEMBRE
1964

Le Numéro : 0,30 Fr.

...ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10098 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — Nº 10.098

...ՐՀԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԿՈՆԴԱԿ

...ՆՈՐՀԻՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ...ԱՆՀԱՍԱՆԵԼԻ ԿԱՄՕՔՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ...ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ... ...ՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱ... ...ՈՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ՝ ԹԵՄԱԿԱԼ ...ՐԱԶԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՑ, ԱՐՔԵՊԻՍ... ...ՈՍԱՑ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱ... ...ՏԱՑ ԵՒ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ, ԱԶԳԱՅԻՆ ...ՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՅ ԵՒ ԿԵԴՐՈՆԱ... ...Ն ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ, ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱ... ...Ն ԵՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ: ԹԱՂԱ... ...Ն ԵՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ԹԱՂԱ... ...ՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆՑ, ...ՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ՈՒ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ, ԿԸՐԹԱՆՈՒԷՐ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԾԱՌԱՅԻՑ ՀԱՅ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ, ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ ՈՒՍՈՒՑՉԱՑ ԵՒ ՄԱՄԼՈՅ ՍՊԱՍԱՒՈՐԱՑ ԵՒ ՀԱՄՕՐԷՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ՀԱՐԱԶԱՏԻՑ ՄԵՐՈՑ ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՆ ԱԶԳԻ ՈՐ Ի ՍՓԻՒՌՍ ԱՇԽԱՐՀԻ. ՔՐԻՍՏՈՍԱՒԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՈՂՋՈՅՆ Ի ՄԷՆՋ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՅԱԶՈՅ ՍՐԲՈՑ ՀՕՐՆ ՄԵՐՈՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ. ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ՀՕՐ ԱՍՏՈՒԾՈՅ, ՍԷՐ ՈՐԴՒՈՅ ՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՇՆՈՐՀՔ ՀՈԳՒՈՅՆ ՍՐԲՈՅ, ԵՂԻՑԻՆ ԸՆԴ ՁԵԶ ԸՆԴ ԱՄԵՆԵՍԵԱՆԴ, ԱՄԷՆ:

...ղջ իմ սիրելի ժողովուրդ Հայոց,

...տամորմոք եւ կարեվէր սրտի ան... ...մելի ճմլումով եւ արդար ցասումի ...ան զգացումով է որ Ձեզի կ՚ուղղենք ...ր հայրական հոգեկից խօսքը Հայրա... ...տական այսու Կոնդակաւս, Ձեր բոլո... ...հոգիներուն մէջ, սրտառուչ ոգեկո... ...մով վերապրեցնելու համար անմահ ...կենդանաբար յիշատակը Ապրիլեան ...ն Եղեռնի մեր պաշտելի Նահատակնե...ն, որոնք իրենց սուրբ արիւնով գրե... ...Հայոց Պատմութեան Տառապանքի եւ ...ղթանակի նորագոյն զոյգ էջերը:

...ռաջիկայ տարին, 1965ը, Յիսնամ...ակն է հաւաքական ցեղասպանութեան ...անմարդկային ոճիրին, որ կատար...ւեցաւ Հայ ժողովուրդին հանդէպ Հա...մաշխարհային Առաջին Պատերազմի ա...հեղ զառն ու դժխեմ օրերուն:

...ընթող յիսուն տարիները, սակայն, ...ցան մթագնել հոգիողը Հայ Գիտակ...ցութեան, որ այսօր, աւելի քան երբեք, ...յիսնամեակի այս կարեւոր հանգրուա...ն, համազգային խոր ու անհուն տարո...թեամբ եւ համահայկական արի նա...խանձախնդրութեամբ, աշխարհի չորս ...կողմերուն վրայ անխտիր, իր լոյսին մէջ ...վերակենդանացնէ յաւէտ խնկելի յի...շատակը աւելի քան ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ Հայ ...նահատակներուն, որոնք Քրիստոնէական ...Հաւատքի եւ Հայ Ազգութեան ...պատուութեան բիւրեղ հոգիով իրենց ...կեանքերը Ազգին նուիրեցին որպէս նոր ...թիւն իրենց Ցեղի յաւերժութեան ...մղելի ձգտումին եւ աննահանջ ...անխորտակելի վճռակամութեան:

...յիսնամեակի այս դիտարանէն, առա...ջին իսկ ակնարկով, մեր աչքերուն կը ...ցուին արիւնալից վէրքերը Մեծ Ե...ղեռնին.—

— Ո՞վ չի տեսներ աւերակու... ...մէջ չէն ու բարգաւաճ քաղաքներուն ...գիւղերուն, երկնասլաց տաճարներուն ...հոգեշէն դպրոցներուն, տաքուկ ու ...ջերմ մեր հայրենական պայծառ եր...դերուն:

— Ո՞վ չի սարսափիր ի տես այն ա...հաւոր ամայացումին, որով կեանքին ...վերջ մարեցաւ յանկարծ, մարդկային ...ստեղծագործութեան ծով բարիքները ...ցան ի սպառ եւ կեղեւ ու կենդա... ...հասարակ շունչի մը տակ անապատի վե...րածուեցան ծիծղուն եւ պտղալից պար...տէզները ...աստուածատեղծ Հայ կեան...քերուն:

— Ո՞վ չի լսեր աղիողորմ ճիչը Հայ ...ներուն, որոնց մէջքերը օրօրոց եղան ...իրենց հոգեհատոր մանկիկներուն, որոնք սակայն, իրենց անմեղ աչքերը հազիւ լոյսին բացած, աշխարհը գտան խաւարած: Քանի՛ քանի՛ տաղանդներ, ի՛նչ բազմերանգ շնորհներ եւ ի՛նչ հարուստ ձիրքեր դեռ կեանք չտեսած՝ գերեզման հասան ու թաղուեցան անհետ ու անյիշատակ: Ապագայի կենսունակութեան եւ մեծագործութեանց ի՛նչ անհաշուելի եւ անչափելի ուժեր իրենց կոչումին իրագործումը որպէս երազ միայն ապրեցան եւ չունեցան երջանկութիւնը գոյն որպէս վաւերական ապրում եւ բարերար արդիւնք ընծայելու իրենց Ազգին:

— Ո՞վ չի գայրանար քանդումի եւ փճացումի այն արշաւին դիմաց, որուն զոհ գացին մեր հայրենի ստեղծագործութեանց պերճիմաստ եւ յաւերժախօս արժէքները, ճարտարապետական հայաշէն կոթողներէն մինչեւ մագաղաթեայ նրբերանգ մանրանկարները: Հոգիի նուաճման եւ յաւերժութեան ուժը իրենց մէջ խտացնող եւ մեր ժողովուրդի քաղաքակրթական փառքը կազմող մշակութային կոթողներու խորտակումով փորձեցին հողիացած քարն ու մագաղաթը անիմաստ ու անկենդան փոշիի վերածել, Հայութեան անունը ի սպառ ջնջել եւ Հայութեամբ շէն ու քաղաքակիրթ Հայաստանը վերածել անմարդաբնակ հողի:

— Ո՞վ չի մտաբերեր ահաւոր տեսարանը այն մահասարսուռ գիշերուան, երբ խոր մթութեան մէջ խաղաղ նիրհող ու վաղուան կեանքին եւ ստեղծագործութեան ի խնդիր իրենց հոգիի ուժերը նորոգող Հայ ընտրանի ու ղեկավար դէմքերը հոգեւորական, մտաւորական, գրագէտ, ուսուցիչ, հրապարակագիր, ազգային ժողովական թէ պետական երեսփոխան, հարիւրներով դուրս բերուեցան իրենց բնակարաններէն եւ տառապանքի ու չարչարանքի ամէնէն սահմռկեցուցիչ պայմաններու ներքին աքսորուեցան դէպի ամայի կիրճեր ու անծայրածիր կիզիչ անապատներ, եւ վայրագօրէն խողխողուեցան անլուր եւ աներեւակայելի դաժանութեամբ: Գլխատումի համազօր այս ճիւաղային արարքին անմիջապէս պիտի հետեւէր, ինչպէս պատմութիւնը ցոյց տուաւ արդէն, հայ ժողովուրդի զանգուածային տեղահանութիւնն ու սարսռազդեցիկ անճիտումը՝ վերջակէտը դնելով բիւրաւոր հայ կեանքերու:

ԽՈՐԷՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

(1 Շար.)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԵՔԻՆ - ՄՈՍԿՈՒԱ ԽԶՈՒՄԸ

—o—

«ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՊԻՏԻ ՄՏՆԷՔ ԴԵԿՏ. 15ԻՆ»

ԿԸՍԵՆ ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ

—o—

Չինացիք չեն գոհացած մերժողական պատասխան մը տալով խորհրդային հրաւէրին, համայնավար վերին ժողովի մը համար, այլեւ իրենց նամակին ոճը ցոյց կուտայ թէ վճռած են բոլորովին խզել Մոսկուայի հետ:

Համայնավար Չինացիները բացատրելէ ետք թէ խորհրդային համայնավարներու կարգացած հրաւէրին եւ կատարուելիք աշխատանքներուն համար տրուած որոշումները կամայական են եւ քոյր կուսակցութեանց համաձայնութիւնը չունին, կը գրեն.— «Ձեզի համար, քոյր կուսակցութիւնները պարզ խամաճիկներ են, ձեր հրամանին տակ գործելու համար: 1964 Դեկտեմբերի այն օրը երբ պիտի գումարէք ձեր ժողովը պատմութեան պիտի անցնի իբրեւ օրը համայնավարական միջազգային Շարժումին մեծ հերձուածին: Կը պնդէք, որ ժողովը իբրեւ նպատակ չունի միայն անջատում մը ստեղծել, այլ՝ պահպանել եւ ամրապնդել միասնականութիւնը: Եթէ այդպէս էր, նախապատրաստական աշխատանքները պէտք է որոշուած ըլլային հասարակաց համաձայնութեամբ երկկողմանի եւ բազմակողմանի խորհրդակցութիւններով, հաւասար գետնի վրայ: Կ՚ըսէք թէ միջազգային ժողով մը հրաւիրելով հասարակաց կէտեր կը փնտռէք որոնք կը միացնեն քոյր կուսակցութիւնները: Անամօթ սուտ մըն է: Քոյր կուսակցութիւնները իսկապէս հասարակաց կէտեր ունին.— Անոնք են 1957ի եւ 1960ի յայտարարութեանց յեղափոխական սկզբունքները, բայց շատոնց անդին նետած էք այդ հասարակաց կէտերը: Մենք երբեք զոհ չենք երթար ձեր պտուղ խօսքերուն, երբեք չենք ենթարկուիր ձեր սպառնալիքներուն, ձեր անջատողական գործերուն երբեք մեղսակից չենք ըլլար եւ ձեզի հետ երբեք չենք բաժներ միջազգային համայնավարութիւնը պառակտած ըլլալու ծանր պատասխանատուութիւնը: Եթէ մասնակցէինք ձեր հերձուածային ժողովին, ատիկա պիտի նշանակէր օրինականացնել ձեր ապօրինի գործունէութիւնը, ընդունիլ ձեր իրաւունքը փճացնելու այն սկզբունքները որոնք կ՚առաջնորդեն քոյր կուսակցութեանց յարաբերութիւնները եւ որոնք մէջտեղ դրուած են 1957ի եւ 1960ի յայտարարութեան մէջ եւ ընդունիլ Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութիւնը իբրեւ նահապետական հայր կուսակցութիւն, Անշուշտ երբեք այդպէս չենք վարուիր, որովհետեւ սկզբունքներով կապուած ենք եւ Պատմութեան առջեւ պատասխանատու ենք:

«Ըսինք արդէն թէ այն օրը ուր հերձուածական ժողով մը գումարէք, այն օրը պիտի ըլլայ ուր ձեր գերեզմանը պիտի իջնէք: Յուլիս 30ի ձեր նամակը ցոյց կուտայ թէ արհամարհելով բոլոր հետեւանքները, նոր եւ մեծ քայլ մը առիք դէպի այդ գերեզմանը զոր դուք իսկ փորեցիք: Այս տաղնապալի պահուն կը յուսանք որ թեր եւ դէմ պիտի քննէք եւ ընտրէք ձեր անկումին եւ դէպի ապահովութիւն յետ քայլին միջեւ»:

× Փրակայի մէջ Խրուշչեւ – Նովոթնի խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթն է Փեքին – Մոսկուա խզումը: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կը շեշտէ թէ տեսակէտներու բացարձակ նոյնութիւն կայ, թէեւ պարզ է որ դժուարէ համայնավար կուսակցութեանց համար, դիրք ճշդել Փեքինի եւ Մոսկուայի միջեւ:

Նախ կան համայնավար կուսակցութիւնները այն երկիրներուն, որոնք աշխարհագրական դիրքով կապուած են Չինաստանի: Ասոնք են.— Հիւսիսային Քորէա, հիւսիսային Վիէթնամ, որոնք պարտաւոր են Չինաստանի միանալ, բայց չեն ուզեր դէշ մարդ ըլլալ Խորհ. Միութեան հետ: Կան «խորհրդայնամիտներ» որոնք կը վարանին.— Քուպա, Լեհաստան, Ռումանիա եւ Իտալիա: Ասոնք կը յուսային որ սպառողական այս շրջանը կրնայ միշտ ձգձգուիլ եւ այսօր պէտք է դիրք ճշդեն: Առաջիններուն համար, Փեքինի մերժողական պատասխանը մեծ հարց մը ստեղծած է: Եթէ ընդունին ժողովը թշնամական դիրք բռնած կ՚ըլլան Փեքինի նկատմամբ, եթէ մերժեն թշնամական դիրք է Խորհ. Միութեան նկատմամբ:

Հրաւիրուած յանձնախումբին 25 անդամները ունին երեք կարելիութիւն.— Ա) Հրաւէրը ընդունիլ: Ինը անդամ պաշտօնապէս ընդունած են.— Չեխոսլովաքիա, արեւելեան Գերմանիա, Հունգարիա, Պուլկարիա, Աւստրալիա, Արեւմտեան Գերմանիա, Հնդկաստան, Ֆինլանտա եւ Ֆրանսա:

Բ) Հրաւէրը մերժել.— Չինաստանը ըրած է, Հիւսիսային Քորէա հետեւեցաւ:

Գ) Միջնորդի դեր ստանձնել: Ռումանիա, ներկայիս, այդ դերը կը փորձէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿԱՐԻՈՍ Նիկոսիա վերադարձաւ, Երեք օր խօսակցելէ ետք Նասրի հետ: Հրատարակուած զեկոյցին մէջ, կ՚ըսուի թէ Արաբ. Մ. Հանրապետութիւնը պիտի օգնէ զինուորական գետնի վրայ, բայց այդ մասին ըսուածը շատ անորոշ է, կը շեշտուի «կարելիութեան սահմանին մէջ»: Զեկոյցին մէջ կը յիշուի նաեւ թէ երկու կողմերը կը հաստատեն իրենց դիրքը օտար կայաններու նկատմամբ, որոնք սպառնալիք մըն են խաղաղութեան համար: Այս պարբերութիւնը կը յայտնէ թէ Նասր չէ մոռցած որ Կիպրոսի կայանները օգտագործուեցան Անգլիոյ կողմէ Սուէզի ժամանակ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ վրայ գերմանական յարձակման 25ամեակին առթիւ, Էրհարտ շեշտած է թէ երրորդ աշխարհամարտ մը պէտք չէ ըլլայ: «Աղէտ մը կ՚ըլլար մարդկութեան համար: Նոր Գերմանիան պատրաստ է աշխատելու որպէսզի անկարելի դառնայ երրորդ պատերազմ մը»:

ԲԵՆ ԲԵԼԼԱ յայտարարեց թէ քաղաքական հարցեր բանտարկեալ աւելի չկայ Ալժերիոյ մէջ: «Կրնայ ըլլալ որ չարչարանքի պարագաներ եղած ըլլան եւ կը դատապարտենք այդ բաները: Բայց հակայեղափոխականները ոչ մէկ գութ պէտք է սպասեն մեր վարչակարգէն»:

ՍԱՅԿՈՆԻ խառնակ կացութիւնը կը մնայ նոյնը: Ըստ ամերիկացի դեսպանին Զօր. Թան լաւ է, մինչ յայտարարուած էր թէ մտային հիւանդութենէ կը տառապի: «Նիւ Եորք Հերըլտ»ն ալ տեսակցութիւն մը կը հրատարակէ ուր Վիէթնամի նախկին ղեկավարը կ՚ըսէ.— «Պատրաստ եմ վերադառնալու, բայց չեմ գիտեր թէ Ամերիկացիներուն ուզածն ինչ է՞»:

ՔՈՆԿՕՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Ալպերվիլի 230 Եւրոպացիները ողջ – առողջ են: Երկու կաթողիկէ քահանաներ ջարդուած են:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ Թիթօ կը շարունակէ խօսակցութիւնները Ռումանիոյ Նախագահին հետ:

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բ.

Գլխաւորն ու կարեւորը, ինչպէս ըսինք, անշուշտ «Կոսպանք»ն է: Բայց հակառակ խորհրդային դրութեան դէմ անուանօրէն դաշնակցային ըլլալուն, «Կոսպանք»ը մէկ ու միակտուր հիմնարկութիւն մըն է տարածուած միութեան ամբողջ հանրապետութիւններուն մէջ, միակ կեդրոնական վարչութեամբ մը առանց դաշնակցային բաժանումներու: Այսպէս, չկան իւրաքանչիւր Հանրապետութեան համար կեդրոնական տնօրէնութիւններ իրենց հեղինակութիւնը տարածելու համար տուեալ Հանրապետութեան մէջ գտնուող ու գործող մասնաճիւղերուն վրայ: Այլ կայ միակ կեդրոնական վարչութիւն մը Մոսկուայի մէջ եւ միւս բոլորն ալ ուղղակի իրմէ կախում ունեցող՝ իր մասնաճիւղերն են:

Նախապէս «Կոսպանք»ը Միութեան կեդրոնական տնտեսական նախարարութեան ենթակայ էր: Բայց 1954ի հրամանագրով եւ 1960ին վաւերացուած նոր կանոնագրով բոլորովին անկախ հաստատութիւն մը դարձաւ եւ այլեւս կախում չունի տնտեսական նախարարութենէն:

«Կոսպանք»ը նաեւ թղթադրամներու տպագրութեան եւ բաշխումին մենաշնորհն ունի: Ապա ուրեմն Կոսպանքն է որ կը կատարէ պետութեան բոլոր վճարումները եւ լայն իրաւասութիւններ ունի փոխատուութեան դրութեան մէջ: Այսպէս՝ ան է որ կ'ապահովէ կարճատեւ փոխատուութիւններ (Քռէտի ա քուր թեռմ) ի բաց առեալ Սթրոյպանքի մասնագիտութեան ենթակաները: Կ'ապահովէ նոյնպէս կարեւոր եւ մեծածախս նորոգութիւններու պահանջը եւ տնտեսական ու ճարտարարուեստական բոլոր մարզերուն մէջ նոր մեթոտներու կիրարկումին պահանջած ծախքերը: Երկարատեւ փոխատուութիւններ (Քռէտի ա լոն թեռմ) կը կատարէ երկրագործութեան եւ սպառումի համագործակցականներուն եւ վերջապէս երկար տեւողութեամբ փոխատուութիւններ կը ստանձնէ գիւղական շրջաններու մէջ բնակարաններու շինութեան համար:

Կոսպանքը մօտաւորապէս եօթը հազար մասնաճիւղեր ունի Միութեան ամբողջ տարածութեան մէջ, հարիւր վաթսուն հազարի հասնող պաշտօնէութիւնով մը: Պաշտօնէութեան մէջ կուսակցականներու համեմատութիւնը յարաբերաբար տկար է, 15 առ հարիւր կուսակցականներ եւ 17 առ հարիւր երիտասարդ համայնավարներ (կոմսոմոլ) միայն: Ստուար մեծամասնութիւնը անկուսակցական է, ինչ որ պէտք չէ շփոթել մեր ըմբռնած չէզոքին հետ: Մասնաւորապէս գլխաւոր պաշտօնէութիւնը անկուսակցական է: Շատեր բարձրագոյն կրթութիւն ըստացած համալսարանականներ են, իսկ ուրիշ շատեր կ'ամբողջացնեն իրենց պաշարը եւ կը կատարելագործեն իրենց գիտութիւնը գիշերային դասընթացքներու հետեւելով: Ըստ Կոսպանքի «Տիէնկի ի Քռէտիթ» (դրամ եւ փոխատուութիւն) պաշտօնաթերթի վկայութեան պաշտօնէութենէն ութ հազար հոգի «Օպլիշնիկ Կոսպանքա» մասնաւոր պարգեւնիշը կրելու իրաւունքն ստացած են, ինչ որ կարելի է թարգմանել «Կոսպանքային օգտաշատ աշխատակից»:

Կոսպանքի օրինական հանգամանքը պաշտօնապէս արձանագրուած է Խորհրդային Միութեան սահմանադրութեան մէջ, Միութենական նախարարութեան մը իրաւասութիւններով իր տօրէնութիւնը կը մասնակցի կառավարական կազմին, ճիշդ ինչպէս «Կոսպլան» բռուած պետական պարբերական ծրագիրներու տնօրէնութիւնը: Երկուքն ալ իրական նախարարութիւններ են կառավարութեան անդամի ընծայած բոլոր իրաւասութիւններով:

Տարիներէ ի վեր Կոսպանքի նախագահն է Ալեքսէյ Քոռովուշկին՝ որուն պաշտօնը կրկին հաստատուեցաւ Խռուշչեւի վերջին կառավարական կազմի վաւերացումով: Կը վկայեն թէ արտակարգ հրմտութեամբ օժտուած անձնաւորութիւն մըն է եւ լայն համակրանք կը վայելէ դրամատնային միջազգային շրջանակներուն մէջ:

Հակառակ բոլոր երկիրներու դրամատուններու սովորութեան, որոնք առ նուազն տարեկան տեղեկագիր մը կը հրապարակեն, Կոսպանքի գործունէութեան շուրջ որեւէ տեղեկագիր չի հրատարակուիր: Իր տեղեկագիրները, բացարձակօրէն գաղտնի, միայն կեդրոնական կառավարութեան վերապահուած են: Մարդ չի գիտեր թէ ի՞նչ է շրջաբերութեան մէջ գտնուող թղթադրամներու քանակը, կամ ո՞րքան է իր ոսկիի եւ տարադրամի պահեստը: Այդ ամէնը պետական գաղտնիք են եւ հաւանաբար Միութեան Հանրապետութիւններու կառավարութիւններն անգամ աղօտ գաղափար մը ունին, առանց լիովին տեղեակ ըլլալու:

Իբրեւ թղթադրամներու հրատարակութեան մենաշնորհին տէր, Կոսպանքն է որ կատարած է բոլոր դրամական բարեփոխութիւնները: Վերջինը կատարուեցաւ 1961 Յունուար 1ին՝ երբ «ծանր րուբլի» մը ստեղծուեցաւ Նախկինին տեղ, տասը րուբլիի դէմ մէկ ծանր րուբլի համեմատութեամբ: Այս առթիւ կեդրոնական կառավարութեան հրատարակած բացատրականը կը յայտարարէր թէ թղթադրամի շրջաբերութիւնը աճած էր ճարտարարուեստի արտադրութեան եւ ժողովուրդի գանձուածին գնելու կարողութեան աճումին համեմատութեամբ:

Այս քիչ մը պարզունակ բացատրութիւնը կրնայ սակայն ճշմարտութեան հիմ մը ունենալ եւ դրամի փոփոխութեան շարժառիթը նոյնն ըլլալ ինչ որ էր Ֆրանսայի հին եւ նոր ֆրանքի փոփոխութեան համար: Պէտք է ընդունիլ որ խրուշչեւեան շրջանէն ի վեր զգալի չափով աճած է ոչ միայն սպառելի նիւթերու արտադրութիւնը այլ եւ ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը:

Աւելորդ չըլլայ թերեւս հոս յիշատակել որ «ծանր» րուբլիի ներկայի արժէքն է մօտաւորապէս հինգուկէս ֆրանք:

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷՋ

(2 Շար.)

ԼԱՒ Է ՈՒՇ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

ԽՄԲ.— Ուրախութեամբ կ'արձանագրենք որ, լուրջ եւ կարեւոր քայլեր առնուած են վերջապէս 12 դասարանով ամենօրեայ վարժարան մը հիմնելու համար Լոս Անճելըսի մէջ: Լաւ է ուշ քան երբեք, շեշտեցինք վերը, վասնզի Ամերիկահայութեան մեծ մեղքն էր ցարդ հայկական դպրոց չունենալը: Արդարեւ մեր ամէնէն հին գաղութը, մեր ամէնէն հարուստ գաղութը մտածած էր ամէն բանի մասին՝ բացի դպրոցէ: Յաճախ կը պատասխանուէր մեր քննադատութեանց թէ «ամէն գաղութի կը հասնինք, մեզի դրամ չի մնար»: Այս պատճառաբանութիւնը ի զօրու չէ գաղութի մը համար, որ 82 եկեղեցի շինած է եւ կը շինէ..: Նման ընթացքով՝ օր մը իւրաքանչիւր Ամերիկահայ կրնայ *իր* եկեղեցին ունենալ: Դէմ չենք անշուշտ եկեղեցաշինութեան՝ հոծ գաղութներու մէջ, բայց հայ եկեղեցին օգուտ չունի առանց Հայ Դպրոցի: Այսօր, Քալիֆորնիայէն հասած տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ բաւական նամբայ կտրած է դպրոցաշինութեան գաղափարը,— հող գնած են (12.000 քառ. մեթր), շինութեան յանձնախումբ ընտրած, կարեւոր գումարներ տրամադրուած եւ կը շարունակուի հանգանակութիւնը:

«*Ասպարէզ*» հրատարակած է վարժարանին շինութեան յատակագիծը,— վարժարանը պիտի կրէ Մեսրոպեան վարժարան անունը (այս անունով կը գործէր արդէն դասընթացք մը ամէն Հինգշաբթի երեկոյ եւ Շաբաթ առաւօտ, Լոս Անճելըսի Հայ Կեդրոնին մէջ, սկիզբը ունենալով 12 աշակերտ, յետոյ 168): Պիտի ունենայ 12 դասարան, ուսուցչանոց, տնօրէնութեան սենեակ, ընթերցասրահ, մանկապարտէզ, խոհանոց, հանդիսասրահ հազար աթոռով:

Շինութիւնը կը սկսի շուտով:

Աւելի ծանօթացնելու համար ձեռնարկը, կուտանք Շինութեանց Յանձնախումբի նախագահ Յակոբ Քարեանի յօդուածը.—

Տարիներ շարունակ, ամերիկահայ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան մասին կամ կրթական մտահոգութեամբ՝ հարիւր հազարաւոր հայ բառեր գործածուեցան: Գործէն հասկցողն ալ գրեց, չհասկցողն ալ:

Բոլորն ալ մղուած էին հայրենասիրութենէ եւ բաղձանքներ կը ձեւակերպէին միայն:

Ցարդ չգտնուեցան կազմակերպութիւններ կամ մարդիկ, որոնք գործնականօրէն մօտենային հայ դաստիարակութեան հարցին. կամ՝ աւելի պարզ, հայ մնայուն դպրոց մը բանային հայաշատ որեւէ գաղութի մէջ, կամ ուսումնասիրութիւններ կատարէին հետեւեալ ուղղութիւններով եւ առաջադրանքներով.

Ա.— Կազմակերպուիլ, եւ քաջութիւնը ունենալ շինելու դպրոց մը՝ բոլոր յարմարութիւններով:

Բ.— Ամերիկեան դպրոցներու մէջ ուսուցանող հայազգի ուսուցիչներու մասնակցութեամբ՝ գումարել ժողով մը եւ խնդրել անոնցմէ, որ ուսումնասիրեն ապագային հիմնուելիք հայ դպրոցի խնդիրը: Որ կարգերէն պէտք է սկսիլ,— մանկապարտէզէ՞ն մինչեւ ութերորդ դասարան, թէ (ոմանց կարծիքով) եօթներորդ դասարանէն մինչեւ 12րդ դասարան, թէ՞ միայն Հայ Սքուլ մը (8րդէն 12րդ դասարան):

Գ.— Եռանդամ քանի մը յանձնախումբերով այցելել առնուազն նոյն հայաշատ քաղաքին մէջ 3 – 400 տուներ եւ արձանագրել ապագայ աշակերտներ: Այս ձեւով միայն կարելի է հոս, գտնել թէ բացուելիք դպրոցին համար աշակերտներ կարելի՞ է գտնել:

Դ.— Տնօրէնի ընտրութիւնը ընել յետոյ, ուսումնասիրել թէ քանի՛ մնայուն եւ քանի մասնակի ժամանակ տուող ուսուցիչներու կարիք կայ, եւ այդ հիման վրայ նախատեսել դպրոցի տարեկան պիւտճէն:

×

Մօտ չորս տարի առաջ, Մեսրոպեան դպրոցի խնամակալութեան ջանքերով Լոս Անճելըսի արեւելեան շրջանի Փիքօ Րիվիէրա քաղաքին մէջ գնուեցաւ մօտ երկուքուկէս էյքըր հող՝ ապագայ դպրոցի մը շինութեան համար: Հայ կեդրոնը տրամադրեց տասը հազար տոլար: Մնացեալ 38 հազար տոլարի գումարը մեր նորեկներու ժրաջան աշխատանքին շնորհիւ (դուռնէ դուռ հանգանակութեամբ ու նաեւ հրապարակային ձեռնարկով) գոյացաւ: Այս ձեւով ալ՝ վը-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՈՒ ՋԱՒԱԿԸ

— Էյ ի՞նչ է եղեր:

— Իշտէ ան բիճին մօրը, տահա ողջ է եղեր, Արմաշ հանդիպեցայ, չխրտնեցաւ տէ էլաւ քովս եկաւ, քիթէն մէկը իյնայ նէ տասը փարչայ կ'ըլլայ:

— Ինչո՞ւ:

— Ի՞նչ գիտնամ. սրբազաններդ ալ բէք էրէս տուաւ. սէպէ քի ինծի մարդու տեղ չդրին. պատիւը ատանկներուն է:

— Էյ սէպէ՞պը:

— Բիճը ղազէթաճի է եղեր, խաթր ունի եղեր:

— Ղազէթաճի՞:

— Հա նանըմ:

— Ի՞նչ ղազէթաճի:

– Ի՞նչ գիտնամ. Ղատիգեղ կը կենան եղեր. ալ էրկան – բարակ հարցուփորձ պիտի չընէի եա: Ամա տեսնելու բան էր. չալըմ մը, թավուր մը քի: Իմ չըրածս ինք ըրաւ: «Էտքէն տեսնող» պիտի չլիտի ըսէի խնդայի պիտի ամա, ան ալ չէ. ի՞նչ է տեսեր քի. վէլիհասըլ ղազէթաճիի մը բարչա է տղան:

Մայրը պատմութիւնը վերջացնելէ ի վեր Ագրիպ Էֆէնտի արմուկները սեղանին կրթնցուցած, ճակատը երկու ափերուն մէջ կը մտածէր: Ինչպէս տեսակ մը մտակորոյս, որուն կը ներկայացնեն իր սիրելին, կը չարչրուի գտնելու համար իր յիշողութիւնը, այնպէս ալ Ագրիպ Էֆէնտի իր յիշողութիւնը կ'ամփոփէր: Մայրը սեղանէն ելած էր ու ինք նստած սուրճին կը սպասէր: Կտոր կտոր այդ հին անցեալը կը ջանար քովէ քով բերել: Այն աչքերը որուն հետքերը չորս ամիսէ ի վեր կը փնտռէր, իրեն այնպէս կուգար թէ սկսած էր գտնել: Մտածելով մտածելով վերակազմեց այն օրուան յիշատակը: Այո՛, գրիչը չար տղայ մը երեսին նետած էր, տուն վազելը, վարժապետին միւս օրը այդ տղան դրասեղանին վրայէն քաշկռտելով հանելը, ականջներէն բռնելը, իր ու ընկերներուն անոր «բիճ, բիճ» կանչելը, այդ ամէնը ըմբռնելու կամաց կամաց յիշել, տասը տարուան տղու մը յիշողութեան բոլոր ուժովը: Եւ այդ աչքերուն եւ Հալքի տեսած աչքերուն մէջ նոյնութիւն մը կը գտնէր: Կը խաբուէ՞ր արդեօք: Ա՛խ թէ ճիշդ ըլլար:

Միւս օրը կանուխ Ագրիպ Էֆէնտիի դրագիրը Գատըգիւղ երթալով մեթարին բարեւներ կը տանէր, ու մտերմաբար տեղեկութիւններ կը հարցնէր Նաւարեանի մասին: Ղատիգեղցի՞ էր, դրսէ՞ն եկած էր, ի՞նչ էր. հայրը ո՞վ էր: Մեթարը քթին տակէն կը խնդար, աղջիկ տալու խնդիր կար. բայց գոհացուցիչ պատասխան մը չունէր: Նաւարեան քանի մը տարի է Ղատիգիւղ եկած էր Օրթագիւղէն. վրան բան մը չէր լսած. լրագիրներուն մէջ անունը ծանօթ է. եւրոպական ընկերութեան մը մէջ ալ պաշտօն ունէր. գիտցածը այսքան էր:

Գատըգեղէն վերադարձին դրագիրը Էֆէնտիին հրամանով կառք մը կը նստէր եւ ուղղակի Օրթագիւղ կ'առնէր, չիտակ դպրոցը: Գտաւ դպրոցին կառավարիչը որ շատ տարիներէ ի վեր պաշտօն կը վարէր, իրեն ալ ծանօթ էր: Առաւ սըրճարան տարաւ, ու հարցուփորձեր ըրաւ թէ արդեօք Ղատըգեղ նստող Նաւարեանը, որ լրագիրներուն մէջ կը գրէ, Օրթագեղ եղա՞ծ է, դպրոց եկա՞ծ է:

— Տէր ողորմեա՛ քի Օրթագեղ եկած է– ձեռքս մեծցած է նէ. չիտակը աղէկ ալ տղայ, երախտապարտ. մեզի չի մոռնար: Հատտա եկաւ ընէ Խայըրճեան կը կոչուէր. խեղճին հօրը անունն ալ Գէորգ էր, տասնըեօթը տասնութը տարի առաջ, աղէկ մը չեմ յիշեր, ծովը խեղդուեցաւ, ...եանց աղախինը դիմաց անցուցած տանէն: Խեղճին մարը ինչե՛ր քաշեց. թէքնէին տակը, տախտակ սրբելով մեծցուց տղան, բայց հիմա ալ շատ աղէկ է, վարձատրուած է: Աստեղ Խայըրխեան չէր ըլլար, բռնեցի Նաւարեան ըրի. գաղղիացի վարժապետն ալ օր մը լեզուն չէ դարձեր Նաւարեան կարդացեր է անունը, անկէ վերջը մնաց Նաւարեան:

Եւ այս ամէնը կը պատմէր խնդալով, իբր հին բարեկամի մը յիշատակը:

— Կարգելու խնդիր կայ, անանկ չէ՞: Աղջիկ տուողը չիտակը չի խաբուիր, աղէկ տղայ է:

— Ո՞ւր տեղացի են:

— Շիտակը չիյտեմ, Գալաթէ՞ն է, Ֆէնէրէ՞ն է. Յակոբ աղան գիտնալու է:

Տեսակցութիւնը կը կատարուէր Մըլթար Յակոբ աղային գինետունը, ինքն ալ հոն էր: Կառավարիչը Ագրիպ Էֆէնտիի դրագրին հետ գնաց քովը, ծանօթացուց:

— Հա սա, Մովսէսը, աղէկ գիտեմ, Խասգեղէն եկած էր խեղճին հայրը:

Դրագիրը շնորհակալ ալ ըլլալով մեկնեցաւ:

Դեռ ատեն կար. Խասգեղ ալ կրնար երթալ: Էֆէնտին գինքը ղրկեց չիտակ առաջնորդարանը, որ իրենց ալ տան ակերքէն էր դեռ:

Ծերունի աւագերէցին յիշողութիւնը տեղն էր: Այո՛, ժամուն դռնէն կախուած տղան. ծանուցումը ինքն ըրած էր. նաւավար մը որդեգրած էր, անունը միտքը չէր գար:

— Գէո՞րգ:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(15 Շար.)

...ացաւ Հոգին ամբողջ պարտքը :
...Մեսրոպեան Դպրոցի խնամակալու –
... եւ Հայ Կեդրոնի վարչութեան հա–
...ակցութեամբ՝ որոշուեցաւ գնուած
...ջ յանձնել Հայ Առաք. Ս. Խաչ Եկե–
...ւոյ : Բոլորին ալ փափաքն էր որ թէ՛
... եւ թէ՛ դպրոցին տէրը դառնայ Ս.
... եկեղեցին : Դժբեր չարունակ՝ ա՛յս
... ամբողջութիւնը .— Դպրոց եւ Ե –
...՝ միշտ միացեալ :
...ցեալ տարուան (1963) Յունուարին՝
... Խաչ եկեղեցւոյ անդամական ժողովը
...պէս ընդունեցաւ այս կալուա –
... Այս տարուան գարնան, եկեղեցին
... հողի երկու կտորներ եւս, նախկին
... կից, եւ վճարեց 12.700 տոլար :
... ձեւով՝ այժմ ունինք մօտ երեք էյ –
... հող :
...ոգի գնման հանգամանքութեանց եւ
... եկեղեցւոյ սեփականութիւնը դառ–
... աշխատանքներուն մէջ՝ Հայ
... Հիմնարկութեան անդամներէն
... բերած էին իրենց մասնակցութիւ–
... :
...1963ի Յունուարին՝ եկեղեցւոյ անդա –
... ժողովին մէջ ընտրուեցաւ Դպրո–
...չնութեան Յանձնախումբ մը, կազ–
... 15 հոգիներէ, ինչպէս նաեւ Նոր
...ւսումնական Մարմին մը՝ ապագայ
...պրոցը կառավարելու համար :

×

Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը, իր
...թենէն ի վեր (1950, Հոկտեմբեր)
... ժողովներուն մէջ յաճախ զբաղած է
... Նոր սերունդի հայեցի դաստիարա –
...թեան հարցով : Անդամներէն ոմանք,
...ներու նման, անկարելի կը գտնեն
...կան մնայուն դպրոց մը հաստա –
... եւ շարունակելու գաղափարը : Ո –
...նք կը կարծեն, որ կարելի է : Յամե –
... դէպս, պէտք է փորձ մը ընել :
...Չորս տարի առաջ, երբ Հիմնարկու –
... քանի մը անդամները բարերար
...ին Սոֆիա Յակոբեանի հետ միասին
...Ամերիկայի հայաշատ քաղաքները այցե–
..., մեր ներկայութեան պատճառաւ՝
...ւսումնասէր եւ տեւական դպրոցի հարցը
... գլխաւոր կարգախօսը եղաւ :
...1963ի Նոյեմբերի 20ին, Հայ Կրթական
...Հիմնարկութիւնը, նկատի ունենալով
...Մեսրոպեան Դպրոցի համար գնուած եւ
...ուած հողը, եւ անոր Ս. Խաչ եկե–
...ցւոյ սեփականութիւնը ըլլալը, եղբա –
...ւոյց թէ ժամանակը եկած է սահմանէ –
... առաջին հայ կրթական հաստատու–
... նախաձեռնութիւնը եւ այդ նպա –
...ով քուէարկեց վաթսուն հազար տո–
...ի գումար մը : Պարտականութիւն ըս–
...նձնեց նաեւ առանձնաբար քառասուն
...ր տոլար գոյացնելու իր միջոցնե –
... դպրոցի համար նախատեսուած 12
...սարաններուն « ծախելով » անհատներու
... ընկերութեանց :
...Մեսրոպեան Դպրոցի սեփական շէնքի
...րոցը՝ այլեւս իրականութիւն կը դառ–

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ) .— Նախորդ յօդ – ուածով Դաշնակցային Գերման Հանրա – պետութեան օտար բանուորութեան մե – բարերմամբ ընդհանուր տեղեկութիւն մը փորձեցի տալ, բայց Պերլինի օտար աշ – խատաւորութեան մասին կրցայ քաղել հետեւեալ մանրամասնութիւնները, ո – րոնք կը լրացնեն ընդհանուր պատկերը Գերմանիոյ օտար բանուորական առանձ– նայատուկ երեւոյթին : Տուեալ թիւերը Յունիս 30ի վիճակագրութեան մը ար – դիւնքն են, որ քաղաքային երեսփոխա – նական ժողովի մէկ անդամին տրուած է քաղաքապետութեան կողմէ :

Պերլինի օտար աշխատաւորներուն ճիշդ թիւն էր Յունիս 30ին 8274 : Ասոնց– մէ 2316ը կին, 5958ը այր :

Ազգային խմբաւորումներուն մէջ աչքի կը զարնեն Իտալացիները (1188), Աւստ– րիացիները (959), Յոյները (936), Սպանացիները (571), Թուրքերը (356) : Ուրիշ զանազան հպատակութեամբ բան– ուորներու կարգին 509 հոգի ոչ մէկ հը– պատակութիւն ունին, կը կոչուին « Շթաաթըլոս » բայց որեւէ կերպով զրկանքի ենթակայ չեն :

Բազմաթիւ օտար աշխատաւորներու կրած դժուարութիւնը կը յառաջանայ անկէ, որ օրինական վիզայի եւ աշխա – տանքի պայմանագրութեան նախապատ – րաստութեան մէջ թերացած կ'ըլլան, այլ իբրեւ «թուրիսթ» կուգան եւ յետոյ կը դժուարանայ իրենց բնակութեան ար – տօնութիւնը : Ամէնէն դիւրինը Ատլան – տեան Ուխտի պետութեանց քաղաքացի – ներուն պարագան է. ասոնք կը վայելեն որոշ առանձնաշնորհներ աշխատանքի ստացման եւ բնակութեան հրամանի հա– մար :

Պերլին քաղաքը հրահանգած է բոլոր աշխատաւորական պաշտօնատուներուն, կարելի եղածին չափ ընդառաջ երթալ նորեկ գործաւորներու խնդրանքներուն : Իսկ բարեսիրական եւ խնամատարական կազմակերպութիւններ սահմանուած են ո – րոշ ազգութիւններու հոգատարութիւնը : Այսպէս Յոյները նախընտրաբար կը հո – գացուին « Ներքին Միսիոն » կոչուած Ա– ւետարանչական կազմակերպութենէն, Թուրքերը՝ « գործաւորական խնամա – տարութենէն» (Պերլին քաղաքի), Իտա – լացիներն ու Սպանացիները «Քարի – թաս» կոչուած կաթողիկէ կազմակեր – պութենէն : Ասոնցմէ դատ աշխատցնող գործարանատէրը պէտք է հոգայ «ընկե– րային կլիմայի» եւ բնակարանի մասին :

Այս ամէնուն հետ մէկտեղ կան ան – շուշտ որոշ սեղմումներ առաջին ամիս– ներուն ընթացքին, որոնք գործատիրոջ կողմէ տրուած կ'ըլլան, յատկապէս աշ– խատանքի տեղը չփոխելու եւ հաւատա – րիմ աշխատելու օրինական պայմաննե – րու վերաբերմամբ : Ասիկա հասկնալի է եւ կը բացատրուի անով, որ գործա – տէրը ծախքի եւ յանձնառութիւններու տակ կը մտնէ մինչեւ որ օտար աշխա – տաւոր մը առնէ եւ վարժեցնէ, որով չուզեր զայն ազատ ձգել որ ըստ կամս տեղ փոխէ :

Պ. ՖՐՈՒՆՁԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄ

Երեւանի բանուորական Ընկերակցու – թեանց ազգային խորհուրդի նախագահ՝ Սոկրատ Առաքելեանի յայտարարութեան համաձայն, վերջերս շարադրուած եւ մօտերս գործադրելի ընկերային օրէնք – ներու շնորհիւ, Հայաստանի որոշ հան – բային մարզերու բանուորներու աշխա – տավարձքերը զգալի յաւելում պիտի կը– րեն եւ պատճառ պիտի դառնան ժողո – վուրդի կենցաղին բարօրութեան :

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՃՈՒՄ

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, Հայաստանի բնակչութիւնը 40 առ հա – րիւր աճած է :

Օգոստոս 1ին՝ Հայաստանի բնակչու – թեան թիւը եղած է 2.069.000 հոգի, մինչ 1954ի մարդահամարը 1.500.000 կ'արձանագրէր :

ԵԼԵԿՏՐՈՒԺԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի ջերմածին ելեկտրուժ արտա– դրող կեդրոնական կայանին մէջ նոր միաւոր մը բանիլ սկսած է, որու առօր– եայ արտադրութիւնը հաւասար է ամ – բողջ Հայաստանի մէջ ջրամուղ կայաննե– րու միացեալ արտադրութեան : Կեդրո – նական կայանին արտադրութիւնը բազ – մապատկելու համար նախատեսուած ծը– րագրին երկրորդ հանգրուանին ձեռնար– կուած է :

Ջերմածին ելեկտրուժի կայաններու շինութեան աշխատանքները հաւասարա– պէս յառաջացած են Կիրովական եւ Հը– րազդան, լրիւ հայթայթելու համար ան– հրաժեշտ ելեկտրուժը՝ հանքային, քի – միական եւ այլազան ճարտարարուեստ – ներու այդ երկու կենսական շրջաննե – րուն :

ԴԱՇՆԱԿԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Երեւանի դաշնակի գործատունը հրա – պարակ հանած է, իր շարքաշէն (փաբրի– քասիօն տը սէրի) երաժշտական գոր – ծիքներուն առաջին արտադրութիւնը : Երեւելի նուագահարներ եւ երգահաններ մեծապէս գնահատած են գործատան անդրանիկ արտադրութիւնը կազմող եւ « Երեւան » շինանիշով հրապարակ հան – ուած երեք հարիւր դաշնակները :

Հայկական դաշնակները հետզհետէ ա՛լ աւելի համբաւ եւ գնահատութիւն կը գտնեն Խորհ. Միութեան մէջ : Ի տես Միութեան զանազան քաղաքներէն հաս – նող ապսպրանքներուն, կը նախատեսուի գործատան ընդլայնումը, որպէսզի եր – կու տարիէն տասը հազար գործիք ար – տադրէ :

Բացի դաշնակէ, ուրիշ յատկանշական եւ ազգային երաժշտական գործիքներու արտադրութիւնը զգալի զարգացումի մէջ է եւ քսան մասնագիտական գործատու – ներ անոնց շինութեամբ կը զբաղին :

(Քաղուած Թաս գործակալութեան հե– ռագիրներէն) :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

...նայ մօտ ատենէն : Շէնքին յատակագիծը մօտ օրէն կը տրամադրուի յանձնաժու – ներուն, որպէսզի ճշդեն իրենց գիները : Յոյս ունինք, որ Օգոստոս ամսուան մէջ Մեսրոպեան Դպրոցի հիմը կը դրուի :

×

Շէնքերու շինութեան զուգահեռ՝ ա – նոնք գործի լծուած տեսնել կ'ուզեն Ու– սումնական Մարմինը՝ որպէսզի կարելի ըլլայ անհրաժեշտ բոլոր որոշումները տալ եւ ժամանակին հաղորդել Հայ Մա – մուլին :

Ես անձնապէս, չեմ սիրեր պարապ յոյ– սեր ներշնչել եւ ջանալ խանդավառել ու– րիշներ ալ : Ինչպէս վերը յիշած եմ, կը փափաքիմ որ մնայուն դպրոցի մը ծրա – գիրը շատ լուրջ կերպով ուսումնասիրուի եւ ըստ այնմ գործի սկսուի : Պարապ ե – րազներ չտեսնենք : Թող առաջ կատար – ուին վերոյիշեալ ուսումնասիրական աշ – խատանքները եւ տեսնենք ի՛նչ արդիւնք կուտան :

Ակադեմական վիճաբանութիւններով եւ հայրենասիրական յուզումներով դըպ– րոցներ չեն շինուիր :

Ես մեծ յոյս ունիմ, որ Մեսրոպեան Դպրոցը կը յաջողի եւ մօտ ատենէն կը դառնայ իրականութիւն : Ասիկա թող ըլ– լայ, ինչպէս կ'ըսեն, օրինակ՝ որպէսզի Ամերիկայի հայաշատ միւս գաղութները եւս, բարի նախանձով, հետեւին Լոս Ան– ճելըսի օրինակին :

Երբ սկսինք շէնքերու շինութիւնը՝ պի– տի ջանանք Ամերիկահայութիւնը տեղ – եակ պահել մեր նախաձեռնութեան ա – տիճանական իրագործումի փուլերուն :

Յ. ՔԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

... ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Ը.

...ղրամուտի ատենները Տոպօ իր ...րգերով վերադարձաւ : Բազմաթիւ ...րարկուներ, ղրահներ, ու ամէն տե – ...ի զէնքեր բերին հետերնին : Ու կա – ...ուր մըն ալ. Լատխալու Մօրէն :

— Այս գայլին համար աղուոր որջ մը. ...ըսաւ Տոպօ ձիէն վար ցատկելով :

...Ջեճէին դրեթէ կը պարէր ուրախութե– ...նէն :

— Ինչպէս բռնեցիք :

— Մեզի համար աֆրիճիները բռներ ...են : Այնքան խելք ունեցեր էին որ երի – ...վարդ ձի չէին տուած, ուստի չուտով ...հասեր են : Մինչ անոնք կատա – ...որը կը կապկպէին զայն, մենք ալ ա– ...նոնց գործը տեսանք :

— Ամէնքը ջարդեցի՞ք :

— Որքան որ կարելի եղաւ :

— Շուտով իմ ամէնէն գեղեցիկ երին – ջըս, — գոչեց Ջեճէի զուարթացած, իր ծառաներուն : — Շամբուրի անցուցէք : Բայց նախ գինի բերէք : Այդ ամէնէն ե– տեւի տակառը վեր գլորեցէք :

— Դեռ չէ, — ըսաւ Տոպօ, գետնափոր առաջնորդուող Մօրէի ետեւէն նայելով.

— Ո՞ւր է Գրիգորը :

— Ի՞նչ կ'ուզես անկէ : Հոն պատըշ – գամին վրայ աղջկանս հետ կը խաղայ : Հիմա կ'ուզեն իմացնել իրեն թէ մայրը սպաննուած է :

— Սպաննուա՞ծ է :

— Այո : Այդ անօրէններէն մէկը անոր հանդիպած ըլլալու է հրդեհ ձգած ատե– նը ու սպաններ է զայն : Տղեկը դեռ չի գիտեր :

— Ու ոսկինե՞րը :

— Կինը սենեակի մը անկիւնը պառկած գտան, դէմքը գետին : Կ'երեւի հոն կը թաղէր ոսկիները :

Տոպօ խոռված կը հազար. ապա տը – ղուն դառնալով ըսաւ .

— Գրիգոր, Գրիգոր Պոռնեմխասա. ե – կուր փոքրիկ քաջս : Շուտով մը հեծիր քու աղուոր երիվարիդ վրայ, հոգիս :

— Ո՞ւր պիտի երթաք .— հարցուց Ջե– ճէի :

— Գերիներուն, եղբայր, որոնց մասին այս մանչուկը խօսեցաւ :

— Գէթ ուտել մը խմեցէք : Անմիջապէս հոս բերէք գինին. — գոչեց սպասաւոր – ներուն : — Գիտե՞ս թէ քու թուրքդ ողջ է. գետնափորին մէջն է :

— Եումուրճա՞քը :

— Կրողը գիտէ թէ ի՞նչ է անունը. այն զոր զարկեր :

— Այո, ան է : Զմեռա՞ւ դեռ :

— Ոչ, միայն մարած էր : Միւսն ալ ներս բերինք փոսէն : Վախնամ որ ան ողջ չմնայ :

— Կը վախնա՞ք : Ցից քաշեցէք այդ ա– նիրաւը :

— Հոհօ՛. անիկա իմ գերիս է :

— Այն ատեն ուզածնիդ ըրէք : Բայց Եումուրճաքը դուրս բերէք ու ձի մը տը– ւէք անոր ալ :

Զինուորները գինիէն լաւ մը խմեցին : Մինչ այն Եումուրճաքն ալ բերին :

— Ահա Եումուրճաք, — ըսաւ Տոպօ, — ասոր կը սպասէի՞ր :

— Այսօր ինծի, վաղը քեզի, — պա – տասխանեց Թուրքը մաայլօրէն :

Սակայն երբ տեսաւ իր ձին՝ ու անոր վրայ նստող Գրիգորը, ապշութենէն բե– րանն անգամ բաց մնաց :

Տոպօ քովը կանչեց տղեկը ու դանէն դուրս արշաւեցին. իրենց ետեւէն Թուր– քը՝ զինուորներէ շրջապատուած :

— Գրիգոր, գիտե՞ս թէ ուր կ'եր – թանք .— հարցուց Տոպօ :

— Ջեմ գիտեր, — պատասխանեց տը– ղան :

— Հիմա սուր դանելու կ'երթանք :

— Թուրքերո՞ւն քով պիտի երթանք :

— Անոնց քով :

— Ինծի՞ համար :

— Այո, քեզի համար : Կը վախնա՞ս :

— Ոչ :

— Գլխաւոր բանը այն է, տղաս, որ կարիճը չվախնայ : Միւս բաները իրենք իրենցմէ կուգան :

Եւ ալ չխօսեցան :

Ձիերուն սմբակները փոշիի ամպ մը կը բարձրացնէին Մեչէքի ճամբուն վրայ, ու ձիաւորներուն արշաւը աւելի ուժով կը լսուէր քարոտ լեռնակողին վրայ :

Գրիգորի ականջին մէջ զանգակի ղօ – ղանջին նման կը կրկնուէր .

— Գլխաւոր բանը այն է՝ որ կարիճը չվախնայ :

Թ.

Գերիները անտառին մէջ գտան : Վեց ասպեթ միայն կը պահպանէին զա – նոնք :

Երբ հունգար զինուորները երեւցան ծառերու մէջէն՝ գերիները վեր ցատկե– ցին եւ ուրախութեան աղաղակներով կը կոտրէին կը քաշքշէին իրենց շղթանե– րը :

ԿԷՉԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Պելֆոնթէնի կայանի Բ· խումբը Փարէզ կը վերադառնայ Սեպտեմբեր 3ին, Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 6·29ին Կառտը Լիոն :

ԼԻՈՆ՝ Կառ – Փերաշ Սեպտեմբեր 4, ժամը 8·53 :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Սէն– Շարլ, Սեպտեմբեր 4, ժամը 14·30 :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ՝ Սեպտ· 4, ժամը 11·58:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ — Հ· Յ· Դ· Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քեփենէկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Քեփենէկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Վալանսի Ս· Գ· Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց սիրելի մօր եւ մեծ մօր՝

ՄԱՐԳՐԻՏ ՔԵՓԵՆԷԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէի, Սեպտեմբեր 11 եւ 12, ժամը 20·30ին (Ուրբաթ եւ Շաբաթ): Կը հրաւիրուին Ռոմանի ընկերները եւ Նոր Սեւրունը :

Կը դասախօսէ՝

ԸՆԿ· ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ· ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

խմբագիր՝ Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Վարչութիւնը կը հաղորդէ թէ ղրկուած են ՀԱՅ – ԲՈՅԺի 1964 տարուան առաջին վեցամսեայ թիւերը մէկ հատորով, բոլոր բաժանորդներուն անխտիր : Աչնան եւս կը ղրկուի երկրորդ հատորը: Այս ձեւով կը դարմանուի հրատարակութեան յապաղումը, որ յառաջ եկած էր խմբագրին երկար ճամբորդութեան պատճառով :

Վարչութիւնը ժամանակ չունեցաւ զատելու հաւատարիմ բաժանորդը եւ անպարտաճանաչ բաժանորդը, եւ ՀԱՅ – ԲՈՅԺԸ ղրկեց անխտիր բոլորին :

Կը խնդրուի կանոնաւորել վճարումները, փութով ղրկել յապաղած բաժնեգինները: Մի ծանրացնէք մեր գործը, օժանդակեցէք խմբագրին, որպէսզի փոխանակ աւելորդ նամակագրութիւններով զբաղելու՝ կարենայ շարունակել իր գրական աշխատանքները:

Խնայողութեան համար դադրեցուցինք ՀԱՅ – ԲՈՅԺ ղրկել անոնց, որ կը ստանային մինչեւ հիմա խմբագրութեան կողմէ նուէր: Նոյնպէս պիտի դադրեցնենք ղրկել այն թերթերուն, որոնք ՀԱՅ – ԲՈՅԺի ծանուցումը չեն դներ :

ՀԱՅ – ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինը կը մնայ նոյնը, Ֆրանսա 15 ֆրանք, արտասահման 5 տոլար :

Դիմել խմբագրին անունով, «Յառաջ»ի խմբագրատան հասցէով :

Ch. Aïvazian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան Փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս· ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

— * —

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սակաւթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան :

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
Sèvres (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի հայ կին մը, Հայկական հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար, (տնական գործեր): Դիմել Թերթիս վարչութեան :

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանդոկցել) եւ երեք փրանք :

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները :

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ (ԱԶԴԵՐՈՒ) ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ·	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ·	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ·	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

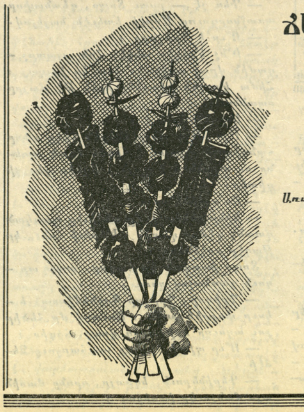
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորներն ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր	100 ֆր·
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր	15 ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք	7 ֆր·
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա· հատոր	10 ֆր·
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր	39 ֆր·
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը	10 ֆր·
Ա· Գ· ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն	10 ֆր·
Մ· Գ· ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ	15 ֆր·
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ, 3 հատ,· հատորը	15 ֆր·
ԱԼ· ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ բժշկական պատմութեան ակնարկներ	15 ֆր·
Ա· Բ· ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր	35 ֆր·
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան	20 ֆր·
Գ· Խ· ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան	5 ֆր·
Հ· ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն	7 ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 ֆր·

Առաքման ծախսը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՃԱՇԱՐԱՆ

ՆԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 փր.	Հատը	0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 3 SEPTEMBRE
1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...ՏԱՐԻ — Թիւ 10099 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — № 10.099

...ԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԿՈՆԴԱԿ

Բ.

...ժողովո՛ւրդ Աստուծոյ,

...չ՚ս չարունակել այլեւս անվերջա- ...արքը անվերադառնելի կորուստնե- ...եւ վերակոչումը սրտաճմլիկ այն ...արաններուն, որոնց Թուումն անգամ ...նետի մը նման կը ծակէ մեր սիրտը՝ ...ունը խառնելով արցունքին եւ ար- ...ը՝ մելանին: Մարդկային երեւա- ...ութիւնը անզօր կը մնայ ընդգրկելու ...կորուստին ահաւոր տարողու- ...: Մարդկային լեզուն միշտ անա- ...կը մնայ արտայայտելու համար ...ան տառապանքին ու խաչելութեան ...ութիւնը մէկ կողմէն, եւ ոճիրին ...ուժ ու դժոխային գործ նկարագի- ...միւս կողմէն: Ազգ մը ամբողջ բնա- ...՚լ. ի՛նչ դիւային ծրագիր: Քաղա- ...ութիւն մը ամբողջ աւերակոյտի ...՚լ. ի՛նչ ամբարիշտ մտածում: ...ողովուրդի մը դարաւոր կեանքը ան- ...գերեզմանի՛լ. ի՛նչ սեւ յանդգնու- ...:

...ժողովո՛ւրդ Հայոց պաշտելի, ...ահափիւռ փորձին դէմ, Հայ ժո- ...ուրդը ծառացաւ իր գոյատեւման ա- ...որ բնազդովը եւ իր հոգեկան ան- ...արելի քաջութեամբը: Եւ Պատ- ...եան լուսեղէն էջը կը վկայէ, թէ ...էր յաղթողը. թէ թշնամին բզըք- ...էր Հայուն մարմինը միայն, բայց ...կրցած իր աւինոտ թաթը երկարել ...հոգիին, Հայու՛ն հոգիին, որ ան- ...ելի է եւ անկորնչելի:

...թէ ինչու, Յիսնամեակի այս հան- ...անին, նոր կեցուածք պէտք է որ- ...է Հայ ժողովուրդը: Ապրիլ 24ը, ...եւ արցունքի Թուական չէ այլեւս: ...ներ առաջ, սուգն ու արցունքը բը- ...բռումն էին Եղեռնի դրուագին ո- ...ման: Լացով ու արցունքով Ազգ մը ...ար ապրիլ ու գոյատեւել: Այսօր, ...ամբողջ դատաստանով, խոր ու յըս- ...հայեցողութեամբ պէտք է վերլու- ...եւ ըմբռնել Ապրիլ 24ի դէպքն ու ա- ...մաստը: Պատմաբաններուն պարտ- ...կը նկատենք գիտական մանրակրկիտ ...անչառ պրպտումներով ամբողջա- ...րէն լուսարձակի տակ բերել Ապրիլ- ...Այէտի դրդապատճառներն ու կա- ...ած ցեղասպանութեան մանրամաս- ...թիւնները, որոնք մինչեւ այսօր վէր- ...նման կ՚արիւնեն մեր ժողովուրդին ...իքը:

...Հայ ժողովուրդի յաղթանակի գաղտ- ...Մենք կը գտնենք Քրիստոսի ոսկ- ...այն խօսքին մէջ, որ ինքնին մեր ...պատմութեան համակցողութեան ...ին է, որովհետեւ, անոր մէջն է ...ած գաղափարական այն ուժը, որ ...ակի մը նման չարժած է մեր ժո- ...ուրդին կեանքը դարերու ընթացքին, ...կը հաւատանք, որ չարժեց նաեւ ա- ...միտքը, սիրտն ու կամքը 1915ի ...ու մռայլ օրերուն: Երկնային Վար- ...պարզ բայց ուժեղ բառերով ...րմեց իր Առաքեալներուն.— «ՄԻ ...ՅԱՅՑԱՆԷ ՈՐ ՍՊԱՆԱՆԵՆ ...ՄԻՆ ԵՒ ԶՈԳԻ ՈՉ ԿԱՐԵՆ ՍՊԱ- ...» (Մատթ. Ժ. 28):

...ժողովուրդը ոչ միայն պարզա- ...հաւատաց այս ճշմարտութեան, այլ ...ական ինքնընծայումով փարեցաւ ...գաղափարականին եւ դայն ըրաւ ...նշանաբան, որով դատած եղաւ ...ղանիքը իր տեւական յաղթա-

նակին եւ անմահութեան: Իր կեանքի ծանրութեան կեդրոնը հաստատեց հոգեկան արժէքներու վրայ, որոնք անկորնչելի են իրենց էութեամբն իսկ եւ իրենց հետ կ՚ապրեցնեն ոչ միայն անհատներ, այլեւ ժողովուրդներ: Նիւթը, մարմինը կը պատկանին անցաւոր իրականութեան: Զանոնք փճացնելը կարելի է. բայց անմահութեան ձգտումը որպէս բնական մըղում զգացող ժողովուրդի մը համար չկայ մահ այնքան ատեն որքան ան իր կեանքը կ՚ապրի որպէս սեղծագործութեան անընդմէջ ընթացք մը եւ ոգեկան արժէքներու հանդիսարան մը:

Ապրիլ 24ի Մեծ Եղեռնը պէտք է դասուի չարքին այն մահավտանգ հարուածներուն, որոնք պատմութեան ընթացքին յաճախակի փոթորկումներու ալիքներով բախեցան Հայուն ապրելու, տեւելու եւ սեղծագործելու ժայռանման կամքին եւ խորտակուեցան՝ փշրուելով մէջ գըտնելով իրենց մահը: 1915ի հարուածը պէտք է ըմբռնել ամբողջ Հայ Պատմութեան խորքին վրայ եւ ոչ սոսկ առանձին դէպք մը ինքնիրմով բացատրելի: Այսետալի դէպքերու շղթայի վերջին սեւ օղակն է ան, որով անգամ մը եւս ճշմարտուեցաւ Հայուն անխախտ համոզումը, թէ նիւթէն, պարզ կեանքէն — ծնելու, ապրելու եւ մեռնելու ընթացքէն — աւելի կ՚արժեն ոգեկան արժէքները:

Հաւատացեալ ժողովո՛ւրդ Աստուծոյ,

Գերագանցօրէն թանկագին է մարդկային կեանքը: Ոչ ոք կ՚ուզէ զրկուիլ անկէ: Եւ սակայն, կան հոգեկան ու բարոյական այնպիսի բարձր ու նուիրական արժէքներ, որոնք դարերու ընթացքին Հայ ժողովուրդին կողմէ աւելի կենսական եւ աւելի վսեմ նկատուած են քան սոսկ կեանքը: ՀԱՒԱՏՔԻ, ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ, ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՈՒԻ ԵՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ գաղափարներն ու ապրումներն են այդ արժէքները, որոնք Հայ մարդուն հոգեկան կառոյցին մէջ շաղախուած են ոգեկանութեան այնպիսի շունչով մը եւ արմատացած այնպիսի հաստատուն եւ խոր հիմքերով, որ անխորտակելի մեծութեան են հասցուցած մեր ժողովուրդը մարդկային պատմութեան մէջ: Ահա թէ ինչու դարերու ընթացքին Հայ ժողովուրդը այս արժէքները մշակած, պահած ու պահպանած է սրբութեանց եւ նուիրականութեանց միայն յատուկ ջերմեռանդ պաշտամունքով եւ պաշտպանած է զանոնք իր արեան եւ կեանքին գնով: Ապրիլ 24ի մեր բիւրաւոր Նահատակներուն զոհաբերութիւնը, այս գաղափարականով կատարուած, գերարժէք տուրք մըն է մեր պատմութեան յաւերժութեան, եւ այս իմաստով է եւ կը մնայ ան յաղթանակի դրուագ մը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ:

Ի սէր այս ճշմարտութեան եւ ի սէր մեր պանծալի Նահատակներուն, Յիսնամեակի այս առիթով, Ապրիլ 24ը կը հռչակենք ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՕՐ, ի սպառ վանելով մեր ժողովուրդի միտքէն ու սիրտէն պարտութեան ու սուգի գաղափարն ու զգացումը, որոնք բնական բայց ժամանակաւոր ապրումներ էին Եղեռնի հետեւող սկզբնական տարիներուն, ահաւոր հարուածին ցնցումին ներքեւ: Անչափելի եւ անհաշուելի կորուստներու դիմաց, մեր Նահատակները կենդանի եւ առողջ պահեցին Հայուն յաւերժական

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՑՈՅՑԵՐ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՐՑԸ ՉԻ ԼՈՒԾՈՒԻՐ

Թրքական դրօշակներով եւ հակայոյն-հըրդային եւ հակամերիկեան ցուցատախտակներով, 15 հազար երիտասարդներ տողանցած են Անգարայի փողոցները: Ցոյցը պաշտօնապէս արտօնուած էր: Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին դեսպանատանց շրջանակները եւ երթեւեկը արգիլուած էր այդ շրջանը: Զօրքը կազմ ու պատրաստ եղած է շրջակայ փողոցներուն մէջ: Նախարարաց խորհուրդէն ետք լոյս տեսած զեկոյցը խիստ կերպով կը դատապարտէ Իզմիրի, Անգարայի, Պոլսոյ եւ Ատանայի ցոյցերը որոնք «պատասխանատուութեան զգացում չունեցող սահմանափակ խմբակի մը գործն է»: Զեկոյցը կ՚աւելցնէ թէ Արտաքին Նախարարութիւնը ցաւ յայտնած է խնդրոյ առարկայ պետութեանց ներկայացուցիչներուն:

Նիւ Եորք մեկնելէ առաջ, Ժընեւի մէջ, Ու Թան յայտարարած է թէ անմիջական համաձայնութիւն մը կարելի չէ նախատեսել բայց ՄԱԿի ուժերուն Կիպրոս մնալը պէտք է երեք ամիս երկարաձըգուի:

ՄԱԿի քարտուղարը մեծ դժուարութեանց մէջ է նաեւ յաջորդ մը գտնելու համար Թուոմիոճայի որ միշտ հիւանդանոցն է, ծանր վիճակի մէջ: Կողմերը կարելի չէ եղած համաձայնեցնել անձի մը շուրջ: Ուրիշ հարց մըն է նաեւ ՄԱԿի ուժերուն հոն պահուիլը: Երկու միլիոն

հոգին, որ իրենց զոհաբերութեան գնով մնաց անպարտելի եւ անկողոպտելի մեր տառապանքի ամէնէն անդոհալից եւ ամէնէն դժնդակ օրերուն: Ահա հոս է մեր յաղթանակին խնկական դաղտնիքը: Մենք հաւատացինք որ «ՈԳԻ ԱՌԱՒԵԼ Է ՔԱՆ ԶԿԵՐԱԿՈՒՐ ԵՒ ՄԱՐՄԻՆ ՔԱՆ ԶՀԱՆԴԵՐՁ» (Մատթ. Զ. 25), եւ ապրեցանք այդ հաւատքին ուժովը:

Պատմութեան ընթացքին, մեր աչքերը միշտ յառած պահեցինք ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ գաղափարին: Եւ 1915ի մահատարած օրերուն, յաւիտեանս յաւիտենից ապրելու եւ գոյատեւելու անտեղիտալի կամքով դրահուած, մեր Նահատակները, իրենց իմացեալ մահովը, խորտակեցին մահը մեր ժողովուրդին եւ փշրեցին Հայութեան յաւերժութեան եւ ազատութեան ճանապարհը խափանելու համար մեր թշնամիէն պատրաստուած դամբանաքարը: Անապատներու աւազներէն, հայրենական աւերակներէն, անդնդախոր ձորերէն, գետերու ընդերքներէն եւ գերեզմաններու ամէնէն դժոխայիններէն հրաշալիօրէն յարութիւն առաւ Հայ ժողովուրդը: Մեր Նահատակներուն չորցած ու ցամքած ոսկորները ջիղ, միս, մորթ զգեցան եւ կենդանի շունչ ստացան Եզեկիէլեան մարգարէաշունչ տեսիլքին կերպարանքով, եւ յարուցեալ Հայ ժողովուրդը, իր արիական խիզախումներով վերստին տէր կանգնեցաւ իր հայրենական իրաւունքներուն, եւ ազատ ապրելու ու ազատօրէն սեղծագործելու իր աննկուն կամքով փաստեց համայն աշխարհին իր մեծութիւնն ու անկորնչելիութիւնը:

ԽՈՐԷՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

(2 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՐ. ԱՃԱՌԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի լեզուի հիմնարկութիւնը, պետական մարմիններու որոշումով, այսուհետեւ պիտի կրէ Հրաչեայ Աճառեանի անունը:

Այս որոշումը տրուած է, նկատի առնելով հայ լեզուաբանին մատուցած եզակի ծառայութիւնը ընդհանրապէս լեզուագիտութեան եւ յատկապէս հայերէն լեզուին:

տոլար կը պակսի գոցելու համար մինչեւ Սեպտեմբեր 26ի ծախքերը:

Տին Էչիսըն ալ Ուաշինկթըն կը վերադառնայ, ապարդիւն ճիգերէ ետք: «Կարելի չեղաւ երկու կողմերուն ալ ընդունելի լուծում մը գտնել» յայտարարեց ամերիկացի դիւանագէտը: Իրաց այս կացութեան մէջ, Ամերիկա տրամադրութիւն յայտնած է ՄԱԿին, ստանձնելու անոր ծախքերը Կիպրոսի մէջ: Էչիսըն Ժընեւ հասած էր Յուլիս 4ին իբրեւ անհատական խորհրդատու բանակցողներուն: Իր անունը կրող ծրագիրը չէ ընդունուած ոչ Թուրքիոյ ոչ ալ Մակարիոսի կողմէ: Կը նախատեսէր Էնոսիսը, հողային կարգ մը հատուցումներով Թուրքիոյ եւ Ատլանտեան զինուորական կայան մը՝ Կիպրոս: Մակարիոս Արք. կը մեղադրէր ամերիկացի դիւանագէտը եւ ամբողջ ամերիկեան քաղաքականութիւնը որոնք կ՚ուզեն կարգադրութիւն մը պարտադրել կիպրական կառավարութեան: Ամերիկացիք կ՚ըսեն «Նախապատրաստուած ծրագիր չունինք, կ՚ընդունինք որեւէ ծրագիր զոր Յոյներն, Թուրքերն ու Կիպրացիք ի վիճակի են գործադրելու:

× Աթէնքէն կը հաղորդեն որ Յունաստան կրնայ խզել իր յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ եթէ հակայոյն ցոյցերը շարունակուին: Ցոյցեր եղած են նաեւ Աթէնքի մէջ, ի նպաստ Էնոսիսի: Իսկ Մակարիոս Արք. Նիկոսիա վերադարձին յայտարարած է թէ ի շահ համաշխարհային խաղաղութեան, կղզին պէտք է դադրի ռազմական որեւէ բնոյթ ունենալէ այլեւս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՅԳՈՆԻ մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ թէեւ որոշ դժգոհութիւն կայ ի տես ամերիկեան ջանքերուն Քանը իշխանութեան գլուխ բերելու համար կրկին:

ԱԹԷՆՔԻ Ուղղափառ Եկեղեցիներ դըժգոհութիւնը յայտնած է Թագաւորին մերձաւոր ամուսնութեան առթիւ, որ կը կատարուի «արհամարհելով Յունադաւան եկեղեցւոյ եւ աւանդութեանց հիմնական սկզբունքները»: Արդարեւ ամուսնութեան առթիւ ընդունելութիւններ նախատեսուած են Սեպտեմբեր 14ի եւ 16ի համար որոնք Պահքի օրեր են: Յոյն Ուղղափառ Միութեան նախագահը դէմ է նաեւ Սեպտեմբեր 18ի Թուականին — որ ամուսնութեան օրն է — որ սուգի օր է եւ ամուսնութիւնները արգիլուած են:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Պերլինէն հասած «յայտնութիւններուն» համաձայն Ատենաուըր չփման մէջ մտած էր Փանքովի իշխանութեանց հետ 1962ին, բանակցելու համար երկու Գերմանիաներու միջեւ: Պոնի կառավարութեան համար կարելի չէ մտածել նման բանի մը մասին:

ՍԷՆ - ԼԱԶԱՐԻ կայարանին դիմացը հագուստ մաքրելու խանութ մը կրակ առած է եւ մէկ ժամուան մէջ մոխիրի վերածուած: Գործաւոր մը մեռած է:

ԵՐԵՔ ՄԻԼԻՈՆ Փարիզցի իրենց աշխատանքը վերսկսան ամիս մը արձակուրդէ ետք:

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գ.

Երկրորդ դրամատունը, «Սթրոյպանք» յատկացումներու դրամատունը, որուն մասնաճիւղերու ցանցը շատ աւելի ցանցառ է, առաւելապէս կը զբաղի յատկացումներ տալով մասնաւորապէս ճարտարարուեստական հիմնարկութիւններու, փոխադրութեանց ձեռնարկներուն եւ հեռահաղորդակցութեանց (թելեֆոմիւնի – ֆասիոն) կազմակերպութիւններուն: Կարճատեւ կամ երկարատեւ փոխատուութիւններ կ'ընէ նաեւ շինարարական ձեռնարկներուն եւ քաղաքային շրջաններու մէջ բնակարաններու շինութեան :

Կոսպանքին պէս, «Սթրոյպանք»ն ալ խիստ հակակշիռ մը կը բանեցնէ իր յատկացումներուն եւ փոխատուութիւններուն վրայ : 1961ին որոշուած պետական հրամանագրին համաձայն, բնակարաններու շինութեան մէջ նախապատուութիւն կը տրուի լայնանիստ հաւաքական շէնքերու (տեսակ մը մեր «Աշելէմ»ներ) քան թէ անհատական բնակարաններու շինութեան: Պետական հրամանագրին որոշման համաձայն, ծախքերուն վաթսուն առ հարիւրը կարելի է փոխ առնել Սթրոյպանքէն, տասնէն տասնեւհինգ տարիներու ընթացքին հաւասար կտորակներով փոխարինելու պայմանաւ : Այսպէս երբ համագործակցական մը հաւաքական բնակարանային շէնքի մը շինութեան որոշում տայ, պէտք է ծախքերու նախահաշիւին (տըվի) քառասուն առ հարիւրը պատրաստ ունենայ: Սթրոյպանքը կ'ամբողջացնէ եւ շինութիւնը կը սկսի :

Ճարտարարուեստական շինարարութեան համար հարցը աւելի կնճռոտ է եւ հակակշիռը շատ աւելի խիստ, որովհետեւ կարգ մը չահատակութիւններ միշտ ալ կը գործուին : Այսպէս, Սթրոյպանքի կատարած քննութենէ մը երեւան ելեր է որ Սիպերիոյ մէջ Կեմէնովայի ճարտարարուեստական կեդրոնին եղած յատկացումները իրենց շինարարական նպատակին չեն ծառայած եւ ծայրայեղ մըսխումներ կատարուած են: Ճարտարարուեստական շինութիւններու մէջ աշխատող մասնագէտներուն եւ բանուորներուն մեծ մասը, տիրող ընդհանուր դժգոհութենէն մղուած, փախուստ տուած են գործէն: 1962ի առաջին վեցամսեային՝ 47 հազար հոգի փախած են Կեմենոյի կեդրոնէն, որովհետեւ աշխատավարձերը շատ տկար են եղեր, աշխատանքի պայմանները վատթար եւ սնունդը անբաւարար: Նախորոշուած ծրագրին երկու երրորդը միայն կարելի է եղեր իրականացնել : Երբեմն այս կարգի խոստովանութիւններ կ'երեւին խորհրդային մամուլին մէջ :

Երրորդ դրամատունը, «Վնիէշթորկպանք» արտաքին առեւտուրի դրամատունը, ինչպէս իր անունն ալ կը ստորագըծէ, պաշտօն ունի օտար երկիրներու հետ կատարուած առեւտուրին վճարումներն ու գանձումները կատարելու : Կերպով մը Կոսպանքի արտասահմանեան բաժնի դերը կը կատարէ :

« Վնիէշթորկպանք»ը ութսուն երկիրներու մէջ կապ հաստատած է հազարի մօտ տեղական հաստատութիւններու հետ, որոնց միջոցով կը վճարէ կամ կը գանձէ ու կը փոխէ տարադրամները :

Յիշենք որ Խորհրդային Միութիւնը 55 երկիրներու հետ առեւտրական համաձայնագիրներ կնքած է եւ միւս կողմէ նպաստ կուտայ երեւուն ընկերվարական կամ ոչ – յանձնառու (նոն – անկաժէ) երկիրներու :

Խորհրդային Միութիւնը իր վճարումները երբեք րուբլիով չի կատարեր եւ սակայն ճիշդ որոշեալ Թուականին առանց այլեւայլի կը յարգէ իր յանձնառութիւնները եւ տարադրամով կը կատարէ իր վճարումները :

Այս խրախուսիչ կացութեան ի տես, օտար դրամատնային շրջանակներ հարցուցեր են եղեր թէ ինչո՞ւ չեն ուզեր րուբլին եւս միջազգային վճարումներու մէջ ընդունուած տարադրամներու կարգին դասել տալ եւ րուբլիով կատարել իրենց վճարումները :

«Ներկայիս նման ծրագիր մը չունինք» դիւանագիտական պատասխանը տուած են խորհրդային տնտեսութեան վարիչները : Րուբլին պէս ամուր դրամ մը միջազգային հրապարակին վրայ չդրուիլը պետական գաղտնիք կը մնայ առ այժմ :

Ընդհանուր գիծերու մէջ այս է ուրեմն խորհրդային դրամատուներու կազմակերպութիւնը, որոնց գործունէութիւնը առաւելապէս, հիմնուած է փոխատուութեան դրութեան վրայ, ինչ որ նըպաստաւոր պայմաններու մէջ կը դնէ զիրենք մօտէն հսկելու համար ամբողջ խորհրդային տնտեսութեան վրայ :

Փոխատուութիւնները կը կատարուին անշուշտ տոկոսի մը վճարումով, որուն սակը ընդհանրապէս շատ մեղմ, կը սահմանուի պետական ծրագիրներու որոշման առեն : Ներկայիս կարճատեւ փոխատուութիւններու տոկոսը մէկէն երկու առ հարիւր է միայն, որ կրնայ երեքի բարձրանալ իբր պատիժ, եթէ փոխարինութեան կտորակ մը իր Թուականին անվճար մնայ : Երկարատեւ փոխատուութիւններու տոկոսը նոյնպէս մէկէն երկու առ հարիւր ըլլալով հանդերձ, կրնայ մէկէն պակասի իջնել որոշ ձեռնարկներու համար որոշ պայմաններու մէջ: Ինչպէս կը տեսնուի շատ համեստ տոկոս մըն է պահանջուածը :

Փոխատուութիւնները սակայն ինքնակամ եւ ինքնորոշ չեն, անմիջականօրէն կապուած են պետական ծրագիրներու իրագործման, ըլլան անոնք եռամեայ, հնգամեայ թէ եօթնամեայ ծրագիրներ :

Փոխատուութեան անհրաժեշտութիւնն ու գանգուածը կ'որոշուին «Սովնարխոզ» ըսուած պետական տնտեսութեան խորհուրդէն, միշտ համաձայն ծրագրի իրականացման հեռանկարին, փոխատուութիւնը ի'նչ հաստատութեան ալ կատարուի, պետական հիմնարկութիւն, տեղական ձեռնարկ կամ այլեւս ամէնուն ծանօթ հաւաքական Սովխոզ կամ կոլխոզ :

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷԶ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՑՈՒՇԱԽԱՌՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Երկնքի եւ ծովի երկու կապոյտներու միջեւ կախուած՝ կախարդական գեղեցկութիւն մը ունի Պոլիսը երբ առաջին անգամ այս չնաշխարհիկ քաղաքը՝ կը տեսնես նաւէն :

Քանի կը մօտենայի՝ աւելի կը շեշտուէր Պոլսոյ հեռապատկերը եւ ձեւ կ'առնէին մզկիթներու ներդաշնակ գիծերը իրենց երկնասլաց մինարէներով :

Վաղուց փափաք ունէի այցելելու Պոլիս, եւ բնաւ յուսախաբ չեղայ երբ առաջին անգամ, գրեթէ երկու տասնեակ տարիներ առաջ, տեսայ քաղաքներու այս թագուհին՝ որ իր թագը կը պարտի բնութեան :

Քաղաքին ամէն կողմէն կը տեսնուէր ծովը եւ, աչքդ կտրածին չափ, առջեւդ կը բացուէր զմայլելի տեսարան մը :

Տարբեր մշակոյթներու, կրօնքներու եւ պետութիւններու քառուղին եղած էր, եւ ամէն արշաւանք թողուցած էր իր հետքը... Յոյները, Հռովմայեցիները, Բիւզանդացիները, Խաչակիրները, Ճենովացիները, Օսմանցիները :

Վեց ամիս մնացի եւ գրեթէ ամէն կողմ պտըտեցայ... Ծիհանկիրէն՝ Կալաթա, Էմինէօնիւի կամուրջէն մինչեւ Կըղզիները, գոց շուկան, Էյուպը, Վոսփորը, Զամլըճա, Ելտըզը, եւ բազմաթիւ կորսուած թաղամասեր : Պատուհանէս կը տեսնէի Քըզ Քուլէսին (Լեանդրի աշտարակը) որ հսկայ գլուխ մը շաքարի նըման կը բարձրանար Ֆիրուզէ ծովէն: Եւ եթէ միւս կողմը դիտէի, քանի մը մեթր հեռու՝ կը տեսնէի Թրքական հին գերեզմանատուն մը: Փլփլած՝ ծուռ ու մուռ եւ իրարու վրայ ինկած տապանաքարեր— կարծես գինով ըլլային — եւ իւրաքանչիւրին վրայ՝ քարակերտ փաքքոց մը որ քանի դար ետքը կը յայտնէր [illegible] մայրիներուն շուքին ննջողներուն պաշտօնը եւ դիրքը :

Խանդաղատանքով այցելեցի Հայոց հին թաղերը, եկեղեցիները եւ գերեզմանները : Տեսայ Դուրեանին եւ Պէշիկթաշլեանին շիրիմը : Յիշեցի Պարոնեանը եւ Օտեանը : Կրնայի երեւակայել Պոլսոյ հայկական գաղութը իր անցեալ փառաւոր օրերուն... Ադամեանը, Պէրպէրեանը, Պալեանները, Զուխաճեանը, Զոհրապը :

Գրեթէ ամէն քայլափոխիս կարծես կը վերապրէի այդ անցեալ շրջանը երբ այդ հայաշատ ոստանը հասած էր իր մշակութային գագաթնակէտին : Երեւակայութեամբ կը տեսնէի Չրաղանի պալատը, ամիրաները եւ, անոնց կողքին, Ամաթիայի պալըխճիները եւ խանճերու անկիւնները՝ Հրանդին նկարագրած հայ գաւառացիները :

Շարժապատկերի նման մտքէս արագօրէն կ'անցնէին Վարուժանին եւ Մեծարենցին բանաստեղծութիւնները որոնք սորված էի պատանեկութեանս : Եւ անոնց հետ, միաժամանակ, չեմ գիտեր ինչու՝ մտքէս ներս կը սպրդէր Օզէնի Նամակը, Պաղտասար Աղբարը եւ Արփիարեանին Թաղականները :

Եւ այդ հաճելի ապրումներուն հետ՝ կերակրական կրթութիւնս ալ զարգացաւ :

Զատկէն քիչ մը առաջ հասած էի եւ քալքանը — կամ եթէ հայերէնը կը նախընտրէք՝ վահանաձուկը — նոր ելած էր : Գրեթէ ամէն օր, կանոնաւոր կերպով, կերածս՝ ձուկ, կանկար եւ փասուլիա փըլաքի էր : Սորված էի թէ ո՛ր եղանակին ինչ ձուկ կ'ելլէ եւ ո՛ր շրջանը ինչ կանանչեղէն եւ պտուղ կ'արտադրէ : Լաւ ճաշարանները ջուրի ճամբայ բրած էի.. Ապտուլլան, Փանտէլին, Լիման Լոքանթասը : Երբեմն ալ կ'այցելէի Կալաթասարայի պողաչաճիին ինչպէս նաեւ Շիշլի փողոցին Արնաւուտ փաչաճիները եւ մահալլէպիճիները :

Միշտ կը խօսէի ուտելիքի մասին... Եսի Քուլէի մառուլը (որպէսզի հայադէտներուն ականջը չվիրաւորուի, յիշատակենք նաեւ մառուլին հայերէնը՝ հազար), Արնաւուտ Գէօյի ելակը, Սիլիվրիի մածունը, Վըլանդայի վարունգը եւայլն : Բացի Հիւքեար Ջուրէն՝ ուրիշ ջուր չէի խմեր եւ, խօսակցութեան մէջ, յաճախ կ'անդրադառնայի Լոտոս եւ Պորէաս քամիներուն մասին : Մէկ խօսքով, գրեթէ Պոլսեցի եղած էի :

Բայց այս փոփոխութիւնը՝ Պոլիս հասնելէս քանի մը ամիս ետքը եղաւ :

Իսկ եկած առաջին օրս՝ գլխս ուղղակի Փարք Հօթէլ առաջնորդեցին՝ եւ հաճելի անակնկալ մը եղաւ երբ հիւրանոցին սպասաւորները եկան գլխս դառան եւ յայտնեցին թէ Հայ են : Առաջին մէկ օրէն տանս պէս կը զգայի որովհետեւ պաշտօնէութեան մեծ մասը Հայ էր :

Երկրորդ օրը՝ փափաք յայտնեցի այ-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՕԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

— Ատանկ ըլլալու է : Տղուն անունն ալ Մովսէս դրի, Մովսէս փարաւոնի աղջըկան ձեռքով Նեղոսի ջրերէն ազատուած ըլլալուն ի յիշատակ : Քիւթիւկին մէջն ալ ըստ օրինի արձանագրեցինք « Որդի եկեղեցւոյ». ի՞նչ ընենք, գտնըւած տղայ է. ուրիշ կերպ չըլլար : Ետքը ելան գացին. ո՞ւր գացին չիտեմ : — Էյ էֆէնտին նայինք ի՞նչպէս է, աղէկ է. Հաճի հանըմը՞ս : Ես Զատկի, Ծնունդի երբեք չեմ մոռնար, բայց իրենք օր մը թէնէզզիւր չեն ըներ իրենց դեղը գալու : Ինչ է նէ. թող ողջութիւն ըլլայ տէ : — Յատուկ ողջոյններ կ'ընեմ :

Ագրիպ էֆէնտի անձկութեամբ կը սպասէր. ժամը տասներկուքն էր երբ գրագիրը եկաւ : Խասգեղ լսածներն ալ պատմեց :

Չէ, որ տարակոյս չի կար : Նաւարեան ու Խասգեղի եկեղեցիին դուռը կախուած բէբը միեւնոյնն էին :

— Ձեռքէս ազատելիք չունիս, անբարոյական շուն, ըսաւ ինքնիրեն, ու գոհ ուրախ սրտով տուն գնաց :

Երբ Ագրիպ էֆէնտի կատարելապէս համոզուեցաւ Նաւարեանի ծագման մասին ստացած տեղեկութեանց ստուգութեանը, իր քովը հրաւիրեց խմբագիր մը, որուն Նաւարեանի եւ անոր գաղափարակից գրողներու խմբին դէմ ունեցած ատելութեան չափը քաջածանօթ էր իրեն : Ամէն բան պատմեց խնդրելով միայն որ յօդուածը հրատարակէ այն օրը երբ ինք իմաց տայ, էֆէն աւելի ազդու ըլլալու համար :

Այդ յօդուածը չենք արտատպեր. կարճ գաղափար մը տանք : Յօդուածագիրը գետնէ գետին կը զարնէր «նորելուկ ըսկեպտեան գրիչները որոնց մասին մինչեւ հիմա ամենայն միամտութեամբ կը կարծուէր թէ միայն թեթեւամիտ զօլայականներ են, սակայն անժխտելի ապացոյցներ այժմս կը հաստատեն թէ յանդուգն չահախնդիրներ են որք մեր տոհմային աւանդական պարկեշտութեան եւ ընտանեկան սրբութեանց ձեռնամուխ լինել կը ժպրհին, որպէսզի իւրեանց արատաւոր կեանքը վաւերացնելու յաջողին, վասնզի ամենայն իրաւամբ եւ արդարութեամբ պարտին ցմիշտ զրկեալ մնալ մարդկային պարկեշտ ընկերութեան մէջ երեւալու իրաւունքէն» : Յետոյ կը հարցընէր թէ ուսկի՞ց կուգան այդ ինքնակոչ մարդասէրները. հա՞յ են, յո՞յն թէ հրեա՞յ : Հանելուկը ոչ ոք կրնայ լուծել եւ ոչ իսկ իրենք : Ու քիչ մը քօղարկեալ բայց բաւական թափանցիկ բացատրութիւններով կը ներկայացնէր Նաւարեանի կենսագրութիւնը, սեւ գոյներով, հետամուտ ըլլալով անոր Խասգեղ եկեղեցիի դռնէն մինչեւ Գատըգիւղ : Յօդուածը կը վերջանար բացագանչութեամբ. « Եթէ այդ լրբենիները խառնեն իրենց յիշողութիւնը, հոն պիտի գտնեն անջնջելի տըպաւորութիւն մը : Օր մը Ներսէսեան վարժարանի մէջ ազնուականութեան շառաւիղ մը որ ի տղայ տիոց անտի պատուոյ «սուրբ զգացմամբ վառուած էր, կը վռնտէր զիրենք ընկերակցութենէն «կոբիր աղօրէն» գոչելով. հիմա ամբողջ ազգը պիտի գոչէ կորէք, կորէք ու ձեր անպատիւ կանքը մի պարզէք մեր քոյրերուն եւ աղջիկներուն անարատ աչքերուն առջեւ իբր քաջալերիչ օրինակ :» :

ԺԳ.

Հոկտեմբերի մէջ Սարաթեանները վերադարձած էին Բերա : Հոն, Նաւարեան ալ վարձած էր սենեակ մը «ծովը դէչ եղած օրերը» Գատըգիւղ չկրնալ երթալուն պատահականութեանց համար : Բերայի ընկերութիւնը սկսած էր իր սովորական կեանքը.— Սրբուհի հանըմ ընդունելութեան օր որոշած էր առջի տարիներուն պէս Երկուշաբթին : Նաւարեան հրաւիրուեցաւ Տիրան էֆէնտիէն ամէն Երկուշաբթի գիշեր այցելել :

Կղզիէն իջնալէն ի վեր երկու սիրահարները իրար չէին տեսած : Առաջին հանդիպումնին Հոկտեմբերի ընդունելութեան առաջին գիշերը տեղի պիտի ունենար : Ամբողջ այդ օրը Նաւարեան անհանգիստ էր, արտակարգ [illegible] կը սպասէր գիշերուան որ չէր հասնէր : Տաղտապալից վիճակին մէջ [illegible] այն օրուան թերթերը : Իրիկունը [illegible] ելաւ, քիչ մը ճաշեց, արդուզարդն ըրաւ, եւ գնաց Սարաթեաններու տունը ուր առաջին անգամ առիթ պիտի ունենար ներկայանալու հայ – լայֆին, որոնք իր հեղինակութեանցն ու մտրակումներուն գըլխաւոր թիրախներն էին :

Երբ ընդունելութեան սրահը պիտի մտնէր, դրան առջեւ հանդիպեցաւ Արուսեակի, որ դունատ, զայրոյթէ [illegible]նատութեամբ, դողդղացող ձեռքով սեղմեց Նաւարեանի ձեռքը : Երիտասարդը քիչ մը աւելի խանդ կը սպասէր երկարատեւ բացակայութենէ մը յետոյ, [illegible] մնաց :

— Անհանգի՞ստ էք, հարցուց [illegible] ձայնով :

— Ոչինչ բան :

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(16 Շար.)

...ը Հայ կաթողիկէ առաջնորդարա –
...ւ Վենետիկի Մխիթարեանց վարժա–
...ը :
...ոցը ուղեց հետս մէկը ղրկել եւ ...ր միրայօժար պատրաստ էր ինծի ...ցելու, — «Մէջէն կ'ելլեմ », ը– ... «դուք միայն ինծի ճամբան բացատ– ...էք»:

Մինչեւ այսօր յստակ կերպով կը յի – ... այդ իրենց թելադրած ճամբան : ...հետեւեալ ցուցմունքները տուին ինծի, ...ով, «Երբ դուրս կ'ելլես պանդոկէն՝ ...դ դարձի՛ր մինչեւ որ Թախսիմի մեծ ...պարակը գաս: Այդտեղէն՝ դարձեալ ... դարձի՛ր Խարբիէլայ ճամբէնի կոչ – ... մեծ պողոտայէն եւ մօտաւորապէս ...իր մեթր քալէ՛ մինչեւ որ աջէդ փո– ... մը բացուի : Այդ փողոցին անկիւնը ...իք մը կայ եւ անոր ճիշդ դիմացը՝ ... ճաշարանը կը տեսնես: Աջիդ ... բացուած փողոցը, Սաքըզ Աղաճը , ... եւ շիտակ քալէ մինչեւ որ հասնիս ...առաջնորդարանը՝ ձախիդ վրայ, եւ քիչ ... անդին՝ դիմացի կողմը կը տեսնես Մխիթարեան վարժարանը »:

...ս ալ կէտ հետեւեցայ այս ուղղե– ... եւ Սաքըզ Աղաճէն սկսայ իջնել : ... երբ տարօրինակ տեսարան մը հան– ...ցայ աչքիս : Կարճ փողոցի մը մէջ ... գլխար հրմշտկելով կը ջանային ... չէնքերուն գետնայարկի դռնե – ... որպէսզի ներս նային: Դռներուն ..., տեղ – տեղ , կլոր խոռոչներ ծակ– ... էին ներս դիտելու յարմարութիւն ... համար : Ցատուկ եռուզեռ մը ... այդ փողոցը : Շէնքերու ճակտին՝ ... անուններ գրուած էին հանըմըն էվի, Քաթինա հանըմըն ..., եւայլն: Տեսայ թէ առաջնորդարա– ... եւ վարժարանի թաղի չէր նմաներ : ... որ թերեւս անգիտակցաբար ... եմ, փողոցին անունին նայեցայ ... Սոքաք — ու եկած ճամբուս վե– ...ր պանդոկ :

Ընդունարանին մէջ գտայ երկու առաջ– ...րդներս եւ ժպտելով ըսի ·

— « Տղաք, կատակը բրիք, հիմա ճիշդ ... ճամբան բացատրեցէ՛ք » :

— « Ինչո՞ւ, ի՞նչ եղաւ քի», հարցու – ... զարմանալ ըլլալու փոյթով :

... բացատրեցի տեսածս :

« Քա՛ւ լիցի, միւսիւ Ենովք, մենք ձե– ... անանկ կատակ հիչ կ'ընե՞նք մի »:

...ս որ կատակ չէին ըրած : Ցա – ... օրը այդ նոյն փողոցէն քիչ մը վար ...ով՝ գտայ առաջնորդարանը եւ ...ժարանը :

Այդ առաջին այցելութենէս ետք յա– ... առիթ ունեցայ Պոլիս հանդիպելու, ... ամէն անգամ այդ քաղաքին եզակի ... ձգողական հմայքով կը ...ւէի: Ցետագային՝ ճամբանե – ... սորվեցայ ու այլեւս չէի կորսուեր :

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԴՈՒՔՍԻ ՎԷՃ

Դէպքը պատահած է Սպանիոյ պան – դոկներէն մէկուն մէջ: Գիշերողներէն մէկը պանդոկի արձանագրութեան տո – մարին մէջ իր անունը կ'արձանագրէ հետեւեալ ձեւով՝ Տոն Քարլոս Հուկօ տէ Պորպոն Փարմա, Մատրիտի դուքս : Եր– կու շաբաթ չանցած ուրիշ մը նոյն պան– դոկին մէջ իր անունը արձանագրեց՝ Տոն Ֆրանսիսքօ Խոզէ Քարլոս տէ Հապըս – պուրկօ Լօրենա ի Պորպոն , Մատրիտի դուքս, այս վերջին տիտղոսը հաստ գի – ծով մը ստորագծուած : Որո՞ւն հասա – տալ · ո՞վ է Մատրիտի իսկական դուքսը եւ սպանական գահին ժառանգորդը: Այս հարցը լուծելու համար Մատրիտի երկու դուքսերը գիրար դատի կանչեցին :

Մատրիտի 9րդ դատարանին գործը դիւրին չի թուիր: Դատաւորները սկսան պատմութեան գիրքերը տակն ու վրայ ը– նել : Անցեալին աւելի դիւրին էր «տո – նի», կոմսի, դուքսի, իշխանի տիտղոս – ները բաժնել քան ներկայիս երկու ենթա– դրեալ դուքսերէն «իսկականը» ճշդել :

Ի՞նչ ցոյց կուտան, սակայն պատմու – թեան գիրքերը: Սպանիոյ թագաւոր Ֆերտինանտ Է., որ տիրեց 1814 – 1833, մանչ գահաժառանգ չունենալով, իր աղ– ջիկը՝ Իզապելլա գահաժառանգ նշանա – կեց: Այս որոշումին հակառակեցաւ, սակայն, Քարլոս Մարիա Իզիտրօ, Ֆերտինանտի եղբայրը, զոր իր կողմնա– կիցները՝ «քարլիստները» Քարլոս 5րդ անունին տակ թագաւոր հռչակեցին: Եր– կու արիւնալի պատերազմներէ ետք , պահպանողական Քարլիստները չյաջո – ղեցան իրենց ընտրեալը պարտադրել ա – զատական Իզապելականներուն : Աւելի ուշ, սակայն, Իզապել Բ. թագուհին ա– պըստամբութեան մը հետեւանքով գա – հընկեց եղաւ ու ապաստանեցաւ Ֆրան – սա: Այս երկու ճիւղերէն սերող ազնուա– կանները իրենք իրենց կուտան Մատրիտի դուքս տիտղոսը: Այսպէս, մինչդեռ պան– դոկի վերոյիշեալ առաջին արձանագրուո– ղը կը սերի Ֆերտինանտ թագաւորի եղ – բօր Քարլոս Մարիա Իզիտրօ գերդաստա– նէն, երկրորդ արձանագրուողը՝ Ֆրան – սիսքօ Խոզէ կը սերի Իզապելական շառա– ւիղէն :

Սպանացի դուքսերուն վէճը այսքանով չի վերջանար, սակայն: Սպանիոյ մէջ գոյութիւն ունի ուրիշ իշխանական ըն – տանիք մը եւս, գլխաւորութեամբ Տոն Խուանի, որ կը սերի Ֆերտինանտի եր – րորդ եղբօր՝ Ֆրանսիսքօ տէ Փաուլայի ընտանիքէն : Տոն Խուանի կողմնակից – ները այժմ այն յոյսը կը տածեն, որ Մատրիտի դատարանը Մատրիտի դուք – սերէն ոչ մէկուն համար պիտի ընդունի այդ տիտղոսը եւ այսպիսով ասպարէզ պիտի բացուի իրենց թեկնածուին :

Սպանիոյ գահը պահանջողները եւ Մատրիտի զանազան դուքսերուն իրա – բանցումը պատահական չէ: Այն օրէն , երբ Ֆրանքօ հասկցուց, թէ մտադիր է վերահաստատել թագաւորութիւնը, թեկ– նածուները բազմացան: Այս իրողութեան լոյսին տակ, « Մատրիտի դուքս »երուն վէճը կը ստանայ, միեւնոյն ատեն, քա – ղաքական բնոյթ :

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԾԱՒԱԼՈՒՄԸ

Շինարարական « Երեւանպրոէթ» Հիմ– նարկութիւնը կազմած է մայրաքաղաքին ապագայ ծաւալումին ընդհանուր յատա– կագիծը : Ցառաջիկայ 15 տարիներու ըն– թացքին՝ քաղաքին տարածութիւնը 1,5 անգամ պիտի աւելնայ եւ բնակչութեան թիւը 900·000ի պիտի հասնի :

Նոր թաղերը պիտի կառուցուին Հրազ– դանի աջ ափի երկայնքին եւ Երեւանի ա– րեւմտեան կողմի տարածութեանց վրայ: Ըստ ծրագրին նախատեսուած է՝ 16 – 19 յարկանի բնակութեան տուներու մեծ թաղ մը: Մայրաքաղաքին հիւսիսային կողմը պիտի հաստատուի ճարտարար – ուեստի նոր ու կարեւոր կեդրոն մը, նախընտրաբար վերապահուած ելեկտրա– կան, մեքենական եւ ասոնց յարակից գործատուներու :

ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Այս տարի Հանրային Կրթութեան հա– մար յատկացուած է 75·000·000 րուբլի :

Դպրոցական վերամուտին, Սեպտեմբեր մէկ, Հայաստանի քաղաքներուն եւ գիւ– ղերուն մէջ՝ 50 նոր դպրոց բացուած են: Արհեստուսոյց աշխատանոցներու սար – քաւորումը հարստացած է 1500 մետաղա– տաշ եւ 5000 այլ մանկավարժական գոր – ծիքներով :

Կը նախատեսուի, որ դպրոցական աշա– կերտներու թիւը պիտի ըլլայ մօտաւորա– պէս 500·000, իսկ արհեստուսոյց եւ այլ Հաստատութեանց ուսանողներու թիւը՝ 50·000 :

(Քաղուած Թաս գործակալութեան հե– ռագիրներէն):

ՕՏԱՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ

Հայաստան այցելեցին վերջերս բազ – մաթիւ գիտնականներ Մ. Նահանգներէն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Նորվեկիայէն , Ճափոնէն, Նոր Զելանտայէն :

Քեմպրիճի համալսարանի դասախօս Մեյեր Ֆորթիս հետեւեալ ձեւով արտա – յայտած է իր տպաւորութիւնները Հա – յաստանէն: « Գովասանքի շատ խօսքեր կարելի է ըսել բացառիկ աշխատասէր , բարեացակամ եւ հիւրընկալ հայ ժողո – վուրդի հասցէին : Երեւանի պատմու – թեան թանգարանը մէկն է լաւագոյննե – րէն , որ մինչեւ այժմ առիթ ունեցած եմ տեսնելու : ... Հայաստան հարուստ է այնպիսի նիւթերով , որոնք ուշադրաւ են մարդկային հասարակութեան պատ – մութիւնը ուսումնասիրելու տեսակէ – տէն» :

ՀԵՂԵՂՆԵՐԸ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ամէն տարի գարնան եւ ամրան հեղեղ– ներ տեղի կ'ունենան գրեթէ բոլոր մեծ գետերու աւազաններուն մէջ: Վերջին տարիներուն բնակչութեան եւ տնտեսու– թեան կարեւոր վնաս հասցուցած են Ոխչաբերդի, Զրվէժի, Դեբետի, Փամ – բակի եւ Մաստարայի գետերուն հեղեղ – ները :

Երկրաբաններ, հողագէտներ, բուսա – բաններ եւ այլ մասնագէտներ կը զբաղին հեղեղներու ուսումնասիրութեան խնդ – րով, այսուհանդերձ, այդ ուսումնասի – րութիւնները եւ աշխատանքները կը կա– տարուին իրարմէ անջատ, առանց ան – հրաժեշտ համագործակցութեան :

Վերջերս կարգ մը միջոցներ ձեռք առ– նուած են աւելի լաւ կազմակերպելու համար այս շատ կարեւոր գործը :

ՈՐՍԻ ԵՂԱՆԱԿԸ

Ամէն տարի Օգոստոսի երկրորդ կիրա– կին բացումը կը կատարուի որսի եղա – նակին: Այս առթիւ կարգ մը շահեկան տեղեկութիւններ տուած է երկրին կեն – դանական աշխարհի մասին Ա. Ամիրեան, որ որսորդական եւ ձկնորսական միու – թեան նախագահն է .— Սեւանի լիճի իշխանաձուկը զանազան լիճերու եւ գե – տերու մէջ բազմացնելու աշխատանքներ կը կատարուին: Այգր լիճին, Մարմարիկ, Քասաղ, Բլտանչեայ եւ այլ գետերու մէջ ձգուած են շուրջ երեք միլիոն չերե– փուկ եւ երեք ամսու իշխանաձուկեր : Միջոցներ ձեռք առնուած են բազմացնե– լու համար կենդանիներու եւ թռչուննե – րու այն տեսակները, որոնք ժամանակի ընթացքին անհետացած են Հայաստանի սահմաններուն մէջ : Անցեալ աշնան , Խոսրովի անտառին մէջ ձգուած են Խրի– մէն բերուած փասիաններ, ինչպէս նաեւ ուրիշ շրջաններէ բերուած եղջերուներ : Երեսուն տարի առաջ Երեւան շրջապատ– ուած էր կաքաւներու երգով : Այդ ըս – քանչելի թռչունէն ներկայիս միայն յի – շատակ մնացած է, բայց կը յուսացուի թէ ձեռք առնուած միջոցներով՝ մօտ ա– տենէն վերստին լսելի կը դառնայ անոնց երգը Աշտարակէն մինչեւ Ծիծեռնակա – բերդ ու Հրազդան, Եղեգնաձորէն մինչեւ Ջերմուկ :

ԱՍՏՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Համպուրկի մէջ Օգոստոս 25ին բաց – ուեցաւ Աստղագիտական միջազգային միութեան 12րդ համագումարը, մաս – նակցութեամբ զանազան երկիրներու 1200 գիտնականներու :

Աշխատանքներուն կը մասնակցի նաեւ Վ. Համբարձումեան, որ նախագահն է Աստղագիտական Միջազգային Միու – թեան :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Վայ , չուն շան որդի աւազակներ · — կ'ոռնար գնչուն Թուրքերուն : Հերկաւ թէ վեց ասպետները վեց ուղ – ղութեամբ փախան :

Հանդարտեցիները չհալածեցին զանոնք, իրենց խելքը գերիներուն վրայ էր: Շու– տով մը ազատեցին զանոնք իրենց շղթ – թաներէն :

Տոպօ ամէնէն առաջ քահանային ձեռք երկարեց .

— Ստեփան Թոպօ եմ :

— Գաբրիէլ Շոմոտի է անունս .— պատասխանեց քահանան արցունքոտ աչ– քերով:— Աստուած օրհնէ քեզ, Ստեփան Տոպօ :

Գերիները ուրախութենէն կուլային : Կիները զիրենք փրկողներուն ձեռքերը , ոտքերը ու զգեստները կը համբուրէին : Գնչուն կը պարէր ուրախութենէն , ցնծութեան աղաղակներով :

— Ինծի շնորհակալ մի ըլլաք .— կը քաշուէր Տոպօ, — այս մանչուկն է ձեզ ազատողը :

Ու Գրիգորը ցոյց տուաւ :

Կը հասկցուի թէ գրեթէ կերան տղան, այնքան համբոյր ու օրհնութիւն թափե – ցին վրան: Բայց ասկէ վերջ շատ պիտի չհամբուրէին զինքը, ոչ , ոչ երկար ժա– մանակ :

Տասնըհինգ բեռնաւորուած կառքեր ու զանազան տեսակ զէնքերու բազմութիւն մը եղաւ աւարը :

Բաժնելէն առաջ Տոպօ գերիներուն հարցուց թէ ո՞վ ամէնէն առաջ գերի ին– կած էր :

Գիւղացի երիտասարդը առջեւը նլաւ գլխարկը հանելով :

— Առաջինը ես եմ, Տէր իմ :

— Անունդ ի՞նչ է :

— Գասպար Քոչիշ եմ, ձեր ծառան :

— Ո՞ւր տեղացի ես :

— Էկէրէն եմ, տէր իմ :

— Ո՞ւր բռներ են քեզ :

— Ֆեհերվարի մօտերը, Տէր իմ · բեռ առնելու գացած էինք ...

— Գիտե՞ս արդեօք թէ այս կառքերուն վրայ որոնց ապրանքները կան :

— Եթէ անոնց հետն ըլլայի երբ անոնք կը յափշտակէին՝ պիտի կարենայի գիտ – նալ, բայց այդ աւազակները ամէն տեղէն կը յափշտակէին ուր որ ձեռքերնին հաս– նէր:

Տոպօ Թուրքին դարձաւ ·

— Խօսէ, Եումուրճաք :

— Այն տեղէն կ'առնէինք ուր որ Ալ – լահ մեզի թոյլ կուտար առնելու : Ինչ որ անհաւատներուն է՝ անիկա մերն է : Ուր որ գտնենք կ'առնենք :

— Այն ատեն ամէն բան քակեցէք, ես ձեր մէջ կը բաժնեմ :

Կառքի մը մէջ ամէն տեսակ զէնքերու դէզ մը կար : Ան ալ յափշտակուած ապ – րանք էր, մեծ մասով Մօրէի բերդէն : Ա– նոնց մէջ Տոպոյի աչքին զարկաւ փոք– րիկ , թեթեւ սուր մը՝ կերասի գոյն թա– ւիշէ պատեանով .— ազնուականի մը որ– դուն սուրը եղած ըլլալու էր :

Տոպօ ձեռքը առաւ զայն ·

— Գրիգոր Պոռնեմիսսա, հոս եկուր : Ա՛ռ այս սուրը, սա քուկդ է: Հայրենի – քիդ հաւատարիմ զինուորը եւ Աստուծոյ բարեպաշտ ծառան եղիր: Օրհնութիւնն ու բախտը ընկերեն զէնքիդ :

Սուրը տղուն մէջքին կապեց, ու փոք– րիկ քաջին ճակատը համբուրեց :

Մանչուկը յուզուած ընդունեցաւ այս պատիւը: Գրեթէ գունատած էր: Թերեւս ապագայի շունչն էր որ վայրկեան մը սաւառնեցաւ իր հոգւոյն վրայէն · ու զգաց թէ ոչ միայն սուրը իրեն կապուե – ցաւ ատով, այլ թէ ինքն ալ սուրին :

Ցետոյ Տոպօ այն բաները՝ որոնց զին– ուորները պէտք չունէին՝ գերիներուն թողուց: Ամէն գերիին ինկաւ կառք ալ , ձի ալ , զէնք ալ, որովհետեւ զինուոր – ները շատ եռեւէն չեղան կառքերուն լծ– ուած այդ վտիտ ձիերուն :

Գնչուն ուրախութեան բացագանչու – թիւններով կը ցատկոտէր իրեն ինկած ձիերուն ու կառքին շուրջ: Բայց շուտով վերադարձաւ զէնքերու դէզին քով ու զինուորներէն հոն թողուած ժանգոտած ուրուած զէնքերը ինքնիր վրայ առաւ : Թուրքերու նման մէջքին լայն գօտի մը կապեց ու այնպէս մը լեցուց զայն ամէն տեսակ թուրերով ու դաշոյններով՝ որ ոզնիի մը կը նմանէր: Եղէգով շինուած թրքական հին վահան մըն ալ կար, ան ալ թեւին անցուց : Իր բոպիկ ոտքերուն եր– կու ժանգոտած մեծ խթաններ կապեց ու գլխուն վրայ ալ սաղաւարտ մը դրաւ : Սակայն անոր տակը գլխարկը պահեց գլխուն վրայ: Ապա երկայն նիզակ մը առնելով դեռնէն ու կարծես հաւկիթնե – րու վրայ կոխելով քալէր՝ հանդիսաւոր քայլերով Թուրքին առջեւ նլաւ ·

— Ահա Եումուրճաք, — ըսաւ նիզակո– վը անոր քթին տակը խառնելով , — ի՞նչպէս ես, ապուշ Թուրք :

ԿԷԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար·)

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Պելֆոնթէնի կայանի Բ· խումբը Փարէզ կը վերադառնայ Սեպտեմբեր 3ին, Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 6·29ին Կառտը Լիոն :

ԼԻՈՆ՝ Կառ – Փերաշ Սեպտեմբեր 4, *ժամը* 8·53 :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Սէն– Շարլ, Սեպտեմբեր 4, *ժամը* 14·30 :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ՝ Սեպտ· 4, *ժամը* 11·58:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տինկճեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տինկճեան, Խաչիկ եւ Ժոժօ Տինկճեան (Փոն տը Շէրի); Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նշան Պետրոսեան եւ զաւակները (Լիոն) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ· 6) Լիոնի Ս· Յակոբ եկեղեցին, իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝ Տիկին ՖԼՈՐԻԱ ՏԻՆԿՃԵԱՆԻ (ծնեալ Պետրոսեան), մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քեփենէկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Քեփենէկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Վալանսի Ս· Գ· Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց սիրելի մօր եւ մեծ մօր՝

ՄԱՐԳՐԻՏ ՔԵՓԵՆԷԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէի, Սեպտեմբեր 11 *եւ* 12, *ժամը* 20·30*ին (Ուրբաթ եւ Շաբաթ): Կը հրաւիրուին Ռոմանի ընկերները եւ Նոր Սերունդը :*

Կը դասախօսէ՝

ԸՆԿ· ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե·ի շքեղ սրահներուն մէջ

Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24 :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի հայ կին մը, Հայկական հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար, (տնական գործեր): Դիմել Թերթիս վարչութեան :

★

ԻՐԱՆԻ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
Téléphone : 626031
Cables : 206 Tehran

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1 հոգիանոց սենեակ· — Օրը 370 Ռ·
2 հոգիանոց սենեակ· — Օրը 520 Ռ·
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ

« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »

ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին *պանտը* կցել) եւ երեք փրանք :

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները :

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ· Յ· Դ· Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 20·30*ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ :*

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ· ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ
— Մխիթարեան Փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս· ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

—*—

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սակաւթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան :

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
Sèvres (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որ կը փափաքին գրել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան :*

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ·	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ·	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ·	» » »
ԾԱԽՈՒԻ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորները ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր	100 ֆր·
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր	15 ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք	7 ֆր·
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա· հատոր	10 ֆր·
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր	39 ֆր·
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը	10 ֆր·
Ա· Գ· ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն	10 ֆր·
Մ· Գ· ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ	15 ֆր·
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ, 3 հատ,· հատորը	15 ֆր·
ԱԼ· ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ	15 ֆր·
Ա· Բ· ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր	35 ֆր·
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան	20 ֆր·
Գ· Խ· ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան	5 ֆր·
Հ· ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն	7 ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք *— ծածկոցներ· —*

Tapiflex — Tapisom — Carpette

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 4 SEPTEMBRE 1964

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...ՑԱՐԻ — Թիւ 10100 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — Nº 10.100

...ԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԿՈՆԴԱԿ

Գ.

...ուած Ժողովո՛ւրդ Հայոց,

...բաւեր յիշել անցեալը : Զի՛ բաւեր ...ալ անցեալին իմաստը : Զի՛ բա — ...տանալ անցեալ յաղթանակնե — ...մենք ունինք առաքելութիւն մը որ ...դէպի լուսաւոր ապագայ :

...ազգային պատմութեան մեծ դէպ — ...Քրիստոսի Խաչելութեան եւ Յա — ...գրուագներուն զուգահեռ կ'ըն — ...ընդհանրապէս : Ապրիլեան Նա — ...ները խաչուեցան, եւ մենք յարու — ...առինք : Անոնք իրենց խաչելու — ...վերածեցին փառքի ...անչ պսակի : Իսկ մենք պէտք է ...յարուցեալ կեանքին : Ա — ...չահուած յաղթանակը պէտք է ...կեանքի եւ ստեղծագործա — ...վերածենք :

...ժողովուրդը, ամէն բանէ առաջ, ...ական ու գաղափարական ...թեան, ամենուրեք, աշխարհի ...րուն վրայ, որպէս մէկ ԱԶԳ ...միահամուռ եւ ամրակամ հա — ...գիտակցի, թէ ինք իրաւունք — ...որոնք այլազան պատճառնե — ...աշխարհի տէրութիւն — ...կողմէ : Մենք բռնութեամբ տե — ...եցանք մեր հայրենական հողե — ...որոնց վրայ, դարեր ու դարեր չա — ...մեր օրհնեալ պապերը ապրած ...ստեղծագործած եւ Աստուծոյ ու ...ութեան ծառայած : Մեր ստաց — ...ու հարստութիւնները, մեր ...թէ մշակութային գանձերը ...խլուեցան բռնադատու — ...հալածանքի եւ ջարդի սարսափ — ...միջոցներով : Կանխամտածուած ...մանրամասնութիւններուն մէջ ...ուած ցեղասպանութեան ան — ...մը գործուեցաւ մեզի դէմ, ո — ...գացին ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ եւ աւելի ...հայրերն ու մայրերը, ...ու քոյրերը եւ սիրասուն ու ...մանուկները :

...լուռ մնանք մենք այս բարձրա — ...անարդարութեան դիմաց, մեր ...աշխարհի աւերակեալ քարերը ...աղաղակեն եւ ի լուր աշխարհին ...հնչեցնեն մեր բողոքը, որ արդար ...ութեան ամէնէն խիստ չափա — ...չափուած : Եթէ մեր ձայները ...ացնենք յունկնդրութիւն աշխար — ...գիտակից ազգութեան մը ա — ...անչական նկարագրէն պար — ...պիտի նկատուինք պատմութեան ...Ո՛վ պիտի պահանջէ մեր իրա — ...անիրաւէն, մեր երկիրը աւերակի ...եւ մինչեւ այսօր աւերակի մէջ ...անխիղճ ու անզիղջ անօրէնէն : ...մեր իրաւացի պահանջքին եւ ...ու արդար դատին տէր ...համահայկական միանական ...ու վճռակամութեամբ եւ գի — ...ու պատասխանատու կեց — ...կը նշանակէ որ այլեւս ազա — ...ու անկախութեան սուրբ ու ...արժէքներուն հաւատացող ...անունը կրելու իրաւունքը չու — ...Մինչդեռ, մեր հերոսական պատ — ...կը վկայէ, որ ՀԱՅ անունը ...է այդ արժէքներուն : Անոնց ...մեր անտարբեր մնալը մեր ...եւ մեր սրբազան նախնիք — ...դէմ դաւաճանութեան համազօր ...է :

Հաւատացեալ Ժողովո՛ւրդ Աստուծոյ,

Ընդհանուր խօսքերէն եւ բաղձանքնե — րէն անդին պէտք է անցնիլ այս Յիսնամ — եակին առթիւ :

Պէտք է նախ կազմակերպուած, ծրա — գրուած ձեւով եւ միասնական ու ներ — դաշնակ ճիգերով համայն մարդկու — թեան, եւ մանաւանդ Ազգերու ու Պետու — թիւններու ղեկավարներուն ծանօթացնել Հայութեան դէմ գործուած անիրաւու — թեան ահաւորութիւնը եւ արդարութիւն պահանջել յանուն այն սկզբունքներուն, որոնք քրիստոնէական եւ մարդկային բարոյական հասկացողութեան բարձ — րագոյն եւ գեղեցկագոյն ըմբռնում — ներն են, եւ որոնք այսօր կը կազմեն հիմքը Միացեալ Ազգերու Կազ — մակերպութեան : Ազատութեան եւ Ան — կախութեան այն սկզբունքները, որոնք ներկայիս նոր չէշտ են ստացած ազգերու եւ ժողովուրդներու կեանքին մէջ, ան — հրաժեշտ է որ գործնականօրէն արդար եւ ազատ արտայայտութիւն գտնեն նաեւ ու մանաւա՛նդ Հայ Ժողովուրդի կեան — քին մէջ. Ժողովուրդ մը, որուն բազմա — դարեան կեանքն ամբողջ, եղած է մար — տիրոսութիւն մը յանուն եւ ի պաշտպա — նութիւն ԽԻՂՃԻ եւ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ազա — տութեան :

ԽՈՐԷՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՓՐԱՒՏԱ» երկար խմբագրականով մը կը դատապարտէ Չինաստանի հողային պահանջները որոնք կը տարածուին Կու — րիլ կղզիներէն մինչեւ Մոնկոլիա : Փե — քինի վերջին պատասխանին ոճը պատ — ճառ դարձած է որ Մոսկուա բանայ Թըղ — թածրարը եւ իր կարգին չխնայէ «գա — ղափարակից» ընկեր պետութեան : «Ի՞նչ կը պատահի կ'ըսէ Փրաւտա, եթէ ամէն երկիր հետեւէր Չինաստանի օրի — նակի եւ սահմաններու վերաքննութիւն ուզէր Եւրոպայի թէ Ասիոյ մէջ : Անոնք որ կը յանդգնին խնդրոյ առարկայ դար — ձնել Խորհ. Միութեան իրաւունքները այն հողամասին վրայ զոր կը գրաւէ, պէտք է իրենք իրենց հարց տան նախ թէ ի՞նչ կ'ըլլայ խորհրդային ժողովուրդին հակազդեցութիւնը, որուն բազմաթիւ սերունդները արժեւորած են այն հողա — մասը զոր իրենց եւ իրենց նախնեաց հա — րազատ հօրենական ժառանգութիւնը կը նկատեն » :

ԽՐՈՒՇՉԵՒ խօսած է Բեկվարիի մէջ (Չեխոսլովաքիա) եւ գոված «դրամատէր աղարակապանին» աշխատելու ձեւը : Ցի — շած է գլխաւորաբար իր անձնական բա — րեկամը՝ ամերիկացի Կառսթ ի Թեյա — գրած որ անոր օրինակին հետեւին :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Արտաքին Նախարարը Շռէօտէր խօսելով ֆրանքօ-գերմանական յարաբերութեանց մասին, յայտնած է թէ պէտք է փարատել բարեկամներու միջեւ եղած տարակարծութիւնները : «Քա — ղաքական իմաստութիւնը սակայն, ար — դէն կը հանդիսանայ մեզի որ ֆրանքօ- գերմանական խորհրդակցութիւնները այն աստիճանի պայթուցիկ դարձնենք որ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

“ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏ,

ՊԱԿԱՍ ԹՈՒՐՔԻԱ,

ՇԱՒԱՍԱՐ Օ„

Կ՚ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ …

Պարզ է որ երբ երկիր մը Թուրքիոյ բախտն ունենայ, միայն կրնայ երես առ — նել եւ ամէն բան ըսել ու հաւատալ բա — ծին, առանց վարանելու : Ծանօթ են Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Անգարայի ցոյցերը : Յիշած էինք այս առթիւ կարգ մը ցու — ցատախտակներ զորս ցուցարարները կը պտըտցնէին : Ասոնց կարգին առանձին յիշատակութեան արժանի է սա վերտա — ռութիւնը կրող ցուցատախտակը .— «ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏ – ԹՈՒՐՔԻԱ =0» :

Աւելցնենք որ Ֆրանսական պատկերաս — փիւռը արձագանգ հանդիսացած է այս դէպքին Զորեքշաբթի իրիկուն առանց նոյնիսկ սրամտութիւն փորձելու … :

Տանք նաեւ Իզմիրի ցոյցերուն մանրա — մասնութիւնները այնպէս ինչպէս կը գրեն Պոլսոյ թերթերը .—

Իզմիրէն կը հաղորդուի .—

Իզմիրի մէջ ալ ժողովրդային մեծ ցոյ — ցեր տեղի ունեցան Կիպրոսի դէպքերուն առթիւ, եւ վաթսուն հազար հոգի, ծեր, այր, կին, երիտասարդ եւ մասնաւորա — բար բարձրագոյն վարժարաններու ուսա — նողներ յարձակեցան Իզմիրի Տօնավաճա — ռին վրայ, ուր քարուքանդ ըրին ամե — րիկեան, ռուսական, անգլիական, եգիպ — տական տաղաւարները, յետոյ գացին քարկոծելու Իզմիրի Հելլէն հիւպատո — սարանը, որ ամբողջովին քարուքանդ ե — ղաւ : Ցոյցերու ընթացքին պատռուեցան ռուսական եւ ամերիկեան դրօշները, ծանր նախատինքներ ուղղուեցան Ամերի — կայի հասցէին : Ցուցարարները բուռն ցոյցեր ըրին նաեւ չեխոսլովաք եւ պուլ — կար տաղաւարներուն առջեւ, եւ կարելի չեղաւ կասեցնել Թուրք ժողովուրդին այս ցասումը : Ցուցարարները համակրական ցոյցեր ըրին գերմանական եւ Փաքիս — տանեան տաղաւարներուն առջեւ : Տեղ տեղ բախումներ պատահեցան ոստիկա — նութեան եւ ցուցարար բազմութեան մի — ջեւ, վեց հոգի վիրաւորուեցան, հարիւր հոգի հսկողութեան տակ առնուեցան :

Ցոյցը սկսաւ ժամը 20ին, երբ բարձ — րագոյն վարժարաններու ուսանողներ ցրուեցին տպեալ յայտարարութիւններ, ուր գրուած էր .— Հայրենակից, պօյքօթ- հուչակէ ամերիկեան տաղաւարին դէմ, մի այցելեր այդ տաղաւարը :

Ամերիկեան տաղաւարին առջեւ, ձո — ղերուն եւ ծառերուն վրայ վերտառու — թիւններ գրուեցան, ուր գրուած էր .— Կեղծաւոր բարեկամ Ճոնսըն, Ճոնսըն, դուն քանի՞ երես ունիս, մարդկային ի — րաւունքնե՞րը կը պաշտպանե՞ս, թէ ոչ քու էշ որսալու ելեր ես, Ամերիկացիներ, կորսուեցէք մեր երկրէն ,հէ՛յ խաբեբայ բարեկամներ, Օթան Ֆիյասքօ, եւն. :

Ոստիկանութիւնը եւ ոստիկան զօրքը փորձեցին միջամտել բայց ժողովրդա — յին բարկութիւնը անզսպելի էր, որով ցուցարարները պաշարեցին Իզմիրի տօ — նավաճառը, եւ ազգային քայլերգներ եր — գելով, ներս մտան եւ նախ յարձակեցան խորհրդային տաղաւարին վրայ .— Եու — հա՛, եռ՛ւհ, կը պոռային եւ սկսան քա — րուքանդ ընել ռուսական տաղաւարը, պատռել, խորտակել ինչ որ գտան, մի — այն Աթաթիւրքի մէկ նկարը անվթար մնաց :

Ցուցարարները յետոյ խմբուեցան ա — մերիկեան տաղաւարին առջեւ, որուն ցուցափեղկը եւ ապակիները ջարդ ու փը — շուր ըրին, ցուցադրուած ապրանքները բզիկ բզիկ եղան, եւ յաջորդաբար քար — կոծուեցան ու խորտակուեցան եգիպտա — կան, անգլիական տաղաւարները եռ՛ւհ, ճաhղէլէր, աղաղակներով, մասամբ քանդուեցան պուլկարական եւ չեխոսլո — վաք տաղաւարները :

Դուրսը, Իզմիրի պողոտաներուն մէջ, բազմութիւնը ստուերացած էր չափա — զանց, ճամբաները անանցանելի դար — ձած էին եւ վաթսուն հազար հոգի հա — ւաքուած էին եւկը մասնակցէին ցոյցե — րուն :

Կէս գիշերին մօտ, նոր բազմութիւն մը խուժեց դէպի տօնավաճառ, եւ ցուցա — րարները խոշոր քարեր հաւաքած, սկսան ցրել ցրել ընել ամերիկեան տաղաւարին մնացեալ մասը, ուր հողագործական մե — քենաներ ցուցադրուած էին : Ամէն ինչ քարուքանդ եղաւ, բայց ժողովուրդին բարկութիւնը դոհացում չէր գտած, եւ դեռ քարեր կը նետէին աջ ու ձախ, եու — հա՛ներով, ճալլէշլէր պոռալով :

Ուրիշ բազմութիւն մըն ալ յառաջացաւ դէպի Քորտօն, ուր կը գտնուի Հելլէն հիւպատոսարանը, զայն քարկոծեց եւ ա — պակիները ջարդուփշուր ըրաւ : Կէս գի — շերէն ետք, երբ ցոյցը կը պահէր տա — կաւին իր թափը, կուսակալ Նիյազի Խօ — լաքայ եւ ոստիկանութեան տնօրէնը դէպքին վայրը եկան եւ ցուցարարներուն ազդարարեցին որ դուրս ելլեն :

Ցոյցերուն մասնակցեցան նաեւ տօնա — վաճառը այցելող անձերէն շատեր : Ամե — րիկեան տաղաւարին քանդումէն ետք, երբ տեսան որ հարիւրաւոր հոգի խրո — նուած են խորհրդային տաղաւարին առ — ջեւ, իրենք ալ մասնակցեցան ցոյցին եւ հազարաւոր հոգի սկսան եուհա՛ պոռալ Թուսիոյ հասցէին, եւ մէկ վայրկեանի մէջ խորհրդային տաղաւարը քարերու տարափի մը տակ մնաց, Խրուշչեւի մե — ծադիր պատկերը, որ կախուած էր խոր — հըրդային տաղաւարին աշտարակէն, պատռեցաւ արձակուած քարերէն : Ու — շադրաւ էր որ կիներ ալ մասնակցեցան ցոյցին, եւ քարեր նետեցին ռուսական տաղաւարին :

Ժողովուրդը չէր յագեցած, եւ խոր — հըրդային տաղաւարէն ետք անգամ մըն ալ հաւաքուեցաւ ամերիկեան տաղաւա — րին առջեւ, ուրկէ կախուած ամերիկեան մեծ դրօշը փրցուց, պատռեց զայն, ոտքերու տակ կոխկռտելէ ետք, այրեց ամերիկեան դրօշը : Ժողովուրդը այս տեսարանին առջեւ սկսաւ ուրախութենէն ծափ զարնել, աւելի խանդավառուած ու ոգեւորուած էր, մտաւ ներս եւ ցուցա — դրուած վերջին ապրանքները եւ ա — ռարկաները կտոր կտոր ըրաւ,հոն տեսաւ ամերիկացի երիտասարդուհիներ, որոնք կըպաշտօնավարէին ամերիկեան տաղա — ւարին մէջ, անոնց երեսին պոռաց .— Գացէք, կորսուեցէք, անգամ մըն ալ չէք կրնար աշխատիլ այստեղ : Ամերիկա — ցի երիտասարդուհիները լեզապատառ փախուստ տուին : Բազմութիւնը նոյն խանդավառութեան մէջ պատռեց ռու — սական դրօշն ալ, եւ ամբողջովին քարու — քանդ ըրաւ անգլիական եւ եգիպտական տաղաւարներն ալ :

Այդ վայրկեանին, այլեւս անկարելի էր հակակշռել կացութիւնը, բազմու — թիւնը վաթսուն հազարի մօտեցած էր, ոստիկանութիւնը հանդիսատես կը մնար :

խրտչեցնեն եւրոպացի մեր միւս ընկեր — ները եւ այդ ձեւով վնասեն եւրոպական դատին » :

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն թէ սահմանա — յին Թուրքեւյունական միջադէպ մը ծա — գած է Փեփլոս, Մարիցա գետակին քո — վը : Թուրքերը կրակ բացած են Յոյնե — րուն վրայ :

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Փոխատուութեան այս ընդհանուր եւ լայն դրութենէն դուրս, Կոոպանք պետական դրամատունը 1959էն ի վեր սկսած է նաեւ անհատական փոխատուութիւններ կատարել, մասնաւորապէս կարգ մը ընպառողական իրեր եւ առարկաներ մասնավճարով կարենալ գնելու համար, ինչպէս ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի գործիքներ, հեծելանիւ եւ ինքնաշարժ հեծելանիւ, ժամացոյց, լուսանկարի գործիք, լուացարար մեքենաներ, զովապահ պահարաններ, հագուստեղէն եւն.: Ինքնաշարժ կառքերը դուրս կը մնան մասնավճարով գնելու դրութենէն, որովհետեւ անոնց պահանջը շատ աւելի մեծ է քան սահմանափակ արտադրութիւնը:

Փոխատուութեան տեւողութիւնը, համաձայն գնումին կարեւորութեան, կրնայ վեց, ինը կամ տասներկու ամիս ըլլալ, համապատասխան մէկ, մէկուկէս կամ երկու առ հարիւր տոկոսով մը: Գնորդը պարտաւոր է արժէքին քսան առ հարիւրը կանխիկ վճարել, Կոոպանքը կ'ամբողջացնէ մնացեալը, երեք առ հարիւր թղթածրարի ծախք մըն ալ գանձելով: Վաճառող հաստատութիւնը ամբողջովին կանխիկ գանձած կ'ըլլայ, իսկ գնորդը, նկատի ունենալով տոկոսն ու թղթածրարի ծախսը, հինգ առ հարիւրի յաւելեալ գումար մը միայն կը վճարէ:

Բայց ըստ երեւոյթին մասնավճարի այս դրութիւնը շատ ընդունելութիւն չէ գտած սպառողներուն մօտ, որովհետեւ կը վկայուի որ սպառողական մեծ խանութներու գործառնութեան մէջ այս փոխատուութեան դրութեամբ կատարուած գնումներու գումարը երեք առ հարիւրը չանցնիր, ինչ որ կը նշանակէ թէ ժողովուրդի զանգուածին պակասը գնելու կարողութիւնը չէ այլ ճոխութեան պակասը իր գնելիքն ընտրելու համար:

Շահեկան է տեսնել նաեւ թէ ի՞նչ ձեւով կը կատարուին վճարումները: Ընդհանուր առմամբ հաստատութենէ հաստատութիւն վճարումները կը կատարուին Կոոպանքի մէջ իրենց ունեցած հաշիւներուն մէջ պարզ փոխանցումով մը (վիրման) մէկ հաշիւէն անցընելով միւսին: Չէքերու գործածութիւնը, որ կարգ մը կանոններու կը հպատակի, ընդհանրացած չէ եւ առաւելապէս կը գործածուի սպասարկութեան մէջ փոխադրական կամ մեծաքանակ թղթատարական ծախքերու վճարման համար: Օրէնքով արգիլուած է 250 ռուբլիէն վեր գումարներ դրամով վճարել եւ պէտք է հաշուէ հաշիւ փոխանցումով կամ չէքով հատուցանել այդ վճարումները:

Չէքերը երկու տեսակ են: Մին՝ առանց գումարի սահմանափակումի, վերապահուած է մեծ ձեռնարկներուն եւ պետական գլխաւոր հիմնարկութիւններուն: Միւսը, որուն արժէքը չի կրնար սահմանուած գումարէ մը անդին անցնիլ, վերապահուած է տեղական ձեռնարկներու ընթացիկ վճարումներուն: Անհատները իրաւունք չունին չէքի գործածութեան: վճարումի ուրիշ ձեւ մըն է նաեւ «Աք – սեպտ» ըսուածը, մեր գիտցած աքսեփթէ, ընդունիլ, յանձնառու ըլլալ բայէն, բայց որ պէտք չէ շփոթել մեր «յանձնառեալ մուրհակ»ին (թռէթ աքսեփթէ) հետ:

Հայթայթիչ հաստատութիւնը իր ղրկած ապրանքին հաշուեցոյցը կը պատրաստէ որուն կը կցէ համապատասխան գումարով մուրհակ մը եւ թղթածրարը կը յանձնէ Կոոպանքի տեղական մասնաճիւղին առ ի գանձում: Կոոպանքի մասնաճիւղը իր կարգին թղթածրարը կը յղէ գնորդին տեղւոյն մասնաճիւղին որպէսզի ներկայացուի գնորդ հաստատութեան եւ անկէ վճարման հաւանութիւն առնուի: Անկէ վերջ փոխանցումի դրութեան մէկուն հաշուէն կ'անցուի միւսին հաշուոյն: Կերպով մը մեր ի ներկայացման վճարելի մուրհակն է (թռէթ ա վիւ): Սովորաբար բոլոր գնումները կանխիկ կը վճարուին եւ ապառիկը շատ հազուադէպ է:

Անհատներն ալ իրաւունք ունին անձնական հաշիւ մը բանալ տալու Կոոպանքի մէջ, բայց ատոր համար նուազագոյն երեք հարիւր ծանր ռուբլիի պահեստ մը կը պահանջուի (165 հազար հին ֆրանք): Հետեւաբար ժողովուրդը կը նախընտրէ խնայողական սնտուկներու կազմակերպութիւնը որ ամէնուրեք տարածուած է: Կառավարութիւնը ջերմօրէն կը քաջալերէ անհատական խնայողութիւնը եւ այդ ուղղութեամբ ազդեր, երբեմն նոյնիսկ լուսաւոր ռէքլամներ կ'երեւին քիչ մը ամէն կողմ:

Խնայողական սնտուկները (քէս տ'է – փառնեը) որեւէ կապ չունին դրամատուներուն հետ եւ Միութեան տնտեսական նախարարութեան անմիջական հակակշռին տակ կը գտնուին:

Խնայողական սնտուկներու մէջ դրուած պահեստները երկու տեսակ են: Նախ՝ անմիջապէս ետ քաշուելիք պահեստները (տէփօ ա վիւ) որոնք տարեկան երկու առ հարիւր տոկոս կը բերեն եւ երկրորդ՝ պայմանաժամեալ պահեստները (տէփօ ա թեռմ) որոնք մինչեւ նախորոշեալ թուական մը անձեռնմխելի կը մնան, բայց որ տարեկան երեք առ հարիւր տոկոս կը բերեն:

Ժողովրդային զանգուածին կողմէ շատ լայն ընդունելութիւն գտած են խնայողական սնտուկները, որոնք մեծապէս կը դիւրացնեն աշխատաւորին խնայելու արդար ցանկութիւնը եւ հնարաւորութիւնը: Վաղուան մասին եւս խորհելու կարիքն ու փափաքը բնածին են մարդուն մէջ, համայնավար վարչաձեւի տակ ապրի ան թէ ազատական:

1964 Յուլիս 1ին տեղեկագիր մը 228 միլիոն ցոյց կուտայ Խորհրդային Միութեան բնակչութիւնը՝ որուն 71 միլիոն չորս հարիւր հազարը աշխատաւորներ եւ պետական պաշտօնատարներ են: 53 միլիոն հոգի պահեստ ունին խնայողական սնտուկներուն մէջ, այսինքն արտադրող զանգուածին ստուար մեծամասնութիւնը եւ միջին հաշուով ընդհանուր բնակչութեան վրայ չորս անհատէն մէկը: Դժուար թէ ուրիշ երկիր մը կարենայ կոտրել այս մրցանիշը:

Միւս կողմէ պահեստի դրուած գումարները տարուէ տարի կ'աճին: Այսպէս, 1956ին 63 միլիառ հին ռուբլի պահ դրուած էր խնայողական սնտուկներուն մէջ, 1958ին՝ 87 միլիառ, 1959ին՝ հարիւր միլիառը կ'անցնէր, 1961ի Յունուարին, դրամի փոփոխութեան ատեն պահեստը կը հասնէր 117 միլիառ հին ռուբլիի, այսինքն 11 միլիառ 700 միլիոն նոր ու ծանր ռուբլի: Դարձեալ 1964 Յուլիս մէկին տեղեկագիրը 14 միլիառ 700 միլիոն ծանր ռուբլի, այսինքն 147 միլիառ հին ռուբլի ցոյց կուտայ անհատական պահեստներու ընդհանուր գումարը այդ թուականին:

Ուրեմն 1956էն 1964, ութ տարուան մէջ, 150 առ հարիւր աճած է անհատական խնայողութիւնը:

Այս արդէն անժխտելի ապացոյց է որ խրուշչեւեան շրջանէն ի վեր անհամեմատ բարելաւուած է Խորհրդային Միութեան ժողովուրդներուն տնտեսական կացութիւնը, անձնական բարօրութիւնն ու գնելու կարողութիւնը: Ատոր համընթաց, պաշտօնական բերաններ պարբերաբար կը յիշեցնեն ու կը խոստանան աճեցնել նաեւ սպառողական իրերու եւ առարկաներու արտադրութիւնը որ անբաւարար կը մնայ տակաւին:

Գաղափարական դետնի վրայ սակայն այս նոր կացութիւնը այնքան ալ նպաստաւոր չէ համայնավար վարդապետութեան տարածման: Այդ ուղղութեամբ եւս Չինացիներու կատարած մեղադրանքը շատ ալ անհիմն չէ: Կուշտ փորով համայնավարութիւն չըլլար: Բարօրութիւնը պէտք է հետեւի համաշխարհային յեղափոխութեան յաղթանակին, եթէ երբ եւ իցէ տեղի պիտի ունենայ, եւ ոչ թէ կանխէ զայն: Այդ իմաստով Խրուշչեւ հերձուածող մըն է անկասկած:

Խորհրդային վարչաձեւը շատ աւելի զգալի եւ տարածուն նուաճումներ արձանագրած պիտի ըլլար, եթէ չըլլար իր դիւղատնտեսական հարցը, իր աքիլլեսեան կրունկը որ անլուծելի է: Դարձեալ բոլոր միջոցները ցարդ անզօր մնացին եւ անզօր ալ մնալու դատապարտուած են:

Քանիցս անդրադարձած ենք «Յառաջ»ի էջերուն մէջ այդ էական հարցին եւ անշուշտ կրկին անդրադառնալու առիթ պիտի ունենանք, այնքան խոր ու սուր է Խորհրդային Միութեան կողքին խրած այդ փուշը:

ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶ[illegible]

20 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ – 1944 ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քսան տարի առաջ, 1944ի այն տաքսմառը, մինչ Ֆրանսա ազատագրուած էր արդէն, Վարշաւա կը մեռնէր: Քաղաքին վերեւ, դէպի կապոյտ – երկինք, ծուխի թանձր ամպեր կը բարձրանային, երբ գերմանական «շթուքաները» իրերայաջորդ ալիքներով կը յարձակէին քաղաքի ամայացած փողոցներուն ու հրապարակներուն վրայ: Այնտեղ, վարը, գետնին վրայ, Վարշաւայի այրերը, կիները եւ տղաքը, յեղափոխական աշխոյժով լեցուն, խանդով մը կը կռուէին գերմանական հրասայլերուն ու թնդանօթներուն դէմ:

Երբ անձնատուր եղաւ Վարշաւա, 250 հազար բնակիչներ մեռած ինկած էին քաղաքի աւերակներուն տակ, իսկ ողջ մնացողները՝ խիտ շարքերով կ'առաջնորդուէին կեդրոնացման կայանները:

Վերաշինուած Վարշաւայի մէջ, անցեալ շաբթու, կառավարութիւնը բացում մը կատարեց յուշարձանի մը,— թեւաւոր հրեշտակ մը, որ ձեռքովը սուր մը կը վերցնէ:

Ողբերգութեան զոհերու յիշատակին, ամբողջ քաղաքին մէջ, մոմեր կը վառէին անկիւններն ու պարտէզներուն մէջ, ուր ինկան հայրենասէրները, ինչպէս նաեւ վերաշինուած մայթերուն վրայ, որոնց տակ հազարաւոր ոսկորներ կան տակաւին:

Ու դարձեալ հարցումը կուգար շրթներուն վրայ: Կ'արժէ՞ր այս զոհողութիւնը: Եթէ ահռելի սխալ մըն էր, ո՞վ էր յանցաւորը:

Գերմանական դրաւման տակ գտնուող Լեհաստանը, 1944ին, ամբողջ Եւրոպայի ամէնէն լաւ կազմակերպուած դիմադրական շարժումը ունէր: Գոյութիւն ունէր լեհական գաղտնի պետութիւն մը, որ մասամբ կը ղեկավարուէր Լոնտոն գտնուող տարագիր քաղաքագէտներու եւ զինուորականներու եւ մասամբ ալ՝ Դիմադրական Շարժման քաղաքական ու զինուորական անդամներուն կողմէ: Ար[illegible]

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

Աչքերը սակայն կ'ըսէին թէ բան մը կար, ակներեւ նեղութեամբ մըն էր որ հիւրին հետ սրահը մտաւ: Սրբուհի հանըմ որուն մօտեցաւ Նաւարեան, յայտնի պաղութեամբ սեղմեց ձեռքը. Տիրան էֆէնտի անխռով յարգանքով ընդունելութիւն ըրաւ. ներկայ եղողները իրարու ակնարկներ կուտային եւ մինչեւ իսկ Նաւարեան լսեց որ կիներէն ոմանք կ'ըսէին արհամարհական շեշտով մը.

— Ա՞ս է:

Միայն Ագրիպ էֆէնտի անսովոր գըւարթութեամբ մը իրեն մօտեցած էր, որպիսութիւնը հարցուցած էր.

— Ալ իրար կորսնցուցինք, Նաւարեան էֆէնտի, ըսաւ բարեկամական շեշտով մը:

Եւ հինգ վայրկեանի չափ ոտքի վրայ իրարու հետ խօսեցան: Տիրան էֆէնտիի աչքին զարկաւ այս նոր սիրալիր վարմունքը, ու մտքէն ըսաւ թէ այդ աղատ գործը անորն էր: Նոյն կասկածն ունեցաւ նաեւ Արուսեակ:

Ագրիպ էֆէնտի երբ բաժնուեցաւ Նաւարեանէն, իր բարեկամներէն ոմանց ըսաւ թէ «չէ տեսած, չէ նէ չէր գար — բայց հիմա աղուոր խաղ մը կ'ընենք»:

Կէս ժամ ետքը թղթախաղի սեղանները սկսան պատրաստուիլ: Նաւարեան որ չէր խաղար, առանձին պիտի մնար սակաւաթիւ ընկերներու հետ: Սրահին մէջէն դուռ մը կը տանէր դաշնակին սենեակը, ուր կը հաւաքուէին առանց թուղթի գրօսնող երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, որոնք սակայն բազմաթիւ չէին: Քիչ մը առաջ հոն մտած էր Ագրիպ էֆէնտի, երբ թղթախաղի պատրաստութիւնք կը տեսնուէին: Գրպանէն լրագիր մը առած կը կարդար, իբր թէ սպասելով մէկուն գալուն: Սպասածը ներս մտաւ, Նաւարեանը, որուն ետեւէն անմիջապէս Ագրիպ էֆէնտիի թղթի ընկերը ներս մտնելով հրաւիրեց զինքը չսպասցնել զիրենք: Ագրիպ էֆէնտի սըրահը մտաւ, բայց աճապարանքով լրագիրը դաշնակին վրայ մոռցաւ:

Նաւարեան մինակ էր. անձկութեամբ կը սպասէր որ Արուսեակ կարգադրութիւնները լմնցնելով գայ: Մեքենաբար ձեռքը երկնցուց ձգուած օրագրին, եւ լուրերուն վրայ աչք մը նետելէ յետոյ, սկսաւ կարդալ խմբագրականը: Քանի կը կարդար կ'այլափոխուէր, կարդացածը կրկին կրկին կը կարդար. երկրաշարժի ահռելի ցնցում մը զգացողի ու փլուզումի ներքեւ մնացողի մը տպաւորութիւնը ունեցած էր: Թերթը վար ձգեց, չորս կողմ նայեցաւ. մարդ չկար: Սենեակը երկրորդ դուռ մըն ալ ունէր, ինքզինքը անկէ դուրս նետեց: Այդ րոպէին Արուսեակ սրահէն դուրս կ'ելլէր. տեսնելով Նաւարեանին գոյնը, սարսափահար մնաց, բայց չհրկցաւ բերանը բանալ բառ մը արտասանել. այր եւ կին սանդուխէն վեր ելած իր առջին էին, գանոնք ընդունեցան, ու երբ սրահ կ'առաջնորդէր զանոնք, լսեց Նաւարեանի սանդուխներէն վար իջնելը: Զգաց թէ իր սրտին վրայ կը կոխկռտէր:

ԺԴ.

Հիմա ալ Միջերկրականին բացերն էր Թառոմինան:

Լայնարձակ ծովուն վրայ, աշնանային մեղմաշունչ հովին փայփայանքներէն հրճուալիր, Նաւարեան, երազուն ու խոհուն, կը զգար թէ ժամէ ժամ սիրտը կը լայննար, կը լայննար ծովուն անհունութեանը հետ ու միտքը կը սաւառնէր գետնամած պզտիկութիւններէն շատ վեր:

Դեռ չորս օր միայն կը բաժնէին զինքը ցաւերու այն գիշերէն ուր ամօթահար փախած էր Սարաթեաններու տունէն, եւ այդ ժամերը կը ներկայանային աչքին առջեւ աղօտ յիշատակի մը երեւոյթովը: Այնքան ճշմարիտ է թէ անցեալն ու ներկան իրարմէ բաժնող մեծ անջրպետը ժամանակէն աւելի միտքն է:

Ինքզինքը գտած, կը խորհէր: Միթէ մտնելու չէ՞ր հեղինակն ժպիտը շրթներուն վրայ, այն սրահը ուր կը ներկայանար հասարակ մարդկութեան մեծարանքը, եւ անխռով պաղարիւնութեամբը ցոյց տալու չէ՞ր իր խորին արհամարհանքը ընկերային կեղծաւորութեանց դէմ: Ի՞նչ փոյթ մարդու մը որ իր ծնունդէն առաջ տէրտէր մը երէկ մարդու մը ու կնոջ մը վրայ քանի մը աղօթք ըրած ըլլայ կամ ոչ:

Չէ, ամօթահար կը մնար ինքն իր առջեւ: Հռչակել սկզբունքներ ու օրէնքներ, երբ առիթը կը ներկայանայ գործնապէս ցոյց տալ համոզումներու ուժը, սարսափահար ձգել փախչիլ նախապաշարեալ մը գործելիի մը պէս, միթէ հաստատել չէ՞ր պաշտպանած դատին տկարութիւնը: Չէ, դաւաճանած էր ընկերային խնդիրներու մէջ իր ունեցած դաւանանքներուն դէմ:

Ծովուն ու երկնքի հետ մինակ մնացած, հետզհետէ կը վերլուծէր փախուստի րոպէին բնազդական զգացումները:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(1 Շար.)

պետութիւնը, նոյնիսկ վարժա – ներ եւ համալսարաններ ունէր, յց, գլխաւորաբար ունէր զօրաւոր նակ մը, «Ներքին բանակը» (Ա.Ք), որ ջիկներ ունէր ամբողջ Լեհաստանի մէջ : թեան դէմ գերմանական յարձակու– ն էաք հրապարակ ելլել նաեւ համայ – վարական «Ժողովրդական բանակ»ը, թիւով երբեք չհասաւ «Ներքին բա – թիւին ու նմանապէս՝ երբեք ճանչցաւ Լոնտոնի լեհ կառավարութեան իշխանութիւնը :

Յուլիսի վերջերը, խորհրդային յար – մը Ռուսերը բերած էր գրեթէ մին– ւ Վիսթուլա գետը, որու ափերուն կը Վարշաւան : Լեհական ազգայնա– Դեմոկրատական շարժման ղեկավար – ը ահաւոր երկընտրանքի մը առջեւ նուեցան : Հաշուելով ոչ շատ երա – ւորէն ենթադրեցին, որ քաղաքը պի– ազատագրուէր Արեւմուտքէն : Մինչ– բացորոշ դարձաւ, որ մօտ ատենէն Ռուսերը Վարշաւա պիտի մտնուէին, թէ Ռուսերու կողմէ Սելմի կոմիտէին ճանա– մը կը նշանակէր, թէ ան մտադիր էր համայնավար կառավարութիւն հաստա – ել Վարշաւայի մէջ : Ժողովուրդը կըռ– ւթիւն եւ զրաման շրջանի չարչարանքնե– ան վրէժը լուծելու տենդէն բռնուած կը թուէր թէ լաւ առիթ մըն էր, որ քաղաքը ինքնիրենը, առանց ապստամբու– թեամբ մը ազատագրուէր : Նիստ մը գումարելէ յետոյ, Դեմոկրատական Շարժ – ման ղեկավարները ազդանշանը տուին : կը յուսային՝ թէ Վարշաւայի ազատա – գրումով՝ Խորհրդային Միութիւնը պի – տի ստիպուէր կատարուած իրողութիւ – նը ընդունիլ եւ լքել Սելմի կոմիտէն, ամ՝ եթէ Ռուսերը տապալէին Վարշա – այի մէջ մինչ այդ հաստատուելիք ազ – գային կառավարութիւնը, այս քայ– լին հակօրինականութիւնը այնքան ա – կնբախ պիտի ըլլար, որ Արեւմուտք պիտի մերժէր ճանչնալ համայնավար կա– ռավարութիւնը : Նմանապէս, չուզեցին Ռուսերուն տեղեկութիւն տալ ապըս – տամբութեան մասին, հակառակ անոր, որ իրենց ծրագիրները կախում ունէին Ռուսերէն : Որովհետեւ, կը կարծէին՝ թէ Կարմիր Բանակը Գերմաններու ու – ժողութիւնը պիտի հեռացնէր Վարշա – այի մէջ տեղի ունեցած դէպքերէն :

Յուլիս 26ին, Վարշաւայի շուրջ գեր– մանական անկազմակերպ վիճակը վերջ գտաւ եւ երեք զօրաբաժիններ հասան րաքաղաքին արեւելեան սահմաննե – րը : Համայնավար եւ միջակ քաղքենի ները մոռցած իրենց տարակարծու – թիւնները 63 օր արիաբար կռուեցան, այց, իրենց ճիգերը դատապարտուած էին :

Հոս պէտք է ըսել՝ թէ այս ապըս – տամբութիւնը զինուորականապէս ուղ – ղուած էր Գերմանացիներուն եւ քաղա – քականօրէն՝ Ռուսերուն դէմ :

Քաղեց՝ ՎԱԶՐԻԿ

ԴԻՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՑԱՆՔ

—o—

Անգլիացի իրաւաբանները վերջերս լրջօրէն մտահոգուած են օրինական խնդրով մը.— Ի՞նչպէս կարելի է ջնջել անգլիական օրէնսդրութեան այն տրամադրութիւնը, ըստ որու կարելի է մարդ մը դատապարտել իր ունեցած կամ իրեն վերագրուած դիտաւորութիւններուն համար : Այսպէս կոչուած «Դաւադրութեան օրէնքը» ժամանակավրէպ եւ անարդար օրէնքներէն մէկն է, որ չէ ընդունուած ուրիշ քաղաքակիրթ երկիրներու կողմէ : Իրօք, այս դարուն բոլորովին անհասկնալի կը թուի, թէ ի՞նչպէս կարելի է մէկը դատապարտել իր չգործած յանցանքին համար : Եւ սակայն, ըստ անգլիական մամուլին, դատաւորները կը նկատեն, թէ աւելի դիւրին է ներկայիս Անգլիոյ մէջ մէկը դատապարտել իր դիտաւորութիւններուն համար, համաձայն «Դաւադրութեան օրէնքին» քան թէ ապացուցանել գործուած յանցանք մը : Այս տարօրինակ օրէնսդրութեան կողմնակիցները կ'արդարացնեն զայն այն բանով, որ կարելի է քրէական արարքները կանխել՝ նախազգուշական միջոցներով : Այս տեսակէտին դէմ արտայայտուողները դիտել կուտան, սակայն, թէ «դաւադրութիւնը» շատ անորոշ կերպով բնորոշուած է անգլիական օրէնսդրութեան մէջ եւ կրնայ տեղի տալ անհամար կամայականութիւններու : Ասկէ զատ, այս սկզբունքը կարելի չէ հաշտեցնել ուրիշ իրաւական սկզբունքի մը հետ, ըստ որու ամէն մէկ քրէական յանցանք պէտք է յստակ կերպով բնորոշել ու պատիժը տալ առանց երկընտրանքի :

Դաւադրութեան օրէնքի հիման վրայ տրուած պատիժները, ուրիշ վիճելի կողմ մըն ալ ունին .— Եթէ ուրիշ յանցանքներու համար յստակ նախատեսուած է պատիժի չափը, «դաւադրութեան» համար պատիժի չափ ու սահման չկայ : Այսպէս, 1950ին, դատաւոր Հիլէթ չորս տարուան բանտարկութեան դատապարտեց մարդ մը, որ ամբաստանուած էր, առանց յայտարարելու մաքսատունէն ժամացոյցներ անցընելու «դաւադրութեան» համար, մինչդեռ հասարակ քրէական յանցանքներու համար նախատեսուած է առ առաւելն երկու տարուան բանտարկութիւն : Այսպիսով զարմանալի օրէնսդրութիւն մը հաստատուած է, ըստ որու որոշ յանցանք մը գործելու «դաւադրութեան» համար կարելի է աւելի մեծ պատիժ մը տալ՝ քան գործուած այդ յանցանքին համար նախատեսուած պատիժը :

Օրէնսդրական այս հակասութիւններուն դէմ սկսած է բողոքի ձայն բարձրանալ Անգլիոյ մէջ :

Թ. Ա. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) .— Պօմոնի Թաղականութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր օգտուիլ Գարեգին Եպիսկ. Սարգիսեանի Մարսէյլ տուած կարճ այցելութենէն, կազմակերպելով դասախօսութիւն մը, անցեալ Ուրբաթ երեկոյ, Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Հակառակ անսովոր տաքին եւ արձակուրդի եղանակին, կոկիկ հասարակութիւն մը փութացած էր սրահ : Թեմիս առաջնորդը՝ Արտաւազդ Եպիսկ. բացումը կատարեց երեկոյթին, ունկնդիրներուն ներկայացնելով դասախօսը եւ յատկապէս անոր բեղուն գործունէութիւնը, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սեմէն ներս :

Գարեգին Եպիսկ. նախ նկարագրեց եւ պարզեց դարուս ոգին, ցոյց տալով այն հսկայաքայլ յառաջդիմութիւնները մտքի եւ գիտութեան զոյգ մարզերուն մէջ, որոնք արձանագրուած են ու դեռ կ'արձանագրուին ամէն օր : « Ամէն ինչ նոր է եւ յարափոփոխ, ոչինչ կայ մնայուն եւ կայուն » : Կրօնական կեանքը, մարդկային ընդհանուր կեանքէն, անբաժան է : Այս վերջին ժամանակաշրջանի ամէնէն յատկանշական շարժումը, որ մեծ հողեփոխութիւն մը ստեղծեց եկեղեցիներու կեանքին մէջ, միութեան շարժումն է (մուվըման էքիւմէնիք) : Այս կապակցութեամբ, դասախօսը բացատրեց այդ շարժումին նպատակը ու ըրաւ նաեւ պատմականը, անշուշտ, սեղմ գիծերու մէջ :

Շարունակելով իր խօսքը, Գարեգին Եպիսկ. անդրադարձաւ Հայ Եկեղեցւոյ մասնակցութեանը այս շարժումին : Մեր ազգային եկեղեցին եղած է լայնախոհ, արդարեւ, դարերու ընթացքին միշտ լայնամիտ վերաբերում մը ցոյց տուած է եւ լաւ յարաբերութիւններ մշակած է օտար եկեղեցիներու հետ : Միւս կողմէ, կարելի չէ կղզիացած կեանք մը վարել ներկայ դարուն, ընդհակառակն, պէտք է գիտակցօրէն մասնակից դառնալ նոր այլ դրական շարժումներուն : Վերջապէս, յայտարարեց դասախօսը, օտար եկեղեցական շրջանակները թէ մտածողութեան եւ թէ փորձառութեան կրկնակ մարզերուն մէջ ձեռք ձգած են դրական, մնայուն արժէքներ, որոնցմէ մեծապէս կըրնայ օգտուիլ մեր եկեղեցին՝ զանոնք իւրացնելով եւ ներդաշնակելով Հայաստանեայց Եկեղեցիին ոգիին հետ :

Շփումը կը ծառայէ նաեւ մեր եկեղեցին, անոր պատմութիւնը, ոգին ծանօթացնելու օտարներուն :

Այս շփումը լաւագոյն ձեւով գլուխ հանելու համար, մեր եկեղեցին պէտք ունի ներքին ուժեղացման : Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը, իր վեհափառ Հայրապետէն մինչեւ խոնարհագոյն միաբանը, ինքզինք կը նկատէ հայ եկեղեցւոյ վերաբերմունքին նուիրուած կեդրոն մը : Այս է իր գլխաւոր առաքելութիւնը : « Դուք անձամբ ճանչցաք եւ սկսաք վայելել այդ բարիքները այս դաշտին մէջ» :

Դասախօսը վերջացուց իր խօսքը շեշտելով, թէ հայ ժողովուրդը, որ ունի մեծ արժանիքներ, զօրավիգ պիտի կանգնի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, որուն կոչումն է ծառայել Աստուծոյ եւ հայ ժողովուրդին :

Գ. ՊԱՊԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ԳՈՐԻՍԻ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Զանգեզուրի անցեալն ու ներկան պատկերացնող գեղեցիկ վայր մըն է Գորիսի գաւառական թանգարանը, որ հաստատուած է միջնադարեան շէնքի մը մէջ : Այս շէնքը կը նկատուի ճարտարապետական հոյակապ կոթող մը :

Հնագիտական բաժինը ունի քարէ գործիքներ, հին գերեզմաններէ պեղուած կաւէ ափսէներ, սափորներ, վահաններ, սուրեր, կանացի զարդեր, աւանդական սանդ մը, փայտէ արօր մը եւ 2500 տարուան կաւ մը, մեծ կարաս մը եւայլն :

Հետաքրքրական է առիւծի անդապըրգինձէ արձանիկը, որ գտնուած է Ղափանի մէջ : Արձանիկը ունի 5,5 քիլօ ծանրութիւն, քսան սանթիմեթր լայնութիւն եւ 13 սմ. բարձրութիւն : Շինուած է Ք. Ա. 14 – 12րդ դարերուն : Թէեւ այդ ժամանակաշրջանին Զանգեզուր մաս չէ կազմած Ուրարտական պետութեան, այնուամենայնիւ կրած է անոր մշակութային ազդեցութիւնը :

Քարէ կառքը եւ մեծ կարասը գտնուած են Գորիսի մէջ : Առաջինը շինուած է սպիտակագորշ որձաքարէ, ունի 76 սմ. բարձրութիւն եւ զարդարուած է հինգ դիմաքանդակներով :

Թանգարանին մէջ ցուցադրուած են Տաթեւի (895 – 906) եւ Գլաձորի (1280) վանքերուն բեկորները : Ինչպէս յայտնի է, Տաթեւի մեծ վանքին շինութիւնը տեւած է 11 տարի : Հետաքրքրական է վանքի բակին մէջ զետեղուած քարէ սիւնը՝ գաւազանաքարը, որ փոքր շարժումով կը ճօճի : Երկու վանքերն ալ ունեցած են հայկական բարձրագոյն դպրոցներ : Տաթեւը այդ ժամանակաշրջանին համարուած է երկրորդ Աթէնք մը :

Ազգագրական բաժինին մէջ ներկայացուած են Սիսիանի, Ղափանի, Մեղրիի, Գորիսի բնակիչներուն ազգային տարազները, տնային գործածութեան իրերը, աւանդական բուխերիկը : Հոս կան 150 տարուան օրօրոց մը, հայկական գորգեր, գեղջկուհիին անբաժան ընկերը՝ ճախարակը :

Այս թանգարանը այցելողներու թիւը եղած է 25.000, անցեալ տարուան ընթացքին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Ու երբ ասոր վրայ ամէնքը խնդալ ըսկսան՝ Տօպօ յանդիմանելով ըսաւ գընչուին.

– Խեղկատակութիւններ մի ըներ : Ո՞ւր տեղացի ես :

Գնչուին մէջքը անմիջապէս խոնարհածօր կքեցաւ.

– Ամէն տեղացի՝ ուր որ հանդէչին կարելի է նուագել. ձեռքերնիդ, ոտքերնիդ պագնեմ :

– Հրացան նորոգել գիտե՞ս :

– Եւ ինչպէ՜ս թէ չեմ գիտեր, մեծապատիւ Տէր իմ : Ըն հին հրացանն ալ անպէտ մը կարգի կը դնեմ եւ, որ նորէն ալ պղուոր կը դառնայ :

– Այն ատեն Սիկեթվար հանդիպէ այս օրերս. Վաղենա Թէօրէօքի դուռը : Լաւ բախտի կրնաս հանդիպիլ հոն :

Նիհար գնչուհին ալ կ'աղաչէր Տօպոյին որ գուշակութիւն մը ընելու թոյլ տայ իրեն :

— Կինչ է, — ըսաւ գնչուն .— անպէտ լաւ կը գուշակէ չա ապապան որ բառ մ'անգամ չի շիալեր : Աչ առտու ալ գուշակեց թէ պիտի ազատինք :

Կիները հաստատեցին թէ իրաւէն գուշակած էր :

— Գուշակեց, — կը հաստատէր Գասպարն ալ, — Բայց այլեւս չենք հաւատար իրեն :

— Ան է դէշը որ ոչ ոք կը հաւատայ իրեն, — կը ճառախօսէր գնչուն կատաղի շարժուձեւերով, — հիմա դուն ալ կը հաւատաս, այնպէս չէ՞ ապուշ թուրք :

Գնչուհին շուտով մը կրակին քով նըստաւ, կարմիր ածուխի կտորներ հաւաքեց ու փոքրիկ սեւ հունտեր սփռեց վըրան :

— Տաքիւրա սըրամօնիում (փշախըն – ձոր), — ըսաւ քահանան արհամարհանքով :

Խանձողին վրայէն կապոյտ ծուխի սիւն մը բարձրացաւ : Գնչուհին քարի մը վրայ նստաւ ու դէմքը ծուխին վրայ ռանեց :

Ձինուորներն ու ազատած գերիները հետաքրքրութեամբ շրջապատեցին զինքը :

— Ձեռքերնիդ ... — ըսաւ գնչուհին Տօպոյին քանի մը վայրկեան վերջ :

Տօպօ ձեռքը երկարեց .

— Տեսնենք ուրեմն ի՞նչ գիտես :

Գնչուհին դէմքը դէպի երկինք բարձրացուց, իր աչքերուն սպիտակուցով կը նայէր վեր ու դողդոջուն շրթունքներով կը խօսէր .

— Կարմիր ու սեւ թռչուններ կը տեսնեմ ... իրարու ետեւէն կը թռչին ... տասը ... տասներհինգ ... տասնըեօթը .. տասնըութը ...

— Տարիներս են անշուշտ, — կը ժըպտէր Տօպօ :

–Անպայման, — կ'ուրախանար գնչուն ալ :

— Տասնութերորդ թռչունին հետ՝ հըրեշտակ մըն ալ կը թռչի : Քովդ՝ կ'իջնէ ու հետդ կը մնայ, ճակտիդ քով կը կապէ, Անունը Սառա է :

— Ուրեմն կինս Սառա պիտի կոչուի : Ես, բաւական հունտացու դարձած պիտի ըլլամ մինչեւ Սառան գտնեմ :

— Անկէ առաջ ալ կարելի է, մեծապատիւ, մեծարգոյ, ազնուամեծար Տէր իմ, — կը մխիթարէր զինքը գնչուն :

Կինը կը շարունակէր .

— Տասնիններորդը կարմիր է : Մութ, չանթալից ամպեր կը բերէ հետը : Երկրին վրայ երեք մեծ սիւներ տապալեցան :

— Պուտա, Թեմեշվար, Ֆեհերվա՞ր, — կը հարցնէ Տօպօ մտախոհ :

— Ճիշդ, ճիշդ, մեծապատիւ, մեծարգոյ ...

— Զօրըորդն ալ կրակներու մէջ է, դուն կը կեցնես զայն, թէեւ ձեռքերուդ ու գլխուդ վրայ կրակի տեղատարափ մը կ'իջնէ :

— Սուլնո՞ք, Էկէ՞ր :

— Էկէր, Էկէր, մեծապատիւ, մեծարգոյ Տէր իմ :

— Քսաներորդ թռչունը ոսկեգոյն է եւ արեւու ճառագայթներ հագած : Գլխուն վրայ թագ ունի ու թագին մէկ ադամանդը քու ձեռքդ կ'իյնայ :

— Սա լաւ նշանակութիւն ունի :

— Ա՛հ, շա՛տ լաւ, շա՛տ լաւ, մեծարգոյ, մեծապատիւ ... :

— Ապա նորէն կարմիր ու սեւ թռչուններ կը թռչին իրարու ետեւէ ետեւ ... բայց մութը կը յաջորդէ ... ոչինչ կը տեսնեմ այլեւս ... շղթաներու ճռինչ մը կը լսեմ ... ու քու հառաչանքներդ ...

Ցնցուեցաւ ու թողուց Տօպոյի ձեռքը :

— Ըստ իդ նայելով, ուրեմն, ես բանտին մէջ պիտի վերջանամ, — ըսաւ Տօպօ սարսուռ մը զգալով :

— Աչ ինչ տեսակ յիմարութիւններ կը գուշակես դուն, — պոռաց գնչուն, — բառ մըն ալ շիտակ չէ, մեծապատիւ, մեծարգոյ Տէր իմ :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Երանուհի Նալպանտեան եւ զաւակները իրենց շնորհակալութիւն – ները կը յայտնեն բոլոր անոնց՝ որոնք իրենց սիրեցեալ քրոջ, մօրաքրոջ

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ԽԱՆՏԱՆԵԱՆԻ
(Տիգրանճուհի)

ղառն մահուան առթիւ մասնակից եղան իրենց սուգին, անձամբ, գրաւոր, ցա – ւակցական այցելութիւններով : Այս առ – թիւ կը նուիրեն քսան ֆրանք Վիէնի Կա – պոյտ Խաչին, քսան ֆրանք Մշակոյթի Տան, քսան ֆրանք «Յառաջ»ի :
(Մշակոյթի Տան գումարը ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հարիւր ֆրանք Պ. Պալեանէ իր նորոգ հանգուց – եալ մօր յիշատակին :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի, Սեպտեմբեր 11 եւ 12, ժամը 20.30ին (Ուրբաթ եւ Շաբաթ) : Կը հրա – ւիրուին Ռոմանի ընկերները եւ Նոր Սե – րունդը :
Կը դասախօսէ՝
ԸՆԿ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՛նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Զրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին նառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիք ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ : Դիմել հեղինակին Յառաջի հասցէով

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգինոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգինոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(*Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով*)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ

« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »

ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Հ.Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հը – րաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերները Ահա – րոնեան Ակումբը :
Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մարմնի օ – դափոխութեան կայանը կը փակուի այս կիրակի 46 Սեպտեմբեր)ին : Բ. խումբը Փարիզ, Փորթ Մայօ Ուրնօ օթոքարներու կայանը կը հասնի, նոյն օրը ժամը 11ու – կէսին :

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմի – տէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր – ները այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին, սովո – րական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրա – կարգ : Ընկերներու ներկայութիւնը պար – տաւորիչ :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ
Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24 :

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ
Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ
8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ
— Մխիթարեան փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

—*—

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սա – կաթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյա – պաղ Վարժարանի Տեսչութեան :

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորները ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր	100 ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր	15 ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք	7 ֆր.
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա. հատոր	10 ֆր.
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր	39 ֆր.
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը	10 ֆր.
Ա. Գ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն	10 ֆր.
Մ. Գ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ	15 ֆր.
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ, 3 հատ. հատորը	15 ֆր.
ԱԼ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ	15 ֆր.
Ա. Բ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր	35 ֆր.
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան	20 ֆր.
Գ. Խ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան	5 ֆր.
Հ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն	7 ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստա կան բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու – թիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — *ծածկոցներ.* —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆր.	Հատը	0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 5 SEPTEMBRE
1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10101

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.101

ՎԵՀԱՓԱՌ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ... ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԿՈՆԴԱԿ

(Դ. եւ վերջին մաս)

...ը սրբազան նախանձախնդրութեամբ ...ոչ է ապրիլ եւ գործել 1965ի ընթացքին։ Բացառիկ տարի մը պէտք է ըլլայ ... վճռական դեր եւ նշանակալից գործ ...արելով մեր ազգային գոյութեան ...րքին եւ ապագայի իրագործում– ...ու տեսակէտէն ։ Մեր երիտասարդ– ...ընդը մասնաւորաբար, որ տարինե– ...անջրպետով հեռու է Ապրիլեան Ե– ...ին ցաւակսկիծ փորձառութիւննե– ...ն, յատուկ ճիգ պէտք է ընէ գիտակ– ...ցն հաղորդուելու համար Նահատակ– ...ու ոգիով եւ ճանչնալու դէպքը իր ...պերգական թէ յաղթական կողմերով ...ամբողջապէս ։

...ր մտածումներէն առաջնորդուած, ...ր Հայրապետական այսու Կոնդակաւս, ...պրիլեան Եղեռնի Յիսնամեակին առ– ...իւ, յարգանքի որպէս անդրանիկ եւ ...կիզական արտայայտութիւն, 1965ի ...րիլ ամիսը կը հռչակենք ՅԻՇԱՏԱԿԻ ...ՄԻՍ ։

...Ը ՊԱՏՈՒԻՐԵՆՔ համայն հաւատաց– ...ալ Հայ ժողովրդեան որ ի սփիւռս աշ– ...արհի. նուիրական այդ ամսուան ըն– ...ացքին զարդեցնել բոլոր տեսակի խը– ...ճոյքները եւ կամաւորապէս իրենք ...իրենց զրկելով հաճոյքներէ՝ իրենց ըղ– ...ձանքներուն ու մտածումներուն սլաքը ...ուղղած պահել Ապրիլեան Նահատակնե– ...րու օրինակ յիշատակին՝ զայն ...ղը ու մաքուր պահելու նախանձա– ...խնդրութեամբ ։

...Ը ՊԱՏՈՒԻՐԵՆՔ Մեր Գերաշնորհ եւ ...Արժանապատիւ Թեմակալ Առաջնորդաց, ...Եպիսկոպոսաց եւ Եպիսկոպոսաց, ...Վարդապետաց եւ Քահանայից, հանդի– ...սաւոր պատարագներով եւ հոգե– ...հանգստեան արտասովոր աղօթքներով ա– ...ռանց Աստուծոյ եւ առաջքի ամենայն սըր– ...բոց ... անկանուէր յիշատակը մեր ...նահատակներուն, եւ յատուկ քարոզնե– ...րով ... մեր ժողովուրդին ա– ...ռաքինութեան խորհուրդն ու ո– ...։

...Ը ՊԱՏՈՒԻՐԵՆՔ Թեմական Ազգային ...Իշխանութեանց եւ Հայ Ժողովուրդի բո– ...լոր կազմակերպութեանց անխտիր, — ...եկեղեցական, մշակութային, բարեսիրա– ...կան, մարզական, հայրենակցական, — ...յատուկ անվերապահ եւ անկեղծ ...պատրաստութեամբ եւ համազգային նկա– ...րով ու տպաւորութեամբ, պանծացնել ...յիշատակը մեր Նահատակներուն, մշա– ...կութային, դասախօսական եւ գեղար– ...ուեստական համախումբ հանդիսութիւն– ...ներով եւ արժանավայել ձեռնարկներով ։

...Ը ՊԱՏՈՒԻՐԵՆՔ միտքի բոլոր մշա– ...կներուն, գրագէտներուն, պատ– ...մաբաններուն, մտաւորականներուն եւ ...արուեստագէտներուն, գիրի եւ գեղար– ...ուեստի անմահական ճամբաներով մարդ– ...կութեան եւ մեր ժողովուրդի հոգւոյ աչ– ...քին առջեւ խիղճի հայելիին առջեւ բա– ...ցայայտել պատկերը մեր Նահատակ– ...ներուն եւ Նահատակութեան ։ Բացմե– ...րը փառաւոր եւ բարեհամբաւ անուն ...եթէ անոնք մեր պատմութեան ...եղել ծնունդն մտքի ճգնութեան լուրջ ...անգիրքին եւ երկնեն կոթողներ ի ...պատիւ անմահանուն մեր պանծա– ...լի նահատակներուն ։

...Ը ՊԱՏՈՒԻՐԵՆՔ եւ սրտալից ամենա– ...ցանկութիւններով կը թելադրենք մե– ...ր Հայ ժողովուրդեան, 1965ը ընել ...ՏԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱ–

Ո՛վ հարազատ որդիք Հայոց Ս. Եկեղեցւոյ եւ Հայկազնեան Ցեղի. մեր Նահատակներու ոսկորներու ձայնին լսեցէք.—

— «Մի է Հայ ժողովուրդը. մի է Հայ Հաւատքը. մի է Հայ Լեզուն, մի է Հայ Մշակոյթը. մի է Հայ Պատմութիւնը. մի է Հայ Հայրենիքը. մի է Հայոց Եկեղեցին. մի է Հայ Ապագան ։ Յանուն մեր արեան, ի սէր մեր նահատակութեան, եղէք մի ձեր կեանքով, ինչպէս մենք մի եղանք մեր խոշտանգի ճամբուն վրայ եւ մեր մահուան մէջ։ Մեր անունով հեղ մը եւս ճշմարտեցէք այն խօսքը, թէ Զօրութիւնը Միութեան մէջն է ։ Միութեամբ է որ պիտի կարենանք յաղթական հանդիսանալ այս նոր ու առաւել եւս տաժանելի պայքարին մէջ որ մեր ժողովուրդի գոյութեան պայքարն է Սփիւռքի անծայրածիր ափերուն վրայ։ Ձեր խօսքը յօդս պիտի ցնդի, անլուր եւ անարձագանգ պիտի մնայ ան, եթէ չըլլայ միաձայնօրէն ուժեղ եւ ներդաշնակ։ Ո՞վ կը լսէ ձեզ, եթէ դուք չլսէք իրարու ։ Յանուն մեր սուրբ ու արդար դատին, միացէ՛ք իրարու, սերտացուցէ՛ք ձեր արեան եղբայրութիւնը կեանքով եւ գործովեւ այն ատեն, վստահ եղէք, աշխարհի դատաստանին նժարը, ուշ կամ կանուխ, կը շարժի Հայ Անունի ծանրութեան տակ աստուածամերձ Արարատի վեհական ուժին զօրութեամբը՝ յուրախութիւն մեր ժողովուրդին եւ յօգուտ մեր ապագային ։ Մենք կամաւորապէս խաչուեցանք հաւատալով որ դուք յարութիւն պիտի առնէք նոր կեանքի մը կենսախայտ ոգիովը։ Մեզի համար կեանքը փակուեցաւ անապատի աւազներու կրակին եւ փոշիին մէջ։ Կեանքը ձեզի բացուեցաւ շէն քաղաքներու հանգրուանէտ պայմաններուն տակ ։ Բայց ի՞նչ իմաստ ունի ձեր կեանքը եթէ զայն չապրիք Հայու տաք ու լեցուն ապրումով, հայրենական մեր երկրի ամբողջական տարածութեան վրայ, ազատութեան շունչով, եւ ամայացեալ ու աւերակեալ երկիրը կ'ընէք վերստին «երկիր դրախտավայր»...։

Հաւատացեալ ժողովո՛ւրդ Հայոց,

Մենք կը հաւատանք, որ Յիսնամեակի այս նուիրական հանգրուանին, դուք պիտի լսէք սրտահազորդ այս բառերը, որովհետեւ կը զգանք որ մեր միտքին ծնունդը չեն այնքան որքան մեր յաւերժալոյս Նահատակներու ոգիին ներշնչումը որ կուգայ Մեզի իրենց նշխարացեալ ոսկորներէն, կաթողիկոսարանիս Յուշարձան – մատուռ խորհրդալից վեհավայրէն ։

Կանգ առէ՛ք պահ մը այս բառերուն առջեւ։ Խորհրդածեցէ՛ք անոնց մասին ինքնամփոփումի եւ ինքնահայեցողութեան պիրկ ու անկեղծ ճիգով մը։ Անոնց հայելիին մէջ դիտեցէ՛ք ու քննեցէ՛ք ձեր խիղճերը։ Անոնց հրամայական նին տակ ապրեցէ՛ք ձեր կեանքը ։ Եւ այն ատեն, ու միայն այն ատեն, ապրած կ'ըլլաք Հայ ժողովուրդի Յարութեան հրաշափառ խորհուրդը՝ անոր խորագոյն հասկացողութեամբը ։

Ի խորոց սրտի կ'աղօթենք որ Աստուած Հարցն մերոց Իր երկնային լոյսերուն մէջ հանգչեցնէ եւ պայծառացնէ տառապակոծ հոգիները մեր անմեղ Նահատակներուն եւ փառաւորէ անոնց անթառամ յիշատակը, զայն ընծայելով մեզի որպէս ներշնչումի եւ նուիրումի անսպառ աղբիւր մեր ներկային եւ մեր ապագային համար ։

Թող արդարութեան անստուեր լոյսը անգամ մը եւս շողայ Հայ կեանքին վրայ։

Փա՜ռք մեր Նահատակներուն.

Փա՜ռք վերածնած Հայ ժողովուրդին.

Շնորհք, Սէր եւ Խաղաղութիւն եղիցի ընդ Ձեզ ընդ ամենեսեան. Ամէն։

ԽՈՐԷՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Տուաւ Կոնդակս ի Կաթողիկոսարանիս
Որ յԱնթիլիաս — Լիբանան
Ի Դուռն Մայր Տաճարիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի
Ի 16–ն Օգոստոսի 1964 Նահանջ Թուին Քրիստոսի եւ
Ի Թուին Հայոց ՌՆԺԳ
Ի Տօնի Վերափոխման Ս. Աստուածածնի

ԿՈՊԵՌՆԻԿ ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

Խոր ցաւով կ'իմանանք թէ Սեպտեմբեր 2ին, Տիթրոյթի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Կոպեռնիկ Թանտրճեան։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին իր մահուան պարագաներուն մասին, բայց գիտէինք թէ մեր ողբացեալ ընկերը տարիներէ ի վեր սրտի տագնապներ ունեցած էր ։

Ծնած էր Սկիւտար, 1890 Յունուար 1ին։ Աւարտելէ ետք տեղւոյն Ս. Խաչ նախակրթարանը եւ Պէրպէրեան վարժարանը, ուսանած է Հալքալըի երկրագործական համալսարանը, ուրկէ վկայուած է իբրեւ գիւղատնտես, ապա պետական ծախքով ղրկուած է Փարիզ ուր յաճախելով Գիւղատնտեսական հիմնարկութիւնը, ստացած է բոյսերու հիւանդութեանց մասնագիտութիւնը։ Եւրոպայէն վերադարձին, կարճ ժամանակ մը իբրեւ ուսուցիչ պաշտօնավարած է Պրուսայի Ազգ. վարժարանը, Վրթանէս Փափազեանի տնօրէնութեան օրով ։ Ապա երկրագործական նախարարութեան կողմէ ղրկուած Հալէպ ։ Շատ չանցած, կը պայթէր առաջին աշխարհամարտը եւ կը քշուէր Տէր Զօր ու բանտ կը նետուէր ։ Գերմանացի երկրագործական ընդհ. քննիչ Տոքթ. Պրէտէմանի միջամտութեամբ ազատ կ'արձակուի իբրեւ օգտակար տարր երկրին գիտական աշխատանքներուն ։

Զինադադարէն ետք կը պաշտօնավարէ Արմաշի երկրագործական վարժարանը ։ Երբ կ'որոշուի Հայաստան փոխադրել 200 որբերը, Կ. Թանտրճեան կ'ընկերանայ անոնց, ուրիշ արեւմտահայ մասնագէտ ուսուցիչներու հետ եւ վերատեսուչը կը դառնայ Նոր – Բայազիտի մէջ վերաբացուած երկրագործական դպրոցին ։ Վրայ կը հասնի խորհրդայնացումը, դաժան դժուարութիւններէ ետք, ամերիկեան Նպաստամատոյցի օգնութեամբ, որբերուն հետ Պոլիս կը վերադառնայ 1921 Մայիս 27ին ։

Հոն կը լծուի կուսակցական եւ հանրային գործունէութեան ։ Կը պաշտօնավարէ Պէրպէրեան եւ Պէզազեան վարժարանները եւ Տայեան աղջկանց ճեմարանը ։

Ընտանիքով Ամերիկա կը գաղթէ 1923ին ։ Հոն կուսակցական գործիչ եղած է եւ երկար տարիներ ձեռնհասօրէն ծառայած է իր գաղափարականին ։ Երկար ատեն անդամ եղած է Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնին եւ բազմիցս վարած պատասխանատու պաշտօններ Ամերիկա, Եւրոպա եւ Միջին Արեւելք ։

Իր մահով նոր բաց մը կը ստեղծուի Սփիւռքի հանրային եւ կուսակցական կեանքին մէջ ։

Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմինը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերոջ՝

ԿՈՊԵՌՆԻԿ ԹԱՆՏՐՃԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Տիթրոյթ, Սեպտեմբեր 2ին ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՊՈՆ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

ՅՈԶՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԷՐՀԱՐՏԻ ՀԱՄԱՐ

Պոնի խորհրդային դեսպանը յայտնեց թէ Խրուշչեւ տրամադիր է Դաշնակցային Հանրապետութիւնը այցելելու 1965ի առաջին ամիսներուն։ Ծանօթ է որ նման այցելութեան մը մասին խօսուած էր երբ Ատենաուըր Պոն էր, ասկէ քանի մը շաբաթ առաջ։ Խորհրդային վարչապետը փոխայցելութեան կ'երթայ Ատենաուըրի Մոսկուա այցելութենէն ճիշդ ինը տարի ետք ։

Երբ Էրհարտ իշխանութեան գլուխ հասած էր, խորհրդային դեսպանը հարցուցած էր գերման վարչապետին թէ չի՞ փափաքիր տեսնուիլ Խրուշչեւի հետ ։

«Ըսէք Խրուշչեւին, պատասխանած էր Էրհարտ, որ եթէ կը խորհի թէ օգտակար բան մը ունի ինծի պատմելիք թող լուր տայ։ Գզրոցիս մէջը հրաւէր մը ունիմ որ կը սպասէ»։ Էրհարտ անշուշտ ապահովութիւն ստացաւ գինակիցներէն թէ գերման – խորհրդային հանդիպում մը չի խրտչեցներ զիրենք ։

Ամերիկացիք նոյնիսկ քաջալերած են նման տեսակցութիւն մը։ Մոսկուայի դիւանագիտական շրջանակներուն համար, Խրուշչեւի Պոն ճամբորդութիւնը այն է զոր պիտի չընէ Փեքին ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՊ ՔԵՆԸՏԻ հրաժարեցաւ Արդարութեան Նախարարի իր պաշտօնէն ։

ՃՕՐ. ՔԱՆ, «ապաքինած իր մտային հիւանդութենէն» կրկին ձեռք առած է Վիէթնամի իշխանութիւնը ։

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ ծանր ազդարարութիւն մը ըրած է Մակարիոսի եւ շեշտած թէ միակողմանի որոշումներ չեն կրնար տրուիլ Կիպրոսի մասին ։

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ կնդակահարել տուաւ Գնդ. Շապանին, որ ապստամբական շարժումին գլխաւոր «հերոսներէն» էր ։

ԻՆԷՕՆԻՒ, Խորհրդարանի բացառիկ նիստին առջեւ, յայտարարեց թէ պատերազմը կրնայ ծագիլ Յոյներու եւ Թուրքերու միջեւ եթէ Աթէնք չարունակէ զօրավիգ կենալ Մակարիոսի ։

ՓԵՔԻՆ կ'ամբաստանէ Ռուսաստանը որ անդադար միջադէպեր կը ստեղծէ չին – խորհրդային սահմանին վրայ ։

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ հերքած է արեւելեան Գերմանիայէն տրուած լուրերը ըստ որոնց երբ ինք վարչապետ էր բանակցած է Փանքովի իշխանութեանց հետ ։ Նախկին վարչապետը այս յայտարարութիւնն ըրած է Քատենապպիայի մէջ, ուր կը հանգստանայ ։

ՊԱՆԹԷՈՆ ՀԱՅ ԱՐԺԷՔՆԵՐՈՒ

ԽԱՉԻԿ ՌՈՒԴՈՒՐԻԿԵԱՆ

(ՃԱՆՉՈՒՈՐ ԴԷՄՔԵՐ)

Ճանչուո՞ր թէ անճանաչ դէմք :

Անունին նայելով, գիտեմ, այս Հարցումը պիտի ցցուի ձեր շուրթերուն վրայ: Պիտի ցուցնեմ ձեզի թէ այս դէմքը Համբաւով Հակառակ անծանօթ մնալուն՝ ի՜նչ թաքուն արժանիքներ կը խտացնէ իր անձին վրայ եւ ո՛րքան Հեռու է ամէնուս գիտցածէն, այն կարգ մը անձերէն, որոնք իբրեւ գիտուն ո՛չ այնքան իրաւամբ խօսեցուցած են իրենք իրենց վրայ :

Իր մականունին նայելով՝ բախտաւոր մարդ մը նկատելու էինք զինքը. անանկ չէ եղած: Կէս դար ողջունելու մօտ է հիմա ու տակաւին չէ մտած աշխարհք : Ասիկա կ'ըսեմ, առանց փոյթս ընելու որ այդ տարիքի ամուրիները եւ պակէն ետք ստըրջացող մարդերը զուր խօսք պիտի նկատեն խոստովանութիւնս : Պատկերը բաւական աչքառու է: Սովորականէն մեծ գլուխ մը՝ որուն աճապին կ'ըռէք ղուք եւ զոր պարփակելու Համար դրած Փէսը տարապայման ճիգ մը ունի: Մազերը ճերմըկած, ամէն դի Հաւասար եւ քիչ մօրուք մը, ան ալ մազերուն վիճակակից, զոր տեսնալնուդ՝ պիտի չկարանէիք միտքերնէդ անցընելու .

— « Մէկուկէս չարաթէ ի վեր չէ ածիլուած աս մարդը»:

Իսկ յօնքերը այս աղեղկութեանց մէջ այնքան պատպատ սեւով մը եւ ցախի պէս ծլող անանկ ցիցութեամբ մը, որ կարծես արեւարդել արիւներ ըլլային աչքերուն վերեւ կառուցուած :

Անհոգութեանը եւ աշխարհիկ գործերու լիալիր անտարբերութեանը մասին կրնամ ձեզի խօսիլ ակռօչ փորը եւ ծածքակին պինդ բոլորչին : Նայուածքը ամէն, բայց ամէն պահու զըջական ժպիտ մը պահած ունի՝ որ ցաւագին դրոշմ մը բեւեռած է դիմագիծերուն մէջ : Ասոնցմէ կը մնայ Հանդերձանքը, ատ ալ այն ծայրայեղ անխնամութեամբ՝ որ չրջիկ փիլիսոփայի մը կամ ճգնաւորի մը կերպարանքին Հետ նոյնանար պիտի, եթէ դրուած չըլլար չոհօծեալ օձիք մը՝ քով փախած կրծնոցին եւ վեր թռած անճանաչ փողպատին Հետ :

Պատկերը դնելով մէկդի, անցնինք իր միտքի պատկերին :

Ութիւճեանի Հին, շատ Հին « Մասիս»ները եթէ պրպտել ուզուէր, դիւրին պիտի ըլլար գաղափար մը կազմել իր կուռ Հմտութեանը վրայօք: Կարգ մը բառերու, արեւ-բարեւ չտեսած բառերու Հետազօտութիւնն ըրած է, Գիշերուկներու պէս չէ՛ թէ արդէն կրկնուածները վերտպելով, Հապա իր ուղեղէն թխսելով: Այդ բառերը թուեմ Հոս, իբրաւ երես նայիք պիտի.— խոլոնջան, աղբրդբուկ, կանեփուկ, ալաժաիր, լոնտորի : Ասոնց լատին ծագումը ճշդելու Համար թղթատած Հատորներէն, իր անձնական ուղեւորութիւններէն եւ Եզնիկներէն վըկայութիւններ մէջ բերած է եւ վրթկեցուցած՝ այն ատենի բանասիրական աշխարհը : Նորայր,— մեր եղական լեզուագէտը, իր « Բառաքննութիւն» անուն երկով յիշատակութեան պատիւը ըրած է ատոնց, եւ Հայր Քաջունի ատոնցմէ «Կանեփուկ»ը դասած է իր գիտական Հոյակապ բառգիրքին մէջ :

Այնուհետեւ տեսանք զինքը Ճէրիտէի մէջ,— Ռուդուրիկեանի մը անունին ո՛րչափ Հակոտնեայ այդ լուրի՛ թերթին մէջ,— այն տըցակ տըցակ բառերու վերլուծումով՝ որ, իրաւի, տքնութիւն եւ երկարաչունչ ողի կը ցոլացնէ իր մէջ : Հատ մը՝ այդ բանասիրականներէն Խօսք կուտա՞ք «Էօ՛Փ» չճայնարկելու :

« ՇԵՐՊ.— Համեմատելի է ընդ յուն. տրիպա (ծակ, սոր, բերան), ուստի յառաջ գայ Փրանսերէն թրեփան կոչեցեալ վիրաբուժական գործոյն անունն, զոր ըստ այսմ Հայերէն պէտք է թարգմանել ծերպան: Յոյն Տ եւ Հայ Ծ տառերու փոխանակութեան Համար Համեմատել Հայերէն ծիլ ընդ յունարէն տի՛լոս (աւելի ծայր, յաւելուած) Փրանսերէն եւ ընդ յունարէն տի՛լէ (փոքր չիւղք), Հայերէն ծուպ, ծոպ, ընդ յունարէն տուփա :

Մարգարիտ մը՝ ծովին ալքերը խեցեմորթի մը մէջ գացած կկզած : Այս նրբմանութիւնն ընել սորվեցուցին ինծի ամէն անոնց Համար, որոնց իրական արժանիքը ուզած է սքօղուած մնալ միշտ :

Ոճը սակայն շատերու քիմքին չեկող ածն է: Երբ որ խօսի, չի վարանիր թէեւ մեր գիտցած եւ իմացած լեզուն գործածելու : Վերջերս առիթը ունեցայ լայնօրէն տեսակցելու Հետը: Գրաբարով գրելուն պատճառը Հարցուցի իրեն, պատասխանը կ'արժէ՛ որ արձանագրեմ Հոս :

— « Գրաբարը առաջուց ի վեր գրական ու դասական լեզու մը ըլլալուն Համար միշտ ուզած եմ յօդուածներս անով չարադրել . խօսուած լեզու մը այն ատեն կ'ազնուանայ եւ գրական վիճակի մը կը Հասնի, երբ ուրիշ դասատականներ կը դադրին գրուելէ, այսինքն կը խափանուին » :

Ամբողջ Հիները իրեն պէս խորհեցան ու նոյն ճամբան բռնեցին, բայց եկաւ ատեն մը՝ ուր իրենք տեսնելով Հասարակութեան իրենց գրածներուն մասին ցուրտ վերաբերումը՝ դարձ ըրին, խօսուած լեզուն Թաթիկովնին մրոտելու դարձ ըրին :

— Ի՞նչ կարծիք ունիք սա մեր ամէնուէր լրագրական լեզուին մասին, յարեցի նորէն :

= Մեր մէջ երկու տիալեքթներ իրենց ուրոյն գոյութիւնը ունին, Ռուսահայերունը եւ Թրքահայերունը : Ասոնք կը շարունակուին գրուիլ, ու թերեւս չայ պիտի այն օրը՝ ուր իրենք որոշ լեզուական միութեան մը յանգին :

Հրանդ Ասատուրը Հոն պէտք էր, պիտի փութկուէր «որոշ ուղղութեան մը չյանգելու» այդ կէտին Համար: Բայց ես ներքնապէս Համոզուած էի որ խօսակցիս ակնարկը վրէպ չունէր բնաւ : Հարցուցի նորէն :

— Ո՞րն է տիալեքթ, ո՞րն է փաթուա: Եղիան այս վերջինին «Գեղջկարարբառ» կ'ըսէ, ճի՞շդ է :

= Մէկը գաւառաբարբառն է, միւսը ալ ... պառաւաբարբառը :

(Փանոսեան եթէ մօտս ըլլար, չըթունքը խածնէր պիտի այս նմանաձայն գիւտին):

= ... Պառաւաբարբառին մէջ զանձեր կան, եւ կարեւոր է պրպտել զայն : (Հրճուանքի Հոսանք մը կ'անցնի եւ ներսէս այս պահուս՝ Պոլիսի հայէվարս միտքս իյնալով): Բայց ուրիշ նախատիպ մը ունենալու է, մէկուն գերադանցութիւն տալու է եւ անո՛վ գրելու է :

— Օրաթերթերէն որո՞նք կը կարդաք :

= Պալաթեցի Գէորգ Դպիրին պարուկահայ բառգիրքը ձեռք անցուցի, ատիկա կարդալ եւ ուսումնասիրել աւելի՛ պիտանի կը դաւանիմ անձիս Համար, քան ընթեռնուլ օրուան անհամ ու անկիւ յօդուածները :

Պըռ՛ռ՛ ... ուրիշ մը իմ տեղս գժգմէր եւ Հեգնոտ «աՓ կ'ընես» մը փախցընէր պիտի բերնէն: Ընդհակառակն, ես իմ չունեցած առաքինութեանս Հոն դէպ լուռ հիացումս ցուցուցի՝ անթարթ ժպտելով :

Զգիտեմ ուրկէ ուր միտքս կ'իյնայ ռճ բառը եւ ստուգաբանութիւնը կը խնդրեմ իրմէ : Վարանոտ ակնարկ մը կը պտըտցնէ յանկարծ, եւ եղունգներուն վրայ սեւեռելով աչքերը՝ պատասխան կուտայ .

— Ինծի կուգայ որ արաբերէն վէճի բառէն ծնունդ առած է: Նորէն թէեւ թեամբ կ'ըսեմ ասիկա, կրնայ ըլլալ որ սխալիմ :

Ճշմարիտ գիտունի Համբուրելի՛ խոնարհութիւն :

Իրմէ իբր ամէնէն Հետաքրքրաշարժ նօթ՝ Հետեւեալը ունիմ .—

Օր մը Եաղաճըդ գացեր էի : Վերադարձիս՝ Գարթալէն երկաթուղի նստելուս՝ վակոնին մէջ իրեն Հանդիպեցայ : Բենտիքէն կը դառնար: Քովն ունէր թաշկինակով ծրար մը: Արտաքին կունտութիւններէն գատելով կարծեցի որ պտուղ ըլլար մէջը: Այդ պտուղները քարեր էին: Ու պատմեց ինծի թէ ինչպէս Չիհաչէֆի Լը Բոսֆոր է Քոնսթանթինոփլ Հատորը վերծանելով թելադրուեր էր երկրաբանական չրջագայութիւն մը ընելու այդ կիրակին, Բենտիքի ծով եզերքը կրնցած ցամաքը այցելելով : Ամբողջ օրը անօթի ծարաւ, քրքնահարեց մը պտըտած էր Հոն արեւներուն տակ, կոպաքամակ զննելով Հողը իր խաւ խաւ չերտերուն Հետ, եւ որչափ ուրախ էր այդ ծուռիկ մուռիկ, վայրի Հողանախ բռունքին ձեւով խիճերն ու կոպիճները ձեռք ձգած ըլլալուն Համար :

Ու մարդէ թափուր վակոնին մէջ, պատուհանէն նայուածքս յանձնած երկնամուտի Հանդարտ ծովին՝ որուն կուրծքին վրայ զրկած կը թողնէր վերջալոյսը, կը խորհէի Հիմա չորեկի փոքրիկ լուն ժամանցիս վրայ՝ որ կ'ազօտէր, կը զղեղնար այս գիտունին կատարած մեծ նիկ պտոյտին քով :

Հողի, քարի ու բոյսի այս սէրը իր մէջ Չիհաչէֆ չէ եղած կաթեցնողը : Ինք անդրանիկ շրջանաւարտներէն է Անատոլու դարմարանին, ու նոյն ուսմանց պաշտօն ալ վարած է Պրուսայի կառավարութեան մէջ: 1890ի «Ճէրիտէի»ներուն մէջ իր «Ուղեւորական Տպաւորութիւններ»ը անխորժ կարդացուած են, որովհետեւ Ռուդուրիկեան տեսարաններու գիծանքը երգելէ առաջ պատմական ծանրագին տեղեկութիւններով օգտակար ըրած է իր յօդուածները: Հրատարակած է նաեւ Ամէդէ Լըֆոնի ընդարձակ գործը, Փրանսականէն ի Հայ ազատ թարգմանութեամբ, գիրք որ իր եղական [illegible] գամանքովը սպառած է բոլորովին :

Այդ պաշտօնէն, բանասէրի իր արժանիքէն եւ թարգմանութեանց մէջ իր անժխտելի կարողութենէն վար իյնալ մի՞ չէ՞ր, երբ գնաց ուսուցիչ ըլլալ Փրանսերէնի: « Վար իջնալ» բայց ուսուցչութիւնը անուանարկել չէր միտքս, զուր բերնիս, Հապա ցուցնել թէ այդ ասպարէզին Համար ծնած մէկը չէր ինք, եւ Հոն իր մուտքը լոկ ապրուելու Համար եղած է: Իր ուսուցչութեան արդիւնքը չըլլալը կրնան Հաստատել շատ մը աշակերտներ, որոնց մէջ գիս ալ փնտռեցէք: Ինք դասս աւանդելու մէթոտ չունի: Իր գոյութիւնը կը այն սնտուկն է, որ դարպասը լեցուած է ամենաթանկ ապարկաներով, բայց անանկ անխնամ եւ խառնիխուռն եղանակով մը որ, ապարանջանի մը դուրս Հանելու Համար՝ պէտք կայ բեզօտի եւ գուլպայի զէգեր թափելու: Դասէն դուրս երբեմն այն ինչ բուխարիտ յորդումներ կ'ընէ, որոնք Հըմնական է որ պիտի չգտնան աշակերտին, որովհետեւ անոր իմացական մակարդակը դեռ շատ վար է բաւածներ թափանցելու Համար :

Նկարագիրով ինչ որ ալ եղած ըլլայ

ՀՈԳՈՒ ՋԱԽԱԿԸ

Այնքան պէտք ունէր ինքն իր էութիւնը լաւ ճանչնալու : Կեանքին մէջ զանազան մշտացած էր կամ Հրճուած միայն եւ միմիայն ինքն իր անձին Համար տուած վկայութիւններովը : Համոզուած էր, իբր Հրապարակաղիր, թէ ուրիշներու աղդեցիկ առաջնորդ կրնայ ըլլալ միայն ան որ խիստ ինքնադատ մըն է եւ իր խղճին վկայութենէն զատ ուրիշ ո՛եւէ ջատագովութեան կամ պարսաւանքի Հանդէպ կը մնայ անտարբեր: Հիմա ամէն ատենէ աւելի պէտք կը զգար ինքն իր աչքին առջեւ արդարանալու, եթէ կրնար :

Իր զգացումներուն քննութենէն Համոզուեցաւ թէ սէրը մեծ տկարութիւնն է կամքի ու Համոզումի տէր երիտասարդին Համար երբ սիրուհին իրեն չափ զօրեղ, Հաստատամիտ չէ, տոգորուած միեւնոյն գաղափարներով : Արուսեակի սէրն էր որ այդ Հոգեկան տագնապի բոպէին զինքը տկարացուցած էր: Երբ դաշնակին առջեւ կը կարդար այդ յօդուածը, բընազդը, արիւնի Հետ բերուած զգացումը իրեն կ'ըսէին թէ Արուսեակ իրեն Համար ամօթահար էր. Հարուածը անդարմանելի էր, ուստի պէտք էր յաղթուիլ: Կըրնա՞ր այնքան լաւատես ըլլալ յուսալու չափ որ այդ անմեղունակ աղջիկը զոհէ իր ընկերային կրօնքը երիտասարդի մը Համար, որուն Հետ ոչ մէկ անքակտելի կապ մը կը միացնէր զինքը : Այո, գիտէր թէ Արուսեակ կը սիրէր զինքը, վասըն զի անոր աչքին գեղեցիկ երեւցած էր ու մեծ, բայց ալ հիմա ճակտին վրայ երեւան եկած արատ մը զինքը պզտիկ ու տգեղ կ'երեւցնէր : Այդ տգեղութիւնը իր յանցանքովը չէր անշուշտ, բայց միթէ յանցաւո՞ր պիտի ըլլար եթէ բնութիւնը զինքը ժառանգական ախտով մը աշխարհ նետած ըլլար : Մարմնական ախտէ մը շատ աւելի զզուելի չէ՞ ընկերային կեղծուպատիր աւանդութեանց դէմ մեղանչում մը, իր գոյութիւնը կեղծիքի վրայ հիմնած ընկերութեան մը Համար : Իր յանցանքն էր աւրեմն ոչ-գաղափարակից աղջիկ մը սիրած ըլլալը :

Այս մտածութիւնները Հետզհետէ կը ներկայանային իր մտքին, երբ կը վերլուծէր բոպէական բնազդը ու անկէ ետքը ունեցած զգացումները: Քաջ կը Համոզուէր թէ սէրը զինքը տկարացուցած էր: Անձնատուր եղած էր բնութեան, բայց եւ այնպէս դաւանանքներու դէմ ուրացումը կը մնար միշտ ուրացում : Շատ լաւատես էր կամքի ու մտքի զօրութեան վրայ, եւ ահա բնութիւնը պատժած էր զինքը :

Եւ սակայն այդ պատժին մէջ իսկ կը գտնէր Համոզումի եւ կամքի տէր անձի մը գերադանցութեան ապացոյցը : Ո՞չ ապաքէն ալ յուսահատ փախստական մը չէր, այլ կռուելու Համար ամէն ժամանակէ աւելի տրամադիր: Նախապաշարման դէմ մղած պատերազմին մէջ կորսնցուցած էր ճակատամարտ մը. պատահար մըն էր զոր պիտի դարմանէր, կորովամտութեամբ առաջ մղելով մարտը, յաղթանակելու Հաստատ որոշմամբ:

Բայց եւ այնպէս մտքէն չէր անցներ ետ դառնալ : Մէկ գիշերը աւելի փորձառու ըրած էր զինքը քան թէ ամբողջ կեանքը : Կը զգար թէ խռհեմ ըլլալն ալ քաջութիւն մըն է. շատ անգամ վատութիւնը կը կայանայ անխոհեմ ըլլալու մէջ: Կը կասկածէր իր խեղճ սրտին վրայ որուն բաբախումները մինչեւ այն ատեն մարդասիրական եղած էին միայն. ուր երբ առաջին անգամ տրոփեց կնոջ մը Համար ալ, ինքն ալ նմանեցաւ փոթորիկէն բռնուած ու լողալ չգիտցող անձըրկածի մը: Կը վախնար այդ սրտէն, ու երիկուններն երբ մթնշաղին մէջ անմեկնելի տրտմութիւնը կը պատէր Հոգին, այդ բոպէներուն կը զգար թէ ժամանակն ու Հեռաւորութիւնը պէտք էր մտքին ու Համոզումին աջակիցները Հանդիսանային սրտամարտին մէջ :

ԺԵ.

Առտու մը Տիրան էֆէնդի ինքն ալ կանուխ ելած էր, գնաց եկեղեցիներու անտառը ուր ծառի մը շուքին տակ Արուսեակ ամէն առտու նստած կը կարդար: Ձեռքը կար փոքրիկ սիրուն գիրք մը, զոր ինք երբեք չէր տեսած :

— Ի՞նչ է աս նայիմ, ըսաւ :

Ու նայելէն յետոյ ժպտելով վերադարձուց :

— Հովուերգական բանաստեղծութի՞ւն կ'ընես :

Արուսեակ ինքն ալ թեթեւ մը ինչպէս ինչ որ քիչ անգամ կը պատահէր :

Բայց այդ օրը Տիրան էֆէնդի սկսաւ մտածել թէ ինչո՞ւ այդ մանկական գիրքը, Պօղ եւ Վիրժինի, զոր տղայութենէն ի վեր Հիմա նորէն կարդացած էր Արուսեակ, Հիմա նորէն կը կարդար անոր ձեռքն էր, եւ առտուն կը կարդար անտառին մէջ : Երբոր կարդացած վէպ մը, բանաստեղծութեան մը կտորը կը քաշենք յանկարծ, ո՞չ ապաքէն Հոգեկան տրամադրութիւններս է որ կը փնտռենք զմեզ անոր մէջ փնտռել սրտի սրտակից մը, վշտերու սփոփիչ բարեկամ մը:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(18 Շար.)

[illegible] Ուզուրիկեան Փրանսերէն մը [illegible] որ Լատուսին կը հաւասարի եւ հին [illegible] մը, որ Նորայրինը կը դնէ: [illegible] բառ մը հարցուցէք իրեն, [illegible] դժուար, անլուր բառ մը, քառորդ [illegible] մեկնութիւնը կուտայ անոր, չմոռ[illegible] խղճահար ստուգաբանութիւն մըն [illegible] եւ առումները թուել երկար բա[illegible]:

×

[illegible] դպրոցի յիշատակով մը փակեմ [illegible]: Յիշատակներու մէջ դրպ[illegible] անուշը կա՞յ, կ'ըսէք:

[illegible] սան էի այն ատեն, դեռ [illegible] ալ չէ, պատանեակ: Սա նախա[illegible], «կը ծծէին կարմրորակ օ[illegible], ինչպէս կը տեսնէք, Հայերէնի [illegible] էինք, բայց իմաստին չէինք [illegible] թափանցել:

[illegible] կը հասկնաք լ'Էր բուժաքրը [illegible], ապաթարցեց դասատուն:

[illegible], ընկերներուս դաքարիական պեր[illegible] օգտուելով, վեր առի [illegible] եւ սուտ մըն է Նետեցի.

— « Ան տեղերուն հողը կարմիր ըլ[illegible], նլած փոշին՝ օդը նոյն գոյնին [illegible] է ...»:

[illegible] ծունցաւ օրադրութեան [illegible] եւ անունիս դիմաց ծակ մը փորեց: «[illegible] վայրկեան»էն տեսայ որ այդ [illegible] ... ցուպ մըն ալ կը սպասէ [illegible]: Բարձրագոյն թիւը 10 էր, ըսել է [illegible] փակեր էր պատին: Երանելի մարդ, [illegible] թիւին հետ սանկ «ապրիս» մըն [illegible] պէտքը չէ՞ր որ կոխէիր, ժամու մը [illegible] փարատելու համար գլխ:

[illegible] բերնի եկած թող տալ՝ միշտ նը[illegible] չէ եղած ենթակային: Օրի[illegible], (բսի որ դպրոցի յիշատակ է, մէկը [illegible] կը քակէ): Պէրպէրեան վարժա[illegible] ֆրանսերէնի դաս ունէինք, եւ, [illegible]: Տիւf վերջաւորութեամբ բառե[illegible] եկած էր կարգը: Դասարանէ յիսուն [illegible] մը կայինք եւ այս յիսունն ալ ան[illegible] մնացին fատիւf բառին նշա[illegible] մասին: Նայիս անդիէն [illegible] մը վեր կ'ելլայ: Տնօրէնին ուրա[illegible] անբացատրելի է: Գլուխը կը [illegible] ժպտաղին եւ ըսելու հաւանութիւ[illegible] կուտայ անոր, որ.

— « Գատիքէօ՛յ ... » կը բացագանչէ [illegible] լռութեան մէջ: Եւ ընդհա[illegible] լռութեան մէջ նմանը չտեսնուած [illegible] մը կը պայթի բոլորիս հագաղէն:

[illegible] հեզու իրա՛ւ գերօ բանուած էր օ[illegible] մէջ:

ԹԷՈԴԻԿ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԿԱՐԱԳԻՐ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ

Անտարակոյս մարդուն մէջ յարգանքի արժանի առաջին բարեմասնութիւնը իր նկարագրի ազնուութիւնն է:

Ոչ իր ստացած ուսումը, ոչ իր դիզած ոսկիները եւ ոչ ալ իր ունեցած բնածին բացառիկ ձիրքերը կրնան դարձնել զինք հասարակաց յարգանքին արժանի, եթէ մեռած է անոր մէջ նկարագիրը:

Եւ կամ, եթէ կեղծիքն ու քծինքը, ապարարոյ սողոսկումներ ու անհորիզոն ապրումներ մաս կը կազմեն իր կենցաղին:

Մարդը, իր նմաններուն յարգանքին արժանի է այն ատեն միայն, երբ բարձրագոյն գաղափարական մը կը վարէ զինքը:

Երբ լուսաւոր տեսակէտ մը սկզբունք դարձած է իր ապրելակերպին:

Երբ, վերջապէս, իր կենցաղով կիրթ ու ազնուենի յարաբերութիւններով, կը դառնայ օրինակ շրջապատին:

Մեծութիւնները բնորոշող առաքինու[illegible]թեանց մէջ, մարդոց մտաւոր պատր[illegible]տութենէն աւելի նկարագրի ազնուական[illegible] գիծերն են որ դարձած են ուշադրութեան առարկայ:

Կեղծը, խարդախը, սուտը, անհարկի սողոսկումը, բամբասանքն ու նիւթախանձ հաշիւները մաս չեն կազմեր նկարագրի տէր անձերու ապրումներուն:

Ճշմարտութեան կողմնակից, արդարութիւնը պաշտպանող բացառիկ անհատականութիւններ են անոնք, որոնց շրթներով ուղղամտութիւնը կը բարբառի:

Վատութիւնն եւ ցոփութիւնը ատող, բարութեան եւ բարոյական սկզբունքներու ախոյեան դէմքերն են անոնք, ուստի մեծարուած եւ սիրուած:

Մարդիկ իրենց յարգանքի տուրքը կուտան անոր, որ մասնագիտութեամբ մը, դեր մը կը կատարէ ընկերութեան մէջ:

Այդ յարգանքը կը փոխուի յանկարծ պաշտամունքի, երբ կը տեսնեն անչահախնդիր եւ նուիրեալ անձը, որ գիտութիւնը կ'ուզէ բարիքի աղբիւր դարձնել նմաններուն համար:

Սովորական գիտուն մը կամ բժիշկ մը ըլլալէ զատ, ան կը դառնայ յանկարծ, Կոպեռնիկ մը, Լուի Փասթէօր մը, Ռիքարտօ Կուլիէլմօ մը, Ալպէր Շվայցեր մը ու պատուոյ իր գահը կ'ունենայ զանգուածներու հոգւոյն մէջ:

Նկարագիրը մտաւոր պատրաստութեան հետ կապուած հարց մը չէ:

Կան ուսման տէր աննկարագիր անձեր, փոխադարձ՝ չատ համեստ ուրիշներ, բարձր նկարագրի տէր:

Ընտանեկան եւ դպրոցական տիպար դաստիարակութիւն մը պայման է առողջ նկարագրի կազմութեան համար:

Գիտութիւն եւ ուսում իրենց հերթին կրնան ու պէտք է աշխատին նորերու մէջ բարոյական սկզբունքները խորացնել:

Վասնզի մարդը առանց բարոյականի, կը դառնայ արհամարանքի նշաւակ:

Մեծ անհատականութիւնները նկարագրի տէր եւ գոհաբերութեան ընդունակ անձեր եղած են:

Եթէ ժամանակը չէ ճանչցած արժէքը անոնց կեցուածքին, իրենց արարքներուն արձագանգով անոնք դարձած են յարգանքի արժանի յաջորդող սերունդներուն:

Համայնք մը, ընկերութիւն մը, անգամ դարաշրջան մը մերթ կրնան ուրանալ կամ անգիտանալ նկարագրի տէր մեծութեանց իրական արժէքը, պատմութիւնը ունեցած է ու պիտի ունենայ սակայն յարգանքի իր խօսքը անոնց մասին:

Իր ժամանակաշրջանի որոշ ջոջերու բարքերուն՝ տեղ կողմերը կը ճակէր Պարոնեան, երբ կուտար իր գլուխ գործոցը, — Ազգային Ջոջերը, —: Այդ օրերուն, որքան աղի - լեղի բառեր ու խօսքեր պէտք է տեղացուած ըլլան երգիծանքի այս մեծ վարպետին հասցէին:

Այսօր, կիսաքաղց ապրող Պարոնեան, դարձած է մեր գրականութեան կուռքերէն մին սակայն:

Աւելի թշնամի քան բարեկամ ունէր Գամառ Քաթիպա, երբ կը գրէր իր կարգ մը խարանող ոտանաւորները, 1860ական թուականներուն, կասկածելի նկարագրով վաճառականներու, ուսումնականներու, գործիչներու մասին.

Դուն խելօք, հաշուով վաճառական ես,
Միլլf, փող ու ապրանք, կ'ասեն շատ
ունես,
Բայց թէ փողէդ շահ չունի Հայաստան,
Թքել եմ քու ալ, փողիդ ալ վրան:

Քաջ ես, լսել եմ, ինքդ մեծաւոր,
Անուն յաղթողի ունես փառաւոր,
Բայց թէ քէդ շահ չունի Հայաստան,
Թքել եմ քու ալ, քրիդ ալ վրան ...

Մեծ ուսում առիր, եղար գիտնական
Գովքովդ լցուած է մարդոց բերան.
Թէ ուսումէդ շահ չունի Հայաստան,
Թքել եմ քու ալ, ուսմանդ ալ վրան:

Եւայլն:

Ու Պարոնեաններու, Գամառ - Քաթիպաներու եւ նմաններու յանդգնութեան եւ անաչառ գրչին կը պարտինք մեր գրականութեան մէջ նկարագիր կերտող չարք մը սկզբունքներ, որոնք այսօր ալ կը մնան պահանջ ազնուական հոգիներու դարբնումին:

Այսօր, ինչպէս երէկ, դարձեալ կարիք ունինք բարձր անհատականութեան տէր դէմքերու, գրողներու, մտաւորականներու եւ գործիչներու, աղմախրումէ հեռու մնալու համար:

Անոնք պիտի ըլլան առաջնորդները եւ ղեկավարները մեր կեանքին, ու գաղափարական իրենց ապրումներով պիտի ցոյց տան նորերու՝ ուղին լուսաւոր բարձունքներու:

« ԱՐՄԵՆԻԱ »

« ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ՏՊԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ » ԱՌԹԻՒ

« Յառաջ »ի մէջ լոյս տեսած «Զմիւռնիոյ տպարանները» յօդուածաշարքին առթիւ, Պ. Քրիսթիան Տէտէեան կը գրէ մեզի հետեւեալը.— « Հոն դտայ թանկագին ընտանեկան տեղեկութիւններ, մանաւանդ Մահտեսի Մարկոսի վրայ, որ տպարան մը հիմնեց 1759ին, Զմիւռնիա:

« Կը նշեմ սակայն փոքր սխալ մը զոր հեղինակը գործած է ինչ կը վերաբերի Յարութիւն Տէտէյեանի (Գ. յօդուած): Մեռած է ոչ թէ 1880ին, այլ՝ 1869 Դեկտեմբեր 25ին եւ հրատարակչական տունը շարունակուած է շնորհիւ Ստեփան Տէտէյեանի մինչեւ 1890»:

ԹՈՆԿԱ ԿՂԶԵԽՈՒՄԲԸ

ԺԷ. դարը հետաքրքրական դարձաւ, ի միջի այլոց, աշխարհագրական նոր յայտնաբերումներով: Այս ժամանակաշրջանին զարգացաւ Հոլանտայի ծովային ուժը եւ հոլանտացի վաճառականները Նոր հողամասեր ձեռք ձգելու անզուսպ տենչով՝ 1605էն սկսեալ գրաւեցին Աւստրալիոյ արեւելեան ափերուն մօտ գտնուող կղզիները: Այդ շրջանի անուանի նաւապետներէն կարելի է թուել Ապել Թասմանը, որ 1642ին Պաթաւիայի կառավարիչ Վան Տիէմենի կողմէ հրահանգ ստացաւ փնտռելու դէպի Հարաւային Ամերիկա՝ Չիլի տանող ճամբան: 1643ին յանդուգն նաւապետը կը հասնի Թոնկա կղզեխումբը, որ յայտնի է այսօր Բարեկամութեան կղզիներ անունով: Նոյն անունը տուած է այս կղզիներուն նաեւ անգլիացի անուանի նաւապետ Ճէյմս Քուք, ազդուած այս կղզիներու բնիկներուն բարեկամական եւ հեզ բնաւորութենէն: Թոնկա կղզեխումբէն զատ, հոլանտացի Թասման իր ծովային դեգերումներու ընթացքին յայտնաբերեց նաեւ Նոր Զելանտան, Ֆիճի, Սամօա կղզեխումբերը, իսկ 1643ին վերադառնալով Պաթավիա, պատրաստուեցաւ հետազօտել Նոր Հոլանտան, այժմեան Աւստրալիան: Այսպիսով է որ Թոնկա կղզեխումբը ծանօթ դարձաւ Եւրոպացիներուն:

Այս կղզեխումբը կը գտնուի Խաղաղական Ովկիանոսին մէջ, Նոր Զելանտայէն մօտաւորապէս 2200 քիլոմեթր հեռու: Ան կազմուած է 150 հրաբխային ծագում ունեցող կղզիներէ, որոնց ընդհանուր տարածութիւնն է 697 քառ. քլմ.: Թոնկա կղզեխումբին ամէնէն կարեւոր կղզիներն են Թոնկա Թափու, որ ունի 430 քառ. քլմ. տարածութիւն, Վավու՝ 190 քառ. քլմ. եւայլն: Կղզեխումբի բնակչութեան թիւը կը հասնի 62 հազարի: Միայն վարչական կեդրոնը՝ Նու - Քու - Ալոֆան, որ կը գտնուի Թոնկա Թափու կղզիին մէջ, ունի 7000 բնակիչ: Բնակչութեան մեծամասնութիւնը Փոլինեզիացիներ են, մնացածը Եւրոպացիներ, եւ գլխաւորապէս Անգլիացիներ: ԺԹ. դարուն սկիզբը հոս ոտք դրին անգլիացի միսիոնարներ, իսկ յետոյ անգլիացի վաճառականներ, որոնք 1845ին կը յաջողին քրիստոնեայ դարձընել տեղացի ղեկավարներէն Թաուֆա Սուան, որ կ'ըլլայ երկրին թագաւորը եւ կ'ընդունի Ճօրճ Թուփու Ա. անունը:

Կղզեխումբը, մինչեւ 1899 կը մնայ կիսանկախ վիճակի մէջ: Անկէ ետք կը մտնէ անգլիական հովանաւորութեան ներքեւ:

Դարերու ընթացքին Թոնկա եղած է հում նիւթերու շտեմարան մը, այնուամենայնիւ, երկրին տնտեսութիւնը մնացած է թոյլ վիճակի մը մէջ: Բնակչութիւնը կը զբաղի առաւելապէս գիւղատնտեսութեամբ, մշակելով պանան, անանաս, սանտալի եւղ, գինի, սունկ եւայլն: Արտադրութեանց մեծ մասը կ'ուղարկուի Նոր Զելանտա, Աւստրալիա եւ Անգլիա: Բնակչութեան երկրորդ կարեւոր զբաղումներն են անասնապահութիւնը եւ ձկնորսութիւնը:

Թոնկա սահմանադրական թագաւորութիւն մըն է, կառավարութիւնը կը նշանակուի երկրին գահակալին կողմէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

...ԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Անիմաստ բաներ, — ըսաւ քահա[illegible] ալ ձեռքը շարժելով օդին մէջ:

[illegible]նչուհին այն ատեն արդէն Գրիգորին [illegible]քը բռնած էր: Դէմքը ծուխին վրայ [illegible] լուռ կեցած էր, ապա նորէն եր[illegible] նայեցաւ:

— Աղաւնի մը կ'ընկերէ քեզի կեան[illegible] մէջ ... սպիտակ աղաւնի մը, միայն [illegible] վարդագոյն են: Բայց կրակ ու [illegible] կը շրջապատէ քեզ: Ձեռքերէդ ալ [illegible] անիւներ կը մեկնին ... Ապա ա[illegible] մինակ կը մնայ ու տխրութեամբ [illegible] փնտռէ քեզ մինչեւ մահ:

[illegible] վայրկեան մը լռեց: Դէմքը զարհու[illegible] օձապտոյտներով գալարեցաւ: [illegible] մանչուկին ձեռքը, ու ափերը [illegible] երկինք բարձրացուցած ըսաւ դող[illegible]ջուն ձայնով.

— Երկու աստղեր կը բարձրանան դէպի երկինք: Մէկը բանտէն՝ իսկ միւսը ծովափէն ... կը փայլին յաւիտեան ...

Ու զարհուրած ծածկեց դէմքը իր ափերով:

— Յիմարութիւն.— շարժեց Տօպօ ձեռքերը օդին մէջ.— Ջուր սրսկեցէք սա կնոջ վրայ:

— Ջուր յիմարին վրայ.— կը ճչար գնչուն.— աչպիշի յիմարութիւննե՞ր կը գուշակէ զու քու բարբարներուդ:

Ու դոյլ մը առնելով ջուրը կնոջ գլուխն թափեց:

Գերիները կը խնդային: Տօպօ Գրիգորի ձեռքէն բռնեց ու գերիներուն բարեւ տուաւ:

— Մեծարգոյ, մեծապատիւ Տէր իմ, չա մարդաշպան աւազակին ի՞նչ ընենք. — պոռաց գնչուն Տօպոյին, մատով ցուցընելով Թուրքը:

— Կախէ — պատասխանեց Տօպօ անհոգութեամբ:

Գրիգորը թամբին վրայ դրաւ ու ինքն ալ ձիուն վրայ ցատկեց:

Ժ.

— Վայ չուն չան որդի Թուրք,— հրնչեց Գասպար Քոչիշի ձայնը, — հիմա կարգը քեզի է:

— Ջուան բերէք: — գոչեց Անդրէաս կառապանը, — հոն պարանի կտոր մը կայ:

— Պիտի չատկիշ, — կ'ոռնար գնչուն ալ, աչքերը կատաղաբար դարձնելով:

— Ոտքերս շղթաներով պատառոտեցիր, — կը կրճտէր ակռաները Գասպար:

— Հայրս սպաննեցիր.— կը ճչար կին մը:

— Կովերս յափշտակեցիր, տուներնիս քանդեցիր:

Ու բարկացած դէմքեր ու բռունցքներ շրջապատեցին Թուրքը: Կատաղի աճապարանքով կը մղէին զայն ծեր փեկոնի մը տակ:

Գերութիւն կրած մեծ գլխով գիւղացին անոնց առջեւ կեցաւ իր սուրով:

— Հարկաւ, որպէս զի անմիջապէս մեռնի. Նախ կրակ ոտքերուն տակ:

— Կրակ, կրակ.— գոչեցին ամէնքը, — ողջ ողջ այրենք այս անիծեալը:

Կիները արդէն կը կտրտէին չոր ոստերը ու կրակ բռնկեցուցին ծառի մը տակ:

— Մարդիկ, — ըսաւ այն ատեն քահանան, — եթէ դուք հոս կախելով գըւարճանաք՝ կրնայ թափառական Թուրք խումբ մը դարձեալ հասնիլ ու ամէնքս ալ կրնանք դարձեալ գերի ըլլալ:

Կատաղածները մեղմացած նայեցան չուրջերնին:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տի-կին Մ. Թապաքեանէ քսան ֆրանք, իր զաւկին զինուորութենէ վերադարձի առ-թիւ, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Մ. Պառաւեանէ քսան ֆրանք, իրենց զաւկին ամուսնութեան առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւ-ղը Խարեան մեծ մայրիկի մահուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները .— ընկերուհիներ՝ Աղաւնի Երկանեան, Սիրուն Յակոբեան, Արմաւենի Հապէշեան, Հայկուհի Նա-ղաշեան, Եւա Քէշիշեան, Աղաւնի Գա-վալճեան, Եպրաքսէ Մկրտիչեան, Արսինէ Պառաւեան տասնական ֆրանք: Այս առ-թիւ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցու-թիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Վարդա-նոյշ Խարեանի եւ Խարեան ընտանիքին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի, Սեպտեմբեր 11 եւ 12, ժամը 20·30ին (Ուրբաթ եւ Շաբաթ): Կը հրա-ւիրուին Ռոմանի ընկերները եւ Նոր Սե-րունդը:

Կը դասախօսէ՝

ԸՆԿ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե·ի շքեղ սրահներուն մէջ Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սենեակ մը հայ կամ օտար ընտանիքի մը մօտ, համեստ կահաւորումով կամ ա-ռանց կահաւորումի, Փարիզ կամ ար-ուարձան:

Հեռաձայնել՝

SUF. 03-76

Մինչեւ ժամը 19:

« Au Pavillon Bleu »

(Bord de Seine)

BAS-MEUDON

50, Route de Vaugirard

Téléph : OBS. 14-39

Տէր եւ Տնօրէն

ՆԻԿՈՂՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

BAR-RESTAURANT

— Spécialités Orientales —

NOCES — BANQUETS

SALLE DE DANSE

ՀԱՐՍԱՆԻՔԻ, ԽՆՋՈՅՔԻ, ՊԱՐԻ վարձու սրահ, ճաշով ու խմիչքով կամ ոչ:

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)

Métro :

4 Septembre ou Opéra

Téléph. : RIC. 79-86

RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր, ժամը 9–12 եւ 14–18 բացի շաբաթէն,

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »

32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աղաւնի Խաչերեան,
Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Խաչերեան,
Տէր եւ Տիկին Սավտալեան եղբայրներ,
Տէր եւ Տիկին Դաւիթեան եւ զաւակնե-րը, խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով ու ծաղկեպսակով մասնակցեցան իրենց սուգին, իրենց ա-մուսնոյն եւ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Այրի Տիկին Ժեռմէն Տէր-Կոմսեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Տէր-Կոմսեան եւ զաւակները՝ Սիրան եւ Մարի, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Ալէքեան եւ զաւակները Վա-լանթին, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ա-լէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Ալէքեան եւ զաւակները, նաեւ Ճիտէճեան, Ֆիրզաթեան, Ռուվիէռ, Վալի, Լուպաթիէ, եւ Շալէն ընտանիք-ները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բո-լոր անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր որդւոյն, ազգականին եւ խը-նամիին՝

ԲԱԲԳԷՆ ՏԷՐ-ԿՈՄՍԵԱՆԻ

(ատամնաբոյժ) մահուան առթիւ:

Փոխան ծաղկեպսակի Կրընոպլէն Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէր-Կոմսեան եւ զաւակները՝ Սիրան եւ Մարի կը նուի-րեն տասը ֆրանք «Յառաջի բարգաւաճ-ման», տասը ֆր. «Հայ-Բոյժ»ի, տասը ֆրանք Փարիզի Մշակոյթի Տան Սողոմոն Թէհլիրեանի սրահին: (Ստանալ «Յա-ռաջ»էն):

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդ-րուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայ-ման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանտը կցել) եւ երեք ֆրանք:

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները:

Շնորհակալութիւն

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի հայ կին մը, Հայկական հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար, (տնական գործեր): Դիմել Թերթիս վարչութեան:

★

ԻՐԱՆԻ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ

ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »

Ave. Sepand, 40

Téléphone : 626031

Cables : 206 Tehran

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1 հոգինոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.

2 հոգինոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.

(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ

« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »

ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հը-րաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերները Ահա-րոնեան Ակումբը:

Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդն. Մարմնի օ-դափոխութեան կայանը կը փակուի այս կիրակի 46 Սեպտեմբեր)ին: Բ. խումբը Փարիզ, Փորթ Մայօ Ուրնօ օթոքարներու կայանը կը հասնի, նոյն օրը ժամը 11ու-կէսին:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

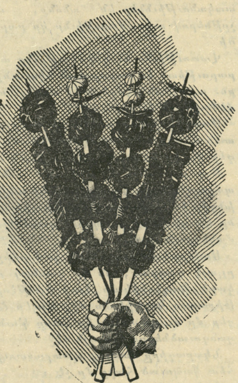
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ:

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE

(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e

Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84

Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 6 SEPTEMBRE 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

… ՏԱՐԻ — Թիւ 10102

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.102

…ԱՆ ԽՕՍՔԸ

…ՆԸ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

…ը տարի առաջ, 1955 Սեպտեմբեր 6ի …ֆոնը, քանի մը ժամուան ընթացքին …րք վայրենաբարոյ խուժանը քարու- …րաւ Պոլսոյ եւ արուարձաններուն …Յոյներու եւ Հայերու պատկանող …րուոր վաճառատուներ, կողոպ- …երկու տասնեակ քրիստոնեայ եկե- …ղեր, որբապղծեց նոյնիսկ քանի մը …ական գերեզմանոցներ, միլիոնե- …վնաս պատճառելով։

…Դեմոկրատ» Մէնտերէսի կառավա- …թեան կողմէ մութին մէջ կազմակեր- …ած այս ալան - թալանին կը մաս- …ցէին Անատոլուէն մասնաւորաբար …ուած արհեստաւոր աւազակներ, բան- …պատուած ոճրագործներ, ու անոնց …նէն նաեւ՝ համալսարանական փող- …րաւոր ուսանողներ եւ նորելուկ …անողութիւններ։ Այսինքն ամբողջ …րք ցեղը, մասնաւորականէն մինչեւ …արակ ոճրագործը։

…քրիստոնեաներու դէմ ատելութիւնը …ձէկ մեղմացում կրած է քառասուն …րէ ի վեր, այսինքն այն օրէն ասդ- …, երբ Մուսթաֆա Քեմալ ջնջեց խա- …ֆայութիւնը, վերջ տուաւ սուլթանա- … վարչաձեւին, Հանրապետութիւն …ակեց՝ աշխարհական եւ ժողովրդա- …ական սկզբունքներով, կրօնքը պա- …պետութենէն եւ Այա Սոֆիայի մզկ- …ը թանգարանի վերածեց։

…պաշտական մոլեռանդութիւնը խոր …ած ձգած է Թուրքերու հոգիին մէջ, …գառակարգի ու մակարդակի ալ …անին։ Թրքական իսլամութիւնը կը …րքերի բուն մահմետական կրօնքէն, …բարձր սկզբունքները բոլորովին …տուած են եւ չարափոխուած դա- …րէ ի վեր օսմանեան կայսրութեան …ք տարրին կողմէ։

1955 Սեպտեմբեր վկայ ամբողջ քաղա- …իրթ աշխարհին ցոյց տուաւ անգամ …եւ, որ բան չէ փոխուած «Հանրա- …ական» Թուրքիոյ մէջ եւ Սուլթան …միլ Համիտի քաղաքականութիւնը կը …րունակուի։

…Մէնտերէս այդ նախճիրը կազմակեր- …ծ էր կեր տալու համար ամբոխին, …սկսած էր դժգոհութեան նշաններ …ց տալ կառավարութեան դէմ։ Դե- …կրատները իրենց յիմար քաղաքակա- …թեամբ սնանկութեան եզր հասցու- … էին երկիրը։ Ժողովուրդը թշուա- …թեան մէջ կը լողար։ Պետական գան- …ձարանները կը մսխուէին անհարկի։ …նք հարիւր նոր մզկիթներ չինել տուեր … վերաբարձրելով կրօնական մոլե- …ութիւնը։ Մինչ գիւղացին ուտելիք … չունէր։

…Կիպրոսի խնդիրը երկինքէն ինկած …ամգլուխ մը եղաւ Մէնտերէսի հա- …ր, որ լայնօրէն չահագործեց զայն։ …պարակ նետեց Կիպրոս թուրք է նը- …րանը, որուն կառչեցան իր յա- …րդները։

…տարիէ ի վեր «Կիպրոս» կը խաղ- …ն Անգարայի մէջ իրարու յաջորդող …ավարութիւնները, օրէ օր աստիճան …ւելի հրահրելով ժողովուրդին հայ- …րական, թրքամոլական զգացում- …ը։

…էն օր նոյն յանկերգը կրկնելով, …ած են այնպիսի մթնոլորտ մը, որ …պրոսի հարցը դարձած է արժանա- …ութեան, նոյնիսկ կենաց - մա- …նդիր։

…Մարները խելագարած են։ …Մրոխին, մանաւանդ բանակին ան- …ի ճնշումները ի վերջոյ յանդե- …ցուցին Օգոստոս 8 - 10ի ռմբակո- …ներուն Կիպրոսի վրայ, Ատլանտեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՆ՞Չ Կ'ՈՒԶԵՆ ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ

Փրակայի մէջ, Խրուշչեւ վերջին ճառ մը խօսեցաւ, անգամ մը եւս անդրա- դառնալով Չինացիներուն «յաւակնու- թեանց»: Խորհրդային վարչապետին համար, Չինացիք հերձուածի չանթած կ'ընեն «Մէկ բան կը պակսի որ խորհըր- դային հողամասին անջատումը առաջար- կեն: Չինական քաղաքականութիւնը նը- պաստաւոր է ամերիկացի ռազմապաշտ- ներու ամէնէն յետադիմական խմբակին եւ դաշնակցային Գերմանիոյ ռազմա- պաշտ զինուորականներուն համար: Յատկանշական է գիտել թէ դաշնակցա- յին Գերմանիոյ մէջ է որ ամէնէն նպաստ- աւոր պայմանները կան Փեքինի գրա- կանութեան տարածումին համար: Հա- մայնավար կուսակցութիւնը արգիլուած է հոն, բայց աւելի արգելք չէ որ Չինա- ցիներուն գրպարտութիւնները հրատա- րակուին եւ փութկոտութեամբ ցըր- ուուին: Տակաւին վերջերս, չին ղեկա- վարները համայնավար կուսակցութեանց ժողով կ'ուզէին, չնչելով անոր օգտա- կարութիւնը: Սակայն երբ դրական ա- ռաջարկներ եղան այդ մասին, սկսան պոռալ որ այդ ճամբան անդունդ կը տա- նի, այդ ձեւով փորձելով մեզի ապա- րէգ կարդալ»: Խորհրդային վարչապե- տը դէմ է նաեւ կարգ մը քոյր կուսակ- ցութեանց տեսակէտին որոնք կ'ուզեն յե- տաձգել ժողովը:

× Իտալական Ունիթա չաբաթա- թերթը եւ համայնավար օրաթերթը՝ Ունիթա հրատարակեցին Թոլիաթթիի գաղափարական կտակը, որ ցարդ գաղտնի պահուած յուշագիր մըն է: Այ- լապէս շահեկան իր մանրամասնութեանց մէջ, Թոլիաթթի դէմ է համայնավար միջազգային ժողովի մը խորհրդային ա- ռաջարկին, բայց համաձայն է մասնակ- ցելու նախապատրաստական աշխատանք- ներուն:

×

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ կռիւները կը շարունակ- ուին եւ զինադուլը բռնաբարուած է: Քիփրիանու - Փափանտրէու երկար տե- սակցութիւն մը տեղի ունեցած է: Կիպ- րացի նախարարը յայտնեց թէ տարա- կարծութիւն չկայ իրենց միջեւ, բայց Կիպրոս կրնայ առանձին նախաձեռնու- թիւններ առանձնել:

Ուխտի արգիլական օրանուերով: Հա- րիւրաւոր յոյն խաղաղ մարդիկ, կիներ ու երախաներ զոհ գացին Թրքական այդ վայրագ յարձակումներուն:

Ատլանտեան Ուխտի անդամներէն ո՛չ մէկը բողոքի ձայն բարձրացուց այս ան- լուր ոճիրին առթիւ:

Հետեւա՞նքը այս լռութեան, չըսելու համար մեղսակցութեան:

Իզմիրի միջազգային տօնավաճառին անցած շաբթուան ալա թուրքա ալան - թալանը:

Շփացած Թուրքերը լաւ դաս մը տը- ւին Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգնե- րուն, որոնք ձեռքի տակէ կը քաջալերէին եւ կը պաշտպանէին Ատլանտեան Ուխտի իրենց «մեծ դաշնակիցը»: Դաս մը տուին նաեւ Խորհրդային Միութեան, որ վեր- ջերս սկսած էր սիրաբանել Իսմէթի կա- ռավարութեան հետ:

Այս «դաս»էն պիտի օգտուի՞ն աշխար- հի մեծերը, թէ պիտի շարունակեն դար- պասել «Եւրոպայի հիւանդ մարդ»ուն, զոր ձեռք ձեռքի տուած ողջնցուցեր էին քառասունչորս տարի առաջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Անմեղութեան Յուշարձան

Ո՛վ զուշակ, ասացիր չեն գալու ինձ վրայ՝
Ընդդէմ են քաղցրախօս քնարիս,—
Թէ անից չեն գալու, չեն լալու ինձ վրայ՝
Լոկ հողն է սգալու սնարիս:

Թող չգան, թող ինձ էլ չյիշեն,
Ո՞ւմից եմ ես աւել, էլ ո՞ւմից,
Երբ անհայր թաղուեցին յայտնիները իմ անէն,
Ապշոպուած(1) այն գազանի սամումից (2):

Ո՞ւմից եմ ես աւել, երբ բիւրեր թաղուեցին
Երեսունեօթ թուին անտուր,
Երբ մարդկանց փոխարէն ամպերը զռացին,
Սգացին պապանձուած սար ու ձոր:

Եւ ամէն գիշեր անահար ամէն տուն,
Ամէն սիրտ, ամէն դուռ կը սպասէր,
Թէ հիմա կը մտնեն, կը տանեն իր որդուն,
Իր հօրը, կամ իրեն կը տանեն…

Կը տանեն, կը հանեն եղունգները, աչքերը,
Որ ասի՝ «Իրաւ, թոյն եմ երկրին»,
Ու մեռան խիղճ ու սէր, ու դառնար երկիրը
Կասկածի ծով, կծիկ մի մթին:

Ու դարձաւ Սիբիրը գերեզման բիւրերի՝
Այն իրաւ փոքրամարդ մեծ դարում,
Երբ դարը նմանուեց աչքաբաց կոյսերի՝
Զրպարտման սարսափը աչքերում:

Եւ հիմա էլ ոչ մի գանգրահեր պատանի
Չի գտնի գերեզման այն կորած,
Ուր պոետն է մեռեալ՝ մոնչում կենդանի՝
Նոցա հետ որ ընկան վախուորուած:

Ու կորան զրպարտուած, ինչպէս որ զրպատուեն
Ծաղկունքը՝ թէ աչքեր են օձի,
Թէ ձկները իրենց մայր ծովին էլ կը դաւեն,—
Թէ պարիսպն ընդդէմ է ամրոցի…

Թէ՝ «Արագ երազողն ընդդէմ է Վոլգային»,
Թէ՝ «Մասիս հառաչողն է … Հակա»,
«Ահազանգ է գազանի երազանքն ազգային»,
Էլ ինչ հայ, Վանայ ծով, Սեւան կայ:

Ո՞ւմ բոյնը չքանդեց գաղտնիքը զրպարտման,
Անհատի կոյր կամքը խելայեղ,
Գաղտնիքի գաղտնիքն էլ այժմ բաց, ո՛վ հիմն(3),
Մեղաւորը մէ՞կն էր, թէ՛ սադրանքն անեղ:

Քանզի դեռ որ սարում որ քարն էլ վերցնես՝
Շատ զանկեր դուրս կը գան իր տակից,
Բոլորն էլ մաքրախիղճ՝ Մասիսի ձիւնի պէս,
Բայց ողջն էլ զրպարտուած մի զանկից:

Ու մեր բիւր մայրերի աչքերը բաց են դեռ,
Բաց են բիւր աչքերը քոյրերի,
Բարձրացի՛ր, յուշարձան զոհերի մեր անմեռ,
Բաց աչքերն աչքաբաց կոյրերի:

Օ՛, խօսիր, որպէս լուռ Արարատն իմ գերի,
Երեսունեօթ թուի յուշարձան,
Թող յանեն նահատակ հազարների ազգերի՝
Ծով էին՝ կաթիլին զոհ դարձան:

Բայց ի՞նչ էր կաթիլը՝ թէ ծովը մոնչար,
Թէ եղբայր լինէր մարդը մարդուն,
Թէ մարդը վեր մնար աթոռից ու մթար
Չմոռթէր իր խղճի Աստծուն…

Յաւիտեան յուշերով սպանդը մթագին,
Անիծիր պաշտամունքն յաւիտեան,
Անէծք իմ, ծովացիր դարերի շրթունքին,
Որ մարդիկ գէթ մի օր մարդ մնան:

Որ ծաղկի աչքի մէջ օձի աչք չփնտռեն,
Աստղի մէջ չփնտռեն աչքն օձի
Ի սէր փուչ աթոռի՝ խղճի տեղ քար չընտրեն,
Տուն բերեն սարերն էլ դիմացի…

Գոռա՛, որ սասանուեն զահերը դեռ գալիք,
Զրանան զրպարտման ոչ մի նեղք,
Մոնչա՛, յուշարձա՛ն, մարդը չի խաղալիք՝
Գաղտնիք չի մնալու ոչ մի մեղք…

Մարդացի՛ր յուշարձան, մոնչա՛, տես՝ գալիս
Սերունդները աշխում են վշտահար,
Թէ ինչո՞ւ զոհուեցին բիւրերը պապերիս,
Հայրերիս բիւրերը՝ ո՞ւմ համար:

Մոնչա՛, որ չտան սփինքսի պատասխան,
Բա՛ց աչքերն աչքաբաց կոյրերի,
Խորտակի պաշտամունքն անհատի ինքնիշխան,
Ծով եղիր գթութեան քոյրերի:

Եւ թող սուրբ ամպերն էլ թնդանօթ արձակեն՝
Մի սրտում հազար խիղճ արթնանայ
Աչքի տեսն աստղի բերանը չփակեն
Մարդը միշտ, վեր թէ վար՝ մարդ մնայ:

Որ ամէն գիշեր անահար ամէն տուն,
Ամէն սիրտ ամէն դուռ չսպասեն,
Թէ հիմա կը մտնեն, կը տանեն իր որդուն,
Իր հօրը, կամ իրեն կը տանեն…

Մոնչա՛ երէկուայ լեզուաբանդ՝ լռութիւն
Երեսունեօթ թուի յուշարձան.
Կեանքի ծով, չտեսնես մի կաթիլ բռնութիւն,
Որ մարդիկ անխաթար մարդ մնան:

Որ գիշերն, այսուհետ, ամէն սիրտ, ամէն տուն,
Առանց չար երազի քնեն միշտ,
Յաւիտեան մոնչա՛, ո՛վ խղճի մաքրութիւն,
Որ թաղուի զրպարտիչն ամբարիշտ:

Որ զոռան՝ պիտի չկրկնուի երբեւէ
Աքսորանքն անհամար զոհերի,
Էլ արիւն չի տեսնի մշտարթուն կեանքը վեհ,
Էլ գալիքն աղէտներ չի բերի:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

(1) խլուած, յափշտակուած: (2) Հողմայոյզ մրրիկ: (3) Անմարդի գա- զան:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեց Հ. Նի- կողոս Վ. Քէհեայեան, նախկին տեսուչ Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վար- ժարանին եւ նոր տեսուչ Սեւրի Սամուէլ- Մուրատ վարժարանին:

ՀԻՆ ՎԷՃ ՆՈՐ ԷՋԻ ՎՐԱՅ

ԱՐՈՒԵՍՏ ԿԱՏՈՒ ԾԵԾԵԼՈՒ

Բ.

« Աստուծով հաստատեցաւ տպագրատունս նոր ի նորոյ ի սուրբ աթոռս Էջմիածին ամենայն պարագայիւքն, հոգաբարձութեամբ տեառն Սիմէոնի սրբազան կաթուղիկոսին Երեւանցւոյ, արդեամբ Ջուղայեցի եւ Հինդ բնակեալ բարեպաշտօն Գրիգոր աղային Չաքիկենց ...»:

Տպագրատան անունը, « Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ », քանդակուած՝ շէնքին ճակատը: Թուականը՝ 1771 :

Այսպէս եւ վերջապէս կը կատարուէր Սիմէոնի խնդրանքը կամ երազը :

Լուսաւորիչին անունը եւ բարերարին անունը, երկուքը նոյնը, շնորհիւ Խընդրակատարին (1), իրար կը գրկէին բարձրաշնորհ ներշնչումով մը, իբրեւ արթուն (2) ու լուսարաշխ աչք, ինչպէս առաւօտեան աստղ, Հայաստան աշխարհին վրայ բացուած :

Նոյն տարուան ընթացքին՝ անդին, հեռո՜ւն հեռո՜ւն, Մադրասի մէջ կը բացուէր հայ տպարան մը եւս՝ «արդեամբ» Ջուղայեցի մեծահարուստ առեւտրականին, Շահամիր Շահամիրեանի, անունով իր տղուն՝ Յակոբ Շահամիրեանի, « ազատութեան լոյսը » տարածելու համար Հայաստանի մէջ :

Ուրի՞շ էին մեր առեւտրականները, մեր ունեւորները, ժամանակին :

Էջմիածին գիրք չտուաւ տպագրութեան հիմնարկութեան տարին: Ի՞նչ ճիգեր էր թափեր Սիմէոն, — դիմեր էր Ամսթերտամ, դիմեր էր Զմիւռնիա, եւ հիմա՝ երբ պատրաստ էին տառերը, պատրաստ էր տպագրական մեքենան եւ կանգնած էր տպագրատունը, այս անգամ կը պակսէր թուղթը: Աջ ու ձախ ինկաւ դարձեալ՝ թղթաշինութեան վարպետներ բերելու համար արտասահմանէն : Ի վերջոյ գտաւ երկու ֆրանսացի վարպետներ, որոնք կը հասնին Էջմիածին: Ժողովուրդը նախ կը կարծէ թէ ... բժիշկ են(3), որովհետեւ կուգային Ֆրանսայէն: Իրականին մէջ, գինեմոլ, որկրամոլ, ծոյլ մարդիկ էին, թէեւ վարպետ: « Իրենց լաւ են զգում Արարատեան դաշտի ընտիր խաղողների եւ վանքի գինիների համն առնելով եւ միաբանական սեղանատանը ձրի ճաշելով », բայց առանց լուրջ աշխատանք կատարելու՝ մօտ երկու տարի, միշտ պատրուակ մը յերիւրելով : Ի վերջոյ կաթողիկոսը կը սպառնայ «Փալախայով» եւ սաստուածին պատկեցնելու պատիժով: Եւ ահա վեց ամիս անց՝ պատրաստ է հայկական թուղթը : պատրաստուած նաեւ հայ բանուորներ՝ շարունակելու համար թղթաշինութեան գործը :

Սիմէոն կաթողիկոս կը կատարէ առաջին փորձերը տրամադրելի թուղթերով : Նախ Սաղմոս մը, որ կ՚անցնի անյաջող: Էջմիածնական առաջին հրատարակութիւնը կը համարուի « Զբօսարան հոգեւոր » կամ « Փոքրիկ տաղարան » տպօթաղիրքը (ըստ Գ. Լեւոնեանի՝ մէկ գիրք, ըստ Զարբհանալեանի՝ երկու տարբեր գիրքեր), նոյնպէս անյաջող, այնպէս որ քանի մը տասնեակ օրինակ ձրի կը բաշխուի եւ մնացածը կ՚ոչնչացուի :

Բոլոր այս դժուարութեանց եւ փորձերուն մասին՝ կաթողիկոսը, ժամանակ առ ժամանակ, տեղեկութիւն կուտայ բարերարին, որ 1773 Հոկտեմբեր 17ին եւ 29ին՝ երկու նամակ կը ղրկէ Էջմիածին, «երկուքն մի օրինակ», մէկը Յովհաննէս վարդապետին, միւսը հասարակ մարդու մը ձեռամբ(4), հաղորդելով թէ Շահամիր Շահամիրեան տպարան է բացած, Մադրասի մէջ, իր տղուն անունով եւ արդէն լոյս ընծայած՝ « Պատմագիրք» մը: Այս գիրքէն օրինակ մըն ալ Սիմէոնի ղրկելով՝ բարերարը կարծես կ՚ուզէր հարցնել.— Երկա՞ր եղաւ, ե՞րբ պիտի տեսնենք քու հրատարակութիւններդ: Նամակները Էջմիածին կը հասնին մին 1775 Յունուար, միւսը Մարտ ամսուան մէջ :

Կաթողիկոսը կը մատնուի խոր մտահոգութեան : Հնդկահայ մեծահարուստ աղաներն ալ միացած են Շահամիրեանի ձեռնարկին :

1775 Մայիսին կը պատասխանէ Չաքիկեանին թէ չէ ստացած «Պատմագիրքը» : Միաժամանակ կը պատուիրէ «ասել Շամիր աղային՝ զի մի զուցէ միամտօրէն այնպէս գիրք տպիցէ, որ ազգին եւ եկեղեցւոյս մերոյ վնաս լիցի»:

Իր մտահոգութիւնը կը ծածկէ վերապահութիւն յայտնելով եւ զգուշացնելով : Դեռ «Պատմագիրքը» չտեսած :

1776ին վերջապէս Էջմիածին կը հասնի այդ գիրքը, որ մակագրուած է « Նոր տետրակ որ կոչի Յորդորակ», (բայց Սիմէոն կաթողիկոսի Յիշատակարանը զայն կ՚անուանէ «Յորդորակ մանկանց Հայկազունեաց»), տպուած 1772ին, « Ի քաղաքն Մադրաս, ի տպարանի Յակոբայ Շամիրեան կոչեցելոյ »:

Զայրոյթը կը պայթի Էջմիածնի մէջ : Կաթողիկոսը կը յայտարարէ. « Գրեալ այն ի գլուխն եկն »: Այսինքն զգուշացուցածը պատահեցաւ, որովհետեւ «յառաջացաւ գիրք մը ի տպարանէ անտի, որ կործանիչ էր ազգիս խղճալոյ » :

Այս վերջին խօսքերը կը նշանակեն ... պատերազմի յայտարարութիւն : Պէտք է կռուիլ Մադրասի դէմ : Անշուշտ խելացութիւն պիտի չըլլար բաց պայքարը Շահամիրեանի դէմ, որ ճիշդ Սիմէոնի յատուկ «դիւանագիտութեամբ», մեծարժէք ընծաներով եւ նամակներով, զօրաւոր կապեր հաստատած էր արքունիքներու, զօրավարներու, մելիքներու եւ արքեպիսկոպոսներու հետ : Ահա թէ ինչո՛ւ, կը գրէ Ա. Շ. Մնացականեան, «տեսական – գաղափարաբանական բոլոր մեղադրանքները բարդում է Մովսէս Բաղրամեանի վրայ, որն ամենայարմար թեկնածու էր, թէ ո՛րպէս մի թափառաշրջիկ եւ ընչազուրկ ուսուցիչ, որին սա վաղուց էր ատում, եւ թէ որպէս «Յորդորակի » հետ կապուած անձնաւորութիւն»: Մանաւանդ այն պատրուակով որ գիրքին կողքին վրայ գրուած էր «աշխատութեամբ Մովսէսի Բաղրամեան »:

Այստեղ Ա. Շ. Մնացականեան արիւն–քրտինք կը թափէ հաստատելու համար թէ « հնում աշխատութեամբ նշանակում էր ոչ թէ հեղինակութեամբ, այլ առաջին հերթին՝ աշխատանքով, ջանքով, ճիգով, տառապանքով, նեղութեամբ՝ ինչպէս տեսնում ենք Հայկազեան բառգրքում»: Երեւանցի բանասէրը մեզի չի նկարագրեր Մովսէս Բաղրամեանի «տառապանքը», այլ սակայն կ՚աւելցնէ. «Եթէ անգամ պարզուի, որ այն ժամանակ նոյն Հնդկահայերը այդ բառը նաեւ հեղինակութիւն իմաստով են գործածել, ապա դարձեալ տուեալ դէպքում այն հեղինակութեան հետ կապ չունի »:

Հայկական առածը կ՚ըսէ աստնկ պարագաներու համար. «Թոխ էլ՝ էծ է»: Ա. Շ. Մնացականեան ուխտ ըրած է ջրել Սիմէոն կաթողիկոսի վկայութիւնը, որ բանասիրական ապացոյց էր դարձած 1908էն ետքը, ուրանալու համար Մովսէս Բաղրամեանի հեղինակի իրաւունքը « Յորդորակ »ի վրայ :

Կարեւոր չէ: Ա. Շ. Մնացականեան եւս կ՚ընդունի թէ Սիմէոն կաթողիկոս թողուց առաջին կարգի յանցաւորները (եթէ իրապէս «կործանիչ» էր գիրքը) եւ յարձակեցաւ երրորդ կարգի յանցաւորի մը վրայ : Այսինքն, ոչ երբեք տպագրողներուն վրայ, այլ անոր վրայ՝ զոր ցոյց կուտար իբրեւ հեղինակ : Անշուշտ բանասիրութիւն ընելու համար չէր որ հեղինակ ցոյց կուտար Մովսէս Բաղրամեանը, «որին վաղուց էր ատում »: Ոչ ալ հերքելու համար ... իր ամբաստանութիւնը՝ երբ նոյն հեղինակը կը համարի « տեղեկացեալ սակաւ մի ուսման », մինչ այսօր կը տեսնենք թէ խմբագրելու համար նման գիրք մը, մատենագրական արժէքով շատ բարձր, պայման է ունենալ ինչ որ Սիմէոն կը մերժէ տալ «դիւացնոր » Մովսէս Բաղրամեանի, անորուան «Զբօսարան հոգեւոր » մը խմբագրելու կարողութենէն աւելին :

Որո՞շ է միտքը : Կը խոստովանի, արդէն, ամենայն ... « դիւանագիտութեամբ »: Յիշատակարանը կազմողը եւս նշմարած է «դիւանագիտական» խաղը, — ուրիշ յանցապարտ մը գտնել՝ չվշտացնելու համար Շահամիր Շահամիրեանը. « Եւ առ ի չահել զայս եւս գրեաց »:

Երկար նամակ մըն է այդ գրածը : Ի մէջ այլոց կը բացատրէ թէ տպագրատուն հաստատողը.

1.— «Կա՛մ պարտի լինել ազգի գլուխ եւ հասարակաց հովածու, որ զնախնեաց երանելեաց գրեանս տպիցէ ի լուսաւորութիւն ազգին, որպէս Ջուղայեցի Յակոբն »:

Այսինքն՝ դուն Ջուղայեցի ես, բայց կաթողիկոս չես :

2.— «Կամ պարտի լինել իմաստուն այր՝ անուանի եւ հռչակեալ գիտութեամբ, որ յինքենէ զօգտաւէտ գրեանս շարադրեալ տպեսցէ ի յօգուտ հասարակութեան »:

Այսինքն՝ դուն այնքան իմաստուն չես, որ ... Սաղմոս տպես :

3.— «Եւ կամ թէ ե՛ն եւս ոմանք, որք թէպէտ չեն գիտուն եւ ոչ հասարակաց գլուխ, այլ զտպագրատուն հաստատեալ՝ զհասարակաց ընդունելի գրեանս հրամանաւ մեծաւորաց տպեն եւ վաճառեն, առ ի գտանել այդու զապրուստ »:

Այսինքն դուն հող չունիս օրապահիկ մը վաստկելու, ինչո՞ւ մեր ընելիք բաներով կը զբաղիս :

Եզրակացութիւն .—

1.— «Դու ոչ հասարակաց տէր եւ հովածու ես »: Իմա՝ կաթողիկոս չես՝ բան չես :

2.— «Ո՛չ նշանաւոր իմաստուն ոք »: Իմա՝ Կոօ – Ժան, ֆրանսական ասութեամբ :

3.— « Եւ ոչ ապրուստի կարօտ հասարակ անձն ոք, այլ ե՛ս դու ազնուատոհմ իշխան, եւ յամենայնի փարթամ եւ ունեւոր, եւ գլխաւոր վաճառական մի աշխարհական՝ պարապեալ ի հոգս մարմնական»:

Իմա՝ քու գործդ ըլլայ հարստութիւն աւելցնել եւ հոգեւոր գործով զբաղած մարդոց տալ :

Եւ յանդիմանութիւն մը. —

« Ապա ի՞նչ հարկ էր քեզ, եւ կամ զի՞նչ վայել էր քումդ անուան՝ տաժանմամբ մեծաւ գիր բերել ի Ֆռանկստանու, եւ զտպագրատուն հաստատել, եւ զիշխանազուն որդի տպագրիչ կարգել, որ է գործ գռեհկի եւ յետին աղքատի:

Ճիշդ է թէ կաթողիկոսը ինք եւս տպագրատուն է հաստատած ու տպագրիչ կարգած Իսահակ Եպ. Գեղամացին (Գ. Լեւոնեան կը գրէ... Գեղամեան),— տարբերութիւնն այն է որ ծախքերը ստանձնած է Ջուղայեցի մեծահարուստ Չաքիկենցը : Բայց ամէն Ջուղայեցի վարժուած չէ կամ համաձայն չէ տա՛լ, տա՛լ միայն, տալ «բաշխիշ » եպիսկոպոսներուն ու «սեւագլուխներուն» (Սիմէոն կաթողիկոսի բառերն են), տալ վանքերուն ու կաթողիկոսարաններուն :

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

Արուսեակ ու Նաւարեան այս տեղերն էին որ իրարու կը հանդիպէին, կ՚ըսէր ինքնիրեն Տիրան էֆէնտի, ու այդ գիրքին մէջ այնքան սրտաշարժ նկարագրուած է սիրոյ ժամադրութիւնը ծառերուն խոր ազդեցութիւնը սիրող սրտին վրայ, երբ կարօտակէզ կը տառապի միւսին համար : Արուսեակի սիրտը միշտ Նաւարեանի հետ էր: Երբ սիրտը բացակային յիշատակներուն մէջ կը փնտռէ իր կեանքը, երբ անանք են միայն իր հաճոյքը, հրճուանքը, ըսել է թէ սէրը շատ խոր մտած է, բուժումն անհնարին :

Ու Տիրան էֆէնտի հիմա շատ կը խորհէր, ինք որ ամբողջ ձմեռը անձկութեամբ կը հետեւէր Արուսեակի առանձնակ կեանքին, եւ յոյսը դրած էր գարնանային զուարթութեան վրայ փարատելու համար խեղճ աղջկան տրտմութիւնը:

Նաւարեանի յանկարծական աներեւութանալէն ետքը, ոչ Տիրան էֆէնտի, ոչ Արուսեակ, ոչ Սրբուհի հանըմ խօսք մը փոխանակած էին անոր վրայ : Ամէնքն ալ միեւնոյն զգացումը ունէին: Սրբուհի հանըմ չէր կասկածեր թէ ի՞նչ զգացումով կապուած էին աղջիկն ու այդ երիտասարդը. միայն կը կարծէր որ եղբայրը կը ցաւի այդպիսի անպատիւ երիտասարդ մը տուներնին մտցուցած ըլլալուն, ուստի ձայն չէր հաներ փափկանկատութեամբ : Չմոռնանք ըսելու թէ Ագրիպ էֆէնտի հասկցուցած էր Սրբուհի հանըմին յօդուածին հոգին: Տիրան էֆէնտի եւ Արուսեակ ըմբռնած էին թէ Նաւարեան ընկերային արդի պայմաններուն մէջ ուրիշ բան չունէր ընելիք բայց եթէ ամէն կապ խզել իրենց հետ, չունենալով ապագայի որեւէ յոյս : Երկուքն ալ ջերմապէս կը համակրէին դժբախտ երիտասարդին, բայց ի՞նչ կրնային ընել :

Ձմեռը ամբողջ Արուսեակ ալ աղջինը չէր. դաշնակի վրայ միայն տխուր եղանակներ կը նուագէր. հայերէն որեւէ թերթ կամ գիրք չէր ուզեր ձեռքն իսկ առնել : Բայց Տիրան էֆէնտի գիտեց թէ սենեակին մէջ կը պահէր հին հաւաքածոներ, որք անշուշտ կը պարունակէին Նաւարեանի գրածները : Ընկերութենէ ընդհանրապէս կը փախչէր: Միայն երկուշաբթի գիշերները ընդունելութեանց ներկայ էր եւ կը հսկէր ամէն բանի, համեստ համակերպութեամբ, բայց միշտ տխուր: Ամէն անգամ որ Ագրիպ էֆէնտիի հանդիպէր, գոյնը կը նետէր. Տիրան էֆէնտի շատ գիտած էր Արուսեակի տաղտուկը Ագրիպ էֆէնտիի դէմ : Օր մը խնդալով անոր համար ըսած էր մօրեղբօրը .

— Աս աճբէպը (= կարիճ) :

— Տիրան էֆէնտի ալ խնդացած էր այդ բառախաղին զոր շատ ճիշդ կը գտնէր : Չէր սիրեր Ագրիպ էֆէնտին, եւ այդ դէպքէն քանի մը օր ետքն ալ ըսած էր.

— Շատ Էնտիճեը գործ մը ըրիք :

Ան ինքզինքը արդարացնել ուզած էր :

Արուսեակին բան մը ունենալը մօրն ալ աչքին կը զարնէր .

— Ալ աղջինը չէ, ի՞նչ եղաւ աս աղջկանը կը հարցնէր եղբօրը :

Երիտասարդ աղջիկ է, այս տարիքին մէջ շուտով կը տխրին, կ՚ուրախանան, բան մը չէ, դեղ կ՚երթանք կը զուարճանայ :

Ագրիպ էֆէնտի կը շարունակէր դարպաս ընել Սրբուհի հանըմին, յաղթանակին պտուղը ե՞րբ պիտի քաղէր :

Մայրը օր մը հարցուցած էր աղջկանը թէ ալ ատենը չեկա՞ւ որ սուգը վերջացած համարուի, եւ Ագրիպ էֆէնտիի խօսք տան : Արուսեակ որ Նաւարեանի հեռանալուն պատճառով այլ եւս երկիւղի տեղի չունէր ,

— Մամա, բաւ, ինծի կը սիրես նէ, աս փիս մարդուն խօսքը ինծի մ՚ըներ :

Սրբուհի հանըմ որ արդէն սրտադողի մէջ էր աղջկանը օրէ օր տկարանալուն պատճառաւ, ալ ձայն չհանեց :

Ագրիպ էֆէնտի երբ իր առաջարկը կրկնեց, Տիրան էֆէնտիէն պատասխան ստացաւ թէ Արուսեակ հիմա շատ տկար էր, որեւէ խօսք ընել կարելի չէր. սպասելու էր գարնան :

Շատ տխուր եղաւ այդ գարունը, Արուսեակ օրերով սենեակէն դուրս չէր ելլեր. պտըտած օրերն ալ բերանը չէր բացուեր. ալ մօրեղբօրը հետ կարծիքի փոխանակութիւն, հրճուալի ընթերցումներ վերջացած էին: Արուսեակ միշտ կը սիրէր մօրեղբայրը, բայց լուռ : Տիրան էֆէնտի կը գիտէր որ պտոյտի ելած ատեննին Արուսեակ միշտ ան տեղուանքը կ՚ախորժէր ուր ստէպ գտնուած էին Նաւարեանի հետ : Տիրան էֆէնտի ինքն ալ սկսած էր տանջուիլ. կը ցաւէր իր անխոհեմութեան վրայ : Բայց կ՚անցնէ՞ր մտքէն այդպիսի դէպք մը: Իր սկզբունքը եղած էր թէ խելացի, աշխատասէր, միշտ պարտաճանաչ երիտասարդ մը միշտ պատուական ամուսին մըն է եթէ կը սիրուի իրեն արժանաւոր աղջիկէ մը : Արուսեակի վրայ մեծ վստահութիւն ունէր. կ՚ուզէր որ իր սրտին ու կամքին տէրը ըլլայ :

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(19 Տար.)

...կցի էր Եդուարդ Ռափայէլ, որ ...էր. «Զգիտեմ ճանաչե՞ս զիս իբրեւ ...ք է յազգէ Հայոց, որք տան բազում ...Էջմիածնայ եւ Երուսաղիմայ եւ ոչ ...բնչ գտանեն, բայց «Աստուած գքեզ ...ք»,— սխալին զի չեմ իբրեւ զնո — ...(Դաստիարակութիւն Ս. Արծրունու, ...Սամուէլ Մուրատեանի Կտակի խնդի- ...Թիֆլիզ, 1879, էջ 16): Արդա- ...տորբեր կը մտածէր այս Ջուղայի — ...— «Ես գիտեմ որ իմ գործերը պի- ...օրհնեն զիս» (Լէօ, Հայկ. Տպագրու- ...Հատոր Բ. էջ 585): Այսպէս, կ'ա- ...կէր կատարել թարգմանութիւններ ...գրքերը),— կը բերէք կը տես- ...կը վճարեմ, դրամ չեմ տար որ ձեր ...ձեռով գործածէք (շատ էր խար- ...ած):

...համբերեան եւս դժգոհ այն բարե — ...թեններ, որ կը կայանար մարդա- ...կողմուած համբերչ, գոհարա — ...մատանի, արծաթեայ խաչ, սրն — ...փիլոն, ոսկեղէն, չինեղէն, ... մուրաբայ (5) նուիրելուն ...էջմիածին ղրկուած՝ նուիրակներու ..., կը հիմնէ տպարան մը եւ կը ...կէ գիրքեր, — նպատակը կը ...ցարեմ եւքը:

...կը զայրանա՛յ, սաստիկ կը զայրանայ ...Թողիկոսը: Ասիկա ի՛ր գործն է: Եւ ...վճռած է Էջմիածինը դարձնել ...Հայոց ամենայն գործոց: Ուստի ...յանդիմանէ, կը կշտամբէ, կ'անարգէ, ...սպառնայ: Բայց կը զգայ թէ շատ ա- ...գնաց: Դիմացինը «քալանթար» ...(6), ոչ ալ «տառուղայ» (7), ոչ ալ ...«գեաղա» (8), ինչպէս կ'անուանէ այն ա- ...ղորդները, որոնք կը գործեն ինքնա — ...: Եւ կ'աւելցնէ.

—«Այս թօհմաթս(9) քեզ չէ, սիրե — ...իմ (Շահմիր աղա), գիտեմ, միա — ...ես ղու»:

...հրաշահելու համար զայն, կը շարու- ...կէ.

—«Պահեցի այժմ զպատիւդ՝ խնայե — ...ի քեզ»:

...է, «փոխանակ քեզ ծեծելու՝ կը ...եմ Մովսէսը»: Եւ սակայն հինգ պա — ...կը գնէ վերջնագրի ձեւով. «Ապա ...գայս հնգեսին պատուէրս մեր, որք ...ամենայնի օգտակար են, եթէ առնիցէք, ...լ էք, եւ եւս լիջիք օրհնելք ...Աստուծոյ եւ ի մէնջ: Ապա թէ զանց ա- ...ոչ կատարեցիք, հարկ է ինձ այ- ...հասարակածանայց կոնդակաւ ...յամենայն երկիր զանօրինակ արար- ...ձեր»:

...ի՞նչ են «անօրինակ արարքները», ...գործեր են «Ազդարար»ի հրատա — ...ները, կը ներկայացնենք յաջոր — ...համաձայն գիրքին բովանդակու — ...: Այսօր, Սիմէոնի հինգ պահանջ — ...կուտանք միայն մին՝ իբրեւ լու — ...թիւն կաթողիկոսական արբազան ...թին կամ ... Էջմիածին — Մադ — ...պայքարին:

— «Տպագրատունն զայն խափանեսցէ ի սպառ»:

Քանդե՛լ Մադրասի տպարանը:

Կը յիշեցնէ .. Քենդրիի հրամանը առ Թրուշչեւ, Քուպայի տաղնապին առթիւ:

Նո՛յն հրամանը, ճի՛շդ եւ ճիշդ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) *Սիմէոն*.— Եբրայերէն կը նշանակէ խնդրակատար:

(2) *Գրիգոր*.— Յունարէն կը նշանակէ արթուն:

(3) Մելիք Յովսէփ մարդ կը ղրկէ կաթողիկոսին, որ Ղարաբաղ ղրկէ Ֆրանսացիները՝ դարմանել տալու համար իր հիւանդ տղան:

(4) Շատ ու շատ հետաքրքրական է Յիշատակարանը, բայց այնքան խառնափրնդոր գրուած՝ որ յաճախ շփոթութիւն կը ստեղծէ թուականներու, ինչպէս եւ այլ պարագաներու շուրջ: Մանրամասնութիւններ կան, որ չես գիտեր երբեմն թէ որո՛ւ կը վերաբերին: Յիշատակարանը կազմողն է, ինչպէս գրեցինք, Յովհաննէս սարկաւագ, եւքէն՝ եպիսկոպոս Խաժակ անունով: Կը թուի թէ ուրիշ գրիչներ ալ խառնուած են Յիշատակարանին խմբագրութեան մէջ, վկայ սա հանելուկը.

Նուաստ ծառայս վեհին մեծի,
Յովհաննէս պետս անարի,
Յուսալով յԱստուածն ամենի,
Որ միշտ լինու զլէտս ձրի,
Կրկին ի յայս գործ ձեռնարկի,
(Յիշատակարանի մասին է խօսքը)
Առ ի գրել բատ իմ կարի,
Ի սէր եղբօրս հոգեւորի,
Խաչակայ գիտնոյ պետի,
Ձծանրութիւնս նորին բարձի,
Ըստ Առաքելոյն Պօղոսի:

Այստեղ «պետ» կը նշանակէ վարդապետ, բայց ո՞վ է այս Յովհաննէսը՝ որ վարդապետ է եւ կը ձեռնարկէ 1774 տարուան արձանագրութեանց: Երկրորդ գրի՞չ մը:

(5) *Մուրաբայ*.— Այս բառին ստուգաբանութիւնը կը մնայ վիճելի: Ոմանք պարսկերէն ուղղագրութեամբ՝ կը գրեն միմ րէ պէ էլիֆ, ուրիշներ արաբերէն ուղղագրութեամբ՝ միմ րէ պէ այն: Ոմանք արմատը կը դնեն «րէպ», ուրիշներ կը հանեն «թէրպիէ» բառէն: Ոմանք ֆրանսերէն կը թարգմանեն *քոնֆի*, ուրիշներ՝ *մարմըլատ*: Թուրքերը՝ *րէչէլ*: Հայերը՝ բանդակ: Աղբալեան գեղեցիկ ոտանաւոր մը ունի «ընկոյզի մուրաբա — յին» մասին (տես *Հայ-Բոյժ*):

(6) *Քալանթար*.— Պարսկերէն՝ լիրբ, անկիրթ (Տէմէզօնի բառարան): Նաեւ աղխլանք՝ դուռը փակելու համար: Նաեւ ծակ տախտակ, որու ծակին մէջ կը կղպեն չարագործներուն ոտքերը: Նաեւ՝ տիտղոս (տես *Յիշ*. էջ 254):

(7) *Տարուղայ*.— Պարսկերէն՝ ոստիկանապետ, գիւղապետ (Տէմէզօն): Ջաղաթայերէն՝ սուպաշի (Գէորգ Դպիր): Իսկ «տարուղ»՝ ենիչերի աղասը: Նաեւ տիտղոս (*Յիշ*. էջ 584):

(8) *Գեաղա*.— Գրուած է կեատայ: Պարսկերէն՝ մուրացիկ: Ըստ Մալխասեանի՝ հասարակ ծառայ, մանաւանդ փոքրահասակ: Հայերէն կոտակ բա՞ռն է արդեօք՝ ծագումով պահլաւերէն:

(9) *Թոհմաթ*.— Արաբերէն՝ մեղադրանք, յանդիմանութիւն:

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Ժամանակին այր ու կին մը կային, որոնք իրարու հետ երբեք համաձայն չէին ապրեր: Մարդը կնոջը յիմար կ'ըսէր, իսկ կինը՝ ամուսնին... ու չարունակ կը կռուէին:

Օր մը, մարդը քանի մը թիթեղ իւղ եւ քանի մը տոպրակ բրինձ կ'առնէ, կուտայ գործաւորի մը կռնակը եւ կը տանի տուն:

Կինը երբ այս կը տեսնէ, կը բարկանայ.

— Ա՛խ մարդ, երբ քեզի յիմար ես կ'ըսեմ չես հաւատար: Այսքան իւղն ու բրինձը մէկ անգամէն ինչո՞ւ ես բերեր տուն. տուրդ հարսնի՞քը պիտի ընես:

— Ի՛նչ հարսնիք, ա՛յ կնիկ... դուն ի՞նչ կը խօսիս: Տա՛ր, պահէ՛... բարեկենդանին համար առի:

Կինը կը հանդստանայ ու կը տանի կը պահէ իւղն ու բրինձը:

Ժամանակ կ'անցնի: Կինը կը սպասէ՛, կը սպասէ՛, բայց Բարեկենդանը չի գար: Օր մըն ալ երբ դրան առջեւ կը նստէր, կը տեսնէ թէ մարդ մը վազն ի վազ կ'անցնի փողոցէն: Ձեռքը բերնին կը դնէ ու կը պոռայ.

— Եղբա՛յր, եղբայր, վայրկեան մը կեցի՛ր:

Տղան կանգ կ'առնէ:

— Բարեկենդանը դո՞ւն ես, կը հարցնէ կինը:

Անցորդը կարծելով որ կինը խելքէն պակաս է, կը պատասխանէ.

— Այո, ես եմ Բարեկենդանը, քոյրիկ, ինչո՞ւ հարցուցիր...:

— Անոր համար հարցուցի որ, մենք հոս քու ծառադ չենք: Որքա՛ն որ պահեցինք քու իւղդ ու բրինձդ կը բաւէ... չե՞ս ամչնար... ինչո՞ւ չես գար ու ապրանքդ չես տանիր:

— Ինչո՞ւ կը նեղուիս քոյրիկս... Ես ճիշդ այս պատճառաւ հոս եմ եկեր: Երկար ատենէ ի վեր ձեր տունը կը փրնտռէի, բայց չէի գտներ:

— Եկուր առ ուրեմն:

Մարդը ուրախութեամբ ներս կը մտնէ տունէն, կը շալկէ շուտով իւղն ու բրինձը, ու եկած ճամբէն ետ կը դառնայ դէպի իր գիւղը:

Գիշերը, երբ ամուսինը տուն կը դառնայ, կինը կ'ըսէ անոր.

— Վերջապէս Բարեկենդանը եկաւ այսօր: Իր ապրանքը յանձնեցի իրեն: Առաւ, տարաւ:

— Ո՞ր Բարեկենդանը, ո՞ր ապրանքը:

— Սա իւղն ու բրինձը: Տեսայ որ փողոցին վարի կողմէն կուգար: Մեր տունը կը փնտռէ եղեր: Քովս կանչեցի, լաւ մը խայտառակ ընելէ յետոյ շալակը տուի որպէսզի տանի:

— Վա՛յ յիմար կին... երբ յիմար կ'ըսեմ, խակապէս յիմար ես... ո՞ր կողմը գնաց:

— Սա կողմը:

Մարդը անմիջապէս ձի կը նստի, կ'իյնայ Բարեկենդանին ետեւը: Քիչ վերջ կը մօտենայ Բարեկենդանին որ լսելով ձիուն ոտնաձայնը կը հասկնայ թէ կնոջ ամուսինն է գինքը հետապնդողը, կը պահէ իւղն ու բրինձը ճամբուն եզերքը եւ կ'ըսպասէ:

Մարդը երբ կը մօտենայ բոլորովին.

— Բարեւ, կ'ըսէ:

— Աստուծոյ բարին:

— Այս ճամբէն մարդ մը անցա՞ւ քիչ առաջ:

— Անցաւ:

— Ի՞նչ ունէր շալակը:

— Իւղ եւ բրինձ:

— Ես այդ կը փնտռեմ արդէն: Որքա՞ն ատեն եղաւ...

— Բաւական:

— Եթէ ձին քշեմ, կրնա՞մ հասնիլ...

— Դուն ձիով ան ոտքով, ի՞նչպէս կը հասնիս: Մինչեւ որ քու ձիդ չորս ոտքը կոխէ— մէ՛կ, երկո՛ւ, երե՛ք, չո՛րս — մարդը երկու ոտքով — մէ՛կ, երկո՛ւ, մէ՛կ երկո՛ւ, մէ՛կ երկո՛ւ շուտ շուտ կը հեռանայ:

— Շատ լաւ ի՞նչ ընեմ:

— Ինչ որ պէտք է ընես: Ձիդ հոս իմ քովս ձգէ, դուն ալ անոր պէս ոտքով գնա՛: Եթէ՛ վազես թերեւս կը հասնիս:

— Լաւ խելք տուիր, կ'ըսէ ամուսինը, վար կ'իջնէ, ձին մարդուն քով կը ձգէ եւ ինք քալելով ճամբայ կ'ելլէ. հազիւ կը հեռանայ, Բարեկենդանը իւղն ու բրինձը ձիուն շալակը կը բեռցնէ եւ ճամբէն դուրս տարբեր ուղղութեամբ կը մեկնի:

Ամուսինը բաւական ատեն քալելով կ'երթայ, կ'երթայ, երբ կը տեսնէ թէ չի հասնիր մարդուն, ճարահատ ետ կը դառնայ: Ետ կը դառնայ, բայց ի՞նչ տեսնէ... ձին ալ չկայ: Գլուխը կախ կը հասնի տուն: Կինը երբ կ'իմանայ եղածը, դարձեալ կը սկսին կռուիլ, մարդը իւղ ու բրինձի համար, իսկ կինը՝ ձիու:

Կ'ըսեն թէ մինչեւ այսօր ալ դեռ կը կռուին: Մարդը կնոջը յիմար կ'ըսէ, իսկ կինը՝ ամուսինին եւ Բարեկենդանը կը լսէ այս կռիւը ու կը ծիծաղի:

Յ. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Քահանան ոսկրէ կոթով թրքական նի — ...ի մը վրայ յեցած կը շարունակէր.

— Դուք ամէնքդ ալ գիտէք, թէ սա ինչ ... ինծի: Ձեզմէ ո՞ր մէկը ինձմէ ա — ...ի իրաւունք ունի այս զաղանին վերջ ...լու:

Այս հարցումին ոչ ոք պատասխանեց: ...եթէ ամէնքը ներկայ էին՝ երբ քահա- ...նստարանի մը կապած՝ եռացած ջու- ...վ կը խոստովանցնէին իր եկեղեցին ...ները գտնելու համար:

— Դուք գացէք զինուորներուն հետ,— ...շանակեց քահանան,— որքան որ ...ք անոնց պաշտպանութեան տակ, ...կարելի եղածին չափ ցրուած ու ...ներ ճամբաներէ: Աստուած ձեզ ա — ...նքդ օրհնէ ու տուն առաջնորդէ:

Ու ձեռքը տարածեց օրհնելով:

Կրակ վառելը կէս մնաց: Մէկը միւսին ետեւէն ցատկեցին իրենց բաժին ընկած կառքին վրայ.

— Ցառաջ. Աստուած օգնական:

Գնչուն ալ ցատկեց իր կառքին վրայ ու ետ դառնալով գոչեց գնչուհիին.

— Ետեւէս, Եղսոյ:

Գասպար իր կառքը կապեց Մարդրիոսի կառքին ու իրարու քով նստան.

— Աղէկ մը չարչարեցէք — գոչեց քահանային:

— Կրակը մի խնայէք — պոռաց կին մըն ալ:

Ու կարգաւ հեռացան:

Ամէնէն վերջ կառապանը մնաց՝ զոր Թուրքերը իբր խոհարար կը գործածէին:

— Բայց, վայ քու խաչած հոգիդ, դէմքով Մահմէտիդ, չեմ հեռանար մինչեւ որ կերած ապտակս չհատուցանեմ.— ըսաւ ու գործադրեց:

Քահանան առանձին մնաց Թուրքին հետ:

ԺԱ.

Գրիգոր երազի մէջ ըլլալ կը թուէր, մինչ Թոպոյին քովէն կը ձիավարէր՝ նստած իր աշխոյժ, փոքրիկ, թրքական երիվարին վրայ՝ կը մտածէր, թէ ինչ զարմանալի կերպով այս մեծ փառքին հասաւ:

Մերթ ձին, մերթ սուրը կը դիտէր: Երբեմն երբեմն ձին կը շոյէր կամ սուրը կը քաշէր: Եթէ յանկարծ Թուրքերու հանդիպէին ու Թոպօ ըսէր. «Զարկ Գրիգոր». վստահ՝ Գրիգոր ամբողջ Թուրք բանակի մը վրայ կը յարձակէր:

Դէպի հիւսիս կ'երթային Մեչէքի մայր ճամբուն վրայէն:

Արդէն մայրամուտ էր: Երկինքը պատառոտուն ամպերով ծածկուած էր, ու արեւու վերջին ոսկի ճառագայթները երկինքը այնպէս մը կը լուսաւորէին՝ կարծես ոսկի փոշերով զարդարուած ըլլար:

Մինչ դառիվայրէն կ'իջնէին՝ Տոպոյի ձին յանկարծ կեցաւ, կարծես ոտքերը գետին մխուած ըլլային: Գլուխը բարձրացուց ու ականջները սրելով կը խրխնջար եւ անհանգստօրէն կերպով գետինը կը փորէր:

Տոպօ ետ նայեցաւ ու գլուխը շարժեց.

— Չիս Թուրքերու հոտ կ'առնէ. կենանք:

Մեկնելու ժամանակ երկու զինուորներ առաջ ղրկած էր. անոնց սպասեցին: Քանի մը վայրկեան վերջ երկուքն ալ սրարշաւ դարձան:

— Վարը ձորին մէջէն Թուրքերու գունդ մը կուգայ մայր ճամբով,— իմացուց անոնցմէ մէկը Տոպոյին:

— Զինուորական կարգով կը քալեն,— աւելցուց միւսը:

— Հեռո՞ւ են,— հարցուց Տոպօ:

— Շատ հեռու, հոս հասնելու համար երկու ժամի ալ պէտք ունին:

— Քանի՞ հոգի կրնան ըլլալ:

— Երկու հարիւր հոգի ալ կան:

— Մայր ճամբո՞վ կուգան:

— Այո, մայր ճամբէն:

— Անոնք ալ գերիներ ունի՞ն:

— Գերիներ եւ բազմաթիւ կառքեր:

— Վայ, աւաղակ շուներ, անշուշտ Քասոնի վերջին խումբն է: Նոյն շուներն են, անոնց վրայ ալ կը յարձակինք:

Մայր ճամբան լայն ու օձապտոյտ կը բարձրանար Մեչէք լերան վրայ: Տոպօ իր խումբին այնպիսի տեղ մը փնտռեց՝ ուր ճամբուն դարձուածքը դուրս ցցուած ժայռով մը կը ծածկուէր: Հոն լաւ կրնային պահուըտիլ ու յանկարծակիի բերել Թուրքերը:

— Բաւական հոգի կա՞նք,— հարցուց բծաւոր դէմքով խարտեաշ երիտասարդ զինուոր մը, որուն վրայ առաջին ակնարկէն կը տեսնուէր, թէ փափուկ բարձերու վրայ մեծցած ըլլալու էր:

— Բաւական, Գէորգ,— ժպտեցաւ Տոպօ.— Երբ օրհնութիւնը ասանկ յանկարծակի իջնէ անոնց գլխուն, ժամանակ չեն ունենար հաշուելու, թէ քանի հոգի ենք: Մինչեւ որ հոս հասնին՝ արդէն մութն ալ իջած կ'ըլլայ: Յետոյ եթէ չկարենանք ալ բոլորը ջարդել՝ կը բաւէ որ ցրուին. գիւղերուն մէջ ապա մէկիկ մէկիկ անոնց գործը կը տեսնեն:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի, Սեպտեմբեր 11 եւ 12, ժամը 20·30ին (Ուրբաթ եւ Շաբաթ) : Կը հրաւիրուին Ռոմանի ընկերները եւ Նոր Սերունդը :

Կը դասախօսէ՝

ԸՆԿ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

''ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ''

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Տրջանաւարտ աշակերտներու ստակաթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան :

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին *պանտը* կցել) եւ երեք փրանք :

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները :

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե·ի շքեղ սրահներուն մէջ Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են : Անոնք որ կը փափաքին գրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԳՆՈՐԴ

Grossiste acheterait comptant tricots grosses mailles, si bon prix.

NEW-TEX, 43 rue du Caire, PARIS.

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երիտասարդ զոյգի մը համար, առանց զաւկի, կահաւորուած սենեակ մը կը փնտռուի, խոհանոցով եւ բաղնիքով, Փարիզի մէջ : Հեռաձայնել — CEN. 94-91

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 փր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 փր.
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի	
		6ական
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 փր.
	Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը	7 փր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*բանաստեղծ.*)	10 փր.
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 փր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան Փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

— * —

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	փր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՛նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին նառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիք ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ :
Դիմել հեղինակին Յառաջի հասցէով

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝	Շրջանակով
200 Ն. Ֆ.	300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette.
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

★

ԻՐԱՆԻ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1 հոգինոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգինոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ

« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES · BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ խղանկերներ, պատի գեղեցիկ թուղթերու նոր ընտրութիւն: — ծածկոցներ. — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 ֆր.	Հատը	0.30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MARDI 8 SEPTEMBRE 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10103 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — N° 10.103

«ԵՐԵՍՈՒՆԸԵՕԹԸ ԹՈՒԻՆ ԱՀԱՒՈ՞Ր...»

—o—

1937 — վկայութեամբ Հայաստանի ...տասեղծ Յովհաննէս Շիրազի՝ ...տա— ...մբ, երկրորդ Սպանդի (*) : ...պանդ, կիրառուած ոչ թէ Թուրքին ...րմէն, այլ՝ ռուսին եւ հայուն բոլշե— ...իկ :

«Երեսունեօթը Թուին ահաւոր» ան— ...ացան, անյայտացան կամ աքսոր— ...ւեցան Հայաստանի գրողներ ու պետ— ...կան մեծանուն՝ Չարենց, Բակունց, Թո— ...թելինց, Զապել Եսայեան, Լեո-Կամ— ...ար, Մահարի, Նորենց, Ալազան, Մը— ...ջոյեան Արմէն եւ ցանկ մը, որ ծայր ...նի :

«Երեսուներեօթը Թուին ահաւոր» պա— ...ահատուեցան Հայաստանի վարիչներ՝ ...պետական թէ կուսակցական՝ վարչապետ ...Խանջեան, Կենտկոմի Ա. քարտու— ...Հ. Ամատունի, Ժողկոմխորհուրդի ...ախագահներ Մ. Համբարձումեան, Սա— ...Տէր - Գաբրիէլեան, Նախարարներ ...Մռաւեան, Դրաստամատ Տէր — ...Սիմոնեան եւ ցանկ մը տակաւին, որ ...ծայր չունի :

«Երեսունեօթը Թուին ահաւոր» սըսծ— ...ացան հայ զինուորականներ ու հրամա— ...տարներ, հասարակական գործիչներ ...վարիչներ, կուսակցական ու պետա — ...առաջնորդներ : Եւ ցայսօր, ոչ ոք ...ւ առուղել ու գիտնալ, թէ քանի ...րը» զոհ գացին երեսունեօթը թուի ...պանդին :

...ո՞ւ այս անդուռ ու անլուր ոճիրը, ...ային :

...րովհետեւ, կը վկայէ Շիրազ, ողջ ...ութեան, ողջ ընտրանին զրպարտուե— ...եւ գահիճները բսին, թէ «ծաղկուն— ...աչեր են օձի» :

...հետեւաբար, հարկ էր հնձել «օձի աչ— ...երով» հայ «ծաղիկ»ները բոլոր. մոր— ...լ, յօշոտել, աքսորել ո՛ղջ Հայու— ...թեան, ո՛ղջ ընտրանին :

...ուցէ մնաց, վերապրեցաւ Հայու— ...թեան «մարմինը», սակայն՝ անգլուխ, ...տէր, անդէկ գիտակ դարձած, որուն ի... «մարդկանց փոխարէն ամպերը գո— ...ցին, սղացին պապանձուած սար ու ...որ» :

...Այժմ, հայապաշտ պոետը Շիրազ կը ...անջէ, որ «երեսունեօթը թուի յու— ...րձան» կանգնուի, որպէսզի «յաւէտ ...աստակ հագարները հայ ժողովուր— ...րն» :

...ման յուշարձան Մոսկուան թոյլ չի՛ ...ր, ինչպէս արգիլեց ու կ՚արգիլէ ...յուշարձան մը՝ «1915 Ապրիլ»ի : 1936 — ...տարիներուն ոչ միայն հայ, այլեւ ...խորհրդային բոլոր ժողովուրդներու դէմ ...գործուած ահաւոր ոճիրներուն համար ...Մոսկուան գտած է «բացատրութիւն» : ...Երկու տարի կախաղանները կանգ չա— ...ին, երկու տարի գնդակահարութիւնն— ...անընդհատ շարունակուեցան, երկու ...տարի արեան գետեր հոսեցան, որովհե— ...ւ խորհրդային իրականութեան մէջ կը ...տիրէր ... անհատի պաշտամո՛ւնքը : ...Սակայն, ի՞նչպէս .. կը բացագանչէ ...Շիրազ :

«Մեղաւորը մէ՞կն էր, թէ սադրանքը ...ահեղ» :

...Եւ ի՞նչպէս կրնար մէկ հատիկ մարդ ...հասկանացու՝ ժողովուրդներ անճիտել, ...գեր սրածել, անհամար զանգուածներ ...աքսորել, բիւր բիւրաւոր ընտրեալներ ...ոչնչացնել, եթէ չըլլար «սադրանքն ...ահեղ» :

«Սադրա՛նք»ն էր, որ ծնունդ տուաւ ...մոլին հրէշին :

«Սադրա՛նք»ն էր, որ հնարաւոր դար— ...ուց ճիւաղութիւնը սթալինեան :

«Սադրա՛նք»ն էր, որ դայն ոչ միայն հանդուրժեց, այլեւ Աստուածացուց Մարդասպանը չգերազանցուած :

... «Երեսունեօթը Թուին ահաւոր» հազար անգամ խաչուած հայ ժողովուրդը կրկին խաչ բարձրացաւ, ոչ թէ միջնադարեան բռնապետի մը քմահաճոյքին ի պատասխան, այլ բաւարարելու համար այն «սադրանքը ահեղ» որ Բոլշեւիզմ կը կոչուի :

Շիրազ կ՚ուզէ, որ Հայաստանի մէջ «Անմեղութեան Յուշարձան» բարձրացուի, որպէսզի «յաւէտ նահատակ հագարներ»ն աղդին :

«Բարձրացի՛ր, յուշարձան զոհերի, մեր անմեռ», կը բացագանչէ պոետը. «Բա՛ց աչքերն աչքաբաց կոյրերի» :

Տարաբախտաբար, անհնա՛ր է այս :

«Աչքաբաց կոյրերի» աչքերը չեն բացուիր : Ոչ թէ հոն, ուր կը շարունակուի «սադրանքը ահեղ», հոն, ուր վը— տանգաւոր է ճշմարտութիւնը դիտել բաց աչքերով, հոն, ուր բաց աչքերուն ար— գիլուած է տեսնուած ճշմարտութիւնն իսկ ճանչնալ, այլ ամէն այն տեղ, ուր մարդիկ գիտակցօրէ՛ն ու կամովին՝ ԿՈՅՐ ԵՆ ԱՉՔԱԲԱՑ :

Հետեւաբար, Շիրազի բոլոր աղեկէզ ճիչերը եւ բոլոր «Շիրազ»ներու բոլոր վկայութիւնները անզօր են կերպարանափոխելու հայ տարագրութեան աչքաբաց կոյրերը :

Աչքաբաց այդ կոյրերուն համար փոյթ չէ այն երկրորդ Սպանդը, որ տեղի ունեցաւ «երեսունեօթը թուին ահաւոր»...

Աչքաբաց այդ կոյրերուն համար չարամիտներու կողմէ հեղինակուած բան մըն է այն «սադրանքը ահեղ», որուն հետեւանքը եղաւ Սպանդը երկրորդ :

Աչքաբաց այդ կոյրերը չտեսան, չեն տեսներ այսօր ու պիտի չտեսնեն երբեք, որ այդ սադրանքին համար հայ հող, հայ մշակոյթ, հայ իրաւունք, հայ ժողովուրդ ու հայ դատ վաճառելի են՝ փոխան այլ հաշիւներու եւ շահերու :

«Երեսունեօթը Թուին ահաւոր» նահատակուած Չարենցներու եւ Խանջեաններու, Զապել Եսայեաններու եւ Դրաստամատ Սիմոնեաններու «յանցանք»ներէն գլխաւոր այն էր, որ Դաշնակցութեան ազգային դաւանանքը կը քարոզէին, Դաշնակցութեան նահատակուած հերոսները կը փառաբանէին — Ք. Միքայէլեանէն մինչեւ Արամ, եւ Իշխանէն մինչեւ Ահարոնեան — եւ վերջապէս՝ Դաշնակցութեան գործերը կը փորձէին յաւերժացնել — Պանք Օթոմանէն մինչեւ Խանասոր — ոչ թէ իբրեւ «դէպք» այլ՝ ԻԲՐԵՒ ՈԳԻ, իբրեւ հարազատ ԱԶԱՏԱՏԵՆՉՈՒԹԵԱՆ : Իբրեւ անխարդախ վկայութիւն՝ ազատ եւ անկախ հայրենիքի անմեռ ՀԱՅ ԻՏԷԱԼԻՆ :

Այս իրողութեան լրիւ ծանօթ են Շիրազ եւ բոլոր «Շիրազները» Հայաստանի, այս ճշմարտութիւնը գիտեն բոլոր գրողներն ու գիտունները՝ ո՛ղջ մտաւորականութիւնը Հայաստանի : Քսաներորդ դարու հայ իրականութեան ա՛յս խարխուխին ապաւինած է բովանդակ Հայութիւնը Հայաստանի :

Պիտի անցնի այն «սադրանքը ահեղ», որուն վարիչները թոյլ չեն տար, որ այսօր Հայաստանի մէջ յուշարձաններ բարձրանան՝ ըլլա՛յ 1915ի, ըլլա՛յ 1937ի Սպանդները ոգեկոչող :

Շիրազները հազար վկայութեամբ կը վկայեն, որ կանգուն են արիները Հայաստանի :

Անկէ աւելի ներշնչող ու ներգործ ուժ չկայ երկնքի տակ, նաեւ տարագրութեան արիները պահելու պատրաստ ու ոտքի :

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

(*) Տես «Յառաջ» Սեպտ. 6 :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՆՔ ԵԹԷ...»

Կ՚ԸՍԷ ԻՆԷՕՆԻՒ

«Եթէ Մակարիոս էնոսիս հռչակէ, պատերազմ կը յայտարարենք» ըսած է Ինէօնիւ, իր խորհրդարանական խմբակին ղոնփակ նիստին առջեւ : Ըստ Հիւրիէթ թերթին, Ինէօնիւ ճշդած է նաեւ թէ Ուաշինկթըն դիմած է հարցնելու համար թէ Միացեալ Նահանգները Թուրքիոյ կողքին պիտի ըլլա՞ն եթէ Յունաստանի հետ պատերազմի մը պարագային, Խորհ. Միութիւնը Թուրքիոյ վրայ յարձակի : Ամերիկացիք պատասխանած կ՚ըլլան «ձեզ մինակ չենք ձգեր» :

Թրքական թերթը կ՚աւելցնէ թէ Ինէօնիւ ըսած է որ «վերջնական ապահովութիւն» կ՚ուզէ : Ըստ Թուրքիոյ վարչապետին Պուլկարիա եւ Եուկոսլաւիա ղօրավիգ չեն կրնար Յունաստանի պատերազմի պարագային : Ինէօնիւ մեծ պետութեանց թելադրած է որ իրենց շահը կը պահանջէ չմիջամտել յոյնեւթուրք պատերազմի մը : Թուրքիա որոշած է նաեւ ջնջել վճարման եւ առեւտրական համաձայնագիրը զոր ունի Յունաստանի հետ 1953էն ի վեր եւ որ կը վերջանար յառաջիկայ Նոյեմբեր 7ին :

Ամէն պարագայի մէջ, Կիպրոսի կացութիւնը շատ ծանր է եւ ֆրանսական հեռատեսիլն իսկ պարտաւորուեցաւ խոստովանիլ թէ Թուրքիա «ապօրինի եւ դրդիչ» որոշումներ տուած է, արտաքսելով Պոլսոյ Յոյները Սեպտ. 16ին :

Աթէնքի մէջ, Փափանտրէու ճառ մը խօսած է Սելանիկի միջազգ. տօնավաճառին բացման առթիւ : Կոչը զոր յոյն վարչապետը ըրած է յուզիչ կը նկատուի բոլորին կողմէ : Ուղղուած Ատլանտեան Ուխտին, Փափանտրէու հրաւէր կարդացած է կազմակերպութեան որպէսզի կեցնէ պատերազմի սպառնալիքները եւ զօրավիգ կենայ Յունաստանի թրքական յարձակման մը պարագային :

«Ատլանտեան Ուխտին առջեւ, կ՚ամբաստանեմ Թուրք կառավարութիւնը իբրեւ թշնամի մը խաղաղութեան : Կ՚ամբաստանեմ Թուրք կառավարութիւնը այն պատերազմական ճառին համար զոր վարչապետը արտասանեց : Զայն կ՚ամբաստանեմ նաեւ Ապահովութեան խորհուրդին եւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան առջեւ : Ըսինք եւ կը կրկնենք .— Խելագարի գործ կը նկատենք պատերազմը : Բայց եթէ Թուրքերը խելագարներու տունը մտնեն, մենք ալ կը հետեւինք, որովհետեւ պաշտպանութիւնը նուիրական պարտականութիւն մըն է : Եթէ Թուրքիոյ վարչապետը կը խորհի թէ պատերազմի սպառնալիքներով, ապարէզ պիտի կարդայ Յունաստանի, կը սխալի : Յունաստան երբեք չէ վախցած, պարտականութեան առջեւ եւ չէ փախած կռուէն : Հոս է իր փառքը : Կատարած է եւ պիտի կատարէ իր լրիւ պարտականութիւնը երբ ժամը հնչէ» :

Խոր յուսախաբութիւն մը կը տիրէ նաեւ Նիւ Եորք, ուր թէ Անգարա եւ թէ Աթէնք ստիպողական նիստ պահանջած են Ապահովութեան Խորհուրդէն, նկատի առնելով Թուրքեւյոյն յարաբերութեանց արագընթաց վատթարացումը եւ «ապօրինի միջոցները զորս Թուրքիա ձեռք առած է Պոլսոյ Յոյներուն դէմ» : Խորհրդային պատուիրակին զրկած իր նամակին մէջ, որ այս ամսուան նախագահն է, Պիցիոս կը շեշտէ թէ Պոլսոյ Յոյներուն արտաքսումը «զանգուածային աքսորի մը բնոյթը ստացած է» :

Թուրքերն ալ ետ չմնալու համար, բողոքագիր մը ներկայացուցած է Յունաստանի դէմ :

Թրքական մամուլը այլեւս չի գրեր «եթէ պատերազմը ըլլայ» այլ՝ «երբ պիտի ըլլայ» :

ՄԱՌՆԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

—o—

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼԻ ՃԱՌԸ

1914, Սեպտեմբեր վեցին Կալիէնի եւ Ժոֆր կ՚որոշէին մղել այն յարձակումը, որ պիտի դառնար Ֆրանսայի Պատմութեան ամէնէն փայլուն էջերէն մէկը եւ պիտի յիշատակուէր իբրեւ Մառնի ճակատամարտ :

Այս յիսնամեայ ոգեկոչումին առթիւ, Նախագահ տը Կոլ Կիրակի օր այցելեց Մօ, Էսթերնէ, Պառ — Սիւր — Օպ եւ վերջապէս Ռենս ուր տեղի կ՚ունենար յիշատակի տողանցքը : Ֆրանսական բանակի կողքին, տողանցեցին նաեւ անգլիական եւ պելժիական զինուորական ղունդեր :

Արարողութենէն ետք, Ռենսի Մայր Եկեղեցւոյ առջեւ, տը Կոլ կ՚արտասանէր իր ճառը :

Նախագահը պատմականը ըրաւ այդ օրերու դէպքերուն, բացատրեց թէ ի՞նչպէս որոշուեցաւ յարձակումը, ի՞նչ էր ժողովուրդին ոգին եւ բանակին բարոյականը :

Իր եզրակացութեան մէջ, տը Կոլ շեշտեց .— «Ֆրանսա եւ իր բանակը յաղթած էին Մառնի վրայ : Եթէ, մեկնակէտին առեն, սուղ վճարած էին ազգային սովորական այն պատրանքը որ կը կարծէ գործը հիմնել դրութեան վրայ, մէկ կողմ ձգելով իրականութիւնները, ահա, որ Սեպտեմբերի հինգ մեծ օրերուն, երկուքն ալ պարտաւորուած էին նախ պատռել կուիւ մը, ապա ձեռք ձգել մեծ յաղթանակը : Եւ երբ քառորդ դար յետոյ, հակայ դժբախտութիւններ եկան Հայրենիքին վրայ, 1914 Սեպտեմբերի Մառնի ճակատամարտն էր որ յոյս եւ հաւատք ներշնչեց անոնց որոնք չվհատեցան : Այնքան իրաւ է որ ժողովուրդի մը կեանքին մէջ, անցեալի ամէն մէկ գործ հաշուի կ՚անցնի ապագային համար : Ֆրանսայի մէկ Պատմութիւն կայ : Կեցցէ՛ Ֆրանսա» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, մեռած է ամերիկեան համայնավար կուսակցութեան հիմնադիր — պարագլուխը՝ Էլիզապէթ Ֆլին : Քանի մը օր առաջ, Փրաւտայի մէջ իր քաղաքական կտակը հրատարակած էր «Պայքարի 45 տարիներ» խորագրին տակ, ուր ամբողջովին զօրավիգ կը կենար խորհրդային տեսակէտին : Երկու ամսուան մէջ, արեւմտեան համայնավարութեան երրորդ պարագլուխն է, որ կը մեռնի Խորհրդային Միութեան մէջ կամ խորհրդային ճամբուն վրայ :

ՓԱՐԻԶԻ Ռեփիւպլիքի հրապարակին վրայ, աններեւակայելի արկած մը պատահած է Շաբաթ օր, ժամը 18ին : Կառք մը յանկարծ մայթին վրայ ելած է, վաթսուն քիլոմեթր արագութեամբ : 18 վիրաւոր եւ մէկ մեռեալ կայ : Վիրաւորներէն երեքը շատ ծանր վիճակի մէջ են : Կառքին վարիչը կը պնդէ որ մեքենային խանգարում ունեցած է :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ միշտ վճարած է ՄԱԿի իր բաժինը կը գրէ «Իզվեստիան», որ կ՚աւելցնէ .— «Գալով 200 միլիոն տոլար բացին, թող գոցեն անոնք որ Միջին - Արեւելքի եւ Քոնկոյի տագնապը ստեղծեցին» :

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՂԵՏԱԲԵՐ ՏԱՐԻԻՆ

Աղետաբեր տարիին յիսնամեակը լրացաւ այս ամիս։ Այս թուականէն կը սկսի Եւրոպայի անկումը, աշխարհի յեղաշրջումը՝ տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական։

Պետութիւններ բացին դիւանները, հրատարակեցին հաստափոր հատորներ, պատմաբաններ հատորներ գրեցին, որոնց ցանկը միայն ստուար հատոր մը կազմելու կը բաւէր։

Վաւերագրերու հատորները, ֆրանսական թէ գերմանական կը սկսին 1871 թըւականէն, անգլիականները՝ 1898էն։ Պատմաբաններ, երբ վաւերագրերը բացատրելու կը սկսին, զգալի կ'ըլլան ընդհատումները, որովհետեւ նոր կը սկսի պետութեանց միջեւ տնտեսական յարաբերութեանց ուսումնասիրութիւնը, երկար պրպտումներու պէտք ունին դրամատիրներու միջազգային շարժումները։ Հարկ պիտի ըլլայ ուսումնասիրել ժողովուրդներու ընկերային դասակարգերու դիրքը, գաղափարներու եւ ազգային հոգեբանութեան ձգտումները։ Անմատչելի են տնտեսական եւ ելեւմտական կեանքի ուսումնասիրութեան համար խակական աղբիւրները, այսինքն դրամատուներու եւ մեծ ձեռնարկներու դիւանները։ Պատմաբանները ստիպուած են ենթադրութիւններ կատարել, վարկածներով բացատրել դէպքերը, հետեւաբար դանդաղ բացատրութիւններու մէջ համաձայն չըլլալ։

Եւրոպական պատերազմին անմիջական պատճառն է 1914 Յունիս 28ի Սարայեւոյի ոճիրը, Աւստրեւհունգար կայսրութեան գահաժառանգին եւ կնոջ սպանութիւնը։ Աւստրիա մեղսակից կ'ընդունի Պելկրատը, վերջնագիր կուտայ սերբ կառավարութեան պատասխանատուները գտնելու, կը սպառնայ պատերազմ, Ռուսիա պաշտպան կը կանգնի սլաւ պետութեան, ռուս զօրաշարժ Յուլիս 30ին, գերման զօրաշարժ յաջորդ օրը պաշտպանելու համար զինակիցը, աւստրեւսերբ բախում Օգոստոսին։

1916 Դեկտեմբեր 15ին, 30ի մօտ սերբ սպաներ ձերբակալուեցան Սելանիկի ճակատին վրայ որովհետեւ նպատակ ունէին տապալելու կառավարութիւնը, զինուորական իշխանութիւն մը հաստատելու համար։ Ձերբակալուածներուն մէջ էր Տրակուէին, մոլեռանդ ազգայնական սերբ գնդապետ մը։ Բանտարկեալները ուժգնօրէն հերքեցին թէ ծրագրած են սպաննել գահաժառանգը, հաստատել զինուորական իշխանութիւն։ Դատարանին մէջ գնդապետը տեսաւ Պոսնիացի Մալոպապիչ անուն գործիչ մը, խնդրեց դատարանին նախագահէն, որ նիստը դադրեցնէ, որովհետեւ խիստ կարեւոր տեղեկութիւն մը պիտի տայ։ Գնդապետին տեղեկագիրը գաղտնի պահուեցաւ եւ վարչապետ Փաշիչի պնդումով գնդապետ եւ Մալոպապիչ հրացանազարկ եղան, որովհետեւ գնդապետը խիստ կարեւոր թուղթ մը ստորագրած էր։ Մահավճիռը գործադրուեցաւ 1917 Յունիս 13ի արշալոյսին։

Պատերազմէն ետք ազգայնական Սերպեր պահանջեցին լուսաբանութիւն դատապարտութեան համար, որովհետեւ գնդապետը ճանչցուած էր Սլաւներու միութեան կոմիտէին, «Սեւ Ձեռք»ի պետը։ Կառավարութիւնը հետեւանք չտուաւ պահանջին։ Տարիներ ետք, Թիթոյի իշխանութեան օրով, 1953 Յունիս 13ին, վերաքննութեան ենթարկուեցաւ Սելանիկի դատավարութիւնը, ջնջուեցան 1917ի վճիռները, դատարան յանձնուեցաւ հետեւեալ հռչակաւոր, գաղտնի տեղեկագիրը.

«Երբ սպայակոյտի տեղեկատու բաժինին պետն էի, Մալոպապիչի յանձնեցի Աւստրեւհունգարիոյ մէջ լրտեսական ցանց մը կազմակերպելու գործը՝ համաձայնութեամբ ռուս դեսպանատան զինուորական կցորդ Արթամանովի։ Համոզուած էի որ եթէ Աւստրիոյ գահաժառանգը սպաննուի, Աւստրիոյ զինուորական ուժը կը տկարանայ եւ Սերպիոյ դէմ պատերազմ չի հրատարակուիր։ Հրամայեցի Մալոպապիչին դուքին դէմ մահափորձ կազմակերպել Սարայեւօ այցելութեան առիթով։ Արթամանով կը վստահեցնէր, թէ Աւստրիոյ կողմէ Սերպիոյ դէմ պատերազմի մը պարագային Ռուսիա պիտի պաշտպանէր Սերպիան։ Մալոպապիչ կազմակերպեց մահափորձը, որուն հեղինակները իմ հրամանիս տակն էին, բայց թոշակ կը ստանային ռուս զինուորական կցորդէն»։

Մալոպապիչ աւստրահպատակ խըրուաթ մըն էր։ Գնդապետ եւ գործակից խոստովանելէ ետք միացան մահուան մէջ։ Ռուսիա զինուորական կցորդին միջոցով Պոսնիոյ կցումին վրէժը կը լուծէր, Աւստրեւհունգարիոյ քայքայումը կը պատրաստէր։

Գերման պատմաբան Ֆրից Ֆիշըրի համաձայն, Գերմանիոյ վարչապետ Պեթման–Հոլվեկ չըթայլերծեց պատերազմը մանուար ծրագրի մը հետեւելով, պատրուակ բռնելով ոճիրը։ Երկար ատենէ ի վեր Գերմանիա կը պահանջէր իր տեղը երկրագունդին վրայ, կը ջանար գերակշռութիւն ստանալ Եւրոպայի մէջ եւ համաշխարհային պետութիւն մը ըլլալ։ Առանց Գերմանիոյ օժանդակութեան Աւստրիոյ վարիչները չէին համարձակիր պատերազմ յայտարարելու, մանաւանդ որ Հունգարիոյ վարչապետ կոմս Թիզան հակառակ էր պատերազմի։

Փուէնքարէ ալ կը քաջալերէր ցարն ու արտաքին նախարար Սազոնովը, որովհետեւ ժամանակը նպաստաւոր կը գտնէր Ալզաս–Լորէնը վերագրաւելու։ Անգլիոյ դիրքն ալ անորոշ էր մինչեւ Պելժիոյ դէմ գերման յարձակումը։ Պետերբուրգի անգլիական դեսպանը Սազոնովի եւ ֆրանսական դեսպան Փալէօլոկի կ'ըսէր. «Պերլին եւ Վիէննա կը վստահէին Անգլիոյ չէզոքութեան վրայ։ Լորտ Կրէյ առաջին օրէն յայտարարելու էր, թէ Անգլիա պիտի մնայ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ կողքին՝ եթէ միջին կայսրութիւնները պատերազմ յայտարարեն, այն ատեն ապահովաբար Գերմանիա եւ Աւստրիա պիտի վարանէին պատերազմ հրատարակելու»։ Սակայն Կրէյ գերման դեսպանին յայտնած էր 1912 Դեկտեմբեր 4ին, թէ «Անգլիա պիտի արգիլէ Ֆրանսայի ջախջախումը»։

Անգլիոյ Գէորգ Ե. թագաւորն ալ Հանրի իշխանին ըսած էր քանի մը օր վերջ. «Եթէ Գերմանիա եւ Աւստրիա պատերազմ յայտարարեն Ռուսիոյ եւ զինակից Ֆրանսայի դէմ, Անգլիա պիտի օգնէ երկու պետութեանց որոնց պայմաններու տակ»։ Իշխանը սոյն յայտարարութիւնը հաղորդած էր Վիլհելմ կայսեր 1912 Դեկտեմբեր 11ին։ Անգլիա հաշտ աչքով չէր դիտեր արդէն գերման ծովային ուժի յաւելումը։

Աւստրիա կ'առաջադրէր 1901 թուի Պոսնիոյ մէջէն գիծ մը երկարել կապելու համար Մակեդոնիոյ թուրք գիծերուն։ Պետերբուրգ կ'ընդդիմանար, առարկելով թէ պալքան հաւասարակշռութիւնը կը խանգարուի։ Պետերբուրգ կ'աշխատէր պալքան թագաւորները համաձայնեցնել, Աւստրիա կ'աշխատէր ընդդիմանալ Պալքաններու մէջ ռուս հովանաւորութեան։ Սերբ թերթեր կը քննադատէին Աւստրիան, ռուս գործակալներ Սերպերն ու Պուլկարները կը գրգռէին Աւստրիոյ դէմ, աւստրիական գործակալներ կը քաջալերէին հակառուս տարրերը։

Նոյն թուին Սերպիոյ կառավարութիւնը կը ծրագրէր Պելկրատ–Պոլիս երկաթուղին կապել Ադրիականի Նիշն եւ Անթիվարին միացնելով։ Այդ գիծը Սերպիոյ պիտի տար տնտեսական անկախութիւն, որովհետեւ պիտի ազատէր Աւստրիոյ մաքսային պժուարութիւններէն։ Թելադրութիւնը ռուսական էր, ֆրանսական հաւանութիւնը ստացուած էր, Իտալիա նոյնպէս համամիտ էր։ Աւստրիա կ'ընդդիմանար։ Աւստրիոյ բանակին հրամանատար Ֆոն Պեք Պուքրէշ կ'այցելէր Կարոլ թագաւորը ոգեւորելու համար (1901 Մայիս), ցարն ալ մեծ դուքսը Վառնա կը ղրկէր ռուսեւպուլկար բարեկամութիւնը ամրապնդելու համար։

Մակեդոնական կոմիտէները կը շարժէին, Ռուսիա բարենորոգումներ կը պահանջէր։ Համիտ երկու յանձնախումբ կը նշանակէր կացութիւնը քննելու համար։ Պետերբուրգի նպատակն էր վերադառնալ Ս. Սթէֆանոյի դաշնագրին՝ մեծ Պուլկարիոյ մը կազմութեան։ Վիէննա կ'առաջարկէր Մակեդոնիոյ ինքնավարութիւնը։

1903ին Աւստրիա եւ Ռուսիա կը ներկայացնէին բարենորոգումներու ծրագիր մը։ Գերմանիա կը պաշտպանէր աւստրիական ծրագիրը, Ֆրանսա՝ ռուսականը։ Անգլիա կը մնար դիտող։

Ռուսասէր խմբակը յեղափոխութիւն կը կատարէր Պելկրատի մէջ, կը սպաննէր թագաւոր եւ թագուհի եւ գահ կը բարձրացնէր Քարաճորճիվիչ, հակառակորդ նախորդին քաղաքականութեան։ (1903 Յունիս 24)։

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ պարտուած՝ Ռուսիա ժամանակ մը կը հրաժարի Պալքանները շարժելէ, կը համաձայնի Աւստրիոյ հետ գոյավիճակը պահելու։ (1904 Հոկտեմբեր 15)։ Արդէն Պուլկարիոյ իշխանը 1904 Ապրիլ 9ին համաձայնութիւն մը կնքած էր սուլթանին հետ, առաջինը պիտի ցրուէր մակեդոնական կազմակերպութեան խումբերը, երկրորդը ներում պիտի շնորհէր մակեդոնական Պուլկարներու, արտօնելով իրենց տուները վերադառնալ։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(1 Շար.)

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

ԶԱՆԳԱԿԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Զանգակին գիւտը կ'երեւայ թէ խիստ հին է, որովհետեւ մարդիկ իրարու ձայն տալու համար հնարած են։ Յայտնի է թէ առաջին առթիւ, փայտ կամ տախտակ մը կախած մուրճով կը զարնէին. վերջը մետաղներուն ձայն հանող ըլլալը տեսնելով՝ անոնք առին գործածեցին։ Ոմանք կ'ըսեն թէ հին Եգիպտացիք հնարած են զանգակը, եւ անով իրենց Օսիրիս կուռքին տօնին, ժողովուրդը կը ժողվէին. անոնցմէ ուրիշ ազգեր ալ առին կ'ըսեն։ Բայց պզտիկ զանգակները, որ բոժոժ ալ կ'ըսուէին, ուրիշ բաներու համար ալ կը գործածուէին. ինչպէս Մովսէս մարգարէին ատենէն Հրէից քահանայապետին հագուստին վարի ծայրը բոժոժներ կախուած էին։ Ասկէ զատ Չինաստանի մէջ հին իրեղէններու հետ զանգակ ալ գտնուած է, միայն թէ աւելի գլանաձեւ՝ քան թէ հիմակուանները։

Եւրոպայի մէջ զանգակի գործածութիւնը քիչ տեղերու մէջ եղած է։ Կը պատմուի թէ երբ Կլոթարիոս թագաւորին զօրքը Ֆրանսայի քաղաքներէն մէկը պաշարեց, քաղաքացիք իրենց եկեղեցւոյն մեծ զանգակն սկսան զարնել. պաշարողները զանգակին ձայնէն սարսափած՝ փախան։

Պաւղինոս Կամպանիայի սուրբ եպիսկոպոսը առաջինը եղաւ որ ժողովուրդը եկեղեցի կանչելու համար զանգակ զարնելու սովորութիւնը հաստատեց. կ'երեւայ թէ ասոր համար զանգակը իտալերէն քամփանա ըսուեր է. բայց այս սովորութիւնը բոլորովին հաստատողը եղաւ Սաբինիանոս Պապը՝ Եօթ դարուն սկիզբը, ասկէ վերջ մուտք գործած է հանդիսաւոր արարողութեամբ զանգակ օրհնելը, օծելը, ու անուն մըն ալ դնելը զանգակին. որով եկեղեցւոյ սպասի կարգը կ'անցնի։

Քաղցրաձայն զանգակներ թափելու արուեստին մէջ ամէնէն անուանի ազգը Իտալացիք են. իսկ զանգակի ձայն ու մեծամեծ զանգակներ սիրող ազգ Ռուսաց պէս չկար։ Հռչակաւոր է Մոսկուայի թագաւոր զանգակաց բուռածը, որ ուրիշ հին զանգակէ մը թափուած, 1737ին կախուած էր. ասոր ծանրութիւնը չորս հարիւր հազար լիպրայէն աւելի է, բարձրութիւնը քսան կամ քսանմէկ ոտք, շրջապատն ալ քսան ոտք ու կէս։ Այս զանգակը թափուած ժամանակը ժողովուրդը ջերմեռանդութեան համար խիստ շատ արծաթ ու ոսկի կը նետէր մէջը։ Յիշեալ զանգակը մեծամեծ գերաններէ վարպետութեամբ կախուեր ու քանի մը անգամ ալ զարնուեր է. յետագային մօ–

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

Սիրայօժար պիտի տեսնէր անոր ամուսնութիւնը Նաւարեանի հետ։ Բայց այդ ծնունդի յանկարծական խնդիրը իրաւ իրեն համար նշանակութիւն չունէր, անշուշտ աղջկանը համար ալ, քանի որ այնքան տխուր էր հիմա Նաւարեանի բացակայութեամբը... բայց մա՛յրը, Սըրբուհի հանը՛մը։

Արուսեակ զգալի կերպով տկարացած էր– մայրը շատ ուզեց որ քանի մը բըժիշկ բերուի. բայց Արուսեակ միշտ մօրը կ'ըսէր թէ բան մը չունի, մէկտեղը չի ցաւիր. իր բնութեամբն է որ քիչ մը աւանկ եղած է. բայց կը չակուի ձմեռը աւանկ թէ որ մնայ, այն ատեն թող բըժիշկը նայի։

Բայց Սեպտեմբերի սկիզբները Արուսեակի տկարութիւնը բաւական վրդովիչ հանգամանք մը առաւ. եւ Տիրան էֆէնտի ինքն ալ պէտք տեսաւ բժիշկներու։ Զափազանց նեհարցած էր։

ԺԶ

Այն գիշերը ուր Նաւարեան խելակորոյս ինքզինքը դուրս նետեց Սարաթեաններուն տունէն, գլուխը կրակներու մէջ՝ թափառեցաւ փողոցները, անկարող ըլլալով գաղափարները իրար կապել։ Ի՞նչ էր, ի՞նչ եղաւ։ Առաջին անգամն էր որ դէմ առ դէմ եկած էր այն բարձր ընկերութեան հետ, զոր անխնայ կը հարուածէր իր եսականութեան, շահամոլութեան, նախապաշարման ամբարտակը. բախումը շատ զօրեղ եղած էր, առաջին հարուածէն ինքը տապալած գետին կ'իյնար։ Կարծես կը լսէր, ականջներուն մէջ կը շառաչէին ծիծաղներու, հեգնութիւններու, արհամարհանքի շեշտերը, որ հիմա իր անունին շուրջը կը դառնային։ Այդ նենգաւոր յօդուածը ներկայացուցած էր զինքը իբր ստորին շահախնդիր մը, իբր իր ծննդեան գաղտնիքին գիտակ մէկը, որ կեղծաւորաբար կը պաշտպանէր «(իբր թէ) մարդասիրական գաղափարներ» ջատագով մը հանդիսանալու համար իր անձնական դատին, եթէ երբեք օր մը երեւան գար իր գաղտնիքը։ Հիմա ինք ապահով էր թէ Օր. Սարաթեանի համոզումն այն ըլլալու էր որ Նաւարեան գիտէր իր ծնունդին գաղտնիքը, կը ջանար զայն ծածուկ պահել, անգամ մը գրաւել իր սիրտը, տիրանալ իրեն եւ վայելէ՜լ յաղթանակը, վայելելով Սարաթեաններու հարստութիւնը։ Նաւարեանի սիրտը ամէնէն աւելի խոցոտողը այն մտածութիւնն էր թէ Արուսեակ այդպիսի կասկածներով ամենաստորին գաղափար մը պիտի կազմէր իր վրայ։

Մէկ երկու գաւաթ գարեջուր խմելէ ետք գնաց իր վարձած սենեակը եւ յոգնած երկնցաւ անկողնին վրայ։ Ինքն ալ հիմա, ինչպէս քանի մը օր առաջ Արուսեակ, յիշատակին մէջ կը գտնէր յիշատակն այն աչքերուն որոնց երբ առաջին անգամ հանդիպեցաւ Հալէպի, զգաց թէ տեղ մը զանոնք տեսած ըլլալու է։ Յօդուածին օգնութեամբը կամաց կամաց ինքն ալ վերակազմեց Ներսէսեան վարժարանին մէջ իր պզտիկութեան պատահած տեսարանները. իր յիշատակը աւելի կենդանի էր, ու հիմա կը բացատրէր թէ ինչո՞ւ համար այդ բիճ բառը ամէն անգամ որ լսէր, սարսուռ մը կը զգար, հին վէրքի մը վերանորոգման զգացողութեամբ։ Շատ յստակ կը հնչէր հիմա իր ականջին քսան տարի առաջուան լսած բիճ ածականը, որ անդուլ անդադար զինքը վարած էր հալածական։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(20 Շար.)

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ՝ 3.135.000.000 ՀՈԳԻ

...կաթսուներեք միլիոն հոգի, այսինքն ...ամայի բնակչութեան մէկուկէս ան– ...ակը, այս է տարեկան յաւելումը աշ– ...խարհի բնակչութեան, որ 1962ի կիսուն՝ 3.135.000.000 մարդկային արարած կը ...ւէր եւ միջին հաշուով կը շարունա– ...կէր ... տարին 2,1 առ հարիւր: Այս ...ակութիւնը տրուած է ազգագրու– ...թեան ... նախրուած՝ 1963ի տարեգիրքին ..., զոր լոյս ընծայած է Միացեալ Ազ– ...գերու կազմակերպութիւնը:

...աշխարհի այն շրջանը, ուր բնակչու– ...թեան աճը ամէնէն աւելի «պայթուցիկ» ..., կեդրոնական Ամերիկան է, մէջն ըլ– ...լալով Քարայիպի շրջանը: Արդարեւ, ...1958էն ի վեր բնակչութեան տարեկան ...յաւելումը եղած է 2·9 առ հա– ...րիւր: Թուական տեսակէտով Ասիոյ արե– ...ւելեան շրջանն է, որ կ'արձանագրէ բը– ...նակչութեան ամէնէն մեծ յաւելումը, ...1958ի բաղդատմամբ՝ 1962ին 74 միլիոնի ...աճումով:

ՄԱԿի ազգագրական տարեգրքին հա– ...մաձայն, աշխարհի բնակչութեան առ– ...աւել քան առ հարիւրը կը գտնուի Զի– ...նական երկրամասին վրայ: Հակառակ ...իրողութեան, որ Միացեալ Ազգերու ...կազմակերպութեան վիճակագրութիւն– ...ները գրասենեակը իր տրամադրութեան տակ ունեցած չէ պաշտօնական տուեալ– ներ Չինաստանի բնակչութեան վերա– բերեալ, այնուամենայնիւ, հիմնուած է 1958ի կիսապաշտօն տեղեկութիւններու վրայ, ըստ որոնց Չինաստանի բնակչու– թեան թիւը եղած է 670 կամ 680 միլիոն:

Չինաստանէն ետք, աշխարհի ամէնէն բազմամարդ երկիրներն են՝ Հնդկաստան 449 միլիոն, Խորհ. Միութիւն՝ 221 մի– լիոն, Մ. Նահանգներ՝ 187 միլիոն, Ին– տոնեզիա՝ 98 միլիոն, Փաքիստան՝ 97 միլիոն, Ճափոն՝ 95 միլիոն, Պրազիլ՝ 75 միլիոն, Արեւմտեան Գերմանիա՝ 55 եւ Անգլիա 53 միլիոն բնակչութեամբ:

Ֆրանսայի բնակչութեան թիւը, հա– մաձայն վերոյիշեալ տեղեկագրին, 1962ի Մարտին եղած է 46.450.000:

Տարածութեան տեսակէտով, աշխարհի տասը ամէնէն տարածուն երկիրներն են յաջորդական կարգով՝ Խորհ. Միութիւն, Քանատա, Չինաստան, Մ. Նահանգներ, Պրազիլ, Հնդկաստան, Արժանթին, Սու– տան եւ Ալժերիա:

ՄԱԿի տեղեկագիրը ցոյց կուտայ, թէ Թոքիօ, 1962 Հոկտեմբերին՝ 8.613.000ի հասնող բնակչութեամբ, կը մնայ աշ– խարհի ամենամեծ քաղաքը: Նիւ Եորք, իր արուարձաններով, 1960ին կը հաշ– ուէր 7.781.984 բնակիչ:

Ճշդելու համար երեք միլիոնէ աւելի բնակչութիւն ունեցող աշխարհի քաղաք– ներուն կարգը, ազգագրական տեղեկա– գիրը նկատի առած է միայն քաղաքապե– տութիւններու բնակչութեան թիւը: Այսպէս է, որ Շանկհայ եւ Նիւ Եորք դասուած են Թոքիոյէն ետք: Յաջորդա– բար կուգան Մոսկուա (6.317.000), Պոմպէյ (4.422.165), Փեքին (4.010.– 000), Շիքակօ (3.550.404), Գահիրէ (3.418.000), Ռիօ տէ Ժանեյրօ (3.223.– 408), Թիէնձին (3.220.000), Լենինկրատ (3.180.000), Լոնտոն (3.179.980), Սան Փաւլօ (3.164.804), Օսաքա (3.151.000) եւ Մեքսիքօ (3.050.000):

Վիճակագրութիւնը ցիտել կուտայ սա– կայն, թէ մեծութեան կարգը տարբեր պիտի ըլլար, եթէ հաշուի առնուէին նա– եւ քաղաքներու շրջանները, ինչպէս օ– րինակ Լոնտոնի եւ Փարիզի պարագանե– րուն: Արդարեւ «Մեծ Լոնտոնը» կը հաշուէ ութ միլիոնէ աւելի բնակչու– թիւն, իսկ «մեծ Փարիզը» աւելի քան 7 միլիոն:

Առաջին անգամ ըլլալով, վերոյիշեալ տեղեկագիրը կը ներկայացնէ նորակազմ Ափրիկեան պետութիւններու ցեղախում– բերը, որոնք մաս կը կազմեն տուեալ երկիրներու բնակչութեան: Այսպէս յայտնի կը դառնայ, թէ Ղանայի բնակ– չութիւնը (6.726.820), ամբողջապէս կազմուած է ցեղախումբերէ (6.710.– 850), բաժնուած 103 ցեղերու կամ ցեղա– խումբերու մէջ:

Լեզուական տուեալներու յատկացուած բաժնէն յայտնի կը դառնայ, թէ Խորհ. Միութեան մէջ կը խօսուին 109 լեզու– ներ, իսկ Փիլիպեան կղզիներու մէջ՝ 84:

...ակայ շրջանակներէ ծագած հրդեհը ...կողակին կախուած զերաններն ալ այ– ...րած զանգակը ինկած եւ մեծ կտոր մըն ...փրթեր է քովէն: Հարիւր տարիէ չափ ...աւած տեղը մնացած այդ զանգակը Ա.– ...Կայսրը մեծ հանդիսութեամբ ...հարիւր զինուորներու աշխատու– ...թեամբ քաղաքին մէջտեղը պատուանդա– ...նի մը վրայ զետեղել տուաւ. տեղն ալ ...մը թափել տուաւ որ նոր զանգակ ...ուի, որ գրեթէ միւսին չափ բարձր ..., իսկ ծանրութիւնը անոր չորրորդ մա– ...ն քիչ մը աւելի. ասոր զարնուած ա– ...ը՝ բոլոր քաղաքը ձայնէն կը թնդար:

...Ռուսաստանէն վերջ մեծամեծ զան– ...գակներ գտնուած են Չինաստանի եւ Ճա– ...պոնի մէջ: Փեքինի մեծ զանգակին բար– ...ձրութիւնը 14 ոտնաչափէն աւելի է ե– ...ր: Ֆրանսայի մէջ անուանի է Փարի– ...զի Մայր եկեղեցւոյ զանգակը, զոր թա– ...գաւորական ցեղէն մէկուն ծնած կամ ...մեռած ատենը եւ ուրիշ թագաւորական ...հանդէսներու ժամանակ կը զարնեն: ...Վիեննայի Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյն ...զանգակը տասը ոտք բարձր է: Անուանի ...են նաեւ Լոնտոնի Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ ...զանգակը եւ Հռոմի Ս. Պետրոսինը, զոր ...Պապ Զ. Պապը թափել տուած է:

Քաղեց՝ Վ.Ա. – Քէօ

ԹՈՒՐՔԻԱ

« ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱԶԳԸ...»

Օրուան տագնապին եւ քաղաքական վերջին ձախողութեանց առթիւ Թուրքերը սկսան ցոյց տալ իրենց... թրքութիւնը՝ ցոյցերով եւ պոռչտուքներով, միաժա– մանակ վերլուծել իրենց ընթացքը:

Թուրք հրապարակագիր մը, Միւշէյ– րէֆ Հէքիմ օղլու, կը պատասխանէ Աք– շամ թերթին ընթերցողներուն, որոնք իրմէ կը խնդրեն ճնճադատել կառավա– րութիւնը այն յաւակնութիւններուն հա– մար որ ծանօթ են.—

Յուսահատութեան կը մատնուիմ, կը մտածեմ, եւ չեմ գտներ խնդրին լուծու– մը: Քուէի մտահոգութիւն, դրամի մը– տահոգութիւն, ապրուստի մտահոգու– թիւն իրարու կը խառնուին:

Այս երկիրը ի՞նչպէս կը փրկուի, ի՞նչ– պէս կը կանխուին անարդարութիւնները, անիրաւութիւնները. մարդ չի խոր– հիր: Նոյնիսկ անոնք որ տարիներով «արդարութի՛ւն, իրաւո՛ւնք» աղաղա– կած են, քունէ առջեւ ծունկի կուգան, կը կորեն իրենց ձայնը: Չեն կրնար այ– սօրուընէ կատարել այն գործերը, զորս խոստացած են եւ ստիպուած են ընել՝ երբ իշխանութեան գլուխ գան:

Ասիկա՝ քաղաքականութիւն կը կո– չենք:

Ոչ, այլեւս չենք ուզեր այս տեսակ եր– կերես քաղաքականութիւն: Պէտք չէ որ երէկ ըսուած բանը այսօր հերքուի: Պէտք չէ որ նահանջենք երբ կ'իրագործուի գա– ղափար մը, զոր կը պաշտպանէինք երէկ: Պէտք չէ որ մեր շահուն համաձայն հա– կադրենք: Այս ազգը իր դէմը կ'ուզէ տեսնել այնպիսի մարդիկ, որոնց խօսքը եւ գործը նոյնանման ըլլան: Շատ ցա– ւալի է տեսնել թէ ոչինչ փոխուած է...:

×

Ուրիշ հրապարակագիր մը, Չէթին Ալթան, աւելի իրապաշտ կը թուի, չի ծամեր ընելիքը, բաց կը խօսի այսինքն կը խոստովանի.—

Տարիներով, առանց հաւատալու, յո– խորտացինք թէ «երկրագունտին ամենա– մեծ ազգը մենք ենք եւ առաջին մարդն ալ Թուրք էր»: Ասով ալ չգոհացանք, «բոլոր մարդիկ ծագումով Թուրք են» ըսինք: Ալթայի մէջ նետ արձակել տը– ւինք մեր պապերուն, նետերը ձգել տը– ւինք Ովկիանոսին մէջ: Վերջապէս, բա– ներ մը ըսինք: Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ լու– ծում բերին այս յոխորտանքները: Տա– կաւին, աշխարհի ամենադէտ տասը երկիրներէն մէկն ենք: Այդ շրջանին, շատեր անհերեւակայելի մեծխօսիկու– թիւններ ընելով՝ շահ ապահովեցին, երեսփոխան եղան, քաղաքական մարդ ե– ղան: Այդ շրջանին, եթէ պատահէր որ մէկը ըսէր.

— Եթէ մենք չըլլայինք, պատմութիւ– նը թափուր պիտի մնար...

Ըսողը առատ պախշիշ կը ստանար: Եւ եթէ դուք ալ ելլէիք իրեն պատաս– խանէիք.

— Մի նետեր, ծօ, յիմար, հաւաքակա– նութիւն մը՝ որ ֆութպոլի խումբի մը անունը անգամ չէ կրցած ներմուծել Հա– մայնագիտարանի մը մէջ, ի՞նչպէս կըր– նայ թափուր ձգել պատմութիւնը...

Այո, եթէ այս պատասխանը տայիք, Աստուած վկայ բանտէն չէիք կրնար դուրս ելլել:

Այսօր այդ ինքնագովութեան մակըն– թացութեան տեղատուութիւնը կը տես– նենք: Երէկ կ'ըսէինք.— «Աշխարհի վրայ մեզմէ ուրիշ մարդ չկայ»: Այսօր կ'ըսենք.— «Մեր մօտ մարդ չկայ»: Կը նետէինք — կը բռնէինք մեր աննկա– րագիր, եսամոլ, շահախնդիր, անգութ ընթացքով: Ինքնագովութեան պապակը յագեցած է, հիմա քննադատութեան ծա– րաւի ըլլալու մազոխիզմը սկսաւ: Ինք– նագովութիւնը գաւեշտական էր, ինքնա– պարսաւումը ողբերգական է: Եւ երկու– քըն ալ նոյն չափով սխալ են:

Մենք մեր գլուխը աշխատցնել չենք գիտեր: Հետեւաբար զգացումով կը դա– տենք, երկրին կաղացումները փոխանակ իրաւակարգին բեռցնելու, անհատներուն կը վերագրենք: Ասիկա աւելի դիւրին է քան նոր իրաւակարգ մը երեւան բերելը:

Անհատներ մէկ կողմ ձգենք եւ սա խա– թարուած դրութակարգով զբաղինք: Ջա– նանք այնպիսի իրաւակարգ մը հիմնել, որ ոչ ոք հանդիստ կեանք մը ապահովէ սուտի, անպատուութեան, կաշառքի շը– նորհիւ: Մարդիկ իրենց շահուն համար ամէն կարելիութիւն կ'օգտագործեն: Խնդիրը այս կարելութիւնը չստեղծելն է: Մենք փոխանակ ձեռք առնելու խան– գարուած իրաւակարգը, որ անսահման ազատութիւն կ'ընծայէ այդ կարելիու– թիւններուն, անհատներուն բարոյականի դաս տալու կը հետամտինք: Եւ չենք յա– ջողիր անշուշտ:

Այսօր պարկեշտ մարդը կը մեծնայ մեր աչքին, որովհետեւ անպարկեշտութիւնը աւելի չահաբեր ըլլալով՝ մենք կը զար– մանանք թէ այդ մարդը ի՞նչպէս պար– կեշտ մնացեր է հակառակ ատոր: Բո– լորէն չենք կրնար սպասել այս անձնու– րացութիւնը:

Քանատայի համար վիճակագրութիւնը կ'ըսէ, թէ բնակչութեան 68 առ հարիւրը կը խօսի անգլերէն եւ չի գիտեր ֆրան– սերէն, մինչդեռ 19 առ հարիւրը կը խօսի ֆրանսերէն, առանց գիտնալու անգլե– րէն: 12 առ հարիւրը կը խօսի երկու լե– զուներն ալ:

Ինչ կը վերաբերի ծնունդներու առկո– սին, Քոթ տ'Իվուար աշխարհի առաջին տեղը կը գրաւէ, հազար անձի տարեկան 56 նորածիններով: Յաջորդական կար– գով կուգան Թօկօ եւ Տահոմէ (գրեթէ նոյն պատկերը կը ներկայացնեն): Իբրեւ շրջան, Ասիոյ հարաւ–արեւելքը կը գրաւէ առաջին տեղը, հազար անձին 49 յաւելումով: Ամէնէն ցածը Արեւմտեան Պերլինն է՝ հազարին 11,1 առ հարիւր ծնունդներու թիւով:

Բնակչութեան գործունէութեան տեսակէտով առաջին տեղը կը գրաւէ Ռումանիա (59·7 առ հարիւր): Այս հա– մեմատութիւնը 47·5 առ հարիւր է Խոր– հրդային Միութեան եւ 39 առ հարիւր Մ. Նահանգներու մէջ:

Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԻԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

...ապատած զերիները ճիշդ այն ատեն ե– ...ցան երկար կարգով դարձուածքէ մը: ...Ճօզօ նեղուեցաւ:

— Աւելորդ տեղ բացատրեցի անոնց որ ...այդ ճամբով չքալեն:

...Ու զինուոր մը վազեց՝ լուր զրկելով ...անոնց՝ որ դէպի Փեչ երթան. ու անկից ...դէպի արեւելք ու արեւմուտք, բայց ոչ ...հիւսիս ու ոչ ալ հարաւ:

...Կը տեսնուէր թէ ինչպէս զինուորը ա– ...նոնց կը հասնէր, ու թէ ինչպէս կառքերը ...կարգով կը կենային ու մի առ մի ետ կը ...դառնային, եւ թէ ինչպէս կառքերու ...երկար ճամբան կը բռնէր դէպի ետ:

...Ճօզօ Գրիգորին նայեցաւ:

— Սատանան գործ չունի, — մրմռաց ...գոհութեամբ, — հիմա ո՞ւր գնեմ ...զանկը:

ԺԲ.

Քահանան առանձին մնաց Թուրքին հետ:

Թուրքը կեցեր էր կաղնիի մը տակ գե– տին նայելով, քահանան իրմէ տասը քայլ հեռու՝ նիզակի մը յենած: Կառքերու դղրդիւնը ժամանակ մը դեռ լսուեցաւ, ապա անտառին լռութիւնը պատեց զի– րենք:

Թուրքը այն ատեն գլուխը բարձրա– ցուց:

— Զիս սպանելէն առաջ — ըսաւ դող– դոջուն ձայնով ու գունատած, — լսէ մէկ խօսքս: Մէջքիս գօտին ոսկիներով լեցուն է. այսպիսի աւարի մը փոխարէն՝ կրնաս զիս թաղել:

Քահանան չպատասխանեց ու անտար– բերութեամբ կը նայէր անոր:

— Զիս կախելէ վերջ, — կը շարունա– կէր Եումուրճաք, — ինծի գերեզման մը փորէ հոս ծառին տակ, ու գլխս մէջը դիր, նստած դիրքով, դէմքս դէպի Մեքքէ դարձուցած. դէպի արեւելք, այն կողմը: Դրամիս փոխարէն այս բանը կրնաս ընել ինծի:

Այլեւս չխօսեցաւ, կը սպասէր քահա– նային ու չուանին:

— Եումուրճաք, — խօսք առաւ այն ա– տեն քահանան, — երէկ լսեցի որ կ'ը– սէիր թէ մայրդ հունգարացի կին մըն էր:

— Այո, — պատասխանեց Թուրքը, ո– գի առած:

— Ուրեմն դուն կէս մը հունգարացի ես:

— Այո՛:

— Արդեօք Թուրքե՞րը յափշտակեր են քեզ, մանկութեանդ ժամանակ:

— Ճիշդ գուշակեցիր, Տէր իմ:

— Ուսկի՞ց:

Թուրքը ուսերը վեր քաշելով ինքնիր առջեւ նայեցաւ.

— Բոլորովին մոռցած եմ:

— Քանի՞ տարեկան էիր:

— Շատ պզտիկ:

— Հայրդ կը յիշե՞ս:

— Ո՛չ:

— Անո՞ւնդ ալ չես յիշեր:

— Չեմ յիշեր:

— Մանկութենէդ ոչ մէկ անո՞ւն կը յիշես:

— Ո՛չ:

— Տարօրինակ է որ խօսիլը չես մոռ– ցած:

— Ենիչերի – օտային մէջ շատ հուն– գարացի տղաք կային:

— Լաքցի տղայ մը չէի՞ր ճանչնար, է– մերիք անունով, էմերիք Շոմոտի:

— Կարծես թէ...

— Բոլորագլուխ, սեւաչուի, մարմնեղ մանչուկ մը, երբ զինքը յափշտակեր է– ին՝ հազիւ հինգ տարեկան ըլլալու էր: Կուրծքին ձախակողմը երիցուկի ձեւով նշան մը ունէր, ինչպէս ես ունիմ:

Քահանան շապիկը բացաւ կուրծքին վրայ, երիցուկի ձեւով սալի հատիկնե– րու մեծութեամբ երեք բիծեր կ'երեւէին հոն, ուսին եւ ստինքներուն միջեւ:

— Կը ճանչնայի այդ տղան, — ըսաւ Թուրքը, — տեսած եմ այդ նշանը երբ կը լուացուէինք: Բայց հիմա անու– նը ուրիշ է, Ահմէտ, կամ Քուպատ, ա– սոր նման թրքական անուն մը:

— Դուք միասին չէ՞ք քալեր:

— Երբեմն այո, երբեմն ոչ: Ինքը հի– մա Պարսկաստան կը կռուի:

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Հրաչեան եւ զաւակները՝ Հրայր եւ Սեդա, Տէր եւ Տիկին Յ. Սարեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սապունճեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր եւ Լիտի, Տէր եւ Տիկին Յ. Հրաչեան, Հրաչեան ընտանիք (Մարսէյլ), Պանոսեան ընտանիք (Մարսէյլ), սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԶԱՐ ՀՐԱՉԵԱՆԻ
(Ծնեալ Պախլաւունեան)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 6ին, իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս Չորեքշաբթի, ժամը 14ին:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Արա Անդրէասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Անդրէասեան եւ զաւակները, Անդրէասեան ընտանիքը եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ հօր՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 5ին:

Յուղարկաւորութիւնը այս Չորեքշաբթի (Սեպտ. 9) ժամը 10.30ին, իր բնակարանը, 48 Րիւ տր լա Քոնվանսիոն, Քրեմլէն – Պիսէթր, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պիսէթրի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի մարմիններուն ներկայացուցիչները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. 35րդ Շրջ. ժողովի պատգամաւորներու զեկուցում:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արարատի ճակատամարտին 46րդ տարելիցը մեծ շուքով պիտի տօնուի՝ Հոկտեմբեր 11ին, Կիրակի, Շաթօ տէ Ֆլէօռի մէջ: Կոչ փրանսահայ բոլոր լեգէոնականներուն, խմբուիլ Միութեանս պատ. նախագահ Պ. Շ. Տ. Թէքէեանի շուրջ:

Այս առթիւ՝ «Ի յիշատակ Կիլիկիոյ» մակագրութեամբ շքանշան պիտի բաշխուի բոլոր նախկին կամաւորներուն եւ կամաւորի այրիներուն:

Ընդունելութիւն կամաւորի ընտանիք — ներուն՝ ժամը 4.30ին:

Շքանշանի համար, դրաւոր դիմել՝ Պ. Շ. Տ. Թէքէեանի՝ 142 Րիւ Փառատի կամ Սելեբ – Պար, 18 Պուլ. Տի Կոմի – տիէ, յիշատակելով իրենց պատկանած գունդը եւ գումարտակը:

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի, Սեպտեմբեր 13 եւ 14, ժամը 20.30ին (Կիրակի եւ Բշ.): կը հրաւիրուին Ռոմանի ընկերները եւ Նոր Սեւրանը:

Կը դասախօսէ՝

ԸՆԿ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի վերջնական փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանտը կցել) եւ երեք փրանք:

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները:

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց են: Անոնք որ կը փափաքին գրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél.: 927-01-72

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	փր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բանե՞ր, բանե՞ր, ի՞նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիք ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ: Դիմել Հեղինակին Յառաջի Հասցէով

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ
«PARS HOTEL»
— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգիանոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգիանոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Երանուհի Նալպանտեանէն իր քրոջ ընկերուհի Աղնիւի մահուան քառասունքի առթիւ քսան ֆրանք ի նպաստ որբ – բոյններուն:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24:

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 փր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 փր.
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի	Ծախուած
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը	7 փր. 7 փր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (բանաստեղծ.)	10 փր.
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 փր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0·30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 9 SEPTEMBRE 1964

Le Numéro : 0,30 Fr.

...Տարի — Թիւ 10104
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
40e ANNÉE — No 10.104

...ՄԱՆ ԽՕՍՔԸ

...ԹՆՈՒՈՐՏԸ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆԱՑԱԾ

...Քառասուն երկու տարի առաջ Թուր– ...Մուսթաֆա Քեմալի եւ Իսմէթի ...րութեամբ, հակայարձակոզա– ...անցան հելլէն բանակին դէմ, — ...ղթական գրոհներով յառաջացած ...մինչեւ Սաքարիա, սպառնալով Ան– ...րայի —, ու յաջողեցան Իզմիրի մէջ ...թափել զայն, 1922 Սեպտեմբերին : ...րքական այս յաղթանակին մէջ իրենց ...ծի բաժինն ունէին Խորհրդային Մի– ...թիւնը, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, ...մեծ պետութիւններ, որոնք այդ օ– ...— ինչպէս այսօր— իրարու հետ ...մի էին եղած նիւթական ու ասպ– ...ական ամէն կարգի աջակցութիւն ըն– ...լու համար Մուսթաֆա Քեմալի :

...Թուրքերը այս տարի Անգարայի, Պոլ– ...եւ այլ քաղաքներու մէջ մեծ շուքով ...ցին տարեդարձը 1922 Օգոստոս 30ի ...թանակին, որ վճռական հարուածը ...ած էր հելլէն բանակին եւ ընդհանուր ...մէջի մատնած զայն :

...յլ տարեդարձի նախօրեակին է, որ ...ունեցան Պոլսոյ եւ Անգարայի դը– ...ոցին ցոյցերը եւ Իզմիրի միջազգա– ...տօնավաճառին կողոպուտը, Թրքա– ...ի վայրագութեամբ :

...այս բոլոր ցոյցերը կազմակերպուեցան ...րայի կառավարութեան բացէ ի բաց ...ակցութեամբ, ստեղծելու համար մը ...ելու ժողովուրդին ջղագրգիռ վի– ...կը :

...ելեկտրականացած է մթնոլորտը : ...ուր տարիէ ի վեր արուեստականօրէն ...ած են Կիպրոսի խնդիր մը եւ ան– ...ատ կը գրգռեն ժողովուրդին արիւ– ...րու զգացումները :

...Թուրք բանակը անդորր նստած է քա– ...սուն երկու տարիէ ի վեր : Ծարաւի է ...ին : Առիթ կը փնտռէ պատերազմի ...նետուելու, առանց հաշուելու հե– ...անքները :

...ամէնէն աւելի ջղագրգռուած են Պոլ– ...ի եւ Անգարայի համալսարանական ...ը գլուխ ուսանողները, որոնք կրակի ...թիւն չեն տեսած եւ մոլեռան– ...թիւնն ու մեծամոլութիւնն է իրենց ...ը :

...Մենք տեսանք այս նոյն համալսարան– ...ուսանողները 1912ին, երբ պալ– ...ան չորս պետութիւններ — Պուլկա– ...Սերպիա, Յունաստան եւ Գարա– ...— վերջնագիր տուած էին օսման– ...կառավարութեան :

...Նոյն Շահզատէ Պաշըի համալսարանի ...մինչեւ Պապը Ալի, անկէ մինչեւ ...գի պալատը տասնեակ հազարաւոր ...անողներ թափօր կազմած կը յառա– ...յին՝ Հարպ իսթէրիզ («պատերազմ ...ենք») պոռչտալով :

...Եւ երբ «մեծ դահլիճ»ը տեղի տալով ...րդական ճնշումներուն՝ պատերազմ ...րարեց, ազմկող ուսանողները ծա– ...տ եղան եւ հազար պատրուակներ ...դեցին եւ մեքենայութեանց դիմե– ...զինուոր չերթալու համար :

...Պալքանեան չորս փոքր պետութիւննե– ...քանի մը ամսուան մէջ ջախջախիչ ...րութեան ենթարկեցին օսմանեան ...անգոր» բանակը : Պուլկարական թըն– ...թներու ձայները կը լսուէին Պոլ– ...: Թուրքերը կորսնցուցին ամբողջ եւ– ...ական Թուրքիան :

...Պատմութիւնը կը կրկնուի այսօր : ...ալսարանակը ազմկող ուսանողներէն քա– ...հոգի յանձն պիտի առնեն զինուո– ...րուիլ՝ կռուելու համար յանուն ...պրոսի :

...Պալքանեան պատերազմէն առաջ, Սահ– ...դրութեան օրերուն, նոյն երիտա– ...դութիւնը ցոյցեր կը կատարէր Կը– ...էի համար, Կիրիտ եանըմըզ («Կրե–

տէն մեր Հողին է») պոռալով :

Կրետէ կղզին ընդմիշտ կորսնցնելէ վերջ, վրայ տուին նաեւ Միջերկրականի երկոտասան կղզիները 1911ին, իբրեւ հետեւանք իտալեւթուրք պատերազմին :

Ինէօնիւի ճակատամարտին յաղթական Իսմէթ փաշայի դահլիճը կենաց – մահու օրեր կ'ապրի : Պիտի կրնա՞յ դիմադրել բանակին ու ամբոխին ճնշումներուն թէ տեղի պիտի տայ :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աղեքսանդրիոյ մէջ հաւաքուած են ա– րաբական երկիրներու հետեւեալ ղեկա– վարները — Պէն Պելլա (Ալժերիա), Ա– րէֆ (Իրաք), Հիւսէյն Թագաւոր (Յոր – դանան), Իտրիս Սենուսի Թագաւոր (Լի– բիա), Շէյխ Էլ Սապա (Քուէյթ), Նասր (Եգիպտոս), Ապուտ (Սուտան), Ամին Հաֆեզ (Սուրիա), Սալալ (Եմէն), իսկ – խան Ապտալլահ կը ներկայացնէ Մարոքի Հասան Թագաւորը, Պահի Լատղամ կը ներկայացնէ Թունիզիան :

Առաջին տպաւորութիւնները զորս կա– րելի է քաղել այս ժողովէն, այն է որ ձախողութեան ճամբան բռնած է : Ըս – կիզբէն բոլորը նկատած են Նասրի ջղա – գըրգիռ վիճակը : Իր ճառին մէջ դիտել տուած է թէ Եգիպտոս մեծ տեղ կը գրա– ւէ միջազգային կրկէսին մէջ, բայց եւ այնպէս իր կառավարութիւնը պիտի չփորձէ միջամտել ներքին եւ արտաքին հարցերուն որոնց Եգիպտոս կը բախի : Այս խօսքերէն այնպէս հասկցուած է թէ Նասր մինչեւ ծայրը պիտի պաշտպանէ Եմէնի հանրապետական վարչակարգը : Էմիր Ֆէյսալ, անմիջապէս պատասխա – նած է «պատերազմ կ'ընենք անոնց որոնք յամառին պատերազմ ընել մեզի» : Հիւ – սէյն Թագաւորը փորձած է մեղմացնել կիրքերը, բայց Արէֆ յայտարարած է, բռունցքը սեղանին զարնելով — «Աղ – ուոր խօսքերը կը բաւեն : Հարկ եղածին չափ խօսեցանք համախոհութեան, բարե– կամութեան, արաբ միասնականութեան մասին : Արաբ կարծիքը պարապ բանա – ձեւերու չի սպասեր այլ՝ գործի » :

Յաջորդ երկու նիստերը նուիրուած էին զինուորական հարցերու : Այս մասին տարակարծութիւնները խոր են : Լի– բանանի նորընտիր նախագահը փորձած է պաշտպանել իր երկիրը գաղջութեան եւ վերապահութեան այն մեղադրանքներուն դէմ զոր Պաղտատի եւ Գահիրէի մամու– լը չեն դադրիր ընելէ : Շարլ Հելու շեշ– տած է թէ Լիբանան իր բոլոր պարտաւո– րութիւնները կատարած է : Սուրիոյ վար– չապետը արդարացում չէ փորձած այլ ուղղակի յարձակումի անցած է, մատե– չալ Ամէրի տեղեկագրէն ետք : Սուրիա ի վիճակի է իր սահմաններուն պաշտպա– նութիւնը ապահովելու եւ ամէնէն պար– կեշտ դերը խաղացած է Իսրայէլի դէմ բախումներու ընթացքին : Նախագահ Պուրկիպա առաջարկ մը ներկայացնել տուած է, ուր կը նախատեսէ տեսակ մը մասնագիտականացում պաղեստինեան հարցին, արաբական երկու գօտիներու ստեղծումով : Մէկը կազմուած Իսրայէլի սահմանակից պետութիւններով, միւ – սը՝ բոլոր միւս երկիրներով :

×Ծովակալ Թիէրի տ'Արժանլիէօ մե – ռած է առջի օր, Պրէսթի մերձաւոր Կար– մելին մէջ ուր քաշուած էր քանի մը տարի է : Ծնած 1889ին, Ֆրանսայի ծո– վային ուժերու ամէնէն փայլուն դէմքե– րէն մէկն էր :

ԹՈՒՐՔԻԱ

« ՆՈՐ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6 »

Իզմիրի Թրքական «ցոյցերը» անգամ մը եւս հաստատեցին ինչ որ չուզեցին հաս – կընալ Ամերիկացիները, երբ Ծումհու – րիյէթն ալ կը խոստովանի թէ «Նոր Սեպ– տեմբեր 6» մըն էր Իզմիրի մէջ կատար – ուածը : Ահա Թրքական թերթին գրածը.–

— Իզմիրի քանդումներուն եւ ծանօթ դէպքերուն արձագանգը շատ բուռն եղաւ օտար մամուլին մէջ, եւ կը շարունակուի տակաւին : Աւա՜ր փոխարէն մենք ի՞նչ ըրինք : 15 – 20 տղաք դատարանի յանձ– նեցինք : Կը նայինք ամբաստանեալներու լուսանկարներուն, որոնք քաշուած են դատավարութեան ընթացքին, եւ կը տեսնենք որ բոլորն ալ կը նմանին իր դրացիին պարտէզէն պտուղ գողցող տը– ղոց, մերկ նստեր են, եւ թերեւս չեն գիտեր թէ ի՛նչ յանցանք գործած են :

Ո՞ւր մնացին բուն քանդիչները, ուոնք դեռ գործի գլուխ եւ անպատիժ կը մը – նան, իսկ հանդիսատեսները դատարանի կը յանձնուին : Մէկ կողմէ՝ մնասուց հատուցում կ'ընենք եւ իբր չափուլճի կ'ամբաստանուինք, միւս կողմէ վարչա– կան կարողութենէ զուրկ իրաւասուն– րը գործի գլուխ կը պահենք : Յետոյ կը բարկանանք որ վարչական ձեռքերն են, որ կազմակերպեր են ցոյցերն ու քան – դումները :

Եթէ այս անփութութիւնը շարունակ – ուի այսպէս, ոչ թէ օտարները, այլ մենք ալ պիտի հաւատանք թէ այս դէպքերն ալ կը նմանին Սեպտեմբեր 6ի դէպքերուն» :

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

... ԵՐԲ ԿՈՎԸ ԹԱՓԵՑ ԿԱԹԸ

Թուրք հրապարակագիր մը, Միւմթազ Ֆայիք Ֆէնիք, այս երկրորդ «Սեպտեմ– բեր 6»ին մասին խօսելով, կը գրէ . « Քանդուածը մեր յարգն ու վարկն է » : Յետոյ վախ կը յայտնէ որ մինակ կրնայ Թուրքիան՝ կամուրջները քանդելով եւ արեւելքէն ու արեւմուտքէն կտրուելով : Թուրք հրապարակագրին խորհրդածու – թիւնները կը նմանին կաթին առանց թա– փող ... կովի մը արտայայտութեան .—

Կիպրոսի խնդիրը դադրեցաւ այլեւս « Կիպրոսի հարց » ըլլալէ, եւ ներքին անդորրութեան խնդրի մը վերածուեցաւ : Մէկ կողմէ Թուրք կառավարութեան ան– կար քաղաքականութիւնը, որ ամէն օր առիթ եւ պատճառ կու տայ հակառա– կորդ կողմին, միւս կողմէ Ամերիկայի անիրաւութիւնները եւ ստրկամտութիւնը բնականաբար պոռթկացուցին երիտա – սարդութիւնը : Մենք կ'ըմբռնենք այդ ազնուական զայրոյթը, յուզումը : Այդ մասին ըսելիք բան մը չունինք : Մենք ալ մեր երիտասարդութեան, երբ համալսա– րանական էինք, մեր ձեռքէն յափշտակ – ուած Մուսուլի համար՝ այսպիսի զայ – րոյթ մը զգացած էինք եւ արիւն – քըր– տինք մտնելով՝ բողոքի ցոյցեր ըրինք :

Ոչ մէկ ուժ կրնայ զսպել երիտասար – դութեան այս պոռթկումը, ակնածու – թիւնը : Միայն թէ այս բոլորը պէտք է տեղի ունենան օրէնքի սահմաններուն մէջ, առանց ծայրայեղութիւններու, ա– ռանց քանդումի : Անոնք որ միայն հայ – րենասիրութենէ մղուած կ'արտայայտեն իրենց բողոքը, այս կենսական անհրա – ժեշտութիւնը չեն մոռնար երբեք : Ան – դին կան սակայն դրդիչ, խռովարար, քայքայիչ տարրեր, որոնք տարբեր նը – պատակներ կը հետապնդեն եւ առիթը կը չարաշահեն ու կը միխեն ամբոխին :

Իզմիրի դէպքերուն առթիւ, այս ցա – ւալի երեւոյթն է որ պարզուեցաւ ան – գամ մըն ալ : Մաքուր եւ ազնուական ցոյց մը պիտի ընէինք՝ Կիպրոսի մեր եղ– բայրներուն դէմ ի գործ դրուած խժդը – ժութիւնները նզովելու համար, եւ ահա բոլորովին հակոտնեայ արդիւնքի մը յան– գեցանք, այդ գրգռիչ տարրերուն մաս – նակցութեան հետեւանքով : Ծանրակշիռ բաներ պատահեցան Իզմիրի Միջազգային Տօնավաճառին մէջ : Կրնանք սիրել կամ չսիրել այս կամ այն ազգը, բայց իրա – ւունք չունինք Կիպրոսի խնդիրը մէկ փաթթոց ընելով՝ չէնքեր քարուքանդ ը– նել, ամէն ինչ կոտրել եւ այրել : Պէտք չէ որ ըլլար այսպիսի բան մը :

Ամէն բանէ զերիվեր զասել երկրին օ– րէնքները, կանոնները, մանաւանդ հիւ – րասիրութիւնը : Մենք զաւակներն ենք ա– նոնց, որոնք Անատոլուի մէջ գերի ինկած եւ իր սուրը յանձնել ուզող Թրիքուփիսի սուրը ետ դարձուցած են, այսպիսի վե– հանձնութիւն մը ցոյց տուած ենք : Հել– լէնները երբ կը փախչէին Իզմիրէն, զայն այրեցին եւ քար քարի վրայ չձգեցին : Մենք նորէն չէնցուցինք զայն : Հիմա ի՞նչպէս կ'արտօնենք որ քարուքանդ ըլ– լայ նորէն : Գիտակից սեւէ մարդ չըներ այսպիսի արարք մը : Քանդիչները, սա – կայն, նախ եւ առաջ իրենց խիղճը կը քանդեն եւ այնպէս գործի կը սկսին :

Պէտք չէ մոռնալ որ Իզմիրի Տօնավա – ճառը տարիներէ ի վեր ասանդութեան կարգ անցած պարզեւ մըն է, գեղեցիկ աշխատանք մըն է : Երբ Կիպրոսի Փա – փազին կը բարկանանք եւ Տօնավաճառը քարուքանդ կ'ընենք, պարզապէս կը զարնենք մեր խակ շահերուն դէմ : Իզմիր այս տօնավաճառին շնորհիւ է, որ ամ – բողջ աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրո – նացուցած է իր վրայ : Միջազգային տնտեսութեան տեսակէտով, Թուրքիոյ հանդէպ արտակարգ շահագրգռութիւն ե– րեւան կուգայ, եւ Իզմիր, շնորհիւ այս Տօնավաճառին, ամառնային ամիսներուն կենսունակութիւն, ոգեւորութիւն կ'ըս – տանայ, ներքին եւ արտաքին յրօնաշըր – ջութիւնը աչքի կը զարնէ : Բայց երբ տօնավաճառին տաղաւարները քարու – քանդ ըլլան, բուրիզմը ի՞նչ կ'ըլլայ : Ի՞նչ կ'ըլլայ նաեւ մեր առեւտրական վարկը, մեր տնտեսական յարգը : Գալ տարի ո՞վ կը համարձակի նորէն մաս – նակցիլ Իզմիրի տօնավաճառին : Ի՞նչ կը կարծէին Իզմիրի քանդիչները, խորհե – ցան որ Ամերիկայի, Ջեխոսլովաքիոյ, Հելլէն փավիյոնները քարուքանդ ընե – լով, Կիպրոսի Թուրքերուն օգնութեա՞ն պիտի փութան : Ընդհակառակն, երկրին տնտեսութիւնն է որ կացինահարուեցաւ, մեր արտաքին առեւտուրի վարկն է որ քարուքանդ եղաւ, մեզի դէմ ցոյց տըր – ուած վստահութիւնը վերցաւ :

Շատ տխուր, տխուր ըլլալուն չափ ալ ահարկու իրականութիւն մըն է : Աւելին կայ, ան կրնայ ազդել նաեւ մեր ներքին քաղաքականութեան վրայ : Մի զարմա – նաք, երբ Հալք կուսակցութեան իշխա – նութիւնը, որ սովոր է այսպիսի պարա – գաներու մէջ անմիջապէս պաշարման վի– ճակ հռչակել, նորէն պաշարման վիճակ առաջարկէ Ազգ. Ժողովին :

Արտաքին քաղաքականութեան ճամ – բուն մէջ, երբ ճակատ կը յարդարենք թէ Արեւելքին եւ թէ Արեւմուտքին դէմ, ուրիշ բան չենք ըներ՝ բայց եթէ արմա– տախիլ ընել մեր արտասահմանի ամբողջ վարկը եւ յարգը : Պէտք է անդրադառ – նանք այս վտանգին :

Ի՞նչ պիտի ընենք : Պիտի բաժնուի՞նք մեր բոլոր դաշինքներէն, եւ մի՛–մինա՞կ պիտի ապրինք : Կարատեն մը, երբ Ա– մերիկա «չքեղ կղզիացում» մը կը հե – տեւէր, բայց չկրցաւ յաջողցնել զայն : Մե՞նք պիտի յաջողինք այդ մեկուսա – ցումին մէջ :

Մե՛ղք կ'ըլլայ մեզի, հազար մե՛ղք :

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՂԵՏԱԲԵՐ ՏԱՐԻԻՆ

Բ.

Վեց պետութեանց դեսպանները 1905 Մայիս վեցին ներկայացուցին սուլթանին ծրագիր մը Մակեդոնիոյ ելմտական բարեկարգութեան համար։ Սուլթանին կողմէ նշանակուած Թուրք ընդհ. քննիչի մը հետ ելեւմտական պատուիրակներ պիտի հսկէին ելեւմուտքին վրայ։ Սուլթանը հաւանութիւնը ձգձգեց։ Վեց դեսպաններ հաւաքաբար ունկնդրութիւն խնդրեցին, սուլթանը մերժեց, պետութիւններ որոշեցին նաւային ցոյց մը կատարել, ռազմանաւեր Փիրէէն մեկնեցան Լիմնոս կղզին, սուլթանը ստիպուեցաւ տեղի տալ (1905 Նոյեմբեր 26)։

Սերպիա կը ձգտի միացնել Սլաւները, կազմել Եուկոսլաւիան։ Թագաւորը վարչապետութեան պաշտօնը կը յանձնէ արմատական Փասիչի։ Ազգայնական ընկերակցութիւններ կը սկսին գործել, կը քարոզեն աւստրիահպատակ խրուաթներու եւ սլովեններու միութիւնը Սերպիոյ։ Աւստրիոյ վարչապետը, Էրէնթալ, կը մտածէ 1906 Հոկտեմբերին կցել Պոսնիան, քանդելու համար «սերպ յեղափոխական օճախը»։ Ցարը արտաքին նախարար կը նշանակէ Իզվոլսքի, որուն ծրագիրն էր Նեղուցներու հարցին լուծումը Անգլիոյ հետ համաձայնելով։ Արդէն 1906ին ռուս-անգլիական համաձայնութիւն մը իրականացած էր Պարսկաստանի շուրջ։

Իզվոլսքի կը համաձայնի Էրէնթալի հետ Պոսնիոյ կցումին, պայմանով որ Աւստրիա օժանդակէ Ռուսիոյ Նեղուցներու հարցին լուծումին (Սեպտ. 1908)։

Աւստրիա 1908 Հոկտեմբեր 7ին կը յայտարարէ Պոսնիոյ կցումը Աւստրիոյ։ Ռուսիա կը բողոքէ, զօրաշարժ կը կատարէ, բայց մինակ կը մնայ, Անգլիա եւ Ֆրանսա համամիտ չեն ռուս շարժումին։ Ֆրանսայի Արտաքին նախարար Փիշոն 1909 Փետրուար 25ին կը հաղորդէ Իզվոլսքիի թէ Ֆրանսա, թէեւ դինակից, չի կրնար մինչեւ պատերազմ երթալ խնդրոյ մը համար, ուր Ռուսիոյ «կենսական շահերը» վտանգուած չեն։ Ռուսիա տեղի կուտայ 1909 Մարտին, Իզվոլսքի կ'ըսէ. «Դառն հապ մը կլլեցինք, սպասելու ենք փոխ-վրէժ առնելու»։

Արեւելեան տագնապը կը սկսէր ռուսաւստրիական բախումով, բայց Պոսնիոյ կցումով, Սլաւներու մուտքով երկդրուխեան կայսրութեան մէջ, Աւստրիոյ հարցն ալ տագնապի կը մատնուէր։ Աւստրիա ալ Օսմ. կայսրութեան նման ժողովուրդներու մոզայիք մըն էր։ Կային Սլաւներ — տասը միլիոն Չեխեր — Սլովաքներ, չորս միլիոն եւ երկու հարիւր հազար Լեհեր, երեք միլիոն Սերպխրուաթներ, ինը միլիոն Գերմաններ, եօթը հարիւր հազար Իտալացիներ, մէկուկէս միլիոն Հրեաներ, երեք միլիոն Ռումէններ, ինը միլիոն Հունգարներ։

Հունգարները գերման տիրապետութեան դէմ ըմբոստացան, Ռուսիա օգնութեան փութաց Հապսպուրկի Տան, ջախջախեց ըմբոստութիւնը, բայց 1861ին սահմանադրութեամբ մը չափաւորուեցաւ ինքնակալութիւնը։ Սատովայի պարտութեամբ Հունգարիա ստացաւ առանձին սահմանադրութիւն 1868ին։ Հունգար ազգայնականներ կը պահանջէին առանձին բանակ, որուն լեզուն հունգարերէն ըլլալու էր։

Հունգարները կ'ընդդիմանային Պոսնիոյ միութեան, որովհետեւ Սլաւներու թիւը կ'աւելնար եւ կը վախնային որ իրենց նման ինքնավարութիւն կը ստանան եւ կը կազմուի եռապետ կայսրութիւն մը։ Ֆրանսայի մեծ պատմաբան Ալպէր Սորէլ կը գրէր. «Երբ Արեւելեան Հարցը լուծուի, Աւստրեւհունգարիոյ հարցը սեղանի վրայ պիտի դրուի»։

Նափոլէոն, երբ լսեց 1807ին Պոլսոյ յեղափոխութիւնը, Թիլսիտի մէջ Աղեքսանդր ցարին առաջարկեց Օսմ. կայսրութեան բաժանումը, որովհետեւ «Օսմ. կայսրութիւնը չի կրնար այլեւս տոկալ, քայքայումը մօտալուտ է»։

Հարիւր տարի վերջ կրկին յեղափոխութիւն, կայսրութիւնը տոկացած էր հակառակ ներքին տագնապներու, օտար պետութեանց մեքենայութեանց։ Բայց կը մնար «հիւանդ մարդը» անկարող բարենորոգուելու, ազգութիւններ հետզհետէ կ'ազատագրուէին եւ Պալքանեան Թերակղզին կը դառնար նորակազմ պետութեանց հակամարտութեան ասպարէզը, Աւստրիոյ եւ Ռուսիոյ մրցակցութեան կրկէսը։

Այս հակամարտութենէն եւ մրցակցութենէն ծնաւ մակեդոնական յեղափոխութիւնը 1908 Յուլիս 23ին։ Երիտասարդ Թուրքերու ծրագիրն եղաւ Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն։ Բոլոր հպատակները, մահմետական եւ քրիստոնեայ, առանց կրօնի, ցեղի խտրութեան միեւնոյն իրաւունքներն ու պարտականութիւնները պիտի ունենային որպէս քաղաքացի։ Բոլորն ալ պիտի աշխատէին կայսրութեան յառաջդիմութեան, այսպէս ազատելով օտար ազդեցութիւններէ, արտաքին կապանքներէ։ Կայսրութեան բնակիչները խանդավառուեցան ծրագրով, ողջունեցին եղբայրութեան, հաւասարութեան, ազատութեան, արդարութեան դրօշը։

Այդ թուականէն կը սկսի եւրոպական տագնապը, որ պիտի յանգի 1914ի պատերազմին։

Իզվոլսքի կ'ընդունէր Պոսնիոյ կցումը պայմանով որ Աւստրիա օժանդակէր Նեղուցներու հարցին լուծման (1908 Սեպտեմբեր 16)։ Աւստրիա կը կցէր, բայց կը մերժէր օժանդակել, որովհետեւ գիտէր թէ ուրիշներ պիտի ընդդիմանային։ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը մերժեն Իզվոլսքիի դիմումը (1909 Փետրուար 25)։ Գերմանիա կը յայտնէ թէ Աւստրիոյ կողքին կը մնայ եթէ կցումին պատճառով Ռուսիա պատերազմ յայտարարէ Աւստրիոյ դէմ (1909 Մարտ 22)։

Ռաքոնիճիի մէջ տեսակցեցան ցար եւ թագաւոր եւ կնքեցին իտալեւռուս համաձայնութիւն մը 1909 Հոկտեմբերին։ Երկու պետութիւնները պիտի գործակցէին պալքանեան զօյավիճակի պահպանման համար, «փոխադարձ գործակցութիւն ռուս շահերու համար Նեղուցներու հարցին մէջ, իտալական շահերու՝ Թրիփոլիի մէջ (Յօդ. 5)։

Ռուսիա 1871էն ի վեր կը պահանջէր ազատ անցք Նեղուցներէն իր նաւատորմին համար, փակում օտար նաւատորմներու առջեւ։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(2 Շար.)

ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ ՍԵՐԳԻԵՒ ՍԹԱՆԻՍԼԱՒՍԿԻ ԵՒ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ

Անցեալ տարի լրացաւ ծննդեան հարիւրամեակը քսաներորդ դարու մեծագոյն թատերագէտին՝ Կոնստանդին Սերգիեւ Սթանիսլաւսկիի։

Այս հանճարեղ ռուս արուեստագէտը վերանորոգեց ռուսական թատրոնը եւ իր գեղարուեստական նորագոյն մտայղացումներով հանդիսացաւ ռուսական թատերական արուեստի բարենորոգիչը, եւ որուն սկզբունքները ազդեցին նաեւ համաշխարհային թատրոնի գործունէութեան վրայ։

Սթանիսլաւսկի շատ մօտիկ շփումներ եւ ծանօթութիւններ ունեցած է հայ գրողներու եւ թատերական գործիչներու հետ, եւ ինչպէս պիտի տեսնենք, այս կապերը մեծ ազդեցութիւն ունեցած եւ օգտակար եղած են հայ բեմին համար։

Սթանիսլաւսկիի հայերու հետ ծանօթութիւնը իր սկիզբը առած է 1878 թուականին, երբ ապագայ մեծ թատերագէտը, տակաւին պատանի, մուտք կը գործէ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը, ուր կը յաճախէին բազմաթիւ հայ ուսանողներ եւ ուր գոյութիւն ունէր «Հայկական նրբանցք» յորջորջուած խումբը։

Լազարեան ճեմարանը՝ հիմնուած 1814ին, եղած էր հայ մշակութային մտքի կարեւոր օճախներէն մին։ Հայ մտաւորականութեան բազմաթիւ ականաւոր գործիչներ եղած են Լազարեան ճեմարանի սաներ։

Շփումներ ունենալով հայ ուսանողներու եւ ուսուցիչներու հետ, Սթանիսլաւսկի առիթը կ'ունենայ շատ մօտէն ծանօթանալու հայկական մշակոյթին եւ խորապէս ճանչնալու հայ ժողովուրդը։ Իր յուշերուն մէջ մեծ արուեստագէտը ունի բազմաթիւ ջերմ ու խանդավառ տողեր, նուիրուած Լազարեան ճեմարանին եւ հոն անցուցած իր տարիներուն ու մանաւանդ իր հայազգի ընկերներուն մասին։

Սթանիսլաւսկիի գեղարուեստական ինքնուրոյն գործունէութեան առաջին քայլերուն, իր գործակիցներուն մէջ բազմաթիւ հայեր ալ կային։ Անոնցմէ մէկն է եղած Գէորգ Բուրջալեանը, որ աւելի ետք պիտի դառնար Սթանիսլաւսկիի մտերիմ բարեկամն ու համախոհ գործակիցը։ Կար նաեւ հայ անուանի դերասան Քրիստափոր Պետրոսեանը, որ նոյնպէս մինչեւ վերջը մնաց Սթանիսլաւսկիի թատերական ուղղութեան յարատեւ հետեւող մը եւ մտերիմ ու անկեղծ բարեկամ մը։

Սթանիսլաւսկիի եւ Գէորգ Բուրջալեանի բարեկամութիւնը այն աստիճան կը զարգանայ, որ ի վերջոյ, ռուս մեծանուն թատերագէտը կը դառնայ Բուրջալեան աւանդական ու մեծ ընտանիքին մէկ անդամը։ Այդ առթիւ հետաքրքրական են հայ թատրոնի վաղեմի գործիչ Գարեգին Երիցեանի հետեւեալ տողերը.—

«... Սթանիսլաւսկին տանու մարդ էր Բուրջալեանների ընտանիքում եւ շատ էր սիրում նրանց հօրը՝ ատրպատականցի հայ թատրոնի երկրպագու Սարգիս Բուրջալեանը, որ իր կարգին, Մոսկուայի ուսանողական թատերախմբի հայկական ներկայացումներում, սկսած 1859 թըւից, կատարել էր գլխաւոր դերեր։ Նա բնակւում էր Մոսկուայում եւ իր որդիներին դաստիարակել էր թատրոնի հանդէպ սիրով»։

Սթանիսլաւսկին մեծ հիացում ունեցած է Բուրջալեանի թատերագիտական կարողութիւններուն հանդէպ եւ իր յուշերուն մէջ միշտ ալ խանդավառութեամբ է արտայայտուած այս հայազգի արուեստագէտին թատերական գործին բերած մեծ նպաստին մասին։

Սթանիսլաւսկիի հայ բարեկամներու շարքին կարելի է յիշատակել նաեւ անունները հայ մեծանուն գրողներու եւ դերասաններու.— Ա. Ջիվիլէգեան, Ե. Վախթանգով (Վախթանգեան), որ յետագային պիտի դառնար ռուսական թատրոնի սիւներէն մին), բանաստեղծ Ա. Ծատուրեան, նկարիչ Սուրէնեանց, դերասաններ՝ Յովհ. Սեւումեան, Յովհ. Աբելեան, Զարիֆեան, Աշօ Շահխաթունի, Իսահակ Ալիխանեան, Օլգա Մայսուրեան, Միքայէլ Մանուէլեան եւն.։

Սթանիսլաւսկիի Հայերու հետ ունե-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՈՒ ՋԱՀԱԿԸ

Ու սկսաւ քննել մօրը իր հետ ունեցած յարաբերութիւններն ալ։ Բուրուլ տուտու զինքը շատ սիրած էր, վրան անդադար կը գուրգուրար, եւ սակայն ունէր զաւկին համար տեսակ մը յարգանք, ակնածանք, որոնք գոյութիւն չեն կրնար ունենալ մօր մը ու տղուն միջեւ, մանաւանդ հասարակ դասակարգին մէջ. միտքը չէր գար որ օր մը մայրը զինքը յանդիմանած ըլլայ, թեթեւ մը իսկ. ու որչափ որ ինք կը մեծնար, մայրն ալ այնքան աւելի յարգալիր կը վարուէր հետը, իբր թէ ամենապատուական հիւրը ըլլար։ Ու չէր զգացած երեսներուն վրայ համբոյրի այն տաքութիւնը, զոր հայր մը եւ մայր մը կուտան իրենց զաւկներուն։ Ու այս ամէնուն հետ մէկտեղ, չէր յիշեր թէ մայրը օր մը երբեք իրեն խօսած ըլլայ կամ ակնարկութիւն մը ըրած ըլլայ իր ծնունդին պարագաներուն վրայ։ Ու լաւ մը յիշելով տղայութեանը, պատանեկութեանը եւ երիտասարդութեանը մէջ մօրն իրեն հետ ունեցած ամէն մէկ վարմունքը, գրեթէ ալ տարակոյս չունէր որ իր ծնունդին մէջ կար այն գաղտնիքը, զոր թերթը մատնանիշ կ'ընէր։ Եւ յետոյ, այդ նենգամիտ յօդուածը որ թուանշաններով ու եղելութիւններով կը խօսէր, միայն ճիշդ քննութեան մը արդիւնք եղած կրնար ըլլալ։ Ազրիպ Էֆէնտի իրեն մրցակից մըն էր, եւ ստոյգ, մանրազնին քննութիւններով միայն կրնար յարձակիլ իր դէմ, ապա թէ ոչ շատ դիւրին կ'ըլլար իր խայտառակուիլը։

Ու եթէ դեռ տարակուսանքներ ունենար, ո՞ւր կրնար դիմել լուսաբանուելու համար, Բուրո՞ւլ տուտուին. չէ. այդ չարչարանքը չէր կրնար պատճառել այդ խեղճ կնոջ, զոր հիմա աւելի հզօրապէս սկսած էր սիրել, վասնզի անոր սէրն իրեն համար աւելի դերագոյն կը համարէր քան թէ բնական մօր մը զգացումները. ու այդ կինը մարդասիրական մեծ սկզբունքներուն գործադիրներէն եղած էր առանց ոչ իրեն եւ ոչ ուրիշներուն յօդուածները կարդացած ըլլալու։

Ժամերը կը յառաջանային, ալ խոնջ, վաստակաբեկ՝ Նաւարեան քնացաւ, անկողնին վրայ, գրեթէ չհանուած, վրան վերմակ մը քաշելով։

Աշնանային գեղեցիկ առաւօտ մը ծագեցաւ. Նաւարեան հեղձուցիչ տպաւորութեանց ներքեւ արթնցաւ, ու լուացուելէն յետոյ, պատուհանը բացաւ, սուրճ մը սկսաւ խմել եւ մտածել։ Որոշում մը այդ պահուն իսկ տալու էր։ Պոլսէն ձգել հեռանալու գաղափարը ներկայացաւ իր մտքին ամէնէն գործնական միջոցը յուսահատութենէ փրկուելու։ Ի՞նչ պիտի ընէր. ամէն մէկ քայլին պիտի հանդիպէր ծանօթներու, որոնց պարտաւոր պիտի ըլլար պատասխան մը տալու։ Սարաթեաններու տունը իր առջեւ փակուած էր։ Ի՞նչ գրէր, ի՞նչ պաշտպանէր երբ երկու կնոջ պատկերները աչքին առջեւ պիտի ըլլային միշտ. իր մայրն ու Արուսեակը զինքը կը ջլատէին։ Ու ասոնց հետ մէկտեղ մարդկային չարութեան այնքան հզօր ապացոյց մը, որքան եղած էր այն կեղտոտ յօդուածը, ազդած էր իրեն անդիմադրելի զզուանք մը։ Պոլսէն հեռանալ, երթալ թափառիլ, իր սիրտը թեթեւցնող մտածութիւնը եղաւ։

Պատանեկութեան օրերուն մէջ սիրած էր Իտալիան, որուն լեզուն իրեն բաւական ծանօթ էր։ Իտալիոյ գեղեցկութեան ու գեղարուեստներու նկարագրութիւնն ու պատմութիւնը ընող գլխաւոր գործերու հաւաքածոյ մը ունէր։ Տեսականօրէն գրեթէ կը ճանչնար այդ հրաշալիքներու երկրին ամէն մէկ մասը, իր իղձերէն մին էր օր մը երթալ այցելել այդ իր այնքան սիրած երկիրը ու ամիս մը հոն ապրիլ։ Հիմա փորձութիւնը ալ անդիմադրելի եղաւ։ Ու իր ջախջախուած սիրոյն, խորտակուած յոյսերուն մէջ առաջին քաղաքը որուն պատկերն իր մտքին ներկայացաւ՝ Վենետիկն էր։ Տխրութեան, հանդարտութեան, փլուած փառքի քաղաքը իր սգաւոր սրտին միակ ապաստանարանը կրնար ըլլալ։ Հոն մենութեան ու լռութեան մէջ պիտի ապրէր ատեն մը, հոն նաեւ կրնար դիւրութիւններ ունենալ իր աշխատութիւնները շարունակելու, եւ երբ պէտք ունենար Մխիթարեանց տպարանը ամէն դիւրութիւն կրնար ընծայել իրեն՝ հրատարակութեանց համար։

Իր աշխատութեամբը շահած դրամէն կրցած էր աւելցնել գումար մը, որուն համար որոշած էր օր մը իր սիրած [illegible] մէկուն յատկացնել. այժմ կրնար ինքն ինքնիրմէն փոխառութիւն մը ընել։ Այդ խնայողութիւնները պիտի կրնային իրեն ապահովել բաւական ատենի համար համեստ կեանք մը Իտալիոյ մէջ, ուր ապրուստը շատ աժան է։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(21 Շար.)

...թարեկամութիւնը մեծ օգուտներ է ... հայ Թատրոնին : Արդարեւ, 1900– ... թուականներու սկիզբին, հայ Թա– ... շրջանակներու մէջ կը յառաջա– ... նոր շարժում մը, Սթանիսլաւսկիի ... հետեւողութեամբ, որուն գե– ... կ'առնէն Յովհ. Աբելեան, ... Մանուէլեան, Իսահակ Ալիխան– ... Սաթենիկ Ադամեան, Ամօ Խա– ... որոնք ոգի ի բռին կ'աշխատին ... Սթանիսլաւսկիի բեմական դպրոցի բա– ... չհանլը ներարկել հայ Թատրո– ...ն :

Աբելեան եւ Մանուէլեան, մասնաւո– ... ջահակիրները հանդիսանալով ... շարժումին, կը սկսին ամենուրեք ... Սթանիսլաւսկիական շունչով ներկայա– ... ներ տալ, երթալով մինչեւ Ալեք– ... ու այդ շրջանին Թատրոնը ... կը գտնուէր տակաւին յետամնաց վի– ...ճակի մէջ :

Հայ Թատերական գործիչներու մէջ Յովհ. Աբելեանն էր գլխաւորը, որ ... հայ բեմը օժտել Սթանիսլաւսկիի ... ըմբռնումներով : Ան կը պնդէր ... « ... Հին Թատրոնը խաղի, պոզա– ... արտաքին շարժումների, լաւ կեղ– ... Թատրոնն էր : Նոր Թատրոնը (ըՍ– ... Թանիսլաւսկիի) նուրբ ճշմարտութեան, ... անսամբլի Թատրոն է » :

Կարելի է անվարան յայտարարել թէ ... հայ Թատերական գործիչներու յամառ ... ջանքերուն շնորհիւ է որ Սթանիսլաւսկիի ... դպրոցի սկզբունքները Թափանցեցին ... եւ Միջին Արեւելքի ժողո– ... վուրդներէն ոմանց Թատրոնին մէջ :

Հայկական աղբիւրներու շնորհիւ էր ... Թուրքիոյ մէջ նոյնիսկ ճանչցուեցաւ Սթանիսլաւսկին եւ Թուրք Թատրոնը, ... նոյնինքն Թուրքերու խոստովանու– ...թեամբ, հիմնուած է Հայերու կողմէ, ... մեծանուն արուեստագէտին Թատերական դպրոցին ազդեցութեամբ :

...նակատարութեան տեսակէտէն ըՍ– ...Թանիսլաւսկիի դպրոցէն լաւագոյնս օգ– ... հայ դերասանները եղած են Յովհ. Զարիֆեան եւ Աչօ Շահխաթունի, որոնք ... անձամբ աշակերտած են Սթանիսլա– ...ւսկիին՝ Մոսկուայի մէջ ու հետեւած ... վերջնոյն հիմնած Գեղարուեստական Թատրոնի գործունէութեան :

Անհրաժեշտ է յիշատակել այստեղ թէ, ... երկու մեծանուն արուեստագէտնե– ... Զարիֆեան եւ Շահխաթունի, աւելի ... լիարուռն նուիրեցին հայ Թատրո– ... այն պտուղները, զորս անոնք քաղե– ... Սթանիսլաւսկիի դպրոցի չքնաղ ...պարտէզէն :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԵԾԵՐԸ՝
50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Զուիցերական թերթ մը, ինքնատիպ գաղափարը ունեցած է քննելու այսօր– ուան մեծերուն անցեալը, տեսնելու համար թէ ինչ կ'ընէին անոնք յիսուն տա– րի առաջ, այսինքն, Առաջին Աշխարհա– մարտի նախօրեակին :

Ստորեւ թարգմանաբար կու տանք զը– ւիցերական թերթի քննութեանց արդիւն– քը :—

ԽՐՈՒՇՉԵՒ

1914ին ի՞նչ կ'ընէր Խորհրդային Միու– թեան այսօրուան վարչապետը Նիքիթա Խրուշչեւ, որ այն ատեն քսան տարեկան էր :

Խրուշչեւ Քիէվ կը գտնուէր : Մասնակ– ցած էր ցարին դէմ յեղափոխական շարժ– ման ու կարդացած էր Մարքսի եւ Կրո– պոտկինի գործերը : Նմանապէս լսած էր Լենինի եւ Թրոցկիի անունները : Խրուշ– չեւ այն ատեն կ'ուզէր ուսանիլ եւ ած– խահանքի երկրաչափ ըլլալ Տոնէցի ած– խահանքերուն մէջ, որ մեծ մասամբ կը պատկանէին ֆրանսական, գերմանական ու պելճիական ընկերութիւններու : Եր– բեք չէր երեւակայեր որ Ռուսիոյ վար– չապետ պիտի ըլլար :

ՄԱՕ – ՑԷ – ԹՈՒՆԿ

Համայնավար Չինաստանի ղեկավար Մաօ – Ցէ – Թունկ, 1914ին հազիւ 21 տարեկան էր եւ Զանկ – Շայի վարժա– րանը կ'ուսանէր : Կ'ուզէր ուսուցիչ ըլլալ : Բայց, քաղաքականութիւնը աւելի կը հետաքրքրէր զինք : Յեղափոխական շարժման խառնուեցաւ եւ Չինաստանի կայսերական վարչաձեւի տապալման հա– մար պայքարեցաւ :

ՇԱՐԼ ՏԸ ԿՈԼ

Ֆրանսական Հանրապետութեան նա– խագահը առաջին Աշխարհամարտի նա– խօրեակին կը ծառայէր Արրասի մէջ, հետեւակազօրքի 33րդ գունդին մէջ : Հազիւ 23 տարեկան էր եւ հարիւրապետի աստիճան ունէր : 1914ին, երբ պատե– րազմը պայթեցաւ, կռիւներուն մասնակ– ցեցաւ ու վիրաւորուեցաւ :

Ֆիլիփ Փեթէն, որ գնդապետ էր այն ատեն, եւ յետագային մարեշալ եղաւ, Տը Կոլի աստիճանի բարձրացման հրա– մանագիրը ստորագրեց : Ճակատագիրը ուզեց՝ որ Տը Կոլ փառքի տիրանայ եւ Փեթէն՝ իբրեւ հայրենադաւ դատապար– տուի :

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ

Զօրավար Այզընհաուըր 1914ին հազիւ 24 տարեկան էր : Ուէսթ – Փոյնթի Զին– ուորական Ակադեմիային մէջ կ'ուսա– նէր : 1915ին, երբ շրջանաւարտ եղաւ, Արեւմտեան ճակատի կռիւներուն մաս– նակցեցաւ : Երկրորդ Աշխարհամարտին դաշնակից ուժերու ընդհ. պետ եւ պա– տերազմէն ետք Ամերիկայի նախագահ ե– ղաւ :

ԹՐՈՒՄԸՆ

Հարրի Թրումըն, որ Ռուզվելթի մա– հէն ետք նախագահ եղաւ, երեսուն տարեկան էր եւ կ'աշխատէր դրամատան մը մէջ : Յետագային քաղաքական աս– պարէզ իջաւ եւ աւելի վերջ Միացեալ Նահանգներու նախագահ եղաւ :

ՓԻՔԱՍՕ

Հռչակաւոր նկարիչ Փապլօ Փիքասօ 1914ին, 33 տարեկան էր ու Փարիզ կը մնար : Ժողովուրդին մեծ մասը զինք չէր ճանչնար դեռ, բայց սպանացի նկարիչը առաջին յաջողութիւնները արձանագրած էր : Իր աշխատանոցը կ'ընդունէր բա– նաստեղծներ, գրագէտներ, արուեստա– գէտներ : Ռընուար դեռ ողջ էր եւ տպա– ւորապաշտ դպրոցը կը տիրապետէր ար– ուեստին մէջ : Խորանարդապաշտներու նախակարապետներն ալ հրապարակ ի– ջած էին :

ՖՐԱՆՔՕ

Բայց, մինչ Փիքասօ Փարիզի մէջ կը սկսէր ճանչցուիլ, իր ուրիշ մէկ հայրե– նակիցը զօրավար Ֆրանքօ, 1914ին բո– լորովին անծանօթ էր : Օվիէնթոյի պա– հակազօրքին մէջ կը ծառայէր, 21 տարե– կան էր եւ հարիւրապետի աստիճան ու– նէր :

ՈՒԻՆՍԹԸՆ ՉԸՐՉԻԼ

Անգլիոյ վեթերան քաղաքագէտը՝ Ու– ինսթըն Չըրչիլ, Հնդկաստանի եւ Հարա– ւային Ափրիկէի մէջ ծառայելէ ետք Անգ– լիա դարձաւ եւ Բրիտանական Ծովակա– լութեան առաջին լորտ եղաւ : Կը կար– ծէր թէ Առաջին Աշխարհամարտէն կա– րելի էր խուսափիլ : Այսուհանդերձ, այդ պատերազմի ընթացքին Չըրչիլ ա– ռիթ ունեցաւ իր ասպարէզը սահեծելու :

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ

Նոյն բանը պատահեցաւ Տոքթ. Քոն– րատ Ատընաուըրին, որ յետագային Գերմանիոյ Քոլոնիա քաղաքի քաղաքա– պետ եւ ապա՝ Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետ եղաւ :

Քաղեց՝ ՎԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԷՆ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

Առջի օր Փարիզ վերադարձան խումբ մը հայ երիտասարդներ, որոնք մաս կը կազմէին 27 պատանիներու խումբի մը, որոնք Ֆրանսայէն, Սուրիայէն եւ Լիբա– նանէն Հայաստան գացած էին, շինարան– ներու մէջ աշխատելու համար : Այս տը– ղաքը 12 օր Կիրովականի աշխատած են, շրջապտոյտներ կատարած են Հայաստա– նի մէջ, այցելած Էջմիածին, հեռուէն դիտած Արարատը առանց մշուշի :

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Երջանկութիւնդ ըմբոշխնելու լաւագոյն կերպը՝ առանձին չըմբոշխնելն է :

ԷՄԻԼ ՎԵՐՀԱՐԷՆ

×

Անմտութիւն է մարդիկը բարիներու եւ չարերու բաժնել, ինչպէս կ'ընենք սո– վորաբար : Պարզապէս հաճելի եւ տաղ– տկալի են անոնք :

ՕՍՔԱՐ ՈՒԱՅԼՏ

×

Կիները դեւեր են, որ դրախտին դու– ռէն դժոխք կը ղրկեն մեզ :

ՎՈԼԹԷՐ

×

Մարդ իր նպատակին հասնելու հա– մար, բացառիկ տաղանդէ աւելի զօրա– ւոր կամքի պէտք ունի :

ՍՄԱՅԼՍ

×

Երբ բարկացած ես, խօսելէ առաջ տա– սը համրէ : Երբ շատ բարկացած ես՝ հա– րիւր համրէ :

ԹՈՄԱՍ ՃԷՖԸՐՍԸՆ

×

Օր մը կորսնցնողը՝ կեանք մը կը կոր– սնցնէ :

ԷՄԸՐՍԸՆ

×

Ստախօս մը ցոյց տուր ինծի եւ ես գող մը ցոյց պիտի տամ քեզի :

ՀԵՐՍՑԸՍԹ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Քահանան սեւեռած կը նայէր Թուր– քին :

— Կը տեսս :

Թուրքը իր կօշիկը կը դիտէր, իր կա– ... խրացով կարմիր կօշիկները. կարծես ... մտածէր թէ ե՞րբ եւ ի՞նչպէս պատեր ... իր ձախ ոտքին վրայ, ճիշդ մատ– ...րուն քով :

— Թշուառական, — ըսաւ քահանան ... արհամարհանքով, — ստուգապէս արժա– ...նի ես որ քեզ սպաննեմ :

Թուրքը ծունկի եկաւ .

— Ո՛հ, Տէր իմ : Ողորմէ՛, գթա՛ ինծի : ... բանս առ ու դերիդ ըրէ զիս : Շուն ... այնքան հաւատարիմ պիտի չըլլայ ... որքան ես :

— Միայն թէ հարցական է թէ դուն ... ե՞րդ ես արդեօք թէ կատաղի գազան ...ը : Եթէ քեզ ազատեմ, ո՞վ կ'երաշխաւո– րէ որ դուն դարձեալ պիտի չսպաննես ու չյափշտակես իմ խեղճ ազգս :

— Ալլա՜հ թող պատժէ զիս, իր բոլոր հարուածներով, եթէ դարձեալ զէնք առ– նեմ ձեռքս :

Քահանան գլուխը կը ցնցէր :

Թուրքը կը շարունակէր .

— Կ'երդնում քեզի ամենասոսկալի եր– դումով՝ որ Թուրք մը կրնայ ընել :

Քահանան բազուկները իրարու հիւսեց եւ ուղղակի նայեցաւ իր գերիին աչքե– րուն .

— Եումուրճաք, դուն հոս մահուան սեմին ծունր դրած՝ կը շաղփաղփես հե– տըս, ու զիս յիմար մը կը կարծես : Կամ թէ արդեօք կը կարծես թէ ես չե՞մ գի– տեր թէ Ղուրանը ինչ կ'ըսէ կեավուրի մը եղած երդումին համար :

Թուրքին ճակատը քրտինքի կայլակնե– րը երեւցան :

— Ուրեմն, դուն ըսէ, Տէր իմ, բան մը : Ըսէ ինչ որ կ'ուզես ու ան կա– տարուած է :

Քահանան կզակը ձեռքերուն մէջ հանգ– չեցուցած մտածեց :

— Ամէն Թուրք բժժանք մը ունի, — ըսաւ վերջապէս, — բժժանք մը՝ որ կը պահէ զինքը պատերազմներու մէջ ու ի– րեն բախտ կը բերէ :

Թուրքը գլուխը կախեց :

— Դրամիդ պէտք չունիմ, — ըսաւ քա– հանան : — Ես այդ հմայեակը կ'ուզեմ քեզմէ :

— Ձեռքդ բաճկոնիս տակը խոթէ, — ըսաւ Թուրքը դողդոջուն ձայնով . — վը– զէս կախուած է :

Գլուխը բարձրացուց : Քահանան իրա– պէս հոն գտաւ կապոյտ մետաքսէ փոք– րիկ պարկիկի մը մէջ կարուած հմայեա– կը : Փրցուց ու գրպանը դրաւ :

Ապա Թուրքին ետեւ անցնելով կտրեց ոտքին, ձեռքին ու բազուկներուն վրայ կապուած չուանը :

Թուրքը թօթվեց բազուկներուն վրա– յէն չուանը ու յանկարծակի ետ դարձաւ . անոր նայուածքը վագրի մը դեղին ցոլ– քերով կը շողար Գարբիէլ քահանային դէմ :

Քահանան սակայն դէպի անոր ցցած բռնած էր նիզակը ու կը ժպտէր :

— Կամաց, Եումուրճաք : Զգոյշ, քի– թըդ չվիրաւորես :

Եումուրճաք կատաղութենէն գրեթէ կրակ փչելով ընկրկեցաւ քահանային առ– ջեւէն : Երբ արդէն քսան քայլի չափ հե– ռու էր անկէ՝ հեգնութեամբ գոչեց .

— Ցիմար կեավուր, գիտցիր թէ ով կար ձեռքերուդ մէջ : Ես հռչակաւոր Եայեա – փաշա – օղլու Մուհամմէտի որ– դան եմ : Իմ փոխարէնս պարկերով ոսկի կրնայիր ընդունիլ :

Քահանան չպատասխանեց : Արհամար– հոտ դէմքով նետեց նիզակը կառքին վը– րայ :

ԺԳ.

Արեւը ճիշդ այն ատեն կ'ընկղմէր հո– րիզոնին տակ՝ երբ Գարբիէլ քահանան իր կառքին վրայ նստաւ : Ինքն ալ մայր ճամբայ ելաւ :

Իր գերեցիկներուն կառքերուն վերջի– նը դեռ տեսաւ՝ մինչ վարը դէպի Փեչի կողմը կ'երթար . կը կարծէր սակայն թէ ան մէկ մասը միայն ըլլար, միւսները դէպի հիւսիս գացած ըլլան :

Կը ճանչնար դէպի տուն դառնալու ճամբան : Արդէն այն կողմերը ուրիշ մայր ճամբայ չկար այն մէկ հատէն զատ, որ Փեչէն ու Քափոշվարէն անցնե– լով՝ դէպի Ֆեհերվար ու անկից ալ Պու– տա կը տանէր : Բայց ինքը մինչեւ Լաք պիտի երթար անով, մինչեւ Պօզսօ Պա– քիշի գղեակը, անկէ կառքի երկրորդա– կան ճամբով մը դէպի արեւմուտք պիտի դառնար, ապա դէպի Պալաթօն լիճը : Հոն էր իր գիւղը, ցարասիներու անտա– ռակի մը հովանիին տակ : Որքան պիտի ուրախանան ու զարմանան իր հաւատաց– եալները երբ զինքը ազատած տեսնեն :

Իջաւ ու կապեց անիւը . ու զուարթու– թեամբ շոյեց երկու ձիերու դունչը ապա նորէն կառք նստելով սկսաւ դաւիվայրէն իջնել :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Հրաչեան եւ զաւակները՝ Հրայր եւ Սեդա, Տէր եւ Տիկին Յ. Հրաչեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Սարեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սապունճեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր եւ Լիտի, Հրաչեան ընտանիք (Մարսէյլ), Պանտիկեան ընտանիք (Մարսէյլ), սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԶԱՐ ՀՐԱՉԵԱՆԻ
(Ծնեալ Պահլաւունեան)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 6ին, իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս Չորեքշաբթի, ժամը 14ին :

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Զաքչաքեան քսան ֆր. կը նուիրեն Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան, Տիկին Տէրվանեանի մահուան առթիւ: (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի կողմէ :

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Մազընօ, Րիւ տ'Օպաներ :

Կը դասախօսէ ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ (Պէյրութէն) :

Նիւթ.— Հայկ. Դատը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Մուտքը ազատ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ

—o—

ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արարայի ճակատամարտին 46րդ տարելիցը մեծ շուքով պիտի տօնուի՝ Հոկտեմբեր 11ին, Կիրակի, Շաթօ տէ Ֆլէօռի մէջ: Կոչ ֆրանսաբնակ բոլոր լեգէոնականներուն, խմբուիլ Միութեանս պատ. նախագահ Պ. Շ. Տ. Թէքէեանի շուրջ :

Այս առթիւ՝ «Ի յիշատակ Կիլիկիոյ» մակագրութեամբ շքանշան պիտի բաշխուի բոլոր նախկին կամաւորներուն եւ կամաւորի այրիներուն :

Ընդունելութիւն կամաւորի ընտանիքներուն՝ ժամը 4·30ին :

Շքանշանի համար, դրաւոր դիմել՝ Պ. Շ. Տ. Թէքէեանի՝ 142 Րիւ Փառատի կամ Սելեքթ – Պար, 18 Պուլ. Տի Կոմիտիէ, յիշատակելով իրենց պատկանած գունդը եւ գումարտակը :

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե-ի շքեղ սրահներուն մէջ Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24 :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պ. Նահապետ Պիլալեան, ընիկ Բուռտուլեցի, հօրը անունը՝ Խաչիկ, մօրը անունը՝ Ֆրնտըխ, կը կարծուի թէ երկար ատեն Փարիզի շրջանը ապրած է: Զինքը կը փնտռէ իր փոքր քոյրը՝ Հայկուհի: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել.— Պ. Խաչիկ Կէօյիւշեան, 4, Ավընիւ տը Ժրնեւ, ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ, (Սէն է Ուազ):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երիտասարդ զոյգի մը համար, առանց զաւկի, կահաւորուած սենեակ մը կը փնտռուի, խոհանոցով եւ բաղնիքով, Փարիզի մէջ: Հեռաձայնել.— CEN. 94-91

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանտը կցել) եւ երեք փրանք :

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները :

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, (13 Սեպտեմբեր), Խաչվերացի եւ տօն ժողովրդապետական եկեղեցւոյ: Ժամերգութիւն ժամը 10ին : Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30ին : Պիտի պատարագէ Հ. ՅԱԿՈԲ Վ. ՉԱՆԹԱՅԵԱՆ :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 27ին, Կիրակի եկեղեցւոյս Տօնին առթիւ աւանդական մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի: Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին նիւթապէս մասնակցիլ, թող հաճին իրենց նուէրները ղրկել Պ. Ա. Մարտիրոսեանի, 27պիս, Րիւ Սէն Ժիւսթ, Առնուվիլ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՛նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Զրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիք ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ: Դիմել հեղինակին Յառաջի հասցէով

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգինոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգինոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ

« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի մարմիններուն ներկայացուցիչները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Կարեւոր օրակարգ :

Հ. Յ. Դ. 35րդ Շրջ. ժողովի պատգամաւորներու զեկուցում :

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Օհանջանեան Ակումբը: Կարեւոր օրակարգ : Բոլորընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Մ. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին: Կը խնդրուի ճշդապահել: Կարեւոր օրակարգ :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց են: Անոնք որ կը փափաքին գրել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր.
	Յարալէզներու Դաւաջանութիւնը	7 ֆր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (բանաստեղծ.)	10 ֆր.
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 ֆր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորները ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր	100 ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր	15 ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք	7 ֆր.
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա. հատոր	10 ֆր.
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր	39 ֆր.
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը	10 ֆր.
Ա. Գ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն	10 ֆր.
Մ. Գ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ	15 ֆր.
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ, 3 հատ., հատորը	15 ֆր.
ԱԼ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ	15 ֆր.
Ա. Բ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր	35 ֆր.
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան	20 ֆր.
Գ. Խ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան	5 ֆր.
Հ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն	7 ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 փր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 10 SEPTEMBRE

1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...Տարի — Թիւ 10105

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.105

...ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿՈՆԴԱԿ

...ՆՈՐՀԻ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ...ՄՈՔՆ ԱԶԳԻՍ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅ-...ՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ Ա-...ՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

...Քրիստոսաւանդ սիրոյ ողջո՛յն եւ օրհնութի՛ւն Հայրապետական կաթողիկոսին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Տ. Տ. Խորենայ Առաջնոյ,

...պատրիարքին Հայոց Սրբոյ Երուսաղեմայ Տ. Եղիշէի Արքեպիսկոպոսին,

...պատրիարքին Հայոց Կոստանդնուպոլսոյ Տ. Շնորհքայ Արքեպիսկոպոսին,

...մօրէն Արքեպիսկոպոսաց, Եպիսկոպոսաց, վարդապետաց, քահանայից եւ Սարկաւագաց,

...Թեմական երեսփոխանական ժողովոց, Թեմական եւ Թաղական խորհրդոց եւ պաշտօնէից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Սրբոյ եւ սիրեցեալ համայն հաւատացեալ ժողովրդեան Հայոց

«Ի մահ համարեալ էին, եւ մահք իւրեանց՝ անշուշտ կեանք»:

ԵՂԻՇԷ

...իր հինաւուրց ազգի պատմութիւնը ...անի յուշարձան մըն է, մարդկային ...քրշի հորիզոնին վրայ բարձրացող, ...սփուած ու մարմին առած նահա-...ներու արիւնով, բարիին ու գեղե-...ին ծառայելու սեղծարար հանճարով ...ափական ազգ ու ազատ հայրենիք ...ելու սրբազան կիրքով, այն օրէն ...ւանդ, երբ Աւետարանի լոյսը իջաւ ...յաստան Աշխարհ: Քրիստոսի Աւե-...րանով հայ ժողովուրդը հաւատաց ...քին, հաւատաց լոյսին ու շինարար ...տանքին, եւ հաւատաց, թէ «Սէր ոչ ...էք անկանի» (Ա. Կորնթ. ԺԳ. 8): ...յպէս ահա բացուեցան դռները իր ...իք ուժերուն, դռները յաւիտենական ...ջքին:

...յոց պատմութեան ազգային դարա-...ը սկիզբ առաւ հինգերորդ դարուն, ...տարերու գիտով եւ Աւարայրի հե-...մարտով:

...արայրը լուսը եղաւ հայ ժողովուր-...ոգեկան ուժերու արդասաւորման ու ...ման արտայայտութիւնը ազգային ...յլիտակցութեան, եւ միաժամանակ ...րը մեր բուն ազգային պատմու-..., որ իր դրոշմը դրաւ յետագայ բո-...դարերուն վրայ: Վարդանանց եւ ...նդեանց նահատակութիւնը դարձաւ ...ժողովուրդի ճակատագիրը: Եւ այդ ...ի վեր, ամբողջ հազար եւ հինգ հա-...տարիներ շարունակ, մեր նախնիք ...հերոսական մարտը շարունակեցին ...ան Յիսուսի, վասն հայրենեաց», ...«Զի բարձրացի կողմն ճշմարտու-...» ոգիով, միշտ մահը մահով յաղ-...հաւատքով:

...դ արիւնոտ, բայց ազնիւ փառքի ...րուն վրայ, հայ ժողովուրդի պատ-...թիւնը արձանագրեց իր վերջին մեծ ...տակութիւնը, յիսուն տարիներ ա-...ով:

...յսօր, մեր սրտերը ծով վշտով լե-..., հոգեկան ծանր ապրումներով կ'ո-...ենք յիշատակը այն ահաւոր ողբեր-...թեան, որ սկիզբ առաւ 1915ի Ապրիլ ...եւ տեւեց ամբողջ հինգ տարի, ...ինք ընելով արեւմտեան Հայաստանի ...յն Հայութիւնը սարսափելի տա-...քներու մէջ, կազմակերպուած ու ...գրուած սուլթանական Թուրքիոյ ցեղասպան կառավարութեան կողմէ: Նահատակուեցան մօտ երկու միլլիոն Հայեր: Հրկիզուեցան ու քարուքանդ եղան բազմահարիւր շէն քաղաքներ եւ գիւղեր, եկեղեցիներ ու վանքեր, շատերը պատմական հոյակերտ կոթողներ հայ ճարտարապետական հանճարի: «Բաջ նահատակք մեր անկան ի պատերազմի, եւ սուրբ քահանայք մեր խողխողեցան ի ձեռաց անօրինաց, գեղեցիկ երիտասարդքն զենան ի սպանումն, եւ բազում կուսանք վարեցան ի գերութիւն, գիրգ կանայք անկան ի տառապանս այրութեան եւ բազում որբք կականեին դառնապէս», եւ «շինուածք մեր եղեն գերեզմանք դիակաց մերոց, եւ աստակք ձեռաց մերոց տապալեցան ի վերայ մեր» (Կղիշէ): Այդ սեւ օրերուն եկած էր պահ մը, երբ «այս աշխարհի վրայ այլեւս անհնար էր հայ ըլլալ»: Ամէն յոյս կորսուած կը թուէր, եւ Հայոց պատմութեան գիրքը՝ փակուած ու արեան մէջ թաղուած:

Բայց ո՜վ անիմանալի խորհուրդ մահուան եւ կեանքի, եւ ո՜վ հրաշափառ ոգի Հայոց պատմութեան:

Նահատակուած էր ամբողջ ժողովուրդ մը, այո՛, սակայն Հայերը չէին մեռած ի սպառ, վասնզի անոնք գոհուեր էին հաւատքով ամուր, թէ «կեանք Քրիստոս է եւ մեռանիլ՝ շահ» (Փիլիպ. Ա. 21): Անոնք, «որպէս սկսան քաջութեամբ, նովին եւ կատարեցին զհանդէս նահատակութեան, լի երկնաւոր սիրովն, եւ արտափայլեցին իբրեւ պարեզակն ի մէջ տիեզերաց, որոց եւ անուանք նոցա գրեալ են ի դպրութեան կենաց» (Յովհ. Դրասխանակերտցի):

Ինչպէս Վարդանանց հերոսամարտի օրերուն եւ այնուհետեւ դարեր շարունակ, մահը յաղթող Հայոց պատմութեան ոգին անգամ մը եւս պատռեց վարագոյրը անողոք ճակատագրին ու կեանքի կոչեց Մնացորդացը մեր նահատակուած ազգին: «Իւր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով» արիացած հայ ժողովուրդը, հազար հինգ հարիւր տարիներ յետոյ, կարմիր Վարդանին մեծ աւետիս տուաւ՝ Սարդարապատով:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ և ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Կ'ԱՄՈՒՍՆԱՆԱՅ

ԿԻՊՐՈՍԸ ԿԸ ՄՈՌՑՈՒԻ

Յունաստանի հանրային կարծիքը մէկ կողմ դրած կիպրական տագնապը, կը դրաղի Թագաւորին ամուսնութեամբ: Արդարեւ քանի մը օրէն, երիտասարդ Թագաւորը Աթէնք պիտի մտնէ իր նշանածին հետ զոր գացած է բերելու Քոփէնհակէն:

Մինչ այս խրախճանքները, Կիպրոս ոչ մէկ լուծում կը գտնէ իր ներքին ու ապագային համար: Ատլանտեան Ուխտի հերթական խորհուրդին առջեւ, Թուրք պատուիրակը շարք մը մեղադրանքներ ըրած է Յունաստանի: Նախ զանգատած է Յունաստանէն ապա Կիպրոսի Յոյներէն: Այս վերջինները կ'ամբաստանէ իրենց տնտեսական պաշարման համար: Միւս կողմէ Թուրքիա կը բողոքէ Յունաստանի ձեռք առած զինուորական միջոցներուն դէմ: Ըստ Թուրքին Յունաստան զօրաբաժին մը քաշած է Ատլանտեան Ուժերէն եւ Կիպրոս ղրկած: Զինուորական համախմբումներ ալ ըրած է Եգէական կղզիներուն մէջ, ինչ որ, միշտ ըստ Թուրքին Լօզանի դաշնագրին բռնաբարումն է: Ճիշդ է որ Թուրքերը լա՛ւ կը հասկնան դաշնագրերէ եւ բռնաբարումէ ...:

Ի պատասխան Թուրք պատուիրակին, յոյն պատուիրակը հերքած է եղած ամբաստանութիւնները եւ յայտնած թէ անգամ մը եւս քննելէ ետք կացութիւնը, խօսք կ'առնէ յաջորդ նիստին:

Թուրքիոյ ձեռք առած միջոցներուն առթիւ, Ֆիկատօն ալ ձեռք առած է Լօզանի դաշնագիրը, ուր գտած է այս հարցին վերաբերող հետեւեալ պարբերութիւնները.— Ա) 1923ի Լօզանի դաշնագիրը, իր առաջին գլուխին մէջ կը նախատեսէ բնակչութեանց պարտաւորիչ փոխանակութիւն մը: Կը վերաբերի ծագումով եւ կրօնքով յոյն, Թուրք քաղաքացիներուն որոնք հեռացած էին Թուրքիայէն եւ փոխադարձաբար, Թուրք ծագումով յոյն քաղաքացիներու, որոնք Յունաստանէն Թուրքիա անցած էին: Այս փոխանակութիւնը տեւած է Լօզանի դաշնագրին յաջորդող երեք-չորս տարիները: Վերաբերած է չորս հարիւր հազար Թուրքերու եւ մէկ միլլիոն Յոյներու:

Իր Բ. յօդուածին մէջ, Լօզանի դաշնագիրը կը ճշդէ թէ այս փոխանակութենէն դուրս կը մնան Ա) Պոլիս ապրող վաթսուն հազար Յոյները: Բ) Արեւմտեան Թրակիա ապրող հարիւր հազար Յոյները: Ասկէ զատ կայ 1930ին ստորագրուած Թուրքեւյոյն համաձայնագիրը որ կ'արտօնէ յոյն եւ Թուրք քաղաքացիներուն դրացի երկիրը հաստատուիլ: Այս հիման վրայ 12 հազար Յոյներ Թուրքիա հաստատուած են երեք հազար Թուրքեր՝ Յունաստան:

Այս համաձայնագիրն է որ կը վերջանայ 1964 Սեպտեմբեր 16ին եւ «Թոյլկուտայ» Թուրքիոյ որ արտաքսէ Թուրքիա ապրող 12 հազար Յոյները:

Այս միջոցին դէմ է որ Յունաստան Ապահովութեան Խորհուրդին դիմած է:

× Աթէնք հասած է Կիպրոսի Արտաքին նախարարը, ուրկէ Նիւ Եորք պիտի անցնի մասնակցելու համար այն խորհրդակցութեանց որոնք կը վերաբերին Կիպրոսի ՄԱԿի ուժերուն: Նիւ Եորքէն վերադարձին հաւանական է որ Մոսկուա երթայ: Կիպրոսի նախարարը հերքած է թէ Թուրքերը պաշարման ենթարկուած ըլլան կղզիին մէջ: Ընդհակառակն միջոցներ ալ ձեռք առնուած են անոնց պարենաւորման համար:

Ամէնէն ծանր հարցը Պոլսէն արտաքսուելիք 12 հազար Յոյներուն վիճակն է: Ասոնց մեծ մասը, շատ համեստ պայմաններու մէջ կ'ապրին:

Ընդդիմութեան թերթերէն՝ Ափոյեվմաթինի տեսակցութիւն մը հրատարակած է Մակարիոս Արք.էն, ուր Կիպրոսի նախագահը կ'ըսէ.— «Կը փափաքիմ իմ անունս կցել Էնոսիսի, որ Յունաստանի սահմանները ափրիկեան ափերը պիտի տանի»: Ըստ Մակարիոսի Կիպրոսի լուծումը մօտալուտ է: Ճշդած է թէ երբեք իր կամքին հակառակ լուծում չընդունիր:

Բայց յոյն ժողովուրդը մոռցած է Կիպրոսը եւ կը զբաղի Թագաւորին ամուսնութեամբ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի դիւանը կը հաղորդէ թէ Թեմիս Առաջնորդը ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ, ամսոյս 12ին Շաբաթ օր, օդային ճամբով կը մեկնի Հռոմ, մասնակցելու Վատիկանի Բ. ժողովի երրորդ նիստին, որպէս դէտ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՆԻ կառավարութեան Արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը տուած է Համպուրկի Շբերն շաբաթաթերթին ուր կը յայտնէ թէ լաւ յարաբերութիւններ փափաքելի են արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն հետ, բայց ոչ՝ դիւանագիտական յարաբերութիւններ: Շրէօտէր ըսած է նաեւ նկատի չի կրնար առնուիլ Ֆրանսայի հետ երկկողմանի միութիւն մը:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ արաբական վեհաժողովը միաձայնութեամբ համաձայն գտնուեցաւ զինուորական հասարակաց քաղաքականութեան մը վրայ, հակառակ սկզբնական տարակարծութեանց:

ՎԻԷԹՆԱՄԻ մասին կարելի չէ հաստատ եւ յստակ գաղափար ունենալ: Զօր. Մինհ նախագահ է եւ Քան վարչապետ ըստ վերջին լուրերուն, բայց ժամէ ժամ փոփոխութիւններ կրնան ըլլալ: Կ'ըսուի թէ երբեակ ղեկավարութիւնը գործի գլուխ մնացած է:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ վախ մը ծագած է որ 1980ին աշխարհ հարկ եղածին չափ Ուռանիում չունենայ:

ԹԻԹՕ եւ Տէյժ երկար խորհրդակցած են եուկոսլաւ-ռումէն յարաբերութեանց եւ միջազգային հարցերու մասին:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ վախ կայ ամերիկեան կառքի ճարտարարուեստին մէջ եթէ Քրայսլէր ընկերութեան հաւաքական պայմանագրութիւնը չստորագրուի: Ամէնէն նպաստաւոր պայմանագրութիւնն է բանուորներուն համար:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Ռոտեզիոյ անկախութեան հարցը յետաձգուած է բրիտանական ընտրութիւններէ ետք:

ՍՈՖԻԱ կը տօնէ համայնավար վարչակարգի հաստատման քսանամեակը: Խորհրդարանային արտակարգ նիստի մը ընթացքին վարչապետ՝ Ժիվքով ծանր կերպով յարձակած է Միացեալ Նահանգներուն վրայ, ինչ որ պատճառ դարձած է ամերիկեան դեսպանին սրահէն հեռանալուն:

ՊԱՊԸ որոշեց կարգ մը կիներ ընդունիլ իբրեւ դէտ Տիեզերական Ժողովի Գ. նստաշրջանին: Առենը եկած է որ աւելի մեծ կարեւորութիւն տրուի իգական կրօնական կեանքին շեշտած է Պօղոս Զ.: Որոշումը պատմական կը նկատուի:

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՂԵՏԱԲԵՐ ՏԱՐԻԻՆ

Գ.

1911 Յուլիս 2ին գերման զրահաւոր մը, Փանթեր, Վիլհելմ կայսեր հրամանով կը հասնի Ակատիր, Մարոքի հարաւը «պաշտպանելու համար գերման ազգայինները, որոնք սպառնալիքի տակ են մարոքեան անիշխանութեան պատճառով»: Վտանգ չկար, որովհետեւ գերման ազգայիններ չկային, իրականութեան մէջ սպառնալիքը Ֆրանսական Հանրապետութեան դէմ էր: Քայոյի նախարարութիւնը որոշեց ֆրանսական զրահաւոր մը ղրկել Ակատիր, Պատերազմական Նախարար Մեսիմի կը փութար զօրաշարժ հրատարակել, իսկ Ծովային Նախարար Տելքասէ մտածելով որ Մարոքի հարցը ֆրանսական եւ անգլիական էր, հարցնելու էր Անգլիոյ թէ համաձա՞յն էր ռազմանաւ մը ղրկել: Անգլիոյ Արտաքին Նախարարը յայտնեց թէ պիտի հետեւէր ֆրանսական Դահլիճի որոշումին: Գերմանիա կ'ուզէ հաստատուիլ Մարոքի ծովեզրը, Անգլիա կ'ընդդիմանայ: Լոյտ Ճորճ Յուլիս 21ին կը յայտարարէ, « Անգլիոյ կենսական շահերը, իր միջազգային առեւտուրին ապահովութիւնը Ֆրանսայի կողմն են»: Վարչապետ Էսքուիթ կ'ըսէ Համայնքներու Ժողովին մէջ. «Անգլիա չի կրնար ընդունիլ որ Գերմանիա հաստատուի Ատլանտեանի ափերուն վրայ»:

Իզվոլսքի կը պատասխանէր թէ « Մարոքի հարցը կենսական շահ մը չի ներկայացներ Ռուսիոյ համար» կրկնելով բառ առ բառ Փիշոնի խօսքը Պոսնիոյ տագնապին ատեն: Ֆրանսական բանակին հրամանատարը Պետերբուրգ կը մեկնէր ռուսական դիտաւորութեան իրազեկ ըլլալու եւ պաշտօնակիցը տեսնելու համար:

Գերմանիա կ'ուզէր գործակցիլ Ֆրանսայի Մարոքի շահագործման: Գերմանիա կ'ըսէր՝ Ֆրանսա հարուստ է գաղթավայրերով, Գերմանիա ալ բաժին մը ունենալու է Ափրիկէի մէջ:

Աշխարհի խաղաղութիւնը քանի մը օր մնաց վտանգի տակ: Վարչապետ Քայօ համաձայն էր զիջումներ ընելու. Դահլիճը քաջալերուած Անգլիայէն, դէմ էր որեւէ զիջումի: Վերջապէս, 1911 Նոյեմբերին կնքուեցաւ համաձայնութիւն մը, բայց Գերմանիա քէն պահեց Ֆրանսայի դէմ, մանաւանդ Անգլիոյ դէմ: Գերման մամուլը կը հաստատէր թէ Գերմանիան պաշարուած է:

Պերլինի դաշնագիրը Աւստրիոյ ձգած էր Պոսնիոյ վարչութիւնը, Իտալիա փոխարինութիւն մը չէր ստացած եւ իտալական պատուիրակ Կոմս Քորթի քննադատուած էր ձեռնունայն վերադառնալուն համար: Պոսնիոյ կցումը վրդովում պատճառեց իտալական մամուլին եւ պետական շրջանակներուն: Ժամանակը եկած էր Օսմ. կայսրութենէն բաժին մը փրցնելու:

1911 Սեպտեմբեր 28ին, հազիւ թէ Քամպոն եւ Քինտերլին Ակատիրի գործը կարգադրեցին, Պոլսոյ իտալական դեսպան Սան Մարթինօ Թուրքիայէն կը պահանջէր Ափրիկեան Տրիպոլիսը: Իտալական զրահաւորներ անմիջապէս յարձակողականի կ'անցնէին եւ Ադրիականի մէջ ծովամոյն կ'ընէին Թուրք երեք նաւեր: Հոկտեմբեր երկուքին ծովակալ Ֆավաբէլլի կը ռմբակոծէր Տրիպոլիսը, վարչապետ Ճիոլիթթի կ'արդարացնէր գրաւումը. « Այս նահանգները լքուած են եւ իրաւունք ունին վայելելու քաղաքակրթութեան բարիքները »: Ֆրանսա եւ Սպանիա կը բաժնէին Մարոքը, Իտալիա, Միջերկրականեան երկիր մը, իր բաժինն ունենալու էր Միջերկրականի մէջ:

Իտալիոյ պահանջը կը սկսի Պերլինի ժողովէն, Ֆրանսայի կողմէ Թունուզի գրաւումէն: Անգլիա, Ֆրանսա, Աւստրիա իրենց բաժիններն առին, Իտալիա մասնակցելու էր բաժանումին: Հեշտ չեղաւ գրաւումը, Թուրքերը բուռն դիմադրութիւն ցոյց տուին, արտաքսեցին 20 հազար Իտալացիներ, որոնք հանգիստ կ'աշխատէին Օսմ. կայսրութեան մէջ: Պատերազմը վերջ գտաւ Ուշիի դաշինքով: Թուրքերը տեղի տուին, որովհետեւ Պալքանները սկսած էին շարժիլ:

Պոլսոյ նախորդ դեսպան Նելիտով Փարիզի դեսպան նշանակուած էր, Հանոթոյի մտերիմն էր Պոլսոյ մէջ ծանօթացած, ինք խորհրդական Իկնատիեւի, Հանոթօ քարտուղար Ֆրանսական դեսպանատան: Իզվոլսքի կը յաջորդէ Նելիտովի՝ ամրապնդելու համար ֆրանքեւռուս զինակցութիւնը նախատեսելով եւ պատրաստելով եւրոպական պատերազմը: Հետուէն կը գործակցի Սազոնովի, գործի կը լծէ գործակալները Պելկրատի, Սոֆիայի եւ Աթէնքի մէջ, մերձեցնելու համար ցեղով եւ դաւանանքով եղբայրները: Ռուսիա կը պատրաստուի օգտուիլ Իտալեւթուրք պատերազմէն: Անգլիա, Ֆրանսա, Աւստրիա մերժած էին ռուս առաջարկը Նեղուցներու հարցին լուծումին համար: Ռուսիա փորձ մը կը կատարէ ուղղակի դիմելով Թուրք կառավարութեան 1911 Նոյեմբերին: Թուրքիա նոյնպէս կը մերժէ՝ ծանօթ ըլլալով մեծ պետութեանց պատասխաններուն: Ռուսիա կ'առաջարկէ պալքանեան զինակցութիւն մը Թուրքիոյ հետ: Պոլսոյ կառավարութիւնը խաղ մը կը կարծէ ռուս դիւանագիտութեան կողմէ սարքուած, կը տեսնէ որ սերտ յարաբերութիւն կայ Սոֆիայի եւ Պելկրատի միջեւ: Պուլկարիոյ Վարչապետ կ'ընտրուի Կեշոֆ (1911 Մարտ) որ համակիր է ռուս ազդեցութեան: Յունաստանի վարչապետ Վենիզելոս կը մերձենայ Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ (1911 Ապրիլ): Համալսարաններ Սոֆիայի մէջ սլաւական ծրագիրը ջատագոված էին (1910 Յուլիս): Աթէնք, Պելկրատ, Սոֆիա կը համաձայնին շարժման մէջ դնել իրենց բանակները, եթէ Թուրքիա զօրաշարժ կատարէ Պալքանեան թերակղզին մէջ Իտալիոյ դէմ ղրկելու համար: Պուլկարիոյ, Սերպիոյ, Յունաստանի համար դժուարին հարց էր Մակեդոնիոյ բաժանումը:

Վերջապէս 1912 Փետրուար 23ին կը կնքուի զինուորական դաշինք մը Պելկրատի եւ Սոֆիայի միջեւ: Պուլկարիա կը բանակցի Յունաստանի հետ եւ 1912 Մայիս 29ին կը կնքուի պուլկարեւյոյն դաշինքը: Դաշնակիցները Ռուսիոյ իրաւարարութեան պիտի դիմէին անհամաձայնութեան մը պարագային, պիտի գործակցէին նաեւ « մեծ պետութիւններէն ոեւէ մէկուն դէմ եթէ փորձէր գրաւել, նոյնիսկ ժամանակաւոր կերպով, պալքանեան հողամաս մը, որ այժմ մաս կը կազմէ օսմանեան տիրապետութեան » տակ եղող երկիրներուն (յօդ. 6):

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(3 Շար.)

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Քանի մը անգամներ հարկադրուած եղած ենք այս սիւնակներուն մէջ անդրադառնալ այն յոռի ու անվայել արարքներուն, որոնք կը կատարուին գաղութահայ զբօսաշրջիկներուն կամ ուսանողներուն կողմէ իրենց Հայաստան այցելութեան կամ ուսանողութեան շրջանին:

Բազմաթիւ դէպքեր պատահեցան, որոնք երեւան հանեցին թէ՝ նոյնիսկ մեծահարուստ համարուող անձինք Հայաստան կ'երթային պարզապէս շահագիտութեան նպատակով: Մանաւանդ ասկից 10 – 15 տարիներ առաջ, երբ պատերազմը նոր վերջացած էր ու մեր երկիրը՝ ինչպէս ամբողջ Եւրոպան, կը տառապէին ամէն տեսակ ապրանքի պակասէն կամ սղութենէն, գտնուեցան «ճարպիկ» Հայեր, որոնք Հայաստանը դարձուցին իրենց համար գործի ասպարէզ: Իրենց պայուսակները լեցուցած կանացի արդուզարդի կամ հագուստեղէնի վերաբերեալ իրեղէններով Հայաստան կ'երթային, իբրեւ թէ այցելութեան եւ կամ Էջմիածին ուխտի: Հոն հասնելնուն պէս կը գտնէին Սփիւռքէն գաղթած հայրենակիցներ, ծանօթներ ու բարեկամներ, որոնց գործակցութեամբ գաղտագողի եւ առասպելական գիներով կը պարպէին իրենց պայուսակները ու ոսկի եւ ադամանդ գնելով կրկին սահման կը փոխցընէին, այս անգամ արտասահմանի մէջ զանոնք հսկայ գումարներու դիմաց փոխանակելով:

Ամէնէն ցաւալին սակայն այն էր, որ այդ գործին մէջ մտան յետագային նաեւ Հայաստան մեկնած եւ հոն ապաստանած Սփիւռքի հայ ուսանողներ, որոնք իրենց եղած քանի մը ապօրինութիւններուն ոչ մէկ կարեւորութիւն տուին, մինչեւ որ կառավարութիւնը հարկադրուած եղաւ զանոնք դուրս վտարել երկրէն, որպէսզի չվարակեն տեղւոյն երիտասարդութիւնն ալ նման ախտերով, որոնք արտասահմանէն տարած էին իրենց հետ, որպէս նուէր հայրենիքին...

Այդ ուսանողներուն մէջ, բացի արգիլուած ապրանքներու առեւտուրէն կամ շահագիտութենէն, ոմանք բռնուեցան գողութեան մէջ, եւ ուղղիչ տուներու մէջ ատեն մը պահուելէ վերջ, նորէն ազատ արձակուեցան:

Նման նոր եւ ծանրակշիռ դէպքի մը առթիւ է որ կը գրենք այս տողերը, արգահատանքի ամէնէն խոր զգացումով, որ վստահ ենք թէ պիտի բաժնեն մեր բոլոր ընթերցողները:

Ինչպէս յայտնի է, ամէն տարի Էջմիածնի Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի համար արտասահմանէն՝ գլխաւորաբար Միջին Արեւելքէն դեռատի ուսանողներ կը տարուին, որոնք Էջմիածնի հաշւոյն հոն կ'ապրին, կ'ուսանին եւ նոյնիսկ ամառները այցելութեան կ'երթան Խորհրդային Միութեան զանազան կողմերը, կամ իրենց ծնողքին:

Ահա այդ ուսանողներէն խումբ մը կը յարձակի Էջմիածնի հանդերձեղէններու եւ կերպասեղէններու արհեստանոցին վրայ եւ հսկայ քանակութեամբ ապրանք կը գողնայ ու կը զետեղէ միաբաններէն մէկուն սենեակին մէջ, զայն եւս մեղսակից դարձնելով իրենց արարքին:

Բարեբախտաբար ոստիկանները կը հետապնդեն գողերը եւ կը ձերբակալեն զանոնք, կը գրաւեն գողցուած ապրանքները ու կը վերադարձնեն Վանքին:

Զանց կ'առնենք դէպքին ուրիշ մանրամասնութիւնները, որոնք ա՛լ աւելի արգահատելի կը դարձնեն դէպքը եւ անոր հերոսները: Ըսենք միայն, որ այս անգամ այլեւս կառավարութիւնը խիստ միջոցներու կը դիմէ եւ երկու-երեք տարուան բանտարկութեան պատիժներ կը սահմանէ գողերուն:

Գողութիւնը մարդկային ընկերութեան ամէնէն հին ու ամէնէն դժբախտ չարիքներէն մէկը եղած է. եւ թերեւս ոմանք անտեղի գտնեն նման «չնչին» արարքի մը համար մեր յուզումը: Սակայն կան պարագաներ, երբ պէտք չէ անտեսել կամ մոռնալ — դէպքին վայրը, հեղինակները եւ բնոյթը:

Էջմիածնի համար շատ ծանր բեռ մըն է

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

Ալ երկար ատեն չէր կրնար Պոլիս մնալ. իրեն համար անտանելի էր ոեւէ դէմք տեսնել. Բերայէն կառք մը նստելով իջաւ Ղալաթիա, իր դրամը Իտալիա փոխադրելու կարգադրութիւններն ըրաւ: Նամակով մը իր հրաժարականը ղրկեց եւրոպական այն հաստատութեան, որուն մէջ պաշտօն ունէր, ուղեւորական քանի մը պատրաստութիւններ տեսաւ, յետոյ տուն գնաց, մօրը ըսաւ թէ գործով յաջորդ օրը Ամերիկա պիտի երթայ ու թերեւս քիչ մը երկար ատեն մնար. անոր ապրուստին համար ալ ամէն կարգադրութիւն ըրած էր: Այս ամէնը կը վերջացնէր տխուր գիշերուան յաջորդ օրը Երեքշաբթի: Չորեքշաբթի առտու իր մտերիմ գաղափարակից եւ սրտակից բարեկամներուն մէյմէկ նամակ կը գրէր, յանձնելով զանոնք մօրը իրենց տեղուանքը հասցնելու համար: Եւ կէս օրին յուզուած պագտուելով մօրը հետ, Գատըգիւղէն նաւակ մը նստած կ'երթար ուղղակի Թաօրմինան, որուն վրայ զինքը տեսանք, նաւելով դէպի Վենետիկ:

ԺԷ.

Խաղաղութեան տենչացող սրտին, անդորրութեան կարօտ մտքին օթեւանը գտած էր Նաւարեան այն քաղաքին մէջ, որուն միա՛կ աղմուկն է անդադրում հրաւէր մը հոգիներու խնդրել իրենց գըւարթութիւնը երազական պատրանքներէ: Այդ զանգակներու մեղեդիները զինքն ալ կ'առնէին կը տանէին ցնորքներու, երազներու, պատրանքներու, յիշատակներու, յոյսերու աշխարհ մը, երբ իրիկնամուտին կոնտոլային մէջ թաղուած կը սահէր անծուփ ջրերուն վրայէն, սիգահարած այն թախծութեան ստուերներուն զոր կ'արձակէին, փառքի ջախջախուած կոթողներու պէս, շքեղափառ այլ միշտ վսեմափառ պալատները:

Հիմա ալ պաղարին փիլիսոփայի պէս կը մտածէր, գտած ըլլալով եթէ ոչ սրտի բայց մտքի կատարեալ հանդարտութիւնը: Ինչ որ առաջադրած էր Թաօրմինայի մէջ, առաջադրութիւն որ իր հրապարակային կեանքին շարունակութիւնն ու կատարելագործութիւնը պիտի ըլլար, կը գործադրէր կէտ առ կէտ: Ամենածանր աշխատութեան անձնատուր եղած, մէկ կողմէն կ'ուսումնասիրէր գեղարուեստը վենետիկեան հրաշալիքներուն մէջ, կը զբաղէր տոհմային հնագիտութեամբ, որուն մէջ տկար էր, յաճախելով Ս. Ղազարու մենաստանը, որ շատ սիրելի էր իր սրտին, — իր անունը ծածուկ պահելով,— իսկ միւս կողմէ կը մտածէր ու կը մտածէր այն գործին վըրայ զոր պիտի գրէր:

Իր ծրագիրն էր սկսիլ այն աշխատութիւնը որուն կը խորհէր բաւական ժամանակէ ի վեր, եւ կը զգար թէ պարագաները զինքը յուսացածէն աւելի կանուխ պատրաստած էին ձեռնարկելու այդ գործին: Վէպի մը մէջ, որ գրեթէ կենսագրութեանց շարք մը պիտի ըլլար, պիտի ամփոփէր Պոլսոյ Հայոց ընկերային կեանքի պատկերները զոր շատ աղէկ ճանչցած էր: Պիտի մերկացնէր, պարզէր եսամոլութեան, շահախնդրութեան, ունայնամտութեան բոլոր անսեթեւեթ ոճիրները, որոնք կեղծաւորութեան ու նախապաշարման մեծ յենարաններուն կռթնած կը տիրապետեն ամէնուն կեանքին վրայ: Այդ վիրաբուժական գիրքը իրեն պէս ամէն զոհերուն ալ վրէժխնդրութեան յաղթանակը պիտի ըլլար ու զայն իբր անվկանդ վահան ձեռքը բռնած ուրկէ փախստական եղած էր արդէն [illegible] բերուած զգացումներու բնածին ազդեցութեան ներքեւ. ու մարտը պիտի մղէր կորովալից, գաղափարակիցներու խումբի մը աջակցութեամբ:

Իր ոգեւորութեանը մէջ ինքն իրեն կը հարցնէր սակայն.— Բայց միթէ մեր ընկերութիւնը միայն ապականութեանց կոյանո՞ց մըն է. ո՞չ ապաքէն այն ատեն պիտի մտնէր այն ընկերութեան մէջ, պէտք է որ ամէն անոր մօտեցող ինքն ալ նեխեալ ըլլայ, որպէս զի անտանելի չըլլան իր ռունգերուն միջավայրին գարշահոտութիւնը եւ կարենայ շնչել ու ապրիլ: Եւ ի՞նչպէս յուսալ ազնուացման մը, մանաւանդ նոր հասնելիք սերունդին համար, երբ անոր աչքերը գրեթէ կա[illegible]ցած ըլլան հոգեկան թանձր խաւարը [illegible] այն տեսնելու վարժութեամբ:

Ու կը սկսէր իր յիշողութեամբը մտքին առջեւ բերել այն բոլոր դէմքերը, որոնք սրտին մէջ քայքայիչ յիշատակներ թողած էին ու զինքը կապած կեանքին: Նենգաւոր յօղուածագրին [illegible] դէմքին քով կը բերէր կը դնէր անոր հակապատկերն եղող իր մտերիմ բարեկամ ընկերներուն [illegible]ները: Ագրիպի եւ ընկերներուն [illegible] կը հանէր նոյն իսկ առեւտրական կարգին մէջ ճանչցած ուղիղ, բարի, պատուաճանաչ, սրտի տէր խումբ մը անձնաւորութիւններ, որք եթէ իր [illegible] չէին կրնար ներկայանալ, բայց եւ այնպէս կեանքի [illegible] ժամանելի ուղեւորութեան մէջ [illegible] ծիծաղկոտ դէմքեր էին: Ու իր ու մա՞յրը, որ հիմա գիտէր թէ [illegible] բականներ էին: Ո՞չ ապաքէն այդ [illegible] ճուկ ազէտները բարութեան, [illegible] թեան, գթութեան, փափկանկատութեան [illegible] թեան մարմնացումներ էին: [illegible] միայն արդիւնք ըսել: Ինչո՞ւ այս [illegible] տեսութիւնը:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(22 Շար.)

...կեան ճեմարանը, որ կը պահուի ...ական զոհողութեանց գնով: Ար– ...մանէն եթէ ուսանողներ կը տար– ...պատճառը այն է, որ անոնք Գաղ– ...ու մէջ ծնած, ապրած ըլլալով ...ալ կը ճանչնան Սփիւռքի մասնա– ...պայմանները, որով՝ եթէ ապագային ...եկեղեցականի կոչում պիտի ստա– ...լաւագոյնս կրնան ծառայել իրենց ...քին: Երկրորդ՝ Հայաստանի մե– ...փրոֆէսէօրները ստանձնած են ...ական ուսման հոգը ճեմարանին ...որով՝ Հայ պատանին հոն ո՛չ մի– ...կը ստանայ կրօնական դաստիարա– ...այլ նաեւ խորապէս կը ծանօ– ...հայագիտութեան զանազան ճիւ– ...— գրաբար, մատենագիտութիւն, ...պատմութիւնը եւ այլն: Եւ որով– ...էջմիածին գացող ուսանողները ...մասամբ համեստ ընտանիքի զաւակ– ...են, իրենց համար բարիք մըն է այս ...թիւնը, մանաւանդ որ եկեղե– ...կոչում առնելը պարտադրական ...: Ուրիշ խօսքով՝ արտասահմանեան ...մը կրնայ Էջմիածին երթալ, ...ապրիլ, ուսանիլ եւ օր մըն ...ու Գաղթաշխարհ վերադառնալ, ...գոյքն հաստուցման կամ փոխա– ...պարտադրանքին:

...լայնամտութիւն քիչ անգամ ...եղած է նման ձեռնարկումներու ...: Սակայն ինչ ըսել, երբ ոմանք այդ ...երբեմն չարը կը գործածեն եւ ...այնպիսի յանցանքներու մէջ, ...թէ Հոգեւոր Ճեմարանի ուսանող– ...այլ փողոցի սրահակներու միայն ...վայելէ:

Դժուար չէ պատկերացնել այն ցաւու– [illegible]

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ,

ԱՅԼ... ԹՐՔՈՒԹԻՒՆ Է

Ջէթին Ալթան «Միլլիյէթ»ի մէջ կը գրէ.—

Դեռատի աղջիկ մը, տասնեւինը տարեկան, անունը Լիւսէթ Բիրիմ: Մայրը՝ հունգար, հայրը Հայ, Պոլիս ծնած, ուրեմն Թրքահպատակ, այսինքն մեր հայրենակիցը...:

Մայր ու աղջիկ երեկոյեան Գալաթիոյի չոգենաւէն ելեր, Ֆրանսերէն խօսելով, իրենց տունը կ'ընթանան: Անոնց ետեւէն՝ մարդ մը ոտքովը կը հրէ աղջիկան մայրը եւ կ'ըսէ.

— Թուրքերէն չխօսի՞ք:

Աղջիկը մօրը թեւը կը բռնէ եւ կը պատասխանէ.

— Ձեզի ի՞նչ, ի՞նչ կ'ըլլայ:

Դո՞ւն ես «քեզի ի՞նչ» ըսողը:

— Փիս ճէֆէրէ, արդէն շատ ատեննիդ չմնաց եւն. եւն.:

(Թուրք հրապարակագիրը չըսեր այդ եւայլներուն բովանդակութիւնը):

Ասիկա ընողը կը կարծէ թէ հայրենասիրութի՞ւն կ'ընէ: Ըստ ոմանց՝ կիները հրել, անարգել եւ «Թուրքերէն խօսէ» ըսելու չափ հեշտ ու աժան բան մըն է հայրենասիրութիւնը:

Բայց եթէ անոր ուսերէն բռնելով հարցնէք.

— Եկուր նայիմ, հայրենասէր ընկեր, քեզ տանիմ Անատոլուի կարգ մը շրջանները, ուր նախակրթարանի տղաքն անգամ Թուրքերէն չեն գիտեր: Դուն այնտեղ ապրողներուն համար ի՞նչ ջանք կը թափես: Եթէ նոյնիսկ քանի մը հարիւր բառով Թուրքերէն խօսի, գրել կարդալ չգիտցող միլիոնաւորներուն մինչեւ այս տարիքը ի՞նչ տուիր:

Եթէ աւելի հիմնական քննութեան մը ձեռնարկելով փնտռելու ըլլէք, որ Թուրքերէն ու գրականութեան դասերէն ինչ նիշ առած է, նամակ մը քանի սխալով գրի կ'առնէ կրնաք ամօթալի արդիւնքներու յանգիլ:

Փոխանակ այս կարգի քննութեանց պատասխան մը գտնելու, մեր Թուրք խօսող մօր մը ու աղջկանը կից գարնել հայրենասէրը կը նախընտրէ Ֆրանսերէն «փիս ճէֆէրէ» ըսել: Փոխանակ նկարագրի ամրութեամբ ցոյց տալու հայրենասիրութիւնը՝ շատ ամօթալի անկրթութիւն մը ցոյց կուտայ: Եւ մեզի բոլորիս բարբարոս ըսել տուողներն ալ, այստեղ կամ այլտեղ, երբ առիթ գտնեն, այս «գիպիտի»ներն են: Անոնք ոչ թէ հայրենասէր, այլ հայրենիքին դէմքի աղտերն են:

Հայրենասիրութիւնը փողոցին մէջ կիներուն կից գարնելով եւ խանութ թալանի տալով չըլլար:

(Թուրք հրապարակագիրը կը մոռնայ ըսել թէ ատոր հայրենասիրութիւն չեն ըսեր, այլ... Թրքութիւն կ'ըսեն):

Լիբիոյ անապատներէն մինչեւ Աֆղանիստան, Խաղաղականէ մինչեւ Հիւս. Սառուցեալ Ովկիանոս, բազմաթիւ տեղեր պտըտեցայ, ոչ ոք ետեւէս գալով.

— Մեր լեզուն խօսէ ըսելով կից չզարկաւ ինծի:

Ամօթ, ամօթ: Թրքութիւն մըն է ըրածնիս կ'երթանք: Մեր առջեւ եկողին կեավուր, ճէֆէրէ կ'ըսենք կ'երթանք: Ցետոյ, Արեւմուտքի մէջ մեզի անծանօթ տեղերու մէջ անոնց հաշւոյն մարտնչիլ անգամ աչք առնելով՝ դրամական օժանդակութիւն կ'ուզենք:

Մի՞թէ մեզի հաճոյ կը թուի, եթէ Գերմանիա ղրկած մեր բանուորներուն, Պելժիա ղրկած մեր աղբահաւաքներուն կիներուն եւ աղջիկներուն այն տեղերը նոյն անարգանքները ըլլան:

Խնդիրը ոչ թէ կեավուրութեան, ճէֆէրէութեան խնդիր, այլ մարդկութեան օգտակար ըլլալու, ոչ ոքի չարիք հասցնելով աշխատելու խնդիր է:

Թուրքին, Հայուն, Մէճուսին, Հըրեային, Ցոյնին, Քիւրտին, Լազին, Վրացին հետ, բոլորս Թուրքիացի ենք: Բոլորս ալ Անատոլուի քաղաքակրթութեան վերջին ժառանգորդներն ենք: Բոլորս ալ պատմութեան ընթացքին՝ սովորութեան, մշակոյթի եւ ապրելակերպի աւանդութիւններ տուած ենք իրարու: Ցանցանքը մերն է, եթէ մենք անոնց Թուրքերէնը անգամ չենք կրցած սորվեցնել: Լայնախոհ ըլլանք: Ցանուն հայրենասիրութեան՝ ճամբան կից չզարնենք կիներուն: Ոչ ոքի կեավուր, ճէֆէրէ ըսենք»:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՀԱՅԵՐԷՆ

Անթուան Տօղանեանի «Հիւրրիյէթ» թերթին «Ազատ բեմ»ի բաժնին մէջ կը գրէ.—

Բաց նամակ յունարէն, հայերէն թերթերու վարիչներուն.—

«Նիւ Եորք Թայմզ» թերթին մէջ արթեան ունեցուածքն է որ կը դոյնան էջմիածնի ճեմարանի սաները ու... կը բանտարկուին:

Ամօթի մեծ բաժին մըն ալ՝ Գաղութահայութեան կ'երթայ մեր այսպէս դաստիարակուած սերունդին համար...:

Խմբագրական «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ի

Օգոստոս 4, Նիւ Եորք

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔՈՓԷՆՀԱԿԻ մէջ – խորհրդարանական համագումարին մասնակցող լիբանանեան պատուիրակութեան անդամներէն՝ փաստաբան Խաչիկ Պապիկեան ճառ մը արտասանած է յանուն լիբանանեան պատուիրակութեան, արժանանալով ընդհանուրին գնահատանքին: Խաչիկ Պապիկեան պարզած է երեսփոխանին դերը: Պէյրութի «Լ'Օրիան» կը գրէ այս առթիւ թէ հոն արծարծուած գաղափարները թէեւ ծանօթ են ամէն կողմ, բայց առաջին անգամն է որ Լիբանանցի երեսփոխան մը կը խօսի այդ մասին: Պէյրութի լիբանանեան օրաթերթը ամբողջովին հրատարակած է հայ երեսփոխանին ճառը:

ՆԻՒ ՃԸՐՁԻԻ (Միացեալ Նահանգներ) մէջ մեռած է ընկեր Տիգրան Ցակոբեան, որ գնահատելի աշխատանք տարած է մասնաւորաբար Հայ Երիտ. Դաշնակցութեան կազմակերպութեան մէջ, որուն ղեկավար դէմքերէն եղած է: Եղած է նաեւ քարտուղար Հայ Դատի Ցանձնախումբին (Նիւ Եորք):

Եթէ Աստուած գոյութիւն չունենար, պէտք է որ զԱյն ստեղծէին մարդիկ:

ՇԷՅՔՍՓԻՐ

×

Երազել՝ ահա՛ երջանկութիւնը: Ակընկալել՝ ահա՛ կեանքը:

ՀԻՒԿՕ

մերիկեւհեյլէն յառաջդիմասէր ընկերակցութեան Կիպրոսի վերաբերեալ գրութեան պարունակութիւնը լաւ մը քննեցէք եւ այս պարոններուն Կիպրոսի պատմութեան մասին դաս մը տուէք: Ձեր նախապայման, յետոյ ասպարէզի պարտականութիւնն է պատասխանել «Թուրք քրիստոնեաներու» վերաբերեալ սուտ, նըպատակաւոր բարբանջանքներուն: Համոզուած եմ որ պահիկ մը իսկ ետ չխիտի չմնաք այս պատուաւոր պարտականութիւնը ընելէ: Եկեղեցիներու Թաղ. Խորհուրդներուն մէջ Թուրք բանակին մէջ սպայութիւն եւ գինուորութիւն ըրած պատուաւոր մարդիկ կան: Զանոնք ալ հրաւիրեցէք իրականութիւնները յայտնելու: Լայնածաւալ հրատարակութեան մը ձեռնարկեցէք: Մեր ազգային դատը ոչ թէ շրթունք խածնելով եւ լռելով, այլ մեր սրտին մէջ զգացումները յայտնելով կը շահուի: Եթէ բարեկամներուն եւ թշնամիներուն Յաթիհը յիշեցնէք, եթէ պատմութիւնը ամբողջ վեհութեամբը այս պարոններուն աչքերուն առջեւ փռէք, օժանդակած կ'ըլլաք որ յիշեն թէ այս քաղաքին անունը ինչու ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ է»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Սակայն մայր ճամբան Տօպօ եւ իր ...մբը բռներ էին իր բոլոր լայնքովը:

— Ինչո՞ւ ետ դարձար, — հարցուց ...գինուորներէն մէկը երբ ճանչցաւ թէ դե...րներէն մէկն էր:

Քահանան չհասկցաւ հարցումը:

— Թուրքեր կուգան, — բացատրեց ...գինուորը, — ու անոնց կը սպասենք հոս: ...ւտի դարձիր եւ աճապարէ միւսներուն ...ետեւէն դէպի Փեչ:

— Կեցիր, սիրելի վարդապետ, — գո...ց Տօպօ:

Ու քովը ցատկեցուց ձին:

— Ո՞րն է քու գիւղդ:

— Քիչհիտա — պատասխանեց քահանան:

— Պալաթոն լճին քո՞վ:

— Հոն:

— Պիտի խնդրեմ քեզմէ, հետդ տար այս մանչուկը, ու երբ կարելի ըլլայ՝ ինծի ղրկէ Սիկեթվար, Վաղենա Թէօրէօքի դուռը:

— Սիրով, — պատասխանեց քահանան:

— Կը վախնամ որ բան մը հանդիպի ատոր, — բացատրեց Տօպօ: — Մենք հոս բաւականաչափ Թուրք խումբ մը պիտի ցրուենք, կը հասկնաս, մէկը կամ միւսը կրնայ իրեն վնասել:

Գրիգոր տատամսոտ նայեցաւ Տօպոյին.

— Մայրիկս զիս պիտի փնտռէ...

— Պիտի չփնտռէ, տղաս: Ինքը արդէն գիտէ թէ ուր պիտի երթաս:

Քահանան դարձուց կառքը:

— Պիտի նստի՞ս, — հարցուց Գրիգորին. — թէ ձիուդ վրայ պիտի մնաս:

— Ձիուս վրայ կը մնար. — պատասխանեց Գրիգոր, շարունակելով դեռ Տօպոյին նայիլ:

Որովհետեւ, թէեւ գիտէր թէ արիւնոտ կռիւի կը սպասէին, Տօպոյին քով ապահով կը զգար ինքզինքը: Հոն ջարդ մը տեղի պիտի ունենայ. բայց Թուրքերը մարդ չեն, այլ աշխարհաւեր գազաններ: Արդէն իսկ իր տղու սրտովն անգամ կ'ատէր զանոնք:

— Աստուած օրհնէ քեզ, փոքրիկ քաջըս, — բաժնուեցաւ անկէ Տօպօ. — գիտեմ թէ մեզի հետ կ'ուզես ըլլալ պատերազմին մէջ. բայց դեռ մուճակ չունիս: Ուստի գնա վարդապետին հետ, ու քանի մը օր վերջ կը տեսնուինք:

Քահանան քշեց անիւին կառքը, ու ձիերը մտրակեց:

Գրիգոր տխուր կը վազցնէր իր ձին կառքին ետեւէն:

ԺԴ.

Արդէն ուշ իրիկուն էր երբ կառքը Փեչի բերդին քովէն անցաւ: Հոն չկեցան: Քահանան կ'ուզէր յաջորդ օրուան կէսօրէն առաջ տուն հասնիլ: Պէտք էր մեծ Մեչէք լերան շրջանը ընել:

Կէս գիշերուան մօտերը լուսինն ալ ելաւ. բաւական աղէկ վազեր էին նեղ, կաւուտ ճամբուն վրայէն:

Գրիգոր այլեւս միշտ առջեւէն կ'արշաւէր, ու երբ կործանած կամուրջի հանդիպէր՝ կ'իմացնէր քահանային:

Կէս գիշերուան մօտերը՝ օթեւանի նըման շէնք մը երեւցաւ իրենց առջեւ:

— Գնա՛ նայէ տղաս, — ըսաւ քահանան, — գիտնա՞ս մըն է ան, թէ ուրիշ տուն մը: Ձիերուն հոս կերակուր կուտանք:

Գրիգոր գաւիթ մտաւ, ու քանի մը վայրկեանէն վերադարձաւ.

— Պարապ տուն մըն է, — իմացուց. — դուռն անգամ գոց չէ:

— Մենք, սակայն, հոս ձիերուն կեր պիտի տանք:

Քահանան կառքէն վար ցատկելով քալեց տան շուրջ:

— Աստուած օգնական. ո՞վ կայ հոս. — պոռաց դռնէն ու պատուհաններէն ներս:

Տունը մութ էր, ոչ ոք պատասխանեց: Սեմին վրայ ջախջախուած դարանիկ մը կար: Ապահովաբար աւկից ալ Թուրքերը անցած էին:

Քահանան գլուխը կը ցնցէր:

— Ամէնէն առաջ ջրհորին այցելութիւն մը տանք, Գրիգոր, որովհետեւ մորթս դեռ կ'այրի:

Դոյլը իջեցուց ու ջուր հանեց, ապա սկսաւ փնտռել կառքին վրայ:

Հոն ամէն բան կար. անկողնի ճերմակեղէն, ցորեն, սնտուկ, աթոռ, տակառ մը գինի, լեցուն պարկեր: Պարկերէն մէկը փափուկ էր. բացաւ, ճիշդ փնտռածն էր, ճերմակեղէն:

Մինչեւ կէս մէջքը հանուեցաւ ու լաթ մը թրջելով ինքնիր վրայ փաթեց:

Գրիգորն ալ վար իջաւ, ձին դուռին առաջնորդեց ու խմցուց:

Քահանան խոտի դէզ մը քակեց նստարանին տակէն ու ձիերուն առջեւ նետեց:

Մախաղ մըն ալ կար. շօշափեց՝ մէջը հաց կար:

— Անօթի՞ ես տղաս:

— Հարկաւ... — պատասխանեց աըղան, ու ամչնալով ժպտեցաւ:

ԿԷԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար.)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի կողմէ ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Մազընօ, 88 Րիւ տ'Օպաներ ։

Կը դասախօսէ ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱ-ՊԵՏԵԱՆ (Պէյրութէն) ։

Նիւթ.— Հայկ. Դատը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ։

Մուտքը ազատ է ։

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Սիրազարդ Կարապետեան իր ամուսնոյն Համազասպ Կարապետեան-Շահպազեանի մահուան տարելիցին առ-թիւ քսանական ֆր. կը նուիրէ Փարիզի եկեղեցիին եւ Կապ. Խաչին։ (Ստանալ « Յառաջ »էն)։

×

Լիոնի Աղքատախնամին եղած են հե-տեւեալ նուէրները .—

Պ. Պահատուրեան իր եղբօրորդւոյն ա-մուսնութեան առթիւ հարիւր ֆրանք, Պ. Միքայէլեան (Վալանսէն) փոխան ծաղ-կեպսակի Տիկ. Նիկողոսեանի մահուան առթիւ քսան, Ոմն երեսուն, Պ. Եմէ-նիճեան իր կնքահայութեան առթիւ (Թարարէն)10, Տիկ. Զուարթ Ճանիկեան իր ամուսնոյն մահուան տարելիցին առ-թիւ հինգ ֆրանք ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալու-թեամբ ստացած է Տիկին Ճինճեանէ 1000 ֆր. իր ամուսնութեան առթիւ եւ Տէր եւ Տիկին Հ. Պահճէճեանէ յիսուն, իրենց ծնողաց յիշատակին ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

—o—

ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արարայի ճակատամարտին 46րդ տա-րելիցը մեծ շուքով պիտի տօնուի՝ Հոկ-տեմբեր 11ին, Կիրակի, Շաթօ տէ Ֆլէօ-ռի մէջ։ Կոչ ֆրանսաբնակ բոլոր լեգէո-նականներուն, խմբուիլ Միութեանս պատ. նախագահ Պ. Շ. Տ. Թէքէեանի շուրջ ։

Այս առթիւ՝ « Ի յիշատակ Կիլիկիոյ » մակագրութեամբ շքանշան պիտի բաշխու-ւի բոլոր նախկին կամաւորներուն եւ կա-մաւորի այրիներուն ։

Ընդունելութիւն կամաւորի ընտանիք-ներուն՝ ժամը 4.30ին։

Շքանշանի համար, գրաւոր դիմել՝ Պ. Շ. Տ. Թէքէեանի՝ 142 Րիւ Փառատի կամ Սելեքթ – Պար, 18 Պուլ. Տի Կոմի-տիէ, յիշատակելով իրենց պատկանած գունտը եւ գումարտակը ։

Ի ԴԻՄԱՑ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժօրժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24 ։

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սա-կաթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյա-պաղ Վարժարանի Տեսչութեան ։

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Այս Կիրակի, Խաչվերացի տօնին առ-թիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկե-ղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսա-ւոր քառաձայն պատարագ ։

Պիտի պատարագէ եւ պիտի քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը ութին, Պատարագ ժամը 10ին, երեկոյեան Թա-փօր ժամը 4.30ին։

Երկուշաբթի (14 Սեպտ.), Մեռելոց պատարագը կը սկսի ժամը 10ին։ Պիտի կատարուի հոգեհանգիստ բոլոր ննջե-ցեալներու հոգիներուն համար ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, «Վերացման Խաչ»ի տօ-նին առթիւ, տեղի պիտի ունենայ հան-դիսաւոր պատարագ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը ութին։ Պատարագ 9.45ին։ Երե-կոյեան Անդաստան ժամը 16ին ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի մարմիններուն ներ-կայացուցիչները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ ։

Կարեւոր օրակարգ ։

Հ. Յ. Դ. 35րդ Շրջ. ժողովի պատգա-մաւորներու զեկուցում ։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր-ները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Օհան-ջանեան Ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պար-տաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինաս-եան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլ-լալ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ
Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՍ. ՍԻՍԼԵԱՆ
8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ
«PARS HOTEL»
— TEHRAN —
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգիանոց սենեակ. — Օրը 370 ռ.
2 հոգիանոց սենեակ. — Օրը 520 ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, տաքով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԵՒ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

—o—

Այս Կիրակի, (13 Սեպտեմբեր), Խաչ-վերաց եւ տօն ժողովրդապետական եկե-ղեցւոյ։ Ժամերգութիւն ժամը 10ին ։ Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10.30ին ։

Պիտի պատարագէ Հ. ՅԱԿՈԲ Վ. ՉԱՆ-ԹԱՅԵԱՆ ։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղե-ցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 27ին, Կիրակի եկեղեցւոյ Տօնին առթիւ աւանդական մատաղօրհ-նութիւն պիտի կատարուի ։ Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին նիւթապէս մասնակ-ցիլ, թող հաճին իրենց նուէրները ղրկել Պ. Ա. Մարտիրոսեանի, 27պիս, Րիւ Սէն Ժիւսթ, Առնուվիլ ։

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր.
	Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը	7 ֆր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (բանաստեղծ.)	10 ֆր.
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 ֆր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը ։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է ։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան ։

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա-կարգ ներկեր ։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու-թիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը ։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար․ 60 Ֆ․	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ․
Արտասահման՝	Տար․ 80 փր․	Հատը	0·30 Ֆ․

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 11 SEPTEMBRE

1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

…Ն ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10106 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — Nº 10.106

…ՊՈՒԼԵԱՆ ՑԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կ Ո Ն Դ Ա Կ

(Բ․ եւ վերջին մաս)

…եւ աւելի տարինե – …ի վեր, հայ ժողովուրդի մայր զան – …մը, մէկտեղուած իր նախնեաց մայր …ի վրայ, իր հայրենի հարազատ կա – …կառութեան հովանիին ներքեւ, եղ – …ական ժողովուրդներու կողքին, իր …նիկ ապագան կը կերտէ՝ ապահո – …թեան, խաղաղութեան եւ յառաջդի – …թեան անխախտ պայմաններու …։ Իսկ ի Սփիւռս աշխարհի ցրուած …ուխտ Հայերը, իրենց աչքերը յա– …դէպի վերածնող ու ծաղկող մայր …ենիքը, յուսեած կեանքի նոր ա – …ով եւ ոգեշնչուած ազնիւ հպարտու– …մբ ու վառ տեսիլքներով դէպի Հա – …ապագան, կ'երազեն օր մը վերա – …ալ յաւերժական Արարատին, իրենց …ատանցի քոյրերուն եւ եղբայրնե – …ն մօտ, իրենց աքնութեան բաժինը …րելու Ամենայն Հայոց Մայր …րենիքին ։

…Հայոց նահատակութիւնը վերջն սպէս …ուած է յաղթութեան բրաբիոնով ու …կեանքի լուսարացով եւ վերածնած …ր հինաւուրց երկիրը Հայաստան, …ու ազգային պետութիւն ։

…հայ ժողովուրդի զաւակները, որ ի …ստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի, այ – …Մեծ Եղեռնէն յիսուն տարի յետոյ, …ղջածութեամբ կը խոնարհին բիւ – …ր նահատակներու անյայտ գերեզ – …ներուն առջեւ ու կ'աղօթեն անոնց …հոգիներու խաղաղութեան եւ ե – …թեան համար ։ Եւ կը վերանորոգեն …ց ուխտը՝ սուրբ պահելու անոնց նը– …ական յիշատակը ու մնալու հաւա – …մ անոնց լոյս հաւատքին, անոնց …ական ոգիին, Հայոց ազգը մէկ – …ւած եւ Հայոց ամբողջ երկիրը փըր– …տեսնելու անոնց պայծառ երազին ։

«Պանծա՜յք դուք ընդ հայրենասի – …բեան ձեր, նորոգեցէք ապա զկիշա – …նախնեաց» (Ալիշան) ։

…Այսօր, բոլոր Հայերուն համար, ուր …ալ գտնուին անոնք աղօթքի օր է նա– …մեր ժողովուրդի խաղաղ զարգացման …ջօրութեան համար, մեր նորակերտ …ենի երկրի անսասանութեան ու չի– …թեան համար, ապրող ու շնչող եւ …մէջ աճող մայր Հայաստանի հա – …ր ։

…մեր նահատակները մեռան ապրելու …ով եւ հայ հայրենիքի վերածնունդի …կերով ։

…Այսօր, բոլորիս համար աղօթքի օր է …համայն աշխարհի խաղաղութեան …ժողովուրդներու իրաւ եղբայրութեան …մար, որպէսզի այլեւս երբե՛ք աշխար– …երեսին ոչ մէկ տեղ արիւն չհոսի, եւ …մեկ սուր չքաշեն իրենց նմաններուն …։ Թող խաղաղութիւն ըլլայ աշխ – …բոլոր սահմաններուն վրայ եւ բոլոր …արդոց սրտերէն ներս ։ Թող «ողորմու– …եւ ճշմարտութիւն պատահեսցին, …արդարութիւն եւ խաղաղութիւն համբու– …եսցին» (Սաղմ․ ՁԴ 14) ։

…Մենք, Հայրապետ Ամենայն Հայոց, …ազգի պատմութեան մեծ ողբերգու – …յիսնամեայ տարելիցի սեմին, այ– …մեր կոնդակաւ, կ'առաջադրենք ու …հրահանգենք՝

Ա) Որ յառաջիկայ 1965 տարին հռչակ– …մեր եկեղեցիին եւ համայն մեր ժո – ղովուրդին համար ազգային սուգի եւ ա– ղօթքի տարի ։

Բ) Որ Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցի– ներուն մէջ, Ապրիլ 24ին տեղի ունենան կրօնական յատուկ արարողութիւններ եւ հոգեհանգստեան պաշտօններ, աղօթելու համար մեր բիւրաւոր նահատակներու հոգւոյ խաղաղութեան եւ լուսաւորման համար ։

Գ) Որ բոլոր հայ եկեղեցիներուն մէջ, Ս․ սեղանի մը առջեւ, զետեղուին մըշ – տավառ կանթեղներ, նուիրուած հայ նահատակներու յիշատակին ։ Ս․ Էջմիած– նի մայր տաճարին մէջ մշտավառ կան – թեղ մը պիտի զետեղուի քրիստոնէու – թեան առաջին մարտիրոս Ս․ Ստեփանո– սի սեղանի վերեւ, ուր եւ այսուհետեւ պիտի մատուցուի յատուկ Սուրբ Պատա– րագ ամէն տարի Ապրիլ 24ին ։

Դ) Որ բոլոր հայ եկեղեցական հա – մայնքներուն եւ գաղութներուն մէջ, Հայ եկեղեցւոյ հովանիին ներքեւ, անխտիր, բոլոր հայկական միութեանց համերաշխ գործակցութեամբ, կազմակերպուին հա– մազգային յուշի եւ յարգանքի հանդիսա– ւոր հաւաքոյթներ, դասախօսութիւններ, գրական – գեղարուեստական նիստեր, հայ եւ այլազգի հասարակութեանց հա – մար, նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնին ։

Ե) Որ հայ եկեղեցական իշխանութիւն– ները, ազգային – հասարակական կազ – մակերպութիւնները, պատմագիտական – գրական – մշակութային հիմնարկու – թիւնները եւ հայ մամուլը իրենց սեպուհ պարտքը համարեն խօսքով ու գործով ոգեկոչելու նուիրական յիշատակը Մեծ Եղեռնի տարիներուն մարտիրոսացած հայ ժողովուրդին, հայ հոգեւորական – ներուն եւ գրական – հասարակական մե– ծանուն գործիչներուն, հրապարակելով հայ եւ այլազգի հեղինակներու պատմա – կան վկայութիւնները, վաւերաթուղ – թերը, ուսումնասիրութիւնները, յու – շերը եւ գրական – գեղարուեստական գործերը ։

Թող բարեգութն Աստուած, յաւերժա– կան փառքի մէջ հանգիստ եւ խաղաղու– թիւն պարգեւէ մեր ազգի նահատակ զա – ւակներուն մաքուր եւ անմեղ հոգիներուն եւ իր պահապան աջը տարածել պահէ հայ ժողովուրդի եւ հայրենիքի վրայ, որպէսզի անոնց կեանքի արեւը միշտ պայծառ շողայ, որպէսզի անոնք յաւերժ ապրին ու աճին, եւ միշտ բարձրանան, աշխարհին ընծայաբերած իրենց արդար վաստակով ։

Թող ապրի յաւէտ հայ ազգը համայն, որպէսզի շատնայ լոյսը աշխարհի ։

« Երանի՜ սգաւորաց, զի նոքա մխի – թարեսցին ։ Երանի՜ որ քաղցեալ եւ ծա– րաւի իցեն արդարութեան, զի նոքա յա– գեսցին» (Մատթ․ Ե․ 4, 6) ։

ՎԱԶԳԷՆ Ա․

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ Ե ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ կոնդակս յ–17ն Օգոստոսի

1964 փրկչական ամի,

եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԺԴ,

ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի ։

Համ․ 497

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

—o—

ԿՐԹԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄ

—o—

Ա․ ՊԱՇՕՆ ՋՆՋՈՒԽԾ

—o—

Նախարարաց Խորհուրդը, որ գումար – ուեցաւ առջի օր, զբաղեցաւ գլխաւորա – բար կրթական նոր ծրագրով ։ Այս բա – րեփոխման կարեւոր կէտն է՝ առաջին պաշտօյին ջնջումը ։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ ու – րեմն 1965ի պաշօն ։ Առաջին մասը, զոր ուսանողները կ'անցնէին առաջին դասա – րանի իբրեւ լրացուցիչ քննութիւն, վեր– ջերս կը կրէր էկզամէն փրոպաթուար (կարողութեան քննութիւն) անունը չը – կայ ։ Այս քննութենէն ետք կար նաեւ Բ․ մասը, որ աւելի մասնագիտական, կը լրացնէր տղուն երկրորդական ուսման շրջանը եւ կը բանար համալսարաններու դուռը ։

Ներկայիս առաջին մասը կը ջնջուի եւ կը մնայ երկրորդը աւելի ճոխա – ցած եւ դժուարացած ։ Այս երկրորդը, որ իր մէջ պիտի առնէ նաեւ առաջին մասին գլխաւոր նիւթերը, պիտի դառնայ միակ պաշօն ։ Նիւթերը պիտի տարբե – րին ըստ շրջաններուն ։ Ցետագային, պաշօն պիտի դադրի բարձրագոյն ուսման տոմսակ մը ըլլալէ եւ պիտի դառնայ երկրորդական ուսման շրջանի վաւերա – ցումը ։

Կը նախատեսուին նաեւ այլ բարեփո – խումներ ուրիշ ճիւղերու մէջ, գլխաւո – րաբար գիտական եւ գրական լիսանսի, որ կրնայ այլեւս վկայական գլուխ չըլ – լալ այլ՝ տարիի վրայ ։ Կը ջնջուի նաեւ բարձրագոյն ուսման նախապատրաստա – կան տարեշրջանը (փրոփէտէօթիf) ։ Այս ուսումը կը տրուէր պաշօ ունեցող ուսա– նողներուն որոնք կ'ուզէին գրականու – թեան լիսանս պատրաստել ։ Նախարար Ֆուշէ կ'ուզէ այս բարեփոխումներով կրճատել լիսանսներու շրջանը նկատի ու– նենալով կրթական մարմնի անդամներու պակասը ։ Արդարեւ այսօր Ֆրանսա դա– սախօսներու (փրոֆէսէօր) պակասէն կը տառապի ։

Ֆուշէ կ'ուզէ նաեւ որ Բ․ դասարանէն սկսեալ խստիւ քննուին աշակերտներու ձիրքերը եւ ըստ այնմ ուղղութիւն տրուի անոնց ։

Այս կարեւոր բարեփոխումներուն մա – սին որեւէ կարծիք յայտնել դեռ կանխա– հաս կը նկատուի, տրուած ըլլալով որ կը պակսին անհրաժեշտ մանրամասնութիւն– ները ։ Ամէն պարագայի մէջ, դժգոհու– թիւններ կան, արդէն իսկ ։ Ցիշենք գըլ– խաւորաբար ակրեժէներու ընկերութեան նախագահ՝ Կի Պայէն որ առանձին յօդ – ուածով կը ծանրանայ պաշօյի առաջին մասին (փրոպաթուառ) անհրաժեշտու – թեան վրայ եւ ցոյց կուտայ նոր բարե – փոխման վտանգներն ու անպատեհու – թիւնները ։ Պայէ կը բացատրէ թէ առա– ջին պաշօն թոյլ կուտար որ ընտրութիւն մը կատարուի եւ բարձրագոյն ուսման ճամբան բռնեն միայն անոնք որոնք կա – րողութիւն եւ ընդունակութիւն ունին ։ Միջակներն կը դատուէին մինչ ներկայ դրութիւնով անոնք ալ պատրանքներ պի– տի ունենան ։ Պայէ իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ նաեւ այն կէտին վրայ որ ա– կէ ետք պաշըլիէնֆրանսերէնի քննութի– նըն իսկ անցուցած պիտի չըլլայ քանի որ Բ․ մասին ծրագիրը այնքան խճողուած է արդէն որ կարելի չէ նոր նիւթեր աւել – ցընել վրան ։

Կը սպասուի աւելի լուսաբանութիւննե– րու ։

ԸՆԿ. Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆԻ

ՎԵՐՋԻՆ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐԸ

—o—

«Ազդակ» հետեւեալ մանրամասնու – թիւնները կուտայ Ընկ․ Թանտրճեանի մահուան պարագաներուն մասին․ —

Իբրեւ ազգային յարգանքի արտայայ – տութիւն, որոշուած է ազգային յուղար– կաւորութիւն կատարել մեր վաստակա – ւոր ընկերոջ՝ Կոպեռնիկ Թանտրճեանի, որուն վերջին քանի մը ժամերուն մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն ․

Սեպտեմբեր 2ի Չորեքշաբթի առաւօտ, ընկեր Թանտրճեան՝ ըստ բժշկական յանձնարարութեան եւ վերջին մէկ տար– ուան սովորութեան, հիւանդանոց կ'եր – թայ, կը քննուի, եւ՝ վերադարձի ճամ – բուն վրայ՝ կ'այցելէ բարեկամի մը ։ Հիւրընկալ տան մէջ, սակայն, անակըն– կալօրէն կ'անհանգստանայ եւ անմիջա – պէս կը փոխադրուի հիւանդանոց ։ Հա– կառակ բոլոր ճիգերուն, կարելի չըլլար զինք փրկել սրտի զօրաւոր տագնապէն, ու մեր նուիրեալ ընկերը կը շիջի ան – դարձ ։

Սրտի առաջին տագնապը անցուց 1963ի սկզբնաւորութեան ու վերջին մէկ տար – ուան ընթացքին վերադարձած էր կարծես իր աշխուժութիւնը․ սակայն, անհաւա – սիկ, ննդաւոր մահը կը հարուածէ զինք վերջնականապէս, զրկելով կազմակեր – պութիւնն ու Հայութիւնը՝ ներշնչեալ ու նուիրեալ ղեկավարէ մը ։

ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՄԵԿՆԱԾ Է

—o—

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ ՅԱՋՈՂԱԾ

Նիւ Եորքէն կը գրեն ․—

Տէրտէրեան Պատրիարք ամբողջացուց իր հարաւային ամերիկեան յաջող շրջա– պտոյտը ։ Պատրիարք Սրբազանը Շա – բաթ մը մնաց Նիւ Եորք եւ Սեպտեմբեր մէկին ուղղակի մեկնեցաւ Երուսաղէմ ։ Ցորդանանի Ամերիկայի դեսպանը քա – ղաքավարական այցելութիւն մը տուաւ Պատրիարքին ։ Իբրեւ պաշտօնական հիւր այցելեց Նիւ Եորքի ցուցահանդէսը, ուր յորդանանեան տաղաւարին մէջ հիւրա – սիրուեցաւ եւ իրեն տրուեցաւ բացառիկ հիւրերու յատուկ նուէր մը ։

Եղիշէ պատրիարք յայտնեց թէ Ս․ Ցարութեան Տաճարի հանգանակութիւնը յաջողած է ։ Պատրիարքը զբաղեցաւ եւ կարգադրեց նաեւ Ալեքս Մանուկեանի կողմէ Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարանին համար խոստացուած նուի– րատուութեան հարցը ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ի Կիպրոսի միջնորդը՝ Թուոմիո– ճա որ Ժընեւէն Հելսինքի փոխադրուած էր, այն ծանր տագնապէն ետք զոր ունե– ցած էր, մեռաւ առջի օր ։ Ծնած 1911ին, Ֆինլանտացի այս դիւանագէտը ելմտա – կան նախարար եղած է, ապա կարեւոր պաշտօններ վարած ՄԱԿի մէջ ։

ԻՆԷՕՆԻԻ չափաւորական ճառ մը ար – տասանած է, որ քիչ մը մեղմացուցած է Թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց լար – ուածութիւնը ։ Թուրք վարչապետը կրկնած է սակայն թէ ինք ալ էնոսիս կ'ուզէ, այսինքն Թուրքիոյ կցել Կիպրոսի այն մասը ուր Թուրքեր կ'ապրին ։

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՂԵՏԱԲԵՐ ՏԱՐԻԻՆ

Դ.

Փուէնքարէ կը պահանջէ դաշնագրերուն պատճէնները, գիտել կուտայ Սազոնովին թէ «դաշնագիրը կը պարունակէ պատերազմ Թուրքիոյ դէմ, ինչպէս նաեւ Աւստրիոյ դէմ»: Սազոնով կը պատասխանէ թէ խոհեմութիւն յանձնարարած է:

Խորհրդարանի նախագահ Տանիէլ Եալթա կը տանի պուլկարեւսերպ դաշինքին պատճէնը (1912 Մայիս 7), բայց Ռուսերուն ծանօթ էր արդէն եւ Սազոնով Մարտ 30ին յայտնած էր Իզվոլսքիի թէ «այդ պաշտօնաթուղթը գրուեցաւ ռուս կառավարութեան գիտութեամբ»: Ելեւմտական նախարար Թէոտորով Փարիզ եկած էր ֆրանսական դրամատուներէն փոխառութիւն կնքելու համար, որ պիտի գործածուէր սպառազինումի: Իզվոլսքի կ'օժանդակէր Թէոտորովի: Սազոնով ալ Փարիզ կը դիմէր (1912 Փետրուար 14) համաձայնութեան մը գալու Ֆրանսայի հետ՝ եթէ «Թուրքիոյ մէջ կառավարական նոր տագնապ մը յառաջանար, Աւստրիա գործօն դեր մը ստանձնէր դէպի Մակեդոնիա, կամ զինուած պատերազմ մը տեղի ունենար Սերպիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ»: Փարիզ կասկածով կը նայի դիմումին, Փուէնքարէ չուզեր խաբուիլ կամ մեղսակից ըլլալ, կը յիշէ որ 1895 եւ 1896ին Հայաստանի շուրջ անգլեւռուս մենամարտին իր նախորդները մերժած էին Լոպանովի դիմումին գոհացում տալ, որովհետեւ ունեցած էին նոյն կասկածը եւ տուած էն նոյն մերժողական պատասխանը: Սազոնով կը բացատրէ դիմումը, Ֆրանսա կը կրկնէ «կը փափաքի խաղաղութեան պահպանումը, Օսմ. կայսրութեան ամբողջականութիւնը»:

Դէպքերը կը դահավիժին, կոտրած Մակեդոնիոյ մէջ կոմիտէներու շարժումին հետեւանքով: Զինակիցներ հաւաքական ծանուցագիր մը կուտան Թուրքիոյ՝ պահանջելով Մակեդոնիոյ համար Ազգային Ժողով, Ազգային Բանակ, քրիստոնեայ կառավարիչ մը: Փուէնքարէ կը հրաւիրէ պետութիւնները յանձնարարելու երեք պետութեանց հանդարտ մնալու եւ յայտարարելու թէ պիտի ընդդիմանան հողային փոփոխութեան մը: Մակեդոնական շարժումը թելադրուած էր, պատերազմը ծրագրուած, բանակները կազմ ու պատրաստ:

Պելկրատ, Սոֆիա, Աթէնք զօրաշարժ կը հրատարակեն 1912 Սեպտեմբեր 30ին: Իզվոլսքի Փարիզէն կը հեռագրէ Սազոնովի. «Պատրաստուելու է եւրոպական ընդհանուր եւ վճռական պատերազմի մը», (1912 Հոկտեմբեր 23):

Մեծերը կը կարծեն թէ Թուրք փորձառու բանակը յաղթական պիտի ըլլայ, Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը պիտի պահուի, կամ պատերազմը երկար պիտի տեւէ, այն ատեն միջամտելու առիթ պիտի ունենան: Երիտասարդ Թուրք կուսակցութիւնը փորձառու սպաները հեռացուցած էր եւ անփորձ կուսակցական զինուորականներ դրած էր բանակին մէջ: Գերման դեսպանատունը ծանօթ էր իրողութեան, բայց չմիջամտեց երիտասարդ Թուրքերը չվշտացնելու համար:

Թշնամութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 27ին: Պուլկարներ կը յառաջանան Էտիրնէ – Պոլիս, Յոյները կը գրաւեն Սելանիկ: Ռուսիա կը մտահոգուի երբ Պուլկարները կը հասնին Պոլսոյ դուռները, կը հրամայէ կանգ առնել: Սերպիա կը յառաջանայ Ադրիական, Աւստրիա կը վրդովի, որովհետեւ կ'ուզէ անկախ Ալպանիա մը: Ռուսիա կը պաշտպանէ Սերպիան, աւստրեւռուս բախումը կը սկսի: Երեսուն տարիէ ի վեր Աւստրիա կը կրկնէր թէ չէր կրնար հանդուրժել պալքանեան մեծ պետութեան մը: Գերմանիա Աւստրիոյ կողքին է, Իզվոլսքի կը դիմէ Ֆրանսայի, որ կը խոստանայ յարգել դաշնագիրը՝ եթէ Գերմանիա միջամտէ ի նպաստ Վիէննայի: Իտալիա կը յայտնէ թէ պիտի ընդդիմանայ Սերպիոյ Ադրիականի վրայ հաստատուելուն, Սազոնով տեղի կուտայ:

Դեկտեմբեր երեքին Լոնտոնի մէջ կը գումարուի դեսպանախորհուրդ պալքանեան խաղաղութիւնը հաստատելու համար: Թուրքիա կը մերժէ Էտիրնէն Պուլկարիոյ թողուլ: 1913 Յունուար 22ին պետական հարուած Պոլսոյ մէջ, Պատերազմական նախարարը կը սպաննուի, Դահլիճը բռնի կը տապալի, Երիտասարդ Թուրք եռապետութիւն մը կը տիրանայ իշխանութեան, պատերազմը կը վերսկսի: Ռուսիա կը պաշտպանէ Պուլկարիան, Թուրքերուն կը սպառնայ Կովկասէն, Ռումանիոյ՝ Պեսարապիայէն: Վիէննա կը մտածէ ջախջախել Սերպիան, որ կը ջանայ ծաւալիլ Մակեդոնիոյ մէջ: Պուլկարիա կը պահանջէ Մակեդոնիոյ մեծ մասը, մեծ Պուլկարիա մը մինչեւ Ադրիական: Սերպիա եւ Յունաստան կը զինակցին Պուլկարիոյ դէմ, պուլկար բանակը կը յարձակի Սերպիոյ վրայ, Վիէննա կը մտածէ միջամտել, որովհետեւ պուլկար պարտութիւնը պիտի քաջալերէր Սերպիան աւելի պահանջկոտ ըլլալու: Թուրքերը, առիթէն օգտուելով, կը գրաւեն Էտիրնէն, Ռումանիա կը գրաւէ Տոպրուճան, Պուլկարիա կը մնայ երեք թշնամիներու դէմ: Վիէննա կը փափաքի միջամտել, կը դիմէ Պերլին եւ Հռոմ, որոնք կը մերժեն միջամտութիւնը, որովհետեւ պատճառ պիտի ըլլար աւստրեւռուս պատերազմին:

Պարտուած Պուլկարիան կը բարեկամանայ Թուրքիոյ հետ, Աւստրիոյ զինակից Ռումանիան կը մերձենայ Ռուսիոյ: Վիէննա կ'աշխատի կզղիացնել Սերպիան, տկարացնել ռուս ազդեցութիւնը Պալքաններու մէջ: Յաղթական Պուլկարիան կը ստանայ չորս հարիւր հազար բնակիչ, մինչդեռ Յունաստան կը միացնէր մէկ միլիոն վեց հարիւր հազար հոգի, Սերպիա՝ մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար:

Դիւանագէտներ Լոնտոնի մէջ խաղաղութիւն կը պարտադրեն պատերազմողներուն (1913 Մարտ 15): Մոնթենեկրօ, ճգճիմ թագաւորութիւնը, աւելին կը պահանջէր, «պատրաստ էր մեծ հրդեհ մը վառելու, հաւկիթները տապկելու համար»: Պետութիւններ վերջնագիր կուտան Նիքոլա թագաւորին, լեռնականը տեղի կուտայ 1913 Մայիս 2ին:

Խաղաղութիւնը կը մնայ խախուտ:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(4 Շար.)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԵՐԳ ԵՐԳՈՑ» (*)

Երուանդ Պարսումեան (Ե. Ներսէհ) յայտնութիւն մը չէ մեր գրական անդաստանին մէջ, թէեւ, տասնամեակներ անընդհատ, լուռ մնացած գրիչ մըն է:

«1930 – 1950 տարիներուն,— ինչպէս կը կարդանք Կ. Փօլատեանի կարճ յառաջաբանին մէջ,— ան ստորագրած է շատ մը յաջող քերթուածներ, Ֆրանսահայ եւ Լիբանահայ մամուլին մէջ»: Արժանանալով նոյնիսկ Վ. Թէքէեանի ջերմ գնահատանքին:

Հեղինակին այս գործը, որ նոյնպէս գրուած է այդ շրջանին, 1934ին, Մարսէյլ, նախ եւ առաջ չքնաղ բնութեան բոյրովն ու թոյրովը գինովցած պարմանի մը սիրավառ տենչն է, այդ տենչին նուիրուած պոէմ մը, որ ունի տպաւորիչ հիւսք, արտաքին յաջող կառոյց:

Հեշտանք, կիրք, սրտի հրկիզում, տափոտ ապրումներ ունեցող էակ մըն է անոր հերոսը՝ Զօհրապ, որ Եփրատի ափերուն, դեռ պատանի տարիքին, իր էութեան մէջ կը զգայ խայտանքը բնութեան առթած սիրուն:

«Զօհրապ նման ծաղիկի կը զգայ
խորերն իր արեան
Զարթնումի շունչն իրական,
Անդիմադիր, խօլական»:

Յաջորդական հինգ «երգ»երու մէջ, այդ խայտանքին իրերայաջորդ փուլերն են, որ սիրավէպի մը ձեւով եւ յաջող հիւսքով կը ներկայացնէ բանաստեղծը՝ Ե. Պարսումեան: Եփրատի ափերէն [illegible] չեւ նաւահանգիստ քաղաքը, [illegible] մէջ Աստուածածնի առջեւ թէ տաճարին ցուրտ եւ անհաղորդ պատերուն մէջ, անոր հերոսը յափրանքներով առատ իր սրտին մէջ կը կրէ «առաջին սէրը իր լուսեղ խղճերուն»:

Փթթակուտակ հասանքով յորդող սէր մըն է անորը: Սէր մը, որ կը ծիլի, կը բողբոջի եւ կը վառի բնութեան գոգին մէջ:

Եր. Պարսումեան յաջողած է զգալի եւ ցայտուն դարձնել սիրավառ տղու մը հեւքը գրեթէ ամէն տեղ, մինչեւ իսկ եկեղեցիի մը խորանին առջեւ: Այնուամենայնիւ փաքեփիկ վերամբարձութիւն մը չկայ այս սիրավէպին մէջ, թէեւ կայ՝ արեւելեան բորբ նկարագրութիւն:

Գեղարուեստական պատկերները քաղուած են առաւելապէս առօրեայ կեանքէն, թէեւ միշտ կը ձգտին հասնիլ ընդհանրացումի: Բնութեան շունչին հաղորդուած է իր հերոսին մարդկային ապրումը: «Երգ երգոց»ին մէջ, հերոս եւ բնութիւն միախառնուած են, իրարու շաղախուած, մէկը միւսը կը լրացնէ, մէկով՝ կը բացատրուի միւսին «եր- ուզքը»:

Կեանքի ուժեղ սէրը, աշխարհի բոլոր գոյները իր մէջ ամփոփելու երիտասարդական ծարաւը յաջող պատկերացում մը գտած է բանաստեղծին գրչին տակ:

Արդարեւ, հարուստ եւ վառ, կենդանի եւ արտայայտիչ, բնական եւ պատկերաւոր են անոր տողերը, ուր բնորոշ բառեր արտայայտութեան հաճելի ձեւ կուտան:

«Արեւն ահեղ ջերմութեամբ վերէն
կուպրը կ'անձրեւէ»
կամ
«Սէրը կը յորդի զերթ ճերթող
ճերշնչեալ»:

Բովանդակութեան հետ հաշտ կ'երթայ արտաքին ձեւը, թէեւ տեղ-տեղ կը նշմարուի թափի մակընթացութիւն մը, շունչի տկարութիւն մը: Մանաւանդ, երբ հեղինակը կը փորձէ քիչ մը շատ մխրճուիլ իր հերոսին ներքին ապրումները բացայայտելու տրամադրութեան մէջ:

«Երգ երգոց»ը քերթողական կառոյց ունեցող հրաբորբ սիրավէպ մըն է՝ ձեւով եւ բովանդակութեամբ հարուստ:

Հեղինակը այս երկով կը մօտենայ ըմփիւռքի բանաստեղծներու հոյլին:

Նկարիչ Բ. Թօփալեանի չորս նկարները առաւել պատկերացում մը կուտան պոէմին ներքին բովանդակութեան մասին:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Երգ երգոց» պոէմ, հեղինակ Երուանդ Պարսումեան, տպ. Փարիզ, 1964:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

Ո՞չ ապաքէն ամէն տեղ ալ հոգի մը յատկութիւնը իր բերքերէն կը ճանչցուի. փոխ արտադրութեանց մէջ տեսնուած պարարտ հասկերը նշանակ մը չե՞ն թէ հողը կենսատու յատկութիւնները բոլորովին չէ սպառած:

Ու Տիրան էֆէնտի՞ն: — Հոս շուարած կը մնար, եւ, օրերով, իր միտքը կը դեգերէր անդադար այդ մեծ դէմքին շուրջը, որուն ամէն մէկ գիծը վերլուծել կը ջանար եւ թափանցել սրտին ու հոգիին բոլոր գաղտնիքներուն:

Այո, այդ անձը կրնար ներկայացուիլ իբր կարելի եղած կատարելութեան տիպար մը: Միտքը մեծ զարգացում ունէր, կեանքի փորձառութիւնը շատ զօրացուցած էր իր տեսական իմաստասիրութիւնը, հիմա մարդասէր փիլիսոփայ մըն էր, սրտին տրոփումները բանաստեղծական էին, հոգին միշտ կը սաւառնէր բարձր, ջինջ մթնոլորտներու մէջ, բարի էր, գթառատ, մարդասէր, եւ սակայն այդ մտատիպարը արդեօք ընկերային ամէն նախապաշարումները արհամարհելու չափ զօրաւո՞ր էր: Եթէ ինք Նաւարեան այդ Երկուշաբթի գիշերը փոխանակ մեղապարտի մը պէս Սարաթեաններու տունէն փախչելու, ուղղակի առանձնանար Տիրան էֆէնտիի հետ եւ անոր ըսէր. —

—«Ես կը սիրեմ օրիորդ Սարաթեանը, գիտեմ թէ ան ալ զիս կը սիրէ. դուք ձեր համակրանքովը զիս պատուեցիք, եւ միանգամայն, մարդկային սիրտը լաւ ճանչնալունիդ հանդերձ, արգելք չեղաք այն յարաբերութեանց որոնք մեր սիրոյն ծնունդ տուին ու զօրացուցին զայն:

Ծնունդին գաղտնիքը հիմա ինծի հետ դուք ալ իմացաք: Ընկերութիւնը հօրն ու մօրն ոճիրին պատասխանատու կը բռնէ զաւակն ալ: Սարաթեանները մաս կը կազմեն ազնուական համարուող ընկերութեան, բնական է ուրեմն որ ամէն նախապաշարման ենթարկուած ըլլան: Դուք կը ներէ՞ք որ օրիորդ Սարաթեանը ինծի կնութեան խնդրեմ. ի՞նչ խորհուրդ պիտի տաք ինծի, օրիորդ Սարաթեանի եւ տիկին Սարաթեանի»:

— Ա՜հ, եթէ այս հարցումն ըրած ըլլար, պատասխանը հիմա փարատած պիտի ըլլար իր բոլոր տարակուսանքները: Առանց երկրայութեան պիտի կրնար գիտնալ թէ մտքի մը մեծութիւնը, հոգիի մը ազնուութիւնը կ'ազատագրե՞ն մարդ մը ընկերային նախապաշարումներէն, որոնց աղբիւրը շահամոլութիւնն է եւ ունայնամտութիւնը: Եթէ նախապաշարումներու հոսանքը կը վարէ եւ Տիրան էֆէնտին ալ, այն ատեն պէտք է պարզապէս իւթոփի մը համարել իր տոհմը ազնուացնելու հաւատքը: Սակայն ի՞նչ հզօր զօրավիգ եթէ ստուգապէս գիտնար որ Տիրան էֆէնտի հոսանքին դէմ կանգուն թումբ մըն է:

Նաւարեան միտքը կը յոգնեցնէր այս խնդիրը լուծելու: Կը խորհէր, կը բաղդատէր, կը քննէր: Իր բոլոր խորհրդածութիւնները կը յանգէին այն եզրակացութեան թէ Տիրան էֆէնտիի միտքը չէր կրնար գերի ըլլալ նախապաշարումներու, վասնզի սիրտը մեծ էր: Չէ, անհնարին էր որ հիւանդոտ սրտի մը արտաշնչութիւնը եղած ըլլար այն քաջառողջ եւ զուարթ շունչը, որ Տիրան էֆէնտիի գրածներէն բխելով այնքան կազդուրած էր զիրենք եւ սփոփած:

Եւ սակայն եթէ կը խաբուէր, եթէ Տիրան էֆէնտիի նկատմամբ իր տածած ըղձացումները կը մոլորեցնէին միտքը: Փորձառութիւնը միայն կրնայ հաստատել իրականութեան պատկերահանին վրձինին ճշմարտութեան մութ ու փայլուն գոյները:

Անդադար յիշողութեանը առջեւ կը բերէր Տիրան էֆէնտիի երկուշաբթի գիշերուան աչքերուն գաղտնիքը, երբ ինք ներս մտաւ սրահէն ուր արդէն յօշոտուած էր իր կեանքը: Տխուր էին այդ աչքերը, բայց իր յօշոտիչներուն դէմ զայրոյթի հուրին ցոլքը չէր փայլեր անոնց մէջ. սակայն պլպլուք մը միայն, գթութեան աժգոյն լոյսը եւեթ:

— Ա՜հ, անգութ հանելուկ, հանելուկ, կը գոչէր ինքն ալ չարչարուելով տարակուսանքի ճզմման ճիրաններուն մէջ:

Նաւարեան կը զգար թէ հաւատքը իր այն զինքը կանգուն պիտի պահէր եւ [illegible] բացնէր. յոռետեսութեան խաւարին մէջ թաղուած, տկարացած հոգւով անդունդ մը [illegible] սոյզ չըլլալու համար: Տիրան էֆէնտիի դէմքը իբր լուսատու, պայծառ փարոս մը կը խնդրէր: Եւ սակայն ի զուր այդ [illegible] կը փնտռէր:

ԺԸ.

Երբ միտքը շատ կը յոգնէր, Նաւարեան կ'երթար վանքը, ցնցելու համար սեւեռեալ գաղափարները [illegible] վարդապետներուն հետ հանդարտ ու [illegible] խօսակցութիւններով: Վանականները կը ճանչնային զինքը Գէորգեան անունին ներքեւ, առանց կասկածելու թէ այն կուսակէր, [illegible] մտ Նաւարեանը որուն ձայնը արձագանգած էր իրենց խաղաղութեան [illegible] ջարդը ու մինչեւ իսկ կարծիքներու [illegible] ժանգոտ առաջ բերած մէջերին, [illegible] քաղցրաբարոյ, խաղաղասէր, լուռ երիտասարդն էր:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(23 Շար.)

...ՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

...ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

...ծնունդի օրէնքներու շնորհիւ, սո-...թիւն դարձաւ այլեւս, մարդկու-...ման համար, տարեկան արձակուրդի ...նան մը անցընելու : Ձերբազատուիլ ա-...օրեայ միօրինակ կեանքէն, նետուիլ ...րան մը բնութեան գիրկը, մոռնալու հա-...մար այն ճնշիչ հոգերը, որոնք կուգան ...ժամանակին հետ, թախիծի դրոշմը դնե-...լու հասարակութեան ճակտին վրայ :

Արձակուրդը լաւագոյն պատեհութիւնն ...որ ընծայուած է, առհասարակ բոլոր ...ներուն, իսկ յատկապէս միջին դասա-...կարգին համար, մասամբ կազդուրուելու ...ապէս ու ֆիզիքապէս, որ անհրաժեշտ ...է դառնար աշխատանքի վերսկսման ...ժամանակ :

Արձակուրդի եղանակները այլազան ...են : Ոմանք կը նախընտրեն ծովեզերեայ ...վայրերը : Ուրիշներ լեռնային, դաշ-...տային, լճային տեսարաններ ունեցող ...վայրեր : Այս տարի, մենք որոշե-...ցինք անցընել մեր արձակուրդը լեռնային ...գիւղի մը մէջ, եւ պատահեցաւ որ վի-...ճակուի Կափ քաղաքին :

...ամառնուան պայծառ օր մը, երկինքը ...կապոյտ, օդը կիզիչ եղանակով մը կը ...ճամբորդէինք դէպի Կափ : Չորս ժամ տեւող ...ճամբու ընթացքին, մեր աչքերուն առ-...ջեւ պարզուեցան սքանչելի տեսարան-...ներ, մէկը միւսէն հմայիչ, մէկը միւսէն ...գեղեցիկ : Յաճախ կը կենայինք դիտելու ...կապուտակ լիճերը, կանաչազարդ ...դաշտերը, օձապտոյտ ճամբաները, բար-...ձրաբերձ լեռներու հմայիչ տեսարաննե-...րը, եւ մանաւանդ անյագաբար դիտելու, ...մայրամուտի պահուն, երկնակամարին ...կարմրագոյն ցոլքերով հեռաւոր ...հորիզոնը, եւ անզգալա-...բար սովորականէն աւելի կը մնայինք ...դիւթիչ տեսարանին առջեւ :

...Բայց ժամանակը կը սուրայ : Կ'անցնինք գիւղե-...րու մէջէն կամ քովէն : Կ'արածեն կեն-...դանիները : Հունձքը քաղուած, խուր-...ձերը կապուած ձգուած արտերու վրայ : ...կուզար պատկերանալ մեր ...աչքերուն բնապատկերներու գեղջկական ...կեանքը՝ անմեղ, որ թէեւ, նախնական, ...սակայն արդար աշխատանքներու արդիւնք-...ներով, յաւերժական թաւալումն է եղած, ...դարաւոր դոյամիճակին :

...Որքան մօտենանք Կափի, այնքան կը ...աւելի մեր առջեւ այլապէս հետաքրք-...րական տեսարաններ : Աւելի անդին կը ...տեսնենք Ջրամոյն Սալին գիւղի եկեղեց-...ւոյ գանգակատունը, ցցուած լճին մէջ, ...որ խնամքով կը պահուի դայն, անհետա-...ցած գիւղի մը իբրեւ յիշատակ : Թէեւ ...նոր գիւղը, քիչ անդին, արդիական ա-...րդիւնաւէտ սարքաւորումներով կառուց-...ուած է, նորը, «Նոր Սալինը» : ...Կափ հասած ենք : Եթէ չհաշուենք

վերջերս շինուած նորակառոյց շէնքերը, ինքնին կը ներկայացնէ նախնական ոճով, ծուռ ու նեղ ճամբաներով քաղաք մը : Բայց, ինչպէս ամէն տեղ, Կափն ալ իր կարգին, նորաշէն բնակարաններով պի-տի դայ զարդարելու քաղաքին գլխաւոր մասերը, ծառախիտ եւ ծաղկաւէտ պար-տէզներով, թանգարաններով, եւայլն :

Առաջին առթիւ, ծանօթացանք Կափի Հայութեան կողմէ յարգուած եւ սիր-ուած Տիկ. Եսթեր Մարկոսեանի : Ամառ-ուան եղանակին ան, իր «Վիլլա Ես-թեր»ին մէջ կ'ընդունի հայ ընտանիքներ : Հետաքրքրուեցայ Կափի Հայութեան կեանքով : Ծանօթացանք նաեւ Կափի Հայ Ազգ. Միութեան անդամներուն, ա-ռանձին այցելութիւններով, որոնք սի-րալիր ընդունելութեամբ դիմաւորեցին մեզ :

Ցայտնուած փափաքին համաձայն երե-կոյ մը պատիւն ունեցայ, Ազգ. Միու-թեան հետ, այս անգամ հաւաքական գետնի վրայ խորհրդակցական նիստ մը ունենալ, նախագահ Պ. Արշակ Քութնու-եանի բնակարանին մէջ, որ պատահական չէր : Ներկայ էին՝ Պ. Պ. Թ. Թադեւոս-եան, Անթանոսեան, Փանոսեան, Չէնկին-եան, եւ հիւրեր :

Արդարեւ, հաճելի անակնկալ մը եղաւ ինծի, երբ կը գտնուէի Ազգ. Միութեան մը կազմին առջեւ, որուն այնքան ծանօթ չէի, որքան այսօր :

Աւանդական, մանաւանդ հայկական սովորութեամբ պատուասիրուելէ ետք, կարգը եկաւ խորհրդակցութեան : Իմ առաջին հարցումը եղաւ թէ, ի՞նչ վի-ճակ կը ներկայացնէ Կափի Հայութիւնը եւ որքա՞ն են : Թէ Ազգ. Միութիւնը ի՞նչ գործունէութիւն ունեցած է եւ առաւե-լաբար կրթ. եւ դպրոցական գործի նը-կատմամբ ի՞նչ աշխատանքներ տարուած են :

Պ. Թ. Թադեւոսեան, կարդաց Ազգ. Մի-ութեան անցեալի նիւթական - բարոյա-կան եւ ազգային կատարուելիք գոր-ծունէութեան տեղեկագիրը : Կատար-ուած են զանազան օգնութիւններ : Ցու-ցադրուած է Կափի Հայութեան համար (որ կը ներկայացնէ 30 - 35 բարեկեցիկ ընտանիքներ, մօտաւորապէս 180 անձե-րով) հայկական ֆիլմեր, կատարուած է տարին անգամ մը, Ս. Կաէկուաո (հայ վարդապետ մը) անուան տարեդարձի ա-ռիթով (21 Սեպտեմբեր) հայկական պա-տարագ : Քաղաքապետութիւնը տրամա-դրած է սիրով, սրահ, որեւէ հանդի-սութեանց համար, նոյնիսկ դպրոցի հա-մար : Տեղւոյն իշխանութիւնը պաշտօնա-պէս ճանչցած ըլլալով Ազգ. Միութիւնը, իբրեւ միակ եւ իրաւասու մարմինը Կա-փի Հայութեան համար, անոր տուած որ եւէ տեղեկութիւն, վաւերական կը նկատ-ուի, (աչքը լոյս Ազգ. Միութեան անու-նը անիմաստ նկատողներուն) :

Կրթական գործը, դժբախտաբար տասը տարի է ի վեր դադրած է : Ուսուցիչի պակասի հետեւանքով : Սոյն խնդրոյ շուրջ առաւելապէս ծանրանալով, յի-շեցի մեր ազգապահպանման հետ առն-չութիւն ունեցող պարագայ մը, ըլլա-լով հանդերձ պարկեշտ եւ պարտաճա-նաչ ֆրանսացի քաղաքացիներ, պարտա-կանութիւն եւ միեւնոյն ատեն պատաս-խանատուութեան բաժին կ'իյնայ ամէն մէկուս վրայ պահել հայ մշակոյթը, տալ նորահաս սերունդին հայեցի տոհմիկ դաստիարակութիւն :

Ներկաները յայտնելով իրենց անկեղծ զգացումները սոյն նկատմամբ, որոնց ընտանեկան յարկէն ներս արդէն հայա-շունչ մթնոլորտ մը տիրած ըլլալը հաս-տատեցի իմ այցելութեանս ատեն, հա-մաձայն եղան վերսկսիլ դպրոցը, այս տարուան վերամուտին իսկ : Պ. Չէն-կինեան յանձն առաւ կատարել դաստիա-րակչութեան պարտականութիւնը : Ներ-կաներս զինքը ողջունելով՝ շնորհաւորե-ցինք իր ինքնակամ զոհաբերութիւնը : Անտարակոյս ան պիտի արժանանայ ոչ միայն Ազգ. Միութեան, այլ Կափի Հա-յութեան գնահատանքին :

Համեստ թելադրութիւններ եղան, որ Ազգ. Միութիւնը ստանձնէ տեղւոյն վրայ պարբերական դասախօսութիւններ, տե-ղական ուժերով, նոյնիսկ յարաբերու-թեան մէջ մտնել Լիոնի Ազգ. Միութեան հետ, ունենալով դասախօս, օրինակ, մենք ունինք երիտասարդ վարող վարդապետ մը, յանձին Դուիթ վրդ. Սահակեանի :

Ցոյսով կը գրեմ այս երկտողը, որ Կափի Ազգ. Միութիւնը գործնականի պիտի վերածէ այն առաջադրութիւննե-րը, որ եղան խորհրդակցութեան ատեն :

ՀՐ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Մատենադարանը ներկայիս ունի 15 հազար ձեռագիր եւ պատառիկներ, ո-րոնց արժէքը դժուար է գնահատել : Այս պատկառելի հաւաքածոյին մէջ կան միջ-նադարեան գիտական միտքին գրեթէ բո-լոր ընագաւառները : Մատենադարանի այս հարստութիւնը կուտակուած է ա ս-տիճանաբար, երկար տարիներու ընթաց-քին :

1962ին Մատենադարանը հարստացաւ 277 կտոր արաբերէն, պարսկերէն եւ Թուրքերէն խիստ արժէքաւոր ձեռագիր-ներով, որոնք Երեւանի պետական հա-այս հարստութիւնը կուտակուած է ա-նուիրած է ամերիկաբնակ Ցար. Հազար-եան : Վերջերս Ակադ. Վ. Համբարձում-եանի միջոցաւ, նոյն անձէն Մատենա-դարանը վերստին նուէր ստացաւ ութ ձեռագիր :

Այս նոր ձեռագիրները կը պատկանին ԺԴ. - ԺԹ. դարերուն : Ընդօրինակուած արեւելեան ձեռագիրներու խիստ արժէ-քաւոր նմոյշներ կը նկատուին : Արդա-րեւ հոն կան 1375, 1458, 1543, 1571, 1594 թուականներուն կազմուած արաբե-րէն քերականագիտական լեզուաբանական աշխատութիւններ, 1446ին կազմուած ա-րաբերէն լեզուի դասագիրք, նոյն թուա-կանին ընդօրինակուած բժշկութեան եւ բնագիտութեան ձեռնարկներ, 1479, 1531, 1543, 1550 եւ 1591ին ընդօրինակ-ուած օրէնսգիտական հաւաքածոներ, 1475 եւ 1573ին գրուած փիլիսոփայական դասագիրքեր, 1310, 1517 եւ 1590ին գրուած արաբական արեւելքին վերա-բերեալ պատմագիտական աշխատութիւն-ներ, 1609 եւ 1659ին կազմուած Թուրքե-րէն բժշկարաններ, 1680 եւ 1761ին ըն-դօրինակուած հաւաքածոներ, 1485, 1497, 1591, 1608 եւ 1733ին կազմուած բանաստեղծութիւններու դիւաններ, ո-րոնցմէ մէկուն մէջ կան նաեւ Նասիմիի քանի մը քերթուածները : Մեծ արժէք կը ներկայացնեն պարսկերէն ձեռագիր-ները, յատկապէս 1430ին ընդօրինակուած Շէյխ Աթթարի «Դիւանը», 1485ին ընդօ-րինակուած Օմար Խայեամի «Քառեակ-ները», 1519ին կազմուած Հաֆըզի «Դի-ւան»ին մէկ ընդօրինակութիւնը, Ջալա-լէդդին Ռումիի, Մովլաւիի, Հաֆիզիի եւ Մոհամադ Վաղիֆիի բանաստեղծութիւն-ներուն հաւաքածոները :

×

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

× Աղստեւ գետի ափին շինուեցաւ ար-ուեստական լիճ մը՝ «Դիլիջան», որ ունի ութ հարիւր քառ. մեթր մակերես : Լիճի ափին շինուեցաւ 104 տեղ ունեցող պան-դոկ մը :

× Հոկտեմբերեանի գարեջուրի գոր-ծարանը արտադրեց իր առաջին գարե-ջուրը : Շրջանի առեւտրական կեդրոննե-րուն ուղարկեց տասը հազար շիշ գարե-ջուր :

Գործարանին տարեկան արտադրու-թիւնը պիտի ըլլայ 1.800.000 լիթր գա-րեջուր եւ անալքոլիկ խմիչքներ :

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Մովսէս Արազի .— «Խորայէլ Օրի» : Պատմավէպ :

Վահագն Դաւթեան .— «Ամառային ամ-պրոպ» : Բանաստեղծութիւններու հաւա-քածոյ :

Ֆրանսուա Մորիաք .— «Իժերի կծի-կը» : Ֆրանսերէն թարգմանեց Ար. Տայ-եան :

Եղիշէ Մարտիկեան .— «Փանոս Թէր-լէմէզեան» :

ՖՐԱՆՉԵՍԿՕ ՓԵԹՐԱՐՔԱ .— «Սոնեթ-ներ եւ քանցոններ» (Նուագներ եւ Եր-գեր) : Իտալերէնէ թարգմանեցին Գէորգ Վիրապեան եւ Ե. Աւագեան :

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Քահանան սուրը հանեց, բայց հացը ...էն առաջ դէմքը դէպի երկինք բար-...ձրացուց .

— Օրհնեալ ըլլայ անունդ, Տէր, — ...ըսաւ տաք ու երախտագէտ ձայնով . — ...փրկեցիր զիս շղթաներէն ու այսօր-...հացը տուիր մեզի :

Երկինքը պարզ էր ու աստղազարդ : ...լուսաւոր կիսաբոլորը բաւարար ...կուտար ընթրիքին :

...Խոտերին եզերքին վրայ նստան ու սկը-...սան ուտել . Քահանան երբեմն շան ալ կը ...նետէր պատառ մը . իսկ Գրիգոր իր ձի-...ուն համար կտրեց հացի կտոր մը :

...Հեռուէն յանկարծ մեղմ զրնգիւն մը ...լսուեցաւ . երկու ուտողները ուշադրու-...թիւնին լարեցին . ու բերաննին կեցաւ :

— Ձիաւոր կուգայ, — խորհրդածեց քահանան :

— Մէկ հոգի, — պատասխանեց Գրի-գոր :

Ու շարունակեցին ուտել :

Զրնգիւնը երթալով տրոփիւնի փոխ-ուեցաւ չոր ճամբուն վրայ : Քանի մը վայրկեանէն՝ ձիաւորն ալ հասաւ :

Օթեւանին առջեւ դանդաղեցուց ու բակ մտաւ : Կը տեսնուէր թէ հունգարացի մըն էր : Թէեւ գլխարկ չունէր՝ բայց մազ ունէր, ուրեմն հունգարացի էր :

Կեցաւ ու նայեցաւ .

— Մուպարէք օլսըն — գոչեց կերկե-րած ձայնով քահանային :

Թուրք կարծեց զայն, քանի որ գըլ-խուն վրայ կը փայլէր սպիտակ թաց լա-թը :

— Հունգարացի եմ — պատասխանեց քահանան, ու ոտքի ելաւ, ճանչցաւ Մօ-րէն : Գրիգորն ալ ճանչցաւ ու փշաքաղե-ցաւ :

— Ո՞վ կայ հոս, — հարցուց Մօրէ, մինչ կ'իջնէր փրփրած երիվարէն : — Ո՞ւր է տանտէրը :

— Հոս ոչ ոք կայ, բացի ինձմէ ու այս մանչուկէն, — պատասխանեց քահանան, — անտէր տուն մըն է սա :

— Ես ձիու պէտք ունիմ, հանգչած ձիու մը :

Քահանան ուսը թօթվեց .

— Հոս չեմ կարծեր որ գտնուի :

— Աճապարանքի գործ ունիմ . դրամ ալ չունիմ . քրիստոնեաներ ենք, ինծի տուր ձիդ :

Քննեց երկու ձիերը . երրորդը, Գրի-գորինը, շուքին մէջ կ'արածէր, կար-ճուկ ձի մըն էր . ու խեղճ կ'երեւէր : Մօ-րէ առանց պատասխանի սպասելու քակեց ձիերէն մէկը :

— Օհ, — ըսաւ քահանան, — գոնէ ը-սէ թէ ինչո՞ւ այդքան կ'աճապարես :

— Տաճկ Թուրքերը ցրուեց, մեզ ալ ա-զատեց :

— Հիմա ո՞ւր է :

— Մայր ճամբան թողուցինք զինքը :

Ու Մօրէ ալ չխօսեցաւ, ինքզինքը ձի-ուն վրայ նետեց ու սրարշաւ հեռացաւ :

— Պէհ, — մրթմրթաց քահանան, — սեկա համառօտ կապեց առեւտուրը :

Երբ շարժեցաւ, զգաց թէ գրպանէն բան մը ինկաւ, վերցուց ու դիտեց, երբ շօշափեց՝ յիշեց թէ Թուրքին հմայեակն էր : Փոքրիկ կանանչ մետաքսէ պարկիկին մէջ պինդ բան մը զգաց . սուրով պատ-ռեց եւ ահա մատանի մը ելաւ մէջէն :

Մատանիին քարը բացառիկ մեծութիւն մը ունէր, ջառակուսի սեւ քար մը, մութ կարկեհան մը կամ թերեւս որսիդ մը, կարելի չէր զանազանել մութին մէջ : Բայց որոշ կը տեսնուէր որ վրան բաց դեղին քարէ լուսին մը կար, ու շուրջը հինգ փոքրիկ աստղեր ադաման-դէ :

Պարկիկին ներքին մասին մէջ ալ բան մը կը փայլէր, արծաթէ թելերով բան-ուած Թուրքերէն գրութիւն մըն էր : Քա-հանան Թուրքերէն կը հասկնար բայց գի-րերը չէր ճանչնար : Նորէն գրպանը դը-րաւ ու Գրիգորին նայեցաւ որպէսզի ճամբայ ելլեն : Մանչուկը ճերմակեղէնի պարկին վրայ ինկած՝ անոյշ անոյշ կը քնանար :

ԺԵ.

Որքան զուարթ ու կենսուրախ կը փայ-լէր արեւը երկինքին վրայ . մինչ Պալա-թոն լճին շուրջ ուրիշ բան չէր կրնար տեսնել՝ եթէ ոչ խանձող տանիքներ, ցիր ու ցան ինկած դիակներ, ոտնակոխ եղած ցանքեր :

Ո՜հ, եթէ արեւը Աստուծոյ դէմքն ըլ-լար՝ ճառագայթներու փոխան արցունք-ներ պիտի տեղային երկրիս վրայ :

Քահանան արդէն գիտէր թէ իր գիւղն ալ քարուքանդ եղած էր . սակայն երբ ըլլան դաշտը հասան ու այգեստաննե-րու ծառերէն անդին ցցուեցաւ ծխոտած, անտանիք աշտարակը՝ աչքերը լեցուե-ցան :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի կողմէ :

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Մազընօ, 88 Րիւ տ'Օպաներ :

Կը դասախօսէ ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱ-ՊԵՏԵԱՆ (Պէյրութէն) :

Նիւթ.— Հայկ. Դատը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Մուտքը ազատ է :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շեխիկեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի հոգեհան-գստեան պաշտօն կը կատարուի Փրատո-յի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ՄԿՐՏԻՉ ՇԵ-ԽԻԿԵԱՆի մահուան Բ. տարելիցին առ-թիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատա-կը յարգողները :

×

Պ. Եղիա Ինճէարապեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ԻՆՃԷԱՐԱՊԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Այս Կիրակի առաւօտ Արնուվիլի Վա-րագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստա-ցած է հետեւեալ նուէրները.— Բարգէն Եպիսկ. Վարժապետեանէ 15 տոլար, Տիրամօրը յիշատակին: Պ. Արամ Ֆր-ընկեան երկու հարիւր ֆրանք, իր մօրը Աննա Ֆրէնկեանի յիշատակին: Տիկին Շաքէ Պետրոսեանէ յիսուն ֆրանք, իր հօրը յիշատակին :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24 :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խընդ-րուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայ-ման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանտը կցել) եւ երեք փրանք :

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները :

Շնորհակալութիւն

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Բոյախչեան Մեսրոպ Մնացականի, ծը-նած է Աշտարակի շրջանի Աշտարակ գիւ-ղը, 1918 Փետրուարին: 1940 Փետրուար 5ին մեկնած է բանակ եւ մինչեւ 1941 Յունիս 16 իրմէ նամակ ստացուած է: Այդ Թուականէն ոչ մէկ լուր կայ : Մես-րոպը ունի հայր՝ Մնացական Աղօ, որու ածական անունն է՝ Զուլամբար, մայր՝ Գայեան Գրիգորի, քոյրը՝ Թագուշ, ծը-նած 1924ին, կինը՝ Արեւիկ Սիմոնի Ջա-նիբեկեան – Բոյախչեան, ծնած 1921ին, աղջիկը՝ Սուսաննա Մեսրոպի Բոյախ-չեան, ծնած 1940 Յունիս 27ին, այսինքն հօրը բանակ երթալէն չորս ամիս յետոյ Ներկայիս ամուսնացած է եւ ունի մէկ աղջիկ՝ Գայեանէ: Կինը ջերմապէս կը խնդրէ որ նամակ գրէ .—

ԱՐԵՒԻԿ ՍԻՄՈՆԻ ԲՈՅԱԽՉԵԱՆ – ՋԱ-ՆԻԲԵԿԵԱՆ,

Ք. ԵՐԵՒԱՆ Ք. ԱՇՏԱՐԱԿ: Պ. ՊՌՕՇ-ԵԱՆ ՓՈՂՈՑ ՏՈՒՆ ԹԻՒ 133 :

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Այս Կիրակի, Խաչվերացի տօնին առ-թիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկե-ղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսա-ւոր քառաձայն պատարագ :

Պիտի պատարագէ եւ պիտի քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը ութին, Պատարագ ժամը 10ին, երեկոյեան Թա-փօր ժամը 4.30ին :

Երկուշաբթի (14 Սեպտ.), Մեռելոց պատարագը կը սկսի ժամը 10ին: Պիտի կատարուի հոգեհանգիստ բոլոր ննջե-ցեալներու հոգիներուն համար :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, «Վերացման Խաչ»ի տօ-նին առթիւ, տեղի պիտի ունենայ հան-դիսաւոր պատարագ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը ութին: Պատարագ 9.45ին: Երե-կոյեան Անդաստան ժամը 16ին :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, Խաչվերացի տօ-նին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ : Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամը 8.30ին: Պատարագ ժամը 10ին :

Երեկոյեան Թափօրի արարողութիւն ժամը 5ին:

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի առաւօտ հանդիսաւոր պա-տարագ : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Գիւտ Վարդապետ Նազգաշեան :

''ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ''

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սա-կաւթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյա-պաղ Վարժարանի Տեսչութեան :

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

★

ԻՐԱՆԻ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգիանց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգիանց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ

« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »

ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, (13 Սեպտեմբեր), Խաչ-վերաց եւ տօն ժողովրդապետական եկե-ղեցւոյ: Ժամերգութիւն ժամը 10ին : Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10.30ին :

Պիտի պատարագէ Հ. ՅԱԿՈԲ Վ. ՉԱՆ-ԹԱՅԵԱՆ:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեց-ւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 27ին, Կիրակի եկեղեցւոյս Տօնին առթիւ աւանդական մատաղօրհ-նութիւն պիտի կատարուի : Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին նիւթապէս մասնակ-ցիլ, թող հաճին իրենց նուէրները ղրկել Պ. Ա. Մարտիրոսեանի, 27պիս, Րիւ Սէն ժիւսթ, Առնուվիլ :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ
Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ
8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԳՆՈՐԴ

Grossiste acheterait comptant tricots grosses mailles, si bon prix.

NEW-TEX, 43 rue du Caire, PARIS.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երիտասարդ զոյգի մը համար, առանց զաւկի, կահաւորուած սենեակ մը կը փնտռուի, խոհանոցով եւ բաղնիքով, Փարիզի մէջ : Հեռաձայնել .— CEN. 94-91

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի մարմիններուն ներ-կայացուցիչները այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Կարեւոր օրակարգ :

Հ. Յ. Դ. 35րդ Շրջ. ժողովի պատգա-մաւորներու զեկուցում :

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր-ները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Օհան-ջանեան Ակումբը: Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պար-տաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինաս-եան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլ-լալ: Կարեւոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փօթօրիկ» խումբին ժողովը, այս Չորեքշաբթի, (16 Սեպտեմբեր), ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւո-րիչ է :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանա-գրութիւնները բաց են : Անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց աղջիկ-ները այժմէն պէտք է դիմեն Հաս-տատութեան տնօրէնութեան :

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 21ին, Երկուշաբթի առաւօտ :

1, Bld. du Nord, LE RAINCY

Tél. : 927-01-72

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր.
	Յարալէզներու Դաւաջանութիւնը	7 ֆր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (բանաստեղծ.)	10 ֆր.
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 ֆր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 փր. Հատը 0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 12 SEPTEMBRE
1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

…Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10107 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — N° 10.107

…ՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՈՊԵՌՆԻԿ ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

…ացեալ Վահան Համբարձումեանի …ւն (12 Օգոստոս) քանի օր վերջ, …մբեր 2ին մեզմէ առ յաւէտ կը …ուէր միջին սերունդէն ուրիշ մտա- …կան մը, — Կոպեռնիկ Թանտրճեան: …երուքն ալ իրենց աչքերը յաւիտենու- …ան կը փակէին օտար աստղերու տակ, …ւէկը Քազապլանքայի (Մարոք), միւ- …Տիթրոյթի (Մ. Նահանգներ) մէջ, …ու հայրենիքէն, որուն ծառայել ուխ- …ծ էին, հայրենի կարօտը իրենց հոգի- …ն մէջ:

…ոպեռնիկ Թանտրճեան ծնած էր Դաշ- …ցութեան հետ նոյն տարին, 1890ին, …այ մտաւորական արուարձանին՝ …տարի մէջ: Սնած ու ուսած էր իր …զավայրի հայաշունչ մթնոլորտին …։ Ս. Խաչի նախակրթարանէն անցած …Պէրպէրեան վարժարան, որ Հայկա- …ւ մշակոյթի վառարան մըն էր, կը …ան օրրան մը, ուսկից դուրս պիտի …ին բազմաթիւ մտաւորականներ, — …գէտներ, բանաստեղծներ, ուսուցիչ- …եւ հանրային գործիչներ:

…ոպեռնիկ իր երկրորդական ուսումը …ւարտէր պատմական շրջանի մը, որ …րձակէտ մը պիտի կազմէր Հայութեան …անքին մէջ:

…ահմանադրութիւն հռչակուած էր: …ւ տրուած էր Ապտիւլ Համիտի բըռ- …ւ վարչաձեւին: Ազատութեան եւ …ղբայրութեան հովեր սկսեր էին փչել …տարի գեղածիծաղ ափերուն վրայ: …ւէն ուսումնածարաւ երիտա- …ներ գունդ առ գունդ կը դիմէին …մնեան մայրաքաղաքը, ուր իրարու …է կը բացուէին միջնակարգ նոր …ժարաններ, ուր քանի մը տարիէն …յական ստացողներ կ'արձանագրուէին …ալսարանի զանազան ճիւղերուն:

…երեղին վարդապետ Խաչատուրեանի …քէն պատրիարք) կարգադրութեամբ …ալըի գիւղատնտեսական վարժա- …ը կը մտնէին Կոպեռնիկ Թանտրճեա- …եւ Արամ Շիրինեանի հետ Կիլիկեան …րեվանքի երկու աշակերտներ, — …րիս Տաքէսեան (նահատակուած …մի մէջ 1915ին) եւ Արամ Փանոս- …(Ներկայիս փաստաբան՝ Ուաշինկ- …ն):

…ալքալըէն վերջ Կոպեռնիկ իր մասնա- …ութիւնը կատարելագործեց Ֆրանսա- …մէջ: Պոլիս վերադարձին նետուեցաւ …սուցչական ասպարէզը: Շատ չանցած …կեանքի բնական ընթացքը պիտի յե- …լուէր, մեծ պատերազմի հռչակու- …ով:

…որակոչի ենթարկուած, Հալէպէն …չեւ Տէր Զօր պիտի ճաշակէր տարա- …թեան եւ բանտի դառնութիւնները: …րաշքով ազատած բանտէն, պիտի յա- …էր իր գլուխը պահել Թրքական գե- …ին մէջ:

…զինադադարին, երբ մտաւորական ե- …սերունդը չկար այլեւս, զոհ գացած …ով Մեծ Եղեռնին, միջին սերունդի …րուն վրայ կ'իյնար հանրային, ազ- …ին, կուսակցական գործերու ծանր …ատասխանատուութիւնը:

…երկու հարիւր որբեր պատսպարուած …ն Արմաշի Դպրեվանքին մէջ: Հայաս- …անկախ էր: Պոլսոյ ազգային իշ- …ութեանց կարգադրութեամբ այդ որ- …ր — որոնց շարքին Վազգէն Շուշան- …եւ Զաւէն (Լեւոն) Սիրմէյեան դրա- …ները — ղրկուեցան Հայաստան եւ …եցան Նոր Բայազիտի գիւղատնտե- …ն վարժարանը, ղեկավարութեամբ …ոպեռնիկ Թանտրճեանի, ուր իրեն կ'ըն- …անար Հայկ Սէրէնկիւլեան:

…Հայաստանի խորհրդայնացումը ստեղ- …ծ դժբախտ կացութիւն մը հարիւրաւոր որբերու համար, որոնք անապատի ա- ւազներէն ազատուելէ վերջ կ'իյնային պոլշեւիկեան բռնակալութեան տակ:

Ձիւն – ձմեռով եւ հազարումէկ դժուա- րութիւններով ընկեր Թանտրճեան կը յաջողի Պոլիս փոխադրել այս դժբախտ- ները, որոնց ապագան կը խորտակուէր երկրորդ անգամ:

Պոլիս վերադարձին Կոպեռնիկ լծուե- ցաւ կրկին ուսուցչական ասպարէզին, միաժամանակ օժանդակելով «Ճակատա- մարտ»ի շուրջ խմբուած ընկերներուն:

Դաշնակիցներու կողմէ Պոլսոյ պար- պումէն վերջ, մեր ընկերը անցաւ Ամե- րիկա 1923ին եւ ամբողջ քառասուն տա- րի նուիրուեցաւ հանրային կուսակցական աշխատանքի՝ անձնուիրաբար եւ հաւա- տարմօրէն:

Միացեալ Նահանգներու մեր կազմա- կերպութիւնը մեծ բան կը պարտի ընկե- րոջ, որ Ատենաց երկրի մէկ ծայրէն միւսը վազեց անընդհատ՝ Դաշնակցու- թեան խօսքը լսելի ընելու համար հին, մանաւանդ նոր սերունդներուն:

Համեմատաբար երիտասարդ տարիքի մէջ, 1933ին, Հ. Յ. Դ. ԺԲ. ընդհանուր ժողովին կողմէ ընտրուեցաւ կուսակցու- թեան գերագոյն մարմնի անդամ եւ մին- չեւ 1959 մնաց պատասխանատու դիրքի վրայ:

Վերջին տարիներուն, հակառակ իր քայքայուած առողջութեան, պատնէշի վրայ էր միշտ: Իր պերճախօսութեամբ կը գօտեպնդէր շարքերը եւ կը մասնակ- ցէր կեդրոնական կոմիտէի ժողովներուն, իր խորհուրդներով:

1963 Հոկտեմբերի իր վերջին մասնակ- ցութիւնը պիտի բերէր կուսակցութեան գերագոյն ժողովին:

Իր մահով կուսակցութիւնը կը կորսն- ցնէ իր անձնազոհ, վեթերան, մտաւո- րական մէկ ընկերը եւ հայ ժողովուրդը իր լաւագոյն զաւակներէն մէկը:

Յարգա՜նք իր յիշատակին:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՇԱՏ ԵՆ

Ֆուշէի կրթական ծրագիրը հետեւեալ ձեւով կարելի է ներկայացնել զալիք տա- րիներուն համար:

1965.— Կարողութեան քննութեան (նախկին առաջին պաշօ) ջնջում: Պա- չօն տեղի կ'ունենայ ներկայ ծրագիրնե- րուն համաձայն, մէկ անգամէն եւ իւրա- քանչիւր կաճառ իր նիւթերը կ'ընտրէ: Այս ձեւով ամբողջ Ֆրանսա նոյն նիւթե- րը չունենար քննութեան համար:

1965 – 1966 դպրոցական շրջան.— Բ. դասարանի ծրագիրներու բարեփոխում:

Առաջին եւ աւարտական դասարաննե- րու ուսումնական ծրագիրներու անցո- ղական բարեփոխում: Ոչ մէկ բարեփո- խում բարձրագոյն ուսման մէջ:

1966Ի ԱՄԱՌ. Նոր պաշօ ըստ անցողա- կան ծրագիրներու, Սեպտեմբերի ալ քննութեան հաստատում: Ընտրութիւն բարձրագոյն ուսման հետեւելու համար:

1966 – 1967 դպրոցական տարեշրջան ու վերջնական նոր ուսումնական ծրագիր ա- ռաջին դասարանին համար: Անցողական ծրագիր աւարտական դասարանին համար (նախկին Բ. պաշօ), Լիսանսի նոր շրջա- նի առաջին տարի: Արհեստագիտական հաստատութեանց բացում անոնց համար որոնք համալսարան չեն մտներ:

1967Ի ԱՄԱՌ, պաշօ ըստ անցողական նոր ծրագիրներու:

1967 – 1968Ի դպրոցական տարեշրջան.— Աւարտական դասարանի վերջնական նոր ծրագիր: Լիսանսի նոր շրջանի երկ- րորդ տարի:

1968Ի ԱՄԱՌ նոր պաշօ վերջնական:

Ընդհանուր կերպով այս ծրագիրը հա- մակրութիւն չէ գտած: Ազգային Լու- սաւորութեան դաշնակցութիւնը կը գտնէ թէ «աւերակներու վրայ դժուար է կա- ռուցանել»:

Փորձենք պարզել նաեւ թէ ինչպէս կը ներկայանայ ներկայ տարեշրջանը զանա- զան դասարաններու աշակերտներուն հա- մար:

Ան որ աւարտական դասարան կը մըտ- նէ, այսինքն ան որ արդէն անցուցած է կարողութեան քննութիւնը (նախկին Ա. պաքալօրէա) նոյն ծրագիրը պիտի ունե- նան, սա տարբերութեամբ որ տարւոյն վերջը պաշօյի նիւթերը ազգային պիտի չըլլան այլ՝ ըստ իւրաքանչիւր ակադե- միայի:

Եթէ աշակերտը առաջին դասարան կը մտնէ, ամբողջ տարին պիտի ունենայ ան- փոփոխ ուսումնական ծրագիր մը: 1965 Յունիսին իր ուսուցիչներու խորհուրդը, տեսուչին նախագահութեան տակ պիտի որոշէ թէ կրնա՞յ աւարտական դասարան մտնել: Առաջին պաքալօրէան ջնջուած ըլլալով, ոչ մէկ վկայական պիտի ստա- նայ: Եթէ ուսուցիչներու խորհուրդը մերժէ աշակերտին որ աւարտական դա- սարան մտնէ, այն ատեն կրնայ դիմել որ մասնաւոր քննութեան մը ենթարկուի: Աւելի մտածել կուտայ թէ բոլոր անոնք որոնք չանցընեն այդ միջոցին պիտի դիմեն եւ նոր քննութիւն պիտի հաս- տատուի անոնց համար: Եթէ աշակերտը ընդունուի աւարտական դասարան, պի- տի հետեւի նոր անցողական ծրագրին եւ 1966ին պիտի ենթարկուի նոր պաշօյին:

Եթէ աշակերտը Բ. դասարան կը մըտ- նէ, պիտի հետեւի հին ծրագրին եւ երբ անցնի առաջին, յաջորդ տարի, պիտի ուսումնասիրէ նոր ծրագիրը:

Եթէ աշակերտը Գ. դասարան կը մըտ- նէ, փոփոխութիւն չկայ բայց սկզբուն- քով տարւոյն վերջը աւելի արդիւնաւոր կերպով ուղղութիւն պիտի տրուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Խրուշչեւ ընդունած է Տիժոնի երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Կանոնիկոս Քիռ:

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշած է ուժերք ղրկել Քոքինայի Թուրք հա- մայնքին: Էրքին յայտարարած է թէ ա- մէն ձեւով պիտի պատասխանեն այն յարձակումներուն որոնք ըլլան: Եթէ յարձակում ըլլայ Կիպրոսի Թուրք զոր- քին վրայ, ատիկա պատերազմ պիտի նը- շանակէ: Արտաքին նախարարը աւելցու- ցած է «Յունաստան ամենամեծ սխալը կը գործէ եթէ կը խորհի որ կատարուած իրողութիւն մը բախում կը ստեղծէ մի- այն Կիպրոսի մէջ: Պատերազմը որ պիտի պայթի Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մի- ջեւ, Կիպրոսի չի սահմանափակուիր, այլ ամբողջական պատերազմ կ'ըլլայ եր- կու երկիրներուն միջեւ»:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ հասած լուրերու համա- ձայն, դաւ մը երեւան ելած է: Զինուո- րական հինգ օդաչուներ ընդակահարուած են եւ Պաասի բազմաթիւ ղեկավարներ, որոնց կարգին նախկին վարչապետ՝ Ահ- մէտ Հասան Ալ Պաքր, ձերբակալուած են:

ՊԵԼՃԻՈՅ արտաքին նախարարը նոր նախաձեռնութիւն մը ստանձնած է եւրո- պական միութեան համար: Փարիզի մէջ շահեկան կը նկատուի առաջարկը: Գեր- մանացիք կը խորհին թէ օժանդակութիւն մըն է Եւրոպայի միութեան համար, իսկ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏԷՐ ԵՍԱՅԻ ՔՀՆՅ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք որ Զօրեքշաբթի ի- րիկուն վախճանած է Տէր Եսայի քհնյ. Ալթունեան:

Ծնած էր 1889ին Եաւուզայի Գըլը- գիւղին մէջ, աւազանի անունով Բարու- նակ, հինգ տարեկանին հետեւած է եկե- ղեցական ծխակատարութիւններու: Ու- սումը առած է գիւղին Հայկազեան Ազ- գային դպրոցը: Սահմանադրութենէն յետոյ վեց ընկերներով կազմած է բարե- սիրաց միութիւն մը, մինչեւ 1910 շատ մեծ ծառայութիւն մատուցած է այս մի- ութիւնը գիւղին համար: Յետոյ գինուոր եղած է մինչեւ 1918:

Ամուսնութենէն մէկ տարի վերջ, երեք հարիւր ընտանիքներու խնդրանքով 1920 Մայիս 2ին, քահանայ ձեռնադրուած է Թեմիս բազմավաստակ Նիկոմիդիոյ Ա- ռաջնորդ Ստեփանոս Արք. Յովակիմ- եանի կողմէ իր գիւղին համար:

Երեք ամիս յետոյ գաղթած է Պոլիս եւ Օրթագիւղի Ս. Աստուածածնայ եկեղեց- ւոյն օգնական քահանայ եղած է: 1923- ին Պոլսոյ պարպումին հետեւանքով գաղթած է Պուլկարիոյ Շումլու քաղաքը մինչեւ 1926:

Հանգուցեալ Պալագեան Եպիսկ.ի մի- ջոցով փոխադրուեցաւ Սրտէշ նահանգը, իբր հոգեւոր հովիւ, 1928ին Լիոն եկած է չորս տարի պաշտօնավարած է: 1930ին Տէսինի եկեղեցւոյն շինութեան օգնած է:

1932ին Մարսէյլի Ս. Անթուանի մէջ պաշտօնի կոչուած է եւ վեց տարի մնա- ցած է: 1938 Նոյեմբեր 28ին փոխադրը- ուած է Փարիզ, Շավիլի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, 7 տարի յետոյ 1944 ին կան- չուած է Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. եկե- ղեցին իբր օգնական քահանայ մինչեւ իր մահը կատարած էր իր պաշտօնը:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեց Հ. Յա- կոբ Վ. Զանթայեան, Սեւրի Սամուէլ Մուրատ վարժարանին նոր մեծաւորը:

Անգլիացիք կ'ուզեն սկիզբէն մասնակցիլ խօսակցութեանց:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Ռոկլի երեք ախոյեան- ներ՝ Ռէյմոն Ալպալատէժօ, Ժան Օթայ եւ Էմիլ Քառէր զոհ գացին կառքի ար- կածի մը:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ Շարժարուեստի փառատօնը վերջացաւ անցեալ օր: «Ոսկի առիւծը» (Ա. մրցանակ) ստացաւ Միքէլանճելօ Անթոնիոնիի «Կարմիր Անապատը»: Կին լաւագոյն դերասանուհին նկատուեցաւ Հարիէթ Անտերսըն (շուէտացի), լաւա- գոյն այր դերասանի մրցանակը առաւ՝ Թոմ Քուրթնէ (անգլիացի): Դատական կազմի յատուկ մրցանակը ստացան «Աւե- տարան ըստ Մատթէոսի» համայնավար իտալացի բեմադրիչի մը գործը, եւ խոր- հրդային ժապաւէն մը՝ Համլէթ, գործ Կոզինցեւի:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը որո- շեց փոփոխութիւն կատարել նաեւ դըպ- րոցական արձակուրդի մէջ: Հիւսիսի եւ արեւելքի դպրոցները պիտի փակուին Յունիս 26էն Սեպտեմբեր 20: Հարաւի եւ արեւմուտքի վարժարանները՝ Յուլիս 7էն Սեպտեմբեր 28:

ԻԶԱՊԷԼ ՏԸ ՖՐԱՆՍ, որ Ֆրանսայի դահաժառանգ՝ Քոմթ տը Փարիի անդ- րանիկ զաւակն է, ամուսնացաւ անցեալ օր, աւստրիացի երիտասարդ կոմսի մը հետ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ներկայացուցիչը ներկայ պիտի ըլլայ Յունաստանի Թագաւորին ա- մուսնութեան: Տարբեր զրոյցներ շրջան ըրած էին, զորս Աթէնքի Թուրք դեսպանը հերքեց:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Հայ հին ճարտարապետութեան ամէնէն հեղինակաւոր մասնագէտին՝ Թորոս Թորամանեանի հաւաստիացումով շինարուեստը Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած է աւելի քան երկու հազար տարի անընդհատ, որու ընթացքին ստացած է ինքնատիպ եւ ինքնուրոյն նկարագիր մը եւ բարձր աստիճան մը:

Ահա թէ ինչ կը գրէ ճարտարապետը այս առնչութեամբ.— «Հայաստան ... կանգնեց իր փոքրիկ երկրի մէջ մի շարք այնպիսի ճարտարապետական կոթողներ, որոնք յաւերժական ներբողներ են հայ ճարտարապետների եւ հայ արուեստագէտների խորին հմտութեան եւ գեղարուեստական ճաշակին ... Ոչ արեւմըտեան շռայլ ճոխութիւնը սիրեց եւ ոչ Արեւելքի ցուրտ ու անհեղատեսիլ ոճը. արտադրեց միշտ իր բոլոր վերածնութիւնների մէջ պարզ, անպաճոյճ, սակայն անհամեմատ հաստատուն եւ բազմադարեան կեանք ունեցող շէնքեր»:

Աշխարհիկ յուշարձաններու հետ միասին, ինչպէս օրինակ Թալինի, Սուլեմի, Սիսիանի, Իջեւանի հռչակաւոր իջեւանները, Անիի մօտ Ախուրեանի վրայ կառուցուած լայնաթռիչ քարակոփ կամուրջը, Ջուղայի եւ Բասենի մօտ գտնուող հռչակաւոր կամուրջները եւ դեռ ուրիշ նշանաւոր ապարանքներ, բերդեր, աշտարակներ եւայլն, Հայաստանի մէջ իրենց բարձրարուեստ ու չքեղ կերտուածքով յատկապէս աչքի կը զարնեն նաեւ վանքերն ու տաճարները: Անոնք ոչ միայն ծառայած են իբրեւ կրօնական պաշտամունքի վայր, այլեւ միեւնոյն ատեն հանդիսացած են այն ատենուան լուսաւորութեան, գիտութեան, գրականութեան եւ արուեստի օճախներ՝ իւրայատուկ դպրոց – համալսարաններ, մատենադարան – ընթերցարաններ եւ արուեստանոցներ, որոնք հովանաւորած եւ տարածած են ուսումն ու կրթութիւնը, պահպանած ու զարգացուցած են գիտութիւնը, գրականութիւնը եւ արուեստը: Արժէքէ զուրկ եղած չէ նաեւ վանքերուն եւ տաճարներուն դերը արտաքին թշնամիներու դէմ ժողովուրդին մղած ազատագրական հերոսամարտերուն ժամանակ, երբ անոնք, անհրաժեշտ պարագային, վերածուելով պաշտպանողական ամրութիւններու կամ պատուարներու, կեցուցած են յարձակող բանակներուն կատաղի գրոհները եւ պատսպարած են անզէն ժողովուրդը:

Մշակութային եւ ռազմական այսպիսի կարեւոր դեր կատարող շինութիւնները, պարզ է, թէ պէտք է ըլլային ոչ միայն մեծ եւ ամուր, այլեւ փառահեղ եւ գեղեցիկ, լուսաւոր եւ լայնատարած: Եւ Հայաստանի վանքերէն եւ տաճարներէն շատերը, խսկապէս, եղած են ճիշդ այս ձեւի շինութիւններ հիացում պատճառելով բոլոր սերունդներուն: Ճարտարապետական արժանիքներու կողքին յիշեալ յուշարձանները եւ շինութիւնները օժտուած են նաեւ քանդակագործական գեղեցիկ նմոյշներով: Յիշենք իբրեւ օրինակ բարձր արուեստով եւ մեծ նրբութեամբ աչքի զարնող Զուարթնոցի աննման արձանաքանդակ խոյակները, Աղթամարի հիասքանչ քանդակները եւն.:

Դժբախտաբար, հայ հին եւ միջնադարեան պատմագիրները շատ քիչ տեղեկութիւններ հաղորդած են Հայաստանի քարարուեստին թէ աշխարհիկ եւ թէ կրօնական բնոյթի կոթողներուն վերաբերեալ: Մենք քիչ բան գիտենք այդ կոթողներուն հեղինակներուն մասին: Չենք գիտեր, օրինակ, թէ որուն հանճարին արգասիքն են Գառնիի հեթանոսական շքեղ տաճարը, հռոմէական բանակներու կողմէ յափշտակուած Անահիտի մարդահասակ ոսկեձոյլ արձանը (2–1 դարեր Ք. Ա.) Երերուքի հրաշակերտ կաթողիկէն (Ե. դար), Քասախի, Դուինի, Աշտարակի, Եղուարդի, Աւանի, Արթիկի, Սիսիանի, Մաստարայի գեղեցիկ տաճարները, Հռիփսիմէն (Դ–Է. դարեր), Զուարթնոցը (641–661), Անիի մայր տաճարը, Գագկաշէնը, Գագիկ թագաւորի նշանաւոր արձանը, Առաքելոց եւ Փրկչի բազմախորան եկեղեցիները, «Հովիւի եկեղեցին», Արգինայի տաճարը, Աղթամարի հռչակաւոր վանքը (Ժ.–ԺԱ. դարեր), Տաթեւի, Սանահինի, Հաղպատի վանքերը, Գեղարդի ծանօթ տաճարները եւայլն:

Պատմագրական պաշտօնական աղբիւրներու, հին եւ միջնադարեան գրչագիր մատեաններու, յիշատակարաններու եւ վիմական արձանագրութիւններու մէջ մոռացութեան տրուած կամ անտեսուած քարարուեստի յուշարձանները եւ անոնց վարպետները մոռցած չէ երախտագէտ ժողովուրդը՝ անցեալի ժառանգութեան իսկական գնահատողը, պատմութեան միակ անաչառ դատաւորը:

Արդարեւ, ժողովուրդը իր բանաւոր ստեղծագործութեան մէջ նկարագրած եւ գնահատած է քարարուեստի այս յուշարձանները եւ անոնց վարպետները, իր հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ բացած է անոնց գաղտնի դուռները: Ու սակայն անշուշտ հասկնալի է:

Շատ տարօրինակ կ'ըլլար, եթէ հայ ժողովուրդը անտարբեր եւ անուշադիր գտնուէր իր հայրենիքին մէջ եղած քարարուեստի յուշարձաններուն եւ զանոնք կերտող մարդոց նկատմամբ, որոնց մէջ իրենց տարիկայական եւ խօսուն արտայայտութիւնը գտած են արուեստասէր եւ արուեստագէտ ժողովուրդի մը անուրանալի հանճարը, շինարար ոգին, ստեղծարար նկրտումները:

Բնական է նաեւ այն հանգամանքը, որ արուեստի միւս բոլոր ճիւղերը այնքան զօրաւոր արձագանգ չեն գտած հայ ժողովուրդին բանաւոր ստեղծագործութեան մէջ, որքան քարարուեստը՝ ճարտարապետութիւնը եւ քանդակագործութիւնը: Այն ժամանակ, երբ մանրանկարչութիւնը, երաժշտութիւնը, թատրոնը եւայլն, հիմնականին մէջ փակուած ըլլալով վանքերու, դղեակներու, պալատներու եւ ապարանքներու մէջ, կամ ալ զանազան հարուստ մարդոց եւ պատուիրատուներու բնակարաններու մէջ, մատչելի չեն եղած հասարակ ժողովուրդին, անդին ճարտարապետական եւ քանդակագործական յուշարձանները, գտնուելով բնութեան գիրկին մէջ, մարդոց աչքին առջեւ, ըստ ամենայնի մատչելի եղած են:

Ահա թէ ինչու ժողովուրդը իր բանաւոր ստեղծագործութեան մէջ յաճախ անդրադարձած է յիշեալ յուշարձաններուն եւ անոնց հեղինակներուն, վերարտադրած է զրոյցներ անոնց մասին, արտայայտած իր տպաւորութիւնները, բաղձանքները եւ ապրումները:

Այս առումով շատ յատկանշական է Սասունի բերդի հիմնադրութեան եւ շինութեան պատմութիւնը, որ կը գտնենք «Սասնայ ծռեր» ժողովրդական վէպի քանի մը պատումներուն մէջ: Ասոնց համաձայն, բերդը կը հիմնեն «ծռեր»ու դիւցազուն նախնիքները՝ Սանասարն ու Բաղդասարը «մի վերունի սարի» մէջ կամ «չալ եարանի տեղում»:

Անոնք նախ կը շինեն Սասուն քաղաքը, կը բնակեցնեն ռամիկ ժողովուրդը, ապա մեծ – մեծ քարեր կրելով կը շինեն նաեւ Սասունի բերդը, որ իր աւերկու տեսքին պատճառով բնակչութեան կողմէ կը ստանայ «սասում» կամ «սասուն» անունը (ահռելի, սարսափելի):

Սասուն բերդի վերոյիշեալ նկարագրութեան մէջ իրենց վիպական անդրադարձումը գտած են վաղնջական շրջանին (պրոնզի եւ մետաղի դարեր) Հայաստանի մէջ կառուցուած կիկլոպեան ամրութիւնները եւ բերդերու շինութեան ձեւը, երբ, ինչպէս յայտնի է, յատուկ ուշադրութիւն կը դարձուէր ամրութեան կեդրոնական մասին կամ միջնաբերդին, որ իբրեւ իշխանանիստ կայան, կը շինուէր ժողովուրդին բնակատեղիէն հեռու:

Նուազ արժէք չէր ներկայացներ Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ երգուող ժողովրդական մէկ երգը՝ «Շարեցին, մօրքուր, շարեցին ...», որուն մէջ կը պատմուի, թէ ինչպէս բերդ շինելու ատեն, անոր պատերուն մէջ ողջ – ողջ կը թաղեն այրի կնոջ մը միունճար, գեռահաս կոյս աղջիկը, որպէսզի կանգուն մընան բերդին պարիսպները:

Խոր հնութեան կնիք կրող այս ժողովրդական երգին մէջ կարելի է նշմարել մէկ կողմէ նախապատմական դարերուն գոյութիւն ունեցող մարդկային զոհաբերութիւններուն աղօտ յիշողութիւնը, միւս կողմէ, որ աւելի կարեւոր է այս պարագային, տեսնել անուղղակի արձագանգը այն մեծ դժուարութիւններուն, որոնք ժամանակին գոյութիւն ունեցած են բերդերու շինութեան ատեն:

Յիշենք նաեւ «Տաշած քարը դետնին չի մնայ» բուն ազգային հայկական առածը, որ տարածուած է Հայաստանի բազմաթիւ գաւառներուն մէջ եւ ցոյց կու տայ թէ ինչ մեծ արժէք ունեցած է մշակուած քարը շինարուեստի ու ճարտարապետութեան կոթողներով հարուստ մեր երկրին մէջ:

Քարարուեստին եւ անոր վարպետներուն վերաբերեալ յիշատակութիւններ կան նաեւ հայկական հէքեաթներու եւ բանահիւսական ուրիշ ստեղծագործութիւններու մէջ:

Յատկապէս ուշագրաւ են այս առումով մեր ժողովրդական աւանդութիւնները և զրոյցները, որոնց մէջ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդուին հայկական հին ճարտարապետութեան կարեւոր յուշարձաններուն եւ անոնց վարպետներուն մասին:

ԱՐԱՄ ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

(1 Տար.)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՂԵՏԱԲԵՐ ՏԱՐԻԻՆ

Ե.

Զօր. Մոլթքէ Փետրուար 12ին կը գրէր. «Գերմանականութեան եւ սլաւականութեան բախումը անխուսափելի է, պատրաստ ըլլալու են ամէն անոնք, որոնք գերմանական մտքի եւ մշակոյթի դրօշը կը կրեն եւ սակայն նախաձեռնութիւնը ձգելու է Սլաւներուն: Եւրոպական պատերազմին յաջողութիւնը կախում ունի Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ պայքարի ելքէն: Սէնի ափերուն մօտ պիտի վճռուի Աւստրիոյ ճակատագիրը: Աւստրիա սպասելու է որ Պալքանները քայքայուին աւարի բաժանումին առնեն»:

Աւստրիա Պետերբուրգ կը դիմէր յայտնելու համար թէ սլաւ մեծ պետութեան մը կազմութիւնը իր կողքին անընդունելի է: Սազոնով կը պատասխանէր, «Ռուսիա անշարժ չի մնար եթէ Աւստրիա հարուածէ Սերպիան»:

Գերման սպայակոյտը կը տեղեկագրէր թէ Գերմանիա պատրաստ է: 1912ին գարնան Փուէնքարէ կ'ամրացնէ ֆրանքո-ռուս դաշնակցութիւնը, կը քաջալերէ Ռուսիոյ պալքանեան քաղաքականութիւնը: 1912 Նոյեմբեր 21–22ին նաւային համաձայնութիւն Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ: Միջերկրականի պաշտպանութիւնը կը մնայ ֆրանսական նաւատորմին, անգլիականը կը ստանձնէ Հիւսիսային ծովու պաշտպանութիւնը: Սազոնով կը պահանջէ որոշ գինակցութիւն Անգլիոյ հետ: Կրէյ կը պատասխանէ 1912 Սեպտեմբեր 24ին. «Անգլիա Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ կողքին Գերմանիոյ դէմ պատե-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՈՒ ՁԱՅՆԸ

Վանքին գրադարանին մէջ մէկ քանի ժամ տոհմային հնադիտութեան աշխատութիւններով կը պարապէր Նաւարեան ու ընդհանրապէս իրիկնադէմին, երբ պիտի մեկնէր, խօսակցութեան առիթ կ'ունենար: Այդ ժամերուն էր որ կը սիրէր իջնել պարտէզը, ուր ծաղիկներուն բոյրը, կովերուն բառաչը, նոճիներու ստուերը կը կարծէր թէ զինքը պահ մը կը փոխադրէին գիւղական ագարակ մը, անջատուած աշխարհէ, մտածութեան ամէն յոգնութենէ ազատ: Հոն էր որ կատարելապէս կը հանգչէր քիչ մը:

Աշունը վերադարձաւ, կիրակի իրիկուն մը, հոկտեմբերի վերջերը, Նաւարեան գացած էր վանք, ու միայնակ պարտէզը ման գալով հասած էր իր սիրական ռօթօնտան: Այդ օրը բոլորած էր Վենետիկ հասած ըլլալուն տարին, եւ տխուր տարեդարձներու սրտի վրայ ունեցած խորհրդաւոր ազդեցութեան տպաւորութեան ներքեւ էր:

Այն իրիկնամուտներէն մին էր որոնք Վենետիկն այնքան դիւթիչ կ'ընեն ու յիշատակը անմոռաց կը թողուն: Կարմիր, կանանչ, դեղին, ամէն գոյնէ միլիոնաւոր հրթիռներ կարծես նետուած էին երկինքը, հոն կը մնային անշարժ եւ ցոլալով անշարժ ջուրերուն վրայ հիանալի, աննման պատկեր մը կը յօրինէին: Աշնանային զաղջ, թեթեւ հովը հեռուէն կ'առնէր կը բերէր, մեղմացնելով, Սան-Բիէթրոյի զանգակներուն հեշտօրօր ներդաշնակութիւնները, որոնք կուգան կը գտնեն սրտին ու հոգիին մէջ այն նրբին ծակոտիկները, ուր սպրդելով եւ պահուըտելով կը խռովեն ամբողջ էութիւնը: Արմունկները ռօթօնտային կարմիր պատերուն կռթնցուցած, այտերը ափերուն մէջ, հմայուած, հիացած, Նաւարեան երազանքներու մթնոլորտը կը վերանար: Օրթագեղի թթաստաններուն մէջ էր, հովուական մեղմասոյլ երինգը՝ որ իր առաջին յուղումներուն ընկերն եղած էր կեանքի արշալոյսին՝ կը լսէր հիմա, իր սենեակին թիկնաթոռին մէջ ընկողմած՝ Մօտայի արեւուն վեհաշուք մայրամուտը առջեւն էր, խմբագրատունը թաց թաց թերթերուն մօտիկ հոտը կ'առնէր, բարի մօրը դէմքը կը տեսնէր, գաղափարակից մտերիմներուն, զոր հոգիէն աւելի կը սիրէր, ձեռքերը կը սեղմէր, ու այդ անուշ դէմքը, Զամ – Իլիմանի խորշին մէջ ... ամէնքը կուգային, կ'անցնէին, կ'երթային, կը վերադառնային աչքերուն առջեւէն. կը թուէր, կարօտն ու յիշատակը կը տկարացնէին իր հոգեկան ուժը. մեկնելու էր, բայց տրտմելու հըրճուագին երջանկութիւնը քիչ մը, քիչ մըն ալ պէտք էր վայելել: Ու չլսեց վարդապետի մը ձայնը որ կ'ըսէր.

— Ազգային մըն է, Պոլսեցի, ազնիւ երիտասարդ մը որ շատ ուրախ պիտի ըլլայ անշուշտ երբ հայրենակիցներ տեսնէ:

Եւ քիչ մը յառաջանալով ռօթօնտան՝ ուր կը տանէր հիւրերը.

— Գէորգեան էֆէնտի, հաճեցէք այս կողմ նայիլ, դժգոհ պիտի չմնաք:

Նաւարեան սթափեցաւ ձայնէն, արթնցաւ, ինքզինքը գտաւ եւ գլուխը ետ դարձուց.

— Օհ, դուք հո՞ս, ըսելով լայն գիրուկ ձեռք մը իրեն կարկառեցաւ:

— Ա՛հ ...

— Վախցա՞ք, կ'ըսէր թրթռուն ձայն մը: — Ու մանրիկ նրբին մատները Նաւարեանի մեկնուեցան, երբեք իրենց սեղմումը այդքան դողդղացող հրճուանքով չէր եղած:

— Այսպէս ուրեմն դիպուածին պարտական պէտք է ըլլանք, կ'ըսէր Տիրան էֆէնտի պոռ զուարթութեամբ:

— Ի՞նչ բարերախտութիւն որ իրարու ծանօթ էք, ըսաւ վարդապետը:

— Պոլիս բարեկամներ էինք Գէորգեան էֆէնտիի հետ, ըսաւ Տիրան էֆէնտի, որ հասկցած էր թէ Նաւարեան անծանօթ պահած էր ինքզինք:

Երիտասարդ վարդապետը որ միայն ան–էրիկ–մարդերու հետ կը խօսէր, անպատշաճ համարելով աչքերը աղջկան մը երեսին վրայ յառել, չէր կրնար դիտել թէ Արուսեակի յանկարծական կարմրութիւնը շատ յայտնի կ'ընէր, թէ [illegible] ծանօթներ ըլլալու չէին: Բայց այդ գունափոխութիւնը ո՛չ Տիրան էֆէնտիի, ո՛չ Նաւարեանի աչքերէն վրիպեցաւ:

Տառապանքները, յարատեւ մտածութիւնը, վիշտը, ու այդ իրիկուան երազանքը տպաւորած էին Նաւարեանի քաղցր ու առնական դէմքին այնպիսի վեհութիւն մը, որուն հանդէպ իր կնոջական բոլոր տկարութեամբը Արուսեակ կը տագնապէր:

Անմեղ վարդապետը հիւրերը տարաւ ռօթօնտան, քիչ մը անոնք ալ հոն կեցան, հիմա երեքն ալ երազանքներու մէջ, միայն Հայր Պատուականը իր հիւրամեծարի պարտականութեամբ կը խօսէր:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(24 Տար.)

...ցնելու համար պէտք ունի հանրային
...կարծիքի հաւանութեան, եթէ Ֆրանսա
...պատերազմի Ալզասի համար, Անգլիա չէ-
...զոք պիտի մնայ, բայց եթէ Ֆրանսա
...Անգլիա չի կրնար կրաւորա-
...կան դիրք բռնել»: Կրէյ կ'ըսէ Ֆրանսա-
...կան դեսպան Քամպոնի. «Ռուս պար-
...տութիւնն ալ կ'ուժեղացնէ Գերմանիան,
...վտանգաւոր պիտի ըլլայ Եւրոպայի,
...պիտի ըլլայ ծովային մեծ պետութիւն
...: Անգլիա չուզեր խառնուիլ Աւստրիոյ
...Ռուսիոյ Պալքաններու մէջ ազդեցու-
...թեան պայքարին գերակշռութեան մը
...համար, պիտի պաշտպանէ սակայն Ֆր-
...անսայի նուաճումները Գերմանիոյ
...յարձակումին դէմ 1912ի համաձայնու-
...թիւնը յարգելով»:

«Անգլիոյ վարանումները Փարիզի մէջ
...յուսահատութիւն կը պատճառեն»: Անգ-
...լիա գիտէր թէ Գերմանիա Պելժիայէն
...պիտի արշաւէր Ֆրանսա: 1906ին անգ-
...լիացի սպայ մը, սպայակոյտի անդամ,
...խօսած էր Պելժիոյ սպարապետին հետ
...եւ Անգլիա յայտնած էր թէ Ֆրանսա եւ
...Գերմանիա յարգելու են Պելժիոյ չէզո-
...քութիւնը: Անգլիոյ դաշինքը սպասեց
...մինչեւ գերման յարձակումը Պելժիոյ վր-
...այ պատերազմ յայտարարելու համար:

1911ին Յուլիսի վերջերը Անգլիա կար-
...ծեց թէ պատերազմի մը նախօրեակին է:
...Անգլիոյ բանակին սպարապետ Ջօր. Ու-
...իլսըն միջամտութեան մը եղանակը ճըշ-
...դեց ֆրանսացի Ջօր. Տիւպայլի հետ:
...Անգլիական դաշինքը Օգոստոս 20ին ժո-
...ղովի հրաւիրեց կայսրութեան պաշտպա-
...նութեան կոմիտէն քննելու համար թէ
...ինչ դիրք պիտի բռնեն պատերազմի մը
...պարագային: Անգլիա կը ջանայ պահել
...իր դիրքը որպէս մեծ պետութիւն: Տագ-
...նապի այդ օրերուն կասկածելի էր Իգլո-
...ւէլի դիրքը, որովհետեւ կը յայտնէր
...թէ Ռուսիա յանձնառու չըլլար Ֆրանսա-
...յի համար պատերազմելու, զէնք չի վեր-
...ցըներ «պախչիչ»ի մը համար: Ռուս դեսպ-
...անը քննախնդիր էր, Պոսնիոյ խնդրին
...Ֆրանսա սպասուած օժանդակութիւնը
...տուած չէր ռուս դիւանագէտին:

Անգլիա կը մտահոգուի Գերմանիոյ
...ծովային ուժի յաւելումով: Վիլհելմ յայ-
...տարարեր էր. «Մեր ապագան ծովերու
...վրայ է»: Լորտ Հոլտան Պերլին կուգայ
1912 Փետրուարին, կը բանակցի ծովա-
...կալ Թիրփիցի հետ սահմանափակելու
...համար ծովային մրցակցութիւնը: Գեր-
...մանիա կը խոստանայ չափաւորել նաւա-
...տորմի ուժեղացումը, պայմանով որ
...Անգլիա խոստանայ չէզոք մնալ պատե-
...րազմի մը պարագային: Հալտան կը մեր-
...ժէ, ձեռնունայն կը վերադառնայ:

Լոնտոնի գերման դեսպան Մեթ'ըր-
...նիխ 1907ին կը գրէր Արտաքին նախարա-
...րութեան. «Անգլիոյ մէջ ոչ մէկը կ'ու-
...զէ պատերազմ Գերմանիոյ հետ, սակայն
...յարաբերութիւնը ծանր է երկուքին մի-
...ջեւ: Մեր ծովային ուժի յաւելումը տագ-
...նապութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ, եթէ
...մեր նաւատորմը աւելի զօրանայ, Անգ-

լիոյ մտահոգութիւնն ալ կ'աւելնայ եւ
յարձակողական մտածումը կը սկսի:
Պիտի բռնեն պատերազմինք որպէսզի չառ
ուշ չըլլայ: Վճռած ենք աւելցնելու մեր
նաւատորմը, ուստի հաշուի առնելու ենք
անգլեւգերման պատերազմի մը վտան-
գը»:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(5 Շար.)

«ՈՍԿԱՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ»

Արձակագիր Յովհ. Ղուկասեանի «Ոս-կան Երեւանցի» պատմավէպը բոլորովին տարբեր է իր տեսակին պատկանող գործերէն: Արդարեւ, հայ ժողովուրդը միշտ մտածած է պահպանել իր ազգային գոյութիւնը: Սուրով եւ մշակոյթով:

Դ. Դեմիրճեան, Ս. Զօրեան, Ս. Խանզատեան իրենց վէպերուն մէջ պատկերացուցած են օտար բռնակալութիւններու դէմ Հայութեան զինու պայքարին այս կամ այն դրուագները, իսկ Յ. Ղուկասեան ընտրած է մշակութային ուղին, որ նոյնքան զօրաւոր եւ կենսական է:

Հեղինակը ուսումնասիրելով հայ ժողովուրդին պատմական անցեալը, իր ուշադրութիւնը կը սեւեռէ Պարսկաստանի վրայ: Շահ Աբասի 1604ի բռնի տեղափոխութեան ենթարկած հայ գաղութին վրայ:

Պատմական նիւթին լաւատեղեակ ըլլալով, Յովհ. Ղուկասեան ընդհանրացումներ կ'ընէ եւ եզրակացութիւններու կը յանգի: Վէպին գլխաւոր հերոսին կեանքն ու սիրոյ պատմութիւնը կը հիւսուին անոր անձնազոհ գործին հետ:

Ահա Նոր Ջուղան՝ Սպահանի սիրտին փակած, առեւտրական մեծ ճամբուն վրայ ինկած կարեւոր հանգոյց մը: Հայ վաճառականներու կարաւանները այստեղէն կ'երթան մինչեւ Մարանդ, իսկ այնտեղէն ալ դէպի հարաւ կամ արեւմուտք՝ Պարսկաստանը կապելով Եւրոպայի հետ: Հայակուլ Շահ Աբասին փոխարինած է Շահ Սեֆի, որու տիրապետութեան օրով Նոր Ջուղայի մէջ ծնունդ կ'առնէ հայ տպագրութեան գործը, որ պատահական երեւոյթ մը չէր, որովհետեւ օտար բռնապետութեան տիրապետութիւնը կը սպառնար Հայութեան գոյութեան: Անհրաժեշտ էր ստեղծել անոր հոգեւոր եւ ֆիզիքական ուժերը անարատ պահող կռուան մը:

Վէպին առաջին մասին մէջ, պատմական իրադարձութիւններու պաստառին վրայ, հեղինակը ընթերցողին աչքին առջեւ կը պատկերացնէ Նոր Ջուղայի Հայութեան ընկերային – քաղաքական եւ տնտեսական իրական պատկերը եւ սուր ղուղրնթաց այն պայքարը, որ կը ծաւալի գլխաւոր հերոսներուն՝ Խաչատուր Կեսարացիի, Սիմէոն Ջուղայեցիի, Ոսկան Երեւանցիի եւ ուրիշներու գլխաւորութեամբ հայատառ գիրքեր տպագրելու համար:

Վէպին երկրորդ մասին դէպքերը կը զարգանան հայրենիքէն դուրս: Հեղինակը իր հերոսը՝ Ոսկան Երեւանցին կ'առաջնորդէ մերթ Ամսթերտամ, մերթ Մարսէյլ, մերթ Փարիզ եւ Լիվօռ: Այս թափառումներուն ընդմէջէն հեղինակը ցոյց կուտայ հերոսին բեղուն գործունէութիւնը՝ հայերէն տպագրութիւն ստեղծելու ասպարէզին մէջ:

Ոսկան լաւ ըմբռնելով տպագրութեան արժէքը հայ ժողովուրդին մշակոյթը պահպանելու խնդրին մէջ, իր անձը ամբողջութեամբ կը նուիրէ այդ վեհ գործին: Օտար երկինքի տակ, ամէնէն տաժան պայմաններու մէջ, կը ծրագրէ տպել Հայոց մշակոյթին վերաբերող գիրքեր՝ Խորենացի, Նարեկացի, աշխարհիկ երգարաններ եւայլն:

Ժողովուրդին ճակատագրով տառապող Ոսկան կը յաջողի հիմնել տպարան մը եւ կարգ մը գիրքեր տպել, որոնցմէ քանի մը օրինակ կ'ուղարկէ Հայաստան: Սակայն հոգեւոր հաւատաքննութիւնը կը խուժէ այդ օճախը, կ'այրէ տպագրուած գործերը, քար ու քանդ կ'ընէ տպարանը, կ'ոչնչացնէ ձեռագիրները: Ոսկան կը մեռնի թշուառութեան մէջ, բայց համոզուած, որ գալիք սերունդները կը շարունակեն իր կէս ձգած մեծ գործը...

Վարպետութեամբ ներկայացուած են հերոսներուն դիմագիծերը: Յաջողութեամբ ներկայացուած է Խոճա – Սաֆրազը՝ ընտանիքին մէջ վայրագ բռնակալ, իսկ պարսիկ իշխանաւորներուն առջեւ իր հարստութեան համար դողացող խեղճ ողորմելի մը: Անմոռանալի են ժողովուրդին ծոցէն դուրս եկած մարդիկը՝ խոհարար Յուսիկը, վարպետ Մինասը, Սեւ Պետրոսը եւ ուրիշներու կերպարները: Առաւել նրբին եւ բնորոշ չափիներով ներկայացուած են կին տիպարները՝ Համասփիւռ տիկինը՝ Խոճա Սաֆրազի կինը, բարի, ազնիւ, զորովագութ մայր, Սոնան՝ Խոճայի աւագ հարսը, իր մեծ վիշտով եւ ողբերգութեամբ, Թանգիկը, Խոճայի փչրանքներով մեծցած որբուհին եւ ապա՝ Շահ Սեֆի հարեմին զոհը, իր ծով սիրով դէպի Ոսկան Երեւանցին են: Վէպին երկրորդ մասին մէջ պատկերացուցած է Ծատուր – Ճաթուրէն, անոր երկուորեակ Նիկոլ Թորոսովիչը, որոնք իրենց նողկալի եւ օտարապաշտ վարքագիծով կը լրացնեն մեր գրականութեան մէջ եղած բացասական տիպերը: Այս բոլորին մէջ իր վեհ հասակով վեր կը խոյանայ ազնիւ, հայրենասէր, անձնուրաց եւ տոկուն Ոսկան Երեւանցին՝ հայրենի «գրոց» սէրը սիրտին մէջ:

Վէպին միւս առաւելութիւններն են կենդանի եւ հմայիչ լեզուն, բնական տրամախօսութիւնները, գրաբարեան ոճերու եւ դարձուածքներու վարպետ օգտագործումը, պատմական փաստերու ճիշդ գնահատումը եւ, վերջապէս, գեղարուեստական հարուստ եւ գեղեցիկ նկարագրութիւնները:

«Ոսկան Երեւանցի»ն պատմա – հոգեբանական վէպ է, ուր Յովհ. Ղուկասեան չեչտը դրած է իր ժողովուրդին հոգեկան հարստութիւններուն բացայայտման վրայ: Ան կրցած է ցոյց տալ դարերու խորէն եկող եւ դէպի դարեր գացող ժողովուրդի մը այն զօրաւոր ուժը, որուն միջոցաւ ան միշտ թարմ եւ երիտասարդ մնացած է: Այդ զօրաւոր ուժը անոր հազարամեայ մշակոյթն է:

Լ. ՊԱՏԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԿԱՐԻՉ Ռ. ԺԵՐԱՆԵԱՆ

Օգոստոս 29ին, Հայաստանի նկարիչներու տան մէջ բացուեցաւ Ֆրանսահայ նկարիչ Ռիշար Ժերանեանի գործերուն ցուցահանդէսը:

Այս առթիւ Վ. Ցարութիւնեան հետեւեալը կը գրէ, ի մէջ այլոց, «Ս. Հայաստան»ի մէջ.

«Թէրլէմէզեանի եւ Աղաջանեանի, Շահինի եւ Փօլատի հետքերով Ժիւլիէնի ակադեմիան աւարտած նկարիչը ստեղծագործական մեթոդի ընտրութեան հարցում եւս նրանց հետքերով ընթացաւ... Բայց չկրկնեց ոչ նրանց, ոչ ուրիշներին:

Նախասիրելով բնանկարն ու նաթիւր մորթը, նա ոչ թէ իր ժամանակակիցներից շատերի նման փորձեց խորտակել այդ բնագաւառներում բացայայտուած ու հաստատուած աւանդութիւնները, այլ նոյնիսկ զգոյշ ու նուրբ ձեւով օգտագործեց դասական հողը, դրա վրայ բարձրացնելով իր արուեստի շինութիւնը, որի «քարն ու կիրն» էլ, «բնակիչներն» էլ իրենն են: Այստեղ արդէն Ժերանեանը մեր ժամանակակիցն է, նորի զգացումով օժտուած, վստահ ու արտայայտիչ վրձնահարուածների տէր, խելացի ընդհանրացումների ընդունակ տաղանդաւոր նկարիչ, մանաւանդ գունանկարիչ, որի մօտ գոյնը միշտ նիւթական է, հիւթեղ:

Իր ոչ մի բնանկարում, նաթիւր մորթում Ժերանեանը սառն ու կողմնակի դիտող չէ: Բնութիւնն ու առարկաները նա ընկալում է մարդկայնօրէն յուզուած, որ կարողանում է հաղորդել իր ստեղծագործութիւններին եւ, դրա շնորհիւ, նրա բոլոր գործերում աներեւոյթ ներկայ է մարդը:

... 1960ին Արամ Խաչատրեանը Փարիզում, Ժերանեանի գործերը դիտելուց յետոյ, գրել է. «Իմ կարծիքով, Ժերանեանը մեծ տաղանդի տէր նկարիչ է. Հարկաւոր է ամէն կերպ քաջալերել եւ օգնել նրան իր արժանաւոր գործունէութեան մէջ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Ձէր ք...ըշեր ձիերը, այլ կ'երթար՝ ինչ-
...անոնք իրենք իրենցմէ կը տնտնա-
...յին. ու քայլ առ քայլ դիմացնին կ'ելլէր
...աւերուած գիւղը: Ոչ մէկ ողջ կտուր, ոչ
...մէկ ողջ դուռ. բակերուն մէջ կահկարա-
...սի կտորուանքներ, տակառի կողեր, ա-
...ւերի թափթփուք, մեռած մարդիկ,
...սատկած ձիեր, խոզեր, շուներ:

Ողջ մարդ չկար. քանի մը շուներ մի-
...այն՝ որ վտանգի ժամանակ փախեր՝ յե-
...տոյ վերադարձեր էին, քանի մը հաւեր՝
...որոնք կրցեր էին ճողոպրել աւազակնե-
...րու ձեռքերէն:

Քահանան իջաւ կառքէն ու գլխարկը
...հանեց.

— Դուն ալ հանէ գլխարկդ, տղաս, —
...ըսաւ Գրիգորին.— ասիկա մեռելներու
...գիւղն է եւ ոչ ողջերու:

Ձիերը առաջնորդելով կը յառաջանային:

Երկայն մազերով ալեւոր գիւղացի մը երկինք նայող դէմքով պառկած էր ճամբուն լայնքին. իր անկենդան ձեռքերուն մէջ տակաւին կը սեղմէր եռաժանին:

Քահանան գլուխը շարժեց.

— Խեղճ ծերունի Անդրէաս:

Մեռելի բազուկէն բռնելով ճամբէն մէկդի քաշեց՝ որպէս զի ձիերը կարենան անցնիլ:

Ուրիշ երիտասարդ գիւղացի մը, մէջքէն կտրած, գլուխը կախած էր ցանկապատէն դէպի փողոց, կարծես ինքնիր արիւնը դիտէր՝ որ գլխէն հոսեր ու գետինը սեւցուցեր էր: Իր խոզը հոն, իր ետեւը, կ'արածէր անկողնի փետուրներով լեցուած բակին մէջ: Թուրքերը խոզերուն չէին դպչիր: Ու հոն մօտը, դրանքովը, մերկ ստնդիւաց մանկիկ մըն ալ տարածուած էր, իր փոքրիկ կուրծքին վրայ լայն վէրքով մը:

Ամէն կողմը ծուխի ու դիակի հոտ: Ու այս բոլոր վայրագ մարդասպանութիւնները՝ որովհետեւ երիտասարդ երկրատէր մը իր կնոջ պատիւը պաշտպանելու համար՝ Թուրք սրնգահար մը զարկեր էր եռաժանիով:

— Ողջ մարդ չմնայ հոս .— Թուրքերը գոչեր էին կատղած:

Քահանան ձիերը սանձէն բռնած կ'առաջնորդէր: Այլեւս չէր նայեր ոչ աջ, ոչ ձախ, միայն ճամբուն կը նայէր, որուն փոշին դեղնորակ գոյն մը առած էր արեւու ճառագայթներէն:

Վերջապէս քահանայարան հասան:

Ան ալ տանիք չունէր: Ածխացած գերանները ֆրանսերէն Ա. գրի ձեւով կը ցցուէին տանիքի թեղ մը մոխրին մէջէն, ու փողոց նայող պատուհանին վրայ պատը բոցերէն սեւցեր էր:

Այն ատեն կրակ տուեր էին իր տան երբ զինքը եռացած ջուրով կը շուայէին, որպէս զի եկեղեցւոյ գանձերը ցոյց տար: Դեռ բակին կեդրոնն էր նստարանը, չուրջը ընկուզէ մեծ սնտուկին կտորուանքները, գրքեր, ցորենի թափթփուքներ, ոտնակոխ եղած սենեակի ծաղիկներ, աթոռի ոտքեր, ամաններու բեկորներ, ու կտրած ոտքով սեղանին քով սեւազգեստ պառաւ մը՝ որ կոնակին վրայ պառկած ձեռքերը տարածած էր, չուրջը արիւնի լիճ մը:

Քահանային մայրն էր:

— Տուն հասանք, — ըսաւ քահանան Գրիգորին դարձնելով արցունքներով թրջած դէմքը .— տուն հասանք:

ԺԶ.

Գրեթէ երկու օր անդադար կը թաղէին: Քահանան կառքին եզերքները հանած՝ երեք չորս մեռել մէկ անգամէն գերեզմանատուն կը տանէր:

Գրիգոր միշտ կառքին առջեւէն կը քալէր, կողքին Տօպոյին ընծայած սուրը ու ձեռքին մէջ թաղման խաչը: Քահանան մերթ երգելով մերթ աղօթելով կ'առաջնորդէր ձիերը:

Գերեզմանատան մէջ մեռելները խումբով կը ծածկէր, որպէսզի ագռաւներն ու օրնները չկարենային անոնց դպչիլ, մինչեւ որ վերադառնար:

Երրորդ օրը վերջապէս գեղջուկ կին մը եւ տղայ մը երեւցան գիւղին մէջ. անոնք Պալաթոն լճի եղեգնուտներուն մէջ պահուըտեր էին. երեկոյեան՝ երկու մարդիկ ալ եկան, — գաղտագողի, ուշադրութիւննին լարած, զգուշաւոր:

Անոնք գերեզմաններու փոսերը փորեցին. քահանան ալ միասին կը փորէր:

Երբ այլեւս բոլոր մեռելները թաղեցին՝ քահանան այն ատեն միայն սկսաւ իր տունը քիչ մը կարգի դնել:

Տունը երեք սենեակներ ունէր, երեքին ալ առաստաղը թափած էր կրակէն:

Քահանան ամէնէն առաջ փողոց նայող սենեակը ծածկեց տախտակներով, որ-պէսզի անձրեւէն պաշտպանուած ըլլայ: Ապա դարան մը նորոգեց ու Գրիգոր ներս կրեց բակին մէջ ցրուած գրքերը:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Հայրապետական Պատուիրակ Տ. Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Փարիզի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հոգեւորական դասը, Վարչութիւնը, Հոգաբարձութիւնը, պաշտօնէութիւնը, ընտանեկան հարազատներ եւ ազգականներ խոր ցաւով կը ծանուցանեն վախճանումը՝

ՏԷՐ ԵՍԱՅԻ ՔՀՆՅ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ յետ վիրաբուժական գործողութեան, Սէն Միշէլ հիւանդանոցին մէջ՝ Չորեքշաբթի գիշեր, 9 Սեպտեմբեր, 1964 :

Օծման կարգը պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ Երկուշաբթի (14 Սեպտեմբեր), առաւօտեան ժամը 10ին ի ժամ Ս. պատարագի :

Յաւարտ պատարագի պիտի կատարուի Թաղման կարգը եւ վախճանեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Իսի լէ Մուլինոյի գերեզմանատունը :

Կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը իր յարգանքը մատուցանելու՝ աւելի քան քառասուն տարի հայ եկեղեցւոյ ծառայ հոգեւորականին :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի կողմէ :

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Մազընօ, 88 Րիւ տ'Օպաներ :

Կը դասախօսէ ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ (Պէյրութէն) :

Նիւթ.— Հայկ. Դատը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Մուտքը ազատ է :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շէխիկեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փրատօյի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ՄԿՐՏԻՉ ՇԷԽԻԿԵԱՆԻ մահուան Բ. տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

×

Պ. Եղիա Ինճէարապեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ԻՆՃԷԱՐԱՊԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Այս Կիրակի առաւօտ Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փոր տը Պուքէն Զատուրեան ընտանիքը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Վարսենիկ Պուլանեանի եւ իրենց հօր՝ Սիմոն Պուլանեանի, իրենց սիրեցեալ զաւակին եւ Թոռան խաչիկ Պուլանեանի մահուան առթիւ : Փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն քսան ֆր. «Յառաջ»ի, քսան ֆրանք Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Բոյախչեան Մեսրոպ Մնացականի, ծընած է Աշտարակի շրջանի Աշտարակ գիւղը, 1918 Փետրուարին : 1940 Փետրուար 5ին մեկնած է բանակ եւ մինչեւ 1941 Յունիս 16 իրմէ նամակ ստացուած է : Այդ թուականէն ոչ մէկ լուր կայ : Մեսրոպը ունի հայր՝ Մնացական Ադօ, որու ածական անունն է՝ Զուլամբար, մայր՝ Գայեան Գրիգորի, քոյրը՝ Թագուշ, ծընած 1924ին, կինը՝ Արեւիկ Սիմոնի Ջանիբեկեան — Բոյախչեան, ծնած 1921ին, աղջիկը՝ Սուսաննա Մեսրոպի Բոյախչեան, ծնած 1940 Յունիս 27ին, այսինքն հօրը բանակ երթալէն չորս ամիս յետոյ Ներկայիս ամուսնացած է եւ ունի մէկ աղջիկ՝ Գայեանէ : Կինը ջերմապէս կը խնդրէ որ նամակ գրէ .—

ԱՐԵՒԻԿ ՍԻՄՈՆԻ ԲՈՅԱԽՉԵԱՆ – ՋԱՆԻԲԵԿԵԱՆ,

Ք. ԵՐԵՒԱՆ Ք. ԱՇՏԱՐԱԿ : Պ. ՊՌՈՇԵԱՆ ՓՈՂՈՑ ՏՈՒՆ ԹԻՒ 133 :

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Այս Կիրակի, Խաչվերացի տօնին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ :

Պիտի պատարագէ եւ պիտի քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը ութին, Պատարագ ժամը 10ին, երեկոյեան Թափօր ժամը 4·30ին :

Երկուշաբթի (14 Սեպտ.), Մեռելոց պատարագը կը սկսի ժամը 10ին : Պիտի կատարուի հոգեհանգիստ բոլոր ննջեցեալներու հոգիներուն համար :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի, «Վերացման Խաչ»ի տօնին առթիւ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ : Սկիզբ ժամերգութեան ժամը ութին : Պատարագ 9·45ին : Երեկոյեան Անդաստան ժամը 16ին :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, Խաչվերացի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ : Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամը 8·30ին : Պատարագ ժամը 10ին :

Երեկոյեան Թափօրի արարողութիւն ժամը 5ին :

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի առաւօտ հանդիսաւոր պատարագ : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Գիւտ Վարդապետ Նագգաշեան :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, (13 Սեպտեմբեր), Խաչվերաց եւ տօն ժողովրդապետական եկեղեցւոյ : Ժամերգութիւն ժամը 10ին : Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

Պիտի պատարագէ Հ. ՅԱԿՈԲ Վ. ՃԱՆԹԱՅԵԱՆ :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 27ին, Կիրակի եկեղեցւոյս Տօնին առթիւ աւանդական մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի : Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին նիւթապէս մասնակցիլ, թող հաճին իրենց նուէրները ղրկել Պ. Ա. Մարտիրոսեանի, 27պիս, Րիւ Սէն ժիւսթ, Առնուվիլ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մեծաքանակի պռնեթրիի մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուի երիտասարդ մը, որ կարգ վարել գիտնայ : Դիմել՝

MUTEVELIAN

58, Rue de Cléry, PARIS (2e)

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Շատ լաւ ափիէչէօրներ այր մարդու, տունը աշխատող : Ներկայանալ՝

ETIENNE

13, Rue Antoine-Vollon, PARIS (12e)

Բացի Երկուշաբթիէն :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)

Métro :

4 Septembre ou Opéra

Téléph. : RIC. 79-86

RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր, ժամը 9–12 եւ 14–18 բացի շաբաթէն,

IMPRIMERIE SPÉCIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

VILLE DE SARCELLES

dans le cadre de la

5e DIZAINE COMMERCIALE

Vendredi 18 Septembre 1964 à 20 h. 45

Place de la Libération (près de la Mairie)

GRAND SPECTACLE GRATUIT

avec les

VEDETTES INTERNATIONALES

des

BALLETS FOLKLORIQUES ARMENIEN

- SOSSI -

Directrice Mme H. KUTNERIAN

Directeur Artistique

Mr. APRAHAMIAN

ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Առեւտրական 5րդ տասնօրեակի առթիւ

Ուրբաթ (Սեպտ. 18), ժամը 20·45ին

Քաղաքապետարանի մօտ, Փլաս տը լա Լիպերասիոն

ՁՐԻ ՀԱՄԵՐԳ

Միջազգային արուեստագէտներու եւ

ՍՕՍԻ

Պարախումբի մասնակցութեամբ

Ղեկավարութեամբ՝

ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ղեկավար՝

Պ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի մարմիններուն ներկայացուցիչները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Կարեւոր օրակարգ :

Հ. Յ. Դ. 35րդ Շրջ. ժողովի պատգամաւորներու զեկուցում :

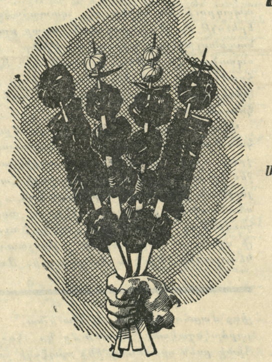
ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Օհանջանեան Ակումբը : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին ժողովը, այս Չորեքշաբթի, (16 Սեպտեմբեր), ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե·ի շքեղ սրահներուն մէջ Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24 :

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE

(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e

Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84

Metro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 13 SEPTEMBRE
1964

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 ֆր.	Հատը	0.30 Ֆ.

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ԹԻՒ ՏԱՐԻ — 10108 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — N° 10.108

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

...կէս դար առաջ, 1914 Յունուար 26ին է, որ Հայկական նահանգների ...ների ծրագիրն ստացաւ իր ...մշակուած եւ ...ւած եւրոպական մեծ պետու...կողմից, որի գործադրմանը իր ...իւնը յայտնեց Օսմ. կենտ...կառավարութիւնը, իր ստորա...թեամբ :

1914 Յունուարը, որպէս նոր տարուայ ...ին ամիս, ամբողջ Արեւմտահայու...ը եւ նրա ազգ. պաշտօնական մար...ները, Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիար...մինչեւ Գաւառական Ազգային ...ողովարանները՝ քաղաքական եւ ...կան ժողովներով, բերկրանքով ...ցին այն : Պոլսոյ հայկական մա...գնահատանքի վերլուծում — հեռա...երով գնահատեց այդ : Առանձ..., ամէնից ազդեցիկ օրաթերթը, «...ամարտ», մեծարժէք գնահա...երով էր անդրադառնում նրան, ...որ Հայկական վեց նահանգաց բա...ման իրագործումը յանձնուած էր ...եւրոպացի վերատեսուչների, ո... «Ազատամարտ»ը անուանում էր ...ման ծրագրի գործադրիչ ...ներ :

...մի կարճառօտ ակնարկ բարենո...ծագման մասին, որ նախաքայ...Հայկական Հարցին ստեղծման, ...կայսրութեան մէջ :

Հայկական Հարցը իր սկզբնական շըր... իր դիւանագիտական կերպարան... Արեւելեան կամ Ռուս... յայտնի պատերազմով, որ ... Կովկասեան ճակատում եւ ... ճակատում : Ջախջախիչ ...թեան մատնուեցին օսմանեան ...ները : Ռուսական բանակները գը... Գայլդեւ, Կարս, եւ Էրզրում՝ ... ռազմաճակատում, իսկ Բալ... կրնկակոխ հասան Սան-Ստե..., ուր եւ կնքուեց մի դաշնագիր, ... Ս. Ստեֆանոյի դաշնագիր, ... 16րդ յօդուածը վերաբերում էր Հա... վեց նահանգներին :

...մէջ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ կնքը... այդ դաշնագիրը քննութեան առար... դարձաւ Բերլինի Վեհաժողովում, ... բացի պատերազմիկ կողմերից ... մասնակցում էին Անգլիան, Գերմանիան, ...Աւստրո-Հունգարիան եւ Ֆրանսան :

... Ս. Ստեֆանոյի դաշնագրի մեջ վե... 16րդ յօդուածը փոխարին... Բերլինի 61րդ յօդուածով : Ըստ ... Հայկական Հարցը վերածւում է ... բարենորոգման ծրագրի հայկական վեց ... վիլայէթներում, ուր Բ. Դուռը յանձնա... էր լինում բարեկարգումներ ի կա... ածել քրիստոնեայ հայ քաղաքացի... համար եւ այդ մասին պարբերա... զեկուցել Պոլսոյ մեծ պետութեանց ... ներին :

...բարենորոգումները սկզբից եւեթ մնա... կղզուած վիճակում, համարեա թէ ... տառ : Դա շնորհիւ եւրոպական ... պետութեանց ներքին հակամարտ... Թուրքիոյ նկատմամբ :

... եղանակով Հայկական Հարցը մի... ային սեղանի վրայ, իր լուծման ... փուլին մէջ, կրեց՝ Արեւելեան ... նախանգներում որպէս բէ... ծրագիր, ի գործ դնելու մի նա..., Օսմանեան կառավարութեան ... :

... բարենորոգումների ծրա... չիրագործուած մինչեւ 1913, ... համաշխարհային առաջին աշխարհա... մէկ տարի առաջ :

... պատերազմների անմիջա... հետեւանքներով պարտուած Թուրքիան գտնւում էր անփառունակ վիճակում թէ արտաքին ճակատում եւ թէ ներքին կացութեան բերումով, երբ մէկը միւսի ետեւից Պոլսի մէջ սպանուեցին Նազիմ եւ Մահմուտ Շէվքէթ փաշաները : Նաեւ Պոլսում կախաղան հանուեցին բարձրաստիճան զինուորականներ ու պաշտօնեաներ՝ 12 հոգի : Ապա մահուան վճիռներ արձակուեցին արտասահման ապաստանած 11 հոգիների համար, որոնց մէջ էին գտնւում Շէրիֆ փաշան, Սաբահետտին պէյ՝ Թթիլաֆ կուսակցութեան պարագլուխ, Րէշիտ պէյ՝ նախկին ներքին գործոց նախարար եւ ուրիշ կարեւոր դէմքեր :

Արտաքին եւ ներքին այս խռովարձութեանց պայմաններում՝ Պոլսի ռուսական դեսպանը 1913 Յունիս 8ին եւրոպական մեծ պետութեանց դեսպանների խորհըրդակցութեան յանձնում է հայկական բարենորոգումների մի նոր ծրագիր, որի հիմնական կէտերիցն էին .

Ա) Հայկական վեց վիլայէթներից՝ Վանի, Պիթլիսի, Էրզրումի, Խարբերդի, Սվազի եւ Տիարպեքիրի նահանգներից կազմել մէկ ընդհանուր հայկական նահանգ :

Բ) Հայկական նահանգը կառավարելու համար նշանակել քրիստոնեայ մէկ վերատեսուչ՝ եւրոպական մեծ պետութիւններից ընտրուած :

Եւ մի քանի այլ յօդուածներ :

Բարենորոգման ծրագիրը քննութեան առնուեց Մեծ պետութեանց Պոլսոյ դեսպանական խորհրդի մէջ եւ տեւեց մօտ երեք շաբաթ, 1913 Յուլիս 3ից մինչեւ 24 :

Քննութեան ընթացքին ակներեւ եղաւ Գերմանիոյ պաշտպանութիւնը Թուրքիոյ նկատմամբ : Այդ պարագան պատճառ դարձաւ, որ վերախմբագրուած բարենորոգման ծրագիրը գերմանական սրբագրումներով մի քանի ամիսներով ձըգձըգուած մնայ :

Եւ միայն 1914 Յունուար 26ին Թուրք կառավարութիւնը ստորագրեց բարենորոգութեանց ծրագիրը, բաղկացած ութ հիմնական յօդուածներից :

Իբրեւ արժէքաւոր փաստաթուղթ յիշատակենք մի քանի յօդուածներ :

1. Թրքահայաստանը բաժանւում է երկու շրջանների : Առաջին շրջանի մէջ մտնում են Էրզրումի, Սվազի եւ Տրապիզոնի վիլայէթները : Երկրորդին՝ Վան, Պիթլիս, Խարբերդ եւ Տիարպէքիրի վիլայէթները : Իւրաքանչիւր շրջանը կառավարելու է եւրոպական Մեծ պետութեանց կողմից ընտրուած եւ Բ. Դրան հաւանութիւնը գտած մէկ քրիստոնեայ ընդհանուր վերատեսուչ (Մարզպան՝ ըստ «Ազատամարտ»ի բնորոշման) :

2. Երկու վերատեսուչները իրաւունք ունեն հսկելու նահանգի վարչական եւ օրէնսդրական մարմինների վրայ : Նշանակել ու արձակել բոլոր պաշտօնեաներին, բացի նահանգապետ - վալիներից : ըՍտանձնելու են շրջանի զօրաց հրամանատարութիւնը եւ վճռահատելու հայքրտական հողային վէճերը :

6. Դատարաններում տաճկերէնի հետ հաւասար գործածուելու է նաեւ հայերէն լեզուն :

6. Հայկական երկու շրջաններում ազգարնակչութիւնը իր զինուորական ծառայութիւնը կատարելու է իր ծննդավայրի մէջ :

8. Համիտիէ գնդերը վերածուելու են պահեստի հեծելազօրքի եւ խաղաղ ժամանակ նրանք զէնքեր ունենալու իրաւունք չունեն :

Երկու վերատեսուչներն էին Հօֆֆ եւ Վեսթենենկ :

Առաջինը Նորվեկիացի՝ Վանի, Պիթլիսի, Խարբերդի եւ Տիարպէքիրի շրջանի համար : Երկրորդը Հոլանտացի՝ Էրզըրումի, Սվազի եւ Տրապիզոնի շրջանի համար :

Երկու վերատեսուչների հետ Բ. Դուռը պայմանագիր կնքելիս՝ սակարկումի եւ ձգձգման քաղաքականութեան դիմեց, որ յանգեց այն բանին, երբ երկու վերատեսուչները սպառնացին հեռանալ Պոլսից : Այն ժամանակ միայն կառավարութիւնը հարկադրուած եղաւ կնքել պայմանագրութիւնը :

Երկու վերատեսուչները իրենց անձնական գործերը կարգադրելուց յետոյ, ըզբաղուեցին օգնականներ եւ թարգմաններ ընտրելու գործերով, որից յետոյ 1914 Յուլիս ամսու 15ից մի երկու օր անց մեկնեցին իրենց նոր պաշտօնավայրերը : Վեսթենենկը դէպի Սվազ, Հօֆֆը՝ Տրապիզոն - Էրզրումի ճամբով դէպի Վան :

Վերաջպէս 36 տարիների սպանիչ ձըգձգումներից յետոյ բարենորոգումների ծրագիրը կարծես պիտի դառնար իրական կենդանի գործ եւ հայաբնակ վիլայէթների հայ ժողովուրդը պիտի վայելէր նրա արդար բարիքները :

Ծանապարհ ընկան երկու վերատեսուչմարզպանները, որոնց հետ կապուած էին հայրենի հողին ու ջրին կպած Հայութեան համակրանքն ու յոյսերը :

Եւ սա մէկ պահ միայն : Մի շատ կարճատեւ պահ, երբ մեր ժողովրդի դաժան բախտի կապոյտ թռչունը հազիւ թեւերը բացած, չար թշնամու մահաբեր գնդակին զոհ պիտի դառնար 1915 Թուին :

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ԿԻՊՐՈՍ

Ապահովութեան Խորհուրդը նիստ գումարած էր անգամ մը եւս քննելու համար Թուրքեւյոյն տարակարծութիւնը Կիպրոսի հարցին առթիւ : Խորհուրդի ներկայ նախագահն է խորհրդային պատուիրակը, որ բացած է նիստը քննելու համար յունական բողոքը Թուրքիոյ դէմ, Յոյներու արտաքսման առթիւ : Թուրք ներկայացուցիչը կ'ուզէ որ քննիչ յանձնախումբ մը ղրկուի Կիպրոս, ուսումնասիրելու համար կղզիին մէջ տիրող կացութիւնը : Յոյն պատուիրակը համաձայն է Թրքական առաջարկին, բայց կ'աւելցնէ Յոյնը.— «Այդ այցելութիւնը պէտք է վերջանայ Պոլիսով որպէսզի տեսնուի հոն տիրող ոչխրդութիւնը» : Թուրքիոյ Յոյները յաճախ կ'ամբաստանուին «խափանարարական գործունէութեան» համար (մօտ 4700 հոգի) եւ մանաւանդ անոնք որոնք Պոլիս կը բնակին հալածանքի ենթակայ են, նոյնիսկ Աթենակորաս պատրիարքը, կ'ըսէ, Ապահովութեան Խորհուրդին ներկայացուած յունական յուշագիր մը : Յոյն ներկայացուցիչը չեշտած է թէ այս հալածանքները մաս կը կազմեն Յոյներու բնաջնջման ծրագրի մը : Նախագահը կը գտնէ թէ Պոլսոյ Յոյներու դէմ ձեռք առնուած միջոցները անմիջապէս պէտք է դադրին : Խորհրդային Միութիւնը կը մերժէ Կիպրոս յանձնախումբ ղրկելու Թրքական առաջարկը : Ֆրանսայի ներկայացուցիչը կոչ կ'ընէ Թուրքերուն որ հակառակ «իրաւական պատճառաբանութեանց իրաւացիութեան» Թուրքիա «հանդուրժողական ոգի» ցոյց կուտայ Պոլսոյ Յոյներուն նըկատմամբ ...

Միւս կողմէ, Մակարիոս Արք. պղարութիւն մը բրած է Թուրքիոյ չեչտելով թէ շատ հետեւանքներ կրնայ ունենալ Թրքական որոշումը՝ նաւ մը պարենաւորում ղրկել Կիպրոսի պաշարուած Թուրքերուն :

× Կիպրոսի կառավարութիւնը պատուիրակութիւն մը ղրկած է Մոսկուա, որ պիտի բանակցի խորհրդային զինուորական օգնութեան մասին :

× Ատալէթ կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութեան նախագահը՝ Մահմութ Ռիզա Պերթան մեռած է ճամբու արկածի մը հետեւանքով :

ԱՆՁՐԵՒԻՑ ՅԵՏՈՅ

Անձրեւից յետոյ Հայոց սարերում
Արեւը այնպէս քաղցր է, դուրեկան,
Արեւը այնքան անուշ է, սիրուն,
Ասես նման բան չի եղել, չկայ :

Թէ՛ ծիլ, թէ՛ ծաղիկ, թէ՛ ծերպ,
թէ՛ ծմակ,
Ժայռերը անգամ, քարերը անգամ,
Անտառ ու պուրակ, ձորերը համակ
Լեզու են առնում ուժով մոգական :

Աղբիւրներն ամէն ձայնում են իրար,
Ծափում, ծիծաղում, զուարթ ու զնգուն,
Ե՛ւ առուակն անզուսպ, ե՛ւ առուն վարար
Աղբիւրների հետ կանչում են, երգում :

Ու բոլորն ասես շունչ, հոգի առած,
Նուիրուածութեան սիրով անսահման,
Բնութեան առաջ սրտերը բացած՝
Ողջոյն են տալիս արեւին վառման :

Անձրեւից յետոյ Հայոց սարերում
Արեւը այնպէս վառ է, դիւթական,
Արեւը այնքան անուշ է, սիրուն,
Որ ժպտում են մութ անդունդներն
անգամ :

ՍԱՐՄԷՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆԻ մէջ, Երկուշաբթի օր կը բացուի Տիեզերական ժողովին Գ. նըստաշրջանը : 3070 կրօնաւորներ, ի պաշտօնէ, կրնան ներկայ ըլլալ ժողովին : Ասոնցմէ 2513՝ արդէն տեղեկացուցած են թէ ներկայ կ'ըլլան : Այս նստաշրջանը պիտի բացուի աննախընթաց արարողութեամբ մը, արդարեւ առաջին անգամ ըլլալով Եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ, պապ մը պատարագ պիտի մատուցանէ 24 Եպիսկոպոսներով որոնք ճիշդ բրածը պիտի ընեն, ու նոյն խօսքերը արտասանեն : Այս ձեւը գործադրուած է Միջին Դարուն եւ յաճախ կը գործադրուի բիւզանդական կաթողիկէներու մէջ : Ժողովական հայրերուն համար այս ձեւը կը խորհրդանշէ Եպիսկոպոսներու հաւաքական դերը Պապին շուրջ : Առջի օր, կարդինալներ՝ Աղաճանեան, Լերքարօ, Տէօփֆնէր եւ Սիւէնէնս, որոնք ժողովին չափաւորական նախագահներն են առանձին ժողով մը գումարած են :

ՏԸ ԿՈԼ ներկայ եղած է ծովակալ Թիէրի Տ'Արժանլիէօյի յուղարկաւորութեան կարմելին մէջ : Դամբանականներ արտասանած են Հէթիէ տը Պուալամպեր եւ նախարար Մեսմեռ որ յիշած է ողբացեալին օրինակելի կեանքը Աստուծոյ եւ հայրենիքին ծառայութեան : «Իր օրինակը կը խորհրդանշէ Մոնթէների մտածումը ըստ որուն՝ ամէնէն մեռած մահերը ամէնէն գեղեցիկներն են» :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մասոնական «Մեծ Արեւելք»ի 400 լոժերու նոր նախագահը ընտրուած է ընդհանուր ժողովին ընթացքին : Նախկին արմատական երեսփոխան՝ Ֆօլ Անքսինոսզ կը փոխարինէ Միթըրանը :

ՀԻՆ ՎԷՃ ՆՈՐ ԷՋԻ ՎՐԱՅ

ԱՐՈՒԵՍՏ ԿԱՏՈՒ ԾԵԾԵԼՈՒ

Դ.

Անհաւասնելի այն վերջնագիրը, զոր Սիմէոն կաթողիկոս ուղղած է Շահամիր Շահամիրեանի, բաղկացած՝ հինգ պայմաններէ, զորս կ'անուանէ « ապաշխարանք», այսպէս. « Զոր ինչ ապաշխարութիւնս դնեմ քեզ, պարտիս կատարել յօժարութեամբ, զի ընկալցիս զկատարեալ ներումն եւ զթողութիւն : Եւ ապաշխարանքն են այսք» .—

1.— Այրել « Յորդորակ » գիրքը : Գտնել եւ այրել նաեւ այն օրինակները, որոնք ցրուած են այս կամ այն կողմ :

(Գիրքը լոյս տեսած է 1772 տարուան վերջերը, իսկ այս վերջնագիրը գրուած 1775 Մայիս ամսուն, Մադրաս հասած 1776ին, — ուշ չէ այրելու համար) :

2.— Փակել տպարանը առանց առարկութեան :

(Կաթողիկոսը, պատուիրելով հանդերձ գիրք չտպել այլեւս «Թարց հրամանի», բայց խորհելով որ տպարանը կը շարունակէ գործել ըստ առաջնոյն պատրուակելով Մադրաս - Էջմիածին հեռաւորութիւնը, վճռապէս կը յայտարարէ թէ «ա'յն է լաւ զի տպագրատունն զայն խափանեսցի ի սպառ», աւելցնելով որ « Թարց արհեստի եւ խոկացման տպեցեալն, բաց ի յամօթոյ եւ ի վնասուց, ոչի'նչ օգուտ բերէ ազգիս») :

3.— Նամակ չգրել Խամսայի մելիքներուն՝ « այդպիսի վնասաւոր բանիւք », — « զի յերթեւեկութենէ թղթոցն ձայն ինչ ի վեր ելանէ թերեւս, եւ կամ թուղթըն ի ձեռս Տաճկաց անկանի, որ լինի վնաս ազգիս » :

4.— Նման «անօգուտ մտածմունք » չյօրինել այլեւս, վասնզի կը համարի « Նանիր » բոլոր այդ խորհուրդներն ու յորդորակները :

5.— Զէզոքացնել կամ հեռացնել «խաբեբայ» Մովսէսը, եւ «զի մի ոք հաղորդեսցի նմա բանիւ կամ գործով »՝ կը բանադրէ զայն, կ'անիծէ ու « Զիք » կ'անուանէ :

(Կաթողիկոսը շատ կը սիրէ անարգիչ բառերը, չըսելու համար՝ հայհոյութիւն : Այստեղ «չիք» կը նշանակէ գոյութենէ դադրած, այսինքն բանադրուած, բայց «եզիդ» կոչածն ալ կայ) :

Այս ո՛րքան կատաղութիւն :

Ի՞նչ բովանդակութիւն ունէր այդ « Յորդորակ » գիրքը, որ այս աստիճան ծանր պատիժներ կը սահմանէր կաթողիկոսը : Յառաջի ընթերցողը, կ'երեւակայեմ, կը քերէ գլուխը՝ գուշակելու համար թէ ի՛նչ ահաւոր մտածումներ են, որ «կործանարար » կը համարուին, «վնասաւոր», «անօգուտ», «Նանիր», այնքան որ «կործանիչ» կը դարձնեն գիրքը եւ «ազգաքանդ» :

Կաթողիկոսն է որ կը պարզէ .—

« Եւ զի էին սոքա (Զիք Մովսէս եւ ընկերները) ի հանգստութեան եւ յազատութեան սնեալք եւ յիշխանութեան քրիստոնէից, չկրեալք զվիշտս տաճկական, եւ ոչ զնեղութիւնս տեսեալ երբեք, մանաւանդ թէ դրամոց տէր, վասն այնորիկ ի վեր քան զչափն իւրեանց ձկտեալք, խորհէին հօգալ զհօգս ինչ, զի նորոգեսցի կործանեալ թագաւորութիւն Հայոց ազգիս » :

Այլեւս հասկնալի է թէ ազատագրական շարժումի մը պատրաստութեան նուիրուած է « Յորդորակը », այսպէս կոչուած՝ որովհետեւ գրուած է իբրեւ խրախուսական (էգզորթաթիոն) :

Ուրիշ մեղքեր ալ ունին « Յորդորակը» հրապարակ նետողները :

1.— Խամսայի մելիքներուն եւս ղրկած էին «Յորդորակը», թղթակցութիւն հաստատած եւ նուէրներ ղրկած, խնդրելով «կամակից լինիլ իւրեանց » :

2.— Կաթողիկոսին ալ գրած էին նամակ մը, թելադրելով . Ա.— Մատուցանել թուղթ առ կայսրուհին Ռուսաց՝ ազատագրական այս ցանկութեանց մասին, (կաթողիկոսին կողմէ գրուելիք նամակին օրինակն ալ պատրաստած ղրկած էին) : Բ.— « Միաբանեցուցանել զՎրաց իշխանն ընդ Աղուանից իշխանացն : Գ.— Ապահովել ժողովուրդին նիւթական մասնակցութիւնը « ի ձեռն առաջնորդաց եւ խոստովանահարց ի ծածուկ, որպէսզի ամենայն անձն յամենայն Կիւրակէս զմի մի փարայս տացեն » : Դ.— Սահմանել աշխարհավարութեան եւ զինուորութեան արհեստի կանոններ, ըստ եւրոպականին՝ թարգմանաբար, (յիշեցէք « Որոգայթ Փառաց » գիրքը) :

Կաթողիկոսին զայրոյթը եւս առաւել սաստկացած էր՝ տեսնելով որ « էր եւ Գրիգոր աղայն Խօջաջանեան կամակից նոցին» :

Ցիշատակարանը, այստեղ եւ միայն մէկ անգամ, Խօջաջանեան կ'անուանէ էջմիածնի բարերարը, «տուողն ծախուց տպագրատան (Մայր Աթոռի) եւ թղթատան » , այսինքն Զաքիկենց Գրիգորը, որ նոյնպէս « ձեռն էր եդեալ ի վերայ թղթոյն », բայց թէ « կամա՞ւ թէ ի նոցին թախանձելոյ՝ չէր յայտ » :

Կաթողիկոսը խոր մտահոգութեան է մատնուած :

Միայն Մադրասի մեծազօր Շամիր աղան չէ, որ տպարան մը բացած, հրատարակութեանց ձեռնարկած, կ'անցնի շարժման մը գլուխը : Ջուղայեցիները եւս միացած են, ինչպէս Գրիգոր Զաքիկենց մեծահարուստ աղան, իր ալ բաղումը : Եւ այս պարագլուխները կը ջանան իրենց կապել Խամսայի մելիքները : Թեւ կ'երկարեն մինչեւ Ռուսաց արքունիքը : Վըրայ Բագրատունի թագաւորին պալատը : Կարեւո՛ր,— վերջ դնելով նուիրակներու « ժողովարարութեան » , որու շնորհիւ «կենտրոնական դրամատունի » վերածուած էր էջմիածին, անոնք կ'ուզէին ժողովուրդին լուման թափել ազատագրական շարժման առուին մէջ :

Է՛հ, մնաք բարո՛վ «սուրբ տուն » եւ « կենտրոնական դրամատուն », մնաք բարո՛վ դրամահաւաքութիւն վասն Խաներու - Խուներու ընծայաբերութեան, մնաք բարո՛վ բարձր քաղաքականութիւն, « որ միայն ... կաչառքով կայ Հայոց փրկութիւն » :

Կաթողիկոսը վախցաւ որ, « ի վեր քան զչափն ձկտեալք»՝ այս Ջուղայեցիները կը քանդեն էջմիածնի յաւակնութիւնը, — կեդրոն դառնալ ամենայն գործոց Հայոց :

Ու Սիմէոն կաթողիկոս արագ հակայարձակում մը կատարեց :

— Քանդե՛լ Մադրասի տպարանը :

Որպէսզի չդառնայ համազգային գործունէութեան մը կեդրոն : Ազատագրական ու մտաւորական ղեկավարութեան մը աշտարակ : Հարկ էր այնպէս ընել՝ ինչպէս ըրաւ ... Եհովայի նախանձը Սենաարի դաշտին վրայ :

1.— Չէզոքացնել շարժման մտաւորական ուժը, Մովսէս Բաղրամեանը, զայն հռչակելով խելացնոր, ու «չիք» դարձնելով իբրեւ բանադրեալ :

2.— Ցայտարարել « կործանիչ ազգիս» ոչ միայն գիրքը, որ կոչի «Յորդորակ », այլ եւ ամէն ձեռնարկ որ նուիրուած է Հայոց ազատագրութեան :

Այս վա՞խն էր, ազատագրական շարժման վտա՞նգն էր ,որ կը մղէր կաթողիկոսը՝ կանգնիլ Մադրասի դէմ :

Ճիշդ է թէ Սիմէոն Երեւանցի շատ պատկերապարզած է այդ վախը, ամէն անգամ որ ելած է քննադատել ազատ աշխարհի Հայերը, որոնք « ի հանգստութեան եւ յապահովութեան զոլով՝ ոչ գիտեն եւ ոչ տեսանեն զնեղձութիւնս այս կողմնականացս , որք երանեն զմեռեալս» : Ու պատասխանելով անոնց՝ որ արեւմտեան ազգերու կարգ ու կանոնին մասին կը խօսին, կը գրէ . « Շատ ամօթ որ դեռ շատ տղէտ են, զու զնոցա կայութիւն մեզ տուր եւ զմեր խեղճութիւն նոցա, տես յայնժամ թէ ո՛վ լինի իմաստուն . միայն մէկ ամիս ընդ իշխանութեամբ Տաճկաց անկանին, տես զու յայնժամ զբանականութիւնն եւս կորուսանե՞ն թէ ոչ » :

Արդար չէ ուրանալ կաթողիկոսին վախերուն իրականութիւնը :

Կը զարմանամ, սակայն, շա՛տ կը զարմանամ որ Սիմէոն կաթողիկոս կը համարձակի, միշտ «ընդ իշխանութեամբ Տաճկաց », հաստատել «զոհաբանական աղօթքի » կարգ մը՝ ի փառս «ամենապայծառ » թագաւորութեան ... Ռուսաց, — ա՛յդ է որ կը կոչուի ռուսերէն մոլեբէն (Օրմանեան կը գրէ մոլէպին որ սխալ է) :

Գոհաբանական մաղթանքի այս կարգը, բազմիցս քննադատուած, զոր Սիմէոն կաթողիկոս հաստատած է 1771ին, կը կոչուի « Գիրք հանդիսադրութեանց տօնից կայսերականաց » եւ կը բաղկանայ « ոչ թէ արդէն ծանօթ եւ գործածական հայկական աղօթքներէ եւ երգերէ » , այլ իր իսկ կողմէ յօրինուած մաղթանքներէ, որոնք կը կատարուէին Հայոց եկեղեցիներուն եւ էջմիածնի մէջ ամէն եկեղեցական « գլխարաց , ի վերայ ծնգաց, եւ ոչ նստեալ ի վերայ ոտից » : Օրմանեան կը գրէ թէ Սիմէոնի յօրինած այս մաղթանքները չունին « Հայ եկեղեցւոյ ծիսական աղօթքներուն եւ երգերուն յատուկ լեզուի օծութիւնը եւ ոճի վեհութիւնը »,— հո՞գս : Բայց եւ կը խոստովանի թէ «չափազանցուած են Սիմէոնի կազմած այս ձեւերը եւ հակառակ են Հայոց եկեղեցւոյն ծէսին , — վերջապէս վար առնել եկեղեցւոյ մէջ եւ ծնրադիր աղօթել », թագաւորի մը համար որ Տաճիկ չէ՝ բայց Հա՛յ ալ չէ, պիտի բսէր Իզմիրի առաջնորդը, Ստեփանոս :

Աւելին,— « յօրինուած աղօթքներուն եւ երգերուն մէջ կան արտաքին գովաբանութեանց նմանող բացատրութիւններ » , կը հասկնա՞ք այս խօսքերը, զոր Օրմանեան կ'արտասանէ անսուտիմ : Բայց շա՛տ է այսքան քննադատութիւնը Օրմանեանի բերնով, որ անմիջապէս կը ջանայ արդարացնել Երեւանցին՝ աւելցնելով . « Պէտք է դիտել Սիմէոնի եւ ժամանակակիցներուն հոգեբանական բորբոքումը եւ գաղափարներու յանկարծական յուզումը, երբ շնորհիւ ռուսական հովանաւորութեան՝ զսպուած տեսան պարսկական տիրապետութեան հարստահարութիւնները » :

Ա՛յ մարդ, ազատագրուած չէ՛ր դեռ էջմիածինը՝ Սիմէոնի օրով ու կը մնար « ընդ իշխանութեամբ Տաճկաց»:

Եւ իմ զարմանքս այն է թէ ինչպէ՞ս չվախցաւ Սիմէոն « հոգեւոր հովանաւորութիւն » մը խնդրելէ՝ Հայոց եկեղեցին դնելով աղօթողի դերին մէջ ի փառս ամենապայծառ թագաւորութեան , որ կը ցանկար ազատագրել Հայե՞րը թէ հայկական հողը՝ չեմ գիտեր : Երախտագիտութեա՞ն համար , որ « Եկատերինէ կայսրուհին, իւրով գերահզօր հրամանագրովն եւ անպարտելի կնքովն, զաթոռ ամենայն Հայոց զսուրբ էջմիածին զըստկեալ փառաւորեաց , զազգս Հայոց իւրոյ ամենապայծառ թագաւորութեան ...

ՀՈԳՈՒ ՁԱԽԱԿԸ

Տիրան էֆէնտի, Արուսեակ, Նաւարեան, լուռ, անխօսուկ, միայն վարդապետին ունկնդրելով, առանց բառ մը արտասանելու եկան վանքին դուռը, ուր իրենց կօնտոլաները նստան, եւ վարդապետին մնաք բարով ըսելէ յետոյ Տիրան էֆէնտի գլուխը յառաջացնելով Նաւարեանի կօնտոլային :

— Ուրեմն այս իրիկուն միասին կը ճաշենք, ըսաւ Նաւարեանի :

— Մեծ ուրախութեամբ : Ո՞ր պանդոկին իջած էք :

— Պաւէրին :

Կօնտոլաները բաժնուած էին իրարմէ փոքրիկ անջրպետով մը, որ սակայն անհուն կ'երեւէր Արուսեակի եւ Նաւարեանի :

Նաւարեանի կօնտոլան քիչ մը առաջ անցաւ, եւ երիտասարդը բիացէթթան կանգնած ձեռքը կարկառեց Արուսեակին դուրս ելլելու պահուն :

ԺԹ.

Պաւէրի պանդոկին գրեթէ ծովին մաս կազմող ճաշարանը նստած, ուրախ զըւարթ կը ճաշէին երեքն ալ : Խօսակցութիւննին Վենետիկի շուրջը միայն կը դառնար . մէկ տարուան դէպքերուն ոեւէ ակնարկութիւն չէին ըներ : Նաւարեան բաւական նիհարցած ու տժգոյն գտաւ Արուսեակը, բայց ամենեւին բան մը չըսաւ : Տիրան էֆէնտի խօսելով իրենց ուղեւորութեան նպատակին վրայ ըսաւ թէ Նիս կ'երթային, ձմեռը հոն անցընելու : Արուսեակ այն ձմեռն ու գարունը քիչ մը անհանգիստ ըլլալուն, բժիշկները այդ օդափոխութեան հարկը տեսած էին : Ինքն ալ շատոնց է Պոլսէն հեռացած չէր , ուղեւորութիւն մը ընել կը բաղձար, քերորդին չէր կրնար ուրիշին վստահիլ, ուստի ընկերացած էր անոր : Աւելի օգտուած էին քանի մը շաբաթ ալ Իտալիա պտոյտ մը ընելու . բնական էր որ Վենետիկ ու Ս. Ղազարը զիրենք քաշէին , եւ այսպէս բարեբաստիկ դիպուածով կը պատահէին իրենց հին բարեկամին :

Յաջորդ երկու երեք օրն ալ մէկտեղ անցուցին . Նաւարեան որ հիմնապէս կը ճանչնար Վենետիկը, պատուական առաջնորդ մը եղաւ բարեկամներուն : Տիրան էֆէնտի քանի մը անգամ վանքն այցելեց ու առանձին տեսակցութիւններ կ'ունենար մեծանուն միաբաններու հետ : Արուսեակ եւ Նաւարեան ալ միասին պըտոյտներ կ'ընէին : Զուարթութիւնը վերադարձած էր Արուսեակի դէմքին վըրայ . Նաւարեանի գոհունակութիւնն ալ աններեւ էր . բայց երիտասարդը ոչ յուզեալ, ոչ խանդավառ կ'երեւէր . Հալքիի Նաւարեանը չէր : Արդարեւ հրճուանք կը զգար Արուսեակի հետ գտնուելուն, բայց կամքին տիրապետող, սիրտը մտքին զոհող, նպատակի մը հասնելու հաստատ առաջադրութեամբ ոգեւորուած անձի մը անխռովութիւնը կը պահէր :

Առաջին անգամն էր որ Արուսեակ կը գտնուէր գեղարուեստի միջավայրի մը մէջ, եւ իր միտքն ու հոգին զմայլած կը մնային : Ինչպէս հանգիստ կը շնչէր այդ ջինջ մթնոլորտին մէջ . նուրբ միտքը որքան կ'ոգեւորուէր գեղեցկութեան հանդարտ հրաշալիքներու վայելումովը : Ու իր խոկումներուն մէջ սլաց մը կը փոխադրուէր Բերա, աչքին առջեւ կը բերէր դէմքերը, կը յիշէր ռամիկ խօսակցութիւնները, տղեղութեան կեանքը, ու զզուանքը կը պատէր զինքը : Իրեն այնպէս կը թուէր թէ ալ պիտի չկրնար դառնալ հոն եւ ապրիլ Ագրիպներու եւ Համի հանրմներու հետ : Մօրեղբօր եւ Նաւարեանի կենակցութիւնը, գեղարուեստներու աշխարհի մը մէջ, պիտի բաւէին իրեն : Եւ սակայն հարկ էր ուշ կամ կանուխ վերադառնալ , մտնել տաղտուկի կեանքին մէջ .— ընկերային պարտականութիւն : Բայց ինչ տխմարութիւն է, կը մտածէր, այն քիչ մը կեանքը զոր ունինք, ենթարկել ասոր անոր քէֆին , մէկուն մէկալին «ի՞նչ պիտի ըսէին », երբ թէ մենք ուրիշին համար ծնած ըլլայինք եւ ոչ մենք մեզի : Երբ բան մը կ'ուտենք , կ'ըսէր ինքնիրեն, ախորժակը նախ կը նայինք եւ անոր համեմատ կը կարգադրենք . ուրիշին հաճոյքը կամ տհաճութիւնը չազդեր պտուղ մը ուտելու համար մեր տուած որոշման վրայ, եւ սակայն մեր հոգեկան կեանքին, մեր ամէն վայելումներուն համար պէտք է հաշուի առնենք ուրիշին հաճոյքը, ուրիշին շահը :

Չէ, այդ գերութեան չէր կրնար յանձնառու ըլլալ : Վերջապէս կը զգար թէ աղջիկ մը որ խնամեալ կրթութիւն մը ստացած է, մեծ հեղինակներու շունչովը ոգեւորուած, հասարակ մակարդակէն վեր բարձրանալու միշտ հակամէտ էր, այդ աղջիկը չի կրնար խոնարհիլ նախապաշարումներու առջեւ, եւ իր երջանկութիւնը զոհել խումբ մը ոչնչութեանց գնահատմանը :

Այս մտածութեանց մէջ էր երբ երեկուն մը մինչ ինքն ու մօրեղբայրը մինակ էին, Տիրան էֆէնտի ըսաւ .

— Էյ Արուսեակ, ե՞րբ պիտի մեկնինք : Հոս չորս հինգ օր անցընելու համար եկանք եւ ահա տասներկու օր եղաւ . քանի մը շաբաթ ալ ուրիշ քաղաքներ պիտի անցընենք . ցուրտի հրանուած ենք, երթանք ու հանգստանանք :

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(25 Շար.)

...եւ իրային արձանագրեաց», չմոռ–...ով նաեւ որ « յատուկ սիրոյ եւ ողոր–...թեան նշանաւ խիլայազարդեաց » կաթողիկոսը :

...բայց մի՞թէ վախ չունէ՞ր որ « Հանդի–...թեանց տօնից եւ կայսերականաց» ...ը, տպուած ինչպէս « Յորդորակ » ...ը, « ի ձեռս Տաճկաց անկանի , որ ...ի վնաս ազգիս »: Հարցնող մը պիտի ...՞ր .— Որո՞ւ համար եւ ի՞նչ բանի ...մար այս աղօթքը :

...կը զարմանամ, դարձեալ, որ Սիմէոն ...կաթողիկոս կապ կը պահէ Խամսայի մե–...լիքներուն հետ եւ նոյնիսկ կ՚օգնէ ինչի փոխադրութեան :

...Ճեմիածին դարձած էր, ինչպէս ըսի , ...ներու անօրինակ գործակալութեան մը, ...–ներականներու եւ վստահելի մարդոց ...համար՝ կը կատարուէր ոչ միայն դրա–...կան խոշոր գումարներու փոխադրու–...թիւն, այլ եւ գոհարեղէնի, չինեղէնի , ...եղէնի, ցորենի, կերպասի, տաւա–...ի, ձորիի, ուղտի, նոյնիսկ զէնքի : Աք–...եւ նոյն Շահամիր Շահամիրեան մե–...ծատունը Ջուղայեցին, որ պատրաստ ...էր իր ամբողջ հարստութիւնը դնել ի ...ազատագրութեան դատին, 1775ին ...ծին կը հասցնէ «երկու լուլանի մէկ ...նկ, երկու մանր լաւ փշտով, եւ 220 ...խաքար, եւ թէպէտ 300 էր յղեալ ...խաքարն, բայց բերողն ի ճանա–...ն կորուսեալ էր: Շամիր այայն ...այս ընծայիցն երկու դիր եւս էր ...աւ առ Մելիք Յովսէփն, որոց մինն ...երեւագիր էր, եւ միւսն խրատ վասն ...նկին եւ փշտովացն , թէ որպէս ...ն ի գործ ածել »: Եւ կաթողիկո–...այս ընծաները ապահով կը հասցնէ ...(Դիւան Հայոց Պատմութեան , ...Ը. էջ 375):

...կարդին, Լէօ կը վկայէ . « Պէտք է ...որ Սիմէոնը իր նախորդների պէս ...որոնք անտարբերութեամբ էին վե–...բերւում Ղարաբաղի քաղաք. չարժ–...եւ աշխատում էին առհասարակ հե–...մնալ նրանից : Նա ոչինչ վտանգ եւ ...յարմարութիւն չտեսաւ, որ Հայոց ...ընդհանրական կաթողիկոսը խնդրէ քրիս–...յ պետութեան ուշադրութիւնը ...ական լուծի տակ հեծող իր հօտի ...» (Յովսէփ Կաթ. Արղութեան, էջ ...):

Լէօ կը յիշէ Սիմէոնի կոնդակը, որ ...ուած էր Եկատերինէ կայսրուհիին , ...մբ Դաւիթ վարդապետին, 1768 ...30ին: Այս գեղադէմ վարդապետը ...անէր նաեւ «պաղանի» յանձնարա–...թիւններ : Յաջորդ տարի, Եկատե–...կայսրուհին ապստամբութեան կը ...էր քրիստոնէութիւնը մասնաւոր ...ով : « Հրդեհւում էր Արեւելքը : ...երի, գեղեցիկ ակնկալութիւններ ...մանակ էր, Հայերը չէին կարող ան–...երը մնալ այդ ընդհանուր ոգեւորու–...թեան մէջտեղին : Ահա այդ ժամանակ՝

Սիմէոն կաթողիկոս Ռուսաստանի Հայե–րի հովիւ նշանակում է Յովսէփ Արղու–թեանին», զոր եպիսկոպոս ձեռնադրած էր 1769 Թուականին՝ 26 տարեկանին , եւ արքութեան բարձրացուցած 1773 Թր–ւականին՝ 30 տարեկանին: Առաջնորդ մը, որ եկեղեցի պիտի վերածէր Թուր–քերու մզկիթները, յետագային :

Հայոց ազատագրութեան «յորդորումը» (անկածրմաճ) հովւոյն մէջ, Սիմէոն կա–թողիկո՞սն էր որ պիտի դատապարտէր , ուրեմն, ազատագրութեան « Յորդորա–կը»: Ուրի՛շ էր իր մտահոգութիւնը : Ուրի՛շ կատու էր այն զոր կը ծեծէր:

Այսպէս, «Յորդորակը» կը ներկայա–ցնէր այրելու դատապարտուած գործ, իսկ Մովսէս Բաղրամեանը՝ հեղինակ նը–ման դատապարտելի գործի մը,–իր միտ–քը բացատրեցի արդէն , — եւ ահա հայ բանասիրութիւնը , մեկնելով կաթողիկոսին այս միջամտութենէն, ա–պացուցուած համարեցաւ Խամսայի ու–սուցիչին հեղինակի իրաւունքը «Յորդո–րակ» գիրքին վրայ : 1908էն մինչեւ 1962, ամէն ոք ընդունած էր այս վկա–յութիւնը :

Բայց թէ Մովսէս Բաղրամեան, իրա–պէս, հեղինակը չէ՞, կամ թէ հեղինա՞կն է « Յորդորակ » գիրքին, յաջորդով՝ այդ մասին :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

PAPAZ

— ՆԿԱՐԻՉ ԺԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ —

Ամրան արձակուրդի օրերուն՝ առիթն ունեցայ հանդիպելու, գոյն եւ գիծ հոլո–վելու երիտասարդ հայ նկարիչի մը հետ. — Ժան Փափազեան, վրձինի անուամբ՝ Փափազ :

Մեր խօսակցութիւնը չցրուելու եւ նախընտրաբար ի՛ր արուեստին վրայ կեդրոնացնելու համար, անմիջապէս ըս–կըսայ պատմել այն հանդիպումները՝ զորս ունեցած էի անցեալին, ուսանողու–թեանս տարիներուն, ինծի տարեկից ե–րիտասարդ նկարիչներու հետ :

Դժուարին էր անոնցմէ շատերուն կեանքի եւ արուեստի առօրեայ պայքա–րը : Իրենց արուեստի վաստակը արժե–ցընելու , իրենց վրձինին քրտինքը ար–դար հատուցմամբ վաճառելու անկարե–լիութեան առջեւ, անոնք՝ պաստառ մը ի ձեռին, սէպ կ՚երթային «փոխանակու–թեան դահլիճ» կոչուած վայրը, ուր ի–րենց պաստառը կուտային փոխան 10 քի–լօ շաքարի, 20 պարկ ածուխի, ձեռք մը գործածուած հագուստի կամ քանի մը պարկ գետնախնձորի ...: Ձմրան օրե–րուն անոնց տունը այցելողը, ի տես նը–կարիչին մաշած հագուստին, վառարա–նին մէջ մխրացող աւի մը ածուխին, սեղանին վրայ մնացող պնակ մը խաշած գետնախնձորին, գիրաւ եւ յուզումով կը գուշակէր անոնց աղբիւրն ու գինը :

Իմ այս յանկարծական եւ յուշախառն նախաբանս լսելով, Փափազ՝ ժպտադէմ պատասխանեց .—

= Ես այդ շրջանը անձնապէս չեմ ճանչցած , ծնած ըլլալով 1927ին: Գիտեմ թէ այն ատեն հագուագիւտ էին յատկա–պէս նկարի առուծախով լրջօրէն զբաղող–ները: Երիտասարդ նկարիչները, իրենց հացն ու գոյնը ճարելու համար՝ ստիպ–ուած էին պատահական գնավաճառներու ծախել իրենց նկարները: Երեսուն տարի առաջ եւ այսօր՝ նկարիչներուն կեանքի միջոցներուն եւ ապրելակերպի ձեւերուն միջեւ բաղդատութեան եզր չկայ : Անց–եալին՝ նկարասէրները անպայման հա–րուստ մարդիկ չէին: Անոնք կը գնէին նկարներ զորս սիրած էին եւ իրենց անձ–նական վայելքին համար կը պահէին զա–նոնք: Այսօր՝ շատ ու շատեր արուեստի գործը չէ որ կը գնահատեն ու կը գնեն , այլ պարզապէս հրապարակ նետուած «առորպրութիւն» մը, սակարանային մտայնութեամբ արժէքի յաւելում եւ դը–րամական շահ ակնկալելով :

Պահ մը լուռ մնալէ ետք, հարցուցի թէ ինքը ի՞նչպէս կ՚ըմբռնէր եւ կը սահ–մանէր նկարչութիւնը :

= Ըստ իս, ըսաւ Փափազ, նկարչու–թիւնը խոկումի եւ առաւելաբար ներհա–յեցողութեան կեանք մըն է: Դանդաղ հասունցող արուեստ մը, իր լրումով կապուած արուեստագէտի ճակատա–գրին : Նիւթապէս յաջողիլը եթէ ոչ երկրորդական՝ գէթ յարաբերական է : Ամէն բանէ առաջ եւ վեր, կենսականը նկարիչ ըլլալն ու մնալն է : Արուեստա–գէտներ կան, որոնք կը հաւմկերպին չքաւորութեան՝ ի սէր արուեստի : Ու–րիշներ՝ արհեստով մը, իրենց արուեստը կ՚ապրեցնեն: Վստահաբար լսած էք « Փեթակ » աշխատանոցի մասին : Փա–րիզի 1900ի միջազգային Տօնավաճառին գինիներու ցուցադրութեան եւ համտեսի տունն էր, զոր քանդակագործ Պուշէ գը–նած էր յետագային եւ իբր աշխատանոց տրամադրած՝ սկսնակ ու չքաւոր ար–ուեստագէտներուն : Այնտեղ է, որ օրն ի բուն տքնած, ստեղծագործած են Մոտի–լիանի, Սութին, Շակալ եւ այսօր ան–ուանի ուրիշ նկարիչներ :

Մինչ ինքը կը խօսէր, մտիկ ընելով հանդերձ՝ մտադրամայն կը դիտէի զիս շրջապատող նկարները, լուռ վկաները մեր տեսակցութեան : Եւ իր արուեստը գնահատելով , ըսի .

— Կը տեսնեմ թէ ձեւապաշտ (փիկի–րաթիֆ) նկարիչ մըն էք: Ձեր «անկեն–դան բնութիւնները » հմայիչ երեւակա–յութեան մը դրոշմը կը կրեն : Ձեր «մեր–կերը», իրենց չարագրութեամբ որոշ ազ–նուականութիւն մը ունին: Անձնապէս զիս կը հմայեն ձեր գոյներու ընտրու–թիւնը եւ ներդաշնակ հակադրութիւնը :

= Գնահատական է ձեր խօսքը իմ ար–ուեստիս մասին: Կը կարծեմ թէ իմ նը–կարչութեանս տպաւորութիւնը ձեր վը–րայ, պէտք է վերագրել այն երկար ու խոր աշխատանքին զոր ես կը կատարեմ իմ նկարներս պատրաստելու համար :

Իր արուեստին վերաբերեալ, իմ հար–ցումիս տուած առաւելաբար արհեստա–գիտական պատասխանը՝ վկայութիւն մըն էր մարդուն համեստութեան : Կ՚ու–զէի որ անկաշկանդ խօսէր, աւելին ըսէր իր արուեստին մասին՝ ինքն իր բերնով :

— Ձեր այս կամ այն նկարին ինծի պատճառած հիացումին առջեւ, կը գո–հանաք պարզապէս ըսելով թէ այս մէկը Սպանիա՝ միւսը Միջերկրական երկնքի տակ շարադրած ու վրձինած էք: Զիս խորապէս տպաւորողը ձեր գործ ու կա–պոյտ գոյներուն թափանցիկ նրբերանգ–ներն են, որոնք աչք ու սիրտ կը փայփա–յեն: Ինչո՞ւ չվերագրել ձեր արուեստին, միջօրէական լոյսն ու գոյնը վերլուծելու եւ համադրելու ձեր վրձինին յատուկ ո–ճին :

Իր անձնական ձիրքերուն վրայ ըրած խորհրդածութիւններուս առջեւ, Փափազ շարունակեց միշտ լուռ մնալ: Խօսակցու–թիւնը փոխելով, կը հարցնեմ .

— Ձեր գործերը պարբերաբար կը ցու–ցադրե՞ք :

= Անշուշտ: Առաջին ցուցահանդէսս տեղի ունեցաւ 1954ին: Այնուհետեւ մաս–նակցած եմ զանազան խմբական ցուցա–հանդէսներու, որոնք Փարիզի նկարչա–կան կեանքին գլխաւորներէն են.— «Մա–յիսի» , « Աշնան », « Բաղդատականք », « Այսօրուան մեծերն ու երիտասարդնե–րը » որակումով ծանօթ ցուցահանդէս–ները : Փարիզի քաղաքապետութիւնը իմ նկարներէս գնած է 3 հատ, Պետութիւնը նոյնպէս 1 հատ: Զուիցերացի եւ Ամե–րիկացի նկարասէրներ գնած են իմ գոր–ծերէս որոշ թիւ մը: Շատ կ՚աշխատիմ իմ արուեստիս մէջ խորանալու եւ յա–ռաջդիմելու համար: Բազմաթիւ են ար–ուեստի անիմանալի կողմերը: Անոնց լու–ծումը՝ անվարան եւ ուժգին սիրոյ կը կարօտի: Երբ կը յաջողիմ զգացածս մեկ–նել եւ արտայայտել , կ՚օրհնեմ վրձինի արուեստը եւ անոր ինծի շնորհած ապ–րումները: Ամէն արուեստի նման , նը–կարչութեան մէջ ալ յաջողութիւնը եր–կար աշխատանքի եւ համբերութեան կը կարօտի : Ամենայն դէպս, արուեստա–գէտը իր արուեստէն կը դատուի եւ ոչ թէ անով շահած դրամէն: Ամբողջ ներ–աշխարհ մը բիւրեղացնող կաթիլ մը ինք–նատիպ գոյն՝ ամէն ինչ կ՚արժէ իրական նկարիչին համար :

Նկարիչ Փափազեանի շատ մը գործե–րուն մէջ, իր վրձինէն հոսած գոյներուն բազմերանգ կայլակներուն մէջ՝ ես տե–սայ այդ կաթիլը :

Յ. Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Գրիգոր, յետ այնքան տխուր գործե–...ու, սիրով աշխատեցաւ կրելու գիրքե–...ը : Քանի մը հատ թերթատեց ալ տես–...ելու համար թէ արդեօք պատկերա–...՞րդ են. հինգ հատ պատկերազարդ ...զքեր գտաւ: Մէկուն մէջ ամէն տեսակ ...ջատներ կային, ուրիշ մը լեցուն էր ...կարուած ծաղիկներով: Քահանային ...մբողջ դրատունը երեսուն մագաղաթա–...թղթ դրքերէ բաղկացած էր :

...կինը խոհանոցը կարդի դրաւ քիչ մը, ...հոն կ՚եփէր–. ոլոռ կ՚եփէր առանց մը–...ի, եւ ապուր՝ զարնուած հաւկիթով : ...Երկու պնակ կերակուր՝ ամբողջ գիւղի ...ի համար :

...ճաշէն վերջ՝ քահանան իր պարտէզին ...յցելութիւն մը տուաւ :

— Մեղուներուս չէ՞ն դպած արդեօք . եկուր Գրիգոր :

Միասին պարտէզ գացին, ուր փոքրիկ մատուռի մը ձեւով մեղուանոց մը կար: Անոր դուռն ալ խորտակուած էր, բայց քանի որ հոն նստարանէ, կրակարանէ ու սեղանիկէ մը զատ քանի մը երկայնաձեւ չիչեր եւ ապակեայ խողովակներ միայն կային՝ Թուրքերը չէին քանդած :

Շիշերը տարրալուծական փորձերու համար կը ծառայէին : Քահանան զրեթէ զարմացաւ որ հոն վնաս մը չէր եղած :

Նոյն պահուն կին մը մտաւ պարտէզի դռնէն՝ գոգնոցին մէջ մեռած մանկիկ մը բերելով , — մէկ տարեկանի երեւոյթ ունեցող մանկիկ մը: Կնոջ դէմքը լացէն կարմրցած էր :

— Յովհաննէսիկս է ...— ըսաւ, ու դարձեալ սկսաւ լալ :

— Կը թաղենք, — պատասխանեց քա–հանան, ու գլխարկը առաւ:

Գրիգոր խաչը առաւ ու անոնց առջեւէն ճամբայ ինկաւ :

— Պահեր էի զինքը, — կը պատմէր կինը լալով ,— վախէս ցորենի գուբին մէջ պահեր էի՝ անկողիններու մէջ: Ո–րովհետեւ դրացիին Օհանիկը այն ատեն կը սպաննէին: Մտածեցի թէ ես ալ պի–տի չկարենամ պահուըտիլ եթէ լալ սկը–սի : Հաւնոցին ետեւը պահուըտեցայ . բայց գտան զիս, հալածեցին , բայց ես փախայ : Գիշերը ետ ուզեցի դառնալ , բայց այն ատեն ուրիշ հեթանոս խումբի մը հանդիպեցանք : Բոլոր եղեղգնուտը տակն ու վրայ ըրին: Աստուած միայն գիտէ թէ զով սպաններ կամ զով տարեր են: Երբ վերջապէս ետ կրցայ դառնալ՝ Յովհաննէսիկս այսպէս գտայ : Ով Աստ–ուած , Աստուած, ինչո՞ւ առիր ինձմէ :

— Աստուծոյ մի հարցներ, — յանդի–մանեց զինքը քահանան, — Աստուած ը–րածը գիտէ, մինչդեռ դուն չես գիտեր :

— Բայց այն ատեն ինչո՞ւ ծնաւ, եթէ այսպէս պիտի մեռնէր :

— Մենք չենք գիտեր թէ ինչո՞ւ կը ծնանինք եւ ինչո՞ւ կը մեռնինք : Ալ մի խօսիր Աստուծոյ դէմ :

Գերեզմանիկը փորեց. Գրիգորն ալ բը–րիչով մը օգնեց իրեն :

Մայրը գոգնոցը հանեց ու անոր մէջ պատելով հողին տուաւ մանկիկը :

— Դեռ չէ, — կուլար հեղձամղձուկ , — դեռ չէ :

Խոտեր ու ծաղիկներ փրցուց ու ցանեց որդիին վրայ. ու կուլար, կ՚ողբար :

— Վա՛յ, որ հողին պէտք է տամ քեզ: Ալ պիտի չդրկես զիս թաթիկներովդ : Ալ պիտի չըսես ինծի. Մայրիկ : Վա՛յ, այդ կարմիր վարդիկները թօշնեցան այտիկիդ վրայ: Վա՛յ , որ ոսկեգոյն մազերդ ալ պիտի չկարենամ շոյել :

Ու քահանային դարձաւ .

— Ախ, ինչ գեղեցիկ աչուկներ ունէր. այնպէս չէ՞. գեղեցիկ զորշ աչուկներ : Ինչ անուշիկ կը նայէր: Վա՛յ , սիրունիկ հոգիս, ալ ընաւ ինծի պիտի չնայիս :

Մինչ այն՝ քահանան հողով պատեց ու կոյտ բարձրացուց մարմնին վրայ, չորս կողմը բահով ծեծեց. ապա գերեզմանա–տան եզերքէն կտրեց ուժով ճիւղ մը թանթրուենիէն , խաչաձեւ ճիւղ մը՝ ու հողակոյտի գլխու կողմէն գետին մխեց .

— Ա՛խ, Աստուած ինչո՞ւ առաւ քեզ , սիրունիկս, — կուլար կինը.— ինչէ՞ն աւելի պէտք ես իրեն: — Ու գերեզմա–նին վրայ ինկաւ :

— Որովհետեւ նա աւելի խնամք կրնայ տանիլ անոր՝ քան դուն,— ըսաւ քահա–նան քիչ մը սրտնեղած: Հողը մաքրելով բահին վրայէն՝ ուսը նետեց ու շարունա–կեց աւելի մեղմաձայն .

— Ոմանք առաջ կ՚երթան ու կը սպա–սեն անոնց՝ որոնք դեռ ընելիք ունին այս երկրիս վրայ : Երբեմն որդին առաջ կ՚երթայ, երբեմն ալ ծնողքը: Բայց Ա–րարիչը այնպէս մը կը կարգադրէ՝ որ աստղերէն վեր գացողը՝ մէկը ունենայ իրեն սպասող հոն : Եկուր :

Կինը սակայն դեռ հոն մնաց :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

«Հայաստանի Սուրբ» կոմիտէն կը հաղորդէ որ հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին Բոցը, այս Ուրբաթ ժամը 18ին: Համախմբում՝ ժամը 17·30-ին, էթուալի հրապարակին ստորերկր - եայ անցքին առջեւ: Այս արարողութիւ - նը կ'ոգեկոչէ ի մէջ այլոց Շամփանեըի, Սոմի եւ Արարայի ճակատամարտները ո-րոնց մասնակցած են Հայերը:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷ

Նախաձեռնութեամբ Հ· Ց· Դ· Նոր Սե-րունդի Դրօ *մասնաճիւղին :*

Այս Չորեքշաբթի, ժամը 20·30ին, իր սրահին մէջ: Կը դասախօսէ՝

ԸՆԿ· ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ· Ց· Դ· Տէսինի կո-միտէի կողմէ :

Այս Հինգշաբթի ժամը 20·30ին , Հ· Ց· Դ· Տան սրահը :

Կը դասախօսէ՝

ԸՆԿ· ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

Կը հրաւիրուի Տէսինի հասարակութիւ-նը անխտիր :

Մուտքը ազատ է :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե·ի շքեղ սրահներուն մէջ Հոկտեմբեր 25ին , ժամը 16էն 24 :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մեծաքանակի պոնեթրիի *մը մէջ աշ - խատելու համար կ'ուզուի երիտասարդ մը, որ կարող ըլլայ գիտնալ : Դիմել՝*

MUTEVELIAN
58, Rue de Cléry, PARIS (2e)

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սա - կաւթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյա - պաղ Վարժարանի Տեսչութեան :

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 *տարեշրջանի արձանա - գրութիւնները բաց են : Անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց աղջիկ - ները այժմէն պէտք է դիմեն Հաս - տատութեան տնօրէնութեան :*

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը կը վերարացուի Սեպտեմբեր 21ին, *Երկուշաբթի առաւօտ :*

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեց-ւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 27ին , Կիրակի եկեղեցւոյս Տօնին առթիւ աւանդական մատաղօրհ - նութիւն պիտի կատարուի : Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին նիւթապէս մասնակ-ցիլ, թող հաճին իրենց նուէրները ղրկել Պ· Ա· Մարտիրոսեանի, 27պիս, Րիւ Սէն ժիւսթ, Առնուվիլ :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, (13 Սեպտեմբեր), Խաչ-վերաց եւ տօն ժողովրդապետական եկե-ղեցւոյ: Ժամերգութիւն ժամը 10ին : Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

Պիտի պատարագէ Հ· ՅԱԿՈԲ Վ· ՉԱՆ-ԹԱՅԵԱՆ :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ· Ց· Դ· «Փոթորիկ» խումբին ժողովը, այս Չորեքշաբթի, (16 *Սեպտեմբեր) , ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւո - րիչ է :*

ՏԷՍԻՆ.— Հ· Ց· Դ· Տէսինի կոմիտէն անդամական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (19 *Սեպտ·) ժամը 20·30ին: Կարեւոր օրա - կարգ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :*

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ , ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս· ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ , ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

—*—

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝	Շրջանակով
200 Ն· Ֆ·	300 Ն· Ֆ·

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր·
Ժ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր·
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր·
	Յարալէզներու Դաւաջանութիւնը	7 ֆր·
Մ· ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*բանաստեղծ.*)	10 ֆր·
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 ֆր·

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորները ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր	100 ֆր·
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր	15 ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք	7 ֆր·
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա· հատոր	10 ֆր·
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր	39 ֆր·
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը	10 ֆր·
Ա· Գ· ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն	10 ֆր·
Մ· Գ· ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ	15 ֆր·
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ ,3 հատ,· հատորը	15 ֆր·
ԱԼ· ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ	15 ֆր·
Ա· Բ· ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր	35 ֆր·
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան	20 ֆր·
Գ· Խ· ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան	5 ֆր·
Հ· ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն	7 ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ , Երկերի ժողովածու , 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա - կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու-թիւն: Նորոյթ խղանցներ, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք *— ծածկոցներ. —*

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 80 Ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 15 SEPTEMBRE 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ԽԷ· ՏԱՐԻ — Թիւ 10109 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — No 10.109

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

(Բ· եւ վերջին մաս)

...երկրորդ շրջանի վերատեսուչ Հոֆֆը, ...բարձրագոյն դրան կողմից պարդեւա-...ւած էր կրելու Պէյ տիտղոսը, Վան ...1914 Թուականի Օգոստոս 4ին, ...ի հետեւանս Համաշխարհային Ա· ...պատերազմի բռնկման, Ցուլիս 22ից ...ած իթթիհատական կառավարութիւ-...նը՝ երկրում սէֆէրպէրլիք = զօրա-...ժողով էր յայտարարել : Ողջ Վասպուրա-...կանը այդ օրերին ընկղմուած էր Թրքա-...կան զօրաշարժի յորձանքների մէջ: ...մայրաքաղաքի մէջ էինք բոլորս թէ ...գաւառում եւ թէ շրջաններում :

...Վանի կուսակալ Թահսին պէյը որ Իթ-...թիհատի աչքառու գործիչներէն մէկն էր, ...վերատեսուչ Հոֆֆին եւ իր հետեւորդնե-...րին ծայր աստիճան անշուք ընդունելու-...թիւն միայն ցոյց տուեց : Քաղաքից կէս ...ժամաչափ հեռու Աւանց գիւղի մօտա-...կայքում կուսակալի կողմից Հոֆֆին ըն-...դունելու վայրի Թարգման Արմենակ է-...ֆենդին, մի երկու աննշան պաշտօնեա-...ների հետ մէկտեղ :

...Ընդունելութեան ներկայ էին բազմա-...թիւ Հայեր քաղաքից եւ շրջակայ ար-...ուարձան գիւղերից, — Վանի Հայոց ա-...ռաջնորդ Եղնիկ Ծ· վրդ· Ներկայացուցա-...(*), քաղաքական եւ կրօնական ժո-...ղովների անդամներ : Նաեւ Վռամեանը, ...Օսմանեան երեսփոխանական ժո-...ղովի ընտրեալ անդամ :

...կառավարութեան ցուցադրած այս ...արհամարհանքը տեսնելով, ...բարձր կոչման ոչ վայել ընդունելու-...թիւնից վիրաւորուած, Հոֆֆ պէյը ըղ-...ձացել տուաւ այն Հայոց առաջնորդ-...ին : Հոֆֆը կանգ չառեց Վանում, այլ ...անցնելով կուսակալին, չառ չապ...տակ եւ իր հետեւորդներով, ...Արեւ հեռացաւ Արտամետ ծովահայ-...եան ամարանոց գիւղի Ամերիկեան Մի-...սիոնարների շէնքը : Այստեղից Հոֆֆ ...կուսակալ Թահսին պէյին ուղղեց ...պաշտօնական նամակ, յայտնելով միա-...ժամանակ, որ ինքը Օգոստոս 9ին պաշ-...տօնապէս քաղաք իջնելու է : Սա մի տե-...սակ նկատողութիւն – ցուցմունք էր ...կարգը զանց առնող կուսակա-...լին ուղղուած :

...ի հետեւանս Հոֆֆ պէյի երկրորդին, ...նշանակուած օրը քաղաք իջաւ, կու-...սակալը հանդիսաւոր ընդունելութիւն ...կատարեց : Նրան դիմաւորեցին Վալին, ...բարձրաստիճան պաշտօնեաները : Պատ-...ուի կանգնած էր մի վաշտ զօրք եւ իր հր-...ամանատարը :

...Այդ հանդիսադրութեան ներկայ էին մի ...քանի հազար մարդիկ, Թուրք եւ Հայ ե-...րկիրներից շատ շատեր :

...Վռամեանի սարայից Հոֆֆ պէյը ...պաշտօնական այցելութիւն տուաւ ռու-...սական, անգլիական, ֆրանսիական, ի-...տալական եւ պարսկական հիւպատոսա-...րաններին, որից յետոյ իր շքախմբով ի-...ջաւ Վան քաղաքամէջ, այցելեց Հայոց ...Առաջնորդարանը :

...Առաջնորդարանի առջեւ տարածուող ...ընդարձակ հրապարակը եւ կողմնակի ...փողոցները խճողուած էին բազմահազար ...մարդկանց հասարակութեամբ :

...Ժողովրդային ծովածաւալ բազմու-...թիւնը մեծ ովացիաներով դիմաւորեց

(*) Վերոյիշեալը Մեծի Տանն Ախթա-...մարայ Կաթողիկոսարանի երիտասարդ ...վարդապետներից էր, որ Պոլսոյ Հայոց ...Պատրիարքարանի կարգադրութեամբ վա-...րում էր Վանայ Թեմի Առաջնորդական ...Տեղապահի պաշտօնը : ...Վախճանուեց 1962ին, Երուսաղէմում :

այցելու հիւրին : Ողեւորութիւնը գլխիւ էր :

Ուռաննե՜ր եւ ծափեր անվերջ : Առաջնորդարանում մեծ հիւրին ընդունեցին Թեմակալ Առաջնորդը, քաղաքական եւ կրօնական ժողովների կազմերը եւ ուրիշ հրաւիրեալներ : Այնտեղ ներկայ էին նաեւ Երեսփոխան Վռամեան, Վանի Իշխան եւ մի քանի այլ պատասխանատու գործիչներ :

Հոֆֆ պէյ եւ իր հետեւորդները հեռացան ովացիաների, բացականչութիւնների եւ ծափերի տարափների տակ, ծիծաղկոտ դէմքերով :

Իբրեւ ներկաներից մէկը, մինչ վառ տպաւորութեան տակ՝ պայծառօրէն կը յիշեմ այդ քաղցր ու փաղանգուն պահերը, ինչպէս հայրենի քանդակներ :

Մեր ժողովրդի ցուցաբերած այս ջերմ ընդունելութիւնները Հոֆֆ պէյին՝ բոլոպէյին որ մէկ առիթով խօսել էր Վռամպէյին որ մէկ առիթով խօսել էր Վռամեանի հետ եւ ակնարկել Առաջնորդ Եղնիկ Ծ· Վարդապետին, Մէջլիսի Իտարէի ժողովում :

Հոֆֆ պէյը հազիւ 12 օր մնաց Վանում, Արտամետի իր բնակավայրում :

1914 Օգոստոս 16ին ներքին գործոց նախարար Թալէաթ փաշայից ստացուած հեռագիրը Հոֆֆ պէյին, ծանուցանում էր·

« Ի նկատի ունենալով համեւրոպական պատերազմը եւ զօրահաւաքը մեր երկրում, առայժմ բարենորոգումների գործադրումը առկախւում է, ուստի բարեհաճեցէք անյապաղ վերադառնալ Պոլիս» :

Հոֆֆ պէյը ենթարկուելով Բ· Դռնից եկած այս հեռագրին, երկու օր վերջ, առանց հրաժեշտ տալու կուսակալին, Փաւաշ – Կարճկանի ճամբով վերադարձաւ Պոլիս :

Դեռ խանձարուրի մէջ հայկական նոր բարենորոգումները իրենց ցուրտ եւ անփառունակ ճակատագրին յանդեցին :

Յաջորդ տարին, 1915ին, այն ենթարկուեց Արեւմտահայութեան ցեղասպան ճակատագրին, երբ Արեւմտահայութիւնը ի սպառ սրուեց զրկուեց մայր հողից : Մայր հայրենիքի կէսից աւելի երկրամասով :

Խողխողուած բարենորոգումների յիշատակները կորան անհետ : Նրա փոխարէն յառնեց Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարաբանութիւնը եւ նրա պետականութեան գոյառումը Հայկական Հանրապետական կառոյցով :

Ծառայենք այդ յաւիտենական գաղափարախօսութեան :

Հ· ԿՈՍՈՅԵԱՆ

ԱՏՏԻՍ ԱՊԱՊԱՅԻ
ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ
ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Արեւելեան Ուղղափառ եկեղեցիներու համագումարը որ տեղի պիտի ունենար Հոկտեմբերին յետաձգուած է Յունուար 18ին :

Լիբանանի Եթովպիոյ ընդհ· հիւպատոսը յատուկ նամակով ուղղուած Խորէն Ա· Կաթողիկոսին կը հաղորդէ այս որոշումը զոր իրեն հեռագրած է Եթովպիոյ արտաքին նախարարութիւնը որպէսզի հաղորդէ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին :

ՊԱԼԸՄԵԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅ
ՆԵՐՈՒՄ ՍՏԱՑԱԾ Է

Քանի մը շաբաթ առաջ արձագանգ հանդիսացած էինք Պոլսոյ թերթերուն հրատարակած պաշտօնական հաղորդագրութեան : Այդ հաղորդագրութեամբ Պոլսոյ Պատրիարքը փիլոնազուրկ կ'ընէր Պալըմեան քհնյ·ն «լուրջ կարգապահական զանցառութեան մէջ գտնուած ըլլալուն համար » : Այս մասին որեւէ մանրամասնութիւն չէր հրատարակուած : Ըստ մեր առած տեղեկութեանց, Պալըմեան քհնյ· արտօնութիւն առած էր Շնորհք պատրիարքէն Պրուսայի ջուրերը երթալու, առողջական պատճառներով եւ իրականին մէջ Մուշ գացած էր — առանց հրամանի — պեղումներ կատարած Ս· Կարապետի մէջ :

Քահանան զղջման գիր մը ստորագրած ըլլալով, Պատրիարքը ներում շնորհած է եւ Պալըմեան քահանայ կրկին սկսած է իր կրօնական պաշտօնը կատարել — առաջին պատարագը մատուցած է Պէյօղլուի Ս· Երրորդութեան եկեղեցին :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԹԷ ՅՈՅՆԵՒԹՈՒՐՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԾԱԳԻ...
ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ ՊԻՏԻ ՉՄԻՋԱՄՏԷ

Կիպրոսի Թուրքերը սովի սպառնալիքով կ'ապրէին շաբաթներէ ի վեր, Քոքինայի շրջանը ուր պաշարուած են : Այս կացութիւն է որ շատ յուզած է Ապահովութեան Խորհուրդը եւ միջազգային կազմակերպութիւնները որոնք նոյն յուզումը չունէին երբ Թուրքերը սովի, հալածանքի եւ աքսորի կ'ենթարկէին միլիոնը անցնող քրիստոնեայ բազմութիւն մը, անապատներուն մէջ, ջարդելով անխնայ կին, երախայ, ու ծեր : Բայց օրուան ամէնէն մեծ ողբերգութիւնն է Քոքինայի Թուրքերուն անօթութիւնը : Մինչ Անգարա կ'որոշէր ցամաքահանում կատարել իրենց պաշարուած հայրենակիցներուն պարէնաւորումը ապահովելու համար : Առաջին առթիւ Մակարիոս Արք· դէմ եղած է Թրքական այս որոշումին, բայց ի վերջոյ տեղի տուած է պայմանաւ որ ցամաքահանումը ուղղակի Քոքինա չկատարուի : «Տրամադիր եմ արտօնելու ուտեստեղէնի մուտքը Քոքինա եւ նոյնիսկ ընդունելու Թուրք կառավարութեան օգնութիւնը այդ ուղղութեամբ » յայտարարած է Մակարիոս Արք· : Նախագահը այս յայտարարութիւնը բրած է Միջազգային – Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչներուն : Իսկ միջազգային ուժերու հրամանատարը «գայթակղեցուցիչ» գտած է այն պայմանները որոնց մէջ կ'ապրին պաշարուած գիւղին 1500 կիպրացի Թուրքերը: Համաճարակի ալ վախ, ըստ Ու Թանի տեղեկագրին :

Նիւ Եորքի մէջ թէեւ, տարբեր մթնոլորտ կը տիրէր :

Մակարիոսի վիջումը ցարդ ծանօթ չէր եւ հիմնուելով արտաքին նախարարին յայտարարութեան վրայ, ուր բսած էր թէ Թրքական պարէնաւորում մը յարձակում կը նկատէ, Ապահովութեան Խորհուրդը մտահոգ էր :

Ուաշինկթընի մէջ կ'ըսուի թէ ամերիկեան 6րդ Նաւատորմը պիտի չմիջամտէ յոյնեւթուրք պատերազմի մը պարագային, թէեւ ամերիկեան շրջանակները ժամէ ժամ աւելի մտահոգ են ի տես Կիպրոսի վիճակին :

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ, կը շեշտուի թէ որեւէ զինեալ բախում Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ աղէտ մը կ'ըլլայ երկու երկիրներուն համար եւ լուծում ալ չէ Կիպրոսի համար :

× Կիպրական պատուիրակութիւնը Մոսկուա հասած է :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՅԿՈՆԻ մասին որեւէ ստոյգ լուր կարելի չէ տալ, տրուած ըլլալով որ ժամէ ժամ ամէն բան կը փոխուի: Երկուշաբթի առաւօտ ֆրանսական մամուլը կը հաղորդէր թէ Զօր· Քանի ընդդիմադիրները ձեռք առած են իշխանութիւնը եւ քշած Քանը: Այս նոր պետական հարուածին մասին, առանձին յօդուած մը կը հրատարակէր Ֆիկարօ, մինչ նոյն ժամուն ամէն բան փոխուած էր Սայկոնի մէջ եւ Զօր· Քան կրկին իշխանութեան գլուխ կ'անցնէր: Այս էր կացութիւնը Երկուշաբթի առաւօտ, բայց ժամէ ժամ նոր փոփոխութիւններ անկարելի չեն :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, ֆրանսական պատուիրակութիւն մը ընդունելով, Անաստաս Միկոյեան յայտարարած է որ եթէ Ֆրանսա Անգլիայէն օրինակ առնէր երկար վարկեր բանալով Խորհ· Միութեան, աւելի շատ ապսպրանք կ'ունենար Խորհ· Միութենէն.— « Մեր առեւտրականները բոլոր միւսներուն կը նմանին, իրենց ապսպրանքը կ'ընեն հոն ուր աւելի շահեկան է» : Խորհրդային Միութեան նախագահը ջատագոված է ասիական հարաւարեւելքի ֆրանսական քաղաքականութիւնը, բայց ցաւ յայտնած որ Փարիզ եւ Մոսկուա համաձայն չըլլան Գերմանիոյ հետ հաշտութեան դաշինքին մասին :

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ արաբական ժողովը վերջ գտած է առջի օր: Այս առթիւ հրատարակուած միացեալ զեկոյցը կը դատապարտէ «աշխարհակալ ուժերուն վերջին ցոյցերը եւ ուժի գործածութիւնը միջազգային տարակարծութիւնները լուծելու համար» : Այս պարբերութիւնը Թուրքիոյ կը վերաբերի այն ռմբակոծութեանց համար զորս կատարեց Կիպրոսի վրայ: Զեկոյցը կը շեշտէ նաեւ թէ «Արաբ ղեկավարները որոշած են պայքարիլ բրիտանական աշխարհակալութեան դէմ» : Անորոշ խօսքերով կ'ակնարկուի Արաբներու վճռականութեան Յորդանանի ջուրերու ընթացքը փոխելու :

ՓՐԱՒՏԱ թղթակցութիւն մը հրատարակած է Թոքիայէն որ կը յայտարարէ թէ համայնավար Չինաստանը հինգ հարիւր միլիոն տոլար կը շահի տարեկան աֆիոնի առուծախէն: Խորհրդային օրաթերթը կ'աւելցնէ թէ այդ առուծախը կը կատարուի գլխաւորաբար Միացեալ Նահանգներու հետ :

ԻՏԱԼԻՈՅ Տէմօ – Քրիսթիանի կուսակցութեան համագումարը բացուած է: Օրակարգի գլխաւոր հարցերն են՝ Մէնեի յաջորդութիւնը եւ համայնավար ռազմավարութիւնը :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ սպայակոյտին պետը Փարիզ հասած է առջի օր: Իր երկիրը կ'ուզէ զարկ տալ զինուորական ուժին մանաւանդ արաբական վեհաժողովէն ետք :

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ դիւանագէտ մը, որ Մոսկուա գացած էր քննելու համար գերմանական դեսպանատան մէջ զետեղուած գաղտնի միքրոները Մոսկուայի կողմէ, յարձակումի ենթարկուած է խորհրդային գաղտնի սպասարկութեանց կողմէ: Մուբ-արտ կազով սահեղ մը ըստացած է պատարագի մը ընթացքին, Մոսկուայէն 70 քիլոմեթր հեռու հին վանքի մը մէջ: Գէշ պայմաններու մէջ Պոն փոխադրուած է եւ կեանքը վտանգի մէջ է: Պոնի եւ Մոսկուայի յարաբերութիւնները լարուած են, բայց հաւանական չէ որ Խրուշչեւի Պոն այցելութիւնը խնդրոյ առարկայ ըլլայ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Բ.

Ահա քանի մը յատկանշական օրինակներ :

Հայոց աւանդական առաջին քարագործ վարպետը եւ քանդակագործը Տորքն է : Մովսէս Խորենացիի վկայութեամբ Հին Հայաստանի մէջ տարածուած էր առասպելական աւանդութիւն մը, ուր երգելով պատմուած է, թէ ինչպէս Տորք եղունգներով արծիւներ փորագրած է ապառաժներէն կտրուած որձաքարերուն վրայ :

« Երգէին նմա բուռն հարկանել զոր – ձաքար վիմաց ձեռօք ուր ոչ գոյր գեղութիւն, եւ ճեղքել ըստ կամաց մեծ եւ փոքր, եւ քերել եղնգամբն եւ կազմել որպէս տախտակ, եւ գրել նոյնպէս եղնգամբք իւրովք արծուիս եւ այլս այսպիսիս » :

Հնագէտներու կարծիքով Խորենացիի բերած այս առասպելական երգ – աւանդութիւնը կը պարունակէ քարէ դարու շրջանը բնորոշող տարրեր :

Դժուար է ըսել, թէ որքա՞ն ճիշդ է այս վարկածը: Այնուամենայնիւ Տորքի առասպելական աւանդութիւնը կուգայ վաղնջական դարերու խորէն եւ կապուած է հայ ժողովուրդի կազմին մէջ մըտած Հայաստանի նախաբնիկ ցեղերէն մէկուն (Խեթեր, հայասներ եւայլն) հընագոյն պանթէոնին հետ: Այս պարագային մեզի համար ամէնէն կարեւորը այն յիշատակութիւնն է, ըստ որու Տորք որձաքարերու վրայ եղունգներով արծիւներ փորագրած է: Թանկարժէք պատմական վկայութիւն մըն է, որ ցոյց կուտայ ոչ միայն քարարուեստին շատ խոր արմատները Հայաստանի մէջ, այլեւ անուղղակի կերպով կ'ակնարկէ նոյն այդ արուեստին խիստ նախնական մակարդակին, երբ մարդոց համար ստեղծագործութեան հիմնական առարկը անմշակ քարն էր միայն, իսկ գործիքն ալ մարդկային անզէն ձեռքը:

Արարատեան դաշտէն դէպի Կարին գացող մեծ ճամբուն, հոն ուր Արաքսը եւ Մուրցը իրարու կը խառնուին, Վերին Բասենի մօտ կայ մեծ կամուրջ մը, որ ծանօթ է «Հովիւի կամուրջ» անունով : Հիմնադրուած, տակաւին նախաքրիստոնէական շրջանէն, այս կամուրջը հիմնովին վերակառուցուած է միջին դարերուն եւ աչքի զարկած է ոչ միայն իր առեւտրական եւ ռազմական կարեւորութեամբ, այլեւ իր գեղարուեստական ու անուրանալի արժանիքներով :

Աւանդութիւնը կ'ըսէ, թէ այս կամուրջը շինելու բազմաթիւ փորձեր կատարած են տեղւոյն բնակիչները, բայց Արաքս գետը, որ սաստիկ սրնթաց է այս վայրին մէջ, իր «բռնութեամբ» քար ու քանդ բրած է կամուրջը : Անկէ ետք, ճարտար հովիւ մը յանձն կ'առնէ գետեղել կամուրջի հիմին առաջին քարը: Կ'ըսեն, թէ ան այնպիսի հմտութեամբ կը գետեղէ, որ, այնուհետեւ, կամուրջը կը դիմագրաւէ Արաքսի ջուրերուն զօրաւոր յորձանքը եւ անշարժ կը մնայ եւ կը ստանայ «Հովիւի կամուրջ» անունը :

Ըստ պատմական աղբիւրներու, այս կամուրջը ճարտարապետական հոյակապ կամուրջ մը եղած է, որուն իրականացումը գլուխ ելած է մեծ ծախքերու եւ մեծ ջանքերու գինով: Անոր մասին տեղ մը ըսուած է, որ «Այս գեղեցիկ կամուրջը շինուած է Արաքս գետին վրայ եւ կը պահպանուի եօթը քարէ գեղեցիկ կամարներով»: Ուրիշ տեղ մը յիշատակուած է, որ ան բաղկացած է «Համակ ի սպիտակ եւ գորշագոյն որձաքարէ, յորս նշմարին եւ գիծք քանդակեալք առ նշանակէ ինչ: Արդարեւ ճարտար եւ ամուր շինուած, որոյ դղէմ կալեալ է այնքան բուռն բախման ալեաց դարս յոլովս»:

Վերոյիշեալ վկայութիւնները բաղդատելով ժողովրդական աւանդութեան բովանդակութեան հետ, կը տեսնենք, որ հոս իրենց վիպական ձեւը գտած են այս կամուրջին շինութեան հետ կապ ունեցող իրական դժուարութիւնները :

Մշակութային մեծ դերով, գեղարուեստական բարձր յատկանիշներով, շրջապատի լեռնային բնանկարին հետ ունեցած ճարտարապետական գեղեցիկ միասնութեամբ հայ ժողովուրդին վրայ ժամանակին մեծ ազդեցութիւն գործած է Տաթեւի հռչակաւոր վանք – համալսարանը (շարժական գաւազանասիւնին հետ միասին), նիւթ հայթայթելով բազմաթիւ ու բազմազան բանաւոր աւանդութիւններու :

Ժողովրդական աւանդութեամբ մը, երբ ճարտարապետը կը շինէ, կ'աւարտէ Տաթեւի վանքը եւ կը հանի գմբէթի ծայրը, վերէն կը նշմարէ ձորին սարսափելի խորութիւնը, վախէն՝ թեւեր կը խնդրէ Աստուծմէ, որպէսզի թռի, իջնէ ձորին միւս կողմը: Եւ Աստուած լսելով ճարտարապետին խնդրանքը թեւեր կու տայ (տայ – թեւ) անոր: Ճարտարապետը կը թռի, կ'երթայ հեռու աշխարհներ : Անոր բացակայութեան պատճառով ոչ ոք կ'ըմբռնէ, թէ ի՞նչպէս պէտք է հանել այն գերանները, որոնց վրայ շինուած էր վանքին կամարակապ կտուրը: Կ'երթան վարպետին ետեւէն: Երկար փնտռտուքէ ետք վերջապէս կը գտնեն զինքը հեռաւոր երկրի մը մէջ եւ տեղեկանալով գաղտնիքին, կուգան՝ վանքին գերանները կը քակեն եւ անունը կը դնեն Տաթեւ :

Ուրիշ աւանդութեամբ մը, Տաթեւի վանքը կը սկսի շինել անուանի վարպետ մը: Կրօնաւոր մըն ալ վանքին համար կ'որոշէ ջուր բերել: Երկուքը գրաւ կու գան, թէ իրենցմէ ով ամէնէն առաջ պիտի վերջացնէ իր գործը: Վարպետը իր աշակերտներուն, կրօնաւորն ալ իր գաւակին հետ եռանդով գործի կը լծուին : Կրօնաւորը առուն փորած ատեն կը հանդիպի մեծ քարի մը, որ անկարելի կ'ըլլայ տեղէն հանել : Կ'աղօթէ եւ քարը ինք իրեն կտոր կտոր կ'ըլլայ: Կը շարունակէ աշխատանքը, բայց հիմա ալ կը կենայ մեծ փոսի մը առջեւ : Ի՞նչ ընել: Տեսնելով, որ վարպետը արդէն կ'աւարտէ իր գործը, կրօնաւորը կ'որոշէ խաբել վարպետը: Վիհին հակառակ կողմէն կը կախէ մեծ սաւան մը, որ հովէն ծածանելով ալիքաձեւ, հեռուէն թափող ջուրի պատրանք կը ստեղծէ: Վանքի գմբէթին վերջին քարը դնելու ատեն վարպետը յանկարծ կը տեսնէ այդ բանը եւ կարծելով, թէ կորսնցուցած է գրաւը, ինքզինք վար կը նետէ գմբէթէն: Վարպետը կը թաղեն ինկած տեղը, վանքին մօտ, ուր մինչեւ այսօր ալ ցոյց կուտան անոր գերեզմանը :

Տաթեւի յայտնի գաւազանասիւնին մասին ալ կը պատմեն, թէ, երբ թէ, Լենկ-Թիմուր ուզած է արմատախիլ ընել: Անոր հրամանով լծած են տասը զոյգ գոմէշ, գութանին փոկով սիւնը կապած են լուծերուն եւ ստիպած են գոմէշներուն քաշել : Հակառակ բոլոր ջանքերուն, սիւնը մնացած է անշարժ. գութանին փոկը կտրուած է, եւ գոմէշները գահավիժելով ձորը, ջարդ ու փշուր եղած են : Կ'ըսեն, թէ Լենկ – Թիմուր տեսնելով, որ միայն այս սիւնը անսասան կը մնայ իր աւերիչ կամքին առջեւ, ձգած հեռացած է :

Այս աւանդութիւններուն մէջ կան իրականութիւններ եւ շինծու պատմութիւններ :

Իրական հիմքեր ունին Տաթեւի բարձր դիրքին, ձորաբերան գտնուելուն, գաւազանասիւնին ամրութեան վերաբերեալ տեղեկութիւնը եւ Լենկ – Թիմուրի Սիւնիք գտնուելու պարագան : Ասոնք կը հաստատուին ականատես եւ ժամանակակից պատմագիրներու համապատասխան գրաւոր վկայութիւններով :

Վիպական – առասպելական են Տաթեւի վանքի անանուն վարպետին՝ Աստուծոյ տուած թեւերով երկնասլաց գմբէթին վրայէն թռչելու, գաւազանասիւնը գոմէշներուն միջոցաւ տեղահան ընելու պատմութիւնները, քահանային աղօթքով առուի ճամբան գոցող մեծ քարին կտոր-կտոր ըլլալու պարագան, Տաթեւի վանքը շինող եւ վանքին համար առու փորող քահանային գրաւը, քահանային վարպետը խաբելու եւ ասոր անձնասպանութեան պատմութիւնները, ինչպէս նաեւ Տաթեւի անունին ծագումը ճշդող բացատրութիւնը, որ ժողովրդական ստուգաբանութիւն մըն է միայն :

Իրական – պատմականի եւ վիպական – առասպելականի այս աւանդավէպին մէջ ժողովուրդը կրցած է պատկերացնել Տաթեւի վանքին եւ գաւազանասիւնին ճարտարապետական վեհութիւնն ու ամրութիւնը, բարձրութիւնն ու անխորտակելիութիւնը : Միեւնոյն ատեն հայ մարդուն եւ օտար բռնակալին տարբերութիւնները, առաջինին ազնուութիւնն ու ուժը, շնորհքն ու հնարամտութիւնը եւ վերջինին չարութիւնը եւ բռնակալութիւնը, խորամանկութիւնը եւ գաժանութիւնը :

ԱՐԱՄ ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

(2 Շար.)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՂԵՏԱԲԵՐ ՏԱՐԻԻՆ

Զ.

Պաղտատի երկաթուղիին շինութիւնն ալ մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ : Գերմանիա 1903էն ի վեր կը շարունակէ երկաթուղին երկարել Փոքր Ասիոյ մէջ: 1905ին Անգլիա կը յայտնէ թէ գիծը երկարելու չէ մինչեւ Պարսից ծոց: Գերմանիա կ'ընդունի առաջարկը, պայմանով որ Անգլիա խոստանայ չէզոք մնալ ցամաքային պատերազմի մը պարագային: 1910ին գերման – թուրք բանակցութիւններ կը կատարուին գծին ճիւղաւորման դէպի արեւելեան նահանգները եւ Պարսկաստան: Ռուսերն ալ կը մտահոգուին այս անգամ: Ցարն ու Վիլհելմ կայսր Փոցտամի մէջ կը համաձայնին գծին դէպի Պարսկաստան երկարումին : Երկու կայսրութիւնները տնտեսական եւ քաղաքական շահերը պիտի մերձեցնէին : Գերմանիա կ'աշխատէր բաժնել Ռուսիան Ֆրանսայէն : Սոյն տեսակցութիւնը մտահոգեց Փարիզ եւ Վիէննա: Ռուսիոյ հետ մերձեցումը կը տկարացնէր գերման – աւստրիական զինակցութիւնը : Գերմանիա կը փորձէր նաեւ ֆրանքօ – անգլիական համաձայնութեան զօրութիւնը : Ռուսիա կը հրաժարի Փոցտամի համաձայնութենէն, Փարիզ եւ Վիէննա կը հանդարտին : Գերմանիա կ'ընդունի Պաղտատ – Պասրա գիծը թողուլ Անգլիոյ առանց պայմանի : 1911ին Անգլիա կը թոյլատրէ անգլիական ելեւմտական շրջանակներու մասնակցութիւնը երկաթուղիի շինութեան : Ֆրանսա կը հետեւի Անգլիոյ 1913ին Երկու մեծ պետութիւնները կ'ընդունին գերման տնտեսական ծաւալումը երկաթուղիի թափանցումով: Փոքր Ասիան երկու պետութեանց ագարակն էր, Գերմանիա ալ իր բաժինն ունենալու էր ագարակի շահագործումէն :

72 ընկերութիւններ արտօնութիւններ ունէին Փոքր Ասիոյ մէջ, անգլիական, ֆրանսական պելժիկան, գերմանական: 1881էն ի վեր Հանրային Պարտքի վարչութիւնը անգլիացի եւ ֆրանսացի մասնագէտներու ձեռքն էր : Հանրային

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՈՒ ՁԱՒԱԿԸ

— Բայց անհրաժե՞շտ է Նիս երթալ, ըսաւ Արուսեակ խնդալով, Վենետիկի օդըն ալ շատ աղէկ եկաւ ինծի. ի՞նչպէս կ'ըլլայ եթէ ձմեռը հոս անցընենք :

— Աղջիկս, հոս խոնաւ է, կծու ցուրտ ալ կ'ըլլայ ըսին վարդապետները. մենք ցուրտէն ու խոնաւութենէն կը փախչինք արդէն :

— Բայց ես շատ լաւ կը զգամ հոս ինքզինքս :

Տիրան էֆէնտի բան մը չըսաւ. Արուսեակի աչքերէն կը գուշակէր թէ անոր սրտին մէջ յուզում մը կար եւ թէ կարեւոր ըսելիք մը ունէր:

— Եւ յետոյ, ըսաւ Արուսեակ, օդէն աւելի արդեօք առողջութեան վրայ չա՞զդեր սրտի գոհունակութիւնը :

Տիրան էֆէնտի իր խոշոր ու գթափայլ աչքերը յառեց Արուսեակի երեսը: Աղջիկը ինքն իր վրայ ճիգ մը կ'ընէր. դէմքին յանկարծական կարմրութենէն յայտնի կ'ըլլար ներքին տագնապը :

— Մօրեղբայր, ըսաւ տխուր շեշտով մը եւ հատիկ հատիկ շեշտելով բառերը, Նաւարեանի բացակայութիւնը շատ ըղձալի եղած էր ինծի համար :

Արուսեակ որ շատ կը սիրէր մօրեղբայրը, իրեն այնքան մտերիմ, առաջին անգամն էր որ սրտի տեսակցութիւն մը պիտի ունենար անոր հետ :

— Կը զգայի, ըսաւ Տիրան էֆէնտի հանդարտութեամբ :

— Ուրե՞մն :

— Ուրե՞մն ... ըսաւ Տիրան էֆէնտի ժպտելով :

— Ձեր կարծի՞քը, կամ լաւ եւս ձեր հրամա՞նը :

— Նաւարեանը կ'ուզես ամուսի՞ն ընտրել :

— Կը զգամ թէ անոր հետ միայն կըրնամ երջանիկ ըլլալ, եւ սակայն ամէն բան գիտէք, գոհուի՞մ: Դուք գիտէք :

Արուսեակ շատ լուրջ էր, ու մօրեղբայրը կը զգար թէ իր դէմը չէր տեսներ եռանդուն, առաջին տպաւորութեան ներքեւ գտնուող աղջիկ մը: Արուսեակ խորհելով կը խօսէր :

— Կը ցաւիմ, աղջիկս, որ աղէկ խորհրդական մը չես ընտրած, ըսաւ շատ յուզուած ձայնով, բայց գիտեմ որ ինէ շատ ուրիշն ալ չունիս : Բայց ես քեզի կրնա՞մ փառահեղի ուղեցոյց մը ըլլալ : Ես ալ շատ նեղուած եմ, շատ տառապած, եւ գիտես թէ կեանքս ջախջախուած է, անոր համար ալ շատ ներողամիտ եմ, շատ կարեկից, ամէնուն երջանկութիւնը կ'ուզեմ, մեծ ոճիր մը կը համարեմ ուեւէ նկատումով ուրիշին անմեղ երջանկութեանը արգելք ըլլալ: Գիտեմ, խեղճ աղջիկս, թէ ինչ պարագաներ կըրնան արգելք ըլլալ քու երջանկութեանդ : Միտքս այդ ամէնը կ'ընդունի, բայց սիրտս անոնց դէմ կ'ըմբոստանայ. ի՞նչ ըսեմ քեզի որ վերջը դուն ալ չզղջաս, ես ալ չփշրանամ: Դուն խելահաս ես. ընտրութիւնդ որչափ որ մտքիդ առաջնորդութեամբը կ'ընես, անկէ աւելի ալ սրտէդ կը մղուիս : Եւ քեզի բան մը ըսեմ, ոչ միայն սիրոյ, այլ եւ կեանքի ամէն պարագաներուն, նոյնիսկ գործի մէջ, սիրտը, խանդավառութիւնը մտքէն նուազ սխալական են: Գիտեմ թէ չես սըխալիր Նաւարեանը ընտրելովդ: Այդ երիտասարդը ես շատ կը սիրեմ ու կը յարգեմ, եւ անոր ծայրայեղ փափկանկատութիւնը ազնուութեանը ապացոյցն է : Նայէ ինչպէս ան Երկուշաբթի գիշերը լուիկ մը աշխարհէն հեռացաւ : Հասկցաւ թէ այդ գարշելի յօդուածին մէջ տեղ հանած գաղտնիքը, զոր ինքն ալ չէր գիտեր, ընկերային տեսակէտով անջրպետ մը կը բանար քու եւ իրեն միջեւ: Թերեւս դուն բանի տեղ չդնէիր այդ արգելքը, սակայն մա՞յրդ. ուստի փոխանակ կենալու, քեզի հեռամտելու, քու միջոցաւդ այդ անպիտանէն վրէժ լուծելու, ձգեց գնաց, որպէսզի ընտանեկան հանդարտութիւնդ վրդովելու փորձ մը իսկ չընէ :

Այդ գաղտնիքը փնտռել, զուր հոգ[illegible] նելը վատութիւն մըն էր. ընողը իր [illegible] պատակին հասաւ, գէթ մինչեւ աստիճան մը: Եւ սակայն այդ խեղճ տղուն ծնունդը պէ՞տք է որ նշանակութիւն մը ունենայ : Ամէն մարդու պատասխանատուութիւնը իր ազատ կամքովը ըրած գործերուն մէջ է. արժանաւորութիւն կամ անարժանաւորութիւն հոն փնտռելու է: Եթէ մարդասպանի, աւազակներու տղայ իսկ եղած ըլլար, ընաւ իրեն անձին [illegible] մը չէր ատիկա, բաւական է որ [illegible] օգտուած չըլլար: Օր մը Ֆրանսացի [illegible] խանի մը նկատողութիւն ըրին թէ [illegible] պաշտօնի մը կոչած էր ազնուական [illegible] րուն հայրը մասնակցած էր [illegible]: — Օհ, ըսաւ [illegible] ոճրագործութեան մը [illegible] րամիտ իշխանը, եթէ պզտիկ ոճրագործ[illegible] ծի մը իսկ փեսան եղած ըլլար, [illegible] չներէի իրեն, բայց զաւակը ըլլալը [illegible] յանցանքը չէ :

— Ա՜խ, մօրեղբայր, գիտես երջանիկ կ'ընես, մօրեղբայր ... : Բայց մա՛յրս :

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(26 Շար.)

…մէջ Ֆրանսացիներն ունէին 2400 …ոսկի ֆրանք, Անգլիացիները՝ վեց …միլիոն, Գերմանները՝ 900 մի- …: Անձնական ձեռնարկներու մէջ ֆր- …գրամագլուխն էր 903 միլիոն …ֆրանք, գերմանականը՝ 750 մի- …, անգլիականը՝ 230 միլիոն, ընդհա- …գումարը կը հասնէր հինգ միլիառ …հարիւր ութսուն երեք միլիոնի :

…ջնորդչուը կը սկսի պալքանեան պա- …պատերազմով, պալքանեան մեծ պետութեան …կազմութեամբ, Ռուսիոյ քաղաքական …պաշտպանութեան տակ, Աւստրիա կը վտան- …, Գերմանիոյ դէպի Արեւելք ծաւա- …մը կ'արգիլուի : Ծովէն ու ցամաքէն …պաշարուած են երկգլուխեան կայսրու- …թիւնը, երկու կայսրութիւնները : Գեր- …մանիոյ Երեսփոխանական Ժողովը նոր …ծրագիր կը քուէարկէ սպառազինումի …համար, ընկերվարականներն ալ կը մաս- …նակցին քուէարկութեան : 1913 Յուլիս 3ի …զինուորական օրէնքով Գերմանիա 820 …հազար զինուոր պիտի ունենայ, Ֆրանսա …կը հետեւի Գերմանիոյ, 1913 Օգոստոս …ի օրէնքով զինուորական ծառայութեան …ը պիտի տեւէ երեք տարի, գին- …ուորներու թիւը պիտի բարձրանայ 750 …հազարի :

…կէյ, Անգլիոյ Արտաքին նախարարը, …խաղաղասէր էր, բայց կը …փափաքէր Եւրոպայի յեղաշրջումը : Գեր- …մանիա ծովային, մրցակից պետութիւն …պիտի ըլլար, տնտեսական գետնի վր- …այ ահաւոր մրցակից մըն էր :

Ֆրանսացի հանճարեղ տրիբունը կը …նախատեսէր ընդհանուր պատերազմը ա- …ղետալի հետեւանքներով : 1912 Հոկտեմ- …բեր 20ին կը գրէր . « Մարոքի խնդիրը …յառաջնորդէ Թրիփոլիի, ան ալ Պալքան- …ներու պատերազմին, որ պատճառ պիտի …ըլլայ ընդհանուր պատերազմին » : Ժորէս …կը խօսէր զինուորական ծառայութեան …դէմ, համոզուած էր որ ֆրանքեւռուս …դաշինքը Գերմանիոյ դէմ ուղղուած էր : …ած էր թէ Իզվոլսքի քէն պահած է Ա- …էնթալի դէմ, Ֆրանսա Իզվոլսքիի քի- …նախնդրութեան ծառայելու փառասիրու- …թիւն ունի միթէ : Ազգայնամոլ մամու- …լը ամբաստանեց Ժորէսը որպէս «գերման …ընկերվարականներէն կաշառուած, …հաւատումի եւ քանդումի գործակալ, …ատնիչ մը, դաւաճան մը » :

Ժորէս նահատակուեցաւ խաղաղու- …թեան պաշտպանման համար :

Ռուսիա մարդ ունի, բայց ելեւմուտ- …ը խախուտ է, ներքին կացութիւնը մը- …տահոգիչ է : Գերման ընկերվարականը …յրենասէր է, ռուս ընկերվարականը …պատերազմի կը սպասէ յեղափոխութեան …համար : «Պատերազմը կրնայ ներքին խը- …ռովութեանց պատճառ ըլլալ», կ'ըսէր …Իզվոլսքի 1900 Մարտին :

…տական խորհրդական Տուրնովոյ Ցա- …րին կը յանձնէ յուշագիր մը 1914ի ըս- …կիզբը . «Ռուս զանգուածը անմիջական …հերով տարուած՝ պատերազմի մէջ կը …տեսնէ յեղափոխութեան կարելիութիւ-նը» : Ներքին Գործոց նախարար Մաքլա-կով 1914 Յունիսին զօրաշարժի հրատա-րակութեան առեն կ'ըսէր . « Պատերազմը ժողովրդական չի կրնար ըլլալ զանգ-ուածներու մօտ, յեղափոխական գաղա-փարները աւելի կը շահագրգռեն զիրենք քան Գերմանիոյ վրայ յաղթանակ մը, բայց մարդ չի կրնար խուսափիլ իր ճա-կատագրէն » :

Զօր. Պերնարտի « Առաջին Պատերազ-մը» գործին մէջ կը կրկնէր Պիսմարքի խօսքը . « Ռուսիա չի կրնար տոկալ եր-կարատեւ պատերազմի մը» : Ուստի եր-կարելու էր պատերազմը՝ քայքայելու համար ցարական կայսրութիւնը, Պեր-նարտի միջոցը ցոյց կուտար « Զինակ-ցիլ Թուրքիոյ հետ, փակել տալու հա-մար Նեղուցները, արգիլելու համար ֆը-րանքեւռուս ծովային յարաբերութիւն-ները » :

Ռուսիա Պալքանները Թուրքիոյ դէմ շարժելով, Պերլինի դաշնագրին 61րդ յօդուածի գործադրութիւնը պահանջելով Նեղուցներու հարցը կարգադրել ու հա-մար, Թուրքիան մղեց Եռրեակ Զինակ-ցութեան մէջ : Կը հաւատար թէ ընդհա-նուր պատերազմով պիտի կարգադրուէր Պոլսոյ ճակատագիրը :

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(6 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԷՆ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

« Յառաջ »ի Սեպտեմբեր 9ի թիւին մէջ կարգ մը տեղեկութիւններ հրատարակած էինք այն 27 պատանիներուն մասին, ո-րոնք Հայաստան գացած էին այս ամառ :

Այդ առթիւ Թիւրիմացութեան մը հե-տեւանքով ըսուած էր թէ այդ տղաքը աշխատած են Կիրովականի մէջ : Իրա-կանին մէջ, անոնք ոչ մէկ աշխատանք տարած են այլ պտըտած ու հիւրասիր-ուած են Հայաստանի զանազան քաղաք-ները եւ այցելած տեսարժան վայրեր : Վերադարձի առթիւ ալ ընդունելութիւն մը տրուած է իրենց ի պատիւ՝ Երեւանի մէջ :

ՋԵՐՄՈՒԿ

— Հիւանդը կ'առողջանայ, եթէ Քառ-լսպատի ալ ճարէք . միակ փրկութիւնը այդ է ... :

Դիւրին է ըսել՝ «եթէ ճարէք», բայց ո՞ւրկէ ... Ձեխերու երկրէն այդ հրաշա-գործ ադը Հայաստան կը հասնէր միայն պատահաբար, ճամբորդի մը, կամ Եւ-րոպա ուսանելու գացած եւ արձակուրդի համար երկիր վերադարձող հատ ու կէնտ հայ երիտասարդներու միջոցաւ :

Մինչդեռ Հայաստանի զանազան վայ-րերուն մէջ գարեր շարունակ ի զուր կը հոսէին Քառլսպատի (Քարլովի - վար) աղբիւրներուն նման հանքային բուժիչ ջուրեր : Ի հարկէ, ժողովուրդը հինէն ի վեր տեղեկութիւններ ունէր Հայաստանի այդ հանքային ջուրերու բուժիչ յատկու-թիւններուն մասին :

Ջերմուկի հանքային ջուրերը սքան-չելի արդիւնք կուտան յօդերու, ոսկոր-ներու, մկաններու հիւանդութիւններուն, ինչպէս նաեւ ստամոքսի - աղիքի հիւան-դութիւնները բուժելու խնամքին մէջ : Ջերմուկի ջուրով կարելի է բուժել նաեւ երկարատեւ (քրոնիք) դարձած լիարդի բորբոքումները, մաղձուղիներու եւ մաղ-ձապարկին բորբոքումները, ինչպէս նա-եւ ջղային դրութեան, նիւթափոխակա-նութեան, կնոջ գործարաններու հիւան-դութիւնները :

Ջերմուկի ջուրերը իրենց հանքային ա-ղերու տեսակով կը հաւասարին Քառլս-պատի ջուրերուն արժէքին : Աւելին, ա-նոնք առաւելութիւն մըն ալ ունին : Ջեր-մուկի հանքային ջուրերը կը ժայթքեն 64 աստիճան տաքութեամբ :

Հանքային ջուրերէն զատ, Ջերմուկ կլիմայական հրաշալի յատկութիւններ ունի : Վայրը, ծովի մակերեսէն մօտ եր-կու հազար մեթր բարձրութիւն ունի, ինչպէս նաեւ սաղարթախիտ անտառ : Ա-ռողջարանները շրջապատուած են կանաչ մարգագետիններով, լեռնային օդը մա-քուր է, հաճելի եւ բուրումնաւէտ, ամա-ռը զով է, ձմեռը՝ համեմատաբար մեղմ եւ ձիւնաշատ : Կլիմայական այս առա-ւելութիւններուն շնորհիւ Ջերմուկը կը դասուի առաջնակարգ առողջարաններու շարքին :

Զարգացման լայն հեռանկարներ ունի : Արփա գետին ջուրերը, որ յիսուն քիլո-մեթրէն աւելի երկարութեամբ փապու-ղիով պիտի թափին Սեւան, ամբարտա-կին մէջ պիտի հաւաքուին Ջերմուկի մօտ ; ստեղծելով արուեստական լճակ մը : Այս լճակը նոր գեղեցկութիւն մը պիտի տայ առողջարանին :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

× Հայաստանի մէջ ներկայիս մարմ-նամարզութեամբ կը հետեւին զանազան տարիքի եւ մասնագիտութեան տէր 325 հազար անձեր :

× Քառասուն հազարի կը հասնի մար-զիչներու, դատաւորներու եւ վարչական մարմիններու անդամներուն թիւը :

× 211.000 աշակերտներ մարմնամար-զութեան կը հետեւին նախակրթարաննե-րու մէջ :

× Մարզական 37 դպրոցներ կան, 468 պատանիներով եւ աղջիկներով :

× Մարզանքով կը պարապին 88.200 կիներ եւ աղջիկներ :

× 1478 մարզիկներ շրջանաւարտ ելած են «Ֆիզիքական Կուլտուրայի » հայկա-կան հիմնարկութենէն, որ 19 տարուան կեանք ունի : Այս տարուան արձանագր-ուողներու թիւն է՝ 150 :

× 23 հայ մարզիկներ կամ խորհրդա-տու մասնագէտներ պիտի ըլլան Թոքիոյի Ողիմպիականի խաղերուն մասնակցող Խորհ. Միութեան խումբին մէջ : Ասոնցմէ են աշխարհի հնգամարտի ախոյեան՝ Ե-րեւանցի Ի. Նովիքով, Ալպէր Ազարեան, Ս. Քոչարեան, Դաւիթ Մուշեղեան եւ ուրիշներ :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ, (Յառաջ) — Երկար լռութե-նէ մը ետք, ահաւասիկ Վալանսի Հայ-Մարզականը կրկին ասպարէզ կ'իջնէ ու-րախ լուրեր տալու համար Ֆրանսահայ մարզասէր հասարակութեան :

Պատուակալ վարչութեան, վարչական եւ յանձնախումբերու կազմէն վերջ ներ-կայիս կանոնաւորաբար տեղի կ'ունենան գնդախաղի շարաթական փորձերը եւ շը-ւէտական մարզանքները :

Հայ - Մարզականի առաջին խումբը ունեցաւ երկու բարեկամական խաղեր, ընդդէմ Կրէսի եւ Փորթ լէ Վալանսի հա-կառակորդի մարզադաշտին վրայ, հա-կառակ մեր չորս լաւագոյն խաղացողնե-րու բացակայութեան, հաւասար դուրս եկան 6ով 6 եւ 3ով 3 :

Խաղերը շատ յաջող եւ կարգապահօրէն ընթացան :

Ուրախութիւնը մեծ է վարիչի, մար-զիչի եւ մարզիկի միջեւ : Ամէն միջոց ձեռք առնուած է այս տարի բարձրացնե-լու Հայ - Մարզականի կարգը «Փրոմօ-սիոն տ'Օնէօռ»ի :

Շատ Հայ երիտասարդութիւնը Սեպ-տեմբեր վեցի Կիրակի ամբողջ օրը կաղ-մակերպած էր դաշտահանդէս եւ գնդա-խաղի մրցում (Թուռնուա տը 11), 4 հայ-կական քոյր խումբերու միջեւ, Լիոն-Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Վիէնի երկու Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերու, որոնց կարգին հրաւէր ստացած է նաեւ Վալանսի Հայ-Մարզականը :

Ահա, այսպէս քայլ առ քայլ կը յառա-ջանանք յաջողութեանց ճամբուն վրայ :

ԱՁԱՏ - ՄԱՐԶԻԿ

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ՍԻՈՆ » պաշտօնական ամսաթերթ Ե-րուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանին, թիւ 8, Օգոստոս 1964 :

ԿԻԼԻԿԻԱ, պաշտօնաթերթ Ամերիկա-հայ ազգային առաջնորդարանի : 1964, թիւ 5 :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

ԺԷ.

Յաջորդ օրը ձի նստան ու ճամբայ ե-լան դէպի հարաւ՝ Սիկեթվար երթալու համար :

Անամպ տաք օր մըն էր : Աւերակ գիւ-ղերուն մէջ ամէն տեղ թաղում կ'ընէին ու տանիքներ կը նորոգէին : Գիւղերէն ո-մանց մէջ, ինչպէս իրենց գիւղին մէջ, մէկ երկու ծերեր կամ պառաւներ միայն կը թափառէին : Այն գիւղերուն բնակիչ-ները Թուրքերը քշեր տարեր էին :

Երբ Սիկեթվարի եղեգնուտներուն հա-սան՝ քահանան վեր նայեցաւ :

— Հոս է, փառք Աստուծոյ :

Գրիգոր հասկցաւ թէ Վաղենտ Թէօրէօք…մանի մասին էր խօսքը . ու զարմացաւ :

— Ուսկի՞ց հասկցաք :

— Կը տեսնե՞ս դրօշը :

— Հոն աշտարակի՞ն վրայ :

— Այո, հոն :

— Կարմիր ու կապոյտ :

— Անոնք իշխանին գոյներն են : Կը նը-շանակէ թէ իշխանը տունն է :

Եղէգներու անտառը հասան, ու կը ձիավարէին իրարու քով քովի : Ալմաշ առուակին լիճ ձեւացնող ջուրը կը փայ-փլէր իրենց առջեւ : Ջուրին կեդրոնը դուրս ցցուած թուխ պատերով աշտարա-կին մարտկոցը՝ հպարտութեամբ կը դի-տէր ինքզինքը ջուրին մէջ : Սագերու մեծ երամներ աչքի կը զարնէին ջուրին վրայ ամէն կողմը :

Քահանան նորէն խօսք առաւ :

— Տղաս, չե՞ս կարծեր թէ Թոպօ քիչ ուժերով պատերազմ սկսած ըլլայ : Ու կրնայ հոն ալ մնացած ըլլալ :

— Հոն, պատերազմի՞ն մէջ :

— Այո՛, հոն :

Գրիգոր երբեք այս բանը չէր մտա-ծած : Իրեն համար Տօպօ անյաղթելի էր, ու ինքը պիտի չզարմանար եթէ մինակը թշնամիին բանակին դէմ վազէր :

— Եթէ յանկարծ մեռած ըլլայ, — ը-սաւ քահանան, — ես կ'որդեգրեմ քեզ :

Առաջին փայտէ կամուրջին վրայ քշե-ցին ձիերը, որ երկար ցիցերու վրայ կը բարձրանար ջուրին վերեւ ու արտաքին բերդը կ'առաջնորդէր : Հոն կամուրջին տակն ալ սագերու եւ բադերու երամներ կը վխտային ջուրին վրայ : Անցան նոր քաղաքէն, ապա դարձեալ փայտէ կա-մուրջի մը հասան : Այս կամուրջը դէպի հին քաղաք կը տանէր : Երկու աշտարա-կով եկեղեցիին առջեւ՝ երեք պղղալա-ճառ կիներ նստեր էին, երեքն ալ կեռաս կը ծախէին . մէկը ճիշդ նոյն ժամանակ կեռաս կը դնէր բոկոտն աղջկան մը գոգ-նոցին մէջ : Եկեղեցւոյ դուռը երկաթով կը պատէին :

Հոն նորէն կամուրջ մը կար, գերան-ներէ շինուած նոր կամուրջ մը, բայց երկայն ու լայն կամուրջ մը, ու տակէն խոր ջուրը կը ցոլար :

— Հիմա կը հասնինք ներքին բերդը, — ըսաւ քահանան, — բայց առենն ալ է :

Ու խնամքով սրբեց թաշկինակով դէմ-քը :

Բերդին դուռը բաց էր եւ ուժեղ տրո-փիւններ կը լսուէին ներսէն : Լայն բա-կին մէջ կատաղաբար արշաւող զրահա-զգեստ մարդ մը տեսան՝ փաշիի ամ:պի մը մէջէն, ապա երկրորդ մը որ անոր դէմ կը խոյանար : Կարծես երկու պը-ղինձէ արձաններ նստած ըլլային ողջ ձիերու վրայ . մէկը նոր, արծաթէ շին-ուած, իսկ միւսը ոժգոյն, տեղ տեղ ժանգոտած, կարծես մինչեւ հիմակ մութ սենեակի մը մէջ մոռցուած ըլլար . ապա թէ ոչ երկու սաղաւարտները մի-այն կը տարբերէին իրարմէ . մէկը հարթ բոլորշիաձեւ, իսկ միւսին վրայ արջու գլուխ մը կը փայլէր նոյնպէս ոսկեթա-գոյն : Ձիերուն կուրծքն ալ խեցգետինի պոչի ձեւով զրահ մը կը պաշտպանէր :

— Ան է իշխանը, — ըսաւ քահանան յարգանքով, — այդ արջու գլուխ կրողը :

Երկու ձիաւորները աշտէներով յար-ձակած էին իրարու վրայ, ու երբ իրա-րու քով հասան երկու ձիերը իրարու դէմ ցցուեցան . սակայն աշտէները սահեցան զրահներու վրայէն :

— Լաւ, — ռռնաց արջու գլուխով մարդը, երբ ձիերը իրարմէ հեռացան :

Ոչ մէկուն դէմքը տեսանելի էր, որով-հետեւ սաղաւարտներուն դիմակալները իջած էին :

Պատշգամի վրայ դռնէն առաջ վազեց կապոյտ կարմիր համազգեստ հագած զինակիր մը ու երկու հաւասար լախտեր արոյրէ զունդով ու երկու վահաններ երկարեց մենամարտողներուն :

Անոնք անմիջապէս հեռացան իրարմէ : Հարթ սաղաւարտ ունեցողի ձիուն բեր-նէն սպիտակ փրփուր կը կաթկթէր : Բա-կին կեդրոնը դարձեալ իրարու վրայ խո-յացան :

Նախ հարթ սաղաւարտաւորը հարուա-ծեց :

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Պ. Միհրան Գավէզեան, Տէր եւ Տիկին Արիս Գավէզեան եւ զաւակները՝ Միհրան եւ Թագուհի, Օր. Ալիս Գավէզեան, Օր. Անահիտ Գավէզեան, Պ. Տելեմաք Գավէզեան, Պ. Խոսրով Գավէզեան, Այրի Տիկին Քրիստինէ Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Թոնիկ Գասպարեան եւ զաւակը՝ Մարի-Քրիսթին, Արծրուն Գասպարեան եւ Արծուիկ Մարգարեան ընտանիքները ինչպէս ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ Եղիազարեան – Նարոյեան)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Քան, Սեպտ. 11ին, ուրկէ մարմինը Փարիզ փոխադրըուեցաւ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի ժամը 14·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանեէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Գավէզեան ընտանիքին:

Գայթանճեան ընտանիքը կը ծանուցանէ
ԼԵՒՈՆ ԳԱՅԹԱՆՃԵԱՆԻ
մահը որ պատահած է Ուրբաթ Սեպտեմբեր 11ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Երկուշաբթի Սեպտեմբեր 14ին, Փրատոյի Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Կը խնդրուի ներկայ ընդունիլ իբրեւ մահազդ: 147 Պուլվառ տը լա Լիպերասիոն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Օր. Զարուհի, Էլիզ եւ Լօրա Մեհթերեան, Տիկին Ալիէթ եւ համայն ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի (20 Սեպտ.) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին,

ԳՐԻԳՈՐ ՄԵՀԹԵՐԵԱՆԻ
յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալ արուեստագէտին յիշատակը յարգող իր ընկերներն ու բարեկամները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Անկողնի սաւան չինող գործաւորուհիներ եւ սորվիլ փափաքող աղջիկներ:
Դիմել՝ Յակոբ Փափազեան տուն,
3, Rue Lafayette, MARSEILLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Հերմինէ Հ. Թագւորեանէ քսան ֆրանք, ի նպաստ Օգնութեան նպատակին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանը կը վերաբացուի այս Հինգշաբթի:

Արձանագրութիւն, դասարաններու բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ ուսուցիչ Վահրամ Կ. Միսքիկի կողմէ:

Փափաքելի է որ Պօմոնի եւ շրջակայից հայ ծնողքները փութան արձանագրել տալ իրենց զաւակներն ու չզրկել զանոնք՝ մայրենի լեզուի ուսումէն:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե·ի չքեղ սրահներուն մէջ
Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մեծաքանակի պոներթրիի մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուի երիտասարդ մը, որ կարք վարել գիտնայ: Դիմել՝
MUTEVELIAN
58, Rue de Cléry, PARIS (2e)

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

«Հայաստանի Սուրբ» կոմիտէն կը հաղորդէ որ հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին Բոցը, այս Ուրբաթ ժամը 18ին: Համախմբում՝ ժամը 17·30-ին, Էթուալի հրապարակին ստորերկրեայ անցքին առջեւ: Այս արարողութիւնը կ'ողեկոչէ ի մէջ այլոց Շամփանեի, Սոմի եւ Արարայի ճակատամարտները որոնց մասնակցած են Հայերը:

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1964 – 1965
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սակաւթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան:

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
Sèvres (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ
— Մխիթարեան փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

—*—

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ
«PARS HOTEL»
— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

«PARS HOTEL»
Ave. Sepand, 40
Téléphone : 626031
Cables : 206 Tehran

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգիանոց սենեակ· — Օրը 370 Ռ·
2 հոգիանոց սենեակ· — Օրը 520 Ռ·
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
«ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ»
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսինի խումբերուն կողմէ:

Այս Հինգշաբթի ժամը 20·30ին Հ. Յ. Դ. Տան սրահը:

Կը հրաւիրուին Նոր Սերնդականները եւ Կապոյտ Խաչի ընկերուհիները:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 21ին, Երկուշաբթի առաւօտ:

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին ժողովը, այս Չորեքշաբթի, (16 Սեպտեմբեր), ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փանոսեան Զաւէն Արշակի, ծնած 1921-ին Պաթում, հայրը՝ Արշակ, մայրը՝ Երազիկ, քոյրը՝ Ռոզա, եղբայրները՝ Գէորգ, Դանիէլ: Լուր ունեցողներէն գրել. Այրի Տիկին Տոնոյեան,
LA CIOTAT (B. du R.)
13, Rue Victor Arnaud

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ·	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ·	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ·	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր·
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր·
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր·
	Յարալէզներու Դաւաջանութիւնը	7 ֆր·
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (բանաստեղծ.)	10 ֆր·
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 ֆր·

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորները ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր	100 ֆր·
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր	15 ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք	7 ֆր·
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա· հատոր	10 ֆր·
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր	39 ֆր·
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը	10 ֆր·
Ա. Գ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն	10 ֆր·
Մ. Գ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ	15 ֆր·
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ, 3 հատ,· հատորը	15 ֆր·
ԱԼ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ	15 ֆր·
Ա. Բ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր	35 ֆր·
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան	20 ֆր·
Գ. Խ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան	5 ֆր·
Հ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն	7 ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 ֆր.	Հատը	0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 16 SEPTEMBRE 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10110

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.110

...ՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԱԳՐՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

...էն տարի այս եղանակին Փարիզի ...ները կ'ոգեկոչեն վերջին աշխարհա... ...ի ընթացքին տարագրուած իրենց ...կիցներու յիշատակը :

...եմբեր 13ի Կիրակի օրը քանի - ...անգամ ըլլալով այդ ոգեկոչումը ...եցին բացառիկ հանդիսաւորու - ...մբ, Փարիզի մեծ սինակոկին մէջ :

...նրապետութեան Նախագահը ներ - ...ացուցիչ մը ղրկած էր այս հանդիսու- ...ան, որուն կը մասնակցէին նոյնպէս ...ազան պաշտօնական անձնաւորու - ...թիւններ, հրեայ եւ օտար կամաւորական ...թիւններ իրենց դրօշակներով, ինչ - ...ս նաեւ ֆրանսական զինուորական նը- ...ախումբ մը, որ կրօնական արարո - ...թեան աւարտումին հնչեցուց մեռել - ...ու ոգեկոչումը :

...րոնապետ Քափլան եւ Փարիզի ...րանին ֆրանսերէն ճառեր կարդացին, ...եցնելով յիշատակը Հիթլերի զոհ ...միլիոն Հրեաներու, որոնց 115.000ը ...անսայէն, յետոյ աղօթեցին այս երկ- ...րօրութեան եւ բարգաւաճման հա - ...ր :

...րանսական հեռատեսիլը Կիրակի գի - ...քառասուն վայրկեան յատկացուց ...րեայ Տարագրեալներու Օր»ուան այս ...դիսութեան :

...րոնապետ Քափլան Հիթլերի ցե - ...պանութիւնը պատմութեան մէջ «անն- ...րնթաց» դէպք մը որակեց :

...այ ժողովուրդը աշխարհի բոլոր ազ - ...էն աւելի կը զգայ անհաւորութիւնը ...աղէտին, որուն ենթարկուեցան Նացի ...րապետութեան տակ ապրող Հրեանե- ...Ֆրանսայէն մինչեւ Լեհաստան :

...երոնացման ճամբարներու, մանա - ...Պուխընվալտի, Աուշվիցի եւ այլ ...րերու կազի փուռերուն մէջ վայրենօ- ...եւ տմարդօրէն մահացուած հարիւր ...րաւոր Հրեաներու յիշատակին ...պէս ամէնէն աւելի մենք է, որ յար- ...ունինք :

...եւ որտանց կը մասնակցինք անոնց ...եղարձին առթիւ կազմակերպուած ...հանդիսութեան : Որովհետեւ մեր ...թին վրայ զգացած ենք ուրիշ ցեղաս- ...ազգի մը՝ Թուրքին գործած ան - ...կային եւ իսկապէս աննախընթաց ...ները՝ անզէն ու անպաշտպան մար - ...անմեղ կիներու, աղջիկներու եւ ...ներու վրայ :

...երջին աշխարհամարտի այն դժխեմ ...րուն, երբ Հիթլեր յանձնապատան ...ով կը ջարդէր Հրեաները, այն հաս- ...փստահութիւնն ու հաւատքը ունէր ...անպատիժ պիտի մնայ : Ու խրբեւ օ - ...կ կը յիշէր Հայերը, որոնց ջարդա - ...ները ո՛չ մէկ պատասխանատուու - ...կանչուած էին յաղթական դաշնա- ...երու կողմէ, երբ 1918ի աշնան ...ած էր հաշիւ տալու ժամը :

...Այլեւս ո՞վ կը խօսի հայկական ջար- ...րն մասին», կը յոխորտար չնականո- ...Հրեաներու դահիճը, հրապարակա - ...ճառի մը մէջ :

...ունինք ունէր : Ո՛չ ոք կը խօսէր ...կան Մեծ Եղեռնի մասին :

...թական դաշնակիցները պահ մը ...կան ջարդերու ոգեկոչումով ըս - ...ցեր էին Թուրք դահիճներուն : ...յն մեր դատը դարձուցեր էին սա - ...թեան ապրանք, տիրանալու հա - ...Մուսուլի նաւթահորերուն եւ ապա- ...լու՝ չահաւէտ առանձնաշնորհներ ...քիոյ մէջ :

...չ կ'ընենք մենք՝ հանդիսաւորապէս ...կոչելու համար յիշատակը մեր մէ - ...միլիոն տարագրուածներուն եւ ...տակներուն, միջազգային չափանի- ..., պաշտօնական անձնաւորութեանց

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՄԱԿԱՐԻՈՍ

ՆՈՐ ՅՈՅՆԵՐ Կ'ԱՐՏԱՔՍՈՒԻՆ ՊՈԼՍԷՆ

Քոմպայի Թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Մակարիոս Արք.ի հետ : Յօղուածագիր տիկինը կը նկարագրէ կրօնաւոր - նախագահը՝ բարձրահասակ, նիհար, պարզ, սքանչելի դէմքով եւ յոգնած աչքերով : Աչքի կը զարնեն ձեռքերը՝ երկար, սրամիտ, զիտեն «հանդարտեցնել, տալ, մեղմացնել ուրիշներուն տառապանքը, սուրբի ձեռքեր որոնք կը խնդրեն կամ կ'օրհնեն » :

« Քոմպա »ի աշխատակից դիտել կու տայ թէ այսօր միջազգային մամուլը աւելի Թուրքիոյ կողմնակից է Կիպրոսի հարցին մէջ : « Այս պարագային, կ'ըսէ Մակարիոս, Թուրքերը առաւելութիւնն ունեցան ազդելու միջազգային մամուլին վրայ, սա միակ իրողութեամբ, որ փոքրամասնութիւն են : Օտարին համար, անկարելի՛ է խորհիլ թէ այսքան տկար կուսակցութիւն մը պատասխանատու ըլլայ Կիպրոսի մէջ : Ընդհանրապէս զօրաւորներն են որ կը հալածեն փոքրամասնութիւնները, որ նեղութիւններ եւ խառնակութիւններ կը ստեղծեն : Իրականին մէջ, Կիպրոսի Թուրքերը մեծամասնութիւն են, որովհետեւ իրենց ետին կայ Թուրքիան : Կացութիւնը տարբեր է որովհետեւ քանի մը ամիս առաջ առաջարկեցի որ յոյն եւ Թուրք բոլոր ամրութիւնները վերջնականապէս քնջուին եւ խնդրեցի ՄԱԿի ուժերէն որ հսկիչ ուժեր հաստատեն : Ներում առաջարկեցի եւ ամէն ապահովութիւն տուի աշխարհի որ պատասխանատուները պիտի չփնտռեմ : Թուրք գիւղացիները պարտաւորուեցան ձգել հեռանալ իրենց գիւղերէն զանազան տեղեր համախմբուելու համար : Առաջարկեցի որ իրենց գիւղերը վերադառնան ստանձնելով այդ տեղափոխութեանց բոլոր ծախքերը : Իմ նպատակս էր հանդարտ եւ բնականոն մթնոլորտի մը յանգիլ որպէսզի աւելի կարելիութիւն ըլլայ խաղաղ լուծում մը գտնելու : Բայց ոչ մէկ բան ընդունուեցաւ : Ծայրայեղները կը խորհին, որ ձգելով այս վիճակը ինչպէս որ է, նոր դէպքեր կրնան պատահիլ որոնք պարտադրեն Թուրքիոյ միջամտութիւնը : Ցոյց տալու համար մեր բարեկամեցողութիւնը, բոլոր առաջարկները կ'ընդունիմ, որոնց նպատակն ըլլայ խաղաղեցումը պայմանաւ որ քաղաքական լուծում մը չըլլայ Թուրքերուն կամ Յոյներուն ի նպաստ, կը խորհիմ թէ Թուրքիա կը չահագործէ Միացեալ Նահանգները իր դիրքին պատճառաւ : Ամերիկացիք միշտ սովորութիւնն ունին ամբաստանելու եւ ատկէ ծագեցաւ Քուպան, որովհետեւ Ֆիտէլ Քասթրոյի Քուպան ստեղծուեցաւ միայն ամերիկեան կասկածամիտ կեղծ քաղաքականութենէն : Յետոյ, չմոռնանք որ իր յեղափոխութենէն ետք, Քասթրօ քաղաքավարա-

ներկայութեամբ, ձայնասփիւռով եւ հեռատեսիլով, ինչպէս կ'ընեն ամէն տարի Ֆրանսայի Հրեաները :

Մեր կազմակերպութիւնները օրինակ պէտք է առնեն Հրեաներէն, գոնէ Ապրիլեան Եղեռնի յիշատակը ոգեկոչելու համար նոյն հանդիսաւորութեամբ : Ու նաեւ այդ առթիւ վերարծարծելու համար Հայկական Դատը, որ իր արդար լուծումին կը սպասէ կէս դարէ ի վեր :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

կան առաջին այցելութիւնը Միացեալ Նահանգներ կատարեց » :

Պատասխանելով այն հարցումին որ կը վերաբերի Փափանտրէուի հետ իր տարակարծութեանց, Մակարիոս Արք. կը չեչտէ .— Այն չափով որ դէպքերը մեզմէ կախում ունին, վճռած ենք որեւէ առիթ չտալ պատերազմի : Բայց եթէ Թուրքերը մեր վրայ յարձակին, կը պաշտպանուինք : Խնդիր չկայ Յունաստանի վար - չապետին եւ իմ միջեւ : Մեր երկուքին ալ նպատակն է ազգային շահը : Որքան որ ինծմէ կախում ունենայ Թոյլ չեմ տար որ խզում պատահի յոյն - կիպրական ճակատին վրայ :

Երբ «Քոմպա»ի աշխատակցուհին կը հարցնէ .— « Գերապայծառ, եթէ իրաց այս կացութեան մէջ, մեծ պետութիւնները երաշխաւորեն կղզիին ամբողջական ազատութիւնը սա պայմանաւ որ մեկնիք Կիպրոսէն, կ'ընդունէի՞ք », տարօրինակ ժպիտ մը կ'երեւայ երեսը .— « Եթէ այդպէս ըսեն եւ այն պահուն երբ ես ալ հասկնամ, չեմ սպասեր նոյնիսկ որ առաջարկեն ինծի : Եթէ իմ միակ անձս անկախութիւն բերէր Կիպրոսի, անմիջապէս կը զոհուիմ եւ կեանքս ալ կուտամ եթէ ուզեն » :

×

Անգարայէն ներքին նախարարը կը հաղորդէ թէ 1810 յունահպատակներ կ'արտաքսուին այս տարը օրերու ընթացքին : Երեք հազար ուրիշներու բնակութեան իրաւունքը պիտի չնորոգուի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆ Բ.ի երրորդ նստաշրջանը բացուեցաւ աջի օր : Պապին արտասանած ճառը մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է : Պօղոս Զ. չեչտած է թէ մէկը միւսին միշտ պէտք ունի եւ ողջունելով ոչ - կաթողիկէ եկեղեցիներու դէտերը ըսած է. — «Կ'ողջունենք ձեզ յարգելի դէտեր, չնորհակալութիւն կը յայտնենք ձեզի, կը հաստատենք մեր որոշումը, մեր յոյսը՝ օր մը ջնջել ամէն խոչընդոտ, ամէն թիւրիմացութիւն, ամէն կասկածամտութիւն, որ կ'արգիլեն որ մենք զմեզ զգանք «մէկ սիրտ, մէկ հոգի Քրիստոսի մէջ, իր եկեղեցիին մէջ» :

ԵԹՈՎՊԻՈՅ կայսրը՝ Հայլէ Սելասիէ պաշտօնական այցելութիւն կը կատարէ Պարսկաստան :

ՄԱՌԵՇԱԼ ԱՅՈՒՊ ԽԱՆ Խորհ. Միութիւն պիտի երթայ խորհրդային կառավարութեան հրաւէրով : Թուականը յետագային պիտի որոշուի :

ԻՍՐԱՅԵԼԻ կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտարարած է թէ պիտի ընդդիմանայ որեւէ ապօրինի միջոցի զոր արաբ պետութիւնները առնեն : Այս յայտարարութիւնը եղած է Աղեքսանդրիոյ ժողովի որոշումին առթիւ, Յորդանան գետի ջուրերուն ընթացքը փոխելու :

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ Ժիւռասցի Զուիցերացիներ (ֆրանսախօս) ինքնավարութիւն կը պահանջեն Պերնի կառավարութենէն : 17 տարի է առաջին անգամն է որ նման ցոյց մը կ'ըլլայ «Ժիւռասիական համախմբման» տօնին առթիւ :

ՊԱՔՈՒ եւ Թիֆլիզ մեթրօ պիտի ունենան ըստ « Փրաւտայի » : Ազրբէյջանի մայրաքաղաքը 9 կայան պիտի ունենայ, Վրաստանի մայրաքաղաքը՝ եօթը :

ՍԱՅԿՈՆԻ մէջ, վերջին լուրերու համաձայն, Ամերիկացիք կրկին իշխանութեան գլուխը դրած են Զօր. Քան : Աջակողմեան զինուորականներու պետական հարուածը 24 ժամ տեւած էր միայն : Բայց ոչ մէկ բան ստոյգ է եւ Քանի դիրքն ալ աւելի քան երբեք խախուտ :

ՓԱՐԻԶԻ «Ռեմիւ» սինեման, Ծան դ'Էլեզէի վրայ փակեց իր դուռները :

ՓԵՔԻՆԻ «Կարմիր Դրօշակը» կը ջա -

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐ

Հ. ԳՐԻԳՈՐ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ, (Յատուկ) .— Հալէպի հիւանդանոցին մէջ, յետ վիրաբուժական գործողութեան, Սեպտեմբեր 3ին վախճանած է Հ. Գրիգոր Վ. Սարգսեան, Վենետիկի Մխիթարեան Ուխտէն :

Աւազանի անունով Գաբրիէլ, ծնած էր Մարտին՝ 1896ին : Ս. Ղազար եկած է 17ամեայ, ուխտած 1915ին եւ վարդապետ ձեռնադրուած 1922ին :

Հայերէնի եւ մատենագրութեան ուսուցիչ վանքի ընծայարանին եւ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի մէջ, երկար տարիներէ ի վեր կը գտնուէր Արեւելք, ուր պաշտօնավարած է զանազան առաքելավայրերու մէջ (Հալէպ, Հասիչէ) : Աւելի քան 10 տարիէ ի վեր, իբր ժողովրդապետ կը գործէր Գամըշլը :

Կանուխէն հետաքրքրուած ու զբաղած է բանասիրական նիւթերով եւ այդ ուղղութեամբ աշխատակցած «Բազմավէպ»ի : Հմուտ գրաբարի, ձեռագրային մարզին մէջ փորձառու, իր արժէքն ունէր իբրեւ լատինագէտ : Առաջադրած էր վերաքննել իր կատարած լատիներէն թարգմանութիւնը « Ապաշխարութեան Շարականներու » :

Վախճանեալ վարդապետին հրատարակուած երկասիրութիւններն են .—

1) Մխիթար Գոշի՝ Խրատք Ողեշահք, տպ. 1933 (Սոփերք Հայկ. ԻԳ.) :

2) Ս. Եփրեմի՝ Կցուրդք, տպ. 1934 (Սոփերք Հայկ. ԻԴ.) :

3) Ղազար Փարպեցիի՝ Պատմութիւն Հայոց եւ Թուղթ առ Վահան Մամիկոնեան, տպ. 1933 (Շարք ընտիր մատ. նախ. ԺԱ.) :

4) Տեսիլ Ս. Սահակայ Պարթեւի, քննական ծանօթութիւններով եւ ձեռագրական համեմատութիւններով, տպ. 1932 :

Մասամբ « Բազմավէպի» մէջ լոյս տեսած եւ կամ դեռ ձեռագիր մնացած այլ աշխատութիւններ եւ բանասիրական յօդուածաշարքեր են.— 1) Գրիգոր Անաւարզեցի Կաթողիկոսի կեանքին եւ գրութեանց մասին՝ պատմական ընդարձակ ուսումնասիրութիւն. 2) Մխիթար Գոշի «Դատաստանագրքի » մասին : Հայ շարականներու թարգմանութիւն լատիներէնի. 4) Ուսումնասիրութիւն Մաշտոցի՝ կազմութիւն եւ քննութիւն ձեռագիրներու :

Հ. Գրիգոր Վ. Սարգսեանի վախճանով՝ Մխիթարեան մը եւս կ'անհետանայ, հայ գիրին ծառայ գրիչ մը եւս կը ցամքի :

ԹՂԹԱԿԻՑ

տագովէ Սթալինը եւ կը զգուշացնէ բոլոր անոնք որոնք կը փորձեն մոռցնել տալ Սթալինի արժանիքները : Սխալներ գործած է, կը խոստովանի չինական երկամսեան, բայց «անոր գործերը յաւիտենական են եւ կը պահպանեն մարքս - լենինիզմը եւ պրոլետարներու հասարակաց կալուածները » :

ԱՆԳԼԻՈՅ աշխատաւորական կուսակցութիւնը դադրեցուց իր պաշտօնաթերթին՝ «Տէյլի Հերըլտի » հրատարակութիւնը : Ծանր հարուած մըն է կուսակցութեան համար, ընտրութեանց նախօրեակին : Նոր օրաթերթ մը՝ «Արեւը» կը սկսի լոյս տեսնել բայց անկախ է :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ - գերմանացի հիւլէական մասնագէտ մը սթալինեան մրցանակ Ամերիկա անցած է, օգտուելով Ժընեւ գտնուելէն :

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Շատ քիչ ծանօթ է այս ուսումնասիրութիւնը, որ տպուած է, թերեւս Էջմիածնայ պաշտօնաթերթին մէջ, բայց Փարիզի Նուպարեան մատենադարանի օրինակը ամբողջական չըլլալով՝ չենք գիտեր թէ շարունակուա՞ծ է։ Ապահովաբար գրի առնուած՝ երբ դեռ Սողոմոն սարկաւագ էր Կոմիտաս։

Պատմութիւնը գրեթէ լռում է, ոչինչ չէ հաղորդում Հայոց եկեղեցական հին եղանակների, ինչպէս եւ խազերի մասին։

Աւանդութիւնը Հայոց եկեղեցական եղանակների գիւտը կամ կարգաւորութիւնը, որ ամենայն հաւանականութեամբ գրերի գիւտի շրջանի արդիւնքն է, վերագրում է Ս. Սահակին. իսկ մինչեւ գրերի գիւտը Հայոց եկեղեցիներում երգեցողութիւնը սաղմոսերգութիւն էր։ Ժամանակ անցնելով սաղմոսերգութեանը կից զարգացան Շարականի եղանակները։

Արդեօք սաղմոսերգութիւնն ի՞նչպիսի եղանակներով էր երգւում, յայտնի չէ. հաւանականաբար ժողովրդական հին եղանակներով։

Ե. դարում գրերի գիւտը, Ս. Գրքի Թարգմանութիւնը հոգեւոր երգեր յառաջ բերին։ Հետզհետէ զարգացաւ եկեղեցական պաշտամունքն ու ժամերգութիւնը, հանդէս եկան մի շարք երգիչներ, յօրինեցին շարականներ, ճառեր, ներբողներ, եկեղեցական տէրունական եւ սրբոց տօների նշանակութիւնը ժողովրդին բացատրելու նպատակով։

Այդ իսկ շարականները գլխաւոր շարժառիթ եղան Ութն ձայն եւ երկու Ստեղի եղանակների յառաջ գալուն, ըստ Յայսմաւուրքի՝ Ս. Սահակի ձեռքով։ Այսպէս սաղմոսերգութիւնը տեղի տուեց շարականի եղանակներին։

Շարականի եղանակների Ութն ձայնի բաժանմունքը ծագել է Ութն Կանոն սաղմոսներից։

Շարականի եղանակներից յետոյ կամաց կամաց հանդէս եկան Տաղերի, Գանձերի, Աւետիսների եւ այլ հոգեւոր երգերի տեսակներ, հանդիսաւոր ժամերգութեան պահանջից։

Սոքա եւս ներբողներ են, միայն ժողովուրդն էր երգում։ Սոքա ժամանակի ընթացքում այնքան բազմացան եւ ճիւղաւորուեցան, որ իւրաքանչիւր եկեղեցական տօն յատուկ տաղն ունէր, սոցանից առանձին առանձին ժողովածու կազմուեցաւ, Տաղարան, Գանձարան, Երգարան անունով։ Սոցա սկզբնաւորութիւնը պէտք է որոնենք նոյնիսկ Ե. դարում, որովհետեւ աւանդութեամբ մեր ձեռքն են հասել տաղեր, մեղեդիներ, ծննդեան աւետիսներ Մ. Խորենացու անունով։ Այս կարելի է երկու կերպ բացատրել, նախ՝ եթէ նոքա նորանն եւս չլինէին, քանի որ լեզուի ոճն աղաւաղուած է դարերի ընթացքում, այնուամենայնիւ նորան ընծայելն իսկ ապացոյց է Ե. դարից սկիզբն առնելուն, կամ թէ չէ՝ պէտք է ընդունենք որ ամէն մի նոր բան, գրերի գիւտից եւ Ս. Գրքի Թարգմանութիւնից յետոյ, ժողովուրդը վերագրում էր Ե. դարու Ս. Հայրերին։

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԻ ՁԵՒՆ ՈՒ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Սոցա արտաքին կազմութիւնն արդէն վկայում է յատուկ երգելու համար յօրինուած լինելը, տողերը կարճ, տները երկու, երեք կամ չորս տողանի, չափածոյ են, բառերը մեծ մասամբ միավանկ եւ երկվանկ են, բառախաղութիւնը, համգիտութիւնը, զուգահեռականութիւնը մի ընդհանուր ներդաշնակութիւն են ներկայացնում սոցա մէջ։ Եւ այս ձեւաւորութիւնը գործ է դրուած եղանակը լոկ խաղուն կացուցանելու նպատակով։

Տաղեր՝ *սոցա բովանդակութիւնը պատկերացնում է պարզ կամ այլաբանօրէն Քրիստոսի տնօրէնութիւններն եւ սրբերի կեանքի, նահատակութեան որ եւ է նշանաւոր եւ ազդեցիկ րոպէն։*

(Այստեղ տպուած է Յարութեան տաղին ձայնագրութիւնը, առաջին տունը միայն, հետեւեալ ծանօթութեամբ.— Երգեց Արժ. Գէորգ վարդ. Ուշտունցի, ձայնագրեց Սողոմոն Սարկաւագ)։

Ահեղ ձայնս որ ես լուայ,
Սա քակէ զամուրս որ ունիմ։
 Զամուրս իմ քակել կամի,
 Գերելոցն առնել զերեդարձ։

Գերեացն երանի ասեմ,
Որ եղեն ի յառն Առիւծուն։
 Ի յառն Առիւծուն եղեն,
 Այլ չունին ակն տանջելոյ։

Ակն տանջելոյ չունին,
Ակն ունին անանց պսակին։
 Պսակ բոլորեալ առնուն
 Յառիւծէն, յանմահ Արքայէն։

Փառս Փրկողին տացուք,
Որ փրկեաց զգերեալսն բանտէն։

Գանձեր՝ *սոքա արտայայտում են աշխարհի համար մաղթանք։ ԺԴ. դարի վերջերում եւ մանաւանդ ԺԵ. դարում գանձերը մեռելների վրայ էին երգում, նոցա բերանից խոստովանելով զղջումն եւ աշխարհի ունայնութիւնը։ Գանձերի եւ տաղերի զանազանութիւնն այն է, որ առաջիններն իսկապէս ճառեր են, արտաքին ձեւը փոխած՝ տաղաչափական։*

Աւետիսներ՝ *սոցա նիւթն առնուած է Ս. Աւետարանից, հրեշտակների հովիւներին Մանուկ Յիսուսի ծնունդն աւետելու րոպէն։ Աւետիսները վերագրում են Մ. Խորենացուն, բայց ոճը խիստ փոխուած է ժողովրդի մէջ՝ բերնէ բերան անցնելով։ Այժմ եւս կան անթիւ անհամար Աւետիսներ, որոնք զանազան տեղեր, այլ կերպ եւ այլ եղանակով են երգւում, բայց ընդհանրապէս խօսքերի բովանդակութիւնը միեւնոյն է, զանազանութիւնը բարբառի մէջ է, իսկ եղանակները կամ ԴԿ. որպէս* խորհուրդ մեծ *շարականը, կամ ԱՁ դարձուածք՝ ԴՁի եւ ԴԿի խառնուրդից բաղկացած։ Մէջ ենք բերում Ուշտունեաց Պօղոնիս գիւղի աւետիսը, որ ձայնագրեցինք Արժ. Գէորգ վարդապետին եղբայր Յարութիւնից, որ նոյն գիւղի բնակիչ է։*

(Այստեղ տպուած է ձայնագրութիւնը եւ աւելցուած. «Նոյն եղանակով երգւում են միւս բոլոր տները, միայն թէ վերջին տունը վերջանում է *Լա*»)։

Արդ ցընծացէք, ուրախացէք,
Եա – լէ – լիւ։

Այսօր ծնունդք ի Մարիամայ։
Մարիամ գնաց դուռն ի յէրին,
Քամակ էտու խաչափէտին,
Ծնչեց էրի Յիսուս որդին,

Յիսուս որդին մկրտեցին,
Բուրդ խանձարու փաթըթեցին։
Էնէկ ա քեզ սուրբ Յովհաննէս,
Քեզ Քրիստոսին քաւոր արին։

Էնէկ ա քեզ գետ Յորդանէս,
Քրիստոս մէջ քեզ մկրտեցին։
Էնէկ ա քեզ բուրդ խանձարուր,
Քրիստոս մէջ քեզ փաթըթեցին։

×

Էս տան շինած աշնան շինած,
Էս տան քարեր մարմար բերած,
Թոնէր ի նի(1) խընձ (2) եկեղցի,
Հարսներ ի նի խընձ եղուընիք,
Աւելը ձեռ փունջ մանուշակ,
Կախէն(3) զձեռ նռան զինին։

×

Մամիկ, մամիկ, ես քե ծառայ,
Սօլեր ոտներ կը նովըռայ,
Կոքեով(4) էրի կը խոխըռայ։
Ձեր տղի անուն ի՞նչ ա (Ներսէս)։

Ներսէս նստի ծառի տկին,
Բրչամ(5) թալէ ծառի ճղին։
Քանի ծառին նող կայ,
Ձեր Ներսէսին շատ արեւ կայ։

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(1 Շար.)

Բառերու նշանակութիւնը.— (1) *Մէջ*։ (2) *Քանց*։ (3) *Բաժակ*։ (4) *Ընկոյզ*։ (5) *Ծամ*։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Գ.

Աւանդապաշտ ժողովուրդի ուշադրութենէն չէր կրնար վրիպիլ միջնադարեան Հայաստանի ամէնէն ուշագրաւ ճարտարապետական յուշարձաններէն մէկը, Հռչակաւոր Գեղարդավանքը կամ Այրիվանքը, որու մասին Թորամանեան գրած է — «Ձենք կարող մոռանալ այս շրջանին պատկանող Այրիվանքի (Գեղարդի) քարակոփ եկեղեցիներն ու ժամատները, սակայն անոնցմէ ոչ մէկը չի կարող հաւասարել Արիվանքի քարակոփներուն. այս վերջինս ամէնէն աւելի փորձուած արուեստագէտներուն անգամ անհաւատալի պատրանք թուալու չափ նրբութեամբ, համաչափութեամբ ու վայելչութեամբ կերտուած է ընդհանրապէս. պէտք է շատ ուշադրութեամբ քննել, տեսնելու եւ համոզուելու համար, թէ գեղեցիկ սիւներ, խոյակներ, խարիսխներ եւ զանոնք իրարու միացնող աղեղներ ու կամարներ միակտուր զանգուածներ են՝ կոշտ ապառաժին մէջ նրբին հաշուով կերտուած»։

Գեղարդավանքի մասին հիւսուած հայ ժողովրդական աւանդութիւններէն մեր ձեռքը հասած է հետեւեալ գեղեցիկ բանաւոր պատումը, որ ժամանակին «ի մէջ Հայաստանեայց որդւոց» լսած ու գրի առած է Խ. Աբովեան։

Աւանդութիւնը կ'ըսէ, թէ Գեղարդավանքը շինած են քոյր եւ եղբայր մը [illegible] տանից», ուզելով իրենց մահէն ետք անմեռ յիշատակ մը ձգել աշխարհի մէջ։ Այդ նպատակով անոնք առանձնացած են ձորին մէջ եւ սկսած են կերտել այս տաճարը։ Երիտասարդը Աստուծոյ օգնութեան կը դիմէ գործը սկսելու համար։ Առտու մըն ալ, արթննալով քունէն, ան իր կռանը կը տեսնէ ապառաժին վրայ։ Կը սկսի փորել, իսկ քոյրն ալ իր մազերով ղարխարէն վեր կը բարձրացնէ քարերը։ Այս քրտնաջան աշխատանքին շնորհիւ, քոյր եւ եղբայր վէմի արգանդին մէջ հետզհետէ կը բանան հրաշալի տաճար մը։ Վերջացնելէ ետք, հոն կը բնակին մինչեւ իրենց կեանքին վերջը։

Աւանդութեան կցած իր ծանօթութեան մէջ Աբովեան գրած է. «Վսեմախոհ հոգին Հայկազանց՝ ոչ կամելով տալ զճարտարապետ այս եւ զանօրինակ այս շինուած վանից Գեղարդայ՝ բաղկացելոյ յամբողջ ապառաժէ՝ մարդկային հնարից եւ հմտութեան, թողեալ է ի [illegible] յետնորդաց զչքնաղածին ստեղծագործութիւն մտացածին (*ընդգծումը մեր կողմէ, Ա. Ղ.*)։

Քննութեան առարկայ աւանդութիւնը իսկապէս «չքնաղածին ստեղծագործու-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՈՒ ԶԱՒԱԿԸ

— Ատ է որ ինծի մտածել կուտայ. այդ բարի կնոջմէն կրնա՞նք պահանջել որ մեզի չափ փիլիսոփայ ըլլայ եւ սակա՞յն...

— Եւ սակա՞յն... հարցուց անձկութեամբ Արուսեակ։

— Եւ սակայն պէտք է որ ըլլայ, եթէ բարի է։

Ծնողք մը իր զաւակներուն համար ցոյց տուած բարեսրտութեանը եւ անշահախնդրութեանը չափին համեմատ անոնցմէ յարգուելու է, եւ գոհութիւն յուսալու։ Աղջիկ մը մեծ յանցանք կը գործէ վշտացնելով իր մայրը. բայց միթէ նուա՞զ յանցաւոր է, մինչեւ իսկ ոճրագործ մը չէ՞ մայրը երբ իր աղջիկը դժբախտ կ'ընէ, մինչեւ իսկ կը մեռցնէ իր անձնասիրութիւնը գոհացնելու համար։ Մայր մը երբ աղջկանը ամուսնութեանը մէջ անոր ապագայ դժբախտութիւնը կը գուշակէ, մեղադրելի չէ եթէ հզօր դիմադրութիւն կ'ընէ։

Մայրը կրնայ սխալիլ, եւ ընդհանրապէս ալ կը սխալի, բայց անձնական տեսակէտը չէ որ կը մոլորեցնէ զինքը, ուստի արդարանալի է. բանի բարերարներուն զասակարգէն է։ Բայց երբ մայր մը իր անձնասիրութիւնը գգուելու համար, ընկերութեան մէջ մեծարանք ու յարգանք վայելելու տենչով, ընտանեկան փառքը անարատ պահելու փափաքով աղջկանը երջանկութիւնը կ'ուզէ զոհել, պարզապէս շահախնդրական գործ մը ըրած կ'ըլլայ. եւ ի՞նչ իրաւունքով պահանջել զեռատի աղջիկէ մը իր կեանքը զոհել պառաւի մը անձուկ շահախնդրութեանը։ Միթէ անիկա (խնդալով ըսաւ) իր ամուսնութիւնը, իր երջանկութիւնը ենթարկա՞ծ էր իր աղջկանը հաւանութեանը։ Իր հաճոյքին համար արարած մը հրապարակ նետած է, եւ պէ՞տք է որ իր գերին ըլլայ ան։

Հիմա, աղջիկս, ես ի՞նչ կրնամ ըսել քեզի։ Դուն տասն եւ ինը տարեկան, նոր կը ծնիս կեանքին, ոչ ոք իրաւունք ունի զրկել քեզ քու յուսացած երջանկութենէդ։ Այդ իրաւունքը կը ճանչնամ, եւ սակայն պէտք է դուն քեզի հարցնես, սիրտդ քննես։ Կան պարագաներ, որոնց մէջ միտքը՝ սիրտը իրարու հետ կը կռուին, եւ յաղթանակը կը մնայ հզօրագոյնին։ Եթէ միտքդ կ'ըսէ քեզի որ երջանկութիւնդ գոհելու չես մօրդ նախապաշարումներուն, ու սիրտդ ալ կը մնայ մօրդ հետ, ի՞նչ վճիռ կրնամ տալ։ Ես մտքիդ հետ եմ, բայց զաւակը դուն ես։ Ասով մէկտեղ քրոջս կը գրեմ. պատասխանը ցոյց պիտի տայ որ զաւկին սէ՞րը թէ փառասիրութիւնը նախապատիւ կը դասէ։ Քեզի կը մնայ այն ատեն որոշել թէ պարտականութիւնդ ի՞նչ է։ Ու կարծեմ թէ մայրդ, թէեւ մեծ կարեւորութիւն կուտայ ընկերային նկատումներուն, բայց իր արտաքին ծանրութեանը հակառակ՝ շատ զգայուն սիրտ ունի, քեզ ալ շատ կը սիրէ. տեսնենք — մանաւանդ երբ գովենք Եւրոպան, ըսենք թէ ալ հոս պիտի ապրինք — վասն զի գիտես թէ ալ աղէկ չըլլար Պոլիս դառնալնիդ, միշտ նեղուելու առիթ պիտի ներկայանայ։

— Օհ, շատ շատ աղէկ է, հոս կը կենանք, մայրս ալ կը բերենք. ես ալ ատ կ'երազեմ։

— Նայինք — այն ատեն մայրդ դժուարութիւն չեմ կարծեր որ հանէ։ Բայց կարեւորը. Նաւարեա՞ն...

— Բնաւ ակնարկութիւն մը չէ եղած մեր միջեւ. սակայն կարծեմ թէ գոհ կը մնայ։

Ի.

Տենդոտ, ջղային էր Արուսեակ՝ մօրը պատասխանին սպասած քանի մը օրերը։ Իրիկուն մը եկաւ այդ պատասխանը՝ երբ մէկտեղ էին երեքը։ Արուսեակ տեսաւ զայն. իր կեանքի վճիռը պարունակող փակ պահարանն էր, երեսին գոյնը այլայլափոխուեցաւ։ Տիրան էֆէնտի առանց բան մը ըսելու՝ նամակը գրպանը դրաւ ու քիչ մը ետքը մեկնեցաւ անոնց քովէն։ Վերադարձը երկար չտեւեց. երբ ներս մտաւ, Արուսեակի աչքերը անոր դէմքին վրայ էին գուշակութիւն մը ընելու անձկութեամբ։ Նաւարեան այդ մէկ քանի վայրկեանին մէջ զգաց թէ բան մը կը դառնայ, եւ իր ներկայութիւնը կը նեղէ զիրենք, ուստի մնաք բարով ըսելով մեկնեցաւ։ Երբ մինակ մնացին, Տիրան էֆէնտի առած նամակը տուաւ Արուսեակին։

Շատ տակն ու վրայ եղած էր խեղճ կինը եղբօրը գրածներէն։ Տարի մըն է որ ինքն ալ վախի մէջ էր — աղջիկը երբեմն «բան մը չէր գիներ», բայց երբոր սարդ էր, արիւնին տաք ատենն էր, ու միշտ միտքը բերած էր այդ վիճակին մէջ զտնուող ուրիշ մէկ քանի երիտասարդ աղջիկներու դժբախտութիւնը։ Սրտադողով կը սպասէր արդէն նամակներուն։ Տան բժիշկը իրենց երթալէն առաջ ըսած էր թէ որչափ կարելի է շուտ կարգէ աղջիկը։ Հիմա ի՞նչ ըսէր. «զաւակը հրամանքինդ է». ինչ որ օգտակար կը տեսնէր՝ անոր դէմ ինք ըսելիք չունէր. Աստուծոյ կամքն այսպէս է եղեր։ — Այս հինգ բառին մէջ կ'ամփոփէր, առանց զգալու, սրտին բոլոր զգացումը եւ համակերպութեան անմիջականը։ — Ինք ալ ձմեռ Եւրոպա չէր կրնար գալ. թող իրենք հանդիստ ըլլան, դարնան կը մտածէր։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(27 Շար.)

...մըն է : Աւանդախօսները, տեսնե– ...մարդկային հանճարի անօրինակ հը– ...գործութիւններէն մէկը եւ զմայլե– ...ու աքանչանալով անոր վրայ յօրինած ...այս աւանդութիւնը : Սակայն, որքան ...« մօտացած են» ըլլայ այս աւանդու– ...իրրեւ բուն ժողովրդական ըս– ...ճարտարագործութիւն չի կրնար կորուած ...կրական – պատմական հողէն, քա– ...ոչ միայն աւանդութիւնները, այլ ...մինչեւ անգամ առասպելները, ինչպէս ...ատենին ըսած է Խորենացի, «ճշմար– ...թիւն իրացն այլաբանաբար յինքեանս ...թաքուցեալ» :

...ո՞րն է ճշմարտութիւնը այս ա– ...թեան մէջ : Ձեռքի տակ չունենա– ...համապատասխան գրաւոր վկայու– ...թիւններ, չենք կրնար ըսել, թէ որո՞նք ...են Գեղարդավանքին ճարտարա– ...ները եւ քարագործ վարպետները, ...ինչ ձեւով իրագործած են իրենց գոր– ...Ծանօթ է միայն ժամատուներէն մէ– ...շինողին անունը (Գալձագ), որ ար– ...ագրուած է յիշեալ ժամատան դրբէ– ...նանագարդ երիզին վրայ եւ նաեւ ...որ վանքը շինել տուած է Պռոշ իշ– ...անին զաւակը Պապաքը իր Ռուզուքան ...հետ, Հայոց ՉԼԷ (1288)ին, ի յիշա– ...իրենց հոգիին :

Այս տեղեկութիւններուն հիման վրայ ...անական չէ, որ ժողովրդական ա– ...թեան մէջ յիշատակուած «ագնը– ...տան» զաւակներ քոյր եւ եղբայ– ...ըստ երեւոյթին, Պռոշին տղուն եւ ...կնոջ վիպական արձագանգն են : ...կը վերաբերի վանքը նախագծող բուն ...ճարտարապետին եւ քարագործ վարպետ– ...րուն, իբրեւ հասարակ մահկանացու– ...ներ, մնացած են անյայտութեան մէջ :

...անդրադառնանք ուրիշ ուշագրաւ ա– ...թեան մը վրայ եւս, որ կը վերա– ...Եղեգնաձորի շրջանի, Ամաղու գիւ– ...մօտը գտնուող Նորավանքին՝ կա– ...ուցուած ԺԳ. – ԺԴ. դարերուն :

Ըստ ժողովրդական այդ աւանդու– ...թեան, Թափառական վարպետ Մոմիկը ...սիրելով Սիւնեաց իշխանի աղջիկը՝ կը ...խնդրէ անոր : Աղջիկն ալ կը սիրէ ...վարպետը : Իշխանը կ'իմանայ եւ կ'ըսէ ...վարպետին . « Ես այն ժամանակ միայն ...կու տամ աղջիկս քեզի, եթէ դուն երեք ...տարուան մէջ յաջողիս երեք գեղեցիկ ...տաճար շինել ինծի համար» : Երիտա– ...սարդ վարպետը կը համաձայնի եւ ...կ'անցնի գործի : Քափ եւ քրտինք մտած ...աշխատի գիշեր ցերեկ, ապառաժէն ...քարեր կտրելով, քարերը տաշելով եւ ...զարդակելով : Քիչ կը մնայ, որ վար– ...պետը աւարտէ տաճարներուն շինութիւ– ...նը ... սակայն իշխանին ծառան կատա– ...րելով տիրոջ հրահանգը, կը բարձրանայ ...երրորդ տաճարին գմբէթը եւ հոնկէ ...վար կը հրէ վարպետը : Մոմիկ ջարդ ու ...փշուր կ'ըլլայ՝ մեծ բարձրութենէն իյ– ...նալով իր շինած տաճարին խորանին առ– ...ջեւ, ուր պայմանին համաձայն, հոն ...պէտք է կատարուէր անոր պսակադրու– ...թիւնը իշխանին աղջկան հետ :

ԱՐԱՄ ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

(Շար.)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՂԵՏԱԲԵՐ ՏԱՐԻԻՆ

Է.

Գերմանեւռուս վերջին բախումն ալ տեղի ունեցաւ երբ Պոլսոյ գերման դեսպան Վանկենհայմի առաջարկով Վիլհելմ կայսր Պոլիս ղրկեց Զօր. Լիման ֆոն Սանտերսը (26 Ապրիլ) կազմակերպելու համար Թուրք բանակը, որպէս հրամանատար Թուրք առաջին բանակին : Սազոնով անմիջապէս կը բողոքէր. « Պոլիս ամէնէն կարեւոր կէտն է Համպուրկ – Պաղտատ գիծին, այսպէս Գերմանիա կը միացնէ Եւրոպան Ասիոյ եւ առեւտրական ընդարձակ շարժում մը պիտի ստեղծէ դէպի Միջագետք եւ Պարսից Ծոց Հիւսիսային Ծովէն սկսելով : Զօր. Լիման գերման ազդեցութիւնը պիտի հաստատէ Օսմ. կայսրութեան վրայ » : Սազոնով կը հեռագրէ Պերլինի ռուս դեսպանին թէ Լիմանի պաշտօնով Գերմանիա «յայտնի թշնամական գործ մը կը կատարէ Ռուսիոյ դէմ ռուս սահմանին վրայ» (1913 Նոյեմբեր 10) :

Ֆրանսայի Արտաքին Նախարար Փիշոն կ'առաջարկէ հաւաքական ծանուցագիր տալ Թուրքիոյ, որովհետեւ գերման զօրավարին առաջին բանակին հրամանատար նշանակութեամբ 1) դիւանագիտական մարմինը կը մնայ գերման պաշտպանութեան տակ, 2) Նեղուցներու բանալին կը մնայ Գերմանիոյ ձեռքը, 3) Սուլթանին վեհապետութեան դէմ կը գործէ, 4) կը խանգարէ պետութեանց հաւասարակշռութիւնը, որ երաշխաւորուած է Օսմ. կայսրութեան գոյութեամբ :

Կրէյ կը համոզուի եւ Դեկտեմբեր երկուքին կը հեռագրէ Պոլսոյ անգլիական դեսպանին հասկնալ Լիմանի պաշտօնին բնոյթը :

Սուլթանը 1913 Դեկտեմբեր 4ի իրատէով Լիմանը կ'անուանէ Պոլսոյ բանակին հրամանատար : Լիման կը մնայ Պոլիս, որովհետեւ զինուորական Ակադեմիան Պոլիս կը գտնուի եւ յետոյ պիտի վարէ այն պաշտօնը, զոր ունի անգլիական ծովակալ Լիմփս :

Համաձայնականներ համաձայն չեն բացատրութեան : Սազոնով կը հեռագրէ Լոնտոնի ռուս դեսպանին (1913 Դեկտեմբեր 13), « Համաձայնական պետութեանց միջեւ համերաշխութեան եւ համաձայնութեան պակասը առաւելութեան պակաս մըն է Եռեակ Զինակցութեան ամուր պլոքին դիմաց » :

Մեծ վէզիրը կը յայտնէ թէ Զօր. Լիման կառավարութեան հրամանին տակ է, պետութեան ներքին գործն է իր անուանումը, Նեղուցներուն հրամանատարութիւնը իր ձեռքը չէ եւ քաղաքական նշանակութիւն չունի :

Սազոնով կը մտածէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի առաջարկել գրաւումներ կատարել Փոքր Ասիոյ կողմէն, Ռուսիա պիտի գրաւէր Տրապիզոնը, Անգլիա՝ Իզմիրը, Ֆրանսա՝ Պէյրութը : Գերմանիա պիտի ընդդիմանար եւ պիտի պատերազմէր, այն ատեն պիտի լուծուէր Նեղուցներու հարցը :

Փուէնքարէ եւ Տելքասէ կը հեռագրեն թէ Ֆրանսա Ռուսիոյ կողքին է, կը հաւատեն « Ֆրանսա պիտի երթայ այնքան հեռու որքան Ռուսիա փափաքի » :

Լիման կը նշանակուի օսմանեան բանակին ընդհանուր քննիչ եւ զինուորական ակադեմիայի տնօրէն : Ռուսիա գոհ կը մնայ, եւ կը կենայ գրաւումներ կատարելու առաջարկէն :

Պատերազմական նախարար Ժոնար կ'ըսէր. « Գերմանիոյ հետ պատերազմի մը հաւանականութիւնը հետզհետէ կը ճշդուի, եւրոպական պատերազմը կը մօտենայ, սովորական միջադէպ մը կը բաւէ աղէտը գահավիժելու » :

Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը կը քուէարկէ մէկ միլիառ Ֆրանք պատերազմական վարկ : Ռուսիոյ մէջ Տուման, Ծովային Նախարարին առաջարկով, կը քուէարկէ 110 միլիոն ռուբլի վարկ մը Սեւ Ծովու նաւատորմին զօրացման համար :

Սարայեվոյի ոճիրը պատրուակ մը պիտի ըլլար ընդհանուր պատերազմին : Մեծ դուքսը խաղաղասէր էր, հակառակեցաւ սպարապետ Քոնրատի ծրագրին՝ երբ պալքանեան պատերազմին ատեն կ'առաջարկէր յարձակիլ Սերպիոյ վրայ, որովհետեւ համոզուած էր թէ Ռուսիա պիտի միջամտէր եւ հետեւանքը պիտի ըլլար եւրոպական պատերազմ մը, կը փափաքէր որ Աւստրեւհունգարիան Զըւիցերիա մը դառնայ :

Սերպ յեղափոխականները, մեծ Սերպիոյ կազմութեան կոմիտէն, մկրտուած « Սեւ Ձեռք » անունով, կը վախնային որ մեծ դուքսը գահը ժառանգելով, բարենորոգումներ կատարելով եւ լայն ապատութիւն տալով Պոսնիոյ բնակչութեան, անկարելի կ'ըլլար խրուաթներու միացումը Սերպիոյ : Մեծ դուքսին նըպատակն էր եռեակ միապետութեան կազմութիւնը, այն ատեն Սերպիա ..իտի ձգտէր Աւստրիոյ, մաս պիտի կազմէր երկգլխեան կայսրութեան : Ասիկա անընդունելի էր Ռուսիոյ համար :

Տիմիթրիեւիչ երկար ատեն Պերլին մընաց որպէս սերպ դեսպանատան կցորդ, ըմբռնեց դուքսին քաղաքականութիւնը, լսեց աւստրիահպատակ Սերպերու եւ Խրուաթներու համակրական արտայայտութիւնները դուքսին հանդէպ, ծրագրին հանդէպ : Առաջին առիթով վերջ տալու էր դուքսին կեանքին, որովհետեւ իր ծրագիրը դէմ էր եուկոսլաւ ազգային գաղափարին, իր գոյութիւնը մահն էր « Միութիւն կամ մահ » ընկերութեան գաղափարին : « Սեւ Ձեռքը » կազմակերպեց Սերայեվոյի ոճիրը ռուս դեսպանատան օժանդակութեամբ :

Ոճիրը վրիժառութիւն մըն էր Պոսնիոյ կցումին, կառավարութիւնը տեղեակ էր դաւադրութեան :

Պալքանեան տագնապի ատեն Փոքր Ասիոյ ժողովուրդներն ալ սկսան շարժիլ : Քիամիլ Փաշայի դահլիճը 1912ին յայտարարեց թէ կառավարութիւնը ներքին գաւառներու բարենորոգմանց պիտի ձեռնարկէ ապակեդրոնացման հիմերու վրայ :

1913 Յունուարին Պէյրութի մէջ գումարուած համաժողովին, ներկայութեամբ 83 պատուիրակներու, Արաբները կը պահանջեն արմատական բարենորոգումներ՝ երաշխաւորուած եւրոպական պետութեանց կողմէ :

Ինքնավարութիւն կը պահանջեն Պոնտոսի եւ Իզմիրի Յոյները՝ քաջալերութեամբ Աթէնքի կառավարութեան :

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(7 Շար.)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԶՄՄԱՌԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը գրեն.— Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր ութին, կէսօրէ ետք ժամը 4.30ին տեղի ունեցաւ Զմմառի Հայոց դարաւոր վանքի Թանգարանին բացումը, նախագահութեամբ Կաթողիկէ Հայոց Իգնատիոս – Պետրոս ԺԶ. Պաթանեան Կաթողիկոս – Պատրիարքի :

Բացման հանդէսին ներկայ էին Գերապայծառներ Պայեան Ռափայէլ, Ճենանճեան Յովսէփ, Թայրոյեան Ներսէս, Լայիքեան Գէորգ եւ Թէրզեան Մեսրոպ Եպիսկոպոսները, Կաթողիկէ Հայոց պետական երեսփոխան Մեթր Ժողէֆ Ձաքր, մեծաւորներ, բարձրաստիճան հիւրեր եւ ստուար թիւով հասարակութիւն մը :

Հանդէսին բացումը կատարելով, Զըմմառի վանքի մեծաւոր Յովսէփ Ծ. վրդ. Պասմաճեան կարդաց գեղեցիկ ուղերձ մը, ի մէջ այլոց ըսելով, թէ «այսօրինակ թանգարանները, հայ արժէքներու պահպանումին եւ օգտագործումին ծառայող, միաժամանակ մեզ Հայութեան հին շրջաններուն կապող օղեր են » :

Ժապաւէնը կտրեց Իգնատիոս – Պետրոս ԺԶ. Կաթողիկոս – Պատրիարքը, կատարեց տնօրհնէքը եւ ապա խօսեցաւ բովանդակալից ճառ մը : Իր խօսքին մէջ ըսաւ. « Անցեալի մեր նախնեաց սիրոյ հոգին կը ժառանգենք այս մշակոյթի տան մէջ, որ թանգարան է, ձեռագրատուն եւ դիւան :

Խօսք առաւ նաեւ նորակառոյց շէնքի բարերար Պօղոս Զիթոյեան : Յայտնեց իր ուրախութիւնը, թէ «տրուած լուման, լաւագոյն կերպով կ'օգտագործուի հայ կրօնական եւ մշակութային արժէքներու գնահատումին եւ արժէքաւորումին համար » :

Ներկաները մեծ հետաքրքրութեամբ դիտեցին առժամաբար թանգարանին մէջ դրուած մէկ մասը այն հին ու արժէքաւոր առարկաներուն — ձեռագիրներ, գիրքեր, շուրջառներ, սկիհներ, դրամներ եւայլն եւայլն,— որոնց ամբողջական դասաւորումը տեղի պիտի ունենայ շուտով, երբ աւարտի կարգ ու սարքի շինութիւնը, Լիզպոնի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան մեծադումար յատկացումով :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Արջու գլխով մարդը՝ գլխուն վերեւ ...բարձրացուց վահանը. եւ այնպիսի ձայն ...մը հանեց՝ կարծես ճաթած զանգակ մը ...էր : Բայց վահանին տակէն դուրս ...ցցուեցաւ անոր ձեռքը՝ ծանր լախտը բըռ– ...նած, ու այնպէս մը հարուածեց ախոյ– ...եանին գլխուն որ սաղաւարտը տեղիք ...տուաւ :

...ծմռուած սաղաւարտով մարդը ետ քա– ...շուեցաւ ձին ու զէնքերը մէկդի նետեց :

Արջու գլխովը՝ վար առաւ սաղաւար– ...տը, կը խնդար :

...Լեցուն դէմքով Թուխ մարդ մըն էր : ...Երկար ու խիտ պեխերը բոլորովին դէմ– ...քին կպած էին սաղաւարտին ճնշումէն, պեխին մէկ ծայրը մինչեւ յօնքերը կը հասնէր, ու միւսը մինչեւ վիզը կախուեր էր :

— Իշխան Վաղենան է,— ըսաւ քահանան մանչուկին,— երբ հոս նայի գըլխարկդ հանէ :

Բայց Վաղենա Թէօրէօք իրենց չէր նայեր, իր ախոյեանը կը դիտէր, որուն գլուխէն ծառաները վար կը քաշէին սաղաւարտը :

Ձիաւորը, երբ դժուարութեամբ գլուխէն հանեցին սաղաւարտը՝ նախ եւ առաջ իր երեք ակռաները թքաւ բակին քարոտ յատակին վրայ, ապա սկսաւ Թուրքերէն հայհոյել :

Դրան կողմէն ութի չափ Թուրք գերիներ մէջտեղ եկան ու անոր օգնեցին զըրահները մերկանալու : Աս ալ միւսներուն պէս հասարակ Թուրք գերի մըն էր :

— Տեսնենք ուրեմն, ձեզմէ ո՞ր մէկը դեռ ախորժակ ունի չափուելու,— գոչեց Վաղենա Թէօրէօք իր ձին ցատկեցնելով :— Ձիս մեռցնողին վարձքը ազատութիւնն է :

Կարմիր շալուարաւոր, ցանցառ մօրուքով, ուժեղ Թուրք մը ներկայացաւ .

— Այսօր թերեւս աւելի բախտաւոր ըլլամ :

Հապա երկաթէ ծանր գլեստները. ընկերները եռեւէն հասատեցին գրահին կաշիները, գլուխը սաղաւարտ անցուցին ու նոր սռնապաններ բերի, որովհետեւ աւելի մեծ ոտքեր ունէր :

Ապա լծակով բարձրացուցին զինքը ձիուն վրայ. ձեռքը դաշնի խոշոր սուր մը տուին :

— Ցիմար ես, Ահմէտ,— գոչեց զըւարթօրէն Վաղենա Թէօրէօք :— Այդ սուրը գրահին յարմար չէ :

— Ես այսպէս վարժած եմ,— պատասխանեց գերին :— Եթէ չես համարձակիր, Տէր իմ ես ուրիշ կերպ չեմ կըռուիր :

Թուրքերէն կը խօսէին, քահանան Գրիգորին կը թարգմանէր :

Իշխան Վաղենա նորէն գլուխը անցուց սաղաւարտը. ինքը պարզապէս թեթեւ նիզակ մը կը շարժէր մինչ կ'արշաւէր բակին շուրջ :

— Առաջ,— գոչեց, ապա դէպի կեդրոնը խոյացաւ :

Գրիգոր կը դողար :

Թուրքը թամբին վրայ դէպի առաջ ծըռեցաւ ու հսկայ սուրը երկու ձեռքերուն մէջ սեղմած խոյացաւ Վաղենաի վրայ :

— Ալլա՛հ :

Երբ իրարու մօտեցան, շտկուեցաւ ու ահաւոր հարուած մը կշռելու պատրաստուեցաւ :

Իշխան Վաղենա Թուրքին մէջքին ուղղեց նիզակը, սակայն նիզակը սահեցաւ ու ինկաւ անոր ձեռքերէն. այնու հանդերձ վահանով բռնեց Թուրքին ահաւոր հարուածը : Ու նոյն ակնթարթին Թուրքին բազուկէն բռնելով վար նետեց զայն ձիէն :

Թուրքը կողմնակի ինկաւ ասպարէզին վրայ ու փոշիի ամպ մը բարձրացաւ անոր շուրջ :

— Կը բաւէ,— ծիծաղեցաւ Վաղենա Թէօրէօք, սաղաւարտին ճաղը վեր քաշելով :— Եթէ վաղն ալ հոս ըլլամ՝ կըրնաք հետս մրցիլ :

Ու այնքան ուժով կը խնդար որ բոլոր մարմինը կը ցնցուէր :

— Ասիկա արդարութիւն չէ.— կը պոռար Թուրքը, մինչ խախտած բազուկով ոտքի կանգնիլ կը ջանար :

— Եւ ինչո՞ւ արդարութիւն պիտի չըլլայ.— հարցուց իշխան Վաղենա :

— Ասպետի մը վայել չէ որ ձեռքով վար նետէ ախոյեանը :

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Պ. Միհրան Գավէզեան,
Տէր եւ Տիկին Արիս Գավէզեան եւ զաւակները՝ Միհրան եւ Թագուհի,
Օր. Ալիս Գավէզեան,
Օր. Անահիտ Գավէզեան,
Պ. Տելեմաք Գավէզեան,
Պ. Էտուար Գավէզեան,
Տէր եւ Տիկ. Քրիստինէ Գասպարեան եւ զաւակը՝ Մարի – Քրիսթին, Արծրուն Գասպարեան եւ Արծուիկ Մարգարեան ընտանիքները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծմօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ

(Ծնեալ Եղիազարեան – Նարոյեան)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Քան, Սեպտ. 11ին, ուրկէ մարմինը Փարիզ փոխադրըւեցաւ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի ժամը 14·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանեէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Կարապետ Յովսէփեանի իր քրոջ՝ մահուան առթիւ: Ինչպէս նաեւ ընկեր Յակոբ Խաչերեանի իր հօր՝ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին ժողովը, այս Չորեքշաբթի, (16 Սեպտեմբեր), ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Լանսէյի եւ Ռընուժի ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի վարժարանը կը վերաբացուի այս Հինգշաբթի:

Արձանագրութիւն, դասարաններու բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ ուսուցիչ Վահրամ Կ. Միսքիկի կողմէ:

Փափաքելի է որ Պոմոնի եւ շրջակայից հայ ծնողքները փութան արձանագրել տալ իրենց զաւակներն ու չզրկել զանոնք՝ մայրենի լեզուի ուսումէն:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ժորժ Ե·ի շքեղ սրահներուն մէջ
Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24:

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան Փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

—*—

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

«Հայաստանի Սուրի» կոմիտէն կը հաղորդէ որ հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին Բոցը, այս Ուրբաթ ժամը 18ին: Համախմբում՝ ժամը 17·30–ին, Էթուալի հրապարակին սարերկրեայ անցքին առջեւ: Այս արարողութիւնը կ'ոգեկոչէ ի մէջ այլոց Շամփանեյի, Սոմի եւ Արարայի ճակատամարտները որոնց մասնակցած են Հայերը:

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

1964 – 1965 ուսումնական տարեշրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ, կրթական նախարարութեան որոշումին համաձայն, Սեպտեմբեր 21ին Երկուշաբթի, ժամը 8էն մինչեւ 18:

Ծնողքներէն կը խնդրուի ընկերանալ իրենց զաւակներուն:

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Անկողնի սաւան չինող գործաւորուհիներ եւ սորվիլ փափաքող աղջիկներ: Դիմել՝ Յակոբ Փափազեան տուն,
3, Rue Lafayette, MARSEILLE

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 21ին, Երկուշաբթի առաւօտ:

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փանոսեան Զաւէն Արշակի, ծնած 1921–ին Պաթում, հայրը՝ Արշակ, մայրը՝ Երազիկ, քոյրը՝ Ռոզա, եղբայրները՝ Գէորգ, Դանիէլ: Լուր ունեցողներէն գրել. Այրի Տիկին Տոնոյեան,
13, Rue Victor Arnaud
LA CIOTAT (B. du R.)

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգինոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգինոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԵՒ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած
Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսինի խումբերուն կողմէ:

Այս Հինգշաբթի ժամը 20·30ին Հ. Յ. Դ. Տան սրահը:

Կը հրաւիրուին Նոր Սերնդականները եւ Կապոյտ Խաչի ընկերուհիները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մեծաքանակի պնեքրիի մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուի երկաթագործ մը, որ կարք վարել գիտնայ: Դիմել՝
MUTEVELIAN
58, Rue de Cléry, PARIS (2e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի «Արծիւ» ակումբին կողմէ, այս Շաբաթ ժամը 18էն 24: CASSITA, 167, Rue Montmartre

Գեղարուեստական յայտագիր — Ընկերական մթնոլորտ

B A R — DISQUES SELECTIONNES — BUFFET

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորները ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր	100 ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր	15 ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք	7 ֆր.
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա. հատոր	10 ֆր.
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր	39 ֆր.
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը	10 ֆր.
Ա. Գ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն	10 ֆր.
Մ. Գ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ	15 ֆր.
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ, 3 հատ., հատորը	15 ֆր.
ԱԼ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ	15 ֆր.
Ա. Բ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր	35 ֆր.
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան	20 ֆր.
Գ. Խ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան	5 ֆր.
Հ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն	7 ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խղանկերներ, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ: —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 փր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 17 SEPTEMBRE

1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

…ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10111 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — N° 10.111

…ԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՁՈՅԳ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐԸ

…մէկ օր տարբերութեամբ, նը…ական մեր զոյգ Աթոռներու գա…րը, Ապրիլեան Եղեռնի յիսնամ…ութիւ, կոնդակներ հրատարա…՝ ուղղուած հայ ժողովուրդի բո…ակներուն՝ ի Հայաստան եւ ի …աշխարհի :

…Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Խո…Ա. ի կոնդակը գրուած է 16 Օգոս…(տե՛ս Յառաջ, Սեպտ. 2–5), …ծնի գահակալ Վազգէն Ա. ինը կը 17 Օգոստոս Թուականը (Յառաջ, …եմբեր 10–11) :

…խալի երեւոյթ է տեսնել, որ մեր …վեհափառներն ալ միաժամանակ, …նոյն Թուականին նոյն մտածու…ունեցած եւ gրեթէ նոյն …անները կուտան եւ նման Թելա…թիւններ կ'ընէին Մեծ Եղեռնէն …պրողներուս, համազգային չափա…ւ եւ արժանավայել կերպով ոգեկո…համար յառաջիկայ տարի մեր ա…քան մէկ միլիոն նահատակներու …ալի եւ անմոռանալի յիշատակը :

…էն Կաթողիկոս 1965ի Ապրիլ ամիսը …չակէ ՑԻՇԱՏԱԿԻ ԱՄԻՍ, իսկ Ապ…24՝ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՕՐ, « ի սպառ …ով մեր ժողովուրդի միտքէն ու …էն պարտութեան ու սուգի գաղա…ու զգացումը, որոնք բնական …ժամանակաւոր ապրումներ էին Ե…հետեւող սկզբնական տարինե…, անոր հարուածին ցնցումին ներ… :

…րիներէ ի վեր արդէն ի սփիւռս աշ…ի Ապրիլեան Եղեռնի տօնակատա…իւր մեզի համար դարձած է ո՛չ թէ …նդէս», այլ Ուխտի Օր, ուխտ՝ հա…րիմ մնալու մեր Թանկագին նահա…ներու կտակին :

…ի կտակը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ի…ացումը ազատ, անկախ ու միաց…Հայրենիքի, որուն համար զոհուե…անք :

…պրիլ 24»ի տարեդարձին առթիւ …մէկ օր խոնարհելով անոնց յի…ին առջեւ, կը վերանորոգենք մեր …՝ հետապնդելու Հայկական Դատը …ու անշէջ պահելու մեր հողին…մէջ հայրենասիրական կրակը :

…դարաւոր պատմութիւնը արձա…ծ է Խաչելութեան բազմաթիւ …ներ : Հայ ժողովուրդը դարերով …ծ է օտարի բռնակալ լուծին տակ, …տուրէկ :

…այն ամէն անգամ աւերած է ամէն կարգի հալա…րու եւ կեղեքումներու : Քանիցս …ուար հասնելէ վերջ, փիւնիկի …թիւն առած է իր աճիւննե…հրեւ ապրելու եւ յարատեւելու …կամքին, շնորհիւ մանա…րիստոնէական համբերատարու…ակալու եւ դիմանալու իր բա…ուն ընդունակութեան :

…րձակալներ, բռնակալներ եւ տը…հիճներ յաջողած են աւերել մեր …եր, կոտորել անմեղ ու անպաշտ…դիկ, սակայն երբե՛ք չեն կըր…ր հողերուն մէջ մարել ազա…ան հուրը, անկախ հայրենիքի …րականը :

…պրիլեան Եղեռնին վրէժը լուծեցինք …ան դաշտին վրայ, Սարդարա…, որուն արտասուէ ոգեկոչումը …Ա. ի կոնդակին մէջ, խիկապէս …եւ արտապնդիչ երեւոյթ մըն է : …րիթ կ'ունենանք անդրադառնա…երկու կաթողիկոսներու զոյգ …կներուն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՃԱՌԸ

«ԴԱՅԼԵՐՈՒ ՄԷՋ ԵՐԲ ԱՊՐԻՍ : ԴԱՅԼԻ ՊԷՍ ՊԻՏԻ ՎԱՐՈՒԻՍ » Կ'ԸՍԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Խօսք առնելով Ճափոնցի ընկերվարական երեսփոխաններու առջեւ, զորս կ'ընդունէր Կրեմլինի մէջ, խորհրդային վարչապետը յայտարարեց թէ Խորհրդային Միութիւնը նոր զէնք մը ունէր որ կրնար բնաջնջել համայն մարդկութիւնը : Յայտնեց նաեւ թէ գաղտնի կերպով այցելած է գիտուորական հետազօտութեանց կեդրոն մը ուր իրեն ցոյց տրուած է այդ զէնքը : « Ինծի ցոյց տուին բնաջնջման գարհուրելի զէնք մը : Այդպէս բան երբեք չէի տեսած : Գոյութիւն ունեցող բոլոր զէնքերուն ամէնէն զօրաւորն է : Իր ուժը սահման չունի » : Եւ Խրուշչեւ, որ շատ կը սիրէ առակները, յիշած է հատ մը .— « Երբ գայլերու մէջ կ'ապրիս գայլի պէս պիտի վարուիս » : Հանդստացնելու համար մտահոգ մարդկութիւնը, Խրուշչեւ անմիջապէս ապահովութիւն տուած է .— « Բնաջնջման այս գարհուրելի միջոցը չեմ ուզեր օգտագործել » : Նախապէս յիշած է « Ճափոն ժողովուրդի ողբերգութիւնը, որ առաջինը Պատմութեան մէջ, կրեց հիւլէական ռումբը» :

Խրուշչեւ անշուշտ խօսած է նաեւ Չինացիներուն մասին : « Ան որ կը խորհի թէ հիւլէական ռումբը թուղթէ վագր մըն է խենթ է : Պատերազմ չենք ուզեր, բայց պաշտպանութեան գարհուրելի միջոցներ ունինք : Մաօ – Ցէ – Թունկ վըստահեցուց որ Խորհ. Միութիւնը հարկ եղածէն շատ աւելի մեծ երկիրն է եւ ցարական Ռուսիան չինական շատ հող գրաւած է : Չեմ ուզեր ցարականութիւնը պաշտպանել, ցարերը եւ չին կայսրերը նոյն խմորէն էին : Բայց չին կայսրերը նուաճեցին Մոնղոլիան գրաւեցին, Մանչուրիան, Թիպէթը եւ Սինքիանկը : Սինքիանկը Չինաստան չէ : Հոն կ'ապրին Ղազախներ, Ուիկուրներ : Ղազախներու եւ Ղիրկիզներու մեծամասնութիւնը Ղազախստան եւ խորհրդային Ղիրկիզստան կ'ապրին, բայց Ղազախ, Ղիրկիզ, ուզպէք ցեղերու ժողովուրդները Սինքիանկ կ'ապրին : Մոնղոլիան որ իբրեւ անկախ պետութիւն գոյութիւն ունի իր բնակչութեան կէսը չունի : Միւս կէսը՝ մոնղոլ ցեղը, Չինաստան կ'ապրի : Մաօ – Ցէ – Թունկ քաղաքական հարցերը կ'ուզէ լուծել ոչ թէ քաղաքական հիման վրայ այլ՝ ցեղագրական : Եթէ այդ հիման վրայ վիճինք, պատճառաբանութիւնները չեն պակսիր : Ղազախստան ինք պէտք է իր ճակատագիրը որոշէ : Զօրավիգ կը կենանք ժողովուրդներու փափաքներուն : Չինաստանն ալ թող այդպէս ընէ » :

Ապա Խրուշչեւը Մաօ – Ցէ – Թունկը Հիթլերի նմանցուցած է եւ «վճռական պատասխան մը խոստացած » անոր որ կը համարձակի խորհրդային սահմանը անցնիլ փորձել : « Շատ կը ցաւիմ որ քաղաքական դէմքեր գոյութիւն ունին որ միայն ատելութիւն կը սերմանեն : Երբ Ճափոն պատուիրակութիւն մը Փեքին գնաց անցեալ Յուլիսին, Խորհ. Միութեան դէմ քարոզչութիւն ըրին : Շատ կը ցաւիմ այս յայտարարութեանց համար : Ասոնք ոչ մէկ կապ ունին համայնավարութեան փիլիսոփայութեան հետ : Մաօ Ցէ Թունկ կը դրդէ Ճափոն ժողովուրդը պատերազմի համար եւ Խորհ. Միութեան դէմ : Ուղղակի դրդութիւն է : Մաօ Ցէ Թունկ ըսաւ որ Ճափոն շատ փոքր է եւ շատ բնակչութիւն ունէր : Հիթլերի ընդհանուր տեսութիւնն է, ուրիշ լուծումներ ալ կան .— Գերման դաշնակցային Հանրապետութիւնը, թէեւ բնաջնջուած քսան տարի առաջ, բարգաւաճ երկիրներու առաջին կարգին վըրայ է այսօր : Ճափոն իր ժողովուրդին հետ կրնայ նոյնպէս բարգաւաճիլ : Վըստանգաւոր կ'ըլլայ ոեւէ մէկուն համար իր հողամասը մեծցնել : Ոճրային ձեռնարկ կ'ըլլայ : Իւրաքանչիւր սահման այլեւս իր պատմութիւնն ունի : Չենք կրնար մեր սահմանները չպաշտպանել» :

Խրուշչեւ եզրակացուցած է ճառին այս մասը, խաղաղ համակեցութեան գովքը հիւսելով, որ միակ լուծումն է. « Անոնք որ չեն ուզեր, միայն պատերազմ կրնան ուզել : Չին ղեկավարները կը մեղադրեն ինծի իմ այս քաղաքականութեանս համար : Բայց ի զուր : Երբեք կարծիք պիտի չփոխենք » :

Խրուշչեւ տրամադրութիւն յայտնած է երկու կղզի վերադարձնել Ճափոնի այն պարագային երբ Միացեալ Նահանգները իրեն վերադարձնեն Օքինովա : Յայտարարեց թէ ամբողջովին վստահութիւն կ'ընէ Ճափոնցիներուն այն օրը երբ Միացեալ Նահանգները վերջ դնեն իրենց երկրին գրաւման » :

Խրուշչեւ առաջարկած է Ճափոնի, որ երկարաձգէ Խորհ. Միութեան բացած վարկերը, եւ միասին օգտագործել սիպերիական հարստութիւնները :

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ Ե՞ՐԲ ԵՒ Ի՞ՆՉ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱԿ ԿՐՆԱՅ ԾԱԳԻԼ

Միլլիյէթի խմբագրականէն .— Ինէօնիւի վերջին յայտարարութիւնները Ազգ. Ժողովին առջեւ, մեզ կը ստիպեն որ պաշտօնապէս կանգ առնենք Թուրք եւ Հելլէն պատերազմի մը հաւանականութեան առջեւ : Ինէօնիւ չեշտեց թէ այս հաւանականութիւնը կրնայ իրականանալ երբ Թուրքիա զօրահանում կատարէ Կիպրոսի մէջ : Ոմանք կ'առարկեն թէ Յունաստան տեղէն անգամ չի կրնար շարժիլ, ինչպէս որ բան մը չկրցաւ ընել, երբ անցեալները Թրքական ձեթերը ռմբակոծեցին Կիպրոսը : Այս անգամ ալ, երբ զօրք հանենք Կիպրոս, Յունաստան ստիպուած է հանդիսատես մնալ, որովհետեւ գիտէ թէ եթէ երբեք պատերազմի մտնէ, ինչպիսի աղէտներ կրնան գալ գլխուն : Միայն թէ վտանգաւոր է անվերապահօրէն ընդունիլ այս տեսակէտը : Վարչապետ Ինէօնիւ աւելի զգուշ եւ չըրջահայեաց է իր տեսակէտին մէջ, եւ կը խորհի թէ Թրքական զօրահանում մը կրնայ ծնունդ տալ պատերազմին : Կը նշանակէ որ Թրքական զօրահանումէն կախում ունի ամէն բան :

Ընդդիմադիրները առաջին օրէն կը պահանջէին որ Թուրքիա օգտագործէ իր միջամտութեան իրաւունքը, իսկ Ինէօնիւ իր վերջին յայտարարութեամբ հաւաստեց թէ կրնանք ամէն վայրկեան զօրահանում կատարել : Ուրեմն սկզբունքը կայ եւ կը մնայ, խնդիր է գիտնալ թէ Թուրքիա ե՞րբ եւ ի՞նչ պայմաններու տակ պիտի ընէ զօրահանումը :

Ընդդիմադիր կուսակցութեանց համաձայն, այս գործին ատենը եկած եւ անցած է նոյն իսկ : Անոնք կը ցաւին որ ինչո՞ւ անմիջապէս զօրահանում չկատարեցինք : Ինէօնիւ մինչեւ վերջին րոպէն խուսափիլ կ'ուզէ պատերազմէն եւ վէճը կարգադրել հաշտարար եղանակներով :

Ե՞րբ պիտի հնչէ այդ «վերջին ժամը» : Պատասխանը գտնելու համար, դարձեալ պիտի դիմենք Ինէօնիւի յայտարարութեան : Վարչապետը Հալքի խմբակին առջեւ ըսաւ թէ երբ Հելլէնները ծանուցանեն ԷՆՈՍԻՍԸ, պատերազմն ալ ծագած է ինքնին : ԷՆՈՍԻՍը կրնան իրականացնել երկու միջոցաւ, կամ կատարուած իրողութեան մը առջեւ կը դնեն մեզ, եւ կամ Ազգաժողովէն այդ ուղղութեամբ որոշում կը ստանան : Կիպրոսի Յոյները առաւելապէս վերջին միջոցը կը նախընտրեն, որպէսզի Յունաստան ազդեցութիւն բանեցնէ ՄԱԿի վրայ եւ կզզին կցելու կարելիութիւն գտնէ : Այս նպատակով է որ արդէն Հելլէնները խափանարարութիւն ըրին Ժընեւի ժողովներուն դէմ, եւ ուզեցին ժամանակ շահիլ մինչեւ Ազգաժողովին գումարումը, այսինքնմինչեւ յառաջիկայ Նոյեմբեր : Այս փափաքով է որ նաեւ ձգձգողական քաղաքականութեամբ մը օրօրեցին բանակցող կողմերը :

Միայն թէ շատ կասկածելի է որ Ազգաժողովը Յունաստանի փափաքին համաձայն որոշում մը տայ : Եթէ այս տըկար հաւանականութիւնը իրականանայ իսկ, ԷՆՈՍԻՍը վճռական հանգամանք մը չունենար : Որովհետեւ Ազգաժողովին տուած որոշումները գործադրելի չեն, եւ Թուրքիան առաջին պետութիւնը չէ, ՄԱԿի Ընդհ. Ժողովին այս կամ այն որոշումը չճանչցող : Աւելին ըլլալով, Թուրքիա նոր իրաւունք մը պիտի շահի, դէպի Կիպրոս ցամաքահանում կատարելու համար : Անվիճելի իրողութիւն մը կայ, Թուրք կառավարութիւնը ի զօրու դաշնագրերու համաձայն, զինեալ միջամտութեան իրաւունք ունի, իսկ ՄԱԿը որեւէ դաշինք խզելու իրաւասութիւն չունի :

Կարճ խօսքով, ԷՆՈՍԻՍը ինչ ձեւով որ իրականանայ, — ՄԱԿի որոշումով թէ տարբեր կարգադրութիւններով, — անխուսափելիօրէն պիտի տայ Թրքական զօրահանումի մը եւ Թուրքեւհելլէն պատերազմի մը : Աւելցնենք որ եթէ Ինէօնիւ իշխանութենէն քաշուի, եւ ուրիշ կուսակցութիւն գայ գործի գլուխ, ամէն վայրկեան կըրնայ պատերազմ ծագիլ » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆԻ Բ.ի երրորդ նստաշրջանին Բ. նիստին խօսք առած է չափաւորական նախագահներէն՝ Կարդինալ Աղաճանեան : Փափաքելի գտած է որ այս նստաշրջանը վերջինը ըլլայ :

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՀՐԱՐՏ առաջարկեց որ չորս արեւմտեաններու վեհաժողով մը գումարուի, անգլիական եւ ամերիկեան ընտրութիւններու վաղորդայնին :

ԱՐՄԱՆ ԿԱՍՊԱՐ (Գասպարեան) որ խմբագրապետն է Փրէօվ – Էնֆօրմասիոնի, շահեկան յօդուածաշարք մը սկսած է «Լը Մոնտ»ի մէջ (Սեպտ. 16), «Լեռնե – րու Թուրքիան» խորագրով : Առանձին կ'անդրադառնանք :

ԻՐԱՔ եւ Արաբ Մ. Հանրապետութիւնը որոշած են քաղաքական ձուլում մը կատարել :

ԱՆԳԼԻՈՅ կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը յայտարարեց թէ երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Հոկտեմբեր 15ին :

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ եւ Վատիկան համաձայնագիր մը ստորագրեցին : Առաջին անգամն է որ Հռոմի Ս. Աթոռը համաձայնութեան կուգայ երկաթեայ վարագոյրէն անդին գտնուող պետութեան մը հետ :

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Բ.

ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ՁԵՒՆ ՈՒ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Շարականները, գրեթէ բոլորը, երեք կամ երեք անգամ երեք տնից են կազմըւած: Բոլոր տները միեւնոյն եղանակով են երգւում, (երեքական տներից բաղկացած լինելը Ս. Երրորդութեան նշանակ է, իսկ միեւնոյն եղանակով երգելը՝ Ե-րեք Անձն մի Աստուածութիւն լինելուն):

Շարականների մեծագոյն մասն արձակ, փոքրագոյնը տաղաչափական բանաստեղծութիւն է. բանաստեղծութեամբ մշակուած է աւելի միտքը քան պատկերաւորութիւնը: Տաղաչափութեան երկու ձեւն եւս կայ՝ չեշտական եւ վանկական: Օրինակ՝ չեշտական տաղաչափութեամբ է գրուած Մ. Խորենացու «Կանոն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան ճրագալուցի» առաջին 3 տունը:

Ուրախացիր Սրբուհի, Գաբրիէլի
աւետեօք,
Որ քարոզեացն զգալուստ Արքային
Տեառն ի յերկնից:
Ողջոյն ընդ քեզ, Մարիա՛մ, ի քեզ
Ս. Հոգին եկեսցէ:
Եւ զօրութիւն բարձրելոյն ի վերայ քո
հովանասցի,
Որ ծնանելոցն է ի քէն Իսրայէլի
առաջնորդ,
Եւ ընդհանուր քարոզի Աստուած հզօր
Անմահ Բանն:

Նոյն տաղաչափութեամբ գրուած է «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» շարականը: Իւրաքանչիւր տան մէջ ութ չեշտ կայ, բայց վանկերի քանակը 14 կամ 16 է:

Վանկական տաղաչափութեամբ գրուած է, օրինակի համար, Ներսէս Շնորհալու Հոգեգալստեան Բ. աւուր Կանոնը՝ «Նոյն եւ նման»:

Նոյն եւ նման Հօր եւ Որդւոյ,
Հոգիդ անեղ եւ համագոյ,
Բղխումն Հօր անքննաբար,
Առեալ յՈրդւոյ անճառաբար,
Ի վերնատունն այսօր իջեր,
Զհոգիդ շնորհաց քոց արբուցեր,
Արբո՛ եւ մեզ ողորմութեամբ,
Ի բաժակէդ իմաստութեան, Աւայլն:

Շարականների մեծագոյն մասը, ինչպէս յիշեցինք, արձակ բանաստեղծութիւն են: Բայց նկատելի է, որ սոցա միջից կան այնպիսիներն, որոնք թէպէտ արձակ, բայց տուն տուն համաձայնում են: Օրինակ՝

Ակ.
Ա. Ծով կենցաղոյս հանապազ զիս
ալեկոծէ:
Բ. Մրրրկեալ ալիք բշնամին ինձ
յարուցանէ:
Գ. Նաւապետ բարի լեր անձին իմոյ
ապաւէն:

Շարականների բովանդակութիւնը շատ հարուստ է, արտայայտում են կրօնական զգացմունք: Բովանդակութեան գլխաւոր մասերն՝

ա. Հաւատի էական մասը:
բ. Քրիստոսի տնօրինութիւնները:
գ. Եկեղեցուս խորհուրդները:
դ. Ս. Գրքից կտորներ, որոնք լուսաբանում են Քրիստոսի տնօրինութեանց որեւէ գաղափարը:
ե. Սուրբերը, որոնք նպաստեցին քրիստոնէական ճշմարիտ լուսոյ տարածման:

Այսպիսի բազմակողմանի բովանդակութիւն ունեցող բանաստեղծական մի Ս. Գիրք, անշուշտ, պէտք է որ ունենար եւ բազմազիսի եղանակ, համապատասխան կրօնական զգացմունքին:

ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՒ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԻ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Շարականի եղանակները տասն են.— Ութ ձայն եւ երկու սեղլի: Այն ինչ հոգեւոր երգերը, տաղերը, Գանձերը, Աւետիսները բազմեղանակ են, եւ այնքան բազմատեսակ, որ կարիք է զգացուել դոցա միմեանց չփոթելու համար զատ զատ անուն տալ:

Շարականի գլխաւոր եղանակները եւ սոցա ստորաբաժանումների ընդհանուր թիւն է 40, իսկ միւս հոգեւոր երգերինը՝ 152:

Այս հանգամանքը բացատրւում է այսպէս.— Տաղերի, Գանձերի եւ միւս հոգեւոր երգերի եղանակները զանազան դարերում, այլ եւ այլ անձանց ճաշակին նայելով, փոփոխուել եւ աճել են, որովհետեւ սոցա գործածութիւնը ստիպողական չէ եղած: Իսկ շարականի եղանակները պարտադիր եւ գործածութեան մէջ սահմանափակ լինելով՝ չեն փոխուել ըստ էութեան, թէպէտ ԺԸ. դարից յետոյ Կ. Պոլսոյ հարուստ եւ զէպի եկեղեցական եղանակները սէր ունեցող ամիրաների առատաձեռնութիւնից եւ հովանաւորութիւնից օգուտ քաղեցին մի քանի տիրացուներ եւ մրցման ասպարէզ մտան, ջանք թափելով միմեանց գերազանցել կամայական կլկլանքներով եւ գեղգեղանքներով, որոնք բաւական նըպաստեցին եղանակների նախկին պարզութեան խախտումին: Այնուամենայնիւ շարականի եղանակները ըստ էութեան անփոփոխ հասել են մեզ: Այս կէտի մասին մի ուրիշ անգամուան պատեհ ժամանակին կը գրենք:

ՄԱՆՐՈՒՍՄՈՒՄՆ

Հին երաժիշտները «Մանրուսումն» ասելով հասկանում էին ուսումն եկեղեցական երգերի, եղանակների եւ խազերի մասին:

Մանրուսումն շատ մեծ ծաւալ ստացաւ ԺԲ.—ԺԷ. դարը, մանաւանդ ԺԲ. դարու վերջին կէսին այնքան անհրաժեշտութեան հասաւ, որ Ներսէս Շնորհալին իր «Ընդհանրականի» մէջ քահանայութեան գլխաւոր նախապատրաստութիւններից մէկն էր համարում. «Զեկեղեցական գիրս ուղիղ ընթեռնուլ եւ զմանր ուսմունս ձայնաւորացն պաշտել յեկեղեցիս, եւ ապա գալ ի ձեռնադրութիւն քահանայութեան» (Ընդհանրական Ն. Շնորհալւոյ, տպ. Երուսաղէմ, էջ 59):

Արդեօք կա՞ր առանձին դասագիրք կամ կանոնագիրք իբրեւ ուղեցոյց Մանրուսման, չգիտենք: Մեր ձեռքն են հասած եւեթ ձայնագրած հոգեւոր երգեր, որոնց խազերի զօրութեան թափանցելն անհնար է դեռ: Դոքա մեզ համար մեռած նշաններ են, նախնիք սոցա բացատրութիւնը գլացել են մեզ աւանդել:

Մանրուսումն լիակատար իմացողներ թերեւս թուով շատ քիչ են եղել, որոնք եւ թաքստի են պահել իրանց գիտութիւնը ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս յիսուն տարի առաջ Կ. Պոլսոյ հայ երաժիշտները՝ նոթաները արդի խազական ձայնագրութիւնը, հացի խնդիր էին դարձրել: Եթէ երաժիշտները, որոնք իմաստուն կամ փիլիսոփայ էին կոչւում այն ժամանակի լեզուով, չթաղցնէին միւս ձայնագրած բազմաթիւ ձեռագիր կամ արտագրած երգարանների հետ մեր ձեռքը հասած կը լինէր գոնէ մի քանի օրինակ եւս ձեռնարկ հին խազերի եւ եղանակների մասին, որոնք Մանրուսման նիւթ են: Մեր այս կարծիքը հաստատում է մի յիշատակարան.— «Զօր (զարուեստ Մանրուսման) ի մանկանց եկեղեցւոյ սակաւք գնոյն գիտեն»:

Իմաստուն կամ փիլիսոփայ բառի բացատրութիւնը գտնում ենք Ն. Շնորհալու մէջ.— «Ունիմք սովորութիւն փիլիսոփայ ասել, որ յերաժշտական արուեստի կատարեալք են, այսպէս եւ Դաւիթ (Անյաղթ) ոչ միայն փիլիսոփայ, այլ աստուածեղէն եւ յարտաքին հրահանգս անթերի եւ լիակատար էր, նորին աղագաւ կոչի փիլիսոփայ, զպատիւն զեկուցանելով» (Պատմութիւն Հայոց Դպրութեան, էջ 296):

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(2 Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Այս աւանդութեան համար աներկբայօրէն նիւթ ծառայած է ԺԳ. դարու վերջերուն եւ ԺԴ. դարու սկիզբներուն ապրած նոյնանուն արուեստագէտին կեանքն ու գործը: Արդ, ո՞վ էր Մոմիկ:

Մինչեւ վերջերս գիտէինք, որ ան եղած է նշանաւոր դրիչ, նկարիչ եւ քանդակագործ: Անոր անունին հետ կապուած են այդ դարերուն պատկանող հայկական քանի մը գրչագիր մատեաններուն գունագեղ մանրանկարները, ինչպէս նաեւ Նորավանքի եւ առհասարակ Վայոց ձորի մէջ գտնուող կարգ մը խաչքարերուն քանդակները, մասնաւորապէս Արփա գիւղի եկեղեցիին ճակատամասին վրայ եղած Աստուածածնի քանդակը (1321):

Վերջերս միայն յայտնի դարձաւ, որ վարպետ Մոմիկ եղած է նաեւ շինարար-ճարտարապետ, Նորավանքի (Ամաղիի) Աստուածածին կոչուած երկյարկանի տաճարը շինողը, որ աչքի կը զարնէ իր ճարտարապետական գեղեցկութեամբ, մշակուն քարերով, բազմաթիւ նուրբ բարձրաքանդակներով եւ զարդաքանդակներով, ինչպէս նաեւ իր խաղացած պատմական կարեւոր դերով:

Վերոյիշեալ աւանդութեան բովանդակութեան մէջ պատմական են, նախ, Մոմիկի ձեռքով Նորավանքի տաճարներուն կառուցման եւ քանդակազարդման վերաբերեալ եղած ակնարկը, եւ ապա, Սիւնեաց իշխանին յիշատակութիւնը իբրեւ եկեղեցիները շինել տուող մը:

Գալով վարպետ Մոմիկի եւ Սիւնեաց իշխանի աղջկան սիրավէպին, պատմական թերեւս իշխանին աղջկան աղնուական եւ շատ հաւանականութեամբ հասարակ ծագում ունեցող Մոմիկի միջեւ գոյութիւն ունեցող ընկերային անջրպետն է, որ պատճառ կը դառնայ անոր ողբերգական վախճանին:

Ուշագրաւ են նաեւ հայկական այն աւանդութիւնները, որոնք կը խօսին քարարուեստի մեր վարպետներուն եւ անոնց աշակերտներուն ստեղծագործական եւ անձնական կապերուն մասին:

Պատմական աղբիւրներէն յայտնի է, որ հին դարերուն քարագործ վարպետները (ինչպէս նաեւ ուրիշ կարգի արհեստաւորներ) Հայաստանի մէջ կ'աշխատէին մեծ կամ փոքր խումբերով, ընդհանրապէս յաճախ հայր եւ զաւակ իրարու հետ: Տեղէ տեղ երթալով, շինած են բազմաթիւ աշխարհիկ կամ կրօնական բնոյթ ունեցող շինութիւններ, անշուշտ յատուկ պատուէրներու վրայ:

Ցայտնի է նաեւ, որ յիշեալ վարպետները կամ անոնց խումբերը բերդերու, պալատներու եւ այլ շէնքերու շինութեան համար երկրին զանազան կողմերէն հրաւիրած են թագաւորները, իշխանները, կամ հոգեւոր պետերը: Եւ արհեստաւորներու այդ խումբերը ի մի հաւաքուելով, իրականացուցած են մեծ ձեռնարկներ:

Աւանդութեան մը մէջ, օրինակ, բռուած է, թէ ինչպէս Սանահին գիւղի իշխանը իրենց գիւղին մէջ վանք շինել տալու համար բերել կուտայ համապատասխան վարպետ-արհեստաւորներ: Նախանշուած վէճ կը ծագի վանքի շինութեան վրայ աշխատող վարպետ հօր, զաւակին եւ ենթավարպետի մը միջեւ: Վերջիններ խռովելով իրենց ղեկավար վարպետին հետ կէս կը ձգեն գործը եւ կը հեռանան: Ժամանակ մը ետք կը վարձուին ուրիշ իշխանի մը կողմէ վանք մը շինելու համար Հաղպատ գիւղին մէջ: Կիրակի օր, երբ բոլորը կը հանգստանային, վարպետ հայրը տղուն աշխատանքը տեսնելու կուգայ: Կը մօտենայ կիսաւարտ վանքին, լաւ մը կը զննէ պատերը, եւ ոտքը դնելով անոնցմէ մէկուն վրայ կ'ըսէ. Հախ պատ է (այսինքն թէ՝ լաւ, ամուր պատ է): Հայրը զաւակին լաւ աշխատանքը տեսնելով կը փաթթուի անոր, կը համբուրէ եւ կը հաշտուի հետը: Կ'ըսեն, թէ այդ օրուընէ վանքին անունը կը մնայ Հախպատ:

Ուրիշ աւանդութեամբ, որ նուիրուած է Իջեւանի շրջանի Աչաջուր գիւղի մօտ գտնուող Մակարավանքին, կը պատմուի, թէ ինչպէս վանքը շինող վարպետը կ'ուխտէ, որ մինչեւ ամբողջ շէնքը չվերջանայ՝ պատէն վար պիտի չիջնայ: Վարպետին կ'օգնէ զաւակը, որ քարտաշ էր եւ շէնքին քարերը տաշելով, ուրիշներու ձեռքով կը ղրկէր վեր՝ հօրը: Երբ ամբողջ շէնքը գրեթէ վերջացած էր եւ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՒՈՅ ՁԱՅՆԸ

— Զըսի՞ քեզի թէ քոյրս բարի սիրտ ունի եւ խեղճ կինը քեզ չի զոհեր ընտանեկան նկատումներու: Ալ ուրեմն կեանքիդ տէրն ես, առանց ոեւէ խղճահարութեան:

Այդ րոպէին Արուսեակի մօրը համար զգացած սէրն այնքան ուժգին էր, որ կրնար մոցումի մէջ մտնել Նաւարեանի համար տածած զգացումներուն հետ:

Շատ քիչ քնացաւ Արուսեակ նոյն գիշերը: Միւս օրը Տիրան էֆէնտի վանք գնաց եւ Արուսեակ ու Նաւարեան ալ Լիտօ, ուրկէ երեքը ետքը միանալով՝ մէկտեղ պիտի վերադառնային:

Արուսեակ ու Նաւարեան կը քալէին Լիտոյի գեղեցիկ ծառուղիներուն մէջ լուռին, անձայն, երկուքն ալ իրենց մտածութիւններուն անձնատուր: Հասան ծովեզրը, հոն ուրկէ Ադրիականը լայնարձակ կը պարզուէր իրենց առջեւ. աւազներու վրայ երկու մեծ քար իրենց հանգըստարան եղան:

Արուսեակ պտոյտէն, յուզմունքէն շատ ոգեւորուած էր, ու երբեք այնքան սիրուն չէր երեւցած Նաւարեանի աչքերուն: Կը նմարէր երիտասարդը թէ այդ աղջիկը երբեք այդքան լուռ չէր եղած, եւ ոչ ալ այդքան մտազբաղ: Օհ, անոր սրտին մէջ չէր որ տեսնէր ինչ պայքար կը մղուէր հոն: Արուսեակ գիտէր թէ Նաւարեան իր սէրը պիտի չյայտնէր իրեն, անոր դիրքը չէր ներեր փափկանրկատութեանը կատարել առաջնութեան պարտականութիւնը: Ուրեմն իրեն կը մնար պարզապէս Նաւարեանը ամուսնութեան խնդրել: Այդ գաղափարը զինքը կը ծիծաղեցնէր. կարելի՞ բան էր. բայց ինչո՞ւ չէ. եթէ պիտի յաղթենք ամէն նախապաշարումի, ուրեմն եւ չենք կրնար ընդունիլ թէ միայն էրիկ մարդը իրաւունք ունի աղջկան մը իր սէրը յայտնելու:

Այս մտածութիւնը որչափ որ շատ ուղիղ կ'երեւէր Արուսեակի, բայց եւ այնպէս բնածին զգացում մը կը տառապեցնէր զինքը:

Երկուքն ալ կը մտածէին աչքերնին յառած ծովուն վրայ, երբ Արուսեակ խզելով լռութիւնը ըսաւ.

— Ի՞նչպէս, քիչ մը Հալքիի յիշատակները միտքդ չի՞ բերեր այս ծովը, տեսարանը:

Նաւարեան մէկէն ի մէկ ցնցուեցաւ. քանի օր է այս առաջին անգամն էր որ Արուսեակ ակնարկութիւն մը կ'ընէր իրենց առաջին կեանքին: Աղջիկը շարունակեց.

— Ի՞նչ երջանիկ օրեր էին, ինծի համար գէթ:

— Եւ ինծի համար:

— Բարեկամս, կ'ուզե՞ս որ այդ երջանկութիւնը միշտ պահենք:

Նաւարեան տրտում ժպիտով մը.

— Անցեալը անցեալ է, ըսաւ, եւ մենք յիշատակներովը միայն կրնամ եւ ասկէ ետքը ապրիլ. աշխատութեան եւ պարտականութեան մէջ փնտռելով մխիթարութիւն, եթէ երբեք կարելի է, եւ գոհութիւն որ միշտ կարելի է:

— Մօրեղբայրս, մայրս համաձայնեցան, գուցէ, պիտի մնան, եթէ դուն ու ես երջանիկ ըլլանք մէկտեղ:

Արուսեակ ասկէ աւելի փափկութեամբ չէր կրնար հասկցնել թէ ընտանիքը անոր արգելք չունէին՝ ընկերային նախապաշարումներէ դրդուած:

— Հեռու Պոլսէն, միշտ օտար երկիրի մէջ. ինչ խաղաղաւէտ երջանիկ կ'ըլլանք:

— Հեռո՞ւ Պոլսէն խաղաղաւէ՞տ կեանք: Օհ, չէ, ես կը զգամ թէ հանգիստ հանդարտ ապրելու համար չեմ ըստեղծուած, ու պարտականութիւնս զիս Պոլիս կը կանչէ:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(28 Շար.)

…մբար միայն գմբէթը, զաւակը կը հիւանդանայ եւ կը մեռնի: Հարազատները որպէսզի այս մասին բան չըսեն հօրը, փոխարէն զաւակին տեղ կը սկսի աշխատիլ ուրիշ հմուտ վարպետ մը: Սակայն վարպետ հայրը տաշուած քարերէն կը ճանչնայ, որ ատոնք իր զաւակին ձեռքին գործը չեն: Կը կռահէ, որ փորձանք մը պատահած է, ծանր վիշտէն ինքզինք վար կը նետէ շէնքէն եւ կը մեռնի: Այդ պատճառով ալ վանքին գմբէթը կը մնայ կիսաւարտ:

Երրորդ աւանդութեան մէջ, որ կը վերաբերի Իջեւանի շրջանի Գետաշէն գիւղին մօտ գտնուող Կիրանց վանքին (ԺԳ. դար) կը պատմուի, որ այս վանքը շինած է նշանաւոր վարպետի աշակերտը: Երբ կը վերջացնէ գործը, կը հրաւիրէ վարպետը՝ իր աշխատանքը գնահատելու համար: Շէնքը այնքան յաջող էր եւ փառահեղ, որ հռչակաւոր վարպետը կը նախանձի աշակերտին յաջողութեան: Ան ամէն կերպ կ'աշխատի թերութիւն մը գտնել՝ եղածը նսեմացնելու համար, բայց չի յաջողիր: Եւ երկար դիտելէ ետք, կ'ըսէ. «Լաւ է, բայց կիրը անց ես կայրել»: Այդ օրուընէ ալ, կ'ըսեն թէ, վանքին անունը կը դնեն «Կիրանց վանք»:

Այս երեք աւանդութիւնները (եւ ուրիշներ) ցոյց կուտան հին օրերու հայ քարագործ վարպետներուն եւ անոնց աշակերտներուն կեանքն եւ աշխատանքը, շրջապատին հետ անոնց ունեցած յարաբերութիւնները, կը պարզեն անոնց անհատական խառնուածքը, իւրաքանչիւրին հոգեւոր աշխարհը՝ սէրն ու ատելութիւնը, ուրախութիւնը եւ վիշտը:

Վերոյիշեալ նմոյշներով չեն սահմանափակուիր ժողովրդական այն աւանդութիւնները, որոնց մէջ արձագանգ գտած են Հայաստանի քարարուեստի հին յուշարձանները եւ քարագործ վարպետները: Այս ձեւի բազմաթիւ աւանդութիւններ կան նաեւ Էջմիածինի (Վաղարշապատ), Գնդեվանքի (Վայոց ձոր), Ծաղկավանքի (Աշտարակ), Կարմիր վանքի (Հին Նախիջեւան), Անիի Հովիւի եկեղեցիին, Ղօշավանքի (Շիրակ), Թարգմանչաց (Գանձակ), Թանահատի (Սիւնիք), Ամարաս (Վարանդա), Ամենափրկչի (Մոկս), Փութկի Ս. Գէորգի (Մոկս), …ողիչատի (Մուշ), Կոնկի (Վասպուրական), Հոգոց (Վասպուրական), Մեծոփայ (Վասպուրական) վանքերու, Երեւանի, Մաղասա (Շիրակ), Հալիձորի (Սիւնիք) բերդերու, Ջուղայի, Արածանիի (Ալաշկերտ) կամուրջներու մասին: Սակայն քարարուեստի մասին յիշատակուած աւանդութիւններն ալ բաւական են հաստատելու համար այն միտքը, որ Հայաստանի ճարտարապետական ու քանդակագործական լաւագոյն յուշարձաններուն մեծ մասը կերտուած են ժողովուրդի ընդերքէն ելած «անանուն» վարպետներու հրաշագործ ձեռքերով, վարպետներ, որոնց հանճարին առջեւ իր գլուխը խոնարհած է հայ մեծ բանաստեղծը, գրելով.

«Մեր վարպետները հնուց տուփ են
սիրել ու մարմար,
Շունչ ներշնչող են եղել կարծր քարին
ու հողին…
Ես խոնարհում եմ գլուխս հանճարի
առջեւ ձեր անճառ,
Ով վարպետներ, որ տուիք ձեւ,
կերպարանք մեր հողին:

Աշխարհի ծայրերում բոլոր մենք
գտնում ենք հիմա բեկորներ,
Որ տաշած կողերի վրայ աստղաձեւ
խաչեր են կրում:

Այդ՝ կորած անուններն են ձեր,
ով անանուն վարպետներ,
Որ կերտել էք լուռ ու անցել
եւ ձեր շունչը թողել դարերում:
Չի յաջողւում մեզ բէկուզ ձեր
անունները գտնել,
Բայց գիտենք, որ ապրել էք դուք —
գետնաքարշ, խարխուլ խուղերում»:

ԱՐԱՄ ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՂԵՏԱԲԵՐ ՏԱՐԻԻՆ

(Ութերորդ եւ վերջին մաս)

Հայերն ալ Պերլինի դաշնագրով խոստացուած բարենորոգումներու գործադրութիւնը կը պահանջեն: Ֆրանսա կը հետաքրքրուի Սուրիայով եւ Լիբանանով, Ռուսիա կը պաշտպանէ հայկական պահանջները: 1913ի սկիզբները Սվազի կուսակալը կը հրահանգէ Թուրքերուն պոյքոթի ենթարկել հայ առեւտրականները: Հոսանքը կը ծաւալի հայկական նահանգներու մէջ: Թուրքերը կը հրդեհեն Տիգրանակերտի հայ շուկան, Ադրիանուպոլսոյ մէջ՝ Հայերու թաղը: Տնտեսական պոյքոթը կը վնասէր եւրոպական առեւտուրին, դեսպաններ կը բողոքեն՝ պահանջելով դադրեցնել պոյքոթի հալածանքը:

Գերմանիա կ'ընդդիմանայ ռուսական հովանաւորութեան տակ կատարուած բարենորոգումներուն: Անգլիա կ'ընդունի որ ռուսական յառաջացում է դէպի Հալէպ եւ Իսկենտերուն: Ֆրանսայի կիսապաշտօն թերթը կը գրէր. «Հայկական խնդիրը կը ներկայանայ Թուրքիոյ կազմալուծման հզօր ազդակ մը: Հայերու հաւատարմութիւնը Օսմ. կայսրութեան հանդէպ խախտուած է: Իրենց բոլոր ուժերով պիտի քանդեն Թուրք պետութեան հիմերը, եւ դայն մղեն կործանումի»: («Լը Թան», 1913 Օգոստ. 1):

Համայնքներու Ժողովին մէջ Սայքս կը քննադատէ Ռուսիոյ արեւելեան քաղաքականութիւնը, որ սպառնալիք մըն է բրիտանական կայսրութեան:

Միլանոյի մեծ թերթին տնօրէն ծերակուտական Լուիճի Ալպերթինի եռահատոր գործին մէջ մէկ տեղ միայն կը յիշէ. «Ռուսիա ժառանգական թշնամին էր Թուրքիոյ Մեծն Պետրոսէն սկսած, Պալքանները ըմբոստացնելէ, Թուրքերը Պալքաններէն հեռացնելէ ետք ծրագիրներ ունէր Հայաստանի համար»:

Մարք Սայքս, որ երբեմն քարտուղար էր Պոլսոյ անգլիական դեսպանատան, յետոյ պաշտօնեայ Արտաքին նախարարութեան, կը դիմէ պատմութեան. «Փոքր Ասիոյ մէջ միշտ պատերազմական վիճակ գոյութիւն ունեցած է, Յոյներու եւ Պարսիկներու միջեւ, Հռոմի եւ Տիգրոնի միջեւ, Բիւզանդիոնի եւ Սասանեաններու միջեւ: Խաղաղութիւնը կը հաստատուի՝ երբ այդ հողամասը կը մընայ մէկ պետութեան մը տիրապետութեան տակ» (1913 Մայիս 29):

«Եթէ Ռուսիա հաստատուի Փոքր Ասիոյ մէջ, մեր դիւանագիտական յարաբերութիւնները անցեալէն աւելի դժուարին պիտի ըլլան» (12 Օգոստոս):

Սայքս այցելած է Փոքր Ասիա, խորունկ արհամարհանք ունի Հայերու հանդէպ, զանց կ'առնենք մակդիրները. «Այս ժողովուրդը ինքզինք չի կրնար կառավարել, հայ գիւղերը պառակտուած են, հայ կազմակերպութիւններ միշտ իրարու դէմ պայքարի մէջ են, հայ եկեղեցին հիմերէն խախտուած է»:

Տարի մը վերջ Սայքս Ֆրանսացի Փիքոյի հետ պիտի կնքէ իրենց անունով ծանօթ համաձայնութիւնը:

Ֆրանսա եւ Անգլիա դէմ են ռուսական պահանջքներուն, սպառնալիք մը Միջերկրականի, Պարսից Ծոցին, սպառնալիք տնտեսական շահերու, որոնց պաշտպանութիւնը կը ձգեն Գերմանիոյ:

Վերսայլի դաշնագիրը Գերմանիոյ կը պարտադրէր պատերազմի պատասխանատուութիւնը (յօդ. 231): Գերման պատուիրակները մերժեցին պարտադրութիւնը: Պատմաբաններ քննութեան ենթարկեցին վաւերագրերը, բայց իւրաքանչիւրը իր տեսակէտով մեկնաբանեց զանոնք: Գերման պաշտպանողականը գրեց Զոր. Մոնժըլա: Ամերիկացի պատմաբաններ Ֆէյ եւ Շմիտ պատասխանատուութիւնը կը բաժնեն Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ: Ասոնց տեսակէտները քննուած են Ժիւլ Իսահակի կողմէ «Պատմական վէճ մը, պատերազմին ծագումին հարցը» գործով: Սորպոնի ուսուցիչ Փիէռ Ռընուվէն մասնակցած է բանավէճին: Երկու Ֆրանսացի պատմաբանները պաշտօնական անձեր են, Ժիւլ՝ կրթական ընդհանուր քննիչ եւ պատմական դասագրքերու հեղինակ, Ռընուվէն՝ Պատերազմական Թանգարանի վարիչ:

Իրենցմէ վերջ երեք ստուար հատորներով հարցը քննութեան ենթարկած է Միլանոյի մեծ թերթին նախկին տնօրէն, ծերակուտական Լուիճի Ալպերթինի, «1914ի Պատերազմին Ծագումը», Միլանօ, 1943:

Ալպերթինի կը հերքէ Ֆրանսայի վարչապետ Վիվիանիի եւ Ռընուվէնի հաստատումները՝ թէ Ռուսիա զօրաշարժ ըրաւ, որովհետեւ Գերմանիա զօրաշարժ ըրած էր: «Ռընուվէն քաջութիւնը չէ ունեցած հրատարակելու թիւ 115 վաւերագիրը, Ռուսիոյ զօրաշարժը կը կանխէր Աւստրիոյ զօրաշարժը: Գերմանիա վերջնագիր տուաւ ռուս ընդհանուր զօրաշարժէն ետք, ոչ թէ առաջ, ինչպէս որ կը պնդէր Վիվիանի: Կրէյ, ռուս զօրաշարժը լսելով՝ ֆրանսական դեսպան Քամպոնի կ'ըսէ. «Ասիկա պիտի արագացնէ տագնապը, գերման զօրաշարժը պիտի բռնադատուի Ռուսիայէն», «Կապոյտ Գիրք»ին մէջ այս տողերը զանց առնուած են, ասիկա ախտանշական է»:

«Պերլին 4րդ անգամ ըլլալով հանդիսաւոր կոչ կ'ուղղէ Վիէննայի Յուլիս 30ի գիշերը: Պեթման Հոլվէկ կը հեռագրէ. «Եթէ Աւստրիա մերժէ միջամտութիւն, պիտի մտնենք ընդհանուր պատերազմի մը մէջ, Անգլիա մեզի դէմ պիտի ըլլայ, Իտալիա եւ Ռումանիա մեզի հետ չեն, երկուքս պիտի մնանք չորս մեծ պետութեանց դէմ եւ Գերմանիան պիտի վերցնէ ամբողջ ծանրութիւնը, պատասխանատուութիւնը շատ ծանր պիտի ըլլայ Աւստրիոյ եւ մեզի համար: Ընդունելու է միջամտութիւնը պատուաւոր կերպով»:

Իտալացի պատմաբանը ուսումնասիրած է 16 հազար վաւերագրեր, հազարի մօտ հատորներ եւ համոզուած է որ պետութիւններէն իւրաքանչիւրը աւելի կամ նուազ իր բաժինն ունի եւրոպական պատերազմի պատրաստութեան՝ Պերլինի վեհաժողովէն սկսած: Պատմաբան Տեպիտուր գրած էր արդէն. «Վեհաժողովին գործն եղաւ դժգոհ թողուլ թէ մեծերը եւ թէ փոքրերը»:

Վեհաժողովը գումարուեցաւ Ս. Սթեֆանոյի դաշնագիրը սրբագրելու համար. Ռուսիա տարիներ սպասեց սրբագրութիւնը վերցնելու համար: Զուգադիպութիւնը բացորոշ է, պահանջեց Փարիզի դաշնագրին սրբագրութիւնը, Նեղուցներու հարցին լուծումը, Աւստրիոյ գիջում ըրաւ Պոսնիան ըմբոստացնելէ ետք: Տարիներ վերջ կրկին Պոսնիոյ գիջում, Նեղուցներու հարցին լուծում եւ բախում Պալքաններու մէջ, բաժանում Փոքր Ասիոյ: Այն ատեն ըսուեցաւ Ռուսիա Օսմ. կայսրութեան հարցը սեղանի վրայ պիտի դնէ արեւմուտքէն եւ արեւելքէն, այս անգամ ալ կը բանար Պոսնիայէն եւ Փոքր Ասիոյ արեւելեան նահանգներէն: Իր դէմ պիտի գտնէր Պիզմարքի Գերմանիան, բայց իր յաղթութիւնը պիտի ըլլար պարտութիւն մը, որովհետեւ զինակիցները, որոնք Գերմանիոյ ծաւալման դէմ կը պատերազմէին, պիտի չհանդուրժէին իր ալ ծաւալումին դէպի Պալքանները, դէպի հարաւ:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Դուն ասպետ չես, շան զաւակ հեթանոս: Ճիշդ ձեզմէ՞ պիտի սորվիմ թէ ինչ է ասպետականութիւնը, անիրաւ աւազակներ:

Թուրքը բարկացած լռեց:

— Դուք ասիկա ասպետական մրցո՞ւմ մը կը կարծէք՝ երբ ես ձեր դէմ ելլեմ, — կը շարունակէր պոռալ Վաղենտ Թէօրէօք: — Կրողը տանի ձեզ, կեղտոտ [illegible] կտորներ:

Ու մէկ ոտքը հանեց ասպանդակէն իջնելու համար:

— Տէր իմ, — պոռաց Թխադէմ Նիհար …րի մը տխուր, լալկան ձայնով մը. — Այսօր ալ կ'ուզէի քեզի հետ չափուիլ:

Բակին մէջ կեցողները սկսան խնդալ:

— Անշուշտ կը կարծես թէ հիմա յաղթած եմ, բայց քիչ մը ուրախացիր:

Ու նորէն գլուխը անցուց սաղաւարտը, որ քիչ առաջ գրկին մէջ կը բռնէր:

— Աս քանիերո՞րդ անգամն է որ դէմս կ'ելլես, Թութակ:

— Տասնեօթներորդ անգամն է. — լալագին պատասխանեց Թութակի քիթով գերին: Վաղենտ Թէօրէօք սաղաւարտը վար առնելով մէկդի նետեց:

— Այսչափ ալ քեզի շնորհք մը ուժէս: Տեսնենք:

Աչքի կը զարնէր երկուքին տարբերութիւնը. իշխան Վաղենտ լաւ աճած, հաստուն մարդ մըն էր, ամբողջ ջիղեր եւ աշխուժութիւն. իսկ Թուրքը յիսունի մօտ՝ փոքր, կորաքամակ մարդ մը:

Նիզակներով յարձակեցան իրար վրայ. իշխան Վաղենտ առաջին բախումին արդէն այնպէս մը դուրս նետեց զայն թամբէն՝ որ օդին մէջ ինքնիր վրայ դառնալով ինկաւ գետին:

Ծառաները, զինակիրները ու մինչեւ իսկ գերիները առհասարակ կը խնդային:

Իշխան Վաղենտ մէկդի նետեց վահանը, երկաթէ ձեռնոցները, ու վար ցատկեց ձիէն՝ որպէսզի ծառաները միւս երկաթներէն ալ ազատեն զինքը:

Թութակ ոտքի ելաւ:

— Տէր իմ, — դէպի Վաղենտ Թէօրէօք դարձուց արիւնոտ դէմքը, — թող որ տուն երթամ: Այրիս ու որբերս երկու տարիէ ի վեր ինծի կը սպասեն:

— Այն ատեն ինչո՞ւ տուն չմնացիր, հեթանոս. — պատասխանեց Վաղենտ Թէօրէօք սրտնեղած ձայնով:

Միշտ կը բարկանար երբ գերիները գթութիւն պաղատէին իրմէ:

— Տէր իմ, — կուլար գերին՝ ձեռքերը կոտրտելով, — սիրտդ թող գթայ վրաս: Սիրունիկ սեւաչուի մանչուկ մը ունիմ. երկու տարիէ ի վեր չեմ տեսած զինքը:

Ու ծունկերուն վրայ սողալով եկաւ իշխան Վաղենտի դիմաց ու անոր ոտքերուն առջեւ փոշիին մէջ ինկաւ.

— Գթա վրաս, Տէր իմ:

Իշխան Վաղենտ թաշկինակով դէմքը կը սրբէր, քրտինքը կը վազէր վրայէն:

— Երանի թէ բոլոր անօրէն Թուրքերը հօս ըլլային շղթայի զարնուած, իրենց Սուլթանով մէկ տեղ, — կը հեւար. — մարդասպան աւազակներ. ոչ մարդիկ՝ այլ գազաններ:

Ու հեռացաւ:

Թուրքը ափով փոշի առաւ գետնէն ու զայն դէպի իշխան Վաղենտ նետեց:

— Ալլահ պատժէ քեզ, ապականած կեավուր: Շղթաներու մէջ ծերանաս: Մեռնելէդ առաջ՝ այրի եւ որբեր թողուս: Ալլահ հոգիդ դժոխք նետելէ առաջ՝ սորվեցնէ քեզի երեք անգամ աւելի լալ՝ քան ինչպէս հիմա ես կուլամ:

Ու մինչ այսպէս կ'անիծէր, արցունքը կը հոսէր աչքերէն, ու արիւնի փոխուած կը վազէր անոր ջախջախուած դէմքէն վար:

Ծառաները մէկզի քաշեցին կատաղութենէն փրփրացող հեթանոսը ու ջրհորին մօտ տանելով դոյլով ջուր թափեցին վըրան:

Վաղենտ Թէօրէօք վարժ էր այսպիսի տեսարաններու. ու սիրտը կը նեղուէր: Սակայն ոչ աղաչանք եւ ոչ անէծք շըղթաները կը քակէին իր բերդին մէջ:

Վերջ ի վերջոյ ամէն գերի՝ ամէն ժամանակ ու ամէն տեղ՝ ազատութեան համար կ'ողբայ. միայն թէ մէկը լուռ, իսկ միւսը բարձրաձայն: Մանկութենէն այսպիսի աղաչանքներու մէջ կ'ապրէր: Այն ժամանակները սակայն գերիները տնական հարստութեան մաս կը կազմէին. որը դրամով, որն ալ հունգարացի գերիներով կը փրկանուէին: Ուստի ինչպէս կարելի էր մտածել թշնամի գերի մը, պարզապէս Աստուծոյ անունով, արձակել:

Կոնակն ու բազուկները տուաւ որպէս զի սպասաւորները խոզանակեն: Ապա բարկութենէն տակաւին կարմիր, պեխերը ոլորելով մօտեցաւ քահանային:

— Բարի եկար, սիրելի Վարդապետս, բարի եկար. — ու ձեռք երկարեց անոր:

— Լսեցի որ խենչափառի պէս խաչեր են քեզ: Գոնէ մորթդ նորէն կը բուսնի:

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՕՆԻ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Օր. Ալիս Ցարութիւնեան (Մարսէյլ), Հ. Յ. Դ. Դիւան – Թանգարան այցելու – թեան առթիւ քսան ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան : (Ստանալ Յառաջէն):

ԿԱՌՏԱՆ . — Տիկին Տիգրան Թոմայ – եան, Պ. Ժան Թոմայեան, Այրի Տիկին Անժէլ Տաուտ եւ զա – ւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Ճնկըրըր – եան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ագատ – եան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ագատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թովմաս Կիրակոսեան եւ զաւակները եւ համայն պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹՈՄԱՅԵԱՆԻ (61 տարեկան) մահը :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Պիվէր, Կիրակի Սեպտեմբեր 13ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Օր. Զարուհի, Էլիզ եւ Լօրա Մեհթերեան, Տիկին Ալիէթ եւ համայն ընտանեկան պարագաները կը ծանուցա – նեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի (20 Սեպտ.) ա – ռաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկե – ղեցին,

ԳՐԻԳՈՐ ՄԵՀԹԵՐԵԱՆԻ

յիշատակին :

Կը հրաւիրուին ողբացեալ արուեստա – գէտին յիշատակը յարգող իր ընկերներն ու բարեկամները :

×

Գնեադեան եւ Պետրոսեան ընտանիքնե – րը կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի (20 Սեպտեմբեր) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն պի – տի կատարուի իրենց սիրեցեալ մօր եւ մեծ մօր տարելիցին առթիւ: Այս առթիւ կը նուիրեն հարիւր ֆր. Մշակոյթի Տան (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ հարիւր ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

×

Օր. Մարի Զանտըեան կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի Լիոնի Ս. Յակոբ եկե – ղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատար – ուի իր ողբ. եղբօր՝ ՅԱԿՈԲ ԶԱՆՏԸԵԱ – ՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ : Յիշա – տակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ :

×

Տէր եւ Տիկին Միհրան Հացագործեան եւ դուստրը՝ Անահիտ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ադամեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վարսենիկ Աչքիպաշեան եւ զա – ւակները, ինչպէս նաեւ Հացագործեան, Ադամեան, Աչքիպաշեան, Բարայեան ըն – տանիքները եւ համայն պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի (20 Սեպ – տեմբեր) Մարսէյլի Փրատոյի Մայր ե – կեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց զաւկին, եղբօր եւ ազգականի

ԺԻՐԱՅՐ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆԻ

զառնաղէտ մահուան երկրորդ տարեդար – ձին առթիւ :

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշա – տակը յարգողները :

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թորոսեան եւ զաւակը՝ Օննիկ, Այրի Տիկին Նոյեմզար Հրաչեանի մահուան առթիւ երեսուն ֆր. կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի Կա – պոյտ Խաչի Օզաւի. կայանին :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES

PARIS (17e)

Métros : Porte Maillot ou Champerret

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Անկողնի սաւան չինող գործաւորուհի – ներ եւ սորվիլ փափաքող աղջիկներ :

Դիմել՝ Յակոբ Փափազեան տուն,

3, Rue Lafayette, MARSEILLE

VILLE DE SARCELLES

dans le cadre de la

5e DIZAINE COMMERCIALE

Vendredi 18 Septembre 1964 à 20 h. 45

Place de la Libération (près de la Mairie)

GRAND SPECTACLE GRATUIT

avec les

VEDETTES INTERNATIONALES

des

BALLETS FOLKLORIQUES ARMENIEN

- SOSSI -

Directrice Mme H. KUTNERIAN

Directeur Artistique

Mr. APRAHAMIAN

ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Առեւտրական 5րդ տասնօրեակի առթիւ

Ուրբաթ (Սեպտ. 18), ժամը 20.45ին

Քաղաքապետարանի մօտ, Փլաս տը լա

Լիպերասիոն

ԶՐԻ ՀԱՄԵՐԳ

Միջազգային արուեստագէտներու եւ

ՍՕՍԻ

Պարախումբի մասնակցութեամբ

Ղեկավարութեամբ՝

ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ղեկավար՝

Պ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ . — Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմի – տէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերնե – րը այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, սովո – րական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրա – կարգ :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ . — Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղ – բայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շա – բաթ, ժամը 20.30ին ղպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ : Լանսէյի եւ Ռընաժի ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՆԻՍ . — Հ. Յ. Դ. ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին, Քաֆէ տը Լիոնի վերնայարկը : Կարեւոր օրակարգ : Կը խնդրուի ան – պայման ներկայ ըլլալ :

ՎԱԼԱՆՍ . — Հ. Յ. Դ. Շրջ. «Քրիստա – փոր» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրա – ւիրէ շրջանի բոլոր ընկերները, այս Շա – բաթ ժամը 20.30ին, Ահարոնեան Ակումբը : Կարեւոր օրակարգ : Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ . — Ֆ. Կապոյտ Խաչի Պոմո – նի մասնաճիւղի վարժարանը կը վերա – բացուի այս Հինգշաբթի :

Արձանագրութիւն, դասարաններու բա – ժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պի – տի ունենան նոյն օրը՝ ուսուցիչ Վահրամ Կ. Միսքիկի կողմէ :

Փափաքելի է որ Պոմոնի եւ շրջակայքի հայ ծնողները փութան արձանա – գրել տալ իրենց զաւակներն ու չզրկել զանոնք՝ մայրենի լեզուի ուսումէն :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Կապ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դըպ – րոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետ – քը ժամը 2ին: Կը խնդրուի ծնողներէն այդ օրը ղպրոց առաջնորդել իրենց երա – խաները :

Արձանագրութեանց համար դիմել ու – սուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրե – րուն ու ժամերուն :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մեծաքանակի պոճեթրիի մը մէջ աշ – խատելու համար կ'ուզուի երիտասարդ մը, որ կարք վարել գիտնայ : Դիմել՝

MUTEVELIAN

58, Rue de Cléry, PARIS (2e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՐՊԻՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ԸՆԴԴԷՄ

ԼԷՈԹԱՐ ՔՐԷՄԷՐԻ

(Գերման)

Այսօր Հինգշաբթի (Սեպտ. 17) ժամը 21ին :

CIRQUE D'HIVER

Rue Amelot

(Métro République et Fille du Calvaire)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Վարանդ – եան» կոմիտէի կողմէ :

Այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, Հայ Ազ – գային Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ :

Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւթ.— Հայկական Դատը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Մուտքը ազատ է :

ԾԱԽՈՒ Է

A Vendre urgent FAUTE DE PLACE, à bas prix (300 frs), machine bobinoire 12 broches, grandes bobines, avec moteur, en parfait état de marche.

A vendre urgent, FAUTE DE PLACE, une machine rectiligne, jauge 14, talons hauts et bas, mouvement et moteur spécial incorporé, état neuf. Bas prix.

TIMCO

38, Rue de Trévise, Paris (9e)

PRO. 85-25

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած

Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէօսինի խում – բերուն կողմէ :

Դասախօս .— Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏ – ԵԱՆ :

Այս Հինգշաբթի ժամը 20.30ին Հ. Յ. Դ. Տան սրահը :

Կը հրաւիրուին Նոր Սերնդականները եւ Կապոյտ Խաչի ընկերուհիները :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՌԷՆ

Միջին ալիք 196 մեթր:

Կարճ ալիք 31, 10 – 25.55, 19.84:

Այս Կիրակի, Հռոմի ժա – մով՝ 10.30ին, Վատիկանի Ռատիոկանը պիտի սփռէ Հայկա – կան ձայնաւոր Ս. պատարագը :

Կը պատարագէ՝

ՅՈՎՍԷՓ Թ. Ծ. Վ. ԽԱՆՅԵԱՆ

(Առաջնորդ՝ Յունաստանի Կաթողիկէ Հայոց)

Կը քարոզէ ՌԱՓԱՅԷԼ ԵՊՍ. ՊԱՅԵԱՆ

(Վիճակաւոր Եգիպտոսի)

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին, բազմաձայն, Լեւոնեան վարժարանի եւ Մխի – թարեան ուսանողարանի ժառան – գաւորներու կողմէ՝ ղեկավարու – թեամբ Յովսէփ Ծ. Վ. Գաֆթան – ճեանի :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ

Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24 :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի «Արծիւ» ակումբին կողմէ,

այս Շաբաթ ժամը 18էն 24 : CASSITA, 167, Rue Montmartre

Գեղարուեստական յայտագիր — Ընկերական մթնոլորտ

BAR — DISQUES SELECTIONNES — BUFFET

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)

Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)

Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու – թիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: – Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 18 SEPTEMBRE
1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10112

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.112

…ԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՔՆԵՐ

…ի մամուլին վրայ ալլրող ցեղերն ժողովուրդները, ի միջի այլոց, կը …ոնեն նաեւ երկու դասի .

Անոնք, որ հողային պահանջներ …։

Եւ անոնք, որ հողային պահանջ – …ունին ։

…նք առաջիններէն ենք, նոյնիսկ ա – …ններուն մէջ առաջիններէն ենք ։

…ողային պահանջներ ունինք թէ՛ աջէն, …ախէն, թէ՛ հարաւէն, թէ՛ հիւսիսէն։ …այն մեր պահանջները հիմնուած չեն …ապաշտութեան վրայ, այլ հիմնուած …րաւունքի վրայ, զոր իրաւագիտու – …նը կը կոչէ «ժառանգութեան իրա – …նք »։

…նք աշխարհակալ ժողովուրդ չենք ։ …ք եղած անցեալին եւ ապահովաբար …չըլլանք նաեւ ապագային ։

…իտենք, թէ աշխարհակալութիւնը, …երու պարագային իսկ, յաղթանակ …է ։ Գիտենք նաեւ, թէ հրաժարիլ ա– …նով չահուած հայրենի իրաւունքներէ, …ինչ յաղթանակ մը չէ ։

…կարծենք՝ աւելորդ է նոյնիսկ ըսել, …մենք բթաչափ մը հող չենք ուզեր ոչ …հարեւաններէն, ոչ ալ մեր հարեւան– …ուն հարեւաններէն ։ Ինչ որ կ'ու – …նք, հայրենի ժառանգութիւն մըն է, …որքէն մեզմէ խլուած եւ ընծայուած …ղինի ժողովուրդներու, որոնք հողա– …սահմանափակութենէ չեն տառապիր ։ …ն մը աշխարհակալութիւնը թէ՛ …թիւն էր եւ թէ մանաւանդ պրակ – …ն էր։ Այսօր ոչ մէկն է, ոչ միւսն է ։ Այսօր գրեթէ կայսրութիւններ չկան …, այլ կան անկախ պետութիւններ, …ազատան ազգեր եւ ինքնավար երկիր – …ներ։

…ն ժողովուրդ իր հայրենիքին մէջ, …ն հայրենիք՝ իր բնական սահմաննե – …ն մէջ, ամէն սահմանագիծ՝ երաշ – …ուած միջազգային յանձնառու – …թիւններով ։

…րդկութիւնը ամէն օր քայլ մը կ'առ– …նէ այս հեռանկարը, որ, ինչպէս …հաստանք, օր մը պիտի դադրի հե – …ռանկար ըլլալէ եւ պիտի դառնայ իրա – …կանութիւն ։

…եզմէ ընդամէնը յիսուն տարի առաջ, …մանեան կայսրութիւն մը կար ։ Հիմա …այս կայսրութիւն չկայ, այլ կան հայ– …րենիքներ, — սուրիական հայրենիք, …լիբանանեան հայրենիք, արաբական հայ– …րենիք, իրաքեան հայրենիք, յորդանան – …եան հայրենիք, հիւսիս – ափրիկեան …հայրենիքներ, եւայլն ։

…յս հայրենիքները նոր չստեղծուեցան, …յին արդէն, բայց կային իբրեւ օս – …մանեան կայսրութիւն ։ Մէկ յիսնամեա– …կին մէջ հպատակները դարձան վեհապետ …վերատիրացան հայրենի ժառանգու – …թեան, որ բռնօրէն խլուած էր իրենցմէ ։ …երէկ՝ հեռանկար, այսօր՝ իրականու – …թիւն ։

…որ պիտի գայ, որ ամէն ժողովուրդ …անկարէն պիտի մեկնի ու պիտի հաս– …իրականութեան ։ Հող պիտի ունենայ, …թէ իր ուզածին չափ, այլ իրեն բաւա– …չափ։ Ոչ թէ ասկէ անկէ բռնօրէն խլ– …ուած, այլ՝ ժառանգութեան իրաւուն – …քով ։

…յդ օրերը մենք չտեսանք, հաւանա – …բար պիտի չտեսնեն մեր զաւակներն ալ ։ …այց ի վերջոյ պիտի տեսնեն մեր թոռ – …ները կամ թոռնորդիները, երբ աշխարհի …կառավարումը կատարուի ոչ թէ ըստ ուժի, …այլ ըստ իրաւունքի ։ Ուժը իրաւունք …է, բայց իրաւունքը ուժ է ։

…Մեր դատը հողային դատ է՝ ազատու – …թեան ու անկախութեան դատ ըլլալէ ա – …ռաջ եւ ըլլալով հանդերձ ։

…Մենք անհաշտ չենք եւ անորդի պի – տի չմեռնինք ։ Ինչ որ մեր հայրերը ու նախահայրերը ձգեցին մեզի իբրեւ ժա – ռանգութիւն, իրաւունք մըն է մեզի հա– մար ։ Ոչ ոք կ'ուրանայ մեր ժառանգու – թիւնը, բայց նաեւ ո՛չ ոք կը ճանչնայ մեր իրաւունքը ։

Երկրորդ Աշխարհամարտէն ետք, ա – ռաջին անգամ մեր հողային պահանջները ուրացուեցան 1945ին, երբ Փոցտամի մէջ Ստալին պահանջեց Խ. Միութեան կցել Կարսն ու Արտահանը ։ Այս նոյն ուրա – ցումը երկրորդ անգամ տեղի ունեցաւ 1947 Հոկտեմբեր 24ին, երբ ՄԱԿի Ընդ – հանուր Ժողովին մէջ Վիշինսկի պահան – ջեց յիշատակուած երկու քաղաքները վերադարձնել իրենց բուն իրատիրոջ՝ … Վրաստանի ։

Մօտ վեց տարի ետք, 1953 Մայիս 31 – ին, Ստալինի մահէն հազիւ մէկ տարի անց, Խորհրդ. Միութեան արտաքին գործոց նախարարը՝ Մոլոթով յուշագրով մը յայտնեց Անգարայի կառավարու – թեան, յանուն Հայաստանի եւ Վրաստա– նի, թէ այս երկու երկիրները հողային ոչ մէկ պահանջ ունին Թուրքիայէն ։

Երրորդ ուրացումն էր ասիկա, զոր կրնանք կոչել Պետրոս առաքեալի ուրա– ցում ։

Հայաստան եւ Վրաստան լուր իսկ չու– նէին անշուշտ Մոլոթովի յայտարարու – թեան մասին ոչ 1953 Մայիս 31ին, ոչ ալ այդ թուականէն առաջ։ Լուր ունեցան Մայիս 31էն ետք ։

Այս կը նշանակէ, որ մեր հողերուն տէրը մենք չենք. ռուսն է կամ թուրքն է։ Երկուքն ալ տեղին եւ պարագային հա – մեմատ պահանջատէր են, տեղին եւ պա– րագային համեմատ պահանջատէր չեն ։ Կ'առնեն կուտան, կը ծախեն, կը գնեն ըստ իրենց շահերուն, իրատիրոջ իրա– ւունքը ժխտելով կամ փորձելով օրակար– գի վրայ դնել զայն՝ դարձեալ համաձայն իրենց շահերուն եւ քաղաքական նկա – տումներուն ։

Այս իրատիպ «առեւտուրին» մէջ մենք ո՛չ թէ առնող ենք, այլ տուող ենք միշտ։ Ոչ թէ գնող այլ ծախող ենք։Ոչ իսկ հաշ– ուի կ'առնուի մեր ձայնը կամ իրաւատէ– րի մեր հանգամանքը ։

Չորրորդ անգամ մեր հողային պա – հանջները ժխտուեցան եւ ուրացուեցան 1963 Յուլիսին ։

Արդարեւ, 1963 Յուլիսի վերջերը, խորհրդային վարչապետը, ճառ մը խօ – սելով Թուրք խորհրդարանական պատ – ուիրակութեան Մոսկուա այցելութեան առթիւ, հանդիսաւորապէս կը յայտա – րարէր .

«Թուրքեւռուս յարաբերութիւնները, վերջին տարիներուն, բաւական ցրտա – ցան : Պէտք է խոստովանինք, թէ մենք անմեղ չենք ասոր մէջ։ Այն ատեններուն հողային պահանջները Ստալինի եւ Բե – րիայի թշնամական զգացումներէն առաջ եկած էին։ Ստալին, իր բնականոն շըր – ջանին, հողային պահանջ չունէր Թուր – քիայէն » ։

Չէ ըսուած, թէ Ստալին «բնականո՞ն շրջան»ի մէջ կը գտնուէր թէ անբնակա – նոն, երբ, չահուած յաղթանակէն ետք, 1945ին, Փոցտամի մէջ կը պահանջէր Խորհրդ. Միութեան կցել Կարսն ու Ար– տահանը ։

Խորհրդային վարչապետը, իր հանդիսա– ւոր յայտարարութիւնը ընելէ ետք Թուրք խորհրդարանական պատուիրակութեան, կը ներկայացնէր նաեւ հետեւեալ առա – ջարկները Թուրքիոյ .

Ա.— Աւելցնել առեւտրական փոխանա– կութիւնները երկու երկիրներուն միջեւ։

Բ.— Գործօն չարժման անցնիլ եւ զար– գացնել ու զօրացնել Թուրքեւռուս բարե– կամական յարաբերութիւնները ։

Գ.— Ելմտական եւ թեքնիք օժանդա – կութիւն ընծայել Թուրքիոյ՝ աւելի եր – կար պայմանաժամով եւ աւելի նուազ տակոսով, քան կ'ընծայեն արեւմտեան երկիրները ։

Ապա, խօսելով այն մասին, թէ այլեւս պատճառ մը չկայ Թուրքեւռուս յարաբե– րութիւններու ցրտացման, խորհրդային վարչապետը կ'աւելցնէր .

« Սեւ ծովը եւ Նեղուցները ատենօք կարեւոր խնդիրներ էին մեզի համար, բայց երկուքն ալ հիմա կորսնցուցած են իրենց ռազմագիտական արժէքը ։ Ռուս – սիա բաց ծով ելած է արդէն։ Ո՛չ մէկ զինուորական խարիսխ ձգեցինք Սեւ ծո– վու մէջ։ Դուք մեզի եկէք, մենք ձեզի գանք » ։

Մեզ չահագրգռողը այն չէ, որ ռուսա– կան չահերու տեսակէտէն կրնան ճիշդ կամ սխալ ըլլալ խորհրդային վարչապե – տին յայտարարութիւնները։ Բայց, մե՛ր չահերու տեսակէտէն մօտենալով հար – ցին, կը գտնենք, որ մեր Դատը պարզ յաղթաթուղթ մըն է ինչպէս Խորհրդ. Միութեան, նաեւ այլ պետութեանց հա– մար ։

Ամէն զինադադարի՝ ռուսական բա – նակները դէպի հարաւ կը յառաջանան կայծակնային թափով ։ Եւ դէպի հիւսիս կը նահանջեն, նոյն թափով ։ Երկու պարագային ալ զոհը մենք ենք, թէ՛ այն ատեն, երբ հարաւ կ'իջնեն, եւ թէ այն ատեն, երբ հիւսիս կը քաշուին ։

Պատմութիւնը — հի՛ն՝ ինչպէս նորը — վկայութիւններ ունի այն մասին, որ երբ իր չահը պահանջէ՝ Ռուսաստան կըր– նայ զրաւել ամբողջ հիւսիսային Թուր – քիան կամ իր հարեւանին զիջիլ ո՛չ մի – այն Կարսը եւ Արտահանը, այլեւ ի հարկին բովանդակ Կովկասը, մեզ ձգելով մեր բախտին եւ Աստուծոյ ողորմու – թեան …

Մենք քարտէզին վրայ կանք, բայց չը– կանք ռուսական չահ ու զէնքի հաշուետո– մարին մէջ ։

Մենք կը գտանինք, թէ հզօր Ռու – սաստանն է մեր տէրն ու պաշտպանը ։ Սակայն իրողապէս ոչ մէկն է, ոչ միւ– սը, վկայ Ստալինը, Վիշինսկին, Մոլո – թովը, Խրուշչեւը ։

Թուրքիոյ բարեկամ ըլլայ թէ թշնամի, Ռուսաստան գրեթէ միշտ բան մը կ'առ – նէ մեզմէ՝ իր հարեւանին տալու համար, եւ ոչ թէ հարեւանէն բան մը կ'առնէ՝ մեզի տալու համար ։

Իրաւամբ կը մտածենք հիմա, թէ Թուրքեւռուս բարեկամական յարաբերու– թիւնները զարգացնելու եւ զօրացնելու համար նորէն ի՛նչ պիտի առնեն մեզմէ ։

Չենք ըսեր՝ ի՛նչ պիտի տան մեզի, այլ կ'ըսենք՝ ի՛նչ պիտի առնեն։

Կարսն ու Արտահանը առին, չորս գա – ւառները առին. անդին ի՛նչ մնաց …

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍԻ ՆՈՐ ՄԻՋՆՈՐԴ ՄԸ՝ ՓԼԱԶԱ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՈՒՏԵԼԻՔ ՍՏԱՑԱՆ

Կիպրոսի Հարցը նոր փուլի մէջ մտած է նոր միջնորդի մը նշանակումով՝ Կալօ Փլազա։ Էքուաթորի նախկին նախագահ Փլազա, ցարդ Ու. Թանի ներկայացուցի– չըն էր Կիպրոսի մէջ։ Շահակից չորս պետութիւնները՝ Կիպրոս, Յունաստան, Թուրքիա եւ Մեծն Բրիտանիա, նպաստա– ւոր կարծիք յայտնած են ։

Կիպրոսի մէջ կացութիւնը աւելի լաւ կը թուի ։ Մակարիոս Արք. վերցուցած է Քոքինայի պաշարումը, բայց Թուրքերը կեցուցած են ՄԱԿի ուժերը որոնք ուտե– լիք կը տանէին եւ պոռացած են .— « Թուրքեր ենք եւ կը նախընտրենք մեռ – նիլ քան թէ Մակարիոսի ուտելիքը ըն – դունիլ, այդ մարդը որ մեր մահը կ'ու – զէ » : « Ե՛տ տարէք ուտելիքները », « Մակարիոս ոճրագո՛րծ »: Թուրքերը յայտարարած են թէ գիւղին բնակիչները իրենք որոշած են մերժել ուտելիքը ոչ թէ ղեկավարներու հրահանգին հետեւած են ։

Թուրքերը չեն ընդունիր իսկ թէ Մա – կարիոսի ձեռքը աղնիւ ըլլայ, ընդհակա– ռակն, «Միլլիյէթի» խմբագիրը կը գրէ . — « Կրօնաւորը կը խուսափի դժուար կացութեան մը մէջ դնելէ ինքզինքը ՄԱԿի առջեւ, որմէ մեծ ակնկալութիւն – ներ ունի։ Նոր պատճառաբանութիւն մը չուզեց տալ Ապահովութեան Խորհուր – դին»։ Գալով Ազգ. Ժողովի արտաքին յանձնախումբի նախագահին, յայտարա– րած է թէ Մակարիոսի առած քայլը կըր– նայ նաեւ խորամանկութիւն ըլլալ ։

Ապահովութեան Խորհուրդը նիստ գու– մարած է քննելու համար նոր կացութի– նը եւ մանաւանդ նկատի առած է եղած անհրաժեշտութիւնը ՄԱԿի ուժերու Կիպ– րոս մնալը երկարաձգել ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՄԱԿ գիր մը ուղղած է Խրուշչեւի Ա. – յէն Փապրիի միջոցաւ ։

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ վերջին ճառին առթիւ, տիրող կարծիքն այն է որ խորհրդային վարչապետը նոր յարձակում մը սկսած է Փեքինի վրայ։ Ամէն պարագայի մէջ բո– լորն ալ վստահ են թէ Խրուշչեւ չէ «նե– տած» երբ յայտնած է թէ Խորհ. Միու – թիւնը զարհուրելի զէնք մը ունի ։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Գերմանիոյ կառավարու– թիւնը կը մերժէ Պոնի վերջին «պահանջ– ները» որոնք անցքի թուղթերու կը վե – րաբերին արեւելեան եւ արեւմտեան Պեր– լիններու միջեւ ։

ՃՈՆՍԸՆ Քափ Քենըտիի հաստատու – թիւնները այցելած է։ Առաջին անգամն է որ նախագահ Ճոնսըն այդ այցելութիւնը կը կատարէր իբրեւ պետութեան ղեկա – վար։ « Երկրորդները չենք ըլլար անջրր– պետին մէջ երբ առաջիններն ենք աշխար– հի մէջ »։

ԱՆԳԼԻԱ, 34 տարի է առաջին անգամ ըլլալով նոր օրաթերթ մը լոյս կ'ընծայէ Սըն (Արեւ) որ երեք միլիոն 400 հազար տպաքանակ ունի ։

ՎԻԷԹՆԱՄԻ մէջ Քանհ կացութեան տէ– րը ըլլալ կը թուի ։ Իշխանութենէն հե – ռացուցած է բոլոր ընդդիմադիրները ։ Իրեն զօրավիգ կը կենայ «Նոր Հոսանքի» սպաներու խումբ մը։ Պատերազմական վիճակ կայ երկրին մէջ եւ այդ շրջանին գործադուլը արգիլուած է ։

ՓՈՄՓԻՏՈՒ յայտարարեց թէ 1965ի պիւտճէն հաւասարակշռուած է։ Ծախ – քերը 92 միլիառ 89 միլիոն է (5 միլիառ 625 միլիոն աւելի քան անցեալ տարի), մուտք՝ 97 միլիառ 726 միլիոն (աւելի 12 միլիոն)։ Գիներու յաւելում կը նախա – տեսուի երկաթուղիի, թղթատարի եւն. ։

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին Սու – րիա – Լիբանանէն խումբ մը ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ, որոնք, ինչպէս ամէն տարի, Հայաստան հրաւիրուած էին եւ իրենց վերադարձի ճամբուն վրայ Փարիզ հանդիպած են .—

Վերապատուելի Մանուէլ Տարագճեան (Հալէպ)։

Տիգրան Տիգրանեան (Պէյրութ) ։

Յակոբ Գարայակոբեան (Պէյրութ) ։

Տիկին Ալիս Վարդանեան (Դամասկոս)։

Օր. Ազատուհի Ասիլեան (Դամասկոս)։

Երուանդ Տէմիրճեան (Հալէպ) ։

Արտաշէս Տէր – Խաչատուրեան (Պէյ – րութ) ։

Յակոբ Իսքէնտէրեան (Պէյրութ) ։

ԿՈՊԵՌՆԻԿ ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

(ՅՈՒՇԵՐ)

Ա.

Յառաջի մէջ անակնկալ, խոր ցաւով տեղեկացայ մահուան բօթին՝ բարեկամիս Կոպեռնիկ Թանտրճեանին :

1920 Օգոստոսին էր, որ գինք ճանչ – նալու եւ իրեն հետ բարեկամանալու բախտին արժանացայ Պոլսոյ մէջ :

1914 – 18ի Ա. ընդհ. պատերազմի գինադադարէն ետքը, երբ Պոլիս գացած էի գործով, «Ազատամարտ» օրաթերթին մէջ աչքիս զարկ ազդ մը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէր հայ սպաները՝ վարչա – կան ընտրութիւններու համար : Թէեւ անդամագրուած չէի տակաւին Հայ Սպայից Միութեան, բայց խիստ հետաքրքրութիւնս մղեց գիս որ երթամ Գալըթասրան փողոց, կարծեմ, որոշեալ թը – ւականին :

Հոն, ժողովասրահը լեցուն էր ծայրէ ի ծայր : Հայ սպաներուն մեծ մասը ան- ծանօթ ինծի :

Զեմ գիտեր ինչպէս եղաւ, բայց ընտ – րութիւններուն արդիւնքը այն եղաւ որ միաձայնութեամբ նախագահ ընտրուած էի միութեան :

Զարմանքս եւ շփոթութիւնս տեսնելով, ընդհանուր ծափահարութեան մէջ, քովս եկան, պաշարեցին գիս՝ Գալուստ Էյ – նաթեան, Մանուկ Ասլանեան, Թորոս Ա- գատեան, Ասատուր Մակարեան, Թադէոս Այվազեան, բոլորն ալ այսօր մեռած, ինչպէս եւ մեր ողբացեալ նորոգ հան – գուցեալ Կոպեռնիկը եւ շնորհաւորեցին գիս, ստիպելով որ ընդունիմ :

Զինուորական կոչումս եւ հայրենիքիս ծառայելու անկաշառ մարմաջս պարտադրեցին գիս որ Պոլիս հաստատուելով լծուիմ աշխատանքի, քանի որ Հայաս – տանն ալ նոր կազմակերպուելու վրայ էր եւ թէ պէտք ունէր, անխտիր իր բոլոր զաւակներուն գործակցութեան :

Վերջէն տեղեկացայ որ շատերը գիս կը ճանչնան եղեր իմ իբրեւ սպայ Թրքական բանակին մէջ ծառայած շրջանէս, մաս – նաւորաբար Պանտրմայէն, ուր կեդրո – նացած էր երկար ատեն մը 5րդ զօրաբանակը, որու մէջ շատ կարեւոր պաշտօն մըն ալ ինծ վստահուած էր (Պէօլիւք qo- մանտանն էի, այսինքն Ե.րդ բանակի կեդրոնատեղւոյ պահակ վաշտի հրամա – նատար) : Միեւնոյն ատեն ալ վարիչն էի զինուորական ոստիկանութեան :

Այս բանակին հրամանատարն էր գեր – մանացի նշանաւոր մարեշալ Ֆօն Զան – տերս, Թուրք բանակին կազմակերպման գերման զինուոր – յանձնախումբին նա – խագահը, որուն օգնականը գնդապետ Հինտէրզանգը նորանոր փոփոխութեան ենթարկուող ամէն տեսակի զինուորական մարզանքները առաջին անգամ իմ այս վաշտիս մէջ կիրարկել կուտար : Շատ կը սիրէր գիս : Իսկ սպայակոյտի պետն էր Թուրքիոյ ամենակարող զօրավարներէն բազմաթիւ լեզուներու տեղեակ Քեազիմ փաշան :

1917ին աշնան, երբ Գերմանիոյ կայսրը Վիլհելմ Տարտանէլ այցելեց, դիտելու համար անառիկ ճակատամարտներուն հե- տեւանքները, իմ այս վաշտս էր որ պաշ- տօն ստանձնած էր Թուրք բանակը ներ – կայացնելու պատուի առով : Կայսրը ու- րիշ սպաներու կարգին գիս ալ պատուա – նշանով մը պատուեց :

1920 Օգոստոս 28ը իրապէս պատմա – կան օր մը եղաւ իմ եւ Կոպեռնիկին մի – ջեւ կազմուած բարեկամութեան :

Պոլսոյ Հայ Սպայից Միութիւնը վա – ւերացուած էր եւ կը վայելէր համաձայ- նական յաղթական պետութիւններու զին. իշխանութեանց հովանաւորութիւնը :

Հայաստանի իշխանութիւնն ալ նոյն – պէս պաշտօնապէս ճանչցած էր եւ ներ – կայացուցիչ նշանակած ներգաղթի հա – մար՝ Պոլիսը կեդրոն ընդունելով :

Ամէն անգամ որ կարաւան մը մեկնէր Հայաստան, մեր Սպայից Միութենէն մէկը կ՚առաջնորդէր զայն մինչեւ Պա – թում երբեմն նոյնիսկ մինչեւ Երեւան :

Օգոստոս 28ին մեկնելիքը, որ կը բաղ- կանար մօտ երեք հարիւր հոգիէ, բը – ժիշկներ, փաստաբաններ, ճարտարա – պէտներ, արուեստագէտներ, արհեստա – ւորներ, կամաւոր զինուորներ եւ ընտա – նիքներ՝ եկած հաւաքուած ամէն կողմէ, փափաքեցայ որ ես տանիմ :

Այս խումբին մէջ էր նաեւ Կոպեռնիկ Թանտրճեանը իր ընկերակիցներով, Բարթամ Պասմաճեան եւ Հողապէտ Զար – մայր :

Առաջին վայրկեանէն իսկ Կոպեռնիկը եղաւ իմ գլխաւոր աջակիցս :

Ցունական շոգենաւ մըն էր մեզի տրամադրուածը, որ կը փոխադրէր միանգամայն քառասունեւհինգ հազար զինուոր – ներու համար այն զէնքերը, հագուստներն ու կապուստները, որոնք գնուած էին Անգլիայէն Հայաստանի համար :

Դուրսէն ուրիշ ճամբորդ չկար :

Երկու օրէն հասանք Պաթումի գեղա – ծիծաղ ափերը՝ զմայլելի ճամբորդու – թենէ մը ետք :

Արդէն մեր հայրենիքին ներկայացու – ցիչները եկեր էին մեզ դիմաւորելու ար- ժանավայել կերպով :

Երկու օր մնացինք Պաթումի մէջ, մինչեւ որ մեզի յատկացուելիք շոգե – կառքը պատրաստուի :

Այսպէս էր այն ատեն : Փոխադրական միջոցներ շատ չկային Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ :

Հետզհետէ հանգրուաններ ունեցանք Թիֆլիսի, Գօլագետանի, Փամբակի, Գարա – Քիլիսէի (այժմ Կիրովական) եւ Աղեքսանդրապոլի մէջ (այժմ Լենինա – կան), մէկ կամ աւելի օրեր մնալով : Ա- մէն տեղ ալ լաւ ընդունելութիւններու արժանացանք :

Աղեքսանդրապոլի մէջ Կոպեռնիկին հետ ներկայացանք կուսակալ Կարօ Սասու – նիին, որ մեծ ուրախութեամբ համակ – ուեցաւ : Երբ տեղեկացաւ թէ կան նաեւ մեզի հետ կամաւոր զինուորներ, փափա- քեցաւ որ անմիջապէս իր տրամադրու – թեան տակ դնենք զանոնք, յայտնելով թէ այդ մասին հարկ եղած օրինական ի – րաւասութիւնը ունի արդէն, քանի որ անհրաժեշտ են Թրքական սահմանագլ- խին համար :

Անշուշտ ընթացք տուինք իր կամքին :

Երբ հասանք Երեւանի կայարանը ցըն- ծութիւնը կատարեալ էր : Առաջնորդը – ւեցանք մեզի համար տրամադրուած հան- գըստարանները : Հայրենիք, այո՛, ե – կանք գտանք զարերէ ի վեր երազած մեր ազատ երկիրը :

Կոպեռնիկ բաժնուեցաւ եւ ուղեւորուե- ցաւ Նոր – Պայազիտ, ուր հաստատուած էր Գիւղատնտեսական բարձրագոյն վար- ժարանը, որու տնօրէն նշանակուած էր եւ ուր պիտի ուսանէր Արմաշէն հան – գուցեալ Հայկ Սէրէնկիւլեանի ղեկավա – րութեամբ Հայաստան փոխադրուած ա- շակերտութիւնը :

Ես ալ իմ տեղեկագրովս պաշտօնա – պէս ներկայացայ պատերազմական նա – խարար Ռուբէն Տէր – Մինասեանին : Ու- նէի նաեւ յատուկ յանձնարարագրեր : Սիրով եւ շնորհակալութեամբ ընդունե – ցաւ գիս եւ ջերմօրէն շնորհաւորեց, երբ ինքզինքս դրի իր տրամադրութեան տակ, ծառայելու համար հայրենիքիս բարգա – ւաճման գործին :

Մեզի հետ կար նաեւ կամաւոր հայ աղ- ջիկ մը, Օր. Էլիզ Սոմունճեան անունով : Նախարարին փափաքին համաձայն, յա – ջորդ անգամ զայն ես ներկայացուցի : Թէ՛ Ռուբէն Տէր – Մինասեանին եւ թէ իր օգնականին, զօրավար Հախվերտեանին, խրատներն ու խորհուրդները չօգնեցին այս աղջկան՝ մնալու եւ ծառայելու հա – մար ճակատէն դուրս հիւանդանոցներու եւ այլ զինուորական շրջանակներու մէջ : Ան անդրդուելի մնաց իր որոշման մէջ եւ զրկուեցաւ ծառայելու խրամներուն մէջ ութերորդ զօրաբանակին խողովակով, որուն հրամանատարն էր գնդապետ Բաղ- տասարեան, որու տարի յանձնեցի ձեռ – քովս :

— Հիւանդանոցներ եւ այլ աշխատան – քի վայրեր Պոլիս ալ, Ամերիկա ալ եւ ա- մէն տեղ ալ կայ : Ես Հայաստան եկայ մասնաւորաբար զէն ի ձեռին կռուելու համար խրամներու մէջ, մեր դարաւոր ոսոխին դէմ : Ահա այս աղջկան խօս – քերը :

Ես ալ պատերազմական նախարարու – թեան տրամադրութեան տակ մնացի, մինչեւ որ մասնակցելու դժբախտութիւ- նըն ունեցայ հայկական բանակի ամբող- ջական սպաներու աքսորին հայ յեղափո- խական համայնավար կառավարութեան կողմէ :

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԸՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ՄԱՐՍԷՅԼԸ

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ)

Օգոստոս ամիսը այլեւս պաշտօնապէս արձակուրդի ամիս դարձաւ : Ատենօք, արձակուրդը «լիւքս » բան մըն էր շա – տերուս համար, — մասնաւորներու մի – այն մատչելի ,— այսօր, «վճարովի ար- ձակուրդի օրէնքէն ասդին, կարծես բո – լորիս համար դարձած է սովորութիւն :

Ամէն ընտանիք, ամէն անհատ, միջոց մը կը ստեղծէ մէկ – երկու շաբաթով հե- ռանալու իր բնակավայրէն, տեղ մը եր- թալ հանգչելու, կամ իր գիտցած ձեւով ժամանակ անցընելու համար :

Մարդոց խառնուածքին հետ կապուած է այս հարցը :

Ոմանք կը սիրեն, խաղաղ, ամայի տե- ղեր, ուր քաղաքներու ժխորը, եւ ան – հատնում աղմուկը յաւիտենապէս բացա- կայ է : Ուրիշներ կը նախընտրեն բար – ձունքները, մաքուր, կենսարար օդ շըն- չելու համար : Դեռ ուրիշներ ալ տաք ա- ւազին եւ ծովուն կապոյտին սիրահար են :

Ընդհանրապէս, կարգ մը մեղուորներ կը սիրեն մեծ քաղաքները, անոնց ժխորը եւ աղմուկը, մարդկային հեղեղին ան – հատնում շարանը : Քանի մը «գլխի յար- մար» մարդոց եւ ընկերներու հետ, լայն պողոտայի մը վրայ, սուրճի գաւաթներու շուրջ բազմիլն ու զրուցելը :

Հինն ու նորը իրար խառնելը :

Կը խոստովանիմ, այս վերջին մեղա – ւորներու դասին կը պատկանիմ :

Օգոստոս է, ու ես դարձեալ Մար – սէյլ կը գտնուիմ : Կարծես ուխտ ըրած եմ, տարին գոնէ անգամ մը այս քաղա – քը իջնել չեմ գիտեր ինչ ընելու համար : Մարսէյլ օդափոխութեան տեղ չէ, հան – գիստի ալ տեղ չէ, տեսարժան վայրեր ալ չունի :

Բայց Մարսէյլը բաներ ունի, որ ուրիշ քաղաքներ չունին : Հայկական կեանքը, ընկերայինը, հայրենակցականը, երե – տասարդականը եւայլն : Ի հարկէ այս- տեղ ալ հինին ու նորին մէջ անդունդ մը կայ : Ժամանակը իր հարթիչ գլանին տակ տրորեր է շատ բան, աւա՜ղ, բայց Մարսէյլը կրկին Մարսէյլ է իր միլիթա – րիչ երեւոյթներով :

Ատենօք, ամբողջ Թաղամաս մը դրեթէ Հայոց էր : Մեծ կայարանէն մինչեւ Քա- նըպիէռի կոնակը, հոնկէ մինչեւ Բուր Պէլզէօնս, անկէ ալ մինչեւ փլաս տ՚էքս « Հայկական Թաղամաս» կը կոչէին տե – ղացիները :

Եւ իրօք, այն ատեն Հայերը, դեռ գաղթական եւ անփորձ, վրայ – վրայի լեցուած էին այդ նեղլիկ փողոցներուն մէջ : Հոն այդ շրջագիծին մէջն էին հայ- կական սրճարաններն ու ճաշարանները : Հոն էին ակումբներն ու գրադարանները : Այնտեղ էին հայկական պանդոկները : Վերջապէս հոն էր «Յառաջ» գրատունը՝ Ծերիկեանի հսկողութեան տակ :

Եթէ հեռաւոր Զինաստանէն, կամ Հա- րաւ. Ամերիկայէն ծանօթ մը նամակ մը գրէր ձեզի ու հասցէն դնէր Ռիւ Նասիո- նալ «Շէ Կապոյեան» կամ Րիւ Փըթիթ Մարի Թիւ 26, անպայման այդ նամակը կը գտնէր ձեզ :

Նորեկներ էինք այս երկիրը : Անծանօթ տեղին, անծանօթ լեզուին, անծանօթ միջավայրին : Եղածովը գոհ էինք սա – կայն, չէ՞ որ մեր փնտռածին գոնէ տար- րականը գտած էինք : Հոս ջարդ չկար, սարսափ չկար, վախ չկար : Հոս ազա – տութիւն կար : Պատառ մը չոր հաց ճա – րելու հնարաւորութիւնը տրուած էր մե- զի : Գէշ – աղէկ ապաստանարան մը ու – նէինք, ալ ի՞նչ կ՚ուզէինք :

Բայց... ազատութեան այս երկրին մէջ, այն օրերուն հայկական կեանքը իր լիութեան մէջ կ՚ապրէր : Տարեցներ եւ ե- րիտասարդները կրակի գետերէ անցեր էին, արեան մկրտութիւնը տեսեր էին : Պատանիները Տէր – Զօրները չափչփած՝ որբանոցներէն դուրս ելած էին, բոլորին հոգիին խորը վրէժ, սիրտերուն վրայ լեռնակուտակ վիշտ, եւ աչքերուն մէջ կայծ ու կրակ կար :

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀՈԳՈՒ ՁԱՅՆԸ

Այդ պատասխանին չէր սպասեր Արուս- եակ, զարմացումով եւ միանգամայն հիացումով հարցուց .

— Անդրդուելի՞ է որոշումդ :

— Անդրդուելի : Մեծ վատութիւն մըն է ինծի համար փախչիլ այն դաշտէն ուր սկսած էի կռուիլ եսականութեան, չա – համոլութեան, նախապաշարումներու դէմ : Զէ, անկարելի է որ բարեկամներս միայնակ ձգեմ ստորաքարշ լրբենիներու դէմ, ու ես հանգստաւէտ կեանք մը վա- րեմ, ո՞չ ապաքէն վիճակակից կ՚ըլլամ անոնց զոր այնքան կ՚արհամարհեմ :

Տարի մըն է, Արուսեակ, (առաջին անգամն էր որ այդ անունը այսքան պարզօրէն կը թոթէր), որ մեծ մտատան- ջութիւն մը գիս կը տառապեցնէր . կը պատրաստեմ գործ մը, որ եթէ գրական մեծ արժանիք ալ չունենայ, գէթ պիտի կրնայ սփոփանք մը ըլլալ վիրաւորուած սրտերու, դայրացած հոգիներու, եւ ա- ջակցութիւն մը գաղափարի մարտը մը – ցողներուն : Սակայն տարակոյսը միտքս կը պաշարէր . արդեօք իտալական իւբո- փի՞ մըն է յուսալ թէ մարդիկ կրնան կա- տարելապէս ազնիւ ըլլալ, վեր բարձրա – նալ այն ամէն եսական նկատումներէն, որոնց յենարանը նախապաշարումն է ու չահամոլութիւնը : Դուն, մօրեղբայրդ, մայրդ փարատեցիք այդ տարակոյս – ներս :

Հիմա պիտի կրնամ աւելի զօրացած հաւատքով աշխատիլ, գիտեմ թէ իւբո- փիի մը ձգտող չենք : Շատ բան ըրած ե- ղաք դուք ինծի, շնորհակալ եմ, ալ ա – ւելին չեմ պահանջեր :

— Պահանջո՞ւմ : Օհ, չէ, հիմա քու կարճ խօսքերէդ կը տեսնեմ որ ես պիտի ըլլամ պահանջողը : Անձնուիրութիւնդ պիտի պահանջեմ կեանքիս համար : Վը- րադ բռնանալու իրաւունք մը չես տը – ւած ինծի, միայն կ՚ըսեմ . քեզ երջանիկ պիտի ընեմ, ձեռքս ձեռքիդ մէջ, ուր որ կ՚ուզես՝ միասին հոն կ՚երթանք :

Նաւարեան ձեռքը երկնցուց եւ Արուս – եակի ձեռքն առնելով՝ առաջին համբոյ- րը դրաւ :

ԻԱ.

Ամիս մը վերջը Փարիզի Հայոց հոգե- ւոր հովիւը կը պսակէր նոյն քաղաքին մատրան մէջ Նաւարեանն ու Արուսեակը, կնքահայրութեամբ Տիրան էֆէնտիի : Ա- րարողութենէն յետոյ սեղանի մը կը հը- րաւիրուէին հայ գաղթականութեան ծա- նօթները : Եւ նոյն գիշերն իսկ տէր եւ Տիկին Նաւարեան Նիս մեկնեցան, ձմեռը հոն անցընելու : Տիրան էֆէնտի քանի մը շաբաթ ալ Փարիզ մնալէն յետոյ վերա – դարձաւ Պոլիս :

Ձմեռը Նաւարեան ձեռնարկեց իր մտա- դըրած վէպը, բայց շատ աշխատութիւն կը պահանջէր . մէկուկէս տարի այդ գործին նուիրեց իր բոլոր ժամանակը . կը զգար թէ կատարեալ հանդարտու – թեան պէտք ունէր իր փափաքած աշխա- տութիւնը կատարեալ ընելու համար : Ա- րուսեակ իր անձնուէր աջակիցն էր, ու վէպին համար գրեթէ աշխատակիցը . ար- դէն ներշնչարան էր եղած :

Ամառը Իտալիոյ զանազան կողմերը գացին, ձմեռը Նիս վերադառնալով : Գարնան ձեռագիրն արդէն ամբողջացած էր, եւ հեղինակն ու կինը վերադարձան այդ Վենետիկ, հոն ապրելու համար այդ գործը :

Երբ վերջանայ տպագրութիւնը, տէր եւ Տիկին Նաւարեան կը վերադառնան Պոլիս : Իրենց բնակարանը գարնան հա – մար արդէն պատրաստ է Հալէբ :

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(29 եւ վերջ)

...օրերուն «պարապ» մարդ չկար : ...օրերուն «չէզոք» մարդ չկար : Այդ ...«չէզոք» մարդը անբան անասուն ... Այսպէս կ'ըսէին :

...չինչս, խնջոյք, Թատրոն : Գրական ...ութիւններ : Հրապարակային մեծ ու ...ձեռնարկներ : Կուսակցութիւննե– ...ու հայրենակցականները մրցման մէջ ...իրարու հետ եւ ասիկա ամէն Շա – ...ամէն Կիրակի :

...ժողովուրդը կը փութար այս ձեռ– ...արկներուն, կը քաջալերէր զանոնք : ...այդ օրերուն «Մուա»ն «Թուան» ...չէինք դեռ, եւ հետեւաբար չատ ...չէինք հասկնար տեղականէն : Հայ – ...մեզի համար հոգեկան անհրա – ...պիտանի սնունդ էր :

...Երկրորդ աշխարհամարտը վերջանա – ...աղին, ի հարկէ շատ բան փոխուած ...Մարսէյլի հայկական կեանքին մէջ : ...ի ծնէ խելացի, աշխատասէր ու ...կրցեր է քալել ժամանակին հետ, ...է օգտուիլ տիրող պայմաններէն : ...հին ու խարխուլ Թաղամասի ...ներէն չատոնց ազատած է : Սեփա – ...մը հող, անձնական փոքր տնակ ...մինչ, ամէն ժամանակ Հայուն մե – ...երազն է եղած : Եւ առաւելա – ...Մարսէյլի մեր հայրենակիցները ...ութեան տոկոսով իրականա – ...են իրենց այդ նուիրական երա – ...

...Ժոմոն, Սէն Ժեռոմ, Սէն Լու, Պուլ – ...Օտտօ, Վալպարէլ, արդէն գիւղա – ...քներ դարձեր են Հայու չինարար ...երով : Ասկէ զատ, դեռ ճամբաներու ...քները կրնաք հանդիպիլ հոյակապ ...ներու, փարթամ վիլլաներու, որոնք ...պատկանին մեր հայրենակիցներուն եւ ...հիացում կրնան պատճառել որեւէ ...ոգի : Քաղաքին կեդրոնական մեծ ու ...պողոտաներուն վրայ բազմաթիւ ...վաճառատուներ կան, որոնք պատիւ ...բերեն Հայութեան :

...յսօր, Մարսէյլի հրապարակին վրայ ...անուն չինած, արդէն համբաւ ...ցած բժիշկներ, ատամնաբոյժներ, ...ճարտարապետներ, քի – ...միստներ, ոստիկանական ու պետա – ...պաշտօնեաներ : Քոմիսէր Նահա – ...եան, հաշուապահներ, Քէչիչեան, ...եւ ուրիշներ : Մեծ դրամա – ...ներու եւ այլ անուանի հաստատու – ...թիւններու մէջ պաշտօնավարող բազմա – ...հայրենակիցներ :

...յսօր Հայը երէկի խեղճուկ Հայը չէ : ...այսօր արժէք է, գործօն ուժ է, ...եւ աշխատունակ քաղաքացին է ...մեծ եւ արժէքաւոր երկրին :

...բոլորին քով, սակայն, ինչ որ կը ...այժմ մեր հայրենակիցներուն՝ ...հայկական կեանքին հանդէպ ի – ...նուազ հետաքրքրութիւնն է : Ջենք ...պատճառները, չենք ժխտեր ...պայմաններն ու անոնց յարուցած ...ութիւնները : Բայց եւ այնպէս, ...ունենալով այդ բոլորը, առանց ...արելու մէկն ու միւսը, կրնանք ը – ...թէ համաճարակի ձեւ ստացած է ...ութիւնը, որ կը տիրէ ամէն ճակա – ...վրայ : Մարդիկ, — նորերէն դուրս, ...ու արցունք տեսած մարդիկ, ...այլեւս հին Թափով չեն հետաքրք– ...հայկական գործերով (բացառու – ...ները միշտ յարգելի են) : Պէտք է – ...եռանդը եւ ջերմութիւնը պակսած, ...կարծես այլեւս հաշտուած են ե – ...հետ եւ երէկի իրենց հետապըն – ...իտէալները վակած են գոց տետրա– ...մէջ ու մէկ կողմ դրած : ...ութիւնննե՞րը, այս չատ են, ...ոչ արդարանալի :

...անք՝ իրենց յառաջացած տարիքին ...վերադրեն : Ոմանք՝ ասկէ առաջ ...աշխատած են», եւ այժմ բաւ կը ...իրենց յոգնութիւնը : Կան որ ...հեռաւորութիւնը, երթ ու դարձի ...ութիւնները կը պատրուակեն : Ու ...բազմաթիւ այլ տեղի – անտեղի ա – ...ութիւններ :

...այս կրնանք ըսել, չկան այն ...ու գործունեայ Հայրենակցականնե – ...Կրթասիրացները, Ուսումնասիրաց – ...Բարեսիրացները, Երիտասարդա – ...ները, Մշակութայինները եւ այլն : ...եթէ տակաւին երբեմն մէկ – երկու ...րենակցական կամ Բարեսիրաց անու– ...կը հանդիպինք, անոնք ալ, տարին ...մը պարահանդէսով մը կամ դաշ– ...հանդէսով մը քարշ կուտան իրենց գո– ...թիւնը :

Ինչպէս ամէն տեղ, Մարսէյլի մէջ ալ կան քանի տարեկան... ծերեր եւ եօթանասուն տարեկան ... երիտասարդներ : Ճիշդ խօսք է թէ «երիտասարդութիւնը տարիքի հետ կապուած չէ » :

Մեղանչած պիտի ըլլայի Մարսէյլի մեր հայրենակիցներուն եւ ընկերներուն դէմ, եթէ չարձանագրէի նաեւ կարգ մը իրողութիւնները : Հակառակ տիրող անհոգ ու Թմրած վիճակին, կան տակաւին ընկերներ եւ սրտցաւ հայրենակիցներ, որոնք առանց նկատի ունենալու «պայ – ման »ներն ու «դժուարութիւն »ները, իրենց կարելին կը փորձեն գաղութին ազգային կեանքը բարելաւելու, զայն արժանի բարձրութեան մը հասցնելու համար :

Հայ Ազգային Կեդր. Վարչութիւնը, արժանաւոր եւ իր կոչումին գիտակից նորընտիր առաջնորդով, յանձին Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեանի, եւ անոնց չուրջ բոլորուած գիտակից, սրտցաւ ազգայիններով կը յուսայ, մօտիկ ապագային Մարսէյլը կրկին նախանձելի վիճակի մը բարձրացնել :

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋԷ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ՆՈՅ ՆԱՀԱՊԵՏԻ ՕՐԱԳԻՐԸ

Շա՛տ գոհ եմ : Եթէ օդը չարունակ այսպէս լաւ ըլլայ, պիտի կրնամ այգիներս կթել :

Աստուած խնդրած է, որ վաղը առաւօտ երթամ զինք տեսնեմ : Ութերորդ անգամ է, որ այս բանը կ'ընէ : Ամենաչնչին պատճառով, զիս անհանգիստ կ'ընէ : Հրեշտակին հարցուցի՝ թէ խնդրանքը որեւէ կապ ունի՞ գինիին հետ — որովհետեւ, ինչպէս գիտէք, չատ կը խմեմ ու գիշերը, դարձած տենս, կը սխալիմ ու քարայրս չեմ գտներ — բայց, պատասխանեց՝ թէ իր գիտցած միակ բանը այն է, որ երկինքին մէջ գրոյց · կը չրջի, թէ Ջրհեղեղ պիտի ըլլայ :

Յաջորդ օրը, Աստուած զիս ընդունեցաւ : Լաւ տրամադրութեան մէջ էր : Ուրիչ ատենուան պէս ինքնիչխանական հովեր չունէր : Յոգնած կը թուէր : Ծերանալ սկսած է : Թեւէս բռնեց եւ ըսաւ .

— Խեղճ Նոյ, պիտի անձրեւէ :

— Տէր, Թող կամքդ ըլլայ, պատասխանեցի, Այգիներուս համար, թեթեւ անձրեւ մը գէշ պիտի չըլլայ :

— Թեթեւ անձրեւ պիտի չըլլայ, Նոյ, քառասուն օր անդադար պիտի անձրեւէ : Ջուրը պիտի ծածկէ լեռներու կատարները : Աղէտ պիտի ըլլայ :

— Տէր, կրնա՞մ հարցնել այս աղէտին պատճառը :

— Այո : Առաջին փորձերը Ջրհեղեղով մը պիտի կատարեմ ... Բայց, դուն, Նոյ, պիտի փրկուիս, որովհետեւ, բարի, արդար եւ երկիւղած մարդ ես : Գիտեմ Թերութիւններդ, եւ ամէնէն առաջ՝ թէ չափազանց չատ կը խմես : Բայց, բարի հոգի ունենալուդ համար, քեզ պիտի փրկեմ : Սակայն, լաւ Թէ ինչ պէտք է ընես : Նաւ մը պիտի չինես ծառի բուներով, որոնց միջեւ կուպր պիտի դնես : Երբ անձրեւը սկսի, կնոջդ հետ նաւ պիտի մտնես եւ քառասուն օր անոր մէջ պիտի մնաս :

— Քառասուն օր կնոջս հետ, գոչեցի ես : Բայց, Տէր, սարսափելի պատիժ է ասիկա : Կը նախընտրեմ Ջրհեղեղին մէջ խեղդուիլ : Ձէք ըմբռներ Թէ ինչ է քառասուն օր կնոջս հետ ըլլալ · եղ վագրը՝ գառնուկ է անոր մօտ ...

— Անպայման պիտի առնես զայն, ըսաւ Աստուած : Ասկէ զատ, առանձին պիտի չըլլաս : Հետդ պիտի առնես նաեւ երեք զաւակներդ իրենց կիներով ու բոլոր կենդանիներէն մէկական զոյգ :

— Բայց Տէր, այս բոլորը պարփակելու համար չատ մեծ նաւ մը պէտք պիտի ըլլայ :

— Ուրի՞չ : Ես գործիդ մէջ պիտի օգնեմ քեզի : Նաճիներու անտառ մը պիտի ստեղծեմ :

Եւ իր Թաւ ձայնով աւելցուց Աստուած :

— Թող նաճիները ծնին :

Անմիջապէս նաճիներու անտառ մը ներկայացաւ առջեւս : Այսպէս է Աստուած : Տարօրինակ է : Կրնար տապանս ուղղակի ինք չինել, առանց ինծի յոգնութիւն պատճառելու : Բայց, միշտ կ'ուզէ գործը բարդացնել ...

— Սիրելի Նոյ, ըսաւ, երբ ամպի մը վրայ ելաւ, երկինք բարձրանալու համար, ահաւասիկ, այս նաճիներով կըրնաս չինել այնպիսի նաւ մը, որուն մէջ սեղմիք բոլորդ ալ : Այս իրիկուընէ գործի սկսէ ... : Այսպէսով՝ հարիւր տարիէն կրնաս լմնցնել :

Յաջորդ օրը : Տապանը սկսաւ, բայց, ժողովուրդը իմացաւ, որ Ջրհեղեղ պիտի ըլլայ : Ցանցառը ես եմ, որ ըսի կնոջս, երբ գիտեմ Թէ գաղտնիք չի կըրնար պահել ... : Այսպէս բոլոր կենդանիները եկան եւ ինծմէ խնդրեցին որ իրենց տեղ պահեմ ... : Մանաւանդ այն ժանտամոլէգը՝ չարունակ ոտքս կը գգուէ, զիս անոյշ բռնելու համար, որպէսզի զայն հետս առնեմ : Գալով կրիաներուն, որ հարց է թէ մինչեւ անձրեւին սկսիլը պիտի հասնի՞ն Տապանս մտնել, այնքան խղճալի են, որ երբ զանոնք կը տեսնեմ, կտոր կտոր կ'ըլլայ սիրտս :

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

Տապանը պատրաստ է : Աստուած եկաւ եւ բացման ներկայ եղաւ իր Թիկնապահին՝ Միքայէլ Հրեշտակապետին հետ : Հաւնեցաւ տապանի ներքնամասի զարդարման : Վաղը առաւօտ պիտի սկսիմ բեռնաւորումը : Հասկնալի է, թէ ամէն կենդանի իր հետ պիտի բերէ իր ուտելիքը :

Այցելութենէն յետոյ, Աստուած սեղմելով ձեռքս՝ ըսաւ :

— Ապրիս : Շատ գոհ եմ :

Եւ անմիջապէս սկսաւ անձրեւը :

Երկրորդ օր : Անձրեւը մէկ վայրկեան իսկ չի դադրիր : Խեղճ այգիս ողողուեցաւ : Տապանին մէջ խճողումը աննկարագրելի է : Ոչ ոք կրայ խօսիլ :

Հինգերորդ օր : Անդադար կը տեղայ անձրեւը : Տապանի պատուհաններէն երբ դուրս նայիս, տեսարանը տրտմութիւն կը պատճառէ : Միայն ծառերու կատարները ջուրէն դուրս մնացած են : Ամէն պարապայի մէջ, ամէնքը կրցան տեղաւորուիլ տապանին մէջ : Դուռը գոցած էի այլեւս, երբ տեսայ որ, կըրիան յուսահատական նշաններ կ'ընէ ինծի : Եւ ստիպուեցայ դարձեալ բանալ դուռը, զայն ներս առնելու համար Ապա խօսեցայ մեծ օձին հետ : Եւ մեզի թոյլ տուաւ, որ զինք կախենք առաստաղէն, մեր ճերմակեղէններուն իբրեւ չըւան գործածելու համար :

Եօթներորդ օր : Անձրեւը կրկնապատկուեցաւ : Սարսափելի ցուրտ կ'ընէ : Ատոր համար տղաս Սեմը, ամբարին մէջ մուչտակի խանութ բացաւ : Կինս կը ձանձրանայ : Մինչեւ հիմա ինծի անծանօթ եղող քաջութեամբ մը տապանին դուռը բացի եւ իրեն ըսի .

— Եթէ այստեղին չես հաւնիր՝ կըրնաս դուրս ելլել :

Եւ իրեն ցոյց տուի ջուրին անսահման տարածութիւնը : Ապա՝ վնասակար կենդանիներու յարկաբաժնին մէջ դրի զինք, ուժգին ապտակ մը տալով :

... Օր : Անախորժ բան մը պատահեցաւ : Օրերը համրելու համար, ամէն առտու, տախտակի մը վրայ նշան մը կը դնէի : Բայց, էգ վագրը սկսաւ իր ժանիքները սրել անոր վրայ եւ այսպէսով՝ հաշիւս կորսնցուցի : Ձեմ գիտեր թէ դեռ քանի օր պիտի մնանք տապանին մէջ : Կ'անձրեւէ ... կ'անձրեւէ ... : Տեսարանը տխրագգեցիկ է : Երկրի վրայ ինչ որ կար կենդանի կորսուեցաւ : Բարեբախտաբար չատ մարդ չկար : Անսահման է իմաստութիւնը Աստուծոյ : Կըրնար քանի մը տարի յետոյ, Քրիստոսէ առաջ 1999 Թուականին ընել Ջրհեղեղը :

... Օր : Հեղեղի պէս կ'անձրեւէ : Կենդանիներուն վիճակը լաւ չէ : Առաջին օրերուն որքան հանդարտ կը Թուէին, հիմա այնքան Ջղայնացած կը Թուին : Կատուները մուկերուն ետեւէն կը վազեն, էգ առիւծը հորթ մը կուլ տուաւ : Բուն չի ձգեր որ քնանանք : Ընձուղտը քիչ մընաց որ գլուխը կոտրէր, որովհետեւ առաստաղը ցած է ... Ծնունդ ալ ունեցանք : Կովը հորթ մը ծնաւ : Բայց մութին մէջ ճանկուրուն չուարեցաւ ու զայն իր գրպանը դրաւ : Եթէ այս կացութիւնը ութ օր եւս տեւէ պիտի խենթենամ :

... Օր : Ասիկա անձրեւ չէ այլեւս : Ջրվէժ է : Ապահովաբար չուարեցաւ Աստուած : Քառասուն օրէ աւելի է, որ կ'անձրեւէ ... կամ՝ այնպէս կ'երեւայ որ մոռցաւ :

Ուզեցի աղաւնին ղրկել որպէսզի երթայ ու տեսնէ թէ արդեօք բարելաւուեցա՞ւ օդը : Դուռը բացի : Բայց փոխանակ աղաւնին դուրս ելլելու՝ փիղը անկէ առաջ վազեց ու ջուրին մէջ ինկաւ : Խեղճ կենդանիին վախճանը, խոր Թախիծի մէջ Թաթխեց մեզ բոլորս ալ :

Հարսներս ամէն օր հետս խնդիր կ'ունենան ու կ'ըսեն ինծի · «Եթէ ամուսնութիւնը այս է, աւելի լաւ է որ ամուսնացած չըլլայինք ...» : Ատոր համար, տղաքս ու ես համաձայնեցանք որ գիշերէն օգտուելով մեր կիները ջուրին մէջ խեղդենք եւ անոնցմէ ազատինք : Այս գործը կատարեցինք ամենայն գաղտնապահութեամբ ... Սակայն, դժբախտաբար, երբ լուսցաւ, տեսանք որ հարսներս տապանին մէջ էին տակաւին ... Խաւարին մէջ սխալեր ու կիներուն տեղ չորս կապիկներ խեղդեր էինք ...

... Օր : Հազարումէկ կանխազգուշութիւններով այսօր աղաւնի մը արձակեցի : Տապանին վրայ երեք անգամ չըրջան ըրաւ եւ ապա հեռացաւ : Մէկ քանի վայրկեանէն վերադարձաւ կտուցին մէջ ձիթենիի ճիւղ մը բռնած :

Այն ատեն տապանը կանգ առաւ կատարին վրայ լերան մը, զոր ըստ բախտի Արարատ անուանեցի : Միեւնոյն ատեն, երկինքին վրայ երեւցաւ զանազան գոյներով տեսակ մը աղեղ :

Այս նշանները մեկնաբանելով եւ ամէն հաւանականութիւն նկատի առնելով, իբրեւ երկնային ներողամտութեան արտայայտութիւն, ամէնէն առաջ կինս դուրս հանեցի տապանէն : Յետոյ, դուրս ելան միւս բոլոր մնացեալները :

Երկրի վրայ : Կեանքը այլեւս անտանելի է այս խոնաւութեան մէջ : Ամէնքը հարբուխ եղած են : Շու – Շի, Հափ – Շու : Հափշիէն զատ բան չես լսեր :

Խլացուցին ականջներս ... Երթամ իմացնեմ Աստուծոյ ... Այլեւս չեմ կըրնար ապրիլ այս համերգին մէջ ...

ԱՆՏՐԷ ՏԱՐԼ

Թարգմ. Վ. Ե.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այս Կիրակի կատարուող Հոգեհանգստեան Պաշտօն մը, Փարիզի հայ գաղութին կը յիշեցնէ՝ երկար տարիներ հայ երգի ծառայած անուն մը .— Գրիգոր Մեհթերեան : Իր տարաժամ մահը՝ Յուլիսին, խորապէս յուզեց բոլոր անոնք, որոնք ծանօթ էին այնքան համակրելի մարդուն եւ օժտուած երգիչին :

Բնիկ Ռոտոսթոյի, առաջին Աշխարհամարտին Ֆրանսա ապաստանած եւ հաստատուած տարագիրներէն էր :

Գաղթականութեան սկսնական չրջանին, հայկականութեամբ գեղուն տարիներուն, երբ այնքան Թարմ էր հայ վէրքըն ու երգը, երբ տարագիրը մերժելով ճակատագիրը՝ իր նուիրումը չէր զլանար արմատախիլ հայկական կեանքը վերապրեցնող ձեռնարկներուն, Գրիգոր Մեհթերեան իր անուշ ձայնը եւ երգասէրի նուիրումը ի սպաս դրած էր հայ երգին, խանդավառութեամբ անդամակցելով Փարիզի Սիփան անդրանիկ երգչախումբին : Այնուհետեւ, հայկական երգեցիկ հանդէսներուն եւ ներկայացումներուն մէջ, ան փնտռուած էր ու ներկայ, իր մեներգներով ու խմբական երգեցողութեամբ կարելի հարազատ չեշտ եւ Թռիչք տալով մեր ժողովրդական երգերուն :

Իր մահով՝ մեր հայրենի «Բարձր սարերը», «Անուշ գարունը», «Համբարձումը» եւ չատ մը ուրիշ տոհմիկ երգեր ապրեցնող ձայն մը եւս լռեց :

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ՀԱՍԿ » պաշտօնական ամսաթերթ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան թիւ 6–7, Յունիս – Յուլիս 1964 :

ՃԱՇ

Ի պատիւ

ԳՆԴ. ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԳԱԶԱՐԵԱՆԻ

(Նիմը եւ շրջակայքը ազատագրող)

Կազմակերպուած Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրութեան Միութեան։ *Այսօր Ուրբաթ, ժամը 20ին,* Սերքլը Ռեփիւպլիքէն, 5 Ավընիւ տը լ'Օփերա։

Ճաշագին 23 փրանք

Տեղերը սահմանափակ են։ Նախապէս հեռաձայնել ԹՐիւտէն 09–67։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան վարչութիւնը բոլոր հայրենակիցներուն կողմէ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Ցամիկ Գայթանճեանի իր որդւոյն Վահէի, Տէր եւ Տիկ. Սահակ եւ Վարսենիկ Մանուկեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իր փոխ-նախագահին, նորոգ հանգուցեալ ԼԵՒՈՆ ԳԱՅԹԱՆՃԵԱՆԻ *մահուան տըխուր առթիւ։*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Թագուհի Գալէչեանի մահուան առթիւ, Տակառեան եւ Շիրինեան ընտանիքները հարիւր ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Օղաւ. կայանին։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գնեալեան եւ Պետրոսեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի (20 Սեպտեմբեր) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց սիրեցեալ մօր եւ մեծ մօր տարելիցին առթիւ։

×

Օր. Մարի Զանոեան կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իր սղբ. եղբօր՝ ՅԱԿՈԲ ԶԱՆՏԸԵԱՆԻ *մահուան տարելիցին առթիւ։ Յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։*

×

Տէր եւ Տիկին Միհրան Հացագործեան եւ դուստրը՝ Անահիտ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ադամեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վարսենիկ Աշճիպաշեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Հացագործեան, Ադամեան, Աշճիպաշեան, Բաբայեան ընտանիքները եւ համայն պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի (20 Սեպտեմբեր) Մարսէյլի Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց զաւկին, եղբօր եւ ազգականի

ԺԻՐԱՅՐ ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան երկրորդ տարեդարձին առթիւ։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

×

Արժանթինաբնակ Տէր եւ Տիկին Կ. Ա. Պագըճեան կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի (Սեպտ. 20) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ծնողաց՝

ՎԱՂԱՐՇԱԿ եւ ՀԱՄԵՍՏՈՒՀԻ ՄԱԿԱՐԵԱՆԻ (Տ. Գարահիսարցի) ինչպէս նաեւ Գէորգ, Սրբուհի եւ Արշակ Պագըճեանի (Քիւթահեացի) յիշատակին։ Կը խնդրուի հանգուցեալներուն յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ։

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

VILLE DE SARCELLES
dans le cadre de la
5e DIZAINE COMMERCIALE
Vendredi 18 Septembre 1964 à 20 h. 45
Place de la Libération (près de la Mairie)

GRAND SPECTACLE GRATUIT

avec les
VEDETTES INTERNATIONALES
des
BALLETS FOLKLORIQUES ARMENIEN

- SOSSI -

Directrice Mme H. KUTNERIAN
Directeur Artistique
Mr. APRAHAMIAN

ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Առեւտրական 5րդ տասնօրեակի առթիւ *Ուրբաթ (Սեպտ. 18), ժամը 20.45ին Քաղաքապետարանի մօտ, Փլաս տը լա Լիպերասիոն*

ՁՐԻ ՀԱՄԵՐԳ

Միջազգային արուեստագէտներու եւ
ՍՕՍԻ
Պարախումբի մասնակցութեամբ

Ղեկավարութեամբ՝
ՏԻԿԻՆ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ
Գեղարուեստական ղեկավար՝
Պ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

1964 – 1965 *ուսումնական տարեշրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ, կրթական նախարարութեան որոշումին համաձայն, Սեպտեմբեր 21ին Երկուշաբթի, ժամը 8էն մինչեւ 18։*

Ծնողներէն կը խնդրուի ընկերանալ իրենց զաւակներուն։

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մանկապարտէզի վարժարանը վերաբացուեցաւ Հինգշաբթի։

Արձանագրութիւն, դասարաններու բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ ուսուցիչ Վահրամ Կ. Միսքիկի *կողմէ։*

Փափաքելի է որ Պօմոնի եւ շրջակայի հայ ծնողքները փութան արձանագրել տալ իրենց զաւակներն ու չզրկել զանոնք՝ մայրենի լեզուի ուսումէն։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Կապ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետքը ժամը 2ին։ Կը խնդրուի ծնողներէն այդ օրը դպրոց առաջնորդել իրենց երախաները։

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրերուն ու ժամերուն։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ
Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մեծաքանակի պօնեթրիի մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուի երիտասարդ մը, որ կարք վարել գիտնայ։ Դիմել՝
MUTEVELIAN
58, Rue de Cléry, PARIS (2e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Միջին ալիք 196 մեթր։
Կարճ ալիք 31, 10 – 25.55, 19.84։

Այս Կիրակի, Հռոմի ժամով՝ 10.30ին, Վատիկանի Ռատիոկանը պիտի սփռէ Հայկական ձայնաւոր Ս. պատարագը։

Կը պատարագէ՝
ՅՈՎՍԷՓ Թ. Ծ. Վ. ԽԱՆՅԵԱՆ
(Առաջնորդ՝ Յունաստանի Կաթողիկէ Հայոց)
Կը քարոզէ ՌԱՓԱՅԷԼ ԵՊՍ. ՊԱՅԵԱՆ
(Վիճակաւոր Եգիպտոսի)

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին, բազմաձայն, Լեւոնեան վարժարանի եւ Մխիթարեան ուսանողարանի ժառանգաւորներու կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Յովսէփ Ծ. Վ. Գաֆթանճեանի։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի կողմէ։

Այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, Հայ Ազգային Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ։

Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւթ.— Հայկական Դատը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Մուտքը ազատ է։

GALERIE MARCEL BERNHEIM
35, RUE LA BOETIE, PARIS (8e)

Simone Baltaxé - Martayan

PEINTURES

Du 18 Septembre au 1er Octobre
Ouvert de 10 h. à 12 heures et de
14 à 18 h. sauf Dimanche et Lundi

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Լանսէյի եւ Ռընաժի ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԻՍ.— Հ. Յ. Դ. ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին, Քաֆէ տը Լիոնի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. «Քրիստափոր» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, Ահարոնեան Ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ (Շարունակութիւն նախորդ ժողովին)։

ԾԱԽՈՒ Է

A Vendre urgent FAUTE DE PLACE, à bas prix (300 frs), machine bobinoire 12 broches, grandes bobines, avec moteur, en parfait état de marche.

A vendre urgent, FAUTE DE PLACE, une machine rectiligne, jauge 14, talons hauts et bas, mouvement et moteur spécial incorporé, état neuf. Bas prix.

TIMCO
38, Rue de Trévise, Paris (9e)
PRO. 85-25

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի «Արծիւ» ակումբին կողմէ, այս Շաբաթ ժամը 18էն 24։ CASSITA, 167, Rue Montmartre

Գեղարուեստական յայտագիր — Ընկերական մթնոլորտ

BAR — DISQUES SELECTIONNES — BUFFET

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորներն ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան — 100 ֆր.

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր — 15 ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր — 7 ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք — 10 ֆր.
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա. հատոր — 39 ֆր.
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր — 10 ֆր.
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը — 10 ֆր.
Ա. Գ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն
Մ. Գ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ — 15 ֆր. — 15 ֆր.
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ, 3 հատ., հատորը — 15 ֆր.
ԱԼ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ
Ա. Բ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր — 35 ֆր.
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան — 20 ֆր. — 5 ֆր.
Գ. Խ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան — 7 ֆր.
Հ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն — 14 ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ* — 10 ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 · R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 · C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 ֆր.	Հատը	0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 19 SEPTEMBRE 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

… ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10113

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.113

…ԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԱՆԷՆ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

—o—

…յաստանի անկախութեան կործա… վերջ, Հայ ժողովուրդը բոլորուե… իր ազգային եկեղեցիին շուրջ, որ … վահան ինքնապաշտպանու…

…յաստանեայց առաքելական եկեղեց… պետերը, — կաթողիկոս, …արք կամ եպիսկոպոս —, զանա… ..ութիւններով քաղաքական ձեռնարկ… … ըրին՝ վերականգնելու համար … կորուսեալ անկախութիւնը :

…ենք քանի մը անուններ .—

…ժ. դարուն Յակոբ Ջուղայեցի կա… …կոսը, ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն Գան… …րի Եսայի կաթողիկոսը, Թիֆլիզի …նորդ (ետքէն կաթողիկոս Էջմիած… …ներսէս Աշտարակեցի, Յովսէփ արք. …թեան (ընտրեալ կաթողիկոս), Խր… …եան Հայրիկ, Խորէն արք. Նարպէյ, … Վարժապետեան՝ պատրիարք … Թուրքիոյ, ներկայ դարուն Գէ… Ե. կաթողիկոս Սուրէնեանց եւ Զա… …պատրիարք Տէր — Եղիայեան : (Աչ… …ի մեծերուն հետազիր մըն ալ ուղ… …Գէորգ Զ. կաթողիկոս Չէօրէքճեան, …ին) :

…լոր այս եկեղեցականներու դիմում… …դրական արդիւնքի մը չյանգեցան : …երջը յեղափոխութիւնն է, որ վերա… …նեց Հայաստանի անկախութիւնը …ին :

…րիլեան Եղեռնի յիսնամեակին առ… …նգամ մը եւս մեր նուիրապետական …ներու պետերը, հետեւելով դարա… …անդութեան, հրապարակ իջած են …երական ձգտումներով, վերար… …ելու համար մէկ միլիոնէ աւելի նա… …ներու յիշատակը, բացառիկ ձեռ… …ներով :

…միածնի պաշտօնական Օգոստոս 17ի …կը խմբագրուած է ժուժկալ ոճով : …րեւ է սակայն հայրենասիրական ո… …որ կը ցոլայ մանաւանդ առաջին … մէջ :

…Ինչպէս Վարդանանց հերոսամարտի …ին եւ այնուհետեւ դարեր շարու… …մահը յաղթող Հայոց պատմութեան …անգամ մը եւս պատուեց վարագոյ… …նոր ճակատագրին ու կեանքի կո… …մնացորդացը մեր նահատակուած …ին :

…ոյ արտայրելով մեր ազգային …երդ «Մեր Հայրենիք»ի շատ ծանօթ …ողը, կը շարունակէ .

…ՔԱՋ ՈՐԴԻՈՑ ՍՈՒՐԲ ԱՐԻԻ — …արիացած հայ ժողովուրդը, հա… …հինգ հարիւր տարիներ յետոյ, Կար… …Վարդանին մեծ աւետիս տուաւ՝ …ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏով» :

…ղէն Ա. 1965 տարին կը հռչակէ …ազգային սուգի եւ աղօթքի տարի» մեր …եցիին եւ համայն մեր ժողովուրդին …ար :

…առաջարկէ ու կը հրահանգէ մշտա… …կանթեղներ զետեղել բոլոր եկեղե… …րու մէջ, նուիրուած հայ նահա… …ներու յիշատակին :

…համազգային յուշի եւ յարգանքի …ձօնուոր հաւաքոյթներ, դասախօ… …թիւններ եւ գրական — գեղարուես… …կան նիւթեր կազմակերպել, հայ եւ …ղգի հասարակութեանց համար, նը… …ուած Ապրիլեան Եղեռնին :

…Ինչպէս կը տեսնուի, Էջմիածնի դաւա… …ը դրոյշ է եւ հայկական դատ չար… …րծեր այս առթիւ, ինչպէս կ'ընէ Մեծի …ան Կիլիկիոյ կաթողիկոս Խորէն Ա. : …հանկնալի են իր մտահոգութիւնները :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԿԸ ՃՇԴԷ

—o—

«ԶԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ԶԷՆՔԻ ՄԱՍԻՆ ԶԽՕՍԵՑԱՅ»

Հնդկաստանի դեսպանատան մէկ ըն — դունելութեան ընթացքին, Խրուշչեւ ա — ռիթը ստեղծած է ճշդելու թէ «անսահ — ման ուժ ունեցող» զէնքի մասին չէ խօ — սած երկու օր առաջ, Ճափոնցի երեսփո — խաններուն առջեւ : Զրոյց մը ունեցած է Նուճայորքը Փրէսի ծանօթ թղթակից՝ Անրի Շափիրոյի հետ : Ընդունելութիւնը վերջ գտնելու վրայ էր եւ Խրուշչեւ կը պատրաստուէր մեկնելու երբ մօտեցած է ամերիկացի լրագրողին եւ ըսած .— «Գիտէք թէ շատ լաւ տրամադրութիւն ունիմ մամուլին հանդէպ, բայց միտքս խեղաթիւրած են» — ի՞նչպէս, կը հար — ցնէ Շափիրօ, ռուսերէն :

Դիւանագէտներն ու լրագրողները կը շրջապատեն խորհրդային վարչապետը լսելու համար Շափիրոյի եւ Խրուշչեւի խօսակցութիւնը : Ու Խրուշչեւ կը բա — ցատրէ .— Զեմ ըսեր որ մտածուած ձե — ւով եղած է, բայց գիտէք թէ նը — ման բաներ կը պատահին : Խօսեցայ ռու — սերէն եւ խօսքերս նախ ճափոներէնի թարգմանուեցան ուրիշ լեզուներէ առաջ : Շափիրօ կը հարցնէ .— Ի՞նչպէս խե — ղաթիւրուած է ձեր միտքը :

= Ոչ ոքի սպառնացի :

— Գիտցածիս համաձայն, այսինքն Ճափոնցիներուն ըսածին, անոնք չեն ը — սած որ սպառնացած էք :

= Կարդացածս այդ էր օտար մամու — լին մէջ եւ մեր ձեւով պիտի հրատարա — կենք ըսածս : Քանի մը օր պիտի առնէ :

— Ի՞նչ ըսիք Ճափոնցիներուն :

= Ըսի որ գիտունները ինծի սարսա — փելի զէնք մը ցոյց տուին :

— Ըսի՞ք որ այդ զէնքը անսահման ուժ ունէր :

= Ո՛չ, այդպէս բան չըսի : Հիւլէական զէնք չէ քանի որ Մոսկուայէն հեռու չէ, յետոյ հիւլէական զէնք մը պէտք է փոր — ձուի, արդ, ամէն պարագայի մէջ, այլ — եւս փորձ ըրած չունինք : Ամբողջ ըսածս այն էր որ սարսափելի զէնք մը տեսած էի որ ցոյց կուտայ թէ մարդիկ ինչեր կրնան իրագործել :

— Նիքիթա Սերգիեւիչ, թոյլ կուտաք որ չեշտեմ թէ այս բանը յաճախ կը պա — տահի տրուած ըլլալով որ ստուգելու որ — եւէ միջոց չունինք :

= Ի՞նչ կրնամ ընել :

— Ինչ որ լաւ կ'ըլլայ այն է որ ստու — գելու միջոց ունենանք :

= Ի՞նչ ընեմ : Արդէն քանի մը օրէն պաշտօնական բնագիրը կը ստանաք :

Այդ պահուն Անաստաս Միկոյեան կը մօտենայ Խրուշչեւին, թեւը կը մտնէ ու կ'ըսէ .— «Նիքիթա Սերգիեւիչ, կը մեկնինք» : Ու երկու ղեկավարները կը հեռանան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ գերմանացի մը յաջողած է օդանաւով արեւմտեան Գերմանիա անցնիլ : Իր քաջագործութիւնը եղակի կը նկատուի Պոնի մէջ :

ՌԸՆՈՅԷՆ եւ Փէօժոյէն ետք, Սիմքան ալ կրճատեց իր ժամերը :

ՈՒՐԲԱԹ եւ Երկուշաբթի աւելի քան 11 միլիոն դպրոցականներու համար վերա — մուտ է : Ոչ հարկ եղածին չափ դասարան կայ ոչ ալ դաստիարակ :

ԴԱՏԱԿԱՆ վերամուտին առթիւ, բար — ձրագոյն ատենակալը որ աւանդական ճառը կ'արտասանէ «մամուլի օրինա — գիրք» մը նախատեսեց եւ ծանր յարձա — կում մը ըրաւ հեռատեսիլին վրայ, զոր «հողերանական թունաւորում» որակեց :

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ օդանաւային ար — կած մը պատահած է որու հետեւանքով երկու հոգի մեռած են եւ 32 վիրաւորներ կան : Ինկած օդանաւը մաս կը կազմէր Հայլէ Սէլասիէի օդանաւը առաջնորդող խումբին :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ իր վէթօն դրաւ նորվեկիական բանաձեւի ծրագրին, որ Հնդկաստանի եւ Մալեզիայի կ'առաջար — կէր վերսկսիլ բանակցութիւնները :

ՀՌՈՄԻ մէջ վերջ գտաւ Տէմօ — Քրիս — թիանի կուսակցութեան 9րդ համագու — մարը : Ներքին տագնապը բոլորովին չէ փարատած :

ԱՆԳԼԻՈՅ պահպանողականները հրա — պարակած են իրենց ընտրական մանի — ֆեստը : Հոն կը շեշտուի թէ աշխատա — ւորականներու ծրագիրները անիրագոր — ծելի են որովհետեւ երկրին միջոցներէն վեր են : Այդ առթիւ, աշխատաւորական պարագլուխ՝ Հարըլտ Ուիլսըն, շատ վի — րաւորուած նման ամբաստանութենէ մը, ապարէզ կը կարդայ Սըր Ալէքի (վար — չապետը որ պահպանողական է) եւ կը հրաւիրէ որ միասնաբար վիճին այդ մա — սին, հեռատեսիլին առջեւ :

ԿԻՊՐՈՍԻ նոր միջնորդը Փլազա, յայ — տարարած է որ տագնապը չի լուծուիր մէկ կամ միւս կողմին ամբողջովին իրա — ւունք տալով : Իր կարծիքով լուծումը պէտք է Կիպրոսի մէջ փնտռել :

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Ներքին նախարարը յայ — տարարած է որ այն Յունահպատակները որոնք պէտք է արտաքսուէին Սեպտեմ — բեր 16էն ի վեր, խումբ խումբ պիտի արտաքսուին եւ ոչ բոլորը՝ միասին : Նախարարը կ'աւելցնէ որ «մարդկային վերաբերումի» պիտի արժանանան : Թուրքը կ'ըսէ նաեւ թէ այս որոշումը զիջում մը չէ եւ տրուած է Թուրքերուն կողմէ, ոչ թէ որեւէ արտաքին ազդեցու — թեան տակ :

ՊՈՒՏԻԱՖ, որ ալժերական յեղափո — խութեան «պատմական դէմքերէն» է, յայտարարեց թէ ընդդիմութեան միաց — եալ ճակատ մը կազմուած է :

ԿԱՐԵՒՈՐ ՖՈՆՏ ՄԸ

ՀԱՅ ԿՐԹ. ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

—o—

ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՓՈԽԱՆՑՈՒԱԾ Է, ԿՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ ԻՐԵՆՑ ՄՆԱՑԱԾ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ԱՒԵԼՆԱՅ ՖՈՆՏԻՆ ՎՐԱՅ

Քալիֆորնիոյ Հայ Կրթական Հիմնար — կութեան քարտուղարութիւնը մամուլին յանձնած է հետեւեալ հաղորդագրութիւ — նը .—

Այս ֆոնտը մեծագոյն ֆոնտն է Տիկին Սոֆիա Ցակոբեանի 260.000 տոլարի նը — ւիրատուութենէն ետք, զոր կը ստանայ Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը :

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Տէր — Պետրոս — եան արդէն վերոյիշեալ ֆոնտին անվե — րակոչելի կերպով փոխանցած են մօտ 70.000 տոլար արժողութեամբ բաժնե — թուղթեր :

Կտակարարներու անցնումէն ետք, ի — րենց բովանդակ նիւթական հարստու — թիւնը պիտի աւելնայ Հրատ Վան Տէր — Պետրոսեան ֆոնտին վրայ եւ Հայ Կրթա — կան Հիմնարկութիւնը պիտի ըլլայ միակ մատակարարը :

Այս ֆոնտը անձեռնմխելի է : Միայն ե — կամուտին 75 առ հարիւրը պիտի գոր — ծածուի կրթական նպատակներու, մնաց — եալ 25 առ հարիւրը պիտի միշտ բար — դուի մայր գումարին վրայ, որ շատ պատկառելի գումար մըն է :

Հայ Կրթական Հիմնարկութեան կեդ — րոնական վարչութիւնը, իր Փետրուար 19, 1964ի նիստին, միաձայնութեամբ ցման Պատուոյ անդամ հռչակեց Պօղոս եւ Եղիսաբէթ Տէր — Պետրոսեան :

Եւ այս առիթով, կրկին անգամ եւ հը — րապարակային կերպով, մեր խորին ե — րախտագիտութիւնը եւ շնորհակալութիւ — նը կը յայտնենք ազնիւ եւ ազգանուէր բարերարներուն, այն վստահ յոյսով, որ ուրիշներ պիտի հետեւին անոնց գմայլելի օրինակին : Արդէն ուրիշներուն օրինակ եւ մղում ծառայեցնելու համար, է որ կրցինք Բարերարներու հաւանութիւնը ստանալ՝ հրապարակելու իրենց այս մե — ծակշիռ որոշումը :

ՀՐԱՏ ՎԱՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՖՈՆՏ

Այս կարեւոր ֆոնտը կը կոչուի «Հը — րատ Վան Տէր — Պետրոսեան ֆոնտ», անունովը երիտասարդ Հրատին, որ 21 տարեկան ծաղիկ հասակին զոհ գացած է ինքնաշարժի արկածի մը Ամերիկայի մէջ :

Կրթական Հիմնարկութեան քարտու — ղար ընկեր Բ. Կասնեան հետեւեալ կեն — սագրական տողերը կը գրէ հանգուցեալի մասին .—

Հրատ Վան Տէր Պետրոսեան ծնած էր 1916 Մարտ 15, Պոսթընի մէջ : Իր նախ — նական կրթութիւնը ստացաւ իր ծննդա — վայրին մէջ եւ շարունակելով իր ուսու — մը երկրորդական եւ բարձրագոյն հաս — տատութիւններու մէջ, 1933ին շրջանա — ւարտ եղաւ Պոսթընի Լատին վարժարա — նէն փայլուն արդիւնքներով :

Ուսանողութեան շրջանին եղաւ սիրուած ընկեր մը եւ գործօն աշակերտ : Սկաուտ էր եւ բարձրացաւ մինչեւ Իկլ Սկաուտի աստիճանը : Եղաւ նախագահը Սըր Կէլա — հատ եղբայրակցութեան : Վարժարանի պաշտօնաթերթի գեղարուեստական խըմ — բագիր : Արժանացաւ ծորճ ձէյ. Ուեստ մետալի, որ կը տրուէր յառաջադոյն ա — շակերտի : Ստացաւ բազմաթիւ այլ կար — գի շքանշաններ եւ վկայականներ :

Ժամանակ մը պաշտօնավարեց Պոսթը — նի հանրային մատենադարանին մէջ . իր մահուընէն ետք, հայրը իր հաղուագիւտ գրքերը նուիրեց նոյն այդ գրադարանին, ուր դասաւորուած են Հրատ Վան Տէր — Պետրոսեան Յիշատակի Գրադարան ան — ուան տակ :

Բարձրագոյն վարժարանէն շրջանա — ւարտ ըլլալէ ետք, Հրատ մտաւ որպէս պաշտօնեայ շողենաւային այն ընկերու — թեան մօտ, ուր հայրը անցեալին ծառա — յած էր :

Օժտուած փայլուն իմացականու — թեամբ, կեանքով եւ խոստումներով լե — ցուն, արտակարգօրէն համակրելի էր :

Ահա այս կենսալիր, խոստմնալից եւ շնորհալի երիտասարդը 1937ի Դեկտեմ — բեր երեքին մեկնեցաւ սովորականին պէս տունէն եւ երեկոյեան տուն չվերադար — ձաւ : Զոհ գացած էր ինքնաշարժի ար — կածի մը : 21 տարեկան էր : Այս եղերա — կան եւ անսպասելի մահը խորտակեց իր ծնողքներուն սիրտը անդարմանելի եւ անմխիթար կերպով :

Ծնողական այս մեծ սիրոյն եւ իրենց ազգի հանդէպ իրենց տածած անսահման նուիրումին ի խնդիր Պօղոս եւ Եղիսա — բէթ Տէր — Պետրոսեան հաստատեցին ՀՐԱՏ ՎԱՆ ՏԷՐ — ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՅԻՇԱ — ՏԱԿԻ ՖՈՆՏԸ, որպէսզի անկէ օգտուին ուրիշ Հայ ուսանողներ՝ կատարելագոր — ծելու իրենց ուսումը եւ զարգացնելու ի — րենց ընդունակութիւններն ու շնորհները ի սպաս իրենց զարաւոր եւ ազնուական ժողովուրդին, բան մը՝ որու ճամբուն, իր երազին մէջ կիսաւարտ, մեռաւ երի — տասարդ Հրատ Վան Տէր-Պետրոսեանը :

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Գ.

ՄԱՆՐՈՒՍՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Մանրուսումն յառաջացաւ, զարգացաւ Կիլիկեան վանքերում։ Այս գեղարուեստի զարգացման սկզբնադարը մօտաւորապէս ԺԱ. դարի վերջին կէսն է։ Մանրուսման ականաւոր կեդրոններն էին Արքակաղին, Դրազարկ, Սկեւռայ, Կարմիր վանք եւ այլ վանքերը Կիլիկիայում։ Մեր գտած Մանրուսման եղանակները 152 տեսակ են, սոքա գտնւում են ձեռագիր, ձայնագրած ժամագրքերի մէջ, որոնք կոչւում են խազգիրք՝ Հաւանաբար խազերի հոծութեան պատճառով։ Ժամագրքերի մէջ Մեսեդիներն ու Ուղիղեղիցները կազմըւած են երաժշտական խազերով։ Ոմանց մէջ գտնւում են Հարցփառեր եւ այլ այժմ անգործածելի հոգեւոր երգեր։

Մեսեդիներէ եւ ուղիղեղիցներէ առաջ՝ լուսանցքում գրուած են այլեւ այլ եղանակների անուններ, Ութ ձայնի բաժանմունքով՝ սոցա նըրբութիւնները ցոյց տըւող։ Այս եղանակների անուան հետքը կայ Շարականի մէջ եւս ԱԶ, ԲԶ եւ այլ անուններով։

Այս եղանակների մէջ կան տեղերի, երաժիշտների կամ սոցա մականունների, տօհմերի, երգի սկզբնաբառի, տէրունական տօների, նուագարանների, հանքի, կենդանիների, գործիքների, եղանակի բնաւորութիւնը պատկերացնող, բոյսի եւ մի քանի անհասկնալի բառերի անուններ։

Եղանակների տեսակների զատ զատ անուանակոչութիւնը շատ վաղ ժամանակներից է յայտնի մի սովորութիւն որ յատուկ է եղել միշտ արեւելեան ազգերին՝ Հայերին, Պարսիկներին, Քրդերին, Արաբներին, Տաճիկներին, եւայլն, որոնք մինչ այժմ եւս գործածում են՝ բաց Հայերից։ Մեր եղանակների լոկ անուններն ու անյայտ խազերն են մնացել ձեռագրերի մէջ։ Միայն գոցա հիմնական եղանակները պահուել են շարականների մէջ ութ ձայն։

Պարսկական, արաբական եւ տաճկական եղանակները գրեթէ նոյն անուններով են յայտնի։ Մէջ ենք բերում, համեմատութեամբ ութ ձայնի, նոցա գլխաւոր եղանակների անունները, աւելի ընդարձակը պատեհ ժամանակին թողնելով.

ԱԶ = Առաջին Ձայն, հէփտիկեաh։
ԱԿ = Առաջին Կողմն, սիկեաh։
ԲԶ = Երկրորդ Ձայն, հիւսէյնի։
ԲԿ = Աւագ Կողմն, աճէմ։
ԳԶ = Երկրորդ Ձայն, հիճազ։
ԳԿ = Վառ Ձայն, սապահ։
ԴԶ = Չորրորդ Ձայն, Նեվա կամ Սփահան։
ԴԿ = Վերջին Ձայն, իւշշաf։

Ութ ձայն եւ երկու սաեղի եղանակներըն եւս ունեցել են նոյնպիսի անուանակոչութիւն, որպէս գտնում ենք Յայսմաւուրքի մէջ, որ Ս. Սահակին է վերագրում տասն ձայնի կարգաւորութիւնը. «Ըստ Թուոյ տասն արարածոյ ի չորից ձայնից տասն բարդեցաւ, եւ չորս ձայնք ի չորս տարերցս ունեն զգայունքն, որպէս Ա. ձայնն է հողոյն, եւ Բ ձայնն ի ջրոյն, Գ ձայնն ի յօդոյն, Դ ձայնն ի հրոյն, եւ ի ձայնիցն բաժանեաց չորս կողմ, վառ եւ վերջ երկու սաեղին. ոյք ունին եւ այլ յատկութիւն, զի Ա. ձայնն ի հիւսնականէն է, Բ ձայնն՝ ի դարբնէն, Գ ձայնն՝ ի գետոյ, Դ ձայնն՝ յաղօրեաց, Ե ձայնն՝ յերկաթոյ, Զ ձայնն՝ ի ծովու ծփանաց, Է ձայնն՝ յանասնոց, Ը ձայնն՝ ի գազանաց, Թ եւ Ժ ձայնքն՝ ի հաւուց» (Ճնորհիալի եւ պարագայ իւր Ալիշանի, տպ. Վենետիկ, էջ 88)։

Յետոյ Ալիշան աւելացնում է թէ Ստեփանոս անունով մի երաժիշտ 26 եղանակ է յօրինել բնական իրերի եւ կենդանիների ձայնից առնելով։

Պատահաբար մեր ձեռքն անցաւ մի ձեռագիր, որի մէջ սպրդել էր մի անյայտ գրչի գործից մի գլուխ բան «Յաղագս ձայնից թէ ուստի՛ գտաւ» վերտառութեամբ, բոլորովին անկախ գրքի բուն նիւթից։

Այս կտորը բաւական շահաւէտ տեղեկութիւններ է հաղորդում, որոնցից մէկն է եւ ոմն Ստեփանոս Փիլիսոփայ երաժշտի մասին։ Մեր կարծիքով Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի յիշած Ստեփանոս երաժիշտը նոյնինքն այս անձն է, բայց ոչ թէ յօրինել է յիշեալ 26 եղանակը, այլ թարգմանել է Երանելի Բարսեղի գրութիւնից, եւ որ եղանակների թիւն է 24։ Այդ կտորը նոյնութեամբ արտադրում ենք։

ՅԱՂԱԳՍ ՁԱՅՆԻՑ ԹԷ ՈՒՍՏԻ՛ ԳՏԱՒ

«Երանելոյն Բարսեղի յաղագս ձայնից թէ ուստի՛ իցեն եւ կամ յումմէ՛ գտան, զոր թարգմանեաց Ստեփանոս փիլիսոփայ, զի նա եղեւ երաժիշտ եւ հմուտ ձայնից ամենայն կենդանեաց եւ բաժանեաց զձայնս իմաստունս 24 որ են այսոքիկ.—

Բառաչել, բչել, կոնչել, զոչել, բնչել, մնչել, բբչել, կառանչել, մոմոել, ճչել, կանչել, ղօղօհել, վչել, խանչել, հառաչել, կառանցել, կաղկնձել, հաջել, կարկանջել, զոկել որ է կարկաջել, սոզալ, սրուլինջալ, մնմնջել, ճռճռել։

Եւ սա առնու ի ձայնիցս եւ գործէ զուգաթիւս առ ամենայն ձայնս, որ մի առ մի երգեն սոքօք ձայն արարեալ։

Արդ եւ սորա Սարգիանոս Թեղեացի լեալ երաժիշտ ըստ արուեստաւոր գործարանի զամենայն հաւաքեալ զձայնսն, ի մի աղի եւ զմի մի ձայն ի բաց բաժանեաց մինչեւ ի քարանց անգամ զզալ զխրախտաղմունս ձայնից ամենայն կենդանեաց։

Եւ եւ սորա զնդէոս, երաժիշտ լեալ այլակերպ ի սոցանէ յարմարեաց նուագս եւ հարկանէր նովաւ զամենայն ձայնս կենդանեաց։ Ապա Սենեղէս, երգիչ լեալ եւ ուսեալ զնոցայն եւ ի հիւսնակոփ փայտէն հնչմանն գտեալ զառաջին ՁԱ ձայնն։ Եւ ապա Փլեղեղէս, եղբայր նորա երաժիշտ եղիտ զգեստրոն, որ է երկրորդ ՁԲ ձայն ի դարբնէ եւ երկաթէ կըռելոց։ Եւ ապա Սոփեկլէս եղբայր սոցին եգիտ զերաժշտական տառ, ի տոնն որ է երրորդ ՁԳ ձայնն, օրինակեալ ի գետոյ խաղացմանց եւ ի յորձանաց հոսմանց։ Եւ ապա Պիպանոս, քեռորդի նոցին, լեալ երգիչ զուսուստոսն որ է չորրորդ ՁԴ ձանն ի հոսմանէ ծովային ալեաց։ Արգելէս, երաժիշտ, եգիտ զամենայն ի մաքրութիւն որոշարար ըստ աշտիճանից ի յիննէն, քանզի ասեն զնմանէ ոչ միայն վարժել վասն որոյ կողպատեալ զլսելիսն եւ խցեալ, զի մի լուիցեն զայլ քաղցրութիւն ձայնից, եւ ի Թէոփիլեան եղանիլ գործեաց երաժշտականաց զոր ի ձայնից ստեղայց ուսան առաջինքն։ Եւ ապա Դաւիթ թագաւոր եւ մարգարէ եւ երգող աստուածային երգոյն։ Եւ այդ՝ ամենայն դաս եւ յարմարումն ձայնից զմինն տէր եւ ամենայն աւեն զԱստուած զոր մարգարէն ասէ. տաղս ասացէք Թագաւորին մերոյ՝ հետեւեցին եւ ոմանք առանց գործոց երգէին, Ասափ եւ Եափ ծծղաւք վերադոչէին, Զաքարիա եւ Ովրամ եւ Սամիաւ եւ էլիաս եւ Մովսէս եւ Դիթում տաւղիւք երգէին»։

Ուշադրութեան արժանի են «ըստ տասն արարածոց ի չորս ձայնից 10 բարդեցաւ ... եւ ի չորս ձայնիցն բաժանեաց չորս կողմն» եւայլն, եւ «Սենեղէս, Փլեղեղէս, եղբայր նորա, Սոփեկլէս եւ Պիպանոս» գտնում են ՁԱ, ՁԲ. ՁԳ, ՁԴ ձայները։ Այս տեղից երեւում է որ նախ քան Ս. Սահակը գոյութիւն է ունեցել չորս բուն ձայն, Ս. Սահակը կարգաւորել եւ զարգացրել է, որպէս պատմում է Յայսմաւուրքը։ Վերոյիշեալ երկու կտորները համեմատելով՝ տեսնում ենք, որ ձայների նշանակութիւնը նոյն եւ նման է։

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(3 Շար.)

ԿՈՊԵՌՆԻԿ ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

(ՅՈՒՇԵՐ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կառավարութեան դեկը Դաշնակցութենէն համայնավարներուն յանձնուելէ ետք, ես դարձեալ շարունակեցի մնալ գործիս մէջ եւ օր մըն ալ հրաման ստացայ երթալ Նոր Պայազիտ եւ ստանալով այնտեղ լուծարքի ենթարկուած զօրամասի մը զինուորական բոլոր պիտոյքները, փոխադրելու համար զանոնք Երեւան։ Այս մասին հարկ եղած օրինական պաշտօնական արտօնագիրն ու զէնք կրելու իրաւասու ըլլալս յայտնող վկայագիրը տուին ինծ յիսուն զինուորներու հետ միասին։

Երբ հասանք Նոր Պայազիտ, զինուորներս տեղաւորելէ ետք գացի ուղղակի Գիւղատնտեսական վարժարան։ Կոպեռնիկը հոն էր։ Դեկտեմբեր ամսոյ մէջ էինք։ Խիստ էր ձմեռը։ Այդ ձիւնին ու բուքին տասնօրեայ ճամբորդութեան եւ ճամբաներուն վրայ իջեւաններուն մէջ պառկելով ոջլոտ էինք։ Ուզեցի որ մաքրուիմ իմ սիրելի բարեկամիս մօտ։

Ծիշդ այն ատեն երբ ես շապիկս կը հանէի տնօրէնութեան սենեակին մէջ, քանի մը ուսուցիչներու ներկայութեան, յանկարծակի դուռը բացուեցաւ եւ երկու սուինաւոր ոստիկան դրան երկու կողքերը կեցան, իսկ հրամանատար կոմիսարն ալ ինծմէ պահանջեց իմ ինքնութեան թուղթերս, ցոյց տալով իր պաշտօնական հանգամանքը ճշդող պաշտօնագիրը։

Ներկայացուցի իմ առաքելութիւնս ճշդող վաւերագրերը։ Գոհ մնաց եւ գլխ բարեւելէ ետք հեռացաւ։

Կոպեռնիկը, որ դաս կուտայ եղեր աշակերտներուն, եկաւ եւ ողջագուրուեցանք։ Շատ ուրախացաւ։ Եկան նաեւ ուրիշ ուսուցիչներ։

1921 Յունուար 11ին էր, որ վերադարձայ Երեւան։

Հետեւեալ օրը տեղեկացայ որ պետ. երաժշտանոցի համար մասնագէտ դասախօսներ կը փնտռուէին։ Որոշեցի ներկայանալ իբրեւ մասնագէտ արեւելեան եւ մանաւորաբար հայկական ազգային եւ եկեղեցական երաժշտութեան, բարեբախտաբար վկայականներս ալ հետս էին։

Յետոյ տեղեկացայ որ հայ բանակին բոլոր սպաները Երեւան կանչուած են՝ խորհրդարանը շէնքին մէջ կայանալիք պաշտօնական հաւաքոյթի մը մասնակցելու պարտադրութեամբ։

Յունուար 13ի երեկոյեան ճաշի հրաւիրուած էի հանդուցեալ Թանկագին բարեկամիս վաստակաւոր ուսուցիչ բժիշկ Սիլիվրեցի Մկրտիչ Փափազեանին եւ իր ազնիւ կնոջ Տիկին Գեղան Շինիքճեան-Փափազեանի կողմէ։

Նոր Պայազիտ գտնուած միջոցիս Կոպեռնիկ Սեւանայ իշխանաձուկ տուած էր ինծ, քիչ մը աղած վիճակի մէջ։ Անոնք Գեղանին տուած էի։ Այդ գիշեր պիտի ուտէինք։

Մեզի հետ էին նաեւ ողբացեալ Հայկ Սէրէնկիւլեանը եւ Իզմիրցի փաստաբան Արթաքի Աշճեանը։

Վկայականներովս, հետեւեալ առտուն երբ սենեակէս դուրս ելայ իբրեւ երաժիշտ դասախօս իմ թեկնածութիւնս դնելու համար պետական երաժշտանոցին, ճամբուս վրայ հանդիպեցայ նախ խորհրդարան, հասկնալու համար անցուդարձը։

Տրուած հարցարանները լեցնելէ ետք, որոնցմով կը ճշդուէր իւրաքանչիւրին ինքնութիւնը, երբ դուրս ելլել ուզեցի, անկարելի եղաւ այլեւս։ Պահակը թոյլ չտուաւ։ Բացատրութիւններս օգուտ չունեցան։

Այսպէս, եկողը վեր մնաց եւ ներկաներու թիւը թերեւս հազար մը եղաւ։

Գնդապետ Հուպով, որ պարենաւորման նախարարին օգնականն էր եւ ինծ շատ մօտ բարեկամ, տեսնելով իմ այլայլումս, ցոյց տուաւ դուրսը պատուհանէն եւ ըսաւ թէ լաւ չի տեսնար ասոր հետեւանքը. որովհետեւ պաշարուած ենք։

Իսկապէս տեսայ որ ամէն կարգի զինուորներ հետեւակ, հեծելազօրք եւ թընդանօթաձիգ պաշարեր են մեր շէնքը։

Կէս օրէ ետք ժամը չորսին ատենները պատասխանատու վերին մարմինները եկան եւ զատելով մեր մէջէն անոնք որ ընտրեալ էին իրենց համար, ազատ արձակեցին, իսկ մնացեալներս մօտաւորապէս 900 հոգի հսկողութեան տակ փողոց իջեցուցին եւ չորս չորս շարք կազմել տուին։

Երեւանի ժողովուրդը հազարներով հոն էր, լաց ու կոծ եւ աղաղակ մեր շուրջ

ԺՈՐԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ծիշդ յիսուն տարի առաջ, 1914, Յուլիս 31ին, անպատասխանատու ձեռք մը վերջ տուաւ կեանքին Ֆրանսայի քաղաքական մեծագոյն դէմքերէն Ժան Ժորէսի՝ ղեկավարն ու առաջնորդը Ֆրանսական Ընկերվարական Կուսակցութեան։ Առաջին աշխարհամարտի նախօրեակին էր։ Փարիզի ժողովուրդը, Ֆրանսան ու բովանդակ աշխարհը սահմռկեցան այս արարքէն։ Այդ շրջանի Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը՝ Ռէյմոն Փուանքարէ խկոյն կը գրէր Տիկին Ժորէսի. «Տեղեկացայ այն քստմնելի մահափորձին որուն զոհ գնաց ձեր ամուսինը։ Ժորէս յաճախ իմ քաղաքական հակառակորդս էր եղած, սակայն անոր նկարագրին ու տաղանդին հանդէպ մեծ հիացում ունեցած եմ միշտ, եւ այնպիսի պահու մը ուր ազգային միաձայնութիւնը աւելի քան անհրաժեշտութիւն մըն է, կուզամ ձեզի յայտնել այն զգացումները զորս կը տածէի անոր հանդէպ»։

Ֆրանսացի ծանօթ գրող Ֆրանսուա Պրինիօ հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ Ժորէսի սպանութեան դէպքը, տալով մանրամասնութիւններ մեծ Տրիբունին կեանքէն ու նկարագրէն.—

×

— Ալլօ՛... արդեօք կրնա՞մ խօսիլ Պ. Ժորէսի հետ ...

Հեռաձայնի զանգը հնչեց սուր ու ճչացող ժխորով մը Թուր փողոցը գտնուող քաղքենի յարկաբաժնի մը մէջ։

Մատըլէն Տըլափորթ կը քնանար սենեակի մը մէջ, ուր կը բնակէր երբ տակաւին կը կոչուէր Մալու Ժորէս։

Մանկամարդ կինը իսկոյն ցատկեց անկողնէն ու մրմնջեց.

— Հայրիկս պիտի արթնցնեն ...

Ոտքերուն ծայրերուն կոխելով յառաջացաւ մինչեւ նրբանցքի մը ծայրը ուր կը գտնուէր հեռաձայնի գործիքը։ Մալու վերցուց ընկալուչը, որուն մէջէն լըսեց.

— Ալլօ՛... արդեօք կրնա՞մ խօսիլ Պ. Ժորէսի հետ ...

— Այո պարոն։

— Բարեւ, Տիկին, հոս՝ Լեւի Պրիւլն է։ Ներողամիտ եղէք որ կը հեռաձայնեմ այսպէս տարաժամ կերպով։

— Բնաւ երբեք, Պ. Լեւի Պրիւլ։ Ես եմ, Մատըլէնը։

— Բարեւ, Մատըլէն, ձեր հայրը այդտե՞ղ է։

— Այո, պարոն, կը քնանայ։ Կէս գիշերը անցած էր երբ վերադարձաւ Պրիւսէլէն, բոլորովին յոգնած ու սպառած։

— Կը խորհի՞ք թէ կրնայ այս առաւօտ գլխ ընդունիլ։

— Անկասկած, ձեզի համար միշտ ներկայ է։ Եկէք ժամը 9ին ատենները։ Գէշ լուրե՞ր կան ...

— Այո, Մատըլէն, Քլէմանսօ իր յօդուածը խորագրած է՝ «Անդունդին եզերքը»։

— Ա՜հ ...

Մատըլէն վար դրաւ ընկալուչը եւ մըրմնջեց.

— Նախ եւ առաջ պատրաստեմ նախաճաշը։

Ինչպէս ամէն տարի, իր մայրը, եղբայրը եւ սպասուհին արձակուրդի մեկնած։

Նրբանցքէն դէպի խոհանոց առաջացած պահուն Մատըլէն զարնուեցաւ հինցած ճամբորդութեան պայուսակի մը զոր կը «ժամադաբրողները» կ'անուանէին «Պաշտօնեան ճամբորդին պայուսակը»։ Պայուսակը քայքայուած վիճակի մը մէջ էր գրեթէ. անոր կղպանքները կոտրուած էին։ Բոլոր կաշիէ պարանները քղքղուած էին, ..մաթիւ անգամներ բացուած էր ..., իր յարաններու քարափներուն վրայ, իր պարունակէն դուրս թափելով գոյն նետած շապիկներ, հինցած կօշիկ, քանի մը աղտոտ ... ներ, անծալ տափատ մը, յունարէն եւ լատիներէն գիրքեր եւ թուղթի կտորի մէջ պլլուած չերտ մը պանիր ...։ Ժորէս երբեք չէր յօժարած փոխել իր կենցաղը...

(1 Շար.)

...ան հրամանատարին ձայնը :
— Ընկեր ձիաւորներ, սուրերը վեր ․․․ :
...երբ քալել սկսանք դէպի Քանաքեռ ,
...ոչէս առաջին անցածը այս էր :
— Ինչ տեսակ աշխարհ է ասիկա , մենք
...գգացումներով եկանք մեր հայրենի–
...ը եւ ինչ վիճակի կ'ենթարկուինք : Քա –
...ութեա զանուող ռուսական զօրանոցնե –
...ու մէջ գիշերելէ ետք հետեւեալ առ –
...ան կանուխ տեսայ որ ժողովուրդով
...չցուեր է զուրը : Ամէն ոք եկած է իր
...երելին համար :
...ես մէկը չունէի գիս փնտռող :
Այսպէս սկսանք քալել հանդրուանէ
...անդրուան մինչեւ Ալստափա , հետ
...ը : Հետզհետէ անցնելով Ախտա , Սու–
...վանթա , Ելենովքա , Զպուքըր , Դիլի –
...ան , Իջեւան եւն․ : Կենդանական վա –
...երով փոխադրուելու համար Աղը –
...աֆայէն դէպի Պաքու․․․ :
Ամէնէն տանջալի ճանապարհն եղաւ
...ենովքայէն – Քրպուքըր ուղին , հազիւ
6 – 7 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ
...որմէ , սակայն հազիւ չորս ու կէս ժա–
...էն կրցինք հասնիլ Զպուքըր :
Երեւակայել խոր ձմրան ընթացքին ,
...ոը երկու հազար մեթրէ աւելի բարձր
...այրին մէջ քամին , որ կը սուրար ձիւ–
...ապատ լերկ ժայռերուն մէջերէն դէպի
...եւանայ լիճը :
Երբ արագ կը քալէի , բարձրաստիճան
...պայ մը , ինծ պոռաց : Ռուսերէն բաներ
...ը ըսաւ : Չհասկցայ :
Ականջդ սառեր է , ըսաւ : Գետնէն ձիւն
...ու եւ շփէ :
Երբ ձեռքս ականջիս տարի , սկսայ
...ել ձիւնով , բայց այս անգամ ալ տե –
...յ որ եղունգներս կապուտնալ սկսած
...ն :
Նաերը ինծ պէս սառեր էին ոտքով :
...ոքով , ականջով :
— Երբ Դիլիճան հասանք , սառածները
...ղովեցին եւ հիւանդանոց տարին :
Անակնկալ : Դուրսը փողոցին մէջ , Նոր
...այազիտէն եկած Արմաշական դիւղա –
...ոնեսութեան սաներէն տեսայ՝ իրենց
...մազգեստներով : Պոլիս կը վերադառ –
...ան , կը ճանչնային զիս :
Անմիջապէս լուր զրկեցի Կոմիտասին ,
...որ մեզի ուտելիքով եւ հագուստով օգ –
...ութեան հասնի :
Հիւանդանոցէն վերադարձէն ետք մեծ
...ախութեամբ տեսայ որ տղաքը քսան
...ոգի մը կշտացնելու չափ հաց ու պանիր
...բեր էին , ինչպէս նաեւ ինծ համար
...ոց մը ճերմակեղէն : Ինք չէր համար–
...ակած գալ , բայց իր սրտագին ողջոյն –
...երն եւ մաղթանքները ծրարած էր իր
...րկած հացին եւ պանիրին մէջ՝ մեր ա–
...ող ապատաղրումին համար :
Տաղը վայրկեան չտեւեց : Ինծ հետ
...աճահայ եւ մէկ երկու ալ ռուսահայ
...ոպաները լափեցին այդ քաղցրահամ հա–
...ն ու պանիրը :
Ահա՛ , Կոմիտասը Թանտրճեանը : Ահա՛ ,
...իր անմոռանալի յիշատակը որ քանդակ–
...ած է սիրտիս մէջ :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ ԵՒ Հ․ Յ․ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ , (Յառաջ) .— Օգտուելով ընկ․ Հրաչ Տասնապետեանի Մարսէյլ այցելութենէն , Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան Շրջ․ կոմիտէն կազմակերպած էր հրապարակային շահեկան բանախօսութիւն մը , որ տեղի ունեցաւ անցեալ Շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին , Սալ Մագընոյի մէջ :

Բանախօսութեան նիւթ ընտրուած էր «Հայկական Դատը եւ Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը » , որ պարագաներու բերումով , այսօր դարձած է Հայ իրականութիւնը շահագրգռող այժմէական կարեւորագոյն խնդիրներէն մէկը :

Հակառակ հայաճեպով կազմակերպուած ըլլալուն , շահագրգռուողներու կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր սրահը , լսելու երիտասարդ բանախօսը , որ բոլորովին անծանօթ չէր Մարսէյլի Հայութեան որոշ շրջանակներուն , տրուած ըլլալով , որ , տակաւին իր ուսանողութեան շրջանին , Լիոնէն յաճախ կ'այցելէր Մարսէյլ դասախօսելու Նոր Սերընդականներուն :

Ընկ․ Ա․ Քէօսէեան , համառօտ գիծերով ներկայացուց բանախօսը , որ ուսանողական շրջանը աւարտելէ յետոյ , նուիրուած է հայ կրթական գործին , իբրեւ ուսուցիչ պաշտօնավարելով Համազգայինի Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանին մէջ , դառնալով երիտասարդ մտաւորական լաւագոյն ուժերէն մէկը : Օր․ Սեդա Թութէլեան արտասանեց Յովհ․ Շիրազի մէկ բանաստեղծութիւնը , որմէ յետոյ , ընկեր Քէօսէեանի կողմէ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ․ Հրաչ Տասնապետեան , որ մեծ ձեռնհասութեամբ եւ փաստական հարուստ տուեալներով ներկայացուց իր նիւթը , Հայկական Դատը եւ Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը , կանգ առնելով հայկական հարցի քաղաքական կարեւոր փուլերուն վրայ , ըսկիզբէն մինչեւ Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան ծնունդը : Նկատի առնելով նիւթին շահեկանութիւնը , կը փորձենք համառօտակի ներկայացնել զայն Յառաջի ընթերցողներուն :

« Հայկական դատ ըսելով , պէտք է հասկնալ այսօրուան հայ իրականութիւնը ժողովուրդ մը , որուն կէսը նենգամտութեամբ զոհ գացած է պատմութեան մէջ աննախընթաց ցեղասպանութեան ոճիրի մը , իսկ միւս կէսը , իր հայրենի պատմական հողերէն բռնի արտաքսուած , ցրուած սփիւռս աշխարհի , որ չէ հաշտուած իրեն պարտադրուած ճակատագրին հետ , եւ յամառ կերպով կը պահանջէ իր իրաւունքները : Անշուշտ նոր չէ հայկական դատը : Հայկական դատ գոյութիւն ունեցած է նաեւ անցեալին , մասնաւորաբար այն օրէն ի վեր , երբ Կիլիկեան հայ վերջին թագաւորութեան անկումով վերջ գտաւ հայ պետական անկախութիւնը : Այնուհետեւ , դարերու ընթացքին , գտնուեցան Հայ երեւելիներ , ինչպէս Ստեփանոս Սիւնեցի , Յակոբ Ջուղայեցի , Իսրայէլ Օրի , Դաւիթ Բէկ , Յովսէփ Էմին , Յակոբ Շահամիրեան , Յովսէփ Կաթ․ Արղութեան , Ն․ Աշտարակեցի եւ ուրիշներ , որ հայկական դատ հետապնդեցին , դիմումներ կատարելով զանազան պետութիւններու մօտ : Աւելի ուշ , հայ մտաւորական շրջանակի ընդլայնումով , հայկական դատը կ'արծարծուի նաեւ հայ գրականութեան մէջ : Ալիշան , Աբովեան , Խրիմեան , Րաֆֆի , Գամառ – Քաթիպա եւ ուրիշներ , իրենց բանաստեղծութեանց եւ վէպերուն միջոցաւ ազգային ազատագրութեան գաղափարը կը ջատագովեն : Թուրքիոյ Հայոց Ազգային Սահմանադրութիւնը՝ վաթսունական թուականներուն , կարեւոր ազդակներէն մէկը կը դառնայ հայկական դատի ճանաչման տեսակէտով : Սակայն , բուն Հայկական Հարցը ծագում կ'առնէ 1878ի ռուս – թրքական պատերազմով , Սան – Սթէֆանոյի մէջ կնքուած ռուս եւ Թուրք համաձայնութեան 16րդ յօդուածով , որ յետագային , անգլիական դիւանագիտական խաղերով , Պերլինի վեհաժողովին մէջ , փոխակերպուեցաւ 61րդ յօդուածին : Պերլինի վեհաժողովին 61րդ յօդուածը շատ տարտամ էր , բաղդատմամբ Սան Սթէֆանոյի 16րդ յօդուածին , որովհետեւ , ռուսական բանակները պարտաւորուած էին հեռանալ Տաճկահայաստանէն , որով , Սուլթանը ազատ ասպարէզ կը գտնէր շարունակելու իր հայաջինջ քաղաքականութիւնը եւ ջանդուածային կոտորածները :

Սուլթանական հայաջինջ քաղաքականութեան իբր հակազդեցութիւն , հայ մտաւորական շրջանակներու մէջ հետզհետէ հող կը գտնեն յեղափոխական խմորումները , որոնց ջատագովներն են Խրիմեան Հայրիկ , Փորթուգալեան եւ ուրիշներ : Կը կազմուին հայրենասիրական գաղտնի ընկերութիւններ , Արմենական , Հնչակեան եւ Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնները : Հայ Յեղափոխութեան առաջին շրջանը կը ձգտի կարգ մը ցուցական գործերով եւ յեղափոխական կռիւներով , մէկ կողմէն արթնցնել Հայ ժողովուրդը , միւս կողմէն եւրոպական պետութեանց ուշադրութիւնը հրաւիրել Հայկական Հարցին վրայ , նպատակ ունենալով բարենորոգումներ մտցնել հայկական վեց նահանգներու մէջ : Առաջին շրջանը կ'երկարի մինչեւ 1908ի օսմանեան սահմանադրութիւնը , երբ Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը կը պահանջէ որոշ ինքնավարութիւն Տաճկահայաստանի վեց նահանգներուն համար , Դաշնակցային կապերով կապուած Օսմանեան պետութեան : Այս ծրագիրը արդէն իրականացման ճամբուն վրայ կը գտնուէր , երբ ծագեցաւ առաջին համաշխարհային մեծ պատերազմը , եւ Թուրքիան առիթէն օգտուեցաւ , բնաջնջելու Հայութիւնը , իրագործելով համաշխարհային պատմութեան մէջ , մինչ այդ իր նախընթացը չունեցող զանգուածային ցեղասպանութիւնը , չխնայելով ոչ ծերերուն , ոչ կիներուն եւ ոչ ալ երախաներուն : Այս աննախընթաց ոճիրին հետեւանքները կը կրենք մինչեւ այսօր , այն տարբերութեամբ որ կարմիր ջարդը փոխարինուած է սպիտակ ջարդով , եւ մեր ժողովուրդը ամէն օր իր տուրքը կը վճարէ հոգեկան եւ բարոյական խաթարման , քիչ մը աւելի հեռանալով իր ազգային առանձնայատկութիւններէն : Մինչ , եթէ այդ ցեղասպանութեան ոճիրը գործուած չըլլար , Հայ ժողովուրդը պիտի մնար իր բնաշխարհին մէջ , եւ մտահոգուած պիտի չըլլար իր ազգային ապագային համար :

1918ի Մայիսեան կռիւները , Սարտարապատ , Ղարաքիլիսէ , Բաշ – Ապարան եւ Մայիս 28ի Անկախութեան յայտարարութիւնը , հանրապետական անկախ Հայաստանի իրաւական գոյութիւնը , նոր դարձակէտ մը բացաւ հայկական դատին համար , եւ 1919ին Երեւան գումարուած Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան 9րդ ընդհանուր ժողովը ընդունեցաւ Միաց․ եւ Անկախ Հայաստանի տեսակէտը , որ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ անփոփոխ : Որովհետեւ , առանց միացեալ եւ անկախ Հայաստանի մը գոյութեան , հայ ժողովուրդը չի կըրնար իր ապագան տեւականացնել եւ պահել իր ազգային դիմագիծը :

Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի ըսկզբունքը , ամբողջապէս կը համապատասխանէ հայ ժողովուրդի բաղձանքներուն :

Վերջացնելէ առաջ , կ'ուզենք յայտնել որ , ընկեր Հրաչ Տասնապետեան իր նիւթը ներկայացուց շատ խնամքով եւ կատարեալ ձեռնհասութեամբ , ունկընդիրները իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին երկարատեւ ծափերով : Ընկեր Քէօսէեանի փակման խօսքէն յետոյ , վերջ գտաւ այս շահեկան բանախօսութիւնը : Փափաքելի էր որ ապագային նման առիթներ կրկին ստեղծուէին Մարսէյլի Հայութեան համար , որ իրապէս կարօտն ունի նման հոգեշունչ խօսքի :

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

Անգամ մը Պոլիս ալ հանդիպեցայ իրեն՝ Կովկասէն վերադառնալէս ետք :

Լաւագոյն յիշատակները կեանքին բուրումնաւէտ եւ կենսալից ծաղիկներն են :

Լաւագոյն անհատականութիւնները , թէեւ հովի մը պէս կ'անցնին կ'երթան եւ իրենց մարմինները անջօշափելի կը դառնան եւ կ'անհետանան , բայց միտքերու եւ սիրտերու մէջ միշտ վառ կը մնան անոնց լուսաւէտ վաստակն ու յիշատակը :

Կոմիտասն Թանտրճեանը անոնցմէ էր :

Թող օրհնեալ ըլլայ իր դերեզմանը :

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԸՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Վսեմափայլ Իշխան , — ըսաւ քա –
...ահան գլխարկը ձեռքը բռնելով .— իմ
...ութիս դեռ բան մը չէ : Բայց դէշն այն է՝
...որ բոլոր հօտս ջարդեր են , խեղճ մայրս
...ալ սպաններ են :
— Շուները լափեն սա Թուրքերը .—
...իր մռմռար իշխան Վաղենտ , դէպի ետ
...դառնալով .— մէկը կ'անիծէ զիս՝ որով –
...հետեւ չեմ արձակեր , ուրիշ մը ինծի
...կուզէ սորվեցնել թէ ինչ է ասպետակա –
...նութիւնը : Դէմը կ'նլլեմ նիզակով՝ իսկ
...ան դաշոյնի սուրով․ ու սա իրեն համար
...ասպետական մրցում մըն է․ սակայն
...երբ ես զինքը ձիէն վար նետեմ՝ դեռ ին–
...քը իրաւունք կ'ունենայ : Գայլերն ու
...արջերը ուտեն զամէնքը :
Ու ...րտնեղած քաշեց տարատի զօտին․
կարմրցեր էր՝ ինչպէս այն արջը որ իր զինանշանին վրայ ոտքի կանգնած կը կենար , բերդին դրան վրայ :

Ապա տղեկին նայեցաւ :

— Ասիկա՞ է ան .— ըսաւ զարմացած ժպիտով :

— Շատ վար իջիր ,— ըսաւ քահանան Գրիգորին ,— ու գլխարկդ հանէ :

Տղեկը , բռնած ու սուրը մէջքին , անմիջապէս փորի վրայ պառկեցաւ ձիուն վրայ ու կամացուկ մը վար սահեցաւ անոր վրայէն , ու կեցաւ Վաղենտ Թէօրէօքի դիմաց :

— Այս ձի՞ն առեր ես .— հարցուց Վաղենտ Թէօրէօք :

— Ասիկա – պատասխանեց տղան խըրոխտաբար :

Վաղենտ Թէօրէօք տղեկին ձեռքէն բռնելով սկսաւ քալել այնքան արագ , իր կնոջ ներկայացնելու համար զայն , որ Գաբրիէլ քահանան հազիւ կրնար անոնց ետեւէն հասնիլ :

Կինը սպիտակադէմ , գիրուկ , կարճահասակ ու խարտեաշ մէկն էր․ ներքնաբերդին պարտէզին մէջ նստած էր երկանաքարէ սեղանի մը քով ու եփած պըտուղը շիշերու եւ փարչերու մէջ դնելով զբաղած : Սպիտակաձեռն քահանայ մըն ալ անոնց հետ․ բերդին քահանան էր : Անոնց մօտ հինգ տարեկան ու երեք տարեկան երկու մանչուկներ կը խաղային :

— Կատարինէ , հոգիս , հոս նայէ անգամ մը .— գոչեց Վաղենտ Թէօրէօք , — ասիկա Թոպոյէն մանկլաւիկն է․ սա լակոտը :

Գրիգոր տիկնոջ ձեռքը համբուրեց :

Գերմանական սերունդէ՝ կապոյտաչուի , գիրուկ կինը , ժպտուն զարմացումով կը նայէր անոր․ ապա ծռեցաւ ու այտը համբուրեց :

— Ասիկա՞ .— զարմացաւ քահանան ալ․ — ասիկա ծծկեր է տակաւին :

— Այո , բայց Թուրքի արիւն կը ծծէ , — պատասխանեց բերդին իշխանը :

— Անօթի՞ ես , փոքրիկ զինուորս , — հարցուց կինը :

— Այո , անօթի եմ .— պատասխանեց Գրիգոր .— բայց նախ կ'ուզէի Տիար Թոպօն տեսնել :

— Վահ , տղաս , հիմա կարելի չէ , — ըսաւ իշխան Վաղենտ լըջացած .— ան հիմա պառկած է ․․․

Ու Գաբրիէլ քահանային դարձաւ :

— Դեռ չե՞ս գիտեր : Ցնծուն հոգիով երկու հարիւր Թուրքերու վրայ յարձակեր է : Թուրք մը այնպէս մը զարկեր է նիզակը անոր աղդրի մէջ՝ որ երկաթը Թամբին փայտին մէջ զամուեր է :

Գրիգոր խոշոր բացուած աչքերով մըտիկ կ'ընէր խօսակցութեան․ շատ կը ցաւէր որ ինքը այն ատեն Թոպոյին քով չէր գտնուեր․ ինքը այդ Թուրքը կը սպաննէր :

— Գնա՛ ,— ըսաւ բերդին քահանան — իշխանիկներուն հետ խաղալու :

Երկու սեւահեր մանչուկներն ալ հոն էին ու Գրիգորը կը դիտէին իրենց մօր քղանցքի քովէն :

— Ինչո՞ւ կը վախնաք ,— ըսաւ անոնց մայրերնին ,— ասիկա հունգարացի տըղայ մըն է , ձեզ կը սիրէ :

Ապա ըսաւ Գրիգորին ․

— Սա մեծը՝ Յովհաննէսն է , իսկ փոքրիկը՝ Փրանկ :

— Հոս եկէք , – –ըսաւ Գրիգոր բարեկամաբար ,— ձեզի սուրս ցուցնեմ :

Երեք մանչուկները շուտով բարեկամացան իրարու հետ :

— Իսկ դու , սիրելի վարդապետս , — ըսաւ Վաղենտ Թէօրէօք ինքզինքը նստարանի մը վրայ ձգելով , — հիմա առանց ծուխի ի՞նչ պիտի ընես :

Գաբրիէլ քահանան ուսը թօթուեց :

— Էհ․․ այս կամ այն ձեւով կ'ապրիմ , դէթ ճգնաւորներու նման :

Վաղենտ Թէօրէօք պեխերը ոլորելով կը մտածէր :

— Դուն Թուրքերէն կը հասկնա՞ս :

— Կը հասկնամ :

— Գերմաներէ՞ն ալ :

— Երկու տարի Գերմանիա ուսանող եղած եմ :

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար․)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը իր կրթական ձեռնարկներու համար ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Տիկ. Վեհանուշ Զրբաշեան 200 ֆր., Տիկին Նոյեմզար Հրաչեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի :

Պ. Կարպիս Զրբաշեան հարիւր ֆրանք Տէր Եսայի քհնյ. Ալթունեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի :

×

Ազգ. Առաջնորդարանը, փոխան ծաղկեպսակի, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները որք. Պ. Լեւոն Գայթանճեանի մահուան առթիւ .—

Բարձր Հայքի Հայր. Միութիւն 50 ֆր., Վահան Խալօզլանեան, Յակոբ Արծրնեան, Սահակ Մանուկեան, Արսէն Տէր – Սարգիսեան (Վալանս) քսանական, Վաղարշակ Տէր – Վարդանեան, Տիգրան Նիկողոսեան, Սիմոն Գասպարեան, Կիրակոս Կարապետեան տասնական ֆր. :

×

Մարսէյլի Ազգ. – Որբախնամ Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած մայր Ճէնտիկեանէ յիսուն ֆր., Պ. Վրթամ Գրիգորեանէ քսան, ողբացեալ Մկրտիչ Շեխիկեանի մահուան Բ. տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ : Պ. Աֆարեան Լօֆէթէ քսան ֆր. ողբացեալ Լեւոն Գայթանճեանի մահուան առթիւ :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիին

Տիկին Սրբուհի Մարգարեանէ 200 ֆր., Պ. Սուրէն Սահակեանէ իր թոռան մըկրտութեան առթիւ յիսուն, Պ. Կիրակոս Տէրվիչեանէ (Ամերիկայէն) 25, Աբրահամ Հաթապեան քառասուն, Ժան Մոսկոֆեան (Սէն է Ուաղ) յիսուն, Յովսէփ Սեդրակեան Տիկին Տինկճեանի մահուան քառասունքին առթիւ 15, Կարապետեան Յարութիւն 10, Տիկին Փափազեանէ 10, Ոմն քսան ֆրանք :

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ : Լանսէյի եւ Ռընամի ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՆԻՍ.— Հ. Յ. Դ. ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին, Քաֆէ տը Լիոնի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ : Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. «Քրիստափոր» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, Ահարոնեան Ակումբը : Կարեւոր օրակարգ : Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին Մշակոյթի Տան մէջ : Կարեւոր օրակարգ : (Շարունակութիւն նախորդ ժողովին) :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Միջին ալիք 196 մեթր :
Կարճ ալիք 31, 10 – 25.55, 19.84:

Այս Կիրակի, Հռոմի ժամով՝ 10.30ին, Վատիկանի Ռատիոկանը պիտի սփռէ Հայկական ձայնաւոր Ս. պատարագը :

Կը պատարագէ՝
ՅՈՎՍԷՓ Թ. Ծ. Վ. ԽԱՆՃԵԱՆ
(Առաջնորդ՝ Յունաստանի Կաթողիկէ Հայոց)
Կը քարոզէ ՌԱՓԱՅԷԼ ԵՊՍ. ՊԱՅԵԱՆ
(Վիճակաւոր Եգիպտոսի)

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին, բազմաձայն, Լեւոնեան վարժարանի եւ Մխիթարեան ուսանողարանի ժառանգաւորներու կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Յովսէփ Ծ. Վ. Գաֆթանճեանի :

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հասուն տարիքով մէկը սենեակ կը փնտռէ կահաւորուած եւ խոհանոցի դիւրութեամբ, նախընտրաբար Փարիզի արուարձանները: Դիմել Թագւորեան Ժիրայր,

13, Allée Eugénie
GAGNY (S. et O.)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յ. Կասպար Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանը վերարացուեցաւ Հինգշաբթի :

Արձանագրութիւն, դասարաններու բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ ուսուցիչ Վահրամ Կ. Միսքիկի կողմէ :

Փափաքելի է որ Պօմոնի եւ շրջակայքի հայ ծնողները փութան արձանագրել տալ իրենց զաւակներն ու չզրկել զանոնք՝ մայրենի լեզուի ուսումէն :

×

Պուլվար Օտոյի (Մարսէյլ) Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը եւ տեղւոյս Կապ. Խաչի վարչութիւնը միասնաբար կը ծանուցանեն թէ 1964 – 1965 տարեշրջանի միօրեայ հայերէն լեզուի դասընթացքը կը սկսի 1964 Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8.30 – 11.30: Կը դասաւանդէ Գուրգէն վրդ. Թրթռեան: Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցի, յառաջիկայ երկու Կիրակի օրերը, առաւօտեան ժամը 9–12:

Իսկ հայերէն լեզուի գիշերային դասընթացքի հետեւողներուն համար, դարձեալ Հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8–9 :

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը չորսին, Պուլվար Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ : Կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Կապ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետքը ժամը 2ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն այդ օրը դպրոց առաջնորդել իրենց երախաները :

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրերուն ու ժամերուն :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ
Հոկտեմբեր 25ին, ժամը 16էն 24 :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մեծաքանակի պոճերթրիի մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուի երիտասարդ մը, որ կառք վարել գիտնայ : Դիմել՝

MUTEVELIAN
58, Rue de Cléry, PARIS (2e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը կը վերարացուի Սեպտեմբեր 21ին, Երկուշաբթի առաւօտ :

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ժիրայր Աբրահամեան կը փնտռէ իր մօրաքոյրը՝ Նազիկ, Պուրսացի, ծանօթ «Ժամկոչին աղջիկը» անունով : Տարատ կը կրէ: Կը կարծուի որ Փարիզի շըրջանը կ'ապրի : Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Ժիրայր Աբրահամեանի,

1, Rue Phanie Leleu
TAVERNY (S. et O.)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի կողմէ :

Այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, Հայ Ազգային Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ:

Կը խօսի Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւթ.– Հայկական Դատը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Մուտքը ազատ է :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

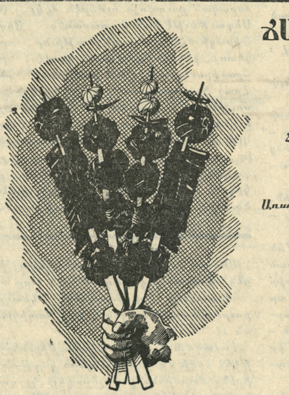
ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Մուրատ Ռուսումնասիրաց Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, առանց բացառութեան, այս Կիրակի կէսօրէն ետք, ժամը 3ին Իսսի Խրիմեան դպրոցը :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի «Արծիւ» ակումբին կողմէ, այս Շաբաթ ժամը 18էն 24 : CASSITA, 167, Rue Montmartre

Գեղարուեստական յայտագիր — Ընկերական մթնոլորտ

B A R — DISQUES SELECTIONNES — BUFFET

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ELYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Metro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 20 SEPTEMBRE 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

... ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10114

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — Nº 10.114

... ԽՕՍՔԸ

...ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՀԱՆՋԵԼ

...յրապետական դոյդ կոնդակներու ...ական նպատակն է Ապրիլեան Եղեռ... ...յիսնամեակին առթիւ համերաշխ ...ոլորը ստեղծել եւ միացեալ ճակատ ...ել՝ ո՛չ միայն պանծացնելու համար ...մեռնող աւելի նահատակներու յիշա... ...ը, այլեւ կատարելու որոշ ձեռնարկ... ..., արդարութիւն պահանջելու համար ...ոյ անիրաւուած ազգին :

...ուղղէն Ա.ի կոնդակին մէջ յատկա... ...ան են հետեւեալ տողերը .—

...Հայ ժողովուրդի զաւակները , որ ի ...աստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի , այ... ..., Մեծ Եղեռնէն յիսուն տարի յետոյ, ...միացածութեամբ կը խոնարհին բիւ... ...որ նահատակներու անյայտ դերեզ... ...մներուն առջեւ, ու կ'աղօթեն անոնց ... հոգիներու խաղաղութեան եւ ե... ...ութեան համար : Եւ կը վերանորոգեն ... ուխտը՝ սուրբ պահելու անոնց նը... ...ական յիշատակը ու մնալու հաւատա... ... անոնց լոյս հաւատքին , ԱՆՈՆՑ ...ՐՈՍԱԿԱՆ ՈԳԻԻՆ, ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԸ ...ԵՂՈՒԱԾ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐ... ...Ը ՓՐԿՈՒԱԾ ՏԵՍՆԵԼՈՒ ԱՆՈՆՑ ...ՑԱՒ ԵՐԱԶԻՆ » :

...րեմն Հայաստանի եւ սփիւռքի հա... ...ոյ հայութիւնը կ'երազէ տեսնել Հա... ... ազգը միկտեղուած եւ Հայոց ամ... ... երկիրը՝ փրկուած :

...միածնի դահակալը հայրենասիրա... ... այս զեղումէն վերջ աղօթքի , խա... ...ութեան եւ ժողովուրդներու եղբայ... ...թեան յորդոր կը կարդայ , «որպէսզի ... երբե՛ք աշխարհի երեսին ո՛չ մէկ ... արիւն չհոսի եւ մարդիկ սուր չքա... ... իրենց նմաններուն վրայ » :

... իր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով » ...ացած հայ ժողովուրդը աղօթքով չէ ..., որ պիտի հասնի իր նպատա... ..., այսինքն ազատագրելու մեր հայրե... ... — Թրքահայաստանը —, մեր ԹՐՂ... ...ոց ոտնակոխ :

...ծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսը իր ...ակին մէջ կը շեշտէ թէ «չի՛ բաւեր ... անցեալը , հպարտանալ անցեալ ...թանակներով : Մենք ունինք առա... ...ութիւն մը, որ կ'երկարի դէպի լու... ...որ ապագայ » :

... դիտել կուտայ թէ «հայ ժողովուր... ...ամէն բանէ առաջ, առանց դաւանա... ... եւ կաղափարական խտրութեան , ա... ...րեք , աշխարհի չորս ծագերուն ..., որպէս մէկ ԱԶԳ պէտք է միահա... ... եւ ամբողջ համոզումով գիտակ... ... թէ ինք իրաւունքներ ունի, որոնք ...ան պատճառներով կ'անտեսուին ...րհի տէրութիւններուն կողմէ : ... րնութեամբ տեղահան եղանք մեր ...ենական հողերէն, որոնց վրայ դա... ... դարեր շարունակ մեր օրհնեալ ...երը ապրած էին եւ ստեղծագոր... » :

...րեմն ի՞նչ պէտք է ընել :

«Ընդհանուր խօսքերէն եւ բաղձանք... ...էն անդին պէտք է անցնիլ » :

...յսինքն՝ Հայութեան դէմ գործուած ...րաւութեան անհաւորութիւնը ծանօ... ...ցնել համայն մարդկութեան , մանա... ... Ազգերու եւ Պետութիւններու դե... ...արներուն, կազմակերպուած , ծր... ...գրուած ձեւով եւ միասնական ու ներ... ...ձնակ ճիգերով, եւ արդարութիւն պա... ...ջել , յանուն Ազատութեան եւ Անկա... ...թեան սկզբունքներուն, «որոնք ներ... ...իս նոր չեշտ են ստացած ազգերու ... ժողովուրդներու կեանքին մէջ » :

Իբրեւ եզրակացութիւն, Խորէն Ա. ...թեւադրէ «բացառիկ տարի» դարձնել ...ը, «վճռական դեր եւ նշանակալից

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱԿԱՐԲԱՆԵԱԿ ԶԷՆՔ ՈՒՆԻՆՔ

Կ'ԸՍԵՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ

Պատերազմական նախարար Մք. Նամարա մամուլը հրաւիրած էր առջի օր , կարգ մը տեղեկութիւններ տալու համար պաշտպանողական այն զէնքերուն մասին, որոնց ակնարկած էր Ճոնսըն , Սաքրամենթոյի մէջ :

Մէկ կողմէ կայ հակարբանեակ երկու դրութիւն, միւս կողմէ ռատարի նոր սարքաւորում մը :

Ա) Նախարարը ճշդած է որ հակարբանեակ զէնքը փորձուած է : Արդէն յաջողած է ամերիկեան զանազան արբանեակներ «ռնել», զանազան բարձրութեանց վրայ, մինչեւ քանի մը հարիւր մղոն (մէկ մղոն = 1600 մեթր) :

Նախարարը մերժած է ըսել թէ խնդրոյ առարկայ զէնքը սովորակա՞ն թէ հիւլէական պայթուցիկ պարունակող գլուխներ են :

Ամէն պարագայի մէջ, երբ նկատի առնենք թէ կատարելագործուած զէնքը փորձուած է անցեալ Մայիսէն ի վեր — Մոսկուայի դաշինքին ստորագրութենէն բազմաթիւ ամիսներ ետք — կարելի է եզրակացնել թէ զէնքը հիւլէական չէ :

Բ) Խօսելով ռատարին մասին, նախարար Մք. Նամարա յայտարարած է թէ այդ ռատարը կը գտնէ հրթիռ ռումբը անոնց հետեւելէն անմիջապէս ետք եւ ոչ 15 վայրկեան, ինչպէս կ'ընեն նախապէս դասական ռատարները :

Պաշտպանութեան նախարարութեան պետը յայտնած է նաեւ թէ թշնամիին ունեցած զէնքը նոյն նպատակին համար, կէս ժամ կը դնէ իր նպատակակէտին հասնելու համար :

Մք- Նամարա ըսած է նաեւ թէ այն տեղեկութիւնները որոնք կը վերաբերին այս ռատարին, պիտի դրուին Միացեալ Նահանգներու Ատլանտեան զինակիցնե - րու տրամադրութեան տակ :

Այս նոր դեր - ռատարը ամերիկեան հետազօտութեանց կարելիութիւնները քանի մը տասնեակ քիլոմեթրէն քանի մը հազար քիլոմեթրի կը հասցնէ :

Ամերիկայի պատերազմական նախարարը չի հաւատար որ Խորհ. Միութիւնը նոյնքան մեծ յառաջդիմութիւններ կատարած ըլլայ, բայց կը խորհի թէ Խորհրդային Միութիւնը պաշտպանողական այս դրութիւնը պիտի իրագործէ :

գործ կատարելով մեր ազգային գոյութեան պայքարին եւ ապագայի իրագործումներու տեսակէտէն» :

Յատուկ ճիգ պէտք է կատարէ մանաւորաբար մեր երիտասարդ սերունդը , « գիտակցօրէն հաղորդուելու համար նահատակներու ոգիով եւ ճանչնալու դէպքը իր ողբերգական թէ յաղթական կողմերով հաւասարապէս » :

1965ը պէտք է դառնայ Միութեան եւ եղբայրութեան Տարի :

Պէտք չէ՛ գոհանալ եկեղեցիներու մէջ աղօթելով եւ նահատակներու յիշատակին մոմեր վառելով, այլ քաղաքական աշխատանք պէտք է տանիլ՝ Հայկական Դատը արծարծելու եւ արդարութիւն պահանջելու համար :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՅՈՒՇԻ ՓՇՈՒՐ

Կ'ԱՄՉՆԱ՛ՆՔ...

Երեւանէն հեռացեր եմ, շա՛տ :
Փախեր եմ ճամբու ընկերներէս, փախեր եմ բարեկամներէս :
Խօսքերը, վերլուծումները ա՛լ կրկնութիւն են, նոյնիսկ՝ անախո՛րժ :
Կ'ուզեմ ըլլալ ես ինծի հետ , մանաւանդ՝ Արարատի՛ն :
Արեւը հրաժեշտ տուեր է Երեւանին ու իր վերջին շողերով, լոկ կը շոյէ կամքի
լերան ճակատը :
— Երեւանի գիշերն է այս, կապուտա՛կ..
Զով է , հով է ...
Լռութիւն է խորհրդաւոր. ծառերը կը հեւան քունի կարօտով :
Կուրծքս բացեր եմ բնութեան, ու միտքս՝ ալեկոծ ծով է, փոթորկո՛տ :
Կը մտածեմ :
— Քանի եղածը եղաւ, քանի գողցան մեր երկիրը, բաժնեցի՛ն, բաժնուեցա՛ն :
Երե՛ք եղաւ, երեք տարբեր ճակատագրով :
Ինչ լաւ այդ ողբերգութեան ահաւորութեան մէջ այն՝ որ Արարատը մնաց հոն :
Հոն՝ հոս մտածել տալու համար ամբողջական հայրենիքի պահանջքը :
Ժողովո՛ւրդը :
Այն հսկայ սի՛րտը : Բոլոր քաղաքականութիւններու եւ դիւանագիտական խաղերու
անունկնդիր եւ մերժո՛ղ ուժը :
Ժողովո՛ւրդը :
Արարատն է հո՛ն, ժողովուրդը՝ հո՛ս :
Գիրէն ու խօսքէն վեր է հեւքը որ ժողովուրդին է :
Ու ժողովուրդը՝ Արարա՛տ կը շնչէ , կը շշնչէ :
Կը քալեմ : Ինծի հետ պատմութիւնը՝ որ գիտեմ :
Ջուր չէ տառապանքը, եւ աչքերուս թացը, — լա՛ցը ժողովուրդիս, — փրկութիւնն է Լերան :
Քարացած եմ սուրբ քարին դէմ : Ժամո՛վ :
Փոթորիկը քարացած է իր կարգին :
Ա՛լ վերջ մտքին , յուզմունքին :
Ինչ լաւ է այսպէս :
Յանկարծ ոտքի կանգներ՝ չեմ ուզեր ցոյց տալ «տկարութիւնս» : Անմիջապէս ,
անտարբեր ձեւ կ'առնեմ, կ'ուզեմ բանով մը զբաղած ըլլալ :
Կը ծռիմ, քար մը կ'առնեմ գետնէն, կը «քննեմ» , կը նետեմ :
Կը զգամ ձախաւեր կեղծիքս :
Հոգ չէ . հեռանա՛յ ոտնաձայնը :
Բայց ո՛չ : Կը մօտենայ յամառ եւ համաչափ :
Ակամայ կը դիտեմ եկուորը :
Գիւղացի մըն է . տարիքո՛տ :
Մթութեան մէջ ճակտի ակօսները աւելի արագ ուշադրութիւն կը գրաւեն, քան
ամբողջ սպորթ հողածեփ :
Հաստ այլ տիրական, մեղմ ու հայրական , այսպէս .—
— Տղա՛ս, դիտո՞ւմ ես, է՛, ոչի՛նչ : Էլի՛ , էդ քո բանն է. իսկի ես ամաչում եմ
Նրան նայելու :
Այսքա՛ն :
Եւ ոտնաձայնը երազի ձեւով միացաւ մթութեա՛ն :
Մնաց՝
Հայ գիւղացու «ամօթը» կուրծքիս՝ որպէս մեծազոյն հպարտանք :

Փարիզ

Ե. ԵՐԿԱԹ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆ, խորհրդային եւ հնդկական բարեկամական հաւաքոյթի մը ընթացքին, քառասուն վայրկեան տեւող ճառ մը արտասանած է ուր, նախ, յայտարարած է թէ Քուպա «ուղղակի վտանգ մըն է պատերազմի » : Խրուշչեւ վաւերացուցած է այս խօսքը, յայտարարելով .— աշխարհ կրնայ անգամ մը եւս դէմ դնել պատերազմական ուղղակի վտանգի մը : Ա. Միկոյեան աւելցուցած է թէ որոշ բարելաւում կայ միջազգային յարաբերութեանց մէջ , բայց քանի մը ամիսէ ի վեր , աշխարհակալ ուժերը աւելի գործունեայ են, մանաւանդ Վիէթնամի, Լաոսի եւ Քարայիպեաններու մէջ, նաեւ Կիպրոս՝ «ուր Ատլանտեան ուժը կը փորձէ դրկել կղզին իր իրաւունքներէն եւ ապազան որոշելէ » : Եմէնի մէջ՝ «ուր Մեծն Բրիտանիա կը միջամտէ » : Մալայզիա ՝ուր հաստատուած է « Նոր - աշխարհակալ դրութիւն մը որ կը սպառնայ Ինտոնեզիոյ ապահովութեան » :

ՖՐԱՆՍԱ յունական կղզի կը նկատէ Կիպրոսը յայտարարած է պետական նախարար Լուի Ժոքս :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ Լատին Ամերիկա կը մեկնի Կիրակի օր : Երկուշաբթի օր կը հասնի Քարաքաս որ առաջին հանգրուանն է չորս շաբաթ տեւող ճամբորդութեան մը, որու ընթացքին նախագահը տասը Հարաւ. ամերիկեան հանրապետութիւններ պիտի այցելէ :

ՉՈՄՊԷ յայտարարած է Նայրոպիի Ափրիկեան Միութեան Կազմակերպութեան ժողովին որ կոնկոներու դադրիլը ազգային համերաշխութեան առաջին պայմանն է :

ՓԱՐԻԶԻ կարեւորագոյն շաբաթաթերթերէն՝ «Էքսփրէս» բոլորովին կը փոխէ իր ձեւը : Իբրեւ բաղդատութեան ազդակ կարելի է միայն Թայմը , Նիւզուիքը կամ գերմանական Տէռ Շփիկըլը առնել : Ծաւալը աւելի փոքր պիտի ըլլայ, բայց Ժան - Ժաք Սերվան - Շրեպէռ, 88ի կը բարձրացնէ էջերու թիւը, գունաւոր եւ սեւ - ճերմակ : Խմբագրապետը ճշդած է թէ նոր «Էքսփրէս»ը ոչ Կասթոն Տէֆէրի ոչ ալ ոչ մէկուն պաշտօնաթերթը պիտի ըլլայ, աւելցնելով թէ արդէն չի հաւատար « կուսակցական թերթի » :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Թագաւորը ամուսնացաւ առջի օր Դանիոյ Անն - Մարի իշխանուհիին հետ, որ կը դառնայ աշխարհի ամենէն երիտասարդ թագուհին : Ըստ յունադաւան աւանդութեանց, կնքամայրը եղաւ թագաւորին մայրը՝ Ֆրետերիքա , որ խաչը բռնեց եւ կատարեց թագերու արարողութիւնը :

ՀԻՆ ՎԷՃ ՆՈՐ ԷՋԻ ՎՐԱՅ

ՄԱԴՐԱՍԻ ՏՊԱՐԱՆԻՆ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Եւ արդ, ի բա՛ց, Սիմոնիդէս (), աբի է՛կ, Մովսէս :*

Եթէ երկար կանգ առի Սիմէոն կաթողիկոսին միջամտութեան վրայ՝ ներկայացնելով իր վկայութիւնն ու յաւակնութիւնները, պատճառն այն էր որ, ինքը, միակ ժամանակակիցը, դրաւոր յիշատակութիւն մը կը բերէր Մովսէս Բաղրամեանի մասին, «որին ճանաչում էր անձամբ»՝ ըստ Լէոյի :

Դժբախտաբար կարելի չէ մասնաւոր կարեւորութիւն մը ընծայել կաթողիկոսական այս վկայութեան, որու համաձայն՝ «գրքքն գայն (Յորդորակ) այն խելացնոր Մովսէսն էր շարադրեալ»: Ա. Տ. Մնացականեան եւս ցոյց կուտայ նոյն վերապահութիւնը .— «Սիմէոն կաթողիկոսը կարծիք է յայտնել՝ ելնելով ոչ թէ սովորական բանաւէրի, ընթերցողի կամ ժամանակակցի անկողմնակալ *դիրքերից, այլ՝ պաշտօնական անձնաւորութեան*, որն ունէր յատուկ պարտաւորուածութիւն, նպատակ եւ դիտաւորութիւն»: *Դեռ աւելին,— «չմոռանանք նըշել որ Սիմէոն կաթողիկոսի համապատասխան տողերը գրուած են ոչ թէ իր կողմից, ի՛ր ձեռքով, այլ նրա անունից, ուրիշի ձեռքով, ուրիշի խմբագրութեամբ» (Մայր Աթոռի քարտուղարին ձեռքով) :*

Այստեղ պէտք է յայտնեմ թէ տարբեր են իմ վերապահութեանս պատճառները . — Սիմէոն Երեւանցի կը ձգտէր, առաջին՝ հաստատել կաթողիկոսական շահընչահութիւն, երկրորդ՝ «արմատախիլ անել Մադրասի գրական – քաղաքական օջախը» եւ երրորդ՝ ա՛յդ իսկ նպատակով հարուածել եւ հեռացնել Մովսէս Բաղրամեանը, «որին վաղուց էր ատում», չկարենալով բաց պայքար մղել Շահամիրեանի դէմ : Թշնամական այս դիրքին մէջ մնելէ ետք, Սիմէոն կաթողիկոս հաճեր է Յորդորակի հեղինակ ճանչնալ Մովսէս Բաղրամեանը կամ թէ չէ հաճեր, վկայութիւն մըն է որ դրումի կուտ իսկ չ՚արժեր :

Բայց Ա. Տ. Մնացականեան ունի զօրաւո՛ր, յո՛յժ զօրաւոր ապացոյց մը : Յորդորակի *բովանդակութեան մէջ գըտած է ոտանաւոր մը, անուանակապ կամ ծայրանուն կոչուած, ֆրանսերէն՝* աքրոսթիշ *(ծագմամբ՝ յունարէն), որու յաջորդական տողերուն առաջին կամ վերջին տառերով կը կազմուի անուն մը՝ երբ հեղենք վերէն վար կամ վարէն վեր, եւ կամ երբ հաւաքենք մէջ ընդ մէջ տողերու առաջին տառերը :*

Ժամանակին, Ն. Շնորհալի, ինչպէս Գ. Նարեկացի եւ ուրիշներ նման անուանակապերով էնտէլէկի*լ, այսինքն անջնջելի, անեղծելի եւ անկողոպտելի կը դարձնէին հեղինակի իրենց իրաւունքը, միաժամանակ թաքցնելով իրենց անունը:*

Ա. Տ. Մնացականեան գիտած է որ Յորդորակին *ոտանաւորներէն մին կուտայ վերջին ձեւով, մէջ ընդ մէջ տողերու առաջին տառերով՝*

Յ. Տ. Ա. Ա. Կ. Մ. Օ. Ի. Բ. Ր. Ե. Ա. Ն. Է.

զոր կը կարդայ Յակոբ Շամիրեան :

Այս գիւտը Մնացականեանի գիւտն է, որ... ոչինչ կ՚ապացուցանէ: Եթէ ոչ՝ այն թէ «Թաքնուած անձը», որու մասին կը խօսի Գիւտ քահ. Աղանեանց, ոչ թէ Մովսէս Բաղրամեանն է, այլ՝ Յակոբ Շամիրեանը :

Յակոբ Շամիրեան պատճառ մը ունէ՞ր «Թաքնուելու» : Թերեւս Բաղրամեան ունէր՝ կը հաւաստէ Իսահակ եպ. Գեղամացի, — կաթողիկոսէն կը վախնար : Բայց ի՞նչ վախ ունէր Յակոբ Շամիրեան, որ փափաքէր անծանօթ մնալ : Լէօ կը գրէ թէ կը վախնար «անհամեստութենէ», եւ ինչպէս ինք կը խոստովանի՝ «ոչ գինքն յիշատակել ի նախերգանս ճահ վարկեաց», իբրեւ... համբակ :

Սակայն, երբ ստուգուի թէ Յակոբ Շամիրեանը չէ Յորդորակի *հեղինակը, այլ ուրիշ անձ մը, որ մնալով «Թաքնուած»՝ խմբագրած է այս գիրքը, նոյնիսկ Յիշատակարանը, չա՞տ պիտի տեսնուէր նման քմայք մը ... ուրուականին համար :*

Անցնինք այլապէս «արժէքաւոր» վըկայութեան մը, զոր կը բերէ դարձեալ անխոնջ պրպտողը՝ Ա. Տ. Մնացականեան :

«Պատմութիւն Մնացորդաց Հայոց Վրաց» խորագրեալ գիրք մը եւս հրատարակուած է «ի տպարանի Յակոբայ Շամիրեան կոչեցելոյ»: Տպագրութեան թուականը՝ 1775 : *Ուրեմն Յորդորակի տպագրութենէն երեք տարի ետք, երբ մէկ տարիէ ի վեր մեռած էր Յակոբ Շամիրեան: Վայրը՝ միշտ «ի Հնդիկս ի քաղաքն Մադրաս»: Այս անգամ «ի լոյս ածեալ տպիւք եւ ծախիւք Եղիազարու Շամիրեան կոչեցելոյ՝ աշխատակցութեամբ Մովսէսի Բաղրամեան հրահանգչին իւրոյ»:*

Թարմացնելու համար ընթերցողին յիշողութիւնը՝ կուտամ անգամ մը եւս Յորդորակին *շապիկին արձանագրութիւնը.— «Տպագրեալ ջանիւք եւ ծախիւք Յակոբայ Շամիրեան կոչեցելոյ, — աշխատութեամբ Մովսէսի Բաղրամեան հըրահանգչին իւրոյ», (յառաջաբանին մէջ, որ կը կրէ «Արգահատանք» խորագիրը, դասական նշանակութեամբ՝ աղերս, Բաղրամեանը կը ներկայացուի «աշխատակից» բառով):*

Այս երկու արձանագրութեանց մէջ մէկ տարբերութիւն միայն կայ,— Եղիազար կը փոխարինէ իր եղբայրը՝ որ մեռած է, հրահանգիչը, իմա՝ ուսուցիչ, կը մնայ նոյն Բաղրամեանը :

Այս երկու գործերուն մէջ Յիշատակարաններն են կարեւորը, որովհետեւ անոնց մէջ է որ ցոյց կը տրուի հեղինակի ստուգութեան ապացո՛յցը :

Ա. Տ. Մնացականեան երկրորդ գիրքին Յիշատակարանէն կը քաղէ իր թանկագին վկայութիւնը, ուր Եղիազար, խօսելով իր երէց եղբօր մասին, կը յայտնէ թէ «յառոյգ եւ յերիտասարդական տիս փոխեալ ի կենաց աստի առ արարիչն իւր, գիւրն թողլով յիշատակութեան արժանին, զՏետրակ իմն, յորջորջեալն Յորդորակ »:

Այստեղ ի՛նչ բառ կայ, որ հաստատէ թէ Յակոբն է գրած Յորդորակը: Կըրնա՞նք, ուրեմն, Եղիազարի տալ երկրորդ գիրքին հեղինակի իրաւունքը՝ այն պատճառաբանութեամբ թէ ան է որ հըրատարակած է : Բայց գիրքը գրողն է... Մեսրոպ Երէց :

Մնացականեան եթէ շարունակած ըլլար Յիշատակարանին ընթերցումը, ափ ի բերան մնացած՝ պիտի կարդար հետեւեալ նոյնքան «արժէքաւոր» վկայութիւնը, ամէն մեղքիս վրայ ... Եղիազարի անունով գրուած .— «Մեք ի մերս Յորդորակ *կոչեցեալ տետրակոջն ...» : Ի՞նչ, Եղիազա՞րն եղաւ հիմա հեղինակ ...* Յորդորակի :

Ափսո՛ս, հազա՛ր ափսոս: Այսպէս են մեր բոլոր վկայութիւնները, յիշատակարանները: Այսպէս գրուած է նաեւ մեր Պատմութիւնը :

Թոյլ տուէք, այստեղ, փոխ առնել հին գրիչի մը սա տողերը . « Որպէս ի պատճառէ անճարութենէ մերմէ յանձն առաք համարձակապէս բանալ գրերանս մեր ընդդէմ արարողաց եւ ուսուցանողաց մերոց, հարցանելով թէ ո՛ւր է Պատմութիւնն նախնեաց մերոց »:

Կ՚ուզէի այս հոյակապ հարցումին տալ հետեւեալ ձեւը .— Մի՞թէ ունինք Հայոց Պատմութիւն մը, որ չնմանէր քիթապսըզ *Անուանոտներու պատմութեան : Բայց շարունակենք .—*

« Նոյնպէս պարտ է մեզ եւ ամենայն Հայոց խոստովանիլ մեղս մեր զամենայն զոր ինչ արարն, զի մեք որդիքս Հայոց միաբան պոռնկացաք ի բնակութենէ տանց, ի լեզուէ խօսելոյ սեփականութենէ, ի տառէ մերոյ ընթերցմանէ եւ հնազանդութենէ վարպետաց, ուսուցանողաց եւ ամենայն վարուց գերազանց ազգին Հայոց »:

Խորենացիէն չէ քաղուած այս երեմիականը, այլ մեզի շատ մօտիկ դարու մը մէկ անծանօթ գրիչէն, որ կը յարձակի հայ հարուստներուն վրայ հաստատելով թէ անոնց համար «ձմերուկ եւ դըդում մի առաւել արժէ քան զամենայն Պատմագիրք տառիւ եւ բառիւ Հայոց »:

Գրողին քննադատութեան իմաստն այն է թէ մեր ունեւոր դասակարգը տէր չկանգնեցաւ փրկելու եւ ճոխացնելու համար հայ մատենագրութիւնը : Այսպէս չէ՞ եւ այսօր: Հայ կոչուած արարածը ունի՞ միթէ անմահութեան *տենչ կամ* գաղափար: *Հայը այն հարուստը չէ՞ միթէ որ կ՚երթայ օտար երկիր, «կը պռընկանայ», այսինքն կը խորթանայ՝ իր տունէն վանելով հայ խօսքը, հայ գիրը, Հայոց պատմութեան հետ ամէն կապ ու կը հարստանայ, կը գրկէ իր պաշտուհին՝ որու հետ ետքէն կ՚ամուսնանայ եւ ամբողջ հարստութիւնը ժառանգ կը թողու սպասուհիին տղուն ...* թաֆսի*ներուն (ներողութի՛ւն անպատկառ բառիս համար, առկօ գործածեցի՝ չգտնելով հայերէն պատշաճ բառ):*

Ուստի, ինչո՞ւ զարմանալ՝ եթէ եղծուած, աղճատուած, անճանաչելի կամ անհաւատարիմ դարձած է մեր մատենագրութիւնը, իբրեւ խորթ ժառանգութիւն անժառանգներու ձեռքը լքուած :

Այս մեղադրականին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ մեր մատենագիրներուն ծուլութիւնը, անհոգութիւնը, անպատասխանատուութիւնը, գոհողութեան անընդունակութիւնը : Երբ կը ձեռնարկեն ուսումնասիրութեանց, իրարմէ կը քաղեն կամ ձիւթ կը ծամեն: Չեն երթար մինչեւ աղբիւր : Ընդօրինակութի՛ւն : Մուկը մուկին վկայութիւն տալու նման բան :

Օրինակ.— Սիմէոն կաթողիկոսի հրատարակութեանց մասին խօսելու ժամանակ՝ Գարեգին Լեւոնեան կը հետեւի Լէոյի, ու Լէօ կը հետեւի Գարեգին Լեւոնեանի: Այս վերջինը կը գրէ . « 1771 *թուին, (Էջմիածնի) տպարանի հիմնարկութեան տարում, գիրք չի լոյս տեսնում » : Կը փորձուի տպագրել Սաղմոս մը, կ՚անցնի անյաջող : «Առաջին հրատարակութիւնը, որ լոյս է տեսնում* 1772 *թուին», աղօթագիրք մըն է (*Հայ գիրք եւ տպագրութեան արուեստը *, Բ. տպ. էջ* 149) *: Այսքան: Եւ միշտ կրկնուած, ընդօրինակուած :*

Իմ ձեռքս անցաւ, սակայն, հրատարակութիւն մը, « Գիրք հանդիսագրութեանց տօնից կայսերականաց» , որու առաջին տպագրութիւնը կատարուած է 1771 *Յուլիս* 10*ին, Էջմիածնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ տպարանին մէջ (պատմութիւնը տուի նախորդ յօդուածով): Երկրորդ տպագրութիւնը կատարուած է* 1823*ին : Երրորդը՝* 1859*ին: Չորրորդը՝* 1877*ին: Վերջին տպագրութեանց մէջ յաւելուած են կարգ մը հրահանգներ եւ աղօթքներ : Այս գիրքը չեն տեսած Զարբհանալեան, Ղազիկեան, Անասեան : Պէտք է նըթադրել թէ Երեւանի մատենադարանները չունին այս գիրքը, որ շատ ալ պատուաբեր չէ Սիմէոնի անուան :*

*Քանի դեռ մատենացոյցի (*պիպլիոկրաֆի*) թերութեանց մասին է խօսքը, կ՚արժէ արձանագրել թէ «*Պատմագրութիւն վարուցն եւ գործոց Նադըր Շահ թագաւորին Պարսից *» գիրքը, որ տպուած է Մադրաս, նոյն Յակոբ Շամիրեանի ...*

ԺՈՐԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

— Խե՛ղճ հայրիկս, մրմնջեց Մատըլէն: Խեղճ հայրիկը, այո: Ճիշդ է որ Մատըլէն երբեք այնքան ընկճուած ու յուսահատած չէր տեսած իր հայրիկը, որքան առջի գիշեր: Աթոռի մը վրայ ինկած էր անիկա ու իր հարբուխային ձայնով ըսած .

— Գաւաթ մը ջուր տո՛ւր...

Դեղահատ մը կլլելէ ետք, գլուխը առած երկու ձեռքերուն մէջ, մնացած էր պահ մը, ինքն իր վրայ կծկուած: Սովորութիւն չունէր երբեք գանգատելու իր վիճակէն, եւ սակայն Մատըլէն լսած էր որ իր հայրը կը մրմնջէր .

— Ա՛խ, եթէ այս գլխացաւերը չունենայի՛...

Յետոյ, իր կարճ ու մսոտ ձեռքերով իր աչքին այտերը շոյելէ ետք, գացած էր քնանալու :

Կարը կը վառէր սուլոց մը արձակելով եւ չէր տաքցներ ըստ բաւականին : Արդեօք այս բոլորը նախանշաններն են այն անցքերուն որոնց կը սպասուին : Երէկ, 1914 Յուլիս 30, Մատըլէն գնումներ ըրած էր Պուլվարին վրայ: Հոն տեսած էր երիտասարդներ, որոնք ձեռք ձեռքի տուած կ՚անցնէին երգելով «Մարսէյեզ»ը եւ աղաղակելով .

— Դէպի Պերլի՛ն, մա՛հ Քայզէրին :..

Երիտասարդ կինը գգուշութեամբ հրեց ննջասենեակին դուռը.

— Ա՛հ, չե՞ս քնանար, հայրիկ ...

Անկողնին մէջ Ժորէս կը շարժէր իր թեւերը: Ի՞նչպէս կրնար քնանալ: Չէ որ երէկ գրած էր. «Ի՞նչպէս կարելի է քնանալ երբ կ՚արթննան մարդկութեան հոգիին մէջ մրափող անասնական կիրքերը»: Ժպտաց իր աղջկան : Մալու վազեց դէպի հայրիկը, գրկեց անոր յոգնած ու մեծղի գլուխը, համբուրեց անոր գանգուր մազերը: Որքան ըսելիքներ ունէին իրարու : Ինչե՛ր կային իրենց հոգիներուն մէջ, մանաւանդ Մալուի որ կ՚ափսոսար թէ չէր կրցած երբեք այդպիսի արտակարգ հօր մը արժանաւոր զաւակը ըլլալ ...

Մատըլէն դժուարին պատանեկութիւն մը ունեցած էր: « Տասնըութ տարեկանին, անիկա կը նմանէր ճիշդ ու ճիշդ Քոնքորտի հրապարակին վրայ գտնուող արձաններու », կը գրէր Պարէս իր «Քայիէ»ներուն մէջ: Մատըլէնի շրթունքները հաստ էին, ձեռքերը մսոտ եւ մարդոց յառած իր նայուածքին մէջ կար բան մը որ կը կարմրցնէր զանոնք :

Ժորէս չէր սիրեր անկանոն կեանքը : Կը ջատագովէր ապահարզանը եւ սակայն կը խորշէր ու կը ջղայնանար երբ անկանոնութիւններ տեղի կ՚ունենային կիրքերու հետեւանքով : Ճիշդ այդ պատճառով ալ դժգոհ էր իր աղջկան կենցաղէն եւ անոր գործած իւրաքանչիւր անկանոն արարքը ցաւ կը պատճառէր իրեն :

Այսուհանդերձ, 1900*ին, համաձայնեցաւ որ Մալու ամուսնանար: Իր փեսան, սակայն, հաճելի չէր իրեն: Կը կոչուէր Մարսէլ Տըլափորթ եւ կը պաշտօնավարէր պետական հաստատութեան մը մէջ : Բոլորը զարմացած էին թէ ո՞ր սատանան մղած էր Մատըլէնը դէպի այդ աննշան մարդը որ արտակարգօրէն տգեղ ալ էր:*

Ամուսնութենէն ետք, զաւակ մը ծնաւ, փոքրիկ մանչ մը: Եւ նորապսակ ամոլը, որուն կեանքի ընթացքը կը կաղար արդէն, այդ ծնունդէն ետք, բոլորովին չքալեց : Ժորէսի թոռը խուլ – համր էր ծնունդով եւ ունէր խոշոր ու անճոռնի գլուխ մը ...

Այս ողբերգութիւնը աւելի միացուց իրարու հայր ու աղջիկ : Մինչ Տիկին Լուիզ Ժորէս զբաղած էր միայն ու միայն իր գլխարկներով, իր փոքրիկ կառքով՝ լծուած մատակ ձիու մը, որուն համար վճարած էր 1500 *Ֆրանքի պատկառելի գումար մը եւ որ Ժորէսի հակառակորդները իբրեւ զէնք կը գործածէին իրեն դէմ, Մատըլէն սկսաւ զբաղիլ իր հօր նիւթական կեանքով : Զուգեց արձակուրդի երթալ, իր հայրիկը մինակ չձգելու համար Թուր փողոցի յարկաբաժնին մէջ :*

Այդ Յուլիս ամիսը, իրար անցած ու խռովեալ Փարիզին մէջ, իրեն կը թուէր սպառնալիքներով լեցուն: Կը դողար իր հօր կեանքին համար: Չէ՞ որ մեռնիլ կըրծով կարդացած էր «Փարի – Միտի» մէջ Մօրիս տը Վալէֆի յօդուածը, ուր կ՚ըսուէր. «Եթէ պատերազմի նախօրեակին, զօրավարը որ պիտի հրամայէր չորս մարդու եւ տասնապետի մը, կոչնչէր քաղաքացի Ժորէսը պատին ու անոր ուղեղին մէջ զետեղէր կապար մը, չէ՞ք կարծեր որ այդ զօրավարը կատարած պիտի ըլլար իր տարրական պարտականութիւնը : Այո, եւ ես պիտի՜ օգնէի իրեն ...»:

— Որեւէ բանէ չե՞ս կասկածիր, հայրիկ, չե՞ս վախնար, հարցուց Մատըլէն:

Ժորէս ցնցեց իր ուսերը: Ատելութիւնը, շատոնց է որ վարժուած էր անոր : Վախ չունէր, եւ այդ առաւօտ, դարձեալ ինք էր որ կը վստահեցնէր իր աղջիկը ըսելով .

— Մի վախնար, փոքրիկս, պիտի տեսնենք իմ յիսունը հինգամեակը Սեպտեմբեր 3ին, եւ նոյնիսկ անկէ առաջ թերեւս մայրիկիդ հետ երթանք մինչեւ Գիւրէց...

(2 Շար.)

…մէջ, կը կրէ 1780 Թուականը, …հայրապետութեան Տեառն Սիմէօնի …Հայոց կաթողիկոսի» : Արդ, …ները, ընդամէնը 184 էջ, իրակա–…մէջ, լոյս տեսած է 1783ին, երբ մե–…էր Սիմէոն եւ կաթողիկոսացած էր …:

…չպարմանալ ընթերցողը, ուրեմն, …բանաստեղը կը շփոթի, կը մոլորի, …թափառի, կը կորսուի Յակոբ Շա–…իկեանի տպարանին աւերակներուն մէջ, …Բաղրամեանի հետքերուն վրայ՝ …ելով … ուրուականը :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Գարեգին Լեւոնեան կը գրէ Սիմոն, … Օրմանեան՝ Սիմէոն :

Սիմոն եւ Սիմէոն կը տարբերին իբրեւ …անուն՝ ըստ արմատական նշանա–…ութեան եւ ըստ ուղղագրութեան :

Սիմէոն սեմական ծագում ունի : Հին …կարանին մէջ առաւելապէս գրուած՝ …էոն, նաեւ Սիմէովն (վեվ տառը չի …ցուիր, կը դրուի ո տառին կից՝ …հարկ է փոխարինել օմեղան, որու… կը կազմէ երկբարբառ՝ ով, նոյն ո …ին հնչումը կամ ամանակը երկա–…րու զօրութեամբ, ճիշդ ինչպէս ու …բարբառը) : Արմատական իմաստով՝ …նշանակէ լսել (սեմաա) : Իբրեւ անձ–…նուն՝ խնդրանքը լսուիլ ու կատար–…իլ, խնդրակատար : Բառը սակայն իր …յաբանութիւններն ունի, կը նշանա–…լսել՝ հնազանդիլ իմաստով : Ոսկե–…դարու մեր թարգմանիչները պահած են …յաբանութիւնը բառացի. «Զամե–…ն զոր խօսեցաւ Տէր՝ արասցուք եւ …ցուք» (Ել. ԻԴ. 7) : Արդ, հրաման …կը գործադրուի լսելէ ետք միայն, …թէ կը գործադրուի՝ ետքը կը լսու–…: Այս եբրայաբանութիւնը հեգնանքի …դարձած էր ժամանակին : Հարկ էր …մերկացնել իր եբրայաբանութե–…ն եւ թարգմանել. «Արասցուք հնա–…զանդեսցուք» : Իբրեւ անձնանուն՝ ունինք …բառը աստուածաշնչեան ձեւով,— Շմաւոն (… ԻԹ. 33) : Յոյները չունին, ո–…կեան չ ձայնը չունին :

…Սիմոն, գրուած նաեւ Սիմովն, որ … է Նոր Կտակարանին, յունական …ում ունի եւ կը նշանակէ տափակ քիթ …ցող) : Այս բառը, նախ քան քրիս–…եական մատենագրութիւնը, գործա–…է Տերենտիոս իր Անդրիա կատակեր–…թեան մէջ՝ անձնանուն տալով կատա–…ութեան գլխաւոր հերոսին : Նաեւ …բանաստեղծը, Սիմոնիդէս (բարդ …կազմուած), որ կը համարուի յու–…ի օմեղա եւ իղա տառերուն հնա–…իչը :

…Այս յօդուածին սկիզբը յիշատակուա–… գրչի խաղ է՝ յունական յանգաձեւով :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԼԵՒՈՆ ԱԼԱՎԵՐԴԵԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

Հայ Թատրոնի անհետացող գործիչ–ներու տեսակ մը յիշատակարանը եղող այս սիւնակներուն մէջ միացուցինք վե–րեւ յիշուած երկու հայ արուեստագէտ–ներու անունները, վասնզի հայ բեմի եր–կու վաղեմի այս աշխատաւորները ծնան, ապրեցան ու գործեցին նոյն քաղաքին՝ Թիֆլիզի մէջ, ու հոն ալ կնքեցին իրենց մահկանացուն նոյն Թուականին (1963) :

Լեւոն Ալավերդեան իր բեմական առա–ջին քայլերը առած էր 1907ին, Թիֆլիզի մէջ գործող Հայկական Դրամաթիք Թա–տերախումբով :

Երկար տարիներ այդ խումբին մէջ փայլուն ու պատուաբեր աշխատանք տանելէ ետք, Ալավերդեան պահ մը կը Թողու այդ խումբը ու իր պարբերական մասնակցութիւնը կը բերէ դարձեալ Թիֆլիզի մէջ գործող այլ հայկական Թա–տերախումբերու :

Լեւոն Ալավերդեան եղած է մէկը այն բեմական գործիչներէն, որոնց ստեղծա–գործական Թռիչքը սահմանափակուած չէ մնացած ուրոյն սեռի մը մէջ : Այս դերասանին քնարը եղած է բազմալար, եւ այդ լարերը, ամէն տեսակ սեռի մէջ ալ հնչած են մտայղացման քաղցր մեղե–դիներով :

Կէս դարէ աւելի, Լեւոն Ալավերդեան բեմէն խօսեցաւ սրահներու հետ բազմա–սեռ դերերով, ու ամէն անգամ ալ ուղ–ղակի եւ չեշտակի հաղորդակցութիւն ըս–տեղծեց ժողովուրդի բոլոր խաւերուն հետ, մերթ յուզելով ու մերթ ալ ծիծաղի խրախճանքներ ընծայելով բազմութիւն–ներուն :

1932ին, Պաքուի մէջ մեծ հանդիսու–Թեամբ կը տօնուի Լեւոն Ալավերդիի բե–մական գործունէութեան 25ամեակը, որմէ ետք, արուեստագէտը վերստին փոխադրուելով Թիֆլիզ, այս անգամ մշտնջենապէս կը կապուի տեղւոյն «Ըս–տեփան Շահումեան» Թատրոնին, ուր կը գործէ մինչեւ իր մահը, մնալով հա–ւատարիմ մտայղացման պարզ, անպա–ճոյճ եւ հարազատ իր ոճին :

Իր երկար տարիներու անսահմանդիր ու ամբասիր Թատերական գործունէու–Թեան ի վարձատրութիւն, վրացական հանրապետութիւնը Ալավերդեանը պար–գեւատրած էր ժողովրդական արտիստի պատուաբեր կոչումով :

×

Մինչեւ Հոկտեմբերեան յեղափոխու–Թիւնը, Վահան Գալստեան տակաւին սի–րող մըն էր, ու կը մասնակցէր Թիֆլիզի Զուբալովի Տան բեմադրութիւններուն, ուր եւ բեմ կուգար գլխաւոր դերերով :

Յեղափոխութենէն ետք, Վահան Գա–լստեան կը հրաւիրուի Թիֆլիզի «Ստե–փան Շահումեան» Թատրոնը, ուր եւ կը մնայ ու կը գործէ մինչեւ իր կեանքին վերջը, կարճ ընդմիջումներով՝ երբ ըս–տիպուած կ'ըլլար իր մասնակցութիւնը բերել նաեւ Երեւանի Սունդուկեան պե–տական Թատրոնի աշխատանքներուն, որ այդ Թուականներուն կ'առնէր իր առաջին քայլերը :

Վահան Գալստեան նոյնպէս եղած է բազմասեռ ստեղծագործական կարողու–Թեամբ օժտուած արուեստագէտ մը :

Հաւասար յաջողութեամբ մը, այս ար–ժէքաւոր արուեստագէտը կրցած է մար–մնաւորել Թէ դասական եւ Թէ ժամանա–կակից տիպարներ, ճարտարօրէն անցնելով փոխանցման այդ վտանգաւոր կամուր–ջը :

Իր դերերէն լաւագոյններն են եղած Շիրվանզադէի «Պատուի համար»ին մէջ Արտաշէս Օթարեանը, որ իր ապերախտ կոչումով բազմաթիւ դերասաններ են–Թարկած է փորձութեան հայ բեմերու վրայ : Վահան Գալստեանն է եղած որ առաջին անգամ ըլլալով զգետնած է Օ–Թարեանի տիպարին ապերախտութիւնը, անոր տալով բեմական կրակ ու ստեղ–ծագործական Թռիչք : «Արինոտ Անա–պատ» Թատերախաղին մէջ Էդմոնի դե–րին կատարողութեամբ, Վահան Գա–լստեան արժանացած է մեծ գնահա–տանքներու : Սունդուկեանի տիպարներն ալ Վահան Գալստեանով ունեցած են հա–րազատ ու անպաճոյճ ստեղծագործող մը :

Իր դերասանական անստգիւտ աշխա–տանքներուն քովն ի վեր, Վահան Գա–լստեան ունեցած է նաեւ ուրիշ առա–ւելութիւն մը, զոր աւելորդ չէ յիշատա–կել այստեղ :

Բացի երկար տարիներու ստեղծագոր–ծական աշխատանքէն, Վահան Գալստ–եան Թատերական շրջանակներուն մէջ բարեխղճօրէն կատարած է նաեւ հասա–րակական աշխատանքներ :

Իր երէցի հանդամանքը բնաւ ալ ար–գելք չէ եղած որ այս զմայլելի արուես–տագէտն ու պատուական մարդը, հետա–քրքրուի երիտասարդներով, քաջալերէ զանոնք, իր խրատներով օգտակար հան–դիսանայ անոնց յառաջացումին ու վե–րելքին :

Հայ Թատրոնի ամբողջական պատմու–Թիւնը գրող պատմաբանը, անշուշտ պի–տի չկրնայ ապագայ սերունդներուն փո–խանցել այս պարագան եւս, որ ցոյց կու–տայ Վահան Գալստեանի անխարդախ սէրը դէպի իր մայրենի բեմը :

Վահան Գալստեան իր մահէն առաջ արդէն ձեռնարկած է նաեւ ուրիշ կարե–ւոր աշխատանքի մը՝ կազմել Հայ Թատ–րոնի տարեգրութիւնը, որ դժբախտաբար կիսատ է մնացած իր մահով :

Վստահ ենք որ հայ Թատերագէտները կ'օգտագործեն հանգուցեալ արուեստա–գէտին այս աշխատասիրութիւնը, որ մեծ լոյս կրնայ սփռել հայ Թատրոնի պատմութեան վրայ :

Լեւոն Ալավերդեանին նման, Վահան Գալստեան եւս իր մատուցած անստգիւտ ծառայութիւններուն համար ստացած էր վրացական հանրապետութեան կողմէ վաստակաւոր արտիստի կոչումը :

Երկու հայ արուեստագէտները մէկ բանով բախտաւոր եղան իրենց մահէն ետք :

Մահը չյաջողեցաւ բաժնել զիրենք :

Երկար տարիներ ձեռք ձեռքի, նոյն Թատրոնին մէջ, նոյն ժողովուրդին հա–մար աշխատած այս դերասանները, այ–սօր քով քովի կը հանգչին՝ նոյն հողին տակ :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՀԱՅԿ. ԱՌԱԾՆԵՐ՝ ԴՐԱՄԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՆՈՐ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

— Դրամի ուժով է որ գիտութիւնը կը զարգանայ, երկիրներ եւ ժողովուրդներ կը բարձրացնեն իրենց կեանքի մակար–դակը :

— Դրամի եւ քաջալերանքի պէտք ու–նեցած են վարչապետներ, միութիւններ, առաջնորդներ, իրենց ղեկավարած եր–կիրն ու գործը առաջ տանելու համար :

— Դրամի պակասը պատճառ եղած է շատ մը գործերու անաւարտ մնալուն :

— Դրամը գլխաւոր ազդակ եղած է քաղաքակրթութեան բարձրացման :

— Դրամով կը շինուին եւ կը զարգա–նան դպրոցները եւ կը բազմանայ գիտուն մարդոց թիւը :

— Դրամով է որ բարեգործութիւններ տեղի ունեցած են :

— Դրամով է որ կեանք կ'առնեն մեր շուրջ ամէն կարգի շարժումները :

ԱՆՈՐ ՉԱՐԻՔՆԵՐԸ

— Դրամով չափել սկսած են մարդիկ եւ երկիրներ իրարու արժէքը :

— Դրամապաշտութեան ողին նիւթա–կանացուցած է հոգիները :

— Դրամով ազատուած են շատ մը մարդասպաններ, ճիւաղներ, մահուան ճիրաններէն :

— Դրամի սէրը ագահութեան տարած է բազմաթիւ մարդիկ :

— Դրամի սիրոյն զոհուած են շատ մը բարոյական սկզբունքներ :

— Դրամի սէրը ամօթի զգացումը ջըն–ջած է շատ մը սրտերու մէջ :

— Դրամը պատճառ եղած է մոլու–Թիւններու բազմացման, ապօրինի մի–ջոցներու ընդհանրացման :

— Դրամը սրտեր քանդած եւ հոգիներ աւերած է :

— Դրամը եղբայրները, ամուսինները բաժնած է իրարմէ :

— Դրամը պատճառ եղած է՝ որ Յու–դան 30 արծաթի ծախէ իր Տէրը :

ԱՒԵՏԻՍ ԹԷՔ.ԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Այն ատեն քեզի բան մը ըսե՞մ, …րդապետիկս. ապրանքդ հաւաքէ ու …եկուր Սիկեթվար : Այսինքն, ոչ Սիկեթվար, այլ Շոմոտխվար. ո–…քանի մը օրէն հոն պիտի փո–…խադրուինք : Ուստի հոն գտնուէ : Կինս …իր պապական քահանան, ես ալ ին–…չ չունենամ իմ նորակրօն քահանաս : …մէկ երկու տարիէն, երբ տղաքս քիչ …աւելի մեծնան՝ քեզի պիտի յանձնեմ …դաստիարակես զիրենք :

…Բերդի քահանան աչքերը կը թարթէր :

— Իսկ ես ի՞նչ պիտի ընեմ, վսեմա–…Իշխան :

— Դուն ալ կը դաստիարակես : Դուն …լատիներէն կը սորվեցնես, իսկ սա Թուր–…քերէն : Հաւատա՛, սիրելի հօվիւս, Թուրքերէնն ալ այնքան հարկաւոր է փրկութեան համար՝ որքան լատիներէնը :

Իր զաւակներուն նայեցաւ, որոնք Գը–րեգորին հետ խնձորենիներուն տակ գի–րար բռնել կը խաղային. երեքն ալ կար–միրցած էին ու կը խնդային :

— Այս տղան Տոպոյի ձեռքէն պիտի առնեմ, — կը ժպտէր Վաղենտ Թէօրէօք. — կրնայ ըլլալ որ իր երրորդ դաստիա–րակ ծառայէ : Ու թերեւս լաւագոյն ըլ–լայ քան երկուքդ միասին :

Բ. ՄԱՍ

ՊՈՒՏԱՅԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Յովհաննէս Թագաւորը մեռաւ : Զաւա–կը տակաւին դիեցիկ մանուկ էր :

Ազգը առանց առաջնորդի մնաց : Պե–տութիւնը կը նմանէր այն զինանշաննե–րուն, որոնց վրայ կատաղի անգղներ ի–րարու վրայ յարձակած՝ կը կռուէին ի–րենց վերեւ սաւառնող Թագին համար :

Խանգարուած էր ազգին մտածելու կա–րողութիւնը : Ոչ ոք գիտէր թէ որմէ՞ աւելի խիթալու էր, հեթանոս Թուրքե–րէ՞ն թէ քրիստոնեայ Գերմաններու բռ–նատիրութենէն :

Գերմանացի Ֆերդինանդ՝ Պուտայի դէմ ղրկած էր իր զառամած սպարապե–տը՝ Ռոկենտորֆ : Թուրք Սուլթանը ինք անձամբ ճամբայ ելած էր մահիկաւոր դրօշը Հունգարիոյ Թագաւորական պա–լատին վրայ տնկելու համար :

Այս բանը կը պատահէր 1541 Թուակա–նին :

Ա.

Մեչէքի մայր ճամբուն վրայ Օգոստոսի գիշերուան գեղեցիկ լուսնկայով երկու մարդիկ կը ձիավարէին լեռնէն դէպի վեր : Մէկը ածիլուած երեսով սեւազգեստ նիհար մարդ մըն էր, անշուշտ քահանայ մը : Իսկ միւսը՝ հազիւ 16 տարեկան եր–կայն մազերով ազնուական պատանի մը :

Անոնց ետեւէն՝ բարձր նստած ձիաւոր ծառայ մըն ալ կը տնտնար : Թերեւս ա–նոր համար այնքան բարձր կ'երեւէր, ո–րովհետեւ թամբին վրայ նստելու տեղ՝ երկու ուռած պարկերու վրայ նստած էր, ու կռնակին վրայ ալ կաշիէ խոշոր մա–խաղ մը չալկած էր : Մախաղէն կոթի նման երկու բաներ կ'երեւէին. կոթերէն մէկը երբեմն երբեմն կը փայփլէր. եր–կայն խողովակով հրացան մը ըլլալու էր.

Ճամբուն եզերքը սուտ բունով վայ–րի տանձենիի մը ստուերը երեւցաւ. Թերեւս մայր ճամբուն չափ հինաւուրց էր ան ալ : Երեքը հոն հասնելով ճամբէն շեղեցան :

Քահանան ծառը կը զննէր.

— Ասիկա՞ է ուրեմն.

— Այո, ասիկա, — պատասխանեց պա–տանին. — տղայութեանս ժամանակ բու մը կը բնակէր մէջը : Ատկից ի վեր խոռո–չը քիչ մը աւելի մեծցած ըլլալու է. մարդ մը հանգիստ կերպով կրնայ մէջը մտնել. թերեւս երկու հոգի ալ :

Թամբին վրայ ելաւ ու ծառէն կախ–ուեցաւ, յետոյ ոստումով մը վրան բարձրացաւ :

Սուրով խառնեց փտած ծառին խոռո–չին մէջ, բայց մէջէն բան մը չփախաւ : Կամաց մը մէջը իջաւ :

— Կրնանք երկուքնիս ալ մէջը մտնել— գոչեց զուարթութեամբ — եթէ ուզենք կրնանք նստիլ ալ :

Ու դուրս ելլելով խոտին վրայ ցատ–կեց :

Քահանան հանեց իր վերարկուն :

— Այն ատեն գործի սկսինք :

Գաբրիէլ քահանան էր, իսկ ուսանողը Գրիգոր Պոռնեմիսսա :

Ութը տարի է որ մենք զիրենք չենք տեսած : Քահանան շատ փոխուած չէր, միայն յօնքերուն մազերը դարձեալ բու–սած էին. մօրուքն ու պեխերը ածիլած էր, քիչ մըն ալ նիհարցեր էր :

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ , ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Avenue George V. Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը *Մանրամասնութիւնները յետագային*

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խընդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին *պանդը* կցել) եւ երեք փրանք :

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները :

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կալոյտ Խաչի Պոմոնի մանկամիւղի վարժարանը վերարացուեցաւ Հինգշաբթի :

Արձանագրութիւն, դասարաններու բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ ուսուցիչ Վահրամ Կ. Միսքիկի *կողմէ :*

Փափաքելի է որ Պոմոնի եւ շրջակայից հայ ծնողքները փութան արձանագրել տալ իրենց զաւակներն ու չզրկել զանոնք՝ մայրենի լեզուի ուսումէն :

×

Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ տեղւոյս Կապ. Խաչի վարչութիւնը միասնաբար կը ծանուցանեն թէ 1964 – 1965 տարեշրջանի միօրեայ հայերէն լեզուի *դասընթացքը կը սկսի 1964 Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8.30 – 11.30: Կը դասաւանդէ* Գուրգէն վրդ. Թրթռեան: *Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցի, յառաջիկայ երկու կիրակի օրերը, առաւօտեան ժամը 9–12:*

Իսկ հայերէն լեզուի գիշերային դասընթացքի հետեւողներուն համար, դարձեալ Հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8–9 :

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը չորսին, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ : Կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Կապ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետքը ժամը 2ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն այդ օրը դպրոց առաջնորդել իրենց երախաները :

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրերուն ու ժամերուն :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

1964 – 1965 *ուսումնական տարեշրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ, կրթական նախարարութեան որոշումին համաձայն, Սեպտեմբեր 21ին Երկուշաբթի, ժամը 8էն մինչեւ 18:*

Ծնողքներէն կը խնդրուի ընկերանալ իրենց զաւակներուն :

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ժիրայր Աբրահամեան կը փնտռէ իր մօրաքոյրը՝ Նազիկ, Պուրսացի, ծանօթ «Ժամկոչին աղջիկը» անունով : Տարատ կը կարէ : Կը կարծուի որ Փարիզի շըրջանը կ'ապրի : Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Ժիրայր Աբրահամեանի ,

1, Rue Phanie Leleu
TAVERNY (S. et O.)

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ. Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր.
	Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը	7 ֆր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*բանաստեղծ.*)	10 ֆր.
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	Կարթը	5 ֆր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորներն ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր	100 ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր	15 ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք	7 ֆր.
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա. հատոր	10 ֆր.
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր	39 ֆր.
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը	10 ֆր.
Ա. Գ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն	10 ֆր.
Մ. Գ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ	15 ֆր.
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ, 3 հատ., հատորը	15 ֆր.
ԱԼ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ	15 ֆր.
Ա. Բ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր	35 ֆր.
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան	20 ֆր.
Գ. Խ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան	5 ֆր.
Հ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն	7 ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինօլէոմ եւ փլասթիք *— ծածկոցներ. —*

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MARDI 22 SEPTEMBRE 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...Ի ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10115

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.115

...ՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶՄՈՌՆԱ՛ՆՔ ԱՐԱՐԱՆ

—o—

1918ի Սեպտեմբեր ամիսը պատմական ...մը արձանագրեց Մերձաւոր ...ւելքի տարեգրութեանց մէջ : ...ծ պատերազմը իր վախճանին կը ...ւենար :

...գրոնի պետութեանց բանակները Եւ...ոպայի զանազան ճակատներուն վրայ ...անջի ճամբան էին բռնած :

...իներկեան Թարմ ուժերը օգնութեան ...ած էին Ֆրանսական ճակատի դաշ–...ից զօրախումբերուն, նեղ կացութեան ...նելով Գերմանները, Զօր. Ֆոշի ...վարութեամբ :

...ղքանեան ճակատի Ֆրանսական եւ ...ղ բանակները ջախջախիչ պարտու–...ն մատնած էին Աւստրեւհունգարիոյ, ...կարիոյ եւ Թուրքիոյ զօրագունդերը :

...Կովկասի մէջ Հայերը ծունկի բերեր ...ի վէհիպ փաշայի Զօրախումբերը եւ ...ած Հայաստանի անկախութիւնը :

...րմանական եւ Թրքական ուժեր ի զուր ...փորձէին յառաջանալ դէպի Բաքու, ...րանալու համար քարիւղի հարուստ ...երուն : Հայկական զօրագունդերը ...րաբար կռուելով պատնէշ կը կազ–...ին անոնց ճամբուն վրայ :

...ղեստինի ճակատին վրայ է, որ պի–...վճռուէր օսմանեան կայսրութեան ...ճակատագիրը :

...Թուրքերը Եըլտըրըմ Օրտուսու յա–...անուն մակդիրը տուած էին 7րդ եւ 8րդ ...անակներուն, որոնց առաջինին հրամա–...տարն էր Մուսթաֆա Քեմալ — բանա–...կատեղին Նապլուս, — 8րդի հրամանա–...տարը՝ Ճէվատ փաշա — բանակատեղին ...Թուլքերէմ :

...Այս զոյգ բանակներու ընդհանուր հր–...ամանատարն էր գերմանացի Լիման ...ֆոն Զանտէրս փաշա, որ յաջորդած էր ...Զօր. Ֆալքէնհայմի : Բանակատեղին՝ ...Նազարէթ :

...Երուսաղէմ գրաւուած էր անգլիական ...բանակին կողմէ 1917 Դեկտեմբեր 17ին, ...օսմանեան բանակը քշելով դէպի հիւսիս : ...Ամբողջ տասը ամիս տենդոտ գործու–...նէութեան էին լծուած կողմերը, զօրա–...ցնելով ճակատը, ուր պիտի վճռուէր ...պատերազմի ճակատագիրը :

...Զօր. Ալէնպի աւստրալիացի ու նոր զե–...լանտացի հեծելազօրքեր, հնդիկ եւ ...անգլիացի հետեւակազօրքեր, թնդանօ–...թներ եւ այլ ամէն դասակարգի զին–...ուորներ բերած էր Պաղեստինի ճակա–...տ, շատ մեծ թիւով :

...Ձախ թեւի պաշտպանութիւնը յանձնը–...ւած էր Ֆրանսական զօրագունդի մը, ո–...րուն մաս կը կազմէր Հայկական Լե–...գէոնը :

...Զօր. Ալէնպի ընդհանուր յարձակողա–...կան հրամանը տուաւ 1918 Սեպտեմբեր ...19 լուսնալիք գիշերը : Թնդանօթ–...ները որոտացին մինչեւ լոյս, ճեղքելով ...թրքական ճակատը :

...Հայկական Լեգէոնին սահմանուած էր ...գրաւումը Արարայի ամրացեալ բարձուն–...քին, զոր կը պաշտպանէին գերման եւ ...թուրք կարեւոր ուժեր :

...Հայ կամաւորները երկար ատեն մար–...զուեր էին Կիպրոսի մէջ, «Ցանկամ տես–...նել զիմ Կիլիկիա» երգելով :

...Վերջապէս հնչած էր ժամը :

...Ընդհանուր յարձակողականի առաջին ...գիծին վրայ, թնդանօթներու ...պաշտպանութեան տակ, դէպի Արարայի ...կատարը իրենց դիրքը գրոհ տուին հայ կամա–...ւորները, մեր մէկ միլիոն նահատակնե–...րու վրէժով ոգեւորուած :

...Առիւծի պէս կռուեցան, զարկին ու ...զարկուեցան, մարտիրոսներ տուին : Սա–...կայն յաջողեցան յաղթանակի դրօշը ...պարզել Արարայի գագաթը, Ֆրանսացի ...

սպաններու հիացիկ աչքերուն առջեւ :

Արարան ճամբայ պիտի բանար դէպի Կիլիկիա :

Բացուեցաւ այդ ճամբան :

Օսմանեան « մեծազօր » բանակը՝ դը–լուխը կորսնցուցած՝ խառնիճաղանճ նա–հանջի դիմեց ամբողջ ճակատին վրայ : Առաջին փախչողներն եղան 7րդ բանա–կի հրամանատար Մուսթաֆա Քեմալ եւ Եըլտըրըմի սպարապետ Լիման Ֆոն Զանտէրս, որոնք քիչ մնաց գերի իյնա–յին Անգլիացիներու ձեռքը :

Հայկական Լեգէոնը մտաւ Կիլիկիա, յաղթական դրօշը պարզած, թնդացնելով ծանօթ երգը :

Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն եւ աշխարհի բոլոր երկիրներէն անձնուիրաբար Հայ–կական Լեգէոնին մէջ մտած հայրենասէր հազարաւոր երիտասարդներ կարծեցին թէ հասած են իրենց նպատակին :

Կիլիկիան « Հայկական Օջախ » դար–ձաւ պահ մը Ֆրանսայի հովանաւորու–թեան տակ :

Սակայն շուտով Մարաշի, Այնթապի եւ Հաճընի աղէտները հիասթափութիւն ա–ռաջ բերին : Հազարաւոր Հայեր զոհուե–ցան դարձեալ յանուն ազգութեան :

Լուծուեցաւ Հայկական Լեգէոնը : Պարպուեցաւ Կիլիկիան : Հայերը դարձ–եալ տարագիր դարձան :

Արարան պանծալի յիշատակ մըն է մի–այն այսօր : Դառն խորհրդածութիւննե–րու մղող յիշատակ մը :

Զմոռնա՛նք զայն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿ-Ը ՊԷՏՔ Է ՈՐՈՇԷ

—o—

ԱՅՍ Է ՄԱԿԱՐԻՈՍԻ ԵՒ ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒԻ ԿԱՐԾԻՔԸ

Տօմինիք Օքլէր որ Աթէնքէն կ'ապահո–վէ Ֆիկառոյի թղթակցութիւնը Կիպրոսի հարցին առընչութեամբ, խօսելէ առաջ վարչապետին մամուլի աատւլխին մա–սին, կը նկատէ թէ անլուծելի են այն կը–ռիւները որոնց մէջ երկու կողմերն ալ համոզուած են թէ իրենց պատճառաբա–նութիւններն են լաւագոյնները : Հարկ է ա–ւելցնել սակայն թէ բոլոր կռիւներու մէջ նոյն է կացութիւնը եւ այդ պարագան Կիպրոսի յատուկ ըլլալէ հեռու է : Փա–փանտրէու արդար լուծում մը կ'ուզէ, բայց քաղաքական մարզին մէջ արդա–րութիւնն ալ կրնայ ենթակայական բը–նոյթ ունենալ : Վարչապետ Փափան–տրէուի յայտարարութիւնները կարեւոր կը նկատուին, ոմանց համար նոյնիսկ չահեկան նոր տարրեր կը բերեն :

Փափանտրէու գոհացած է պատասխա–նելով եղած հարցումներուն, մամուլի կեդրոնին մէջ, որ հաստատուած է ար–քայական ամուսնութեան առթիւ : Ցոյց յայտնած է թէ այդ տեղեկութիւնները Կիպրոսի հարցը կը դնեն իրենց իսկական տեղը : Յունաստան խաղաղասէր լուծում մը կը փնտռէ եւ կ'ուզէ բոլոր կարելիու–թիւնները ընծայել ՄԱԿի միջնորդին :

Փափանտրէու ըսած է նաեւ թէ եթէ Ատլանտեան Ուխտը ուզէ երաշխաւորել կղզին որեւէ յարձակումի դէմ, ուրկէ ալ գայ : Այդ պարագային աւելորդ կը դառնայ Խորհ. Միութեան օժանդակու–թեան դիմել : Թուրք փոքրամասնութեան ալ ճակատագիրը այս միջազգային կազ–մակերպութեան հակակշռին տակ կ'ըլ–լայ, հաւասար իրաւունքներով փոքրա–մասնութեան համար :

ԺՈՔՍԻ հետ վերջին տեսակցութեան ընթացքին, Մակարիոս Արք. դիտել տուած էր թէ արդիական պետութիւն մը չի կրնար արտակարգ առանձնաշնորհներ տալ փոքրամասնութեան մը : Կիպրոսի հարցը աւելցուցած է Փափանտրէու Յոյներու եւ Թուրքերու միջեւ կարգա–դրուելիք հարց մը չէ քանի որ կղզին անկախ է եւ ՄԱԿի Ուխտէն կախում ու–նի :

Յոյն վարչապետը յոյս յայտնած է նա–եւ որ լուծում մը կը գտնուի հարցը Ագ–գաժողովին առջեւ երթալէ առաջ, ո–րուն որոշումները բարոյական մեծ կը–շիռ ունին : Կ'ըսուի թէ Մակարիոս Արք. կը խորհի հոն գտնել արար երկիրներու օժանդակութիւնը եւ լայն մեծամասնու–թիւն մը ի նպաստ ինքնորոշման :

Պատասխանելով այն հարցումին որ կը վերաբերէր Մակարիոսի Մոսկուայի հան–դէպ ցոյց տուած համակրանքին, վար–չապետը չեշտեց թէ եթէ Թրքական կող–մէն գրգռութիւն չըլլար, խաղաղութիւ–նը կը պահպանուէր յունական կողմէն : Վարչապետը աւելցուց թէ Խորհ. Միու–թեան պատասխանը արդէն կը ձգտէր ա–պահովելու այդ խաղաղութիւնը քանի որ Խրուշչեւ զգուշացուցած էր Թուրքիան որեւէ յարձակումի դէմ : Այս տեսան–կիւնէն դիտուած, Փափանտրէու դէմ չէ Մակարիոսի դիմումին : Յունաստան Կիպրոսը չի պահանջեր, բայց եթէ շնոր–հիւ ինքնորոշման, Կիպրոս իրեն միա–նար, Թուրքիա ինչո՞ւ պիտի վախնար նման միութենէ մը : Սահմա՞նի խնդիր է : Յիմար բան կը նկատուի : Յունաստան եւ Թուրքիա երկուքն ալ Ատլանտեան Ուխտի անդամ են, որ պաշտպանողական կազմակերպութիւն մըն է : Հաստրակաց սահմաններ ունին :

Վերջապէս պատասխանելով լրագրողի մը, որ կը հարցնէր թէ ընդդիմութիւնը Կիպրոսի որեւէ կայանի հաստատման, այնպէս ինչպէս կը հասկնայ Մակարիոս, պիտի մնայ նաեւ յոյն – կիպրական մի–ութեան մը պարագային, Փափանտրէու ըսած է .— Մակարիոս ներկայիս անկախ պետութեան մը նախագահն է որ իր ան–կախ քաղաքականութիւնը կը վարէ : Յունաստան պաշտպանողական գինակ–ցութեան մը մաս կը կազմէ : Այսօր Մա–կարիոսը որոշում կուտայ, վաղը՝ յոյն կառավարութիւնն է որ որոշում պիտի տայ եթէ էնոսիս ըլլայ ինչպէս Յունաս–տան կը յուսայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ համամիտ է որ զինուո–րական եւ ընդհանուր օժանդակութիւն մը ըլլայ յոյն Կիպրացիներուն :

ՄԱԼԹԱ Անգլիական հասարակապե–տութեան 19րդ անդամը, անկախ դար–ձաւ Սեպտեմբեր 20ին, անգլիական գը–րաւում մը վայելելէ ետք 150 տարի : Սիկիլիոյ ութսուն քիլոմեթր հարաւը գտնուող այս կղզին երեք մասէ բաղկա–ցած է եւ ունի 330 հազար բնակիչ : Անգլիա հոն պիտի պահէ իր օդածովա–յին կայանը տասը տարի եւ փոխարէն 50 միլիոն ոսկի պիտի տայ : Անկախութեան արարողութեանց կը նախագահէ իշխան Ֆիլիփ : Անկախութիւնը ճանչցող առա–ջին պետութիւնը եղած է Չինաստան, որմէ անմիջապէս ետք՝ Խորհ. Միութիւն եւ Միացեալ Նահանգները :

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ եւ Իրաք ընդունուած են երկաթուղիի փոխադրութեանց միջազ–գային կոմիտէին անդամ : Կոմիտէն ժո–ղով գումարած էր Պոլիս :

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Երիտասարդութեան մի–ջազգային Ֆորումին առջեւ, արդարա–ցուց խորհրդային համայնավար կուսակ–ցութեան քաղաքականութիւնը .— Շահիլ համայնավարութեան ճակատամարտը տնտեսութեան գետնին վրայ : Իր ճառին մէջ, խորհրդային վարչապետը կրկին անդրադարձաւ իր նախորդ յայտարարու–թեանց, զոր ըրած էր ճափոնցի երես–փոխաններու առջեւ եւ չեշտեց .— Ըսի, տեսէ՛ք ինչ որ մարդկութիւնը ստեղծած է մարդուն համար, սարսափելի բան է : Բայց քաղքենի մամուլին թղթակիցները ինծի ըսել տուին թէ սարսափելի զէնք մըն է որ կրնայ մարդկութիւնը բնաջըն–ջել : Այդպէս բան չըսի : Հիւլէական զէնքերը հարկ եղածին չափ սարսափելի չե՞ն : Այո, սարսափելի են» :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ եկամուտի տուրք հաստատուած է հանրային կիներուն հա–մար : Միայն Ֆրանքֆուրթ մէկ միլիոն մարք յաւելեալ տուրք պիտի գանձէ այդ ձեւով (մէկ միլիոն երկու հարիւր յիսուն հազար ֆրանք) :

ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ

ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսու–թեան դիւանէն ստացանք 17 Սեպտեմբեր թուակիր հետեւեալ հաղորդագրութիւնը.

— Յունաստանի Կոնստանդին թագաւո–րին ամուսնութեան առթիւ, Ս. Աթոռիս Վեհափառ Հայրապետը հետեւեալ շնոր–հաւորական հեռագիրը յղեց Նորին Վե–հափառութեան .—

Առ Նորին Վեհափառութիւն
Կոնստանդին Թագաւոր Յունաստանի
Աթէնք

Ձեր ամուսնութեան երջանկաբեր առ–թիւ կը խնդրենք որ ընդունիք յանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ հայ ժողովուրդին մեր ջերմագին շը–նորհաւորութիւնները ու լաւագոյն մաղ–թանքները Ձեր Օգոստափառ Վեհափա–ռութեան եւ Ձեր Շնորհալի կողակցին՝ Անն – Մարի Թագուհւոյն երջանկութեան համար :

Կ'աղօթենք առ Բարձրեալն Աստուած որ օրհնէ Ձեր ամուսնական միութիւնը եւ պահպանէ միշտ իր սուրբ հովանիին ներքեւ եւ Հելլէն մեծ ժողովուրդը, ո–րուն կը մաղթենք փառաւոր եւ բարգա–ւաճ կեանք Ձերդ Վեհափառութեան շը–քեղշուք իշխանութեան օրով :

ԽՈՐԷՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԸ ԵՐԿՈՒ ԴԷՏԵՐՈՎ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՎԱՏԻԿԱՆ Բ. ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

—o—

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսու–թեան դիւանէն ստացանք 15 Սեպտեմբեր թուակիր հետեւեալ հաղորդագրութի–նը.—

Վատիկանի Տիեզերական Բ. Ժողովի Գ. Նստաշրջանը բացուեցաւ, 14 Սեպ–տեմբեր, 1964, Երկուշաբթի օր : Վատի–կանի մէջ :

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսու–թիւնը այս Գ. Նստաշրջանին եւս պաշտօ–նապէս հրաւիրուած էր իր դիտողները ղրկելու :

Ս. Աթոռիս Վեհափառ Հայրապետին կարգադրութեամբ, այս Գ. Նստաշրջա–նին առաջին մասին (14 Սեպտեմբեր – 15 Հոկտեմբեր) որպէս դիտող պիտի մաս–նակցի Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Ա–ռաջնորդ Գերշ. Տ. Արտաւազդ Ս. Եպիս–կոպոս, իսկ երկրորդ մասին (15 Հոկ–տեմբեր – 20 Նոյեմբեր) որպէս դիտող պիտի մասնակցի Դպրեվանքի Տեսուչ Գերշ. Տ. Գարեգին Ս. Եպիսկոպոս :

ՀԱՅԸ
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿՇԻՌՔԻՆ ՎՐԱՅ

« Յառաջ » հաւատարմօրէն կը կատարէ հայ մամուլի իր պարտականութիւնը: Արձագանգ կուտայ մտքերու հրապարակային փոխանակութեանց, մանաւանդ ազգային մտահոգութեանց առթիւ, մեր պատմութեան մեծագոյն հարցերուն մասին: Օրուան մեծագոյն հարցը որքան իրաւունքի դատ մըն է, նոյնքան խղճի խնդիր մըն է: Յիսուն տարին կը լրանայ քանի մը ամիսէն եւ ահա ազգովին արթնցած, — իրա՞ւ է, — դուրս ելլելով աննախընթաց դժբախտութեան մը շփոթութենէն, կ'ուզենք տէր դառնալ նահատակներուն կտակին, դարմանել կատարուած անիրաւութիւնը: Եւ ի՞նչ կ'ընենք, սակայն: Յօդուած կը գրենք, — ի՜նչ տքնութիւն, ի՜նչ քրտինք, — յօդուած կը գրենք հասկցնելու համար, — որո՞ւ, — թէ Ապրիլեան Նահատակներուն յիսնամեակ պիտի տօնենք: Տօնենք, եղբա՛յր, տօնենք, բայց շարժի՛նք: Ի՞նչ ծրագիր կազմուած է, ի՞նչ գործնական առաջարկներ ունի աջը կամ ձախը, մարմին մը ստեղծուա՞ծ է վերջապէս՝ ընթացք տալու համար շարժումին: Եթէ այս ձայները սգակից երեւնալու փորձեր են, մենք պէտք չունինք եղերամայրերու, ոչ ալ նահատակները: Աւելի քան տարի մըն է, որ կը խօսուի այս սեւ յիսնամեակին մասին, բայց գործնական ոչ մէկ առաջարկ, իրապաշտ ոչ մէկ խորհուրդ կամ միտք: Յօդուածներ միայն՝ ջուրի ձայնով: Մենք կը սպասէինք, որ կազմուէր Մարմին մը, գործելու համար ոչ թէ միայն մամուլին էջերուն կամ հանդէսներու բեմերուն վրայ, այլ եւ քիչիկ մը... ստորերկրեայ, գաղտնի: Այսինքն, քիչ մըն ալ ծածկելու համար մեր ընելիքը, թշնամիին աչքերէն եւ ականջներէն հեռու: Ու մենք կը վախնանք որ յիսնամեակը աղմուկ մը միայն դառնայ, հասարակ աղմուկ մը, պարապ տակառ գլորողներու աղմուկ մը, զուարճանալու համար, զուարճացնելու համար նաեւ թշնամին:

Հայութիւնը, այս յիսնամեակին, ինքզինք պիտի դնէ պատմութեան կշիռքին վրայ:

Տեսնենք թէ ծա՞նր պիտի կշռէ թէ շատ թեթեւ:

Շատ բան ըսինք: Բաւական է ինչ որ ըսինք:

« Յառաջ » պիտի շարունակէ հայ մամուլի իր պարտականութիւնը, արձագանգ տալով հրապարակային խորհրդակցութեան, ի չգոյէ փակ սենեակներու մէջ կատարուած խորհրդակցութեանց: « Յառաջ » հայ մամուլին այն ներկայացուցիչն է, որու կուսակցական գիծը ծանօթ է արեւելքէն արեւմուտք, — այդ գիծը որեւէ խախտում կրած չէ երբեք, կը մնայ միշտ մաքուր: Այդ գիծը յարգանք կը ներշնչէ բոլորին: Եւ իր կարգին՝ « Յառաջ » յարգելով մաքուր կամեցողութիւնները, Յիսնամեակի նախապատրաստութեանց — աւա՜ղ — այս շատ կարճ շրջանին՝ արձագանգ պիտի տայ կուսակցական տարբեր գիծերէ արձակուած ձայներուն, ուզելով համադրել արտայայտուած միտքերը եւ առաջարկները, այսպէս հասնելու համար գործնական եւ իրական եզրակացութեան մը:

Առաջին առթիւ՝ այսօր կուտանք Պայքարի մէկ աշխատակցին յօդուածը, իբրեւ առաջարկ սեւ Յիսնամեակի աշխատանքներու:

ՅԱՌԱՋ

« ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ... »
(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ԱՌՆՉՈՒԹԵԱՄԲ)

Ա.

Կը գտնուինք 1965ի սեմին:

Յիսուն տարի անցաւ այն սեւագոյն Թուականէն ասդին, ուր գործուեցաւ պատմութեան մեծագոյն ցեղասպանութիւնը հանդէպ հայ ժողովուրդին, քաղաքակիրթ մարդկութեան աչքերուն եւ խիղճին առջեւ:

Ողջ արեւմտահայութիւնը տեղահան եղաւ իր պապենական օճախներէն, բնաջնջուեցաւ երկու միլիոնի մօտ Հայութիւն, անճիտուեցաւ արեւմտահայ մտաւորականութիւնը, խոշտանգուեցան բիւրաւոր հայ կոյսեր եւ մայրեր, բռնագրաւուեցան Հայոց շարժական եւ անշարժ բոլոր ստացուածքները, կողոպտուեցան անոնց միլիառներու հասնող հարստութիւնները...:

Եւ ցարդ, հակառակ ազգային եւ միջազգային ատեաններու գոյութեան,

Ա) Ոչ մէկ պատիժ կրեց ցեղասպանը, որ կը կոչուի Թուրք կառավարութիւն:

Բ) Ոչ մէկ հատուցում եղաւ զոհին, որ կը կոչուի հայ ժողովուրդ:

Ընդհակառակն, անցնող յիսնամեայ շրջանին քաղաքական պայմանները այնպէս դասաւորուեցան, որ ցեղասպանը ոչ միայն չդատապարտուեցաւ ու չպատժուեցաւ, այլ նոյնիսկ քաջալերուեցաւ, ի վարձ իր « ծառայութեանց »:

Այժմ հայ ժողովուրդին կը մնայ ի գին ամէն զոհողութեան, արժեցնել իր իրաւունքները:

Եւ մեր ցեղին նահատակութեան յիսնամեակը լաւագոյն առիթն է առ այդ:

Ազգովին արթնցած կ'երեւին վերապրող Հայութեան գիտակցութիւնը եւ ազգային արժանապատուութիւնը:

Որոշուած է Հայկական Դատը անգամ մը եւս, եւ աւելի վճռական թափով ներկայացնել Միացեալ Ազգերու ժողովին:

Հայ մամուլը առհասարակ խանդավառուած է ազգային այս զարթօնքով, եւ անընդհատ կոչեր եւ պահանջներ կը բանաձեւէ ի շահ մեր նուիրական դատին:

Այս միահամուռ ցանկութիւնը դրսեւորելու, եւ համազգայնօրէն ներկայացնելու համար առ որ անկ է, անտարակոյս պիտի կազմուի Համազգային Մարմին մը՝ բաղկացած բոլոր հայ համայնքներու եւ քաղաքական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներէն:

Սակայն կան գործեր, նախապատրաստական աշխատանքներ, որոնք կամ տեղքայլ կ'ընեն, կամ խոր նիրհի մէջ են տակաւին:

Առաջինը՝ միջազգային փրոփականտի գործն է:

Պէտք է բոլոր գլխաւոր լեզուներով հրապարակ ելլեն գրքոյկներ կամ պրոշիւրներ, որոնք միջազգային հանրային կարծիքին ներկայացնեն.

ա) Հայ ժողովուրդը եւ իր անցեալը: Պատմական Հայաստանը՝ իբր մշակոյթի եւ գրականութեան երկիր:

բ) Օսմանեան տիրապետութիւնը եւ անոր հայաջինջ կամ ցեղասպան քաղաքականութիւնը, սկսեալ սուլթան Համիտէն մինչեւ Իթթիհատ Թերաքքը եւ Մուսթաֆա Քեմալ:

գ) Միջազգային համաժողովներ, դաշնագիրներ եւ յանձնառութիւններ Հայերու հանդէպ:

դ) 1915ի սպանդը պատկերներով, եւ Թուրք կառավարութեան եւ յատկապէս Թալէաթի ծածկագիր հրամանները՝ հայ ցեղը ի սպառ բնաջնջելու:

ե) Ամփոփում միջազգային հեղինակութիւններու (Մորկընթաու, Լեփսիուս, Պրայս, Մենտըլսթամ, Նանսէն, Քունցլէր եւայլն), վկայութեանց:

զ) Հայանպաստ յօդուածներ միջազգային մամուլին մէջ:

Այս ամէնը կը կարօտի ժամանակի եւ ...դրամի:

Ներկայ ընթացքով կարծես թէ ուշ պիտի մնանք...:

Մոնթեվիտէօյի փոքրիկ հայ գաղութին ելոյթները՝ այս տարուան Նահատակաց տօնին առթիւ, ինչպէս եւ Փարիզի մէջ Հայագիտական Կեդրոնի անդամ Ժաք Նազարեանի ելոյթը՝ Մայիս 24ին, ԻՒՆԵՍՔՕի պալատին մէջ երկու հազար բարձրաստիճան օտարներու ներկայութեան, օրինակ եւ խթան են ողջ գաղթահայութեան, որ արագ, միահամուռ եւ ազդու շարժի...:

Պիտի յաջողի՞նք միջազգային մեծագոյն կազմակերպութեան՝ ՄԱԿի օրակարգին վրայ արձանագրել տալ Հայկական դատը, ու մանաւանդ պիտի յաջողի՞նք այդ դատով գրաւել պետութիւնները:

Հարցեր են՝ որոնց այժմէն պատասխանել կարելի չէ:

Սակայն յաւէտ դատապարտելի կը մնան այն Հայերը, — անհատ թէ կազմակերպութիւն, — որոնք հիմակուց սկսած են վերապահ կամ անյուսալի ընթացք մը ցոյց տալ Հայկական դատին առընչութեամբ:

Եթէ Թուրքիոյ անձեռնմխելիութիւնը երաշխաւորուած է Թրումընեան վարդապետութեամբ կամ այլ զինուորական դաշինքներով, չի նշանակեր թէ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը կը պատկանի միայն անոնց, եւ հայ ժողովուրդը պիտի չունենայ իր պաշտպանները:

Հայերը ազգերու արիսպագոսին առջեւ պիտի ներկայացնեն իրենց արդարագոյն դատը:

Եւ ատոր համար ամչնալու կամ վախնալու ոչ մէկ պատճառ ունինք:

Եթէ դայն մերժեն դուռէն, պէտք է ներմուծենք պատուհանէն, մեծաշրինջ, աղմկայոյզ, սրտաթունդ եղանակով:

Թող ամչնան անոնք՝ որ մեզ խաբեցին ու դաւաճանեցին:

Թող ամչնան անոնք, որոնց կեղծաւոր եւ անկարեկիր նայուածքներուն առջեւ չարաչար խողխողուեցաւ ժողովուրդ մը ամբողջ:

Եթէ նոյնիսկ ձախողինք, եթէ նոյնիսկ չշահինք մեր արդար դատը, գոնէ չափով մը սարսած կ'ըլլանք ընդարմացած խիղճերը:

Կարեւորը մեր ազգային միասնականութիւնն է այս սրբազան գործին հանդէպ, որուն սիրոյն պէտք է լռէ ամէն կիրք:

Հայ ժողովուրդի մեծագոյն դահիճներէն եւ աշխարհի մեծագոյն ցեղասպաններէն Թալէաթ փաշա, չնականօրէն հետեւեալը կը յայտարարէր Օսմ. խորհրդարանի հայ երեսփոխան Վարդգէսին, վերջինիս տարագրութենէն քիչ ժամանակ առաջ.

— Ամէն անգամ մեր ծանր եւ տագնապալի դրութենէն օգտուելով, մեր կոկորդը սեղմեցիք, Եւրոպացիներուն եւ Ռուսերուն դիմելով բարենորոգումներու հարց հանեցիք: Հիմա կացութիւնը ի նպաստ մեզի է: Ձեզ Հայերդ այնպէս մը պիտի ջարդեմ ու ցիրուցան ընեմ՝ որ յիսուն տարի խելքերնիդ գլուխնիդ չըգայ, եւ չկարենաք խորհիլ բարենորոգումներու մասին:

Քանի որ Հայերը համարձակած էին ինչքի, պատիւի եւ կեանքի ապահովութիւն պահանջել, քանի որ այդ ուղղութեամբ համարձակած էին օգնութիւն հայցել Եւրոպացիներէն, ուրեմն մեծ պատեհութիւն մը առիթն էր հայկական հարցը արմատապէս լուծելու, բնաջնջելով ամբողջ Հայութիւնը, վստահ ըլլալով որ իրենց հողերով եւ հաշիւներով կլանուած քրիստոնեայ Եւրոպան շատ ալ պիտի չընդվզէր եւ հաշիւ պիտի չպահանջէր...:

Թուրք նորագոյն պատմագէտներ կամ փափկասիրտ դիւանագէտներ, ուրիշներու կարգին իրենք ալ կը դատապարտեն

ԺՈՐԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Արդարեւ, Տիկին Ժորէս շատ կը սիրէր ծովափը եւ Ժորէս երբեմն կ'ընկերանար անոր: « Հոն, ծովեզերքը գտնուող մարդոց աչքին կը ներկայանէր յարդէ գլխարկով մարդու մը երեւոյթը, միշտ իր քաղաքի հագուստներով, տաբատին ծայրերը վեր առած, շարունակ կարդալով յունարէն գիրքեր, մերկ ոտքերը ջուրին մէջ: Կը սիրէր լողնալ, եւ սակայն պաղ ջուրը արգիլուած էր իրեն, կոկորդին չփնասելու համար...»:

— Սակայն, պա...

Մատըլէն պիտի ըսէր «պատերազմը», բայց Ժորէս կտրելով անոր խօսքը, ըսաւ.

— Կացութի՞ւնը... ծանր է, անկասկած, սակայն ոչ յուսահատական...:

×

Առաս փողոցի մեծ պանդոկներէն մէկուն մէջ, խոշոր ժամացոյցը հնչեց առաւօտեան ժամը ութը:

Երիտասարդ մը, իր սենեակին մէջ, քունէն արթնցաւ: Ձեռքերը սահեցուց բարձերուն ներքեւ եւ շօշափեց երկու ատրճանակներու կոթերը:

Պանդոկին գրասենեակին մէջ, յաճախորդներու սենեակներուն համապատասխանող փոքրիկ արկղիկներէն մէկուն մէջ՝ որ կը համապատասխանէր երիտասարդին սենեակին թիւին, սպասեակը հեռագիր մը դրաւ:

Հեռագիրը կուգար Ռենս քաղաքէն եւ կը պարունակէր հետեւեալ խօսքերը. « Անմիջապէս վերադարձիր: Հանդարտօրէն կը խօսինք Կիրակի օրը: Հայրդ »: Հեռագիրը հասցէագրուած էր Պ. Ռաուլ Վիլէնի անուան:

×

Գիրքերով խճողուած պայուսակ մը թեւին տակ, Ժան Ժորէս յուշիկ քայլերով կը յառաջանայ Թուռ փողոցի մայթերէն:

Ֆրանսական ընկերվարական կուսակցութեան պետը կառք չունի. իր աշխատանքին երթալու համար մէթրօ կը մտնէ: Օդը հեղձուցիչ է եւ ճնշող: Իր մաշած սեւ բաճկոնին տակ Ժորէս արդէն սկսած է քրտնիլ:

Քիչ յետոյ, ծոծրակին քրտինքը սրբած պահուն, մէկ կողմ կը տանի իր փողկապը, հինցած փողկապ մը, զոր գնած է քառասուներհինգ սանթիմի Պոն-Մարշէ վաճառատունէն: Անտարակոյս, Ժորէս խորհրդարանի ամէնէն գէշ հագուած երեսփոխանն է: Ձմեռը՝ կը հագնի կանաչի զարնող վերարկու մը որ միշտ կոճկուած է անյարմար կերպով, եւ գլուխն՝ սեխաձեւ գլխարկ մը: Օր մը, Ավինեոնի կամուրջին վրայ հովը Ժորէսի գլխէն կը թռցնէ գլխարկը: Տիրուհիք կը վազէ գլխարկին ետեւէն եւ հերոսական արշաւէ մը ետք կը տիրանայ անոր, սակայն ջարդուփշուր եղած վիճակի մէջ: Գէշ աղէկ, իր բաճկոնին թեւերով մաքրելէ ետք կոտրտուած գլխարկին եզերքները, կը մտնէ առաջին գլխարկավաճառին խանութը եւ փոխանակ նոր գլխարկ մը գնելու, Ֆրանսական ընկերվարութեան առաջնորդը անօրինակ միամտութեամբ մը ու պարզութեամբ մը կ'ըսէ գլխարկավաճառին.

— Բարեկամս, կնա՞ք արդեօք նորոգել գլխարկս...

Այսպէս էր ահա այն մարդը զոր թերթերը կը կոչէին « Ընկերութեան Պապը »: Իրականին մէջ, Ժորէս այն մարդն էր որ թանգարաններու մէջ կրնար շատ ճարտարօրէն վիճաբանիլ գեղեցկագիտական հարցերու մասին, եւ սակայն անկարող էր որեւէ գեղեցկութիւն ճանչնալ կեանքին մէջ: Ժորէս կարողութիւնը ունէր հասկնալու եւ վարելու ամբողջ ժողովուրդի մը տնտեսական մեքենան, բայց ոչ մէկ գաղափար ունէր դրամի մասին:

1911ին, Հարաւային Ամերիկայի մէջ կատարած իր դասախօսութեանց համար կը վճարեն իրեն 120.000 ֆրանք: Ժորէս, վերադարձին, այդ գումարը ամբողջութեամբ կը յանձնէ «Իւմանիթէ»ի հաշուապահութեան, վասնզի այդ շրջանին թերթին նիւթական գործերը շատ գէշ կ'ընթանային:

Այսօր, յաճախ կը լսենք յուզիչ դամբանականներ գաղափարական թերթերու մասին, որոնց վախճանը մօտալուտ կը նկատեն: Այս բոլորը նորութիւն չեն: 1914ի Ապրիլի երեսփոխանական ընտրութեանց ընթացքին, ընկերվարականները շահեցան 103 աթոռներ: Այս կուսակցութիւնը որ կը հաշուէր 72.000 անդամ, իր շուրջ կը հաւաքէր մօտաւորապէս մէկուկէս միլիոն ձայն: Սակայն, « Իւմանիթէ»ն, այդ կուսակցութեան օրկանը հազիւ թէ քսան հազար ընթերցող ունէր: Շատով այդ թիւը իջաւ 12 հազարի: Ժորէս կը տանջուէր, աջ ու ահեակ մէկէն փոխառութիւններ կը կնքէր: Մէկէն վճարել կ'առնէր, յաջորդ օրը միւսին վճարելու համար, եւ այսպէս շարունակաբար: « Իւմանիթէ»ն իր գոյութեան [illegible] էր:

Երբ Փարիզ գտնուէր, ժամեր ամբողջ կ'անցընէր խմբագրատան մէջ, գրելով, կարդալով եւ առանց դադրելու ունկնդրելէ, հարցաքննելէ եւ պատասխանելէ:

(3 Շար.)

ՆԱՐԿ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱԼԷՊԷՆ

Ա.

Ըլլալով Արեւելքի կարեւոր քաղաք–ներէն մին, Հալէպ դարեր շարունակ մը–նացած է իր աւանդութիւններուն հաւա–տարիմ եւ կարծես մազաչափ իսկ չէ հե–ռացած այն սովորութիւններէն, որոնք իրենք յատկանշած են :

Քրօսաշրջական քաղաք մը չէ որ օտա–րը հրապուրէ : Հոնկէ անցնող Եւրոպա–ցիները կամ Ամերիկացիները մատի վրայ կը համրուին :

Հոս կարելի է տեսնել տիպար արաբ՝ իր բոլոր մասնայատկութիններով, մին–չեւ գետին հասնող տեղական տարազով ու կարմիր ֆեսով : Մերթ բաց եւ մերթ ծածկուած գլուխներով մարդիկ կը խճո–ղեն մայթերն ու ինքնաշարժի կայանները : Հոս է նաեւ գիւղէն ժամանած արա–

...թիւնատի խժդժութիւնները նախ՝ պա–տասխանատուութենէ զերծ կացուցանե–լու համար Թուրք ժողովուրդը, եւ երկ–րորդ՝ զատապարտելու համար Հայ յե–ղափոխութիւնը, որ իբր թէ պատճառ դարձած էր հայկական ջարդերուն :

Բայց աւելի վրան բաց անճարարու–թիւն մըն է :

Փաստօրէն Հայերուն ամբողջական ոչնչումը ծրագրուած էր նախքան ...համաշխարհային պատերազմը, եւ զայն գոր–ծադրեցին Թուրք կառավարութիւն, ...պաշտօնէութիւն, ոստիկանութիւն եւ ...ժողովուրդ՝ միասնաբար :

Վարչապետ Սայիտ Հալիմ փաշայի ...նքը ամբողջութեամբ վաւերացուց ...թիւնատի պարագլուխներուն հայաջինջ ...ծրագիրը :

Եթէ միայն մի քանի իթթիհատական ...պաշտօնեաներու գործը եղած ըլլային ...հայկական ջարդերը, եթէ վալիները, ...միւթեսարըֆները, քայմաքամները, ...մուֆթիները, մուխթարները, մոլլանե–...րը, խլեմաները եւ ողջ խուժանը հլու ...հնազանդութեամբ եւ անխառն հըր–...ճուանքով իրենց մասնակցութիւնը չբե–...րէին այդ մեծադղորդ ցեղասպանութեան ...գործին, ծրագիրը վաղուց իր սաղմին ...մէջ վիժած կ'ըլլար :

Թուրք կառավարութիւնը յեղափոխու–թիւն մը չէր որ կը զսպէր, ոչ ալ ըմ–...բոստութիւն մը կը պատժէր :

...Ան իր առջեւ ունէր ապաշինուած եւ ...օրէնքի տակ կանչուած այրեր, անպաշտ–...պան ծերեր, կիներ, մանուկներ : Ապա ...երբ ոչ մէկուկէս միլիոն մարդ, ան ալ, ...ոչխարի պէս կ'ենթարկուէի՞ն ու ...խողխողուէի՞ն ... :

Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԲԸ, խստադէմ, միամիտ նայուածքով :

Հալէպի լայն պողոտաներէն ու ճամ–բաներէն կրնաս անցնիլ հանդարտօրէն : Ինքնաշարժներու թիւը տակաւին չէ հա–սած Պէյրութի համեմատութեան : Նոյն–իսկ էշն ու իշապանը կրնան համարձակ շրջագայիլ ամէն տեղ, առանց նեղու–թիւն պատճառելու : Բանուկ ճամբանե–րու եւ քառուղիներու վրայ դրուած կա–նաչ–կարմիր լոյսերը աւելի զարդի բը–նոյթ ունին քան՝ «պաշտօնի» : Երբեմն կը պատահի որ լոյսը քանի մը անգամ բաց–ուի–գոցուի ու ոչ մէկ ինքնաշարժ անցնի այդ ժամանակամիջոցին :

Հանդարտութիւնը ակներեւ է քաղաքին մէջ : Ասոր պատճառը անկասկած որ լայն բացուած ճամբաներն են, որոնք առիթ կուտան բնակչութեան քալել առանց ուսը զարնելու ուրիշներուն թիկունքին : Բա–ւական մաքուր քաղաք է, բայց երբ ժա–մանեն զանազան գիւղերէն հասնող թափ–թըփած տիպարներ, այնատեն քաղաքը կը ստանայ աղտոտ տեսք : Մուրացկան–ները կարծես անգոյ են այս քաղաքին մէջ, ինչ որ բարենիշ մը կարելի է նկա–տել :

Հալէպ ունի երկու ծանօթ հանրային պարտէզներ : Մին կը կոչուի Սեպիլ, իսկ միւսը՝ Մեշբել : Առաջինը ունի քիչ մը պաշտօնական նկարագիր, իսկ երկրորդը՝ ժողովրդական :

Երբ դրսեցի մը Հալէպ այցելէ՝ ան–պայման անոր կը հարցնեն ·

— Մեր Սեպիլը տեսա՞ր :

Սեպիլով պարծենալու անոնց խանդա–վառութիւնը արդար է : Սա շատ գեղե–ցիկ, խնամեալ եւ բաւական ընդարձակ հանրային պարտէզ մըն է, աւազանով, ցայտաղբիւրով ու քանի մը տեսակ անա–սուններու վանդակով, որ կը ձգտի տալ կենդանաբանական պարտէզի մը պատ–րանքը :

Սեպիլ բաժնուած է երկու մասի : Կայ ժողովրդային ընդհանրական պարտէզը (մուտքը ձրի) եւ անհատական նախա–ձեռնութեամբ իրագործուած մեծ զբօ–սարանը, որ գիշերները կը փոխուի հա–ճոյքի եւ վայելքի վայրի : Դասակարգ մը կայ որ կը հմայուի Սեպիլով եւ կը փութայ հոն հաճելի պահեր ապրելու : Բայց անոնք ընդհանրապէս յղփացած քաղքենի դասակարգի պատկանող մար–դիկ են, որոնք կը նստին սեղաններու շուրջ հանդարտօրէն : Հոս կայ նուագա–խումբ մը, որ կը մատուցանէ եւրոպա–կան նուագ, արդիական ճազի եղանակ–ներով : Հակառակ մթնոլորտին վիպա–կան ըլլալուն, գեղեցիկ տեքորներուն եւ ցայտաղբիւրներու արտացոլումին, եւ հակառակ նուագախումբին ու անոր եր–գիչին ճիգերուն, հազիւ մէկ կամ երկու զոյգ պարող : Անկասկած դրսեցիներ ... Դիտելով այդ տեսարանը կը խորհրդա–ծես : Ինչո՞ւ այս մարդիկը չեն ստեղծեր մթնոլորտին պատշաճող պահ մը : Հոն տիրող տրամադրութիւնը պղատոնական է : Սիրելի բան մը կը խտացնէ իր մէջ,

որ կը բացատրուի խրախճանքիւր այցե–լուին ինքնուրոյն հայեցակէտով :

Գալով Մեշթելին, այս ալ շատ ըն–դարձակ հանրային պարտէզ մըն է, ուր կը գտնուին պուրակներ, ղալարաղեղ ծառեր, ծաղիկներ, որոնց շուքին կը զովանան գիւղական տարազ հագած մար–դիկ, որոնք անպայման հասած են հե–ռաւոր կամ մօտաւոր գիւղերէն : Ոմանք կը պառկին խոտերուն վրայ, ապրելով ամբողջական վայելքը վայրին, ուրիշներ կը նստին նստարաններու վրայ, յոգնա–բեկ ու տրտում : Պարտէզին ընդարձա–կածաւալ դիրքին համեմատած շատ քիչ այցելուներ կան, որոնց մէջ արեւմտեան տարազով կամ այր մարդ գրեթէ չես տեսներ : Բոլորն ալ ակալներով եւ ապա–յաներով, տրեխ–մուճակներով համեստ մարդիկ : Ըստ երեւոյթին որոշ դասա–կարգ մըն է հոս հանդստացողը : Պէյրու–թի մէջ մենք կարօտը ունինք նման պար–տէզներու, իսկ հոն մարդիկ չեն գնա–հատեր անոնց արժէքը ...

Անցնելով Հալէպի լայն պողոտաներէն այն տպաւորութիւնը ունեցանք, թէ քա–ղաքը ձեւուած է զերձակի մը կողմէ, որուն յանձնած են առատ կերպաս : Անոր մկրատէն դուրս ելած են լայն ճամբա–ներ, քառուղիներ, հանրային պարտէզ–ներ, իսկ աւելցած կտորն ալ մէկ կողմ նետած՝ որպէս դատարկ հողամաս :

Հալէպ ունի իր հսկայ բերդը, որ շըր–ջանակաձեւ է իր արտաքին տեսքով : Շատ հին դարերու քաղաքակրթութիւնը յիշեցնող բերդ մըն է այս, որ օտարա–կանը դէպի իրեն կը կանչէ ծանօթանալու համար հինաւուրց հրաշալիքներուն եւ հիանալու զանոնք կերտող ձեռքերու ղաղտնիքին : Անպայման որ հետաքրք–րական ներքնամաս մը ունի բոլորակա–ձեւ բերդը : Սակայն, ներս մտնելու առի–թը չունեցանք, որպէսզի մեր կարգին գնահատանքի մեր խօսքը ըսէինք : Գո–հացանք բերդը դիտելով դուրսէն ու հե–ռացանք, որովհետեւ «ներս մտնելու օ–րը չէր ... » :

Հալէպի մէջ ուշադրութիւն գրաւող առաջին երեւոյթը կանոնաւոր շրջագա–յութիւնն է : Օթօպիւսներ, թաքսի–սեր–վիսներ ամէն վայրկեան կը շրջագային քաղաքին զանազան շրջաններուն մէջ, մեծ դիւրութիւն ընծայելով հանրու–թեան : Այս խողութեան անշուշտ որ կը նպաստեն լայն ճամբաները : Քաղաքա–ցին երբեք չի յոգնիր ինքնաշարժ մը ճա–բելու համար : «Սերվիս»ները՝ լեցուն թէ պարապ միշտ գործի վրայ են : Ցա–ճախորդ սպասելու սովորութիւն չկայ : Պէտք է նշել նաեւ, որ այդ բոլորին փո–խարէն «ճամբորդը» կը վճարէ միայն 10 սուրիական դահեկան :

Խիստ քաղաքավար են Հալէպի շարժա–վարները, կը վարեն զանդաղ ու հան–դարտ, յարգելով յաճախորդը :

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

(1 Շար.)

ՆՈՐԵՐ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Համալսարանական յաջողութիւններու կարգին կ'արձանագրենք Օր. Եւա Մկըր–տիչեանի ներկայացուցած գիտական ա–ւարտաճառը : Օրիորդը որ կը հետեւէր Սորպոնի գիտական ճիւղին, անցեալ Յու–նիսին Փարիզի Գիտական Համալսարանին առջեւ ներկայացուցած է հետեւեալ թէզը.—

La Photolyse et la Radiolyse du Benzene en milieu rigide

եւ ստացած «Շատ պատուաբեր» յիշա–տակութիւնը : Օրիորդը այս աւարտա–ճառով արժանացած է պետական տոքթո–րայի տիտղոսին :

ԵՐԳԻԾԱՆՔԸ ԵՐԿԱԹԷ ՎԱՐԱԳՈՅՐԻ ԵՏԻՆ

Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ, երկու բարեկամներ կը զրուցեն :

— Կէսօրէ ետքերը դուրս չեմ ելլեր, կ'ըսէ առաջինը : Կնոջս հետ կը նստիմ եւ պատկերասփիւռ կը դիտեմ :

— Յայտագիրը լա՞ւ է, կը հարցնէ երկրորդը :

— Երէկ կէսօրէ ետք, կը բացատրէր շաղգանակով ու սալորով լեցուած հնդկա–հաւ եփելու կերպը : Զտեսա՞ր :

— Դժբախտաբար ոչ : Ամբողջ կէսօրէ ետքը կարգի սպասեցի՝ երկու քիլօ հողկիթ առնելու համար, կ'ըսէ երկ–րորդը :

×

Համայնավար կուսակցութեան ներկա–յացուցիչ մը, իր ինքնաշարժով լեհա–կան պզտիկ գիւղ մը կը հասնի եւ կը հրահանգէ որ բոլոր բնակիչները գիւղին հրապարակը հաւաքուին :

Ժամ մը վերջ, գիւղացիները գիւղին հրապարակն են : Կուսակցութեան ներ–կայացուցիչը աթոռի մը վրայ ելլելով կ'ըսէ ·

— Շատ մը հարցեր կան, որոնց մա–սին պիտի խօսիմ ձեզի : Ամէնէն կարե–ւորը այն է, որ Լեհաստանի կառավա–րութիւնը, ուտեստեղէնի հարցին մէջ բազմաթիւ դժուարութիւններ դիմագրա–ւեց : Բայց, շնորհիւ իր ձեռք առած մի–ջոցներուն, վստահ է, որ յառաջիկայ տարի 1965ին, ուտեստեղէններու մէջ նը–կատուած փոքր պակասը՝ գոյութիւն պիտի չունենայ այլեւս :

— Փոքր պակասը, լաւ : Հապա մեծ պակասը ի՞նչ պիտի ըլլայ, ընկեր, կը հարցնէ գիւղացիներէն մէկը :

×

Երկու անգլիացի բարեկամներ կը զը–րուցեն :

— Ի՞նչ է դիւանագէտը, կը հարցնէ առաջինը :

— Դիւանագէտը՝ պատուաւոր մարդ մըն է, որ արտասահման կը ղրկուի, իր երկրի բարիքին համար սուտ խօսելու, կը յարէ երկրորդը :

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Ասոր հակառակ շատ փոխուած էր ...պատանին · այդ ութը տարուան ընթաց–...քին մանչուկը մարդու կերպարանք առած ...էր · բայց հասակով միայն, դէմքը՝ այդ ...մորոս ոչ գեղեցիկ ու ոչ տգեղ դէմքն ...էր, որ տասնեւհինգ տարեկան պատանի–...ները սովոր են ունենալ : Իր ուսերուն ...վրայ թափող ալեձեւ մազերը նոյն ժա–...մանակուան այր մարդոց սովորոյթն էր : ...Ծառան երկու բահեր հանեց մախաղէն ...ու բրիչ մը · անոնցմէ մէկը քահանան ա–...ռաւ, իսկ միւսը՝ պատանին :

Մայր ճամբուն մէջտեղ սկսան փորել : ...Ծառան երկու պարկերը գետին դրաւ ...ու ձիերուն քով գնաց, հանեց անոնց սան–...ձերը ու անոնց փոխան տոնակապեր դը–...րաւ, որպէսզի կարենան արածիլ անտա–

ռին ցօղուէտ խոտերուն մէջ : Յետոյ ին–քըն ալ սկսաւ աշխատիլ · կաշիէ խոշոր մախաղէն ամէն բան պարպեց, հաց, գի–նիի կուժ, պէնքեր : Մախաղին մէջ կը լեցնէր քարուտ հողը զոր երկու փորող–ները մէկդի կը նետէին ու կ'երթար կը սփռէր ճամբուն եզերքին երկարող փո–սին մէջ · իսկ դարձին՝ մեծ քարեր կը բերէր փորուող փոսին քով :

Ժամ մը չանցած մինչեւ կէս մէջքը փո–սին մէջ կեցած էր յաղթանդամ մարդը :

— Կը բաւէ, — ըսաւ քահանան, — հիմա պարկերը հոս բեր, Յովհաննէս :

Ծառան երկու պարկերը քովը տարաւ :

— Հրացանը խոնաւ տեղ մի ձգեր, — զգուշացուց քահանան :

Ապա շարունակեց իր հրամանները տալ ·

— Բռնէ սա բրիչը, ու ակօս մը բաց փոսէն մինչեւ վայրի տանձենին : Ակօսը հոս ճամբուն վրայ մէկ բազուկ խորու–թիւն ունենայ, իսկ խոտին մէջ կէսն ալ կը բաւէ : Խոտը այնպէս մը հանէ որ կարելի ըլլայ նորէն տեղը դնել : Մեր գործը ամենեւին պէտք չէ յայտնի ըլ–լայ :

Մինչ ծառան ակօսը կը բանար՝ երկու–քը փոսին մէջ տեղաւորեցին պարկերը : Պարկերուն մէջ վառօդ կար, կաշիի մէջ կարուած վառօդ :

Աղէկ մը կոխկռտելէ վերջ՝ խոշոր քա–րեր դրին անոնց վրայ, գրեթէ չէնք մը

չինելու պէս : Քարերու միջեւ մնացած ծակերը աւելի փոքրիկ քարերով ու հո–ղով լեցուցին ու յետոյ աղէկ մը ծեծե–ցին :

Մինչ այն՝ ծառան ակօսը պատրաստեց մինչեւ տանձենին · ակօսին երկու կող–մերը քարերով պատ մը շինեց : Հրձիգ պատրոյգը անոր մէջէն պիտի անցնէր : Յետոյ խղոտ քուրջերով ու քարերով գոցեց վրան, ամբողջ երկայնքին ; որպէս զի եթէ երբեք անձրեւ ալ գալու ըլլար՝ պատրոյգը չխոնաւնար :

— Էհ, — ըսաւ ծառան զուարթու–թեամբ, — հիմա կը հասկընամ թէ ինչ կը պատրաստուի հոս :

— Ըսէ նայինք ի՞նչ, Յովհաննէս :

— Մէկը հոս երկինք պիտի թռչի :

— Ու ի՞նչ կը կարծես, ո՞վ կրնայ ըլ–լալ :

— Ո՞վ, ո՞վ կրնայ ըլլալ : Շատ դիւ–րին է կռահելը : Սուլթանը վաղը աւկից պիտի անցնի :

— Այսօր, — ըսաւ քահանան, եր–կինքին վրայ արշալոյսին առաջին նը–շոյլները դիտելով · ու թաշկինակով սըր–բեց քրտնած երեսը :

Երբ ծագող արեւը մայր ճամբան լու–սաւորեց՝ ակօսին ու փոսին հետքն ան–գամ չէր երեւեր :

Քահանան մէկդի նետեց բրիչը ·

— Հիմա Յովհաննէս, տղաս, ձի հե–ծիր ու գնա մինչեւ Մեչէքի գագաթը,

մինչեւ հոն՝ ուրկէ կարենաս ամբողջ ճամբուն երկայնքը տեսնել :

— Հասկցայ, վարդապետ :

— Մենք պատանիին հետ ծառէն քան երեսուն քայլ անդին պիտի պառկինք · դուն հսկէ՝ տեսնելու համար թէ ե՞րբ կուգան Թուրքերը : Երբ առաջին ձիա–ւորը տեսնես՝ սրարշաւ դարձիր ու մեզ արթնցուր :

Անտառին մէջ ազուոր խոտաւէտ տեղ մը փնտռեցին ու վերարկունին տարածե–լով պառկեցան, ու երկուքն ալ անմիջա–պէս քնացան :

Բ.

Կէսօրուան մօտերը ծառան սրարշաւ վերադարձաւ գագաթէն :

— Կուգան, — գոչեց հեռուէն — ա–հաւոր բանակ մըն է որ կը թափի · ծովա–ծաւալ բազմութիւն մը : Հազարաւոր ուղ–տեր ու կառքեր : Քանի մը ձիաւորներ մայր ճամբէն արդէն դէպի մեզի կուգան :

Քահանան պատանիին դարձաւ ·

— Էհ, այն ատեն կրնանք ճաշելու եր–թալ քու այդ երկրորդ հօրդ քով :

— Տէր Ջեճէյի՞ն :

— Այո, հոն :

Ուսանողն ու ծառան քահանային կը նայէին հարցական :

ԿԵԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար.)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ , ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25ԻՆ — ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Avenue George V. Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը — *Մանրամասնութիւնները յետագային*

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ եզանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի գաւառներու մեր բաժանորդներուն (բացի Լիոն, Մարսէյլ եւ Տէսին) հաշուեցոյցեր կը ղրկենք այս միջոցին : Կը խնդրենք որ անյապաղ կարգադրեն իրենց առկախ բոլոր հաշիւները որպէսզի վարչութիւնը չստիպուի թերթին առաքումը դադրեցնել :

Դիւրութեան համար, մեր բաժանորդները կրնան իրենց վճարումները ընել հետեւեալ հասցէներուն .—

ՎԱԼԱՆՍ .— Կ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ, 39 Պուլվ. տիւ ժենէրալ տը Կոլ :

ՎԻԷՆ .— Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ, 65 Րիւ վիքթոր Ֆօժիէ :

ՆԻՍ .— Շ. ԶՕՏԵԱՆ, 3 Րիւ տիւ Փը - թի Փարք :

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ .— Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ, 2 Պուլվ. տիւ ժենէրալ տը Կոլ :

ՍԷՆԹ - ԷԹԻԷՆ .— ԽՐԻՄԵԱՆ, 2 Րիւ ՌԱՊԸԼԷ :

ՊՈՐՏՕ .— Կ. ՏՕՆԷՐԵԱՆ, 74 Րիւ տիւ Լու :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ .— ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ, 39 Րիւ Ա. Քռուազա, Սէն - Մարթէն :

×

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խընդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին *պանտը* կցել) եւ երեք փրանք :

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները :

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԷՐ

Տ. Կապ. Խաչի Պանեօ - Բաշանի մասնաճիւղը իր ողբացեալ ընկերուհին, Թագուհի Գալճըեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրէ յիսուն փրանք, Տ. Կապ. Խաչի դաստիարակ - չուհիներու ֆոնտին :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե - րունդի «Արծիւ» ակումբի կողմէ եւ հո - վանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերուն - դի Կեդր. վարչութեան :

Այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Մշակոյ - թի Տան մէջ :

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւթ՝ Նոր Սերունդի կոչումն ու պարտականութիւնները :

Կը հրաւիրուին բոլոր Նոր Սերնդա - կանները եւ համակիրները :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Տ. Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի վարժարանը վերաբացուեցաւ Հինգշաբթի :

Արձանագրութիւն, դասարաններու բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ ուսուցիչ Վահրամ Կ. Միսթիկի *կողմէ :*

Փափաքելի է որ Պոմոնի եւ շրջակայից հայ ծնողքները փութան արձանագրել տալ իրենց զաւակներն ու չզրկել զանոնք՝ մայրենի լեզուի ուսումէն :

×

Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ տեղւոյս Կապ. Խաչի վարչութիւնը միանաբար կը ծանուցանեն թէ 1964 - 1965 տարեշրջանի միօրեայ հայերէն լեզուի *դասընթացքը կը սկսի 1964 Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8.30 - 11.30 : Կը դասաւանդէ* Գուրգէն վրդ. Թրթռեան : *Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցի, յառաջիկայ երկու Կիրակի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-12 :*

Իսկ հայերէն լեզուի գիշերային դասընթացքի հետեւողներուն համար, դարձեալ Հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8-9 :

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը չորսին, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ : Կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները :

×

Կապ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետքը ժամը 2ին : Կը խնդրուի ծնողքներէն այդ օրը դպրոց առաջնորդել իրենց երախաները :

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրերուն ու ժամերուն :

×

Ալֆորվիլի հայերէնի դասընթացքները պիտի վերսկսին այս Հինգշաբթի (24 Սեպտեմբեր) առաւօտեան ժամը 9ին : Կը խնդրուի ծնողքներէն որ արձանագրել տան իրենց զաւակները վերոյիշեալ օրը, Րիւ տը Լիէժի *դպրոցը :*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ժիրայր Աբրահամեան կը փնտռէ իր մօրաքոյրը՝ Նազիկ, Պուրսացի, ծանօթ «Ժամկոչին աղջիկը» անունով : Տարստ կը կարէ : Կը կարծուի որ Փարիզի շըրջանը կ'ապրի : Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Ժիրայր Աբրահամեանի,

1, Rue Phanie Leleu
TAVERNY (S. et O.)

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 փր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 փր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 փր.
	Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը	7 փր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*բանաստեղծ.*)	10 փր.
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 փր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորները ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր	100 փր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր	15 փր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք	7 փր.
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա. հատոր	10 փր.
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր	39 փր.
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը	10 փր.
Ա. Գ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն	10 փր.
Մ. Գ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը թիւրքական բռնապետութեան դէմ	15 փր.
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքեաթներ, 3 հատ., հատորը	15 փր.
ԱԼ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ	15 փր.
Ա. Բ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի պատմութեան, 2 հատոր	35 փր.
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան	20 փր.
Գ. Խ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան	5 փր.
Հ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն	7 փր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ ելզաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէօմ եւ փլասթիք — *ծածկոցներ. —*

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 23 SEPTEMBRE
1964
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

... ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10116 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — No 10.116

...ԱՆ ԽՕՍՔԸ

...ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

...անչական երեւոյթ մըն է հայրե-...ութիւնը, որ վարակած ըլլալ կը ...վերջերս օտարալեզու հայ գրող –...

...իկահայ Ուիլեըմ Սարոյեան փո-...ու թմբուկով դղրդալին ճամբորդու-...մը կատարեց դէպի իր ծնողաց ...ավայրը՝ Պիթլիս : Այս առթիւ ...մամուլին մէջ մտան հայ մամուլէն զատ ...թուրքերէն թերթերը, Թուրք նա-...ապետներ եւ զինուորականներ, ո-...կարելին ըրին պատուելու համար ..., ա լա թուրքա կեղծ քաղաքավա-...թեամբ, որուն գաղտնիքն ունին ...քերը :

...ոյն ու թմբուկը իր իրական արտա-...ութիւնն ունեցաւ Էրզրումի մէկ ...ցին մէջ, ուր տավուլ – զուռնայով ...ի ներկայացում մը տուին ի պատիւ ...իկահայ հիւրին, որուն բարեկամու-...մեծապէս պիտի օգնէր իրենց քա-...ական նպատակներուն :

...յ աշխարհահռչակ գրագէտի մը թըր-...պատ գրութիւնը անգլին դրամագը-...մըն է, զոր ջարդարարներու սե-...կրնայ չահագործել չնականօրէն՝ ...անոր պատկանած ազգին :

...արոյեանի ճամբորդական տպաւո-...թեանց արձագանգները չլսուեցան ...ւին : Վճիռ արձակելէ առաջ ան-...է սպասել :

...երկրորդ ճամբորդն է գուիցերահայ ...ան Գասպար (Արմէն Գասպարեան), ...մնիչը Յովհաննէս Թումանեանի ...ունցի Դաւիթ»ին եւ աշխատակիցը ...Տ. Դ. Նոր Սերունդի Հայաստան ...թին, որ ծանօթ անուն մըն է Զուի-...յ եւ Ֆրանսայի մէջ իբրեւ լրա-..., ու ներկայիս խմբագրապետն է ...ով - էնֆորմասիոն, Փարիզ :

...ման Գասպար քանիցս գրութիւններ ...արակած է ֆրանսական եւ զուի-...կան թերթերու մէջ՝ հայ գրակա-...թիւնն ու մշակոյթը ծանօթացնելու ...ար օտարներուն :

...երջերս փափաք ունեցած է այցելելու ...օր՝ հանգուցեալ ընկեր Դաւիթ Գաս-...եանի ծննդավայրը՝ Վան, ընկերակ-...թեամբ իր զուիցերուհի կնոջ :

...յց մինչ Թուրքերը ամէն աջակցու-...ն ընծայած էին Ուիլեըմ Սարոյեանի՝ ...ացնելու համար արեւելեան նա-...ներու մէջ իր տեղէ տեղ ճամբոր-...թիւնը, Արման Գասպար որոշ դըժ-...ութիւններ կրած է «արգիլեալ գօ-...ն ներս մտնելու համար :

...իր հայրենակիցը իր ճամբորդական ...ութիւնները հրատարակեց Լը ...ի Սեպտեմբեր 16ի եւ 17ի թիւերուն ...«Լեռնային Թուրքիա» ընդհանուր ...գրին տակ :

...ջին յօդուածին ենթախորագիրն է ...եան Տապանի երկրին մէջ», երկ-...ին՝ «Արգիլեալ վիլայէթներու ...:

...ման Գասպար իր ճամբորդութեան ...արկած է Տրապիզոնէն, ուսկից ան-...է Էրզրում, Կարս եւ Անի յետոյ ...պէքիր եւ Վան :

...արկայական են իր տուած տեղե-...թիւնները, զորս քաղած է տեղւոյն ..., լրագրողի սուր աչքերով : Իր ...ութիւնները համեմած է պատ-...ան վկայութիւններով :

...պէս հետաքրքրական են իր դը-...ները արեւելեան նահանգներու լըք-...վիճակին եւ քրտական հարցին մա-..., որ Անգարայի կառավարութեան ...մտահոգութիւններէն մէկն է : ...սէ աւելի լայնօրէն ծանօթանալ իր ...ութեանց :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՆ Կ'ՈՂՋՈՒՆԷ ՏԸ ԿՈԼԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴՐՈՒԱՆԸ՝ ՔԱՐԱՔԱՍ

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը սկսաւ իր լատին ամերիկեան շըրջապտոյտը Քարաքասով, ուր հասաւ Երկուշաբթի իրիկուն : Առաջին օրն իսկ, 32 աստիճան տաք օդով մըն է, որ տը Կոլ արտասանեց երեք ճառ, ուշ անշուշտ մայրաքաղաքին հրապարակին վրայ որ կը կոչուի «Փլացա տէլ Սիլէնցիօ» (Լռութեան Հրապարակ) :

Երեք ճառերէն կարեւորագոյնը կը նըկատուի այն զոր Ֆրանսայի Նախագահը արտասանեց Խորհրդարանին առջեւ :

« Թոյլ տուէք որ նախ ըսեմ թէ որքան կը գնահատեմ, այն պատիւը զոր կ'ընէք ինծի : Ձեմ կասկածիր թէ ուղեցիք ցոյց տալ Վենեզուելացի ժողովուրդին այն բարեկամութիւնը զոր կը տածէ իմ երկրիս հանդէպ եւ որու կապուած է մըտաւորական եւ զգայնական այնքան կապերով : Ո՛չ դուք, Վենեզուելացիներ, ո՛չ մենք Ֆրանսացիներ, մոռցած ենք այն ազդեցութիւնը զոր Ֆրանսայէն եկած գաղափարներ ունեցած են ձեր այն հայրենակիցներուն վրայ որոնք գլուխը անցան անկախութեան շարժումին : Այսօր, Վենեզուելան սահմանադրական կայունութիւն կը վայելէ : Իր ժողովուրդը անցեալ Դեկտեմբեր մէկին, քաղաքացիական քաջութեան փառաւոր փաստ մը տուաւ, զանգուածային ձեւով քուէատուփ երթալով : Նախագահական իշխանութեանց յանձնումը կատարուեցաւ կարգի եւ օրինաւորութեան մէջ : Հակառակ այն հեռաւորութեան որ զմեզ կը բաժնէ, բայց օրէ օր կը նուազի, Ֆրանսա կը հետեւի ձեր ճիգերուն, ոչ միայն հետաքրքրութեամբ այլեւ բարեկամութեամբ : Կը յիշէ այն համակրութիւնը զոր վենեզուելացի ժողովուրդը, միշտ ցոյց տուած է իրեն, մանաւանդ Բ. աշխարհամարտի սեւ տարիներուն : . . . Այս ամբողջը կը բացատրէ թէ որքան, վենեզուելացի եւ ֆրանսացի, համաձայն ենք որպէսզի որեւէ ճնշում կամ մենատիրութիւն դուրս մնան մեր աշխարհէն : Ատկէ մեկնելով մենք աշխարհի այնպիսի հասկացողութիւն մը ունինք, որ համախոհութիւնը կազմակերպուի բարեկամեցողութիւն ունեցող պետութեանց միջեւ : Ա՞յդ չէր, գաղափարը, որ Ամերիկայի ազատագրիչ, ձեր «Լիպերթատոր» Պոլիվարը կը ներշնչէր երբ Փանամայի համաժողովը կը գումարէր : Այսօր, հաւանաբար, Պոլիվար պիտի գտնէր, ինչպէս մենք, թէ այնպիսի ազգերու միջեւ, որոնց ամէն բան կը թելադրէ որ մերձենան, Ատլանտեանը չի կրնար խոչընդոտ մը ըլլալ իրենց գործակցութեան : Որքան իրաւ է, նախ, մեզի, Լատիններուս համար » :

Նախագահ Լէօնի պատասխանած է այս ճառին շեշտելով .— « Ձեր այցելութիւնը կուգայ մեզի հաստատել Ֆրանսայի ներկայութիւնը այս հողերուն վրայ ուր ձեր երկրին մշակոյթը եւ իտէալները խոր հետքեր ձգած են » :

Տը Կոլի յաջորդ հանգրուանն է՝ Քոլոմպիա :

× Տը Կոլի մեկնումին առթիւ, Վարշաւայէն էրհարտ հեռագիր մը ղրկած է, ուր յոյս կը յայտնէ որ Ֆրանսա եւ Գերմանիա կրնան միասնաբար գործակցիլ Լատին Ամերիկան Եւրոպայի կապելու համար : Տը Կոլ, իր պատասխանին մէջ, ինք ալ կը շեշտէ որ Գերմանիա եւ Ֆրանսա գործունէութեան դաշտ մը կըրնան գտնել հոն :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՅՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ ՊՈԼՍԷՆ

ԱՆԳԱՐԱ.— Արտաքին նախարար Ֆէրիտուն Ճէմալ Էրքին նոր յայտարարութիններ ըրաւ Կիպրոսի մասին, եւ շեշտեց թէ խնդիրը դրական ճամբու մէջ է : Նախարարը այս առթիւ ըսաւ թէ Հասան Եէօրիւք շարժանաւը երէկ առտուընէ ի վեր սկսած է պարպել իր բեռը, Մակուսայի նաւահանգիստը եւ թէ Թուրքիոյ կողմէ ղրկուած ուտեստեղէնը եւ կենսանիւթերը անմիջապէս կը ղրկուին հարկ եղած տեղերը : Կիպրոսի կառավարութիւնը որեւէ մաքսատուրք չի պահանջեր այս նիւթերէն :

Արտաքին նախարարութեան բանբերը Իսմայիլ Սօյսալ եւս ըսաւ թէ թրքական օժանդակութիւնը «առանց որեւէ կաշկանդումի » Կիպրոս պիտի մտնէ : Միմիայն շարժանաւին մէջ գտնուած գետնախնձորները պիտի արգիլուին, բուսական հիւանդութեան մը հետեւանքով : Մակարիոս խոստացած է որ նոյն քանակութեամբ տեղական գետնախնձոր պիտի բաշխէ Կիպրոսի Թուրքերուն :

Թուրքիայէ ղրկուած նիւթերը ՄԱԿի ուժերուն հսկողութեան տակ կը պարպըւին : Առաջին առթիւ, պարենաւորման չորս քամիոն Էրէնքէօյ մեկնեցաւ, միւս նիւթերը շտեմարաններու մէջ կը մթերուին : Թրքական սիկառներ եւս պիտի բաշխուին ՄԱԿի միջոցաւ :

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՀԱՐՑԸ

Պարէնէն զատ, կայ նաեւ բնակարանի խնդիրը : Ձմեռը կը մօտենայ եւ Թուրքերը վրաններու տակ կ'ապրին : Արտաքին նախարարութիւնը այս մասին դիմած է Ամերիկայի, Կարմիր Խաչի եւ այլ կազմակերպութիւններու, որպէսզի կարգադրուի Կիպրոսի վտարանդի Թուրքերու բնակութեան հարցը : Ներկայիս եւ բեսուն հազար Թուրքեր վրաններու տակ կ'ապրին :

Ինչպէս յայտնի է, 1810 Հելլէնահպատակներ այս օրերս պիտի վտարուէին Թուրքիայէն եւ այս ուղղութեամբ ձեւակերպութիւնները լրացած էին : Այժմ կը տեղեկանանք թէ Հելլէն կառավարութեան խնդրանքով, անոնց մէկ ամիս պայմանաժամ տրուած է եւ անոնց մեկնումը յետաձգուած : Հելլէն կառավարութիւնը, արքայական հարսանիքի մթնոլորտը չխանգարելու համար, խնդրած է Թուրք կառավարութենէն որ յետաձգէ 1810 Հելլէնահպատակներու մեկնումը : Թուրք կառավարութիւնը ընդունած է խնդրանքը եւ մէկ ամիս յետաձգած է անոնց մեկնումը : Աթէնքի համաձայն, ոչ թէ մէկ ամիս, այլ վեց ամիս երկարաձգուած է անոնց բնակութիւնը Թուրքիոյ մէջ : Հելլէն Արտաքին նախարար Քօսթօփուլոս, Աթէնքի Թուրք դեսպան Նէտիմ Վէյսէլ Իլքինի հետ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած է եւ խնդրած է որ Հելլէնահպատակներու Թուրքիայէ մեկնումը առնենի մը համար յետաձգուի : Թուրք դեսպանը հետեւեալ պատասխանը տուած է Քօսթօփուլոսի .

— Կը փափաքինք որ անդորրութիւնը վերահաստատուի Կիպրոսի մէջ : Արդէն Հելլէնահպատակներու վտարման շուրջ տրուած որոշումը մէկ ամսուան մէջ պիտի չգործադրուի :

Քօսթօփուլոս յիշեցուցած է թէ Յունաստան հարսնիքի մէջ է այս պահուն, մթնոլորտը խաղաղ է ու պայծառ, եւ պէտք չէ այս բարեբաստիկ մթնոլորտը խանգարել :

— Կացութիւնը հանդարտած է նաեւ Կիպրոսի մէջ ,— ըսած է Քօսթօփուլոս, — պիտի խնդրենք որ յետաձգէք ձեր որոշումը :

— Մենք ալ ձեզի չափ կը փափաքինք որ կացութիւնը բարւոքի, պատասխանած է Իլքին :

ՀՍԿԱՑ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արտաքին նախարար Ֆէրիտուն Ճէմալ Էրքին, Թուրքեւհելլէն խնդիրներու շուրջ յայտարարեց նաեւ .

— Մէկ ամիս պայմանաժամ տուինք Հելլէնահպատակ Յոյներուն, այս պայմանաժամին մէջ կրնան կարգադրել իրենց գործերը : Հելլէնահպատակները վճռաբար պիտի մեկնին Թուրքիայէն, որովհետեւ մեր երկրին մէջ բնակելու եւ գործելու համար օրինական որեւէ հնարաւորութիւն չունին : Հսկայ տարակարծութիւններ ունինք Յունաստանի հետ : Որքան ատեն որ կարգադրուած չէ Կիպրոսի վէճը, ոչ մէկ խնդիր կրնանք քննել : Այս կարգէն է նաեւ Հելլէնահըպատակներու բնակութեան խնդիրը :

ԿԻՊՐՈՍԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՕՐԱԳՈՒՆԴԸ

Կիպրոսի թրքական զօրագունդի փոփոխման մասին, Արտաքին նախարար Էրքին ըսաւ .—

Այս օրերս պիտի վերջանայ այս խնդիրը : Չեմ կրնար աւելի բան մը ըսել, բայց վէճը դրական ճամբու մէջ մտած է : Այս օրերս մեր զօրագունդը Կիպրոս պիտի մտնէ : Նախապէս խնդրեցին մեզմէ, որ միջոց մը սպասենք, մեր համբերութիւնը սպառեցաւ եւ ալ չենք կրնար սպասել, բոլոր շահագրգռուող կողմերուն ազդարարեցինք թէ թրքական զօրասիւնը կազմուպատրաստ կը սպասէ, փութով Կիպրոս մտնելու համար : Ի վիճակի ենք յայտարարելու թէ մեր զօրքին Կիպրոս մեկնումը պիտի չուշանայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԹԻ յանձնումի գործադուլը կը շարունակուի եւ Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքները երեք օր է զրկուած են կաթէ : Հոլանտա եւ Պելժիան ալ մերժած են կաթ յանձնել որպէսզի համախոհ ըլլան ֆրանսացի բանթողներուն :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Պերլինի մէջ իր մահկանացուն կնքած է ժողովրդական հանրապետութեան նախագահ՝ Օթթօ Կռոթ-վոլ : 70 տարեկան էր եւ արեան խլրդէ կը տառապէր :

ԹՈՒՐՔ ԿԻՆԵՐ ՄԱԿի քանատացի զինուորներուն վրայ յարձակած են առջի օր, ամէն տեսակ բան նետելով անոնց գըլխուն, նոյնիսկ զարշահոտ : Քանատացիները փախած են Թրքուհիներու այս վայրագ յարձակումին տակ, լքելով պարիսպներու քանդումը որոնց ձեռնարկած էին : Թրքուհիները չեն խնայած նոյնիսկ հայհոյանքներու տեսակը ... :

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ Նովոթնի – Թիթօ տեսակցութիւն մը տեղի ունեցած է : Չեխոսլովաքիոյ Հանրապետութեան Նախագահը համայնավար չորրորդ ղեկավարն է որ երեք շաբթուան ընթացքին, մարեշալ Թիթոյի հանդիպած է :

ՎԱՏԻԿԱՆԻ մէջ երկու ժողովական հայրեր մեռած են առջի օր :

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹԻ մէջ գերման գրավաճառներու «խաղաղութեան մրցանակը » պաշտօնապէս տրուեցաւ Կապրիէլ Մարսէլի : Այս առթիւ Նախագահ Լիւպքէ յայտարարեց .— « Երաշխաւոր եմ գերմանացի ժողովուրդի բարեկամութեան Ֆրանսայի նկատմամբ :

ՍԱՅԿՈՆԻ մէջ մթնոլորտը միշտ ձըգտուած է եւ նոր քաղաքական տագնապի վախ կայ միշտ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ արկածներու թիւը միշտ մեծ է : Այս շաբաթավերջին 27 մեռեալ եւ 203 վիրաւոր եղած է :

ԿԻՊՐԱՀԱՅ

ՄՇԱԿՈՒԹ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

———o———

1· Ուսումնասիրաց ընկերութիւն (1901)

Կիպրոսի մեզի ծանօթ հնագոյն ընկերութիւնն է ասիկա : Հիմնումի թուականն է 1901 Սեպտեմբեր 8 : Հիմնադիրներն են Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանի աշակերտները : Ահա իր համառօտ պատմութիւնը · « 1901 Սեպտեմբեր 8ի կիրակի երեկոյին Մխիթար Աբբահօր երկհարիւրամեակի յոբելեանին առթիւ Կիպրոսի Ս · Մակար վանքին մէջ Նիկոսիոյ Ազգ · Կրթարան – Որբանոցին կողմէ տեղի ունեցած հանդէսէն ներշնչուելով , նոյն հաստատութեան աշակերտները ձեռնարկեցին կազմելու Մեսրոպեան Ուսումնասիրաց անուամբ ընկերութիւն մը » (կանոնագիր Մեսրոպեան Ուսումնասիրաց ընկերութեան , Գահիրէ 1906 , էջ 3 – 4) :

Մինչեւ 1906 Յունուար 1 ընկերութեան կեդրոնը կ'ըլլայ ԿԻՊՐՈՍ եւ կը կառավարուի Ազգ · Կրթարան – Որբանոցի աշակերտներէն : 1906ին յիշեալ հաստատութիւնը փակուած եւ աշակերտները ցրուած ըլլալով՝ ընկերութեան կեդրոնը կը փոխադրուի ԳԱՀԻՐԷ , ուր գտնուող ընկերութեան անդամները կը ստանձնեն ընկերութեան վարչական ղեկը (կանոնագիր , անդ՝ էջ 4) :

Ընկերութիւնը 1906ին կ'ունենայ իր կանոնագիրը , հրատարակուած Գահիրէ 1906ին , որ ունի ԽԵ · (45) յօդուած : Ընկերութեան նպատակն է·— « Համեստ սահմանի մէջ ծառայել Ազգին զարգացման : Կարօտ դպրոցներու եւ ուսանողներու օգնել նիւթապէս կամ այլ միջոցներով » (Յօդ · Ա ·) , անդամակցութեան նուազագոյն սակն է՝ կէս փրանք (յօդ · Բ ·) :

Անծանօթ կը մնայ թէ որքան ատեն պահած է ընկերութիւնը իր գոյութիւնը :

2· Աղքատախնամ Ընկերութիւն (1902?)

Կը թուի թէ հին է Կիպրոսի մէջ (Նիկոսիա) առաջին անգամ կազմուած «Աղքատախնամ Ընկերութիւնը», զոր կը յիշէ Նուպար Մագսուտեան (Ընդարձակ Տարեցոյց 1929 , էջ 332) , կիպրահայ մը եւ երկար ատեն Կիպրոսէն թղթակցութիւն ընող մը : Նա կը գրէ · «Կիպրոսի մէջ հիմնուած է նաեւ «Հայ Աղքատախնամ Ընկերութիւնը » , որ կը ձգնի կիպրահայ կարօտեալներուն օժանդակել » : Մագսուտեան չի ճշդեր ընկերութեան հիմնումի տարին եւ չի տար որեւէ մանրամասնութիւն : Յայտնի չէ թէ մինչեւ երբ տեւած է :

3· Հայկական Ակումբ (1902)

Ծանօթ չեն իր հիմնումի պարագաները : Ըստ Կարօ Գէորգեանի (Ամէնուն Տարեգիրքը , 1961 , էջ 396) հիմնուած է 1902ին : Իր գոյութիւնը երկար ատեն պահած է , անշուշտ մերթ վերակազմուելով : 1960ին կանգուն էր տակաւին , ունէր երկու հարիւր անդամ եւ հետեւեալ վարչութիւնը ·

Արշաւիր Պէրպէրեան՝ ատենապետ ,
Արամ Նիկողոսեան՝ ատենադպիր ,
Յակոբ Գույումճեան՝ գանձապետ ,
Կարպիս Պետրոսեան» (անդ) :

Հաստատուած է Նիկոսիա : Ունէր դրադարան (ընդ · Տարեց · 1929 , էջ 332) :

4· Հայուհեաց Միութիւն (1903)

Կազմուած է 1903ին : Անծանօթ են հիմնումի , հիմնադիրներու պարագաները եւ նպատակը : 1960ին ունէր 135 անդամ եւ վարչութեան կ'անդամակցէին ·

Տիկին Պէաթրիս Սանտրունի՝ (ատենապետուհի) ,
Տիկին Անահիտ Պէրպէրեան ,
Տիկին Արշալոյս Տէր–Նշանեան ,
Օր · Արմէն Ուզունեան ,
Օր · Նուարդ Նիկողոսեան ,
Օր · Արշակուհի Գալուստեան (Ամէնուն Տարեգիրքը , 1961 , էջ 396) :

Իր կեդրոնն էր Նիկոսիա : Կ'օժանդակէր Լսարան – Ընթերցարան (Ժամանակ , 1914 , թ · 1717) :

5· Պատանեաց Միութիւն (1903 – 10)

Կը յիշուի 1914 Փետրուարին՝ « Հայուհեաց Միութեան » հետ : 1914ին ըսկիզբը հանդէս կը սարքէ ի պատիւ Պօլիս Նուպար փաշայի՝ երգով , նուագով եւ ճառով (Ժամանակ , Կ · Պ · 1914 Թ · 1717) :

6· Լսարան – Ընթերցատուն (1904 – 10)

Հիմնումի թուականը չենք գտած : 1914ի սկիզբը կը գրէ թղթակից մը Կիպրոսէն · «(Նիկոսիոյ մէջ) գովեստի արժանի է Լսարան – Ընթերցատունը , որ իր կանոնաւորութեամբ պատիւ կը բերէ Կիպրահայոց : Լսարանի մէջ կը գտնուին բացի ազգային թերթերէ՝ օտար լրագիրներ եւ հանդէսներ : Լսարանը երկու մասի բաժնուած է · ընթերցասրահ եւ խաղասրահ : Տեսակ մը քլիւպ է , որուն անդամները կ'ընդունուին քուէարկութեամբ : Իր ներկայ անդամներուն թիւն է 42 , որոնք կը վճարեն մտից տուրք եւ ամսավճարք : Լսարան – Ընթերցատունը ունի իր վարչութիւնը , որուն կ'օժանդակեն «Հայուհեաց » եւ «Պատանեաց» Միութիւնները » (Ժամանակ , 1914 Թ · 1717 , Փետր · 10) :

7· Ընթերցասիրաց Ընկերութիւն (1910 – 15)

Լառնաքա (Կիպրոս) լոյս տեսնող «Արաքս» թերթը 1924 Մայիսին կը գրէ ·— «Տարիներէ ի վեր Նիկոսիոյ մէջ ··· Ընթերցասիրաց Ընկերութիւնս ··· » («Արաքս» , Լառնաքա 1924 Թ · 1) : Այսքան անորոշ յիշատակութենէ մը ճշդում կարելի չէ : Կը համարինք 1910 – 15ը իբր հիմնումի տարի :

1924ի սկիզբները միանալով «Յառաջդիմասէր » ընկերութեան հետ՝ կը կազմեն «Հայկական Ակումբ»ը (Արաքս , անդ) : — Կը յիշէ նաեւ Կոչնակ (1923 Թ · 28 , էջ 884) լոկ անունով :

8· Յառաջդիմասէր Ընկերութիւն (1910 – 15)

1924էն առաջ գոյութիւն ունեցած է « տարիներէ ի վեր » (Արաքս , անդ) : 1924ի սկիզբները կը միանայ Նիկոսիոյ «Ընթերցասիրաց Ընկերութեան » հետ՝ կազմելով «Հայկական Ակումբ»ը : Կը յիշէ Կոչնակ (1923 Թ · 28 , էջ 884) , լոկ անունով :

9· Սանուց Միութիւն (1910 – 15?)

Մագսուտեան (Ընդարձակ Տարեցոյց , 1929 , էջ 332) չունի ճշգրտութիւն մը , անորոշ յիշատակութիւն մը կ'ընէ լոկ , գրելով · «Ազգային վարժարանը ունի իր «Սանուց» եւ Սանուհեաց Միութիւնները :

10· Սանուհեաց Միութիւն (1910–15)

Կիպրոսի Ազգ · վարժարանի սանուհիները հիմնած են «Սանուհեաց Միութիւն» մը , որու յիշատակութեան մէջ Մագսուտեան (Ընդ · Տարեցոյց , անդ) ընաւ կարեւորութիւն չէ տուած ճշդել հիմնումի թուականը , վարչութիւնը , նպատակը , կանոնագրի պարագան , եւ այլն : Նա կը գրէ ընդհանուր բառերով · «Սանուց եւ Սանուհեաց Միութիւններ , որ իրապէս կը սատարեն մատաղ սերունդին մտամըշակումին իրենց սարքած գրական լսարաններուն ու փոքր գրադարանին շնորհիւ» (անդ , էջ 333) :

Հ · ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

« ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ... »

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ԱՌՆՉՈՒԹԵԱՄԲ)

———o———

(Բ · եւ վերջին մաս)

Եթէ պատահաբար մի քանի ընդվզումներ եւ ըմբոստացումներ պատահեցան (Վանի , Ուրֆայի , Զէյթունի , Շապին Գարահիսարի , Մուսա Լերան) , գերագոյն նպատակը ինքնապաշտպանութիւններն էր , եւ ճողոպրումը ստոյգ սպանդէ : Խեղճուկ հաւն անգամ իր ձագը քաջաբար կը պաշտպանէ բազէին դէմ :

Հայ ժողովուրդի ցեղասպանութեան եղանակը ինքնին արժանի է միջազգային ատեաններու կողմէ խստագոյն դատապարտութեան :

Մէկուկէս միլիոն ժողովուրդ մեռցնել, ծրագրուած ձեւով, օրերով եւ շաբաթներով անօթի ծարաւ քալեցնելով, ճամբաներուն վրայ կողոպտելով, առեւանգելով, պղծելով, ապա բազմապիսի չարչարանքներով մեռցնելով, դրեթէ ամենց փամփուշտի, գաւազանով, դանակով, կացինով, քարով : Կիսամեռ կամ ողջ ողջ թաղելով : Զանգուածովի գետ թափելով : Եւ այլ հազարումէկ հնարք գործութիւններով », որոնց միայն թուք ըր սատակ է :

1915ը հանդիսացաւ «ցեղասպանութեան » անչեղլի վկայականը Թուրք ցեղին :

1915ը հանդիսացաւ միանգամայն անջնջելի խարան մը՝ դրոշմուած քաղաքակիրթ մարդկութեան ճակտին, որ ժխ այն մեղապարտ ականատեսը եղաւ նահատակուող Հայութեան հոլեվարքին :

— Իթթիհատի պարագլուխները դատապարտուեցան եւ պատժուեցան :

Ճիշդ է : Դաշնակիցներու յաղթանակէն ետք « տապալեցաւ» Իթթիհատի կառավարութիւնը , եւ նոր Թրքական կառավարութիւնը բռնեց Իթթիհատի պարագլուխները եւ զանոնք մահուան դատապարտեց ··· Սակայն, ով հրաշք, կախաղանի վրայ կամ գնդակահարութեամբ իր ոճիրը չքաւեց ոչ մէկ Իթթիհատական պարագլուխ : Անոնք առօք փառօք բանտէն «խոյս տուին» , եւ ապաստօրէն ապաստանեցան օտար երկիրներ , յատկապէս Գերմանիա , եւ կեղծ անուններ տակ չարունակեցին յղփանալ Հայութենէն կողոպտած իրենց միլիոններով :

Եթէ սակայն Թալէաթ, Էնվէր, Պեհաէտտին Շաքիր եւ իրենց գլխաւոր գործակիցները յաջողէին բնական մահուամբ մեռնիլ, արդարութիւնը պիտի չկարենար դառնալ այնքան անըմբռնելի եւ այն ծաղրելի :

Եթէ դատարաններն ու ատեանները լռէին, մէկուկէս միլիոն Հայերուն ոսկորները պիտի աղաղակէին :

Այնուամենայնիւ, շատ հաւանական էր որ կատարուէր նաեւ այդ մեծագոյն ողբերգութիւնը, կամ կատակերգութիւնը, եթէ հայ Նեմեսիսը անձամբ չլուծէր իր ցեղին վրէժը, գէթ մասամբ :

— Եթէ Սողոմոն Թեհլիրեանի գնդակը, 1921 Մարտ 15ին, Պերլինի մէջ ···ղոտային վրայ չանսատակ չփռէր ··· ժողովուրդի մեծագոյն դահիճ եւ մեծագոյն ցեղասպան Թալէաթը ··· :

— Եթէ Էնվէր գիտապատ չիյնար, 1922 Օգոստոս 22ին, համաթուրանականութեան համար իր մղած ճակատամարտին մէջ, հաւանաբար Հայու գնդակով :

— Եթէ 1921 Դեկտեմբեր վեցին Հռոմի մէջ չսպաննուէր հայկական ջարդերը վաւերացնող վարչապետ Սայիտ Հալիմ փաշան ··· :

— Եթէ 1922 Ապրիլ 17ին Արամ Երկանեանի եւ Արշաւիր Շիրակեանի գը···

ԺՈՐԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

———o———

Այդ օրը կէսօրուան մօտ հասաւ խմբագրատուն եւ իր առաջին հարցումը եղաւ ·

— Ի՞նչ կ'ընէ Անգլիան :Այդ մասին բան մը գիտէ՞ք ···

Իր անմիջական աշխատակիցներէն Մարիուս Վիփը պատասխանեց ·

— Անգլիան վերջին փորձ մը պիտի ընէ կողմերը հաշտեցնելու տեսակէտէն :

Ժորէս մտաւ իր աշխատութեան սենեակը : Տօթը անտանելի էր , Սրբեց քըրտինքը ու սկսաւ գրել :

×

Կէսօրէն ետք ժամը մէկն է : Պուլվառ Մոնփարնասի վրայ գտնուող ճաշարաններէն մէկուն մէջ, չէկ երիտասարդ մը , տարօրինակ աչնյայտնի ախորժակի , կ'ուտէ ձուազեղ մը :

Իր բարակ ու նուրբ մատները յաճախ կը տանի դէպի իր փողկապը : Յետոյ , այդ մատները չարունակելով իրենց ճամբան , կը մտնեն բաճկոնին ներքին գրպանին մէջ ու կը հպին ատրճանակի մը կոթին ···

Տարօրինակ հանդարտութիւն մը կը տիրէ իր դէմքին վրայ , կը թուի թէ՞ ըլլալ արդարութիւնը գործադրողի իր դերէն : Առաւօտուն գացած էր դրամատուն , իսկ քիչ ետք պիտի վերադառնար պանդոկ ու պիտի մտնէր դարձեալ իր սենեակը : Այն պարագային որ ոստիկանութիւնը զինք ձերբակալէր , պէտք չէր որ իր բնտանիքը նեղութեանց ենթարկուէր : « Ձերմակեղէններուս վրայէն պէտք է ջնջեմ անուանս սկզբնատառերը ու պէտք է ոչնչացնեմ ստացած հեռագիրս ··· : Յետո՞յ ··· :

Յետոյ , պիտի գրէր գեղեցիկ նամակ մը իր հօրը , ըսելով՝ մեծ զգացումներով , ինչպէս որ սովորութիւն է գրել այսպիսի պարագաներուն : Պիտի գրէր՝ «Հայրենիքը վտանգի տակ է , պէտք է զործել ներքին թշնամիներուն դէմ ···» :

Վերջացուց իր ճաշը ու սպասեակը կանչելով , ըսաւ ·

— Սուրճ մը , եթէ կը հաճիք ···

Այնուհետեւ , Ռաուլ Վիլէն իր պայուսակէն հանեց գիրք մը՝ Մեթերլինկի « Կապոյտ Թռչունը» եւ սկսաւ կարդալ :

Մոնփարնասի կայարանին ժամացոյցը ժամը մէկուկէսը հնչեց ···

×

— Նստէ՛ , Արիսթիտ , տեղեկութիւն ունի՞ս նորութիւններէն :

Ժամը երեկոյեան վեց եւ կէսն է : Քէ տ'Օրսէի իր մեծ գրասենեակին մէջ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Ռընէ Վիվիանի , որ կը պաշտօնավարէր քառասունըմէկ օրէ ի վեր , կ'ընդունի Արիսթիտ Պրիանը : Քսան տարիէ ի վեր կը ճանչնան զիրար եւ երկուքն ալ հաւասարապէս կ'ատեն Ժորէսը :

— Այո , կը պատասխանէ Պրիան , քիչ առաջ տեսնուեցայ Շէօնի հետ : Բոլորովին վրդոված էր ու տժգոյն :

— Տեղեկացո՞ւց քեզի ամէն բան :

— Այո՛ :

Շէօն , Փարիզի գերմանական դեսպանը , այցելած էր Վիվիանիին , ծանուցանելու անոր թէ՝ Վիլհելմ կայսրը հակազդելու համար ռուսական տասնըերեք զօրաբաժիններու զօրակոչին , քըրիկսկեֆաhրցուշթանը յայտարարած էր :

— Պահանջեց ինծմէ որ իր անցագիրը պատրաստենք , աւելցուց Վիվիանի :

Պրիան ուշադրութեամբ դիտեց նախարարը : Գիտէր որ Վիվիանին կը տատամսէր : Արդարեւ , նախարարը բազկաթոռին վրայ ընկողմանած Պրիանի շուրջ բոլորը դառնալով , կը շարունակէր խօսիլ ·

— Կը տեսնե՞ս··· երբեմն կը խորհիմ թէ պէ՞տք է որ Ռուսիոյ հանդէպ մեր ունեցած պայմանագրութիւնները յարգենք , թէ ընդհակառակն՝ պէտք է որ չէզոք մնանք : Շէօն ինծի հարցուց թէ ի՞նչ պիտի ընէր Ֆրանսան եթէ Գերմանիան պատերազմ յայտարարէր Ռուսիոյ դէմ : Զպատասխանեցի : Ուրաքանչիւր վայրկեանը որ արդէն կ'ըլլայ միջազգային բարդութիւններու բազմապատկումին ··· չահ մըն է ի նպաստ խաղաղութեան ···

Պրիան կը սահմռկի : Կը խորհի թէ Վիվիանի անպայման տեսած է Ժորէսը եւ այս վերջինը զինքը բոլորովին համոզած էր :

— Ի՞նչ կ'ըսես , Ռընէ , չէ՞ս անդրադառնար ըսածիդ : Անկարելի է ···

Ճանչնալով Վիվիանիի անվճռական նկարագիրը , Պրիան աւելի համոզիչ ոճով մը կը շարունակէ ·

— Մեր ներկայ կացութեան մէջ ուրիշ ելք չունինք քան դաշինքը : Եթէ Ֆրանսա տանք որ Գերմանիա յարձակի Ռուսիոյ վրայ , յարձակողները իրենց յաղթանակէն ետք զէնքերը պիտի դարձնեն մեր կողմը , որ արդէն միայնակ պիտի ըլլանք ···

— Կը կարծե՞ս , կը մրմնջէ Վիվիանի ու գլուխը պատուհանէն դուրս հանելով եւ ցոյց տալով խորհրդարանին շէնքը կը մրմնջէ ·

— Այս տաք օդին , արդեօք որքան ջղայնացած են հիմա ···

(4 Շար ·)

...շխներով միաժամանակ դեռեւին չփուէ-
...թ, դարձեալ Պերլինի մէջ, Հայկական
...երերու մեծագոյն կազմակերպիչները,
...ետտին Շաքիրը եւ Ճեմալ Ազմի պէ-
...ը:

Ոչ մէկ դատարան համարձակեցաւ ոճ-
...րագործ հռչակել հայ վրէժխնդիրները:
Թուրքը մէկ կողմէն մահուան կը դա-
...տապարտէր Թալէաթը եւ իր Ջոլերը,
...միւս կողմէ աղի արցունքներ կը թափէր
...փառատական մահապարտին դիակին վը-
...րայ: Եւ դեռ ուխտի ալ կ'երթայ անոր
...շիրմին:

Սողոմոն Թեհլիրեան չփորձեց փախ-
...չիլ: Ան դատաւորներուն առջեւ ճակա-
...տաբաց յայտարարեց թէ ստիպուած էր
...սպաննել Թալէաթը, որովհետեւ ան բնա-
...ջնջել տուած էր աւելի քան մէկ միլիոն
...Հայեր, որոնց մէջ նաեւ իր ծնողքը եւ
...հարազատները:

Եւ գերման դատարանը ցոյց տուաւ,
...թէ Գերմանիոյ մէջ ալ արդար դատա-
...ւորներ կային, եւ անպարտ արձակեց
...Թեհլիրեանը:

Թեհլիրեանի դատավարութեան ըն-
...թացքին լսուեցան նաեւ երկու գերմանա-
...ցի վկաներ, — մէկը՝ մեծ հայասէր
...Դոքթ. Եոհաննէս Լեփսիուս, իսկ միւսը՝
...պատերազմի շրջանին Թուրք բանակի
...հրամանատար զօրավար Լեման Փոն Զանտերս:
Դատավարութեան ընթացքին՝ երբ
...Դոքթ. Լեփսիուս կուտար իր վկայու-
...թիւնները հայկական տեղահանութեանց
...եւ ջարդերու մասին, երդուեալներ, դա-
...տաւորներ, փաստաբաններ եւ հասարակ
...ունկնդիրը ափ ի բերան մնացած՝ չէին
...ուզեր հաւատալ իրենց լսածներուն:
Շատեր այնքան ազդուած էին որ սիր-
...տերնին կը ճմլուէր եւ անդիմադրելի մը-
...ղում մը կը զգային փղձկելու: Շատեր
...կ'արտասուէին: Շատերուն ուղեղը կը
...պղտորէր կարծես: Հակառակորդ փաս-
...տաբանները իրար կ'անցնէին եւ կը չփո-
...թէին իրենց ըսելիքները, եւ բառեր չէին
...գտներ արդարացնելու համար իրենց
...ելի ղոհը:

Կարծես նախախնամութիւնն էր սար-
...քեր այս դատավարութիւնը, որպէսզի
...աշխարհի մեծագոյն ոճրագործութեան և ա-
...նիրաւութեան՝ իրազեկ դառնար նաեւ
...Եւրոպան:

Ֆոն Զանտերս եւս, հակապատկերը
...Լեփսիուսի, բարբառեցաւ կամ կաղկան-
...ձեց, արդարացնելու համար գերմանա-
...կան պատասխանատուութիւնը թէ Իթթի-
...հատի ղեկավարները ուզած էին անկախ
...գործել, թէ Հայերն ալ պատասխանատու
...էին իրենց դժբախտութեանց, որովհե-
...տեւ ճգնաժամային վայրկեաններու մէջ
...փորձած էին խլրտումներ հանել, ապըս-
...տամբութիւններ կազմակերպել, թի-
...կունքէն հարուածելու համար Թուրք բա-
...նակը, թէ ինք անձամբ աշխատած էր
...Հայերու կեանքը փրկել, օ-
...րինակ Իզմիրի մէջ, թէ տեղահանութեան
...գործը յանձնուած էր անփորձ եւ անաղ-
...նիւ տարրերու:

Սակայն Զանտերսի լեզուն կը կարկամէր, եւ յառաջ չերթար ըսելու թէ ընդհանուր տեղահանութեան գաղափարը, Հայերը դէպի հարաւ գաղթեցնելու եւ անապատներու մէջ բնակեցնելու ծրագիրը Թուրքերուն տրուած էր Գերմանացիներուն կողմէ, եւ ինքը անձամբ, ինչպէս նաեւ Տոքթ. Ռորպախ, մարեչալ Փոն տէր Կոլց, դեսպան Վանկենհայմ եւ ուրիշներ, որոնք կը վայելէին բարեխնա՛մ քայզերին հաւանութիւնը եւ քաջալերութիւնը:

Ամենատես հէռ Զանտերս չէր կրնար անգիտանալ, որ Թուրքը տեղահանութեան ծրագիրը գործադրած էր «ա լա Թուրք» ձեւով: Եւ թէ իրենց կողմէ մատի փոքրիկ ազդարարութիւն մը բաւարար պիտի ըլլար զսպելու Թուրք գազանին ախորժակը եւ թաթը:

Առաջին Համաշխարհային պատերազմը տեւած էր հինգ տարի, եւ վերջ կը գտնէր ջախջախիչ պարտութեամբը Գերմանիոյ եւ անոր դաշնակից՝ Թուրքիոյ:

Հնչած էր ժամը հատուցման:

1919ի Վերսայլի դաշնագրով Գերմանիան կը դատապարտուէր հատուցանել իր բոլոր գործած չարիքներուն համար, վերադարձնելով բռնագրաւած հողերը, զրկուելով իր ափրիկեան գաղութներէն եւ կքելով պատերազմական տուրքերու տակ:

1920ի Սեւրի դաշնագրով կարգը եկած էր Թուրքիոյ:

Հոս եւս հզօր դաշնակիցները ազատ․ ներու պէս թառեցան պարտուած եւ անդամահատութեան դատապարտուած Թուրքիոյ դիակին վրայ, եւ գայլ լուսապէս յօշոտեցին:

Մոռցա՞ն նաեւ մեծագոյն զոհին՝ Հայութեան մասին:

Մոռցան, անտարակոյս: Մոռցան թէ ինչպէս լաւագոյնս կրնան շահագործել մեծագոյն զոհին՝ Հայութեան ծով արիւնը եւ միլիոնաւոր կմախքները, պատառ մը աւելի կորզելու համար աւարէն: Չէ՞ որ ալ «հայկական հարց չկար, քանի որ Հայութիւն չկար», ըստ Թալէաթի:

Անգլիան ձեռք դրաւ նաֆթառատ Իրաքի, Պաղեստինի, Արաբիոյ եւ Եգիպտոսի վրայ: Ֆրանսան տիրեց Սուրիոյ, Լիբանանի, Կիլիկիոյ:

Իսկ ի՞նչ բաժին հանեցին մեզի:

— Մի քանի անարձագանգ կոչեր, դամբանականներ, սրտաճմլիկ նկարագրութիւններ, պանծացումներ ... եւ այս ամէնուն իբր արդիւնք՝ Հայերուս եղան նպաստներ․ ալիւր, հաց, պանիր, շաքար, բրինձ, գետնախնձոր, պաքսիմատ:

Հիմնուեցան որբանոցներ, կուրանոցներ ...

Ահա թէ մինչեւ հիմա ինչ տեսանք մեր հզօ՛ր, յաղթակա՛ն դաշնակիցներէն:

Թերեւս անոնք շատ ալ պիտի չզժգոհէին, եթէ հրաշքով մեր ձեռքը մնացած մեր փոքր հայրենիքն եւս չարունակէր մնալ մեծ որբանոց մը, որպէսզի գերարտադրութեան այս դարուն՝ առիթներ ունենային դարձեալ մեզ ողողելու իրենց ողորմութիւններով:

Սակայն յիսուն տարին լիուլի բաւական է որ անոնց երեսին պոռանք․

— Ձեր նպաստները ձեզի, մեզի տուէք մեր բռնագրաւուած հողերը:

— Տուէ՛ք մեզի մէկուկէս միլիոն Հայերու արեան գինը:

— Վերադարձուցէ՛ք մեզի երկու միլիոն Հայութեան բազմամիլիառ հարստութիւնները:

— Հատուցում ըրէ՛ք մեզի մեր բռնաբարուոր քոյրերուն ու մայրերուն ապարտուած պատիւին համար:

— Վերադարձուցէք մեզի մեր ցեղին փառապսակը կազմող եւ միջազգային արժէքներ հաշուող մեր մտաւորականութիւնը:

— Վերադարձուցէ՛ք մեզի մեր կալանաւոր Մասիսը, Անին, Աղթամարը:

Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱԼԷՊԷՆ

—o—

Բ.

ԱՒԱԶԱՆՆԵՐ

Հալէպ ծովափնեայ քաղաք մը չըլլալով, բնակչութիւնը զրկուած է ծովային ժամանցներէն: Բայց, որպէսզի այդ «մեծ բացը» գոցուի, հալէպցին ստեղծած է լողալու միջոցներ՝ աւազաններով:

Տասնեակ մը աւազաններ առիթ կուտան քաղաքացիին զոհացնելու լողալու եւ ջուրին վայելքը ունենալու իր բաղձանքը: Քիչ չէ թիւը աւազան յաճախող երիտասարդութեան, որ ամբողջ օրը կը զուարճանայ ջուրին մէջ եւ սալաքարին վրայ, ապրելով խարկանքը արեւով խանձուած աւազին:

Հակառակ տիրող կարծիքին, հալէպցին այնքան ալ երկչոտ կամ պահպանողական չէ, մանաւանդ նոր սերունդը: Ան յանդուգն է եւ առիթներ կը փնտռէ իր «շնորհ»ները ցուցադրելու:

Հալէպցիք զրկուած չեն ազատ (ընկերային իմաստով) կեանք ապրելու առանձնաշնորհումէն: Եթէ միայն ծովն է իրենց զրկանքը, այն ալ ստեղծած են..: Իրենց աղջիկներն ալ կը հագնին պիքինի եւ կը լողան երկսեռ բազմութեամբ, նեղ աւազանին մէջ:

«Ազատամտութիւնը» հոն եւս արմատացած է, սակայն մէկ տարբերութեամբ: Պէյրութցին աւելի սրտբաց է իր արտայայտութիւններուն մէջ եւ ինքզինք ցոյց կուտայ այնպէս ինչպէս որ է, իսկ հալէպցին՝ քիչ մը նուազ յանդգնութեամբ:

Եթէ վերցնենք աւազանային կեանքը (որ անշուշտ միայն ամառուան համար է) եւ սինեման, Հալէպի կեանքը քիչ մը միօրինակ է եւ ձանձրոյթը կը սկսի հոնկէ: Այդ միօրինակութիւնը անշուշտ կուգայ քաղաքին աշխարհագրական դիրքէն, ոչ-զբօսաշրջական վայր մը ըլլալու իրականութենէն: Քաղաքին մէջ շրջած պահուդ երբեմն այն տպաւորութիւնը կ'ունենաս, թէ կը գտնուիս գիւղի մը մէջ... Կը տեսնես գեղեցիկ վաճառատուներ, որոնք զուրկ են աշխոյժէ:

Շարժանկարի սրահներու տեսակէտէն հարուստ է Հալէպ: Բաւական կոկիկ եւ արդիական սարքաւորումներով կահաւորուած սրահներ կան, որոնք ձանձրոյթը սպաննելու լաւագոյն դարմանն են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐ

Երբ կը խօսինք Հալէպի հանրային կեանքի մասին, երբեք մոռնալու չենք հայկականայն զոյգ պարտէզները, որոնք կը պատկանին Հ. Մ. Ը. Մ.ին եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան: Առաջինը՝ բաւական ընդարձակ, ծառախիտ եւ հովասուն, երկրորդը՝ համեմատաբար առաջինէն, փոքր տարածութեամբ, բայց նոյնպէս մտերմիկ պարտէզ մը: Երեկոյեան ժամերուն երկու պարտէզներուն մէջ ալ կը խմբուին հայ ընտանիքներ եւ երկսեռ երիտասարդներ: Հայկական մթնոլորտ կը տիրէ այդ պարտէզներուն մէջ, ուր կը լսուի հայկական եւ եւրոպական երաժշտութիւն: Հանդիպումներու համար յատկացուած գեղեցիկ ժամադրավայրեր են անոնք, որ Պէյրութցիին նախանձը կը գրգռեն: Պարտէզներու կողքին կան մարզական դաշտեր ուր կը կատարեն մարզանքի փորձեր, յատկապէս ֆութպոլի եւ պասքէթի: Հալէպի Հայերու դասակարգ մը կայ, որ կը սպասէ արեւմարին, փութալու համար պարտէզ եւ վանելու առօրեային տաղտուկը:

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

(2 Շար.)

ՀԱՅԵՐ Ի ՊԱՏՈՒԻ

—o—

Ազատագրման քսանամեակի առթիւ, Նիս-Մարքէճէն կը տեղեկանանք թէ Ստեփան Վահանեան արժանացած է «Զինուորական մետալի»: Դիմադրութեան մէջ մտած 1942ին, Ստեփան Վահանեան մինչեւ ազատագրում եղած է պետը, Քանի մէջ, Ազգային Ազատագրման Ճակատի կոմիտէին եւ Դիմադրական Շարժումին: Նիս-Մարքէճ, հրատարակելով Ստեփան Վահանեանի նըկարը, կը շեշտէ թէ ան, իր պաշտօնին գլուխը ցոյց տուած է քաջութեան եւ պայծառատեսութեան բացառիկ արժանիքներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

...ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Քահանան ժպտելով ըսաւ․

— Մէկ օր կանուխ հասանք: Զհաս-...ցա՞ք ուրեմն, եկողները տեղ պատ-...րաստողներն են: Ասոնք առջեւէն կը քա-...լեն ու վրանները կը զարնեն, որպէս զի ...երբ բանակը Մոհաճ հասնի՝ ընթրիքն ու ...պառկելու տեղը պատրաստ գտնէ:

— Այն ատեն Տիար Ջեճէլին երթանք, ...ըսաւ պատանին ուրախութեամբ:

Առուակին քով կեցան ու լաւ մը լուաց-...ուեցան․ ուսանողը փունջ մը ծաղիկ ...քաղեց:

— Որո՞ւն համար կը հաւաքես, Գրի-...գոր:

— Հարսիս համար, — կը ժպտէր ...Գրիգոր:

— Հարսի՞դ համար:

— Մենք այսպէս սովոր ենք ըսելու: Փոքրիկ Եւա Ջեճէլի իմ կինս պիտի ըլլայ: Միասին անցուցինք տղայութիւննիս․ ու երբ հայրը գիս որդեգրեց՝ սաէպ կուգայի իրենց տունը այցելութեան, ու զիրար ողջագուրելով կը բարեւէինք:

— Եւ բնականաբար ուրախութեամբ:

— Կարծեմ թէ: Կարծես սպիտակ մեխակ մը ըլլայ դէմքը:

— Շատ լաւ, բայց անկէ հետեւանք չելլեր թէ նշանած նկատես զինքը:

— Ծերունի քահանան՝ օր մը ինծի ըսաւ որ աղջիկը ինծի վերապահեր են: Ջեճէլի կտակին համաձայն՝ աղջկան հետ գիւղն ալ իմս պիտի ըլլայ եղեր:

— Ուրեմն քահանան դաղտնիք մը յայտներ է քեզի:

— Ոչ․ միայն յանձնարարեց որ արժանաւոր դարձնեմ ինքզինքս այդ բախտին:

— Բայց դուն այդ աղջկան հետ երջանիկ պիտի ըլլա՞ս:

Պատանին ժպտեցաւ:

— Վարդապետ, անգամ մը տեսնէք զինքը, ալ պիտի չհարցնէք թէ արդեօք երջանիկ պիտի ըլլա՞մ հետը:

Ձին ոստում մը ըրաւ ու պատանին քանի մը քայլ առաջ անցաւ:

— Կարծես ճերմակ կատու մը ըլլար այդ աղջիկը, — ըսաւ, ձին կեցնելէ վերջ:

Քահանան ժպտելով թօթուեց ուսերը:

Անտառին խիտ տեղը հասան ու ստիպուեցան ձիերէն իջնել․ Գրիգոր առջեւէն կը քալէր, որովհետեւ գիտէր թէ ճիշդ այդ խիտ անտառն էր որ գիւղը կը ծածկէր:

Երբ արշաւելով ձոր մտան՝ կիները դուրս ելան տուներէն:

Գրիգոր աջ ու ձախ գլխարկ կը շարժէր․

— Բարեւ, Տիկին Յուլթոյ, բարեւ, Տիկին Մարօ:

— Մեծապատիւները հոս չեն, — գոչեց կին մը:

Գրիգոր յանկարծակիի եկած կեցուց ձին:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Տիկին:

— Գացին, բնակարան փոխած են:

— Ո՞ւր:

— Պուտա:

Գրիգոր ապշած մնաց:

— Ամէ՞նքն ալ գացին:

Ոհ, պատանեկան անմիտ պարծանք․ կը սպասէր որ պատասխանէին թէ «ոչ, օրիորդը հոս մնացեր է»: Մինչ պատասխանը շատ յայտնի էր․

— Այո, ամէնքը․ մինչեւ իսկ վարդապետը հետերնին գնաց:

— Ե՞րբ:

— Ս. Գէորգին օրը:

— Բայց տունը մէկը պիտի ըլլայ:

— Այո, Թուրքը:

Գրիգոր տրտմած դարձաւ քահանային․

— Պուտա գացեր են: Եղբայր Գէորգ արդէն շատոնց հոն տուն մը տուեր էր իրենց: Բայց կը զարմանամ թէ ինչո՞ւ չեն խօսած ինծի այդ մասին: Բարեկենդանին հոս եկած էի:

— Այն ատեն ո՞ւր պիտի ճաշենք:

— Ի՞նչ Թուրք է անիկա:

— Ջեճէլին Թուրքը, Թուլիփան, որ իր գործակալն է: Բայց քանի որ հոս գերեզմանատան քով ենք՝ թոյլ տուէք որ վայրկեան մը ներս մտնեմ:

Տան ետեւը եղրեւանիներով շրջապատուած գերեզմանատուն մը կ'երեւէր, ան ալ տունէն մեծ չէր: Բոլոր հողակոյտերուն վրայ փայտէ խաչեր կային, անոնք ալ կոշտ փայտերէ շինուած, սակայն ոչ մէկուն վրայ անուն կար:

Գրիգոր ձին ծառային յանձնեց ու ածապարանքով գերեզմանատուն մտաւ․ խաչի մը առջեւ կեցաւ որ գրեթէ հողին մէջ ընկղմած էր, հողակոյտին վրայ դըրաւ վայրի ծաղիկները ու ծնրադրեց:

Քահանան ալ ձիէն իջաւ: Ինքն ալ ծնրադրեց պատանիին քով ու դէմքը դէպի երկինքը դարձուցած՝ սկսաւ բարձրաձայն աղօթել․

— Ողջերու եւ մեռածներու Տէր, երկնաւոր Աստուած, տուր հանգիստ նինջ հոս ծնրադրող որբ զաւակին: Ամէն:

ԿԵՉԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Պ. Նուպար Նիկողոսեան, Այրի Տիկին Շողիկ Դերձակեան, Տիկին Գոհար Գաբրիէլեան, Տիկին Գըլըճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Դերձակեան եւ զաւակը՝ Իզապէլ, Տէր եւ Տիկին Մորիս Մորօ եւ զաւակը՝ Էրիք, Տէր եւ Տիկին Ի. Թոմսըն (Քանատա), ինչպէս նաեւ Վարդեան (Աւստրիա), Չիլինկիրեան (Պոլիս), Աւետեան (Մարսէյլ), Աճէմեան (Մարսէյլ) ընտանիքները եւ Պ. Տ. Չրաքեան (Ամերիկա) խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ Գաբրիէլեան)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտ. 21ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 24), ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Անիէռի Նոր-Գերեզմանատունը (Քարր-Ռուժ):

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Նուպար Նիկողոսեանին, ինչպէս նաեւ Դերձակեան եւ Մորօ ընտանիքներուն:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի գաւառներու մեր բաժանորդներուն (բացի Լիոն, Մարսէյլ եւ Տէսին) հաշուեցոյցներ կը ղրկենք այս միջոցին: Կը խնդրենք որ անյապաղ կարգադրեն իրենց առկախ բոլոր հաշիւները որպէսզի վարչութիւնը չստիպուի թերթին առաքումը դադրեցնել:

Դիւրութեան համար, մեր բաժանորդները կրնան իրենց վճարումները ընել հետեւեալ հասցէներուն.—

ՎԱԼԱՆՍ — Կ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ, 39 Պուլվ. տիւ Ժենէրալ տը Կոլ:

ՎԻԷՆ — Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ, 65 Րիւ վիքթոր Ֆօժիէ:

ՆԻՍ — Շ. ՋՕՏԵԱՆ, 3 Րիւ տիւ Փըրթի Փարք:

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ — Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ, 2 Պուլվ. տիւ Ժենէրալ տը Կոլ:

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ — ԽՐԻՄԵԱՆ, 2 Րիւ ՌԱՊԸԼԷ:

ՊՈՐՏՕ — Կ. ՏՕՆԷՐԵԱՆ, 74 Րիւ տիւ Լու:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ — ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ, 39 Րիւ Ա. Քռուազա, Սէն-Մարթէն:

GALERIE MARCEL BERNHEIM
35, RUE LA BOETIE, PARIS (8e)

Simone Baltaxé - Martayan

PEINTURES

Du 18 Septembre au 1er Octobre
Ouvert de 10 h. à 12 heures et de 14 à 18 h. sauf Dimanche et Lundi

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ իր հիմնած Հայերէնի Դասընթացքը վերսկսած է, ուսուցչութեամբ Տիկին Ս. Թորոսեանի, Բարեգործականի սրահին մէջ, 5, Րիւ Փափեր, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրեր, ժամը 18–21, երկուսեռ աշակերտներու համար, վարչութիւնը կոչ կ'ընէ ծնողքներուն՝ հոգածու ըլլալ իրենց զաւակներուն հայերէն գրել-կարդալ սորվելուն, անոնց առիթ տալով օգտուելու անվճար դասաւանդութենէն:

× Վարչութիւնը փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Ողբ. Լեւոն Գայթանճեանի յուղարկաւորութեան առիթով Պ. Ա. Համալեան 10 ֆր., Ողբ. Սիրանոյշ Մաղաքեանի յուղարկաւորութեան առիթով Պ. Պ. Աւետիս Մելքոնեան 50, Յակոբ Տարադճեան 30, Եդուարդ Գազանճեան 10, Մինաս Պօղոսեան 10:

× Արմենուհի մայրիկ Ճնտիկեան կը նուիրէ եկեղեցիին հարիւր, Սէն-Ռաֆայէլի ծերանոցին յիսուն: (Աւանդ գումարը ստանալ քարտուղարութենէն):

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ «Արծիւ» ակումբի կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ Կեդր. վարչութեան:

Այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւթ՝ Նոր Սերունդի կոչումն ու պարտականութիւնները:

Կը հրաւիրուին բոլոր Նոր Սերնդականները եւ համակիրները:

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21.30ին սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանը վերաբացուեցաւ Հինգշաբթի:

Արձանագրութիւն, դասարաններու բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ ուսուցիչ Վահրամ Կ. Միսթիկի կողմէ:

Փափաքելի է որ Պօմոնի եւ շրջակայքի հայ ծնողքները փութան արձանագրել տալ իրենց զաւակներն ու չզրկել զանոնք՝ մայրենի լեզուի ուսումէն:

×

Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ տեղւոյս Կապ. Խաչի վարչութիւնը միասնաբար կը ծանուցանեն թէ 1964–1965 տարեշրջանի միօրեայ հայերէն լեզուի դասընթացքը կը սկսի 1964 Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8.30–11.30: Կը դասաւանդէ Գուրգէն վրդ. Թրթռեան: Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցի, յառաջիկայ երկու Կիրակի օրերը, առաւօտեան ժամը 9–12:

Իսկ հայերէն լեզուի գիշերային դասընթացքի հետեւողներուն համար, դարձեալ Հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8–9:

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը չորսին, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները:

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետքը ժամը 2ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն այդ օրը դպրոց առաջնորդել իրենց երախաները:

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրերուն ու ժամերուն:

ՓԱՐԻԶ

Ալֆորվիլի հայերէնի դասընթացքները պիտի վերսկսին այս Հինգշաբթի (24 Սեպտեմբեր) առաւօտեան ժամը 9ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն որ արձանագրել տան իրենց զաւակները վերոյիշեալ օրը, Րիւ տը Լիէժի դպրոցը:

ԼԻՈՆ

Լիոնի Ազգ. Միութեան Կրթ. Մարմինը կը ծանուցանէ Լիոնի Հայութեան, որ Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի օրուընէ ըսկըսեալ դպրոցը կը վերաբացուի: Կը խնդրուի բոլոր ծնողքներէն, որ առաջ արձանագրել իրենց զաւակները, Ազգ. Տան գրասենեակը, քարտուղար Պ. Թըրագօշի մօտ, ժամը 10էն 12 եւ կէսօրէ ետք՝ 4էն 7:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանէն Աւոյի քոյրը՝ Սանդուխտ կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Թէրզեան Աւօ Սարգսի. ծնած 1909ին: Մօր անունը Անուշ, եղբօր անունը Արտաշէս, կնոջ անունը Աշխէն, երախաներու անունները Յասմիկ եւ Այտա: Հասցէ՝ Ռուստավէլի 41, Երեւան:

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէն կազմակերպած է ընկերա-համակրական դասախօսութիւն մը, որ տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ:

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւթ ունենալ՝ Հայաստանի ներկայ իրականութիւնը:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր.
	Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը	7 ֆր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (բանաստեղծ.)	10 ֆր.
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 ֆր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
երբ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 24 SEPTEMBRE 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

…Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10117 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — No 10.117

…ՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

…ԱԳԻԶՈՆ ԵՒ ԷՐԶՐՈՒՄ

…ման Գասպար դէպի արեւելեան նա… …նները իր ճամբորդութիւնը սկսած …րապիզոնէն, Սեւ Ծովու գլխաւոր …նաւահանգիստէն, ուսկից դէպի Յունաս… …ն նաւ նստած էր Աթէնացի պատմա…, փիլիսոփայ եւ զօրավար Քսենո…, …մեր թուականէն չուրջ չորս հարիւր …ի առաջ, իր տասը հազար զինուոր… …ով Հայաստանը ճեղքելէ վերջ, ինչ… …ն նկարագրած է իր նշանաւոր Նա… …ւ Բիւրուց գրքին մէջ։

…քին հասկնալի է, որ հետք չէ մը… …ած Հայերէն եւ Յոյներէն, որոնք վա… …ատ կեդրոնի մը վերածած էին …պիզոնը։ Օտար հիւպատոսարաններ… …կայ միայն իրանականը։ Մեծ թիւով …քերու կողքին կանգուն է կաթո… …ն եկեղեցի մը, իտալացի 2 կրօնա… …երով։ Օրթոտոքս ամենահին մայր …ցին մզկիթի վերածուելէ վերջ, …ի մը առաջ թանգարան դարձած է, …ւթիւ խրոնպուրկի համալսարանէն …անդագէտի մը, որ երեւան հանած է …դարու խիստ գեղեցիկ որմանկար…։

…երիկացիք Տրապիզոնի մէջ հաստա… …են զինուորական խարիսխ մը, իսկ …ացիներ ընդարձակած եւ արդիա… …ացուցած են նաւահանգիստը 1963ին։ …ական մէկ միլիոն թոն ապրանքի …ոխադրութիւն կարելի է ընել հոն ներ…։

…իզօ (նախկին «Պաղտատի Ուխտը») …ճամբաներ պիտի չինէ Տրապիզոնէն …ի Իրան ու Փաքիստան։ Թէյի մշա…ութիւնը զարգացած է Լազերու երկրին …վերջին տարիներս։

Երկրորդ հանգրուանն է եղած Էրզր…, Տրապիզոնէն 325 քիլոմեթր հեռու, …նախանձելի խճուղիով մը, — ծովու …երեսէն երկու հազար մեթր բարձր։ …լակայ լեռները ձիւնապատ են։ Ձեր… …ը ամառը քառասուն աստիճանի կը …րձրանայ, ձմեռը զերոյէն վար 40° ի …ջնէ։

Էրզրում Թուրքիոյ տասներորդ քաղա… …է եղեր չուրջ հարիւր հազար բնակ…ութեամբ։ Այս հինաւուրց բերդաքա… …ը բանակատեղին է Թրքական եր…րդ …ակին, Կովկասի դիմաց։ Քառուղի …է արեւմուտքի եւ արեւելքի միջեւ՝ …միայն դէպի Կովկաս, որ լքուած է …, այլ դէպի Իրան եւ Հնդկաստան։ …ղաքին մեծագոյն մասը կը բաղկա… …հողէ աղիւսէ շինուած միայարկ …ներէ, ինչպէս շրջանի գիւղերունը։ …րոնը արդիական քաղաքի մը երեւոյ… …ունի։ Նոր ինքնաշարժներու քով կը …ն անցեալ դարու յիշատակ կառ…, նոյնիսկ սայլեր։ Բօղածածուկ կի… …ու կողքին կը հանդիպիս արեւմտ… …ն հագուստով եւ չափազանցօրէն շը… …ած ուսանողուհիներու։

…ուցուած է նոր թաղամաս մը, ուր …ած տարի բացուած է արդիական հի…անոց մը եւ այս տարի գարնան՝ …մալսարան մը, Նեպրասքայի համա…րանին օժանդակութեամբ։ Շէնքերը …ուցուած են ճափոնական յատակա…երով, դիմանալու համար երկրաշար…ժներուն։

…ներհինգ ամերիկացի եւ երկու եւրո…ացի ուսուցիչներ կը պաշտօնավարեն …մալսարանի զանազան ճիւղերուն մէջ, …ր ի պատուի է եղեր նաեւ Ֆրանսերէն …ն։

Էրզրումէն մինչեւ Խ. Հայաստանի …ները նոյն բարձրաբերձ լեռներն …, հարուստ արօտավայրերով, ուր …ծին ձիեր, ոչխարներ, եզներ ու …եր։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՊՈԿՈԹԱ ՀԱՍԱՒ

ՎԵՆԵԶՈՒԵԼԱՅԻ ՀԵՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԱՄՐԱՊՆԴՈՒԻ

Նախագահ տը Կոլ եւ կինը, Պոկոթա հասան Երեքշաբթի ժամը 17ին, (տեղական ժամով որ վեց ժամ տարբերութիւն ունի ֆրանսական ժամուն հետ)։ Հարիւրաւոր ոգեւորուած ցուցապաստառներ դիմաւորած են տը Կոլ։ Ի մէջ այլոց՝ «Պոկոթա էն փիա փարա սալուտոր էլ հերոէ»։ (Պոկոթա ոտքի՛, հերոսը ողջունելու համար)։

Օդակայանին մէջ, Քոլոմպիոյ Հանրապետութեան նախագահը, ընդունելով Ֆրանսայի նախագահը յայտարարեց.— «Կ՚ապրինք մեր պատմութեան ամէնէն մեծ ժամերը։ Պատուուած ենք եւ երախտապարտ ձեր այցելութենէն, ամբողջ Քոլոմպիոյ ազգը ինծի հետ կը պոռայ. — Փառքի օրը հասաւ։ Քոլոմպիա ձեզ կ՚ողջունէ, կեցցէ՛ Ֆրանսա»։

Բարի գալուստի այս ճառին պատասխանելով, տը Կոլ ըսած է.— «Այն ջերմ խօսքերուն մէջ, զորս արտասանեցիք, կը տեսնեմ խոր համակրանք մը երկրիս հանդէպ եւ շնորհակալ եմ։ Թոյլ տուէք որ յայտնեմ այն յուզումը զոր կը զգամ հոս հասնելով։ Էլտորատոյի այս փառաւոր օդակայանը անունն մը կը կրէ որ երազել կուտայ շատ մարդիկ։ Խորհրդանշան մը կայ կարծես, մեր երկու ազգերուն որոնք սնած են հին աւանդութիւններով եւ միաժամանակ կը նային դէպի յառաջդիմութեան։

Վենեզուելայէն մեկնելէ առաջ հրապարակուած զեկոյցը կը շեշտէր թէ Ֆրանսայի եւ Վենեզուելայի գործակցութիւնը պիտի ամրապնդուի։ Կը յիշուի թէ Ֆրանսայի եւ Վենեզուելայի արտաքին քաղաքականութիւնը նոյն սկզբունքներէն կը ներշնչուի միջազգային իրաւունքի յարգանք, պայմանագրութեանց հաւատարմութիւն։ Իրենց հասարակաց նպատակն է խաղաղութիւնը, համաշխարհային հաւասարակշռութիւնը եւ ժողովուրդներու հասկացողութիւնը։

Արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլ ճառ մը արտասանած է զինեալ ուժերու կեդրոնը եւ յայտարարած ի մէջ այլոց. «Այն տպաւորութիւնն ունիմ որ Վենեզուելայի մէջ, սենտիքաները շատ անհամբեր են եւ կ՚ուզեն որ խզենք մեր առեւտրական կապերը Քուպայի հետ։ Գիտեմ որ վենեզուելական սենտիքաները դժգոհ են այս կապերէն, եթէ Ֆրանսա խզէր այդ յարաբերութիւնները, այն ատեն ֆրանսական սենտիքաները դժգոհ կ՚ըլլային»։

× Փրաւտա կը գրէ թէ տը Կոլ իր ոտ—

Յատկանշական է Արման Գասպարի այն դիտողութիւնը թէ Թուրք կառավարութիւնը երեսի վրայ ձգած է այս շրջանը, ուր գիւղերու մեծ մասը խեղճութեան մէջ կը տուայտի։ Պատճառն այն է, որ պատերազմի մը պարագային կրնայ վտանգուիլ։

«Արդարեւ անցեալ դարու սկիզբէն ի վեր Ռուսերն ու Թուրքերը ուժգնօրէն իրարու դէմ ելած են այս հողամասին տիրանալու համար։ Տակաւին վերջին պատերազմի վաղորդայնին Մոսկուա պահանջներ ներկայացուց այս հողամասերուն վրայ, որոնք ցարական կայսրութեան մաս կը կազմէին 1917ին»։

Յաջորդ հանգրուանը՝ Կարս եւ Անի։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՋՔՕՍԱՆՔ… ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ

ՓԱՆԹԱԼՈՆ ԵՒ ՆԻԼՈՆ

Զամենայն լընու զհանդերձս՝
Որ զպիտանին խառնէ ընդ անոյշ։
ՈՐԱՏԻՈՍ, 342

Այս սիւնակին մէջ՝ ստուգաբանական, բառագիտական, ուղղագրական դասեր պիտի տանք իբրեւ… զբօսանք։ Զուարճանալով եւ ուսուցանելով։ Հաճելին ու պիտանին միախառնելով։ Սովորութիւն էր, երէկ, աշակերտներուն միտքը հարստացնել՝ լացնելով, — արդի մանկավարժութիւնը կ՚ուսուցանէ զուարճացնելով։

Յառա՛ջ, օ՛ Յառաջականք, զբօսուցիկ իմն արասցուք զբանն առանց հառաչանաց։

×

Փանթալոնը գիտէ՞ք թէ ի՛նչ է։ Այր մարդոց յատուկ, կէս մէջքէն վար՝ ըստ որին անդամներուն ձեւով կարուած հագուստ մը։ Հայերէն կը գրենք համապատասխանը՝ տաբատ։ Ոմանք, նկատելով որ արդուկուելէ ետք տափակ ձեւ մը կ՚առնէ այս հագուստը, կը գրեն… տափատ։ Սխա՛լ, — բառը երբեք կապ չունի տափակնալ բային հետ, բայց եւ այնպէս ծագումը կը մնայ քննութեան կարօտ։

Բառին ամենահին գործածութիւնը կը գտնենք Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ. «Զանդրավարտիսն տաբատ է նիւթոյ բեհեզոյ» (Ել. ԼԹ. 28)։ Եբրայերէն բնագիրն է «անդրավարտիք կտաւեայ»։ Ասկէ կը հետեւցնեն թէ հայերէն տաբատ բառը ծագում առած է կտաւ նշանակութեամբ եբրայերէն բառէն, բայց կ՚առարկուի թէ եբրայերէնի մէջ այդ բառը կը գրուի բադ, ոչ թէ բատ, եւ ոչ երբեք ՏԱբատ։

Վէճը երկար է, այսքանը բաւ է։ Միայն թէ մի՛ մոռնաք որ հայ լեզուի մէջ փանթալոնը կը կոչենք եւ կը գրենք, տաբատ, ոչ երբեք տափատ։

Հապա ուրկէ՞ ծագում կ՚առնէ փանթալոնը։

Սուրբ մը կայ մարտիրոսաց գիրքին մէջ, որ կը կոչուի Փանթալէոնէ, աւելի կարճ՝ փանթալոն։ Այս սուրբը բժիշկ էր արհեստով։ Թէեւ ծնած Նիկոմիդիա, ուր եւս նահատակուած, բայց Վենետիկցիները իրենց քաղաքին պաշտպան սուրբ հռչակած էին զայն։ Այնքան որ շատ կը սիրէին իրենց զաւակները մկրտել Փանթալոն անունով։ Ահա թէ ինչո՛ւ… Փանթալոնները մեծ թիւ մը կը կազմէին Վենետիկի մէջ։ Փանթալոն կը կոչուէր նաեւ, իտալական հին կատակերգութեան մը գլխաւոր դերակատարը, ծերուկ ու կծծի, ընիկ Վենետիկցի, որ կը սիրէր հագնիլ, չեմ գիտեր ինչ յայտնութեա՞ն համար, անդրավարտիք մը՝ նեղ ու երկար, միասին կպած ու փակած։ Այս դերակատարին անունով, թերեւս եւ ի յիշատակ սուրբին, ժամանակ մը Փանթալոն կը կոչուէին բոլոր Վենետիկցիները։ Այժմ փանթալոնը ոչ մարդ է, ոչ Վենետիկցի, այլ արտաքին վարտիք մը՝ զոր կը հագնի ամէն աշխարհաքաղաքացի։

×

Հիմա քիչ մըն ալ իջնենք վար, մինչեւ… գուլպայ։

Ամերիկան մեզի նուէր ղրկած է գուլպայ մը, որ ըստ իր նիւթին՝ ժամանակ մը կը կոչուէր… ապակեայ գուլպայ, չա՞տ թափանցիկ ըլլալուն թէ ճարտարարուեստական իր նիւթին համար, խելքիս հասնելիք բանը չէ այդ պարագան։ Այժմ նոյն ձեւով կը պատրաստուին նաեւ շապիկներ։

Այս գուլպաները եւ շապիկները կը կոչուին նիլոն՝ ըստ նիւթին, կամ նայլըն՝ ըստ Եանքիներու լեզուին։

Բայց գիտէ՞ք թէ ի՛նչ կը նշանակէ նիլոն կամ նայլըն։

Հնարիչը Ամերիկացի մըն է։ Երկար փորձեր կը կատարէր այս Ամերիկացին՝ մրցելու համար Ճափոնացիներուն հետ, որոնք հրաշալի բաներ կ՚արտադրէին ու կը վաճառէին, միշտ նորութիւն։ Ի վերջոյ Ամերիկացին եւս կը յաջողի եւ կը ստեղծէ նոր նիւթ մը, որու ի տես՝ մատ պիտի խածնէին Ճափոնցիք։ Ուրախութենէն՝ բացագանչութիւն մը կը թռչի բերնէն.

Now You Lousy Old Nipponese !

Դժուար է թարգմանել այս բացագանչութիւնը։ Կրնանք ըսել.— Հիմա տեսնըւինք, ոջլոտ Ճափոնցիներ, ձեր խերն եմ անիծեր։ Աւելի լաւ թարգմանողը թող գայ դաս տայ ինծի, փոխարէն ես ալ իրեն պիտի ցոյց տամ թէ այս նախադասութեան բառերուն առաջին տառերով է կազմուած նիլոն կամ նայլըն բառը, Nylon.

ԱՍՈՂԻԿ

Ց. Գ.— Այս դասերը պիտի շարունակուին, շաբաթը մէկ անգամ՝ «Զբօսանք… լեզուական» կողմնակի խորագրով (ի հնումն՝ խորանագիր)։ Մեր յաջորդ դասին խորագիրն է… «Հայ կը ծախեմ»։ Գուշակեցէ՛ք թէ ի՛նչ բառի մասին է դասը։ Գուշակողին՝ մրցանակ մը։

ԶՌԱՋԻՆ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆՔ ՊԵՏՔԵՐԸ

ԿԱՐ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

…քը կը դնէ Ամերիկայի ««պիդնէս»» մարզուն վերապահուած դաշտին մէջ։ «Ֆրանսայի մուտքը այդ հողամասին վրայ, հին երազ մըն է զոր Ֆրանսայի նախագահը կը փայփայէր»։

× Ժորժ Պիտօ, որ միշտ Ռիօ տէ Ժանէյրօ է, յայտարարած է մամուլին.— «Քաղաքական կեանքէն քաշուած եմ։ Կեանքս այսօր խաղաղ կեանք մըն է եւ իմ միակ մտահոգութիւնս է, այն գիրքը զոր կը գրեմ։

ԿՐԵՄԼԻՆԻ մէջ առեւտր. երկու համաձայնագրեր ստորագրուած են Խորհ. Միութեան եւ Արաբ Մ. Հանրապետութեան միջեւ։ Առաջին համաձայնագիրը կարգ մը գործատուներու շինութիւնը կը նախատեսէ իսկ երկրորդը՝ Արաբ Մ. Հանրապետութեան ընկերային եւ տնտեսական զարգացումը։

ԻՇԽԱՆ ՖԻԼԻՓ, որ յանուն Անգլիոյ կը նախագահէր Մալթայի անկախութեան տօնակատարութեանց հակակրանքի ցոյցերու ենթարկուեցաւ աշխատաւորականներու կողմէ։

ՎԱԼՏԷՔ ՌՈՇԷ յայտարարած է որ Չինաստանի անջատողական գործունէութիւնը կը նպաստէ Միացեալ Նահանգներու յարձակողական քաղաքականութեան։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարեց թէ ամերիկեան ռազմագիտական ուժերը ի վիճակի են բնաջնջելու Խորհ. Միութիւնը եւ համայնավար Չինաստանը։

500.000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ պիտի նպաստաւորուին 2.50 առ հարիւր յաւելումով մը, որ կը տրուի միայն նուազագոյն ամսականներու։ Այլ խօսքով ժամը 1 ֆր. 88էն կ՚անցնի 1 ֆր. 93ի։

ԱՄԵՐԻԿԱ մտահոգ է ոչ այնքան ֆրանսական մրցակցութենէն այլ՝ այն «գէշ» ազդեցութենէն զոր տը Կոլ ունի Լատին Ամերիկայի վրայ։ Ֆրանսայի նախագահը չէ վարանած ճողկելէ ամերիկեան աշխարհակալութիւնը Լատին Ամերիկայի վրայ։

ԿԻՊՐԱՀԱՅ

ՄՇԱԿՈՒԹ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

11. Հայ Գրասիրաց Միութիւն (1922–3)

Հիմնուած է ԼԱՌՆԱՔԱՅԻ մէջ: Ամէնուն Տարեգիրքը (1961, *էջ* 398) *կը գրէ*. — «Գրասիրաց Միութիւն՝ *հիմնուած է 1924ին*»: *Մինչ Հ.* Կոչնակ (1923 *Թ.* 28, *էջ* 884) 1923 *Յուլիսին կը յիշէ Միութիւնը : Հետեւաբար հիմնումը կը թուի թէ* 1922 – 3*ին է* :

Թղթակից մը կը տեղեկագրէ Կիպրոսէն. — « *Կիլիկիոյ գաղթականներու գիտակից զաւակները* ... *հիմնեցին* Հայ Գրասիրաց Միութիւն *մը, որ իր նպատակը ընտրած է գարկ տալ գրչի ու մտքի զարգացման, սատարել ժողովուրդի ֆիզիքական ու հոգեկան առողջութեան, ծանօթանալ հայ գրական մշակներու գործունէութեանց* » (Հ. Կոչնակ, 1923 *Թ.* 28, *էջ* 884, *Յուլիս*):

Միութիւնը կը յաջողի 1923*ին լոյս ընծայել խմորատիպ թերթ մը* — Գրասէր, *գրական չաբաթաթերթ*, (Հ. Կոչնակ, *անդ*): *Մեր հաւաքածոյին մէջ չունինք «Գրասէր»ը* :

Աղեքսանդրիոյ (*Եգիպտոս*) *մէջ լոյս տեսնող «Մասիս»* (1924, *Յունիս* 14) *կը գրէ*. « Հայ Գրասիրաց Միութիւնը *կ'ունենայ կանոնաւորապէս ժողովներ եւ պարբերաբար կուտայ ներկայացումներ* ... *Նախաձեռնեց Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ գիշերային վարժարան մը, ընթերցարան մը եւ կիրակնօրեայ լսարան մը բանալու* »:

Միութիւնը 1931*ին կը վերածուի «Հայ Ակումբ»ի*: 1960*ին ունէր* 70 *անդամ եւ « Տիկնանց Օժանդակ Մարմին» մը վաթսուն անդամուհիներով : Ակումբի վարչութիւնը կը կազմէին*.

Գէորգ Նահապետեան՝ ատենապետ,
Կիրակոս Վայվայեան՝ ատենադպիր,
Վարդգէս Սարաֆեան՝ գանձապետ,
Գէորգ Գէորգեան :

Յարութիւն Շատարեւեան (Ամէնուն Տարեգիրքը, 1961, *էջ* 398):

12. Հայախօս Միութիւն (1922–3)

Կազմութեան թուական չի յիշուիր : 1924ին *«Հայ Գրասիրաց Միութեան» հետ համագործակցաբար կ'աշխատէր* (Մասիս, *Աղեքսանդրիա* 1924, *Յունիս* 24): *Միութիւնը* 1926*էն սկսած կը հրատարակէ «Լուսարփի» անունով ամսաթերթ մը, որ շարունակուած է մինչեւ* 1928: *Վիէննա ունինք ամբողջ հաւաքածոն* :

13. Աշխատաւորական Միութիւն (1922 – 3)

Լառնաքայի (*Կիպրոս*) *«Արաքս»* (1941 *Թ.* 1) *թերթը* 1924 *Մայիս* 16*ին կը գրէ*. «*Նիկոսիոյ մէջ վերջերս նոր միութիւն մը կազմուած է* «Կիպրահայ Աշխատաւորական Միութիւն *անուան տակ, նպատակ ունենալով օգնել Կիպրահայ մըտաւոր, բարոյական եւ ֆիզիքական զարգացման*»: *Ուրիշ տեղեկութիւն չունինք*:

14. Հայ Քրիստ. Եղբայրակցութիւն (1922–3)

Վերոյիշեալ հայ թերթը բսելէ յետոյ թէ «Նիկոսիոյ մէջ վերջերս կազմուած է «Հայ – Քրիստոնէական Եղբայրակցութիւն»ը՝ կը չեշտէ Ընկերութեան նպատակը. «իրենց օրինակելի կեանքովը կ'ուզեն ազդել հայ ժողովուրդին վրայ » (Արաքս, 1924 *Թ.* 1): *Ընկերութեան անդամ կրնան գրուիլ բոլոր Հայերը*(*անդ*):

15. Հայ Ուսանողաց Միութիւն (1923 – 4)

Լոկ անունով կը յիշէ Ա. Ալպօյաճեան 1926*ին* (Ամէնուն Տարեցոյցը, 1927, *էջ* 239):

16. Հայ Լեգէոնական Միութիւն (1923 – 4)

Վերինին պէս լոկ անունով յիշուած 1926*ին* (*անդ*):

17. Տիկնանց Աղքատախնամ Միութիւն (իբր 1930)

Կիպրոսի Առաջնորդ Պետրոս Արք. Սարաճեան կը գրէ 1939 *Փետրուար* 1*ին* .— «Քանի տարիներէ ի վեր *Աղքատախնամ Մարմին մը* կազմած ենք Նիկոսիոյ մէջ» (*Հայ Աղքատախնամ Մարմին Նիկոսիոյ, Նիկոսիա* 1939, *էջ* 3):

Հաւանօրէն այդ «Աղքատախնամն » է որ 1937 *Հոկտ.* 22*էն սկսած՝ յետագայ վարչութիւնը ունեցած է* .

Տիկ. Մառի Մ. Մելիքեան՝ ատենապետուհի,

Օր. Ալիծ Մ. Սուլթանեան՝ ատենադպրուհի,

Տիկ. Աստղիկ Վ. Գույումճեան՝ փոխատենադպրուհի,

Օր. Նուարդ Ա. Իւթիւճեան՝ գանձապահ,

Տիկ. Արաքսի Յ. Քիւչիւքեան՝ փոխգանձապահ, (*Հայ Աղքատախնամ Մարմին Նիկոսիոյ, հաշուետուութիւն* 1937 – 38, *Նիկոսիա*, 1939, *էջ* 2): *Միութիւնը ունեցած է մուտք* 657 *ոսկի եւ ելք*՝ 444 *ոսկի* (*անդ*՝ *էջ* 3):

1960–1*ին Միութիւնը ունէր հետեւեալ վարչական կազմը* .

Տիկին Մառի Մելիքեան ,

ԱՅՆՃԱՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

Ա.

Ամէն տարի այս թուականին, Այնճարի մէջ տեղի ունեցող համազգային խրախճանքներն ու կրօնական հանդիսութիւնները եւ Պէյրութի ու շրջակայ Հայութեան այդ հանդիսութիւններուն հանդէպ ցոյց տուած խանդավառ մասնակցութիւնը նկատի ունենալով եւ գիտնալով այդ բազմութիւններուն անծանօթութիւնը Այնճարի պատմահնագիտական կարեւորութեան, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ դարերով գրուած քաղաքական ու մշակութային դերքին, պարտք սեպեցինք գրի առնել այս յօդուածը, որուն առաւելապէս պէտք է խորապէս հետաքրքիր ըլլան Մուսա Տաղի քառասուն օրերու մեր անմահ հերոսներն ու անոնց զաւակներն ու թոռները:

Բազմահարիւր հազար դարերու կեանք մը ունեցող մեր աշխարհը, բնութեան թէ մարդկութեան վերաբերող թաքուն ու անտեսանելի, շօշափելի ու տեսանելի, երբեմն անիմանալի ու խորհրդաւոր, երբեմն բարդ ու կնճռոտ, հաճելի կամ շատ անգամ անախորժ, արիւնալի ու արհաւրալի դէպքերու եւ եղելութիւններու հիւսք մը ունի:

Մեծ ուղեղներու եւ մեծ սրտերու համար ազգային սահմանները նեղ եկած եւ պողպատեայ օղակի մը նման սեղմած են անոնց պարանոցը՝ խեղդելու աստիճան :

Ասոր իբրեւ բնական արդիւնք, պոռթկալով, ընդոստ դուրս նետուելով ազգային սահմաններու գծէն արշաւելով երկրէ երկիր, խարխափ նետած են ուրիշներու կուրծքին վրայ :

Հարկ չկայ պատմութեան էջերը թերթատելով յիշել մէկ առ մէկ անունները Արեւելքէն Արեւմուտք եւ Արեւմուտքէն Արեւելք խուժող ազգերու եւ ցեղերու : Հին պատմութեան մէջ ամենավերջիններէն եղան Մակեդոնացիները, Հռովմայեցիները եւ Հայերը :

Աղեքսանդր Մակեդոնացի մինչեւ Հնդկաստան քալելէ յետոյ, զինուորական պատճառներով Բաբելոն վերադառնալով, Նաբուգոդոնոսորի պալատին մէջ մահկանացուն կնքեց 323 (*Ն.Ք.*) *թուականին: Աղեքսանդրի մահով, կայսրութիւնը բաժան բաժան ըլլալով Մերձաւոր Արեւելք Սելեւկեաններուն բաժին ինկաւ:*

Սելեւկեանները ի մէջ այլոց Փիւնիկէի վրայով տիրապետելով, մօտաւորապէս դար մը իշխեցին (198 – 82 *Ն.Ք.*): *Ակայն տիրապետութեան այդ շրջանը անիշխանութեան ու քաղաքացիական անվերջ կռիւներու պատմութիւն մը եղաւ: Ներսը, զանազան տարրերու իշխանատենչութիւնը եւ դուրսը՝ երկրին վրայ աչք տնկող յափշտակիչներուն յարատեւ գրգռութիւնները, ինչպէս նաեւ վարչութեան յոռի կազմակերպութիւնը պատճառ դարձան պետութեան կործանման: Հարաւէն Եբրայեցիները, Յորդանանի Ղպտիները՝ Արեւելքէն եւ Պարթեւները հիւսիսային Արեւելքէն, վաչկատուն ցեղերու օժանդակութեամբ ներս խուժելու առիթի կը սպասէին :*

Տիկին Խորէն Ա. քհնյ. Գալիկեան ,
Տիկին Ալիս Կէօչէրեան ,
Տիկին Հեղինէ Ուզունեան ,
Տիկին Վերոնիքա Մահտէսեան ,
Տիկին Զապէլ Սիմոնեան ,
Տիկին Պերճուհի Մանկոյեան :
Տիկին Հռիփսիմէ Գէորգեան (Ամէնուն Տարեգիրքը, 1961, *էջ* 395):

18. Հայ Երիտասարդաց Միութիւն (1934)

Հիմնուած է Նիկոսիոյ մէջ 1934*ին* : 1955*ին սկիզբը տօնած է իր քսանամեակը* (Յառաջ, *Փարիզ* 1955 *Թ.* 7601): *Միութիւնը միեւնոյն ատեն* Մարզական Միութիւն *մը եղած է, ունեցած է* Ակումբ, Գրադարան՝ 1500 *գրքերով եւ* Ընթերցարան: 1960 – 1*ին իր վարչութիւնը կը կազմէին* .

Ժիրայր Տէր – Աւետիսեան ,
Անանիա Մահտեսեան ,
Ղազարոս Ցակոբեան ,
Վահան Մահտեսեան ,
Մանուէլ Փաստրմաճեան ,
Կարպիս Էսկիճեան, (Ամէնուն Տարեգիրքը, 1961, *էջ* 389):

19. Հայ Կանանց Կիլիկեան Միութիւն (1938)

Կազմուած է 1938*ին եւ է օժանդակ մը «Հայ Երիտասարդաց Միութեան »* (Ամէնուն Տարեգիրքը, 1961, *էջ* 393):

20. Տիկնանց Աղքատախնամ Միութիւն (իբր 1945)

Հիմնուած է Լառնաքա (*Կիպրոս*) : 1961*ին ունէր ութսուն անդամ եւ իր վարչութիւնը կը կազմէին հետեւեալները*.

Տիկին Հերանոյշ Նահապետեան՝ ատենապետուհի ,

Օր. Վարդուհի Քէշիշեան՝ ատենադպրուհի,

Տիկին Արաքսի Ագիրեան՝ գանձապետուհի ,

Տիկին Արշալուհի Տէր – Առաքելեան ,

Տիկին Շաքէ Զաքմաքճեան (Ամէնուն Տարեգիրքը, *անդ*՝ *էջ* 399):

Թղթակից մը կը գրէ որ Կիպրոսի մէջ ամէնէն շատ Մշակութային Ընկերութիւն ունեցողները Հայերն են :

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԺՕՐԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վիվիանի շատ լաւ կը ճանչնար Երեսփոխանական Ժողովի մթնոլորտը, քանի որ քսան տարիէ ի վեր հոն բազմած էր իբրեւ 5րդ թաղամասի երեսփոխան : Արդարեւ, այդ օր ալ չէր սխալած, ալեկոծ էր Պուրպոնի Պալատին ներքնամասը :

Ժօրէս հասած էր ժամը երկուեւկէսին: Բազմութիւնը լեցուցած էր ժողովասրահը :

Պարէս կը հասնի իր կարգին եւ սրհամարհոտ կ'անցնի Ժօրէսի քովէն : Անցած են այն ժամանակները ուր ան իր « Քայիէ »ներուն մէջ կը գրէր թէ «խորհրդարանին մէջ երկու բոցեր կան՝ Ժօրէս եւ Մէօն... Ես սակայն, կը նախընտրեմ հրէշ Ժօրէսը ...»: Իսկ հիմա Պարէս կը մտածէ (եւ կը գրէ ալ) Մօրասի հետ միասին, թէ «Ժօրէս Գերմանիոյ ծախուած հասարակ աղջիկ մըն է ...»: « Աղջիկը », սակայն, իր դերագոյն ուժերը նետած է այդ պահուն խաղաղութեան համար մղուած ճակատամարտին մէջ :

Ենչապա, արիւնը երեսը խուժած, վիշտէն եւ յոգնութենէն խելակորոյս, կարելի է ըսել հոգեվարք վիճակի մէջ, Ժօրէս կը վազէ խորհրդարանական մէկ խումբէն միւսը, թախանձելով, համոզելով, սպառնալով ...

Այդ պահուն կը հասնի Ֆրանսայի կըրթական նախարարը՝ Օկանեոր, ձեռքը հեռագիրներու տրցակ մը :

— Գերմանիան կտրած է բոլոր հեռաձայնական հաղորդակցութիւնները եւ գրաւած է արեւելեան սահմաններու բոլոր կամուրջները : Ընդհանուր զօրակոչի կը սպասուի Պելժիոյ մէջ, «Պերլիներ Թակեպլաթ » կը գրէ .— « Ռուսիա եւ իր դաշնակիցները պէտք չէ վայրկեան մը իսկ կասկածին որ Գերմանիա վճռած է երբեք չընկրկիլ ռուսական սպառնալիքին առջեւ ...»:

— Անկարելի է, անկարելի է, կը մռնչէ Ժօրէս :

Քրտինքը չնարակած է անոր ճակատը ու պղտորած իր ակնոցներուն ապակիները : Կը դիմէն լրագրողներուն եւ երեսփոխաններուն : Ընդհանուր թոհ ու բոհին մէջ տրիբունը կը վերադառնէ իր մեծ օրերու ստենտորեան ձայնը, ու կը գոռայ .

— Անկարելի է ... Միթէ՞ համաշխարհային պատուհաս մը պիտի ստեղծենք միայն ու միայն Իզվոլսքիի(*) *համար ...*

(*) Իզվոլսքի. այդ օրերու Փարիզի ռուսական դեսպանը :

Վրայ կը հասնի Մալվին : Ժօրէս անմիջապէս դադրեցնելով իր ճառը, կը դիմէ ներքին նախարարին :

— Պէտք է դարձեալ բանակցիլ, կը գոռայ տրիբունը, պէտք է ըսել Ռուսաստանին վճռականապէս թէ սպառնացող ընդհարումին մէջ Ֆրանսան է որ պիտի կրէ ամէնէն ծանր հարուածը, եւ այդ իսկ պատճառով ալ մեր երկիրը իրաւունք ունի պահանջելու իր դաշնակիցէն որ կարելի եղածին չափ հետեւի Անգլիոյ ցոյց տուած ուղղութեան :

— Գերմանական քրիկսկեփահրցուշթանտ *յայտարարած է, կը գոչէ ձայն մը: Շէօն տեղեկացուցած է Վիվիանին:*

— Ատիկա ընդհանուր զօրակոչ կը նըշանակէ, կը բացականչեն ուրիշներ :

— Ոչ, կը գոռայ դարձեալ Ժօրէս, քրիկ *կը նշանակէ պատերազմ,* կեֆահըրցուշթանտ՝ *վտանգի պահ: Արդ, այդ բառը կը նշանակէ ճշգրիտ կերպով՝ պատերազմական վտանգի պահ :*

Կ'ուզէ դիմել խորհրդարանի բառարանին, բայց բառը գոյութիւն չունի հոն: Տօքթ. Փուաթըվէն իր տունէն կը բերէ ուրիշ բառարան մը, ուր կը հաստատուի թէ Ժօրէսի բացատրութիւնը ճիշդ է :

Կը շարունակէ բացատրել, խօսիլ, սակայն հետզհետէ համոզում կը գոյացընէ թէ զինքը մտիկ ընող չկայ ...

Այն ատեն վերջին խօսքի գրոհով մը, դառնալով Մալվիի, Ժօրէս կ'աղաղակէ.

— Ի՞նչ, պարոն նախարար, թո՞յլ պիտի տաք որ Յեղափոխական Ֆրանսան հետեւի մուժիքներու *...*

Բայց քանի մը բարեկամներէ, բոլորը տակաւ կը հեռանան իր շուրջէն, մինակ թողլով զինքը: Կը զգան որ ան պարտըւած է պատմութեան առջեւ, ինք պայքարած էր խաղաղութեան համար, բայց այդ պայքարի ընթացքին խաղաղութիւնն էր որ պարտուած էր: Հաւատացած էր ընկերվարական Միջազգայինին, բայց այդ պահուն, ընկերվարականները դարձած էին ազգայնականներ ...

Քրտնաթաթախ, չնչասպառ, վերջին պոռթկում մը կ'ունենայ :

— Պիտի գրեմ նոր Կ'ամբաստանեմ *մը... : Կ'ամբաստանեմ Ռուսաստանը որ պատերազմ կը ցանկայ ... Կ'ամբաստանեմ Ֆրանսան որ չի կրնար արգիլել այդրանը ... Ամբողջ գիշերը պիտի անցընեմ ... Միակ փրկութեան միջոցն է ...:*

Նուիրական աշխատանքի մը ընթացքին հեռանկարը պահ մը կը հանդարտեցնէ իր ջիղերը : Խմբագրատուն երթալէ առաջ, կը փափաքի անգամ մը եւս ընկերվարական պատգամաւորութեան մը գլլուխը անցած, դիմել կառավարութեան :

— Վիվիանին մեզ տեսնել չուզեր, կ'ըսէ պատգամաւորներէն մէկը՝ Պէտաս: Աբէլ Ֆէրրին է որ պիտի ընդունի մեզ :

(5 Շար.)

...(Ն. Ք.) Թուականներուն, արաբ ...խումբ մը Հոմսի մէջ Թագաւորու– ...մը հաստատեց : Նոյն թուականին, ...իթուրական ցեղախումբը Այնճա– ...մայրաքաղաք ընդունելով, Պէքաայի ...անկախ պետութիւն մը հիմնեց : ...Այնճար հին անունով Կալկիոնէ (Քալ– ...) որ կը նշանակէ պղինձ : Արամիներն ...ժամանակ մը Այնճարը ըրած էին ...մայրաքաղաք :

Այնճարի Իթուրական պետութիւնը իր ...սահմանները ընդարձակելով, դէպի Պա– ...ին տարածուեցաւ : Դէպի Արեւ– ...ք յառաջանալով, գրաւեց Պաթրունը ...արշաւի ընթացքին Պէյրութն ու Ճի– ...ը աւերակ դարձուց :

Իթուրականները Այնճարը մայրաքա– ...ունենալով, Պէքաայի մէջ պետու– ...իւն մը հիմը դնելէ տարի մը ետք (Ն. Ք. 69) Թուին, Հայոց արքայից ար– ...յ Մեծն Տիգրան Բ. Արտաշէսեան, բո– ...վանդակ փիւնիկեան երկիրները գրաւելէ ...յ, իջաւ մինչեւ Աքքիա, Այնճարի ...մէջ Իթուրացի նահանգապետի մը վրս– ...ելով երկրին վարչութիւնը :

Տիգրան Աքքիայի մէջ գերեց Կապա– ...կիոյ Սելեւկեան Թագուհի Սէլէնը, ...Տիգրանին Կապոթովկիա արշաւած ...ն փախուստ տալով ապաստանած ...Աքքիա :

...փղշտացիներու Թագուհի Ալեքսանտրա ...Տիգրանին Աքքիայի մէջ երեւումը իմա– ...ուն պէս, յատուկ պատուիրակութեան ...միջոցաւ Թագուհին ընծաներ ղրկելով ...հպատակութիւն յայտնեց : 69էն մինչեւ ...թուականը, Աքքիա, Սուր, Սայտա, Այնճար եւ փիւնիկեան ամբողջ ցամաքա– ...ափին վրայ ութ տարի արտաշէսեան ...ը ծածանեցաւ :

Այնճարի Իթուրական իշխանութիւննե– ...ութ տարի որեւէ տաղտուկ չպատ– ...ճառեցին Տիգրանի գերիշխանութեան ...։ Սակայն Պոմպէոսի մուտքովը, ...երը կաթսայի մը պէս սկսաւ եռալ ...ակալով հռովմէական լուծին ծանրու– ...եան : Սկսան ծովեզերք իջնելով ծովա– ...ութիւն ընել, մեր Թուականէն մին– ...117րդ տարին Այնճար մնաց Իթու– ...ներու ձեռքը :

ՏՈՔԹ. Գ. ԱՍԹԱՐՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

...ԾԱՂ

Անգլիացի մը կը հարցնէ բարեկամին :
– Գիտե՞ս թէ կինը քանի տարեկան ...է :
– Ո՛չ :
– Եօ՛թը տարեկան ունի : Մանկութիւն : Պատանեկութիւն : Երիտասարդութիւն : Երիտասարդութիւն : Երիտասարդու– թիւն : Երիտասարդութիւն :

ԱԿՆԱՐԿ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱԼԷՊԷՆ

Գ.

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

Հալէպի մէջ գոյութիւն ունի նորահաս սերունդ մը, որ փարած է տեղական եւ հայրենի մշակոյթին : Հալէպահայ ուսանողը ներկայիս ամէն բանէ առաջ արաբագէտ ըլլալու կը պատրաստուի : Ան իր ամբողջ ճիգը կեդրոնացուցած է պետական պաշտօնէութեան ձեռք ձգելու : Ու կը տիրանայ անոր նախանձելի յաջողու– թեամբ : Երկրորդական վարժարանները աւարտողները ըլլալով արաբագէտ, կը սիրեն կարդալ արաբական գրականու– թիւնը : Օրուան շարժումին կը հետեւին արաբերէն լրագիրներ կարդալով : Ա– րաբագէտներու այդ սերունդը անկաս– կած որ իր բաժինը պիտի բերէ հայ – արաբ մշակոյթը փոխադարձաբար ծանօ– թացնելու գեղեցիկ եւ կարեւոր գործին :

Հալէպի Հայը հպարտ է այն ճշմար– տութեամբ, թէ իր քովէն անցած են բո– լոր անուանի մտաւորականները, սակայն կ'ափսոսայ նաեւ, որ ներկայիս զրկուած է առաջնորդող մտաւորականի մը ներ– կայութենէն, ուրկէ կը սկսի մշակութա– յին կազմացումը եւ տեսակ մը յուսալը– քում : Այսուհանդերձ, հալէպահայ մը– տաւորականը չի մոռնար իր մայրենի մշակոյթը : Մենք ծանօթացանք քանի մը մտաւորականներու, որոնք խոր ըմբըռ– նում ունին եւ գրական նուրբ ճաշակ : Քաղաքին մէջ չունենալով հայկական մամուլ, անոնք կ'աշխատակցին արտա– սահմանեան մամուլին, ստորագրելով խնամուած գրութիւններ :

Հալէպի երկու ճեմարանները, Քարէն Եփփէ եւ Լազար Նաճարեան, մեծ ճիգ կը թափեն մշակուած մտքեր պատրաստելու համար :

Այցելութիւն մը տուինք Քարէն Եփփէ Ճեմարան, որուն անդրադարձանք ա– ռանձին յօդուածով : Որպէս կրթական հաստատութիւն շատ լաւ տպաւորութիւն ձգեց մեր վրայ : Ան ներկայիս կ'օժտուի Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան յատկա– ցուցած 41·000 տոլարի արժողութեամբ կառուցուող նոր շէնքով մը : Այս նոր կա– ռուցուող շէնքը խանդավառութիւն ըս– տեղծած է ճեմարանին մէջ եւ առիթ պիտի տայ ուսանողին՝ աշխատիլ առող– ջապահական եւ ընկերային լաւ պայման– ներու տակ :

Դժբախտաբար չկրցանք այցելել Լա– զար Նաճարեան Ճեմարանը : Երբ հետա– քըրքրուեցանք, « ամառուան եղանակին փակ է » ըսին : Սակայն բարեբախտաբար հանդիպեցանք սոյն վարժարանի յաճա– խող ուսանողներու, որոնց հետ ունեցած մեր զրոյցէն կրնանք եզրակացնել թէ Լա– զար Նաճարեան Ճեմարանը եւս կրթա– կան կարեւոր կեդրոն մըն է, որ իր ծա– ռայութիւնը ի սպաս կը դնէ հալէպահայ սերունդին ուսումնական եւ դաստիա– րակչական յառաջդիմութեան :

Կրթական մարզին մէջ կարեւոր դեր ունին նաեւ Մխիթարեան վարժարանը, Հայ Աւետարանական եւ Ազգային վար– ժարանները :

Հալէպի Հայերու համար պարծանք կարելի է նկատել նաեւ Հայ Ազգ. Ծե– րանոցը, որուն եւս անդրադարձանք ա– ռանձին յօդուածով Ծերանոց տուած մեր այցելութեան առթիւ : Հոն կը պատըս– պարուին անտէր հայ մամիկներ ու պա– պիկներ, եւ հանդստաւէտ շրջան մը կը բոլորեն՝ իրենց կեանքի վերջալոյսին :

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ

Երկուշաբթի երեկոյ մը գիս հրաւիրե– ցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարտէզը, ներկայ գտնուելու համար գրական հանդիպումի մը :

Հալէպի յատուկ եղող ամառնային զով գիշերով եւ հովասուն պարտէզին մէջ տեղի ունենալիք այդ հանդիպումը ան– կասկած որ հաճելի պիտի անցնէր, մա– նաւանդ որ կար նոր դէմքերու ծանօթա– նալու իրականութիւնը : Ըսին, թէ խումբ մը երկսեռ երիտասարդներ մաս պիտի կազմէին գրական այդ զրոյցին : Խումբին մէջ չափահաս ոչ մէկ անձ : Բոլորն ալ շատ երիտասարդ, խանդա– վառ, լուրջ եւ կատարուածին ու գործին գիտակցութիւնը ունեցող տարրեր, ո– րոնք խոստմնալից ուժեր են : Այս տպա– ւորութիւնը ունեցանք նախքան զրոյցի սկսիլը եւ մեր նախազգացումը սխալ դուրս չեկաւ :

Խումբը մեկուսացաւ պարտէզին մէկ անկիւնը, աղմուկէ հեռու մնալու համար եւ բոլորուեցաւ սեղանի մը շուրջ : Շատ երիտասարդ ուսանող մը ինքնավստա– հութեամբ բացումը կատարեց գրական երեկոյին եւ ներկայացուց իրեն հասա– կակից ուրիշ երիտասարդ մը, որ պիտի կարդար օրուան նիւթը :

Պատմուածք մը պիտի քննարկուէր, գրուած՝ ներկայացուող ուսանողին կող– մէ : Երբ տղան սկսաւ կարդալ պատ– մուածքը, ներկաները լուրջ կեդրոնացու– մով հետեւեցան ընթերցումին : — Քիչ մը բարձր կարդայ, — ձայնեց մէկը սե– ղանին ծայրէն, խանգարելով կեդրոնաց– եալ մթնոլորտը : Արդարեւ, տղան այն– քան ցած ձայնով կը կարդար, որ ե՛ւ շը– փոթ ե՛ւ երկչոտութիւն կը մատնէր : Թէեւ ձայնը քիչ մը բարձրացուց, սա– կայն ընթերցումը մնաց ոչ – սահուն : Կարծես գրածը չէր կարդացած գրելէն ետք : Երբեմն ձայնը այնքան կը խեղ– դուէր, որ գրեթէ ոչինչ կը լսուէր : Այդ ակամայ երկչոտութիւնը՝ թերեւս լսելի չդարձնելու համար քիչ մը «վրան բաց» պատկերներու ընթերցումը, որ ըստ ե– րեւոյթին համարձակած էր գրել առաջին անգամ ըլլալով :

Ընթերցումը տեւեց մօտ կէս ժամ, որ– մէ ետք տիրեց լռութիւն մը : Ոչ ոք տը– րամադիր էր կարծիք տալու : Իւրաքան– չիւր նստող դիմացինին նայուածքը կը փնտռէր, միտք մը դողնալու համար : Բաւական երկար վարանումէ ետք ման– րակազմ երիտասարդ մը, որ զրոյցին սկիզբը այնքան ալ ուշադրութիւնս չէր գրաւած՝ խօսք առնելով գնահատեց գը– րութեան կարգ մը կէտերը եւ բարեխըղ– ճօրէն մատնանշեց թերիները : Վարա– նոտ խումբին մէջ խօսք առնող երիտա– սարդը կարծես յանկարծ մեծցաւ : Անոր վրայ կեդրոնացան բոլորին նայուածքնե– րը եւ հակաճառողներ չգտնուեցան : Սա– կայն քիչ ետք ընդհանուր բանավէճ մը ծագեցաւ կտորին սեռը ճշդելու շուրջ : Ի՞նչ էր այդ արձակ գրուածքը :

— Պատմուա՞ծք, հարց տուաւ մէկը :

— Ոչ, ըսաւ ուրիշ մը՝ վճռական շեշ– տով :

— Վիպա՞կ :

— Բնաւ, հաստատեց երրորդ մը :

Եւ գրական երեկոն փակուեցաւ, ա– ռանց ճշդելու գրութեան սեռը :

Իսկ հեղինակը կարծես գոհ էր որ այդ– պէս վերջացաւ … :

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

(3 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խ. ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՏՈՒՆ–ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Շունչդ տուր, հոգիդ, բայց քո
հայրենիքը մի տար թշնամեաց···

Խ. Աբովեանի այս խօսքերը կը յիշեն գրեթէ բոլոր այցելուները, երբ կը մըտ– նեն գրագէտին ծնած տունը, որ ներկա– յիս վերածուած է Թանգարանի :

Շէնքը, թէեւ ամրացուած, այսուա– մենայնիւ կը պահէ իր հին տեսքը : Թանգարանին մէջ զետեղուած են Աբով– եանի գրած զանազան նամակներուն, գրութիւններուն 28 բնագիրներուն լու– սատիպ պատճէնները :

Խաթունիայէն բերուած են գրագէտին անձնական քանի մը իրերուն լուսանկար– ները :

ԱՐՄԻՍԻ ՆԿԱՐՆԵՐԸ

Պետական պատկերասրահը նկարիչ Ար– մենակ Մխիթարեանէ (Արմիս) նուէր ստա– ցաւ 33 իւղաներկ եւ 15 մատիտանկար– ներ : Ցարդ Արմիսի պատկանող մէկ նկար միայն ունէր Երեւանի պատկերասրահը :

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Ու տղան դրկելով համբուրեց : Գիւղատիրոջ տունը գերեզմանատան ...թէ դիմացն էր : Դուռը արդէն բաց, ...դիրուկ կարմրադէմ կին մը գոհունակ ...ժպիտով մը կը նայէր նորեկներուն :

— Ոչ, բարեւ, Տիկին Թուլիփան, — ...բարեւեց զինքը ուսանողը — մարդը ...ո՞ւր է :

Որովհետեւ դուռ բանալը Թուլիփանին ...գործն էր :

— Գինով է, — գանգատեցաւ կինը ...բարկացած ձայնով մը :

— Գինո՞վ :

— Շարունակ գինով է : Ուր ալ պահեմ գինետան բանալին՝ կը գտնէ : Այսօր մա– ...ռանին տակ պահած էի, հոն ալ գտաւ :

— Շատ մի պահէք, Տիկին Թուլիփան, որովհետեւ եթէ կանոնաւոր կերպով կա– րենայ խմել՝ թերեւս այնքան պիտի չխմէ :

— Վա՜հ, ի՞նչպէս թէ պիտի չխմէ · տակառի պէս կը խմէ · կը խմէ ու կ'եր– գէ : Ամենեւին աշխատելու փափաք չունի օրհնածը :

Սուլիւ, թթենիին շուքին տակ՝ թը– խադէմ գիւղացի մը նստած էր : Տակը խսիր փռած ու առջեւն ալ գինիի կանա– չագոյն կուժ մը : Դեռ այնքան գինով չէր որ կարելի ըլլար կուժը առջեւէն առնել : Տղուն հետ միասին կը խմէր, բո– լոտն, վեց տարեկան տղեկ մը, աչքերը հօրը աչքերուն պէս սեւ, միայն թէ հօրը աչքերը կարծես միշտ զաղտնի չարա– ճըճիութեամբ ժպտէին :

Սա Ջեճէլին խնայած այն Թուրքն էր, որ ըսած էր թէ ճատրակ խաղալ գիտէ · յետոյ մէջտեղ ելաւ որ չէր արժեր հետը ճատրակ խաղալ · բայց տնական ամէն տեսակ գործի յարմար էր · մանաւանդ քաջ խոհարար էր · հայրը՝ փաշայի մը քով խոհարար եղած էր : Կիները շուտով սիրեցին զինք, քանի որ կը սորվեցնէր իրենց թէ ինչպէս պէտք է եփել փիլաֆը, պէօրէկը, մահլեպին ու շէրպէթները, ու հետը շատ կը կատակէին : Իսկ Ջեճէ– լին ալ սիրեց, որովհետեւ իրեն համար փայտէ ձեռք մը շինած էր, այնպիսի ձեռք մը որ մատեր ալ ունէր, երբ ձեռ– նոց քաշէր վրան՝ ոչ ոք կրնար անդրա– դառնալ թէ փայտէ էր : Ծերուկը ամէ– նէն առաջ նետ արձակել փորձեց այդ ձեռքովը · ցեղունէն իր հասակին չափ աղեղ մը բերել տուաւ, իր փայտէ նոր ձեռքովը կրցաւ քաշել զայն : Ծերունին աթոռ վրայ իր տան գործակալը անուա– նեց Թուրքը :

Նոյն ատենները կնոջ մը էրիկը ինկած էր պատերազմին մէջ, ու Թուրքը այն– քան սիրահարեցաւ կնոջ՝ որ հետը կարգուեցաւ : Բնականաբար մկրտուեցաւ ու այնպիսի եռանդուն հունգարացի մը դարձաւ որ կարծես հոն ծնած ըլլար :

Երբ տեսաւ ուսանողն ու քահանան՝ ոտքի ելլելով ձեռքերը թրքական ոճով կուրծքին վրայ խաչաձեւած խոնարհու– թիւն մը ընելու փորձն ըրաւ, բայց ըղ– ղալով թէ խոնարհութիւնը քթին վրայ իյնալով պիտի վերջանար՝ պարզ դէպի առաջ տատանումով մը յայտնեց իր յար– գանքը :

— Վահ, Թուլիփան, — Գրիգոր գլու– խը շարժեց, — դուք միշտ կը խմէ՞ք :

— Պէտք է խմել, — պատասխանեց Թուլիփան լրջութեամբ, բայց չարաճը– ճիութեամբ փայլող աչքերով, — քսան հինգ տարի Թուրք ըլլալէ եւ չխմելէ վերջ՝ հիմա պէտք է տեղը հանել :

— Բայց քանի որ դուք գինով էք՝ մեզի ո՞վ ճաշ պիտի եփէ :

— Կինս կ'եփէ, — ու փութամատով կինը ցոյց տուաւ, — ան հունգարական ոճով պանիրով խմորն ալ գիտէ եփել · ինչ համով բան է … :

— Բայց մենք փիլաֆ կ'ուզենք ուտել :

— Ան ալ գիտէ :

— Իսկ տանտէրը ո՞ւր է :

— Պուտա է : Նամակ մը եկաւ ու տան– տէրը մեկնեցաւ : Հոն տուն մը ունեցեր են : Եւ հոն կը նստի գեղեցիկ օրիորդը, ինչպէս վարդը բուրաստանին մէջ :

Ուսանողը քահանային դարձաւ ·

— Ի՞նչ պիտի պատահի անոնց եթէ Թուրքերը Պուտան գրաւեն :

— Հոհօ · — քահանան յանկարծ գլուխը բարձրացուց : — Նախ պետութիւնը պի– տի իյնայ՝ Պուտա : Պուտա դեռ երբեք թշնամիի ձեռքը չէ անցած :

Ու քանի որ Գրիգոր տակաւին մտահոգ իրեն կը նայէր, — շարունակեց ·

— Ազգը կը պաշտպանէ պետութիւնը, իսկ Պուտայի բերդը՝ ինքն Աստուած :

Թուլիփան դռները բացաւ : Սենեակնե– րէն խոնաւութեան ու հուսամի հոտ կու– գար : Թուրքը պատուհաններն ալ բա– ցաւ :

Քահանան ներս մտաւ, նայուածքը պա– տէն կախուած դիմանկարներուն դնաց :

— Ասիկա արդեօք Ջեճէլի՞ն է · — հար– ցուց, սաղաւարտաւոր մէկը ցոյց տալով :

— Այո, — պատասխանեց Գրիգոր, — միայն թէ հիմա այդպէս թուխ չէ, այլ ճերմակ :

— Իսկ այդ չիւ կի՞նը :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Պ. Նուպար Նիկողոսեան, Այրի Տիկին Շողիկ Դերձակեան, Տիկին Փոհար Գաբրիէլեան, Տիկին Գըլըճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Դերձակեան եւ զաւակը՝ Իզապէլ, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Մօրօ եւ զաւակը՝ Էրիք, Տէր եւ Տիկին Է. Թոմսըն (Քանատա), ինչպէս նաեւ Վարդեան (Աւստրիա), Չիլինկիրեան (Պոլիս), Աւետեան (Մարսէյլ), Աճէմեան (Մարսէյլ) ընտանիքները եւ Պ. Տ. Ջրաքեան (Ամերիկա) խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՋԱՊԷԼ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ Գաբրիէլեան)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտ. 21ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 24), ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիէն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Անիէռի Նոր - Գերեզմանատունը (Քաթր - Ռութ)։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

4, Rue Jean Jaurès
BOIS-COLOMBES (Seine)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէր-Կումսեանի եւ զաւակներուն իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր Բարգէն Տէր-Կումսեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ - Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. Նշան Յակոբեանի զաւկին մկրտութեան առթիւ Մուշեղ եւ Արթաքի Յակոբեանէ 30 Փրանք, Ոսկան Յակոբեանէ (Կըր - նոպլէն) քառ, Նշան Յակոբեանէ 10 Փր։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի գաւառներու մեր բաժանորդներուն (բացի Լիոն, Մարսէյլ եւ Տէսին) հաշուեցոյցեր կը ղրկենք այս միջոցին։ Կը խնդրենք որ անյապաղ կարգադրեն իրենց առկախ բոլոր հաշիւները որպէսզի վարչութիւնը չստիպուի թերթին առաքումը դադրեցնել։

Դիւրութեան համար, մեր բաժանորդները կրնան իրենց վճարումները ընել հետեւեալ հասցէներուն.—

ՎԱԼԱՆՍ.— Կ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ, 39 Պուլվ. տիւ Ժենեռալ տը Կոլ։

ՎԻԷՆ.— Կ. ՏԷՐՄՈՑԵԱՆ, 65 Րիւ վիքթոր Ֆօժիէ։

ՆԻՍ.— Ն. ՋՕՏԵԱՆ, 3 Րիւ տիւ Փր - թի Փարք։

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ.— Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ, 2 Պուլվ. տիւ Ժենեռալ տը Կոլ։

ՍԷՆԹ - ԷԹԻԷՆ.— ԽՐԻՄԵԱՆ, 2 Րիւ ՌԱՊԸԼԷ։

ՊՈՐՏՕ.— Կ. ՏՕՆԷՐԵԱՆ, 74 Րիւ տիւ Լու։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ, 39 Րիւ Ա. Քռուազա, Սէն - Մարթէն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ իր հիմնած Հայերէնի Դասընթացքը վերսկսած է, ուսուցչութեամբ Տիկին Ս. Թորոսեանի, Բարեգործականի սրահին մէջ, 5, Րիւ Փափեր, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրեր, ժամը 18–21, երկու սեռէ աշակերտներու համար, վարչութիւնը կոչ կ՚ընէ ծնողքներուն՝ հոգածու ըլլալ իրենց զաւակներուն հայերէն դրել-կարդալ սորվելուն, անոնց առիթ տալով օգտուելու անվճար դասաւանդութենէն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Տարեկան պարահանդէս, Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի շրջանին, 12 Դեկտեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ արշալոյս, Սփլանտիտ Օթէլի հանդիսասրահին մէջ։»

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սեւրունդի «Արծիւ» ակումբի կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան։

Այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւթ՝ Նոր Սերունդի կոչումն ու պարտականութիւնները։

Կը հրաւիրուին բոլոր Նոր Սերնդականները եւ համակիրները։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 27ին, Կիրակի եկեղեցւոյս Տօնին առթիւ աւանդական մատաղօրհնութիւն պիտի կատարուի։ Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին նիւթապէս մասնակցիլ, թող հաճին իրենց նուէրները ղրկել Պ. Ա. Մարտիրոսեանի, 27պիս, Րիւ Սէն ժիւսթ, Առնուվիլ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանը վերաբացուեցաւ Հինգշաբթի։

Արձանագրութիւն, դասարաններու բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ ուսուցիչ Վահրամ Կ. Միսքիկի կողմէ։

Փափաքելի է որ Պօմոնի եւ շրջակայքի հայ ծնողքները փութան արձանագրել տալ իրենց զաւակներն ու չզրկել զանոնք՝ մայրենի լեզուի ուսումէն։

×

Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ տեղւոյս Կապ. Խաչի վարչութիւնը միասնաբար կը ծանուցանեն թէ 1964 – 1965 տարեշրջանի միօրեայ հայերէն լեզուի դասընթացքը կը սկսի 1964 Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8·30 – 11·30։ Կը դասաւանդէ Գուրգէն վրդ. Թրթռեան։ Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցի, յառաջիկայ երկու Կիրակի օրերը, առաւօտեան ժամը 9–12։

Իսկ հայերէն լեզուի գիշերային դասընթացքի հետեւողներուն համար, դարձեալ Հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8–9։

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը չորսին, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները։

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետքը ժամը 2ին։ Կը խնդրուի ծնողքներէն այդ օրը դպրոց առաջնորդել իրենց երախաները։

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրերուն ու ժամերուն։

ՓԱՐԻԶ

Ալֆորվիլի հայերէնի դասընթացքները պիտի վերսկսին այս Հինգշաբթի (24 Սեպտեմբեր) առաւօտեան ժամը 9ին։ Կը խնդրուի ծնողքներէն որ արձանագրել տան իրենց զաւակները վերոյիշեալ օրը, Րիւ տը Լիէժի դպրոցը։

ԼԻՈՆ

Լիոնի Ազգ. Միութեան Կրթ. Մարմինը կը ծանուցանէ Լիոնի Հայութեան, որ Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի օրուընէ ըսկըսեալ դպրոցը կը վերաբացուի։ Կը խնդրուի բոլոր ծնողքներէն, որ առաջ արձանագրել իրենց զաւակները, Ազգ. Տան գրասենեակը, քարտուղար Պ. Թըրագօչի մօտ, ժամը 10էն 12 եւ կէսօրէ ետք՝ 4էն 7։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանէն Աւոյի քոյրը՝ Սանդուխտ կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Թէրզեան Աւօ Սարգսի. ծնած 1909ին։ Մօր անունը Անուշ, եղբօր անունը Արտաշէս, կնոջ անունը Աշխէն, երախաներու անունները Յասմիկ եւ Այտա։ Հասցէ՝ Ռուստավէլի 41, Երեւան։

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէէն կազմակերպած է ընկերա- համակրական դասախօսութիւն մը, որ տեղի կ՚ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ։

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւթ ունենալ՝ Հայաստանի ներկայ իրականութիւնը։

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

—•—

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21·30ին սովորական վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21-ին Ակումբի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմիտէները եւ խումբերը.—

Քրիստափոր ենթ. եւ Ն. Միքայէլեան խումբ, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին։

Զաւարեան ենթ. այս Շաբաթ ժամը 20·30ին։

Համազասպ խումբ.— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին։

Ընկեր Կարօ խումբ.— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին։

Վարանդեան խումբ.— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին։

Վարուժան խումբ.— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին։

Վռամեան ենթ.— (4 Հոկտ.) Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին։

Մուրատ խումբ, (4 Հոկտ.) Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին։

Հայաստան ենթ. (3 Հոկտ.), Շաբաթ, ժամը 20·30ին։

Ակնունի ենթ. (28 Սեպտ.) այս երեքշաբթի ժամը 20·30ին։

Նիկոլ Դուման խումբ, (4 Հոկտ.), Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին։

Գէորգ Չաւուշ խումբ, (11 Հոկտ.), Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Avenue George V. Paris

Եզանակին առաջին պարահանդէսը — Մանրամասնութիւնները յետագային

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր.
	Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը	7 ֆր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (բանաստեղծ.)	10 ֆր.
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 ֆր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925	Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731	C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար· 60 Ֆ·	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ·
Արտասահման՝	Տար· 80 փր·	Հատը	0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 25 SEPTEMBRE 1964

Le Numéro : 0,30 Fr.

ՏԱՐԻ — Թիւ 10118 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — No 10.118

ԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐՍ ԵՒ ԱՆԻ

1945ին Մոսկուա ջնջուած յայտարար — 1925ին կնքուած ռուսեւթուրք բարեկամութեան դաշնագիրը, որ նորոգելի էր տարին անգամ մը։ Նորոգուած էր ին։

1947ին «Թրումընի վարդապետու — ը Ամերիկայի պաշտպանութեան ները երկարեց մինչեւ Թուրքիա, ուած էր Թումբ կանգնելու համայ — ութեան ծաւալման դէմ դէպի ա — աշխարհ։

օրերէն սկսեալ Թուրքիոյ արեւել — նահանգները սահմանամերձ հողա — ը դարձան արգիլեալ գօտի եւ ցան բանակի խիստ հսկողութեան ։ Օտար զբօսաշրջիկներ, նոյնիսկ ներ իրաւունք չունէին մօտենա — ինուորական գօտի նկատուած նա — ներուն, առանց մասնաւոր արտօ — եան, զոր դժուար էր ձեռք բերել։ ի նոյեմբերէն ի վեր Էրզրում — ի շրջանէն — մինչեւ խորհրդային սահմանագլուխը — արգելքը վերցած է, ն զինուորական խիստ հսկողու — ն ենթարկուած են քրտաբնակ եօթը նգներ, — Ուրֆա, Մարտին, Տի — էքիր, Սղերդ, Պիթլիս, Վան եւ Հէք — րի, որոնք սահմանակից են Սու — Իրաքի եւ Իրանի։

ման Գասպար Էրզրումէն անցած է բերդաքաղաքը, որ ո՛չ մէկ հրա — չէ բան ունի։ Ամբողջ թաղ մը մը — ծ է այն վիճակին մէջ, ինչպէս էր -1920ի կռիւներէն վերջ, յարա — փարչաձեւի առեւուան չէնքերով, նցնելով եւ կիսովին քանդուած ե — ցիներով։ Խ. Միութեան մօտիկու — ը ակներեւ է շատ տեսակէտներով։ րանը անդրանատոլեան երկաթու — վերջաւորութիւնն է, միեւնոյն ժա — կ «կիսը»՝ ռուսականին, աւելի գծերով։ Շաբաթը երկու անգամ խումբ մը կը մեկնի Կարսէն դէպի ա, Անդրկովկասի ճամբով։

սէն վերջ Անի, յիսուն քիլոմեթր ն, — սահմանագլուխին ծայրա — ։

ի դարուն Հայաստանի թագա — ուն փառաշուք մայրաքաղաքը ալ քաղաք մըն է այսօր», կ'ըսէ ն Գասպար, որ դիտել կուտայ թէ չէ մնացած ժամանակի բանաս — ներուն երգած «հազարումէկ եկե — րէն»։ Մասամբ կանգուն են մի — կէս երկվեցեակ եկեղեցիներ եւ պա — ները։ Տեսարանը ընդվզեցուցիչ է։ րեմն, տասներորդ դարուն 200-000 ոց հաշուող Անին ծածկուած է եր — խոտերով եւ ուղտափուշերով։ Ա. — ներու մէջէն կը ցցուին մութ կար — ժայռեր, որոնց ստորոտէն կը հոսին աշխարհները իրարմէ բաժնող գե — Թուրքական Ջուրերը։ Միւս եզերքին կը նշմարուին Խորհրդային Հայաս — զինուորական պահականոցները։

մը տարիէ ի վեր հնախոյզներ երողներ յաճախ հեռաւոր երկիր — եկած, ուխտի կ'երթան դէպի Անի, ելով ճամբորդութեան բոլոր դժ — ութեանց։ Իրաւասու իշխանու — ները, քանի ուշ չէ, պէտք է ապա — պաշտպանութիւնը մշակութային գանձերուն, որոնք այսօր Թուրքիոյ կը գտնուին։

Թրքախորհրդային սահմանը եզերե — դէպի հարաւ, մեր հայրենակիցը կը Արաքսի հովիտը։ Այնտեղ իր աչ — առջեւ կը ցցուի վեհապանծօրէն կոփառ Արարատը իր 5000 մեթր րութեամբ։

որդ հանդիպանը՝ Վան, իր հօր վայրը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

«ՆԱՀԱՊԵՏԸ»

«Յառաջ»ի մէջ մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ Հրաչեայ Քոչարի նոր վէպը՝ Նահապետը։

Հեղինակը ծանօթ գրիչ մըն է Հայութեան երկու հատուածներուն համար հաւասարապէս։ Լրագրութիւնը եղած է իր հիմնական ասպարէզը, յետոյ նաեւ գրականութիւնը, զոր մշակած է 1927 թուականէն սկսեալ։ Քոչարի գրչին մօտ քառասուն տարուան արդասիքը եղած է բացառաբար «հրապարակախօսական», անշուշտ, այդ բառին ներքին տարազով բացատրելի։ Լրագրող – Թղթակիցի իր կոչումին եւ ապահովաբար նաեւ իր անձին բնոյթ համոզումներու հետ ներդաշնակ անոր գրականութիւնը, անկախ իր ունեցած որոշ արժէքէն, յատկանշուած է «կուսակցական» ջիղով եւ տրամադրութեամբ։ Ասկէ նաեւ՝ անոր հրապարակագրական նկարագիրը։

Արդարեւ, հայ մարդը Քոչարի համար չունի իր ինքնատիպ հոգեբանութիւնը, նկարագիրը, իր իւրայատուկ ապրումը, որ կը պայմանաւորուի անոր պատմութեամբ, միջավայրով, տառապանքին անցեալով եւ աւոր արդիւնք՝ թրծուած ամուր նկարագրով ու նաեւ՝ ցեղային բնազդէն բխած լաւատես տրամադրութեամբ։ Հայը, գրագէտին համար, «Մեծ տան» զաւակն է միայն։ Եւ անոր՝ Հայուն կողքին նաեւ մեծ տան միւս զաւակներուն նկարագիրն ու կենցաղը, ապրումն ու ձգտումը միշտ փորձած է ուրուագծել, պատկերացնել իր ասպարէզին — խորհրդային լրագրողի — թելադրած կարելի միակ ուղղութեամբ, մէկ յայտարարի բերելով բոլորին նկարագիրներն ու հոգեբանութիւնները անխտիր։

Արդարեւ, մարդիկ ու անոնց ձգտումները, կեանքը իր առօրեայով, Քոչարի գրչին տակ վերածուած են գաղափարախօսութեան մը սկզբունքը ջատագովող, պարզող, արդարացնող, ճշգող ինքնանպատակ հաւաստիացումներ։ Գրագէտին տիպարները, կոչուին անոնք Խաչէ, Արամ կամ Յասմիկ («Խաչէ»), Վահան Վարդեան (համանուն վիպակէն), Օգսէն Վասպուր («Օգսէն Վասպուրի ճանապարհորդութիւնը») կամ համաշխարհային երկրորդ պատերազմի ռուսական ռազմաճակատէն քաղուած հերոսներ՝ Վասիլի Դեաչենկօ, Դիմիտրի Բոնդարենկօ, Շուրա կամ մինչեւ իսկ գերման բանակներու յաղթանակներէն չչմած Արսէն Տօնոյեան («Մեծ տան զաւակները»), բոլորն ալ ի վերուստ ճշդուած դերեր ունին։ Խօսող, գործող, ապրող, ընկճուող բայց միշտ «երկաթէ կօշիկներով» գաղափարախօսութեան մը դրօշը վեր բռնող տիպարներ են, որոնց ամէն մէկ արտայայտութիւնը կամ շարժումը կը ձգտի ամբողջացնել հանդանակի մը հանգոյն գրագէտին գծած ծրագիրը։

Սակայն, արժէքներ ճշդելու իրաւարարը առաւելաբար ըլլալով ժողովուրդը, Քոչար, ըստ երեւոյթին, անոր կը դիմէ իր վերջին շրջանի քանի մը երկերով, որոնց շարքին նաեւ այս մէկը — «Նահապետը»։ Այս անակնկալ բայց ոչ տարօրինակ հոգեփոխութեան մէջ ապահովաբար դեր ունեցած է նաեւ գրագէտին ներքին ձայնը, հայ հողին, հայրենիքին եւ անցեալին թելադրած հարազատ կանչը, զոր արուեստական ճիգով մը, Քոչար յարդ փորձած էր լռեցնել, անտեսել, ի հեճուկս զուրսէն թելադրուած խորթ հանդանակներու։ Վերջապէս, երկրին մթնոլորտը եւս ունեցած է իր բարերար դերը։

Ընթացիկ առումով վէպ մը չէ «Սով. Գրականութիւն» ամսաթերթի Յունիսի թիւին գրեթէ կէսը գրաւող այս պատումածքը, որ, շատ իրաւամբ, կարելի է անուանել նաեւ պատմութիւնը արեւմտահայ սերունդի այն հատուածին, որ, Մեծ Եղեռնէն ետք, եկաւ հաստատուեցաւ նորաստեղծ հայրենիքի մէջ։ «Նահապետը», անկախ իր իրական տիպար մը ըլլալու կամ, ինչպէս հեղինակը կ'ըսէ, «վիպացած» իրականութիւն մը ըլլալու հանգամանքէն, կ'արտացոլէ հայ մարդուն նկարագիրը, հոգեբանութիւնը, կը պատկերացնէ շրջանի մը նահապետական բարքերը, սովորոյթները, ժողովուրդի մը ժայռի պէս ամուր կամքը։

Արտամետցի Նահապետը վերջապէս կայք հաստատած է Արագածի լանջերուն, գիւղի մը անշուք մէկ հիւղակին մէջ։ Ու Քոչար, նկարագրելով հերոսին առօրեան, իրականութեան մէջ կը պատկերացնէ բովանդակ ժողովուրդի մը սերունդ կերտելու եւ հայրենիք ծաղկեցնելու ճիգը։ Պատումածքին, կամ գործածելու համար հեղինակին իսկ բնորոշումով «վէպ»ին հերոսները՝ Ափրօ, Նհօ, Ծերունի Մովսէս, Անթառամ եւ դեռ շարքը համալրողներու, սակայն անձեր չեն, թէեւ եղած են ու գոյութիւն ունին այդ անուններով իրական տիպարներ։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը խտացած Հայութիւն մըն է, այդ խտացած Հայութեան բիւրեղ հոգեբանութիւնը եւ նկարագիրը պատկերացնող գեղեցիկ ու այլապէս յաջող մէկ երեսը։ Անոնց ամբողջութիւնը լրիւ Հայութիւնը կը ներկայացնէ ողիով, հոգիով, մտասեւեռումով, դարաւոր իղձով, հայրենիք կերտելու ճիգով։

— Էդ աղբիւր ես չեմ, հայ ազգն է էդ աղբիւր...

— Հայ ազգ լէ՝ դո՛ւ ես, ես եմ, երրորդն է, չորրորդն է...

Ու վէպին հերոսին բերնով միակ մաղթանք մը — «Երկնքի աստղերին ու ծովի աւազներին համրանք էլնի, հայ ազգին համրանք չէլնի, ինչքան որ քչացեր ենք, եօթ էնքան շատնանք»։

Ճակատագիրը Թուրքի, Թաթարի, Քուրդի, Քաջերի, Լօպանովի եւ դեռ շատ շատերու ձեռքով կատարած է Հայութեան թիւը, իսկ Հայը ծերունի Նահապետին բերնով բժիշկէն կը խնդրէ գոնէ դեռ երկու տարուան յաւելեալ կեանք, որպէսզի «իմ տոհմ տեսնամ... իմ աչքով տեսնամ, համոզուեմ, որ իմ գերդաստան կը մեծնայ, կ'աճի, կը բազմանայ...»։

Գերդաստանի հետ կը ծաղկի նաեւ հայրենի գիւղը, հայրենի աշխարհը։ Ու Արտամետի համբաւաւոր խնձորենիներով անտառ կը կազմուի Արագածի լերկ հողերուն վրայ, երբ Նահապետ ամէն ծնող երախայի համար տնկիկ մը կը բարձրացնէ գիւղին չէներուն առջեւ։

Հայը լաւատես է բնազդով եւ յոռետեսութիւնը չի մթագներ անոր հոգին։ Սարսռազդեցիկ պատահարներն իսկ անմիջապէս դիմագրաւելու, զանոնց հակազդելու եւ յամառ պայքարով մը իր նոր կեանքը կերտելու ցեղային կարողութիւնը ունի։ Նահապետի երկար տարիներ տեւող հովելլկուած եւ մտալլկուած վիճակը, ցեղային առանձնայատկութեան տեսակէտով, արուեստական եւ անհարազատ գոյն մը ստացած է վէպին մէջ։ Արդարեւ, Նահապետի սերունդին վիճակուեցաւ Մեծ Եղեռնէն անմիջապէս ետք, եաթաղանը ջախջախելու բախտորոշ դերը, այլեւս պատմական դարձած երեք ճակատամարտներու մէջ։ Նոյն սերունդին վիճակուեցաւ նաեւ հայրենիք եւ պետութիւն կերտելու արժանիքը։ Ուրեմն, Նահապետը, որով Քոչար ուզած է հայ մարդուն ընդհանրական տիպարը պատկերացնել, կեանքի դաժան հարուածէն այլեւս ընկճուած, իր խուցը քաշուած եւ «Թութունի» ներծոր աղգեցութեան ապաւինող մը չէ եղած։ Յամառ թախանձանքներու հետեւանքով չէ, որ վերստին իր մէջ խարխափ նետած է ապրելու կամքը։

Քոչարի տիպարները հարազատ ու սրտամօտ են իրենց մտածելու եւ զգալու եղանակով։ Նաեւ՝ իրենց բարբառային լեզուով։ Այսուհանդերձ, հեղինակը պէտք չունէր նկարագրական բաժնի իր լեզուն եւս տեղ – տեղ խճողելու նոյն բարբառով եւ օտար տարազներով։

«Նահապետը» վէպը կը կարօտի նոյնպէս սեղմումի, խտացումի, տեղ – տեղ նշմարելի է ձգձգումը։ Պատմելու արուեստին մէջ իր դերն ու արժէքը ունի նաեւ կէս թողուածը կամ չըրացուածը ընթերցողին կարենալ կռահել տալու շնորհը։

Անշուշտ, այս երկին մէջ կայ նաեւ անխուսափելի տուրքի բաժինը՝ «կեսարին» յատկացուածը, որ թէեւ աննշան, այնուամենայնիւ որոշ չափով կը խաթարէ վէպին ողեկան կառոյցը։

Հայաբոյր պատմուածք մըն է «Նահապետը»։

Հր. Քոչարի գրականութեան մէջ ձեւով եւ բովանդակութեամբ անկիւնադարձ կազմող երկ մըն է այս, որ արժանի է գնահատանքի։

Մինչեւ այսօր առաւելաբար գրագէտ միայն, «Նահապետ»ի հեղինակէն ներս Հայը նուաճում մը ըրած է, որուն մէջ նկատելի դեր մը ունի անշուշտ Երկրի այժմու մթնոլորտն ու տրամադրութիւնը։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՐԼ ՀԵԼՈՒ ՊԱՇՏՕՆԻ ԱՆՑԱՒ

Շարլ Հէլու, Լիբանանի նոր նախագահը իր պաշտօնին գլուխը անցաւ Սեպտեմբեր 23ին։ Ծանօթ է տագնապը որ ծնաւ այս առթիւ։ Հակառակ բոլոր պնդումներուն նախագահ Շեհապ մերժեց կրկին ներկայանալ, թէեւ բոլոր երեսփոխանները համաձայն էին որ Սահմանադրութեան յօդուածը, որ կ'արգիլէ նախագահի մը վերընտրութիւնը փոխուի։ «Օռոռ»ի մէջ։ Հանրի Պենազէ «իմ տեսակէտիս» սիւնակին մէջ կը ծանրանայ այս կէտին վրայ, շեշտելով — «Բայց պէտք է օրէնքը փոխուէր որպէսզի Շեհապ վերընտրուի, եւ Շեհապ Սահմանադրութեան պահակը, մերժեց զայն բարեփոխել իրեն ի նպաստ։ Աւելի՛ն, այն երեսփոխաններուն, որոնք իրմէ յաջորդի մը նշանակումը կը սպասէին, այս մեծ քաղաքացին պատասխանած է — Ո՛չ, ես նախախնամական մարդ մը չեմ եւ քաղաքական կոտակ չունիմ ձեզի ձգելու»։ Ու Պենազէ կ'աւելցնէ — «Ցիշատակելի խօսքեր։ Այո՛, փառաւոր օրինակ մը որու Հանրապետութեան զարծօն նախագահ մը լաւ կ'ընէր հետեւելով»։

«Կը հաւատամ Լիբանանի ինչպէս կը հաւատամ Աստուծոյ»։ Այս խօսքերով է որ Շարլ Հէլու արտայայտուած է ըստանձնելով իր նոր պաշտօնը։ Ցիշատակելէ ետք իր նախորդին տարած գործը, Լիբանանի տասներորդ նախագահը, յայտարարած է — «Այսպէս, այս փոքր երկիրը որ Լիբանան է կրնայ իրեն օրինակ ծառայել անկախ երկրի մը, բարեկամ իր արաբ քոյր պետութեանց հետ եւ բաց՝ աշխարհի բոլոր երկիրներուն»։

Հէլուի այս յայտարարութիւնը շատ տպաւորած է երեսփոխանները։

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Մեր ձեռքն անցած խազգիրքերը 22 են, որոնց իւրաքանչիւրի մէջ պարունակուած եղանակների համեմատութիւնը, ցանկը թողնում ենք մի այլ անգամուան : Այժմ յառաջ ենք բերում այստեղ նոցա այբ – բենական եւ ութ ձայնի բաժանմունքով ընդհանուր ցանկը :

Այս եղանակներից 70ի այբբենական ցանկը գտնւում է նոյնպէս Ալիշանի Սիսուանի մէջ (էջ 254), բայց յայտնի չէ թէ սոքա ինչ ձայնի կամ եղանակի են պատկանում : Ալիշանի գտածներից հինգը մէջ նշանակեցինք երկու աստղանի – շով, սոքա մեր խազգրքի մէջ չկային : Այս հինգ եղանակը չկարողացանք տեղաւորել ութ ձայնի բաժանման մէջ, որովհետեւ չգիտէինք թէ նոքա ո՞ր ձայնի մէջ են պարունակւում, իսկ մնացած 65ը, որ գտնւում էր մեր 22 խազգրքի մէջ, տե – ղաւորեցինք եւ մէկ աստղանիշ դրինք այն բոլոր եղանակների առաջ, որոնք չըկան Ալիշանի ցանկի մէջ :

Այդ խազգիրքերի մէջ կան եւ այնպիսի եղանակներ, որոնք թէպէտ ձայնա – գրված են հին խազերով, բայց լուսանցքում եղանակին համապատասխանող ա – նունը չենք գտնում, այլ նորա տեղ մի երկար գիծ է գրած : Երեւի արտագրողը կամ չէ գտել եղանակի անունը կամ իր – բեւ իրան լաւ ծանօթ համարելով բաց է թողել եւ զանց առել : Անանուն եղանակների թիւն է, մեր խազգիրքերի մէջ, քառասունմէկ :

ՄԱՆՐՈՒՍՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԻ ԱՆՈՒՆՆԵՐՆԻ ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿԸ

(ՅԱՌԱՋ.— Տպագրական դժուարու – թեանց պատճառով՝ զանց առած ենք աստղանիշերը) :

Աղաչանք, աղաւնեկ, այսաւրմտանէ, անմեղուկ, անձեղն, անձէթ, աշակերտ, առաւօտերգ, առեղն, առիծ, արծիւ, արջն, աւելի, բաղէ, բղեչի, բերդ, բոռ, բրաւոր, Գաբրիէլ, գալստեան, գայլ, գետ, գզած, գոճնակ, գոյնիկ, գունակ, գուզ, գալրուկ, գարբին, եզնակ, եկեղեցւոյ, երկաթ, զաւճառող, զողատող, թագաւոր, իմաստնակ, իրիցկին, լալկան, խաբուսիկ, խաչի, խաւսող, խեղեփ, ծիծեռն, ծնծղայ, ծովցի, կակղոտ, կաղ, կատուն, կարմիրվանեցի, կիրակամտի, կիրառսերէց, կողեռն, կրետ, կըցխակ, հաս, հաւատուոր, հաւրնձի, հիւանդ, հոռոմ, հոռմակ, հովիւ, ձաղն, ճիչող, ճոխ, մակեդոնացի, մամկոն, մառեղ, մաստնակն, մատն, մեծպլուխ, մեղուն, մեռելքաշ, Միքայէլ, Մշեցի, Մովսէս, յաւնեղն, յեղմն, յեղմուկ, յետքաշն, յովանիսուկ, նաւ, շահեան, շաւառն, շնորհազարդ, ոչխար, ովէստ, ուղտն, չիտ, չոր կամ չորուկ, պարնկուլ, պիծակ, ջահրիկ, ջաղացք, ջորէքաշ, ջուլահակ, ռամվար, սայլ, սարկաւագ, Սերոբէ, Սուրբ Նշանեցի, ստեղն, սըրինկ, վարուժնակ, վարսեղն, վոցտատէք, տանուտրակ, տարածումն, տարունեցի, տաւպտաւպայ, տժգոյն, տիրոցի ձագ, տուկատ, ցինայ, փող, փորակ, քնքշակ :

Այս ցանկի մէջ պարունակուած եղա – նակների թիւն է 129, բայց տաղարան – ների, երգարանների, գանձարանների եւ այլ գրքերի մէջ յիշուած են մի այլ եր – կուսն եւս արեւելցի եւ խոսրովային, այս երկուսն ու 21 անանուն եղանակները գումարելով նախընթացի հետ՝ բոլորի գումարը հասնում է 152 :

Բայց այս թիւը ճիշդ չափի տեղ չէ կարող ծառայել, որովհետեւ կան եղա – նակներ, որոնք այլ եւ այլ անունով են կոչւում զանազան տեղեր, իսկ անուններից մեծագոյն մասը համաձայնում է ցանկի եղանակներին : Եթէ առ առա – ւելն կրկնուող եւ համաձայնող եղանակների թիւը հաշուենք մինչեւ 32, կը մնայ զուտ եղանակ 120, համարեա տաճկական եղանակների չափ :

Այժմ տեսնենք թէ ցանկի մէջ մտնող եղանակները բուն ութ ձայնի մէջ ի՞նչ – պէս են դասաւորւում եւ ամէն մէկկինը քանի՞ են :

ՈՒԹ ՁԱՅՆԻ ՆՐԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՁ. առաջին ձայն :

1.— Գզած, գզածն, գզզած, գզզածն : 2.— Կիրակամտի : 3.— Իմաստնակ, մաստնակն : 4.— Անմեղուկ, անմեղուկն, անմեղ, 5.— Խաւսող, խաւսողն : 6.— Ձագ, ձագն, 7.— Մամկոն, մամկոնն : 8.— Ձագ, ձագն : 9.— Հիւանդ, հիւանդըն : 10.— Գունակ, գունակն, գու – սան : 11.— Հոռոմ, հոռոմն : 12.— Ջուլահակ, ջուլահակն, ջուլհակ, ջուլահ : 13.— Փորակ, փորակն : 14.— Հոռմակ : 15.— Մովսէս : 16.— Աշակերտ : 17.— Բրաւոր : 18.— Երկաթ : 19.— Պիծակ : 20.— Բոռ : 21.— Ծիծեռն Հաթերբեցի : 22.— Աւելի, աւե : 23.— Դալրուկ :

ԱԿ. առաջին կողմն :

1.— Գուզ, գուզն, գըռուզն : 2.— Ցինայ, ցինայն, ցինա : 3.— Եկեղեց, եկեղ, եկե, եկ : 4.— Քնքշակ, քնքշակն : 5.— Գոճնակ, գոճնակն : 6.— Աղաւնեկ, աղաւնեկն, աղօնեկն, աղաւն : 7.— Ծովցի, ծովցին, 8.— Ջահրիկ, ջահրայն, ջահրեկն : 9.— Մեռելքաշ : 10.— Զողատող : 11.— Տարունեցի : 12.— Վոցտատէք :

ԲՁ. երկրորդ ձայն :

1.— Կատուն, կատու : 2.— Ջորէքաշ, ջորէքաշն : 3.— Արծիւ, արծիւն : 4.— Ձագ, ձագն : 5.— Հովիւ, հովիւն : 6.— Լալկան, լալկանն : 7.— Անձեղն, անձեղ, անձիղն : 8.— Չիտ : 9.— Բաղէ : 10.— Շահեան : 11.— Ջաղացք : 12.— Աւելի :

ԲԿ. աւագ կողմն :

61.— Շնորհազարդ, շնորհազարդն, շընորհազա, շնորհազ : 2.— Հաւրնձին, հաւրնձի : 3.— Մեղուն, մեղու : 4.— Սուրբ Նշանեցի, Սուրբ Նշանեցին, Սուրբ Նշանի : 5.— Կարմիրվանեցին, Կարմիրվանեցի, Կարմիրվան, Կարմիրվա, կարմրեցի : 6.— Ուղտն : 7.— Կողեռն : 8.— Հաս : 9.— Մեծպլուխ : 10.— Խաբուսիկ, խաբուսիկ : 11.— Զորուկ :

ԳՁ. երրորդ ձայն :

1.— Զաւճառող, զաւճառողն, զոճառող, զոճղող :

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԽՄԲ.— Հոս կը վերջանայ մեր ունե – ցած օրինակը, անշուշտ կիսատրտ : Հրատարակեցինք այս հազուագիւտ ու – սումնասիրութիւնը, ի պէտս երաժըշ – տական բանասիրութեամբ զբաղողնե – րուն : Դժբախտաբար մեր ունեցած օրի – նակը ոչ կողք ունի, ոչ ալ վերջաւորու – թիւն եւ չենք գիտեր թէ ո՛ւր տպուած է, ո՛ր թուականին :

ԱՅՆՃԱՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եօթներորդ դարուն, իսմէյլական Ա – րաբները՝ բաւական հող տանելով Այն – ճարի տնտեսական ու մշակութային զար – գացման, բիւզանդական փլատակներուն վրայ բազմաթիւ նորանոր շէնքեր բար – ձրացուցին : Այնճարի կառուցումներուն բիւզանդական կամ արաբական ըլլալը խնդրոյ առարկայ է եւ վիճելի : Այս մասին լսի ըսուեր շատ են :

Թրքական տիրապետութեան շրջանին Իրաքը գրաւող Սուլթան Մուրատ Դ. 1622 թուականին Դամասկոսի կամ աւելի ճիշդը սուրիական ընդհանուր նահանգապետութեան շրջանին մէջ գտնուող Նապլուս եւ Աճլուն գաւառները էմիր Ֆախրէտին Բ.ին նուիրելով, էմիր իլ Պէար կոչեց : Սակայն Սուրիոյ փոխարքան՝ Մուսթաֆա փաշա ընդդիմանալով Սուլթանի հրամանին, մերժեց յանձնել վերոյիշեալ երկու գաւառները Ֆախրէտի – նին : Էմիր Ֆախրէտին իրեն շնորհուած իրաւունքը զէնքի զօրութեամբ գրաւելու համար, շուրջ հազարինց [illegible] ուժով մը Մուսթաֆա փաշային 12 հ[illegible] զարէ բաղկացած բանակը յետ ու ցան[illegible] նելով չարաչար պարտութեան մատնեց եւ Այնճարի առջեւ, զերի բռնելով փա – շան, Այնճարի մէջ բերդարգել [illegible] քէչ յետոյ արձակելու համար :

Որո՞նք հիմնած են Այնճարը. հռոմա – յեցինե՞րը, Բիւզանդացինե՞րը թէ Արաբները :

Հնագէտներէն ոմանք այս քաղաքին հակառակ բիւզանդական ճարտարապետական զրոշմ մը կրելուն, մեր թուականի 685 – 717 տարիներուն արաբ իսմէյլական խալիֆաներէն Ապտիւլմելիք եւ յաջորդը՝ Վէլիտ Ա.ի կողմէ կերտուած ըլլալը կը պնդեն :

Ըստ հնագէտ Քէլբման կանոյի կարծիքին, Այնճար Սթաբլոնի յիշած բան Զալսիսն է, ուր նախապէս բնակութիւն հաստատած էին, մեր յիշածին պէս, իթուրէներ եւ կարգ մը արաբ ցեղախումբեր : Սակայն ներկայիս աչքի առջեւ գտնուող եւ աւերակներու փլատակներուն մէջ գոյութիւն ունեցող մնացորդները բացայայտօրէն հռոմէական ճարտարապետութեան նմոյշներ են :

4224 քառակուսի մեթր տարածութեան մը վրայ հիմնուած կեդրոնական պալատին, մայր եկեղեցիի մը նմանող ընդունելութեան սրահը այցելող զբօսաշրջիկները անմիջապէս կը յափշտակուին առաջին առթիւ աչքի զարնող ճարտարապետական բացառիկ յղացումներով, գոյնեւ րու զուգորդութիւնով ու ներդաշնակութիւնով, շքեղութեան ու ճոխութեան փայլատակումով, որոնք տարակոյս չ[illegible] կասկածի ալիքով մը կ'ողողեն մարդկային միտքը, նման սահեծագործութիւններուն իսմէյլականներու նման կէս գոլու կեանք մը ունեցող նորաբոյս իշխանութեան մը գործը ըլլալու մասին :

Պահ մը եթէ ընդունելու պատրաստ գտնուինք Այնճարի կամ Զալսիսի իսմէյլական խալիֆաներու կողմէ կառուցուած ըլլալը, կրնանք սակայն յանգիլ այն եզրակացութեան՝ թէ Իսմէյլականներու քաղաքական ասպարէզի վրայ երեւցած առեն եւ անկէ մէկ երկու դար յետոյ իսկ, բիւզանդական մշակոյթն ու ճարտարապետական ոճերը տիրապետող էին Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Միջին Արեւելքի կարգ մը երկիրներուն մէջ եւ Իսմէյլականները այդ ազդեցութեան տակ գտնուելով, կրնան կերտած ըլլալ Այնճարի նման հոյակերտ քաղաք մը. (Ընդ. Պատ. Արուեստի, Ճօրճ Հիւմէն) :

Այնճար իսմէյլական վերջին խալիֆ Միրվան Բ.ի կենդանութեամբ, Ապպասեան առաջին խալիֆէ Էպու – Ապպասեւ Էֆֆանի բանակին սպարապետ Ապտալլահ Իպն Ալիի ձեռամբ աւերակուեցաւ իրն 750 թուականին : Նոյն Ապտուլլահ Իպն Ալի Իսմէյլական խալիֆէ Միրվանի Զապ գետին եզերքը պարտուելով Եգիպտոս փախուստ տուած առեն, իսմէյլական

ԺՈՐԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

———o———

Կը հասնին Ֆերրի մօտ : Ժորէս ; մերժելով իրեն առաջարկուած աթոռը, ոտքի վրայ կը սկսի կրկնել քիչ առաջ ժողովի ընթացքին իր ըսածները : Բազմաթիւ անգամներ կը խզուի իր ձայնը : Քրտինքներու մէջ կը լողայ : Օձիքը թաց խոնաւ է կորած : Բայց, յոգնիլ չի գիտեր, կը շարունակէ խօսիլ տրիբունը, նման խօսքի անսպառ շտեմարանի մը :

Ապել Ֆերրի քաղաքավարութեամբ կը հասկցնէ թէ իրեն համար այլեւս ամէն բան որոշ է : Եւ սակայն, մեղմութեամբ հարց կուտայ պատգամաւորներուն :

— Եթէ հակառակ ամէն բանի, կացութիւնը ծանրակշիռ հանգամանք ստանայ, ի՞նչ կը խորհիք ընել, ի՞նչ կը խորհի ընել ընկերվարական կուսակցութիւնը ...

Ժորէս՝ մատակ առիծի մը նման ցընցելով իր բաշերը եւ իր մարած ձայնին վերջին զոռ շեշտ մը տալով, կ'ըսէ .

— Պիտի շարունակենք ... պիտի շարունակենք պատերազմի դէմ մեր պայքարը ...

— Այդ պարագային, կը պատասխանէ Ապել Ֆերրի, այդ պարագային, շատ կը վախնամ որ, օր մը, փողոցի մը անկիւնը քեզ սպաննեն, Պ. Ժորէս ... :

×

Արագ գնացքով մը, Թաքսի մը կ'անցնի Քոնքորտի հրապարակէն, դիմելով դէպի Րիւ Ռուայալ :

Կառքին ետեւի նստարաններուն վրայ նստած են Ժորէս եւ Ռընոտէլ, մինչ Լօնկէ տեղ գրաւած է կառավարին մօտ :

Տօթը մեղմացած է, սակայն սալայատակներէն դուրս կուգայ գաղջ շոգի մը, ուրկէ կուգայ քրտինքի եւ ապսէնթի հոտը :

Փողոցները բազմութեամբ լեցուած են, լրագրավաճառները բարձրաձայն կը ծանուցանեն վերջին հրատարակութիւնները : Սրճարաններուն առջեւ հաւաքուած մարդիկ կը խօսին մեծ աղմուկով :

Ժորէս աչքերը գոցած է : Երբեմն անյաղօրէն շունչ կ'առնէ : Մերթ ընդ մերթ ձեռքերը կը տանի դէմքին ու ճակտին : Քանի կը յառաջանան, այնքան բազմութիւնը կը դառնայ խիտ ու ջղագրգիռ : Աղաղակներ կը բարձրանան, որոնց մէջ կը լսուին :

— Դէպի Պերլին ... կեցցէ բանակը ... Փարիզ պիտի բերենք հետերնիս Վիլհէլմին պեխերը ...

Այդ պահուն, Տօնու փողոցէն դուրս կ'ելլէ կառք մը : Իր սրընթաց գնացքին մէջ քիչ կը մնայ որ Թաքսին բախի այդ կառքին : Լօնկէ, դառնալով կառավարին, կը յանդիմանէ զայն, ըսելով .

— Ուշադրութիւն ըրէք, քիչ էր մնացեր որ մեռցնէիք մեզ ...

Սակայն, կառավարը, ժպիտ մը արձակելով իր պեխերուն ընդմէջէն, գլխարկը գլխէն հանելով, շարաճճի եղանակով մը, կը պատասխանէ .

— Հազար ներողութիւն, ոչ մէկ վըտանգ կայ : Եւ յետոյ, կը խորհի՞ք թէ կարելի է սպաննել քաղաքացի Ժորէսը :

Կը հասնին խմբագրատուն : Հոն կը տիրէ արտակարգ եռուզեռ մը : Խմբագրապետը նոր «Կ'ամբաստանեմ » մը պիտի գրէ :

Մարիուս Վիլփէ աճապարանքով կը պատրաստէ թղթածրարները, թերթին հաւաքածոն :

Ժորէս հարց կուտայ :

— Ի՞նչ լուր Անգլիայէն :

— Լորտ Ասքուիթ յայտարարութիւն մը պիտի ընէ ժողովին մէջ:

— Ժամը իննէն առաջ կարեւոր ոչ մէկ լուր կրնանք ունենալ :

— Լաւ, կը պատասխանէ Ժորէս, առանց այդ նորութիւններուն չեմ կրնար սկսիլ ամբաստանագիրս : Ասքուիթի յայտարարութիւնները խիստ կարեւոր են.. :

— Երթանք ճաշելու, կ'առաջարկէ մէկը :

— Երթանք «Ոսկեայ Աքաղաղ » ճաշարանը, խորհուրդ կուտայ Լօնկէ :

— Ոչ, կ'ըսէ Ժորէս, հոն նուազ կայ ... կիներ... Աւելի լաւ է երթանք Քրուասան :

— Քրուասա՞ն... չերթանք հոն, կը պնդէ Լօնկէ : Այնտեղ գլուխներ կան որոնց բնաւ չեմ հաւնած ...

— Ո՛չ, ո՛չ, Քրուասան երթանք, կ'առաջարկէ դարձեալ Ժորէս : Եւ անմիջապէս երթանք, երեք քառորդ ժամէն պէտք է վերադառնանք, յղենք մեր ճաշը, այս գիշերը ճակատագրական կրնայ ըլլալ ...

×

Նոյն կարծիքը ունի նաեւ այն խարտեաշ երիտասարդը, որ հիմա նստած ֆ[illegible] քարտի ճաշարանը, հանդարտօրէն կը ճաշէ :

Ռաուլ Վիլէնն է ան : Վճռած է սպաննել Ժորէսը : Իրեն համար վիրվիկայրը, որ բացայայտ թշնամին է Ֆրանսայի, այնքան ատելի ու այնքան բարբարոսիկ մէկը չէ, որքան Ժան Ժորէսը, որ Ֆրանսացի ըլլալով հանդերձ, կը քարոզէ այն պատերազմին դէմ որ պիտի վերադարձնէր Ֆրանսային իր գերուեալ նահանգները :

(6 Տար.)

…մեծագրեցիկ ցեղապետներ ու …պետներ հացկերոյթի հրաւիրելով …փայի Օճա գետին եզերքը, նենգու- …մբ անխնայօրէն սրածեց նոյնիսկ …ոյք պահուն :

…նճար, փիւնիկեան տիրապետութեան …րին իմացական ու մտաւորական ըս- …ծագործութեան նշանակելի կեդրոն …եղած է : Տիւրոսի փիւնիկեցի փիլի- …փաներէն Վարվառիոս Հելլէն ու արե- …կեան փիլիսոփայութեան իրերանման …երը ի մի հաւաքելով Վարվառիոս- …ան փիլիսոփայութեան հիմը դրաւ որ …ւքէն կոչուեցաւ արդի պղատոնեան …իլիսոփայութիւն :

…Վարվառիոս ունեցաւ իր աշակերտներն …ւ հետեւորդները, որոնցմէ նշանաւորը …Այնճարի մէջ ծնած եւ Այնճարի փիլիսո- …փայական դպրոցը հիմնող Իամպլիկոս : …Այս մարդը, հակառակ ընկալեալ սովո- …րութեան, փոխանակ Հռոմ երթալ ու- …սումը կատարելագործելու, մնաց Այն- …ճար եւ ինքնազարգացումով փիլիսոփա- …յութեան նոր ուղի մը բացաւ, որուն հե- …տեւեցան բազմաթիւ մտաւորականներ : …Իր հեղինակութիւններէն քննական պատ- …մութեան վերաբերող ուշագրաւ ձեռա- …գիրներ գտնուեցան, որոնք Աստուածա- …բանչի զանազան մասերուն վրայ պատ- …մական սխալներու գոյութիւնը փաստող …արձանագրութիւններ կը պարունակեն :

Տրամաբանութեան մասին գրած իր …հեղինակութիւնը միջին դարերուն …պէս դասագիրք գործածուեցաւ եւ որ …Պիթագորասի փիլիսոփայութեան մեկ- …նաբանութիւնն է : Իր ուսուցիչ Վարվա- …ռիոսի համոզման հակառակ, Իամպլիկոս …աստուածներու մօտ խելքի եւ ուշքի գո- …յութիւնը բացարձակապէս մերժեց : Ար- …դի պղատոնականութեան հետեւորդներէն …իր աշակերտները աստուածացնե- …լով զինքը թէիոս կոչեցին, բազմաթիւ …հրաշքներ գործելու հնարաւորութիւններ …տալուն համար :

…Տաղի իրենց հերոսութիւնով …յաւերժահռչակ մեր նոր Այնճարի հայ- …ուհիները Զալւինի նման պատմական …յիշատակութային հին հարստութիւններու …վրայ բազմելով, ընելիք չատ …ունին՝ նոյն անունը հայկական մը- …յթի ու քաղաքակրթութեան օճախի …վերածելով :

ՏՈՔԹ. Գ. ԱՍԹԱՐՃԵԱՆ

ԼԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀՆԴԻԿՆԵՐԸ

Մասնագէտներու հաշիւները ցոյց կու- տան, թէ Լատին Ամերիկայի բնակչու- թեան տասը առ հարիւրը Հնդիկներ են : Այս հաշուով, համեմատելով ամբողջ բնակչութեան հետ, կը նշանակէ թէ այն- տեղ կ՚ապրին քսան միլիոն Հնդիկներ : Այս բազմութեան յարմարեցումը Լատին Ամերիկայի ժամանակակից կեանքին՝ կը ներկայացնէ այդ շրջանի ընկերային ա- մէնէն դժուարին հարցերէն մէկը :

Երկար ժամանակ, Լատին Ամերիկայի Հնդիկներու ծագման հարցը դիտական հակաճառութիւններու առիթ ընծայեց : Ներկայիս, կարծիքներու մեծամասնու- թիւնը կը հակի ասիական ծագման տե- սակէտին : Ամերիկացի հնագէտ Ժօրժ Վայեա կը հաւաստէ, թէ Ամերիկայի Հնդիկները իրենց նոր բնակավայրը հա- սած են՝ հետապնդելով այն անասուննե- րը, որոնցմէ կախում ունէր իրենց ապ- րուստը : Այս տեղափոխութիւնը անպայ- ման կատարուած է փոքր խումբերով : Այս գաղթողները Ալասքա հասած են ծո- վի ճամբով, անցնելով Պեհրինկի նե- ղուցէն, իսկ այնտեղէն՝ գացած այժմու Լատին Ամերիկայի հողամասին վրայ, ուր տարածուած են :

Անտարակոյս, Լատին Ամերիկայի Հնդիկներու թիւը աւելի մեծ է, քան ինչ որ ցոյց կը տրուի վիճակագրութիւննե- րու մէջ : Ներկայիս, Մեքսիկայի մէջ կ՚ապրին 52 ցեղախումբեր : Ազթէքները, որոնք կառուցած են հնադարեան աշ- խարհի հրաշալիքներէն անիրաւ կերպով հեռու դասուած հոյակապ յուշարձաննե- րը, կը բնակին երկրին կեդրոնական շրր- ջանին մէջ : Օթօմիները, Միխթէքներն ու Զափոթէքները կը բնակին հարաւային մասին մասնաւորապէս Օաքսաքա նա- հանգին մէջ : Մայաները, որ համաշխար- հային ամբողջ պատմութեան մէջ առա- ջիններն են, որ հրաբխային քարերէ եւ ձուկի ոսկորներէ շինուած դանակներով ուղեղի վրայ կատարած են վիրաբուժա- կան գործողութիւններ, տարածուած են երկրին ամբողջ հողամասին վրայ եւ ա- ւելի հեռու՝ Կուաթեմալայի եւ Հոնտու- րասի մէջ :

Լատին Ամերիկայի մէջ Հնդիկներու ա- մէնէն հոծ թիւը ունի Քուեքուա ցեղը, աւելի քան եօթը միլիոն, որ տարած- ուած է Փերուի, Պոլիվիոյ արեւմտեան շրջանին (Այմարա ցեղախումբերուն հետ), Էքուաթորի հարաւային եւ Պոլի- վիոյ սահմանային շրջանին, Արժանթինի եւ Չիլիի մէջ : Այս ժողովուրդին կազ- մութեան գլխաւոր ազդակը հանդիսացած է անոր հաստարակաց լեզուն, որուն տա- րածման մեծապէս նպաստած է լատինա- կան տառերով գրութեան եղանակի մը ստեղծումը :

Արաուքաններ, որոնք ռազմիկ ժողո- վուրդ մըն են, կը բնակին Չիլիի հարա- ւային եւ կեդրոնական շրջանին մէջ : Ասոնցմէ քանի մը հազար հոգի կ՚ապրին Արժանթինի դաշտագետնին եւ յատկա- պէս Փաթակոնիոյ մէջ : Երեք գլխաւոր ցեղախումբեր՝ Օնայի, Ալաքալուֆոս եւ Եամանոս, իջած են մինչեւ Հրոյ Երկիր կղզին : 1930ին դեռ մնացած էին 60, 70 եւ 20 հոգի իւրաքանչիւր ցեղախումբէ :

Խառնածիններու հետ միասին, Լատին Ամերիկայի Հնդիկները դարեր շարունակ եղած են եւ ներկայիս ալ կը մնան ազգա- յին շարժումներու գլխաւոր տարրերը : Սպանական լուծէն ազատելու եւ ազ- գային անկախութիւն հաստատելու հա- մար մղուած պայքարը, որ սկսած է ԺԹ. դարու սկիզբները, շարունակուած է նա- եւ այս տարրերուն կողմէ :

1540ին, Սպանացիները Սոմոնտոքայի մէջ (Քոլոմպիա) բացին զմրուխտի ա- ռաջին հանքերը, ուր բռնադատեալ աշ- խատանքի մղեցին առասպելական Քեպ- քաններու յաջորդները եղող Մուխքոս եւ Փիկաոս ցեղերը, ինչպէս նաեւ ափրի- կեցի ստրուկները : Լայնածաւալ ապըս- տամբութիւն մը, որ պայթեցաւ այս հանքերու չահագործումէն քանի մը տա- րի ետք, ստիպեց Սպանացիներուն փակել հանքերը եւ հեռանալ այդ շրջանէն : Տարիներու ընթացքին անտառները ծած- կեցին ամէն ինչ : Զմրուխտի այս հին հանքերը երեւան հանուեցան ու վերստին բացուեցան երեսուն տարի առաջ միայն :

Սիմոն Պոլիվար, Ամերիկայի ազատա- րարը, որուն երակներուն մէջ կը հոսէր հնդկական արիւնը, յաջողեցաւ այս ու- ժերով կազմակերպել զօրաւոր բանակ մը դէմ դնելու համար սպանական զօրամա- սերուն, որոնք հետզհետէ աւելի բազմա- թիւ խումբերով կը հասնէին Ամերիկա՝ ճնշելու մտադրութեամբ հոն բռնկող ան- վերջ ըմբոստութիւնները : Ազատագրելով նախապէս իր ծննդավայր Վենեզուելան եւ յետոյ՝ Քոլոմպիան, Էքուաթորը, Փերուն եւ Ալթօ Փերուն (այժմու Պոլի- վիան), Պոլիվար առաջին մարդը եղաւ, որ վերջնականապէս ցնցեց սպանական կայսրութեան հիմերը :

Շատ խօսուած է Հնդիկ ժողովուրդի լուսակեցութեան մասին : Քուսկոյի մէջ հնդիկ fուէfուան, կարել անցնելէ ետք անսահման անտառներ, կտոր մը լաթի վրայ կը փռէ իր ապրանքները՝ դեղի տեղ ծառայող արմատներ, հողէ ամաններ, գորգի կտոր մը : Անոնց գինը որոշ- ուած է տունէն, ոչ մէկ սակարկութիւն : Ամէն յաճախորդի կ՚ըսէ միեւնոյն գինը եւ ուրիշ ոչինչ : Ժամանակ մը կամ նոյն- իսկ քանի մը օր ետք, եթէ ոչ ոք տայ իր ուզած գինը, կը հաւաքէ իր ապրանքնե- րը եւ կը մեկնի, կը վերադառնայ ուրիշ օր մը, յուսալով, որ այս անգամ աւելի բախտաւոր պիտի ըլլայ :

Թերեւս աւելի հին դարերուն ալ Հըն- դիկները չատախօս չեն եղած : Այդ դա- րերուն անոնք կը շինէին տաճարներ, քա- րէ տապարներով կոփելով ժայռեր, կը կառուցանէին քաղաքներ, կ՚ընէին բժըշ- կական գիւտեր, մեզի կը հասցնէին ա- ւելի հիմնական սնունդեղէններ՝ գետնա- խընձոր, եգիպտացորեն, լուբիա : Քուզ- քոյէն ոչ հեռու, ամերիկացի հետախոյզ Հիրամ Պինկէմ 1911ին երեւան հանեց քաղաք մը՝ Մաքու - Փիքուն : Հնդկական լուսակեցութիւնը գաղտնի պահած էր զայն : Բայց Փիզարօ անցած էր այս տե- ղէն ալ, կողոպուտի հետքերը որոշ էին :

Հնդիկ հնադարեան բոլոր մեծ փաս- տաթուղթերը, մեծ մասամբ քարէ, վը- կաներն են սակայն գլխաւոր իրողութեան մը՝ անոնց վրայ ոչ ոք կը նշմարէ մարդ- կային խուլքի մը որեւէ նշան :

Ամէն կողմ, այս յուշարձաններու բոլոր յատակագիծերու եւ մակերեսներուն վը- րայ կ՚ուրուագծուի ապրելու հրճուան- քը, անկարողութեան ըզետնումն ու ըս- տեղծագործութեան մեծ ծարաւը :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՆԿԱՐՉՈՒՀԻ ՊԱԼԹԱՔՍԷ - ՄԱՐԹԱՅԵԱՆ

Փարիզի «Մարսէլ Պեռնհայմ» անուանի նկարասրահին մէջ, քանի մը օրէ ի վեր բացուած է՝ նկարչուհի Սիմոն Պալթաք- սէ - Մարթայեանի գործերուն ցուցա- հանդէսը :

Երիտասարդ նկարչուհին ծնած է Ֆը- րանսա : Արուեստի իր ուսումը կատա- րած է Փարիզի Գեղարուեստից Վարժա- րանը : Աւարտելէ ետք իւղանկարի եւ որմանկարի դասընթացքները, 1951ին հաստատուած է Լիբանան եւ սկսած է տալ՝ իր վրձինին գոյն ու լոյս խօսքը :

Մասնակցած է արդէն բազմաթիւ ցու- ցահանդէսներու (Փարիզ եւ Պէյրութ) եւ սարքած է անձնական ցուցադրու- թիւններ :

Փարիզ՝ իր առաջին ցուցահանդէսը տեղի ունեցած է 1951ին (Կալըրի Ժան - Թիմիէռ) : Իր այս երկրորդ փարիզեան ցուցահանդէսը առիթը կ՚ընծայէ իր գործը ճանչցողներուն, տեսնելու եւ հաստատելու այն յաջող հոլովոյթը որ իր արուեստը կրած է՝ Լիբանանի լուսաթա- թաւ երկինքին տակ :

Իր չարադրութեան արուեստն ու գոյ- ներու կենդանութիւնը գրաւիչ են՝ մէկէ աւելի գործերու մէջ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՄԱԿի հովանաւորութեամբ համագու- մար մը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 4-6, Երեւանի մէջ : Զանազան երկիրներէ եկած ճարտարապետներ եւ քաղաքային շինու- թեան մասնագէտներ քննեցին նոր քա- ղաքներու կամ արուարձաններու շինու- թեան հետ կապ ունեցող հարցեր :

…ՄԻՐ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Մոսկուայի մէջ երկու բարեկամներ կը …ցեն :

– Լսեցի՞ր : Փրաւտա թերթը մրցում …կազմակերպած է նորէն :

– Ի՞նչ մրցում :

– Ամէնէն սրամիտ հակահամայնավար …երգիծանքի մրցումը :

– Եւ ի՞նչ մրցանակ պիտի ստանայ ա- …ռաջին ելլողը :

– Քսան տարի բանտարկութիւն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

—Իր կինն է : Ձեզ գիտեր թէ այն ժա- …մանակ չէ՞ր, հիմա չիլ չէ :

— Մելամաղձոտ կին մը կ՚երեւի :

— Ոչ, մանաւանդ թէ չատ աղուոր է : …Ես զինքը միշտ «Մայրիկ» կը կանչեմ : …Ու տղան քանի որ ինքզինքը տան մէջ …կը զգար՝ աթոռ հրամցուց քահանային …ու ընտանեկան կը ցուցնէր հին կարասի- …ները :

— Նայեցէք, Վարդապետ, հոս կը նըս- …տէր Վեցուչքա երբ կարէր : Ոտքերը …այս պատուհանին վրայ դրած մայրա- …ցաւը կը դիտէր պատուհանէն, ու գըլ- …խուն չուքը պատին վրայ կ՚իյնար : Այս …պատկերը ինքը նկարած է, գերեզմանի մը վրայ լալկան ուռենի մը · իսկ թիթեռ- նիկները ես աւելցուցի վրան : Ու նայե- ցէք, երբ հոս նստէր այսպէս արմուկը դրած ու գլուխը մէկ կողմը հակած, այն- քան չքնաղ կերպով կը ժպտէր, այն- քան չքնաղ, որ մարդ տեսած չէ նը- մանը :

— Լաւ, լաւ .— ըսաւ քահանան յոգ- նած ձայնով, — աւելի լաւ կ՚ընես եթէ ճաշը փութացնել տաս քիչ մը :

Գ.

Երեկոյ ուշ ատեն պառկելու գացին :

Քահանան՝ ըսելով թէ քանի մը նա- մակներ ունի գրելիք՝ առանձին սենեակ մը քաշուեցաւ : Պատանին ալ թուղթ ու մելան առնելով նստաւ մօմին քով : Ա- մէնէն առաջ գեղեցիկ մի մոռնար — գիս մը գծեց, յետոյ իր փոքրիկ կատուին գրեց, թէ որքան զարմանք պատճառած էր իրեն՝ տունը պարապ գտնելը · ու կը հարցնէր, թէ ինչո՞ւ իրեն չէին հաղոր- դած այդ լուրը : Իսկ եթէ հաղորդած ալ են՝ նամակը կորսուած ըլլալու է :

Այն ժամանակները Հունգարիոյ մէջ թղթատարութիւն չկար · մեծամեծները միայն կընային իրարու նամակ ղրկել : Պէտք էր նամակ ղրկողը թղթատարն ալ գտնէր :

Ուսանողին աչքերը ծանրացան, երկըն- ցաւ թաւշապատ բազմոցին վրայ ու քու- նը տարաւ :

Թերեւս մինչեւ ուշ առաւօտ քնանար՝ եթէ իր պատուհանին տակը կով մը չբա- ռաչէր :

Այլեւս անսովոր էր իրեն համար այս բանը · որովհետեւ ոչ Տոմոտիվար, ոչ Սիկեթվար եւ ոչ ալ Վաղենտ Թէօրէօքի միւս դղեակներուն մէջ կովեր կը բառա- չէին պատուհաններուն տակ · միշտ ման- կըլաւիկները կ՚արթնցնէին զինքը իշխան Վաղենտի միւս տղոց հետ, ու նախաճա- չէն ետք քահանան պարտէզը իրենց կը սպասէր գիրքը ձեռքին մէջ :

Պատանին նստաւ ու աչքերը շփեց : Յիշեց թէ այդ օրուան դասը բոլորովին նոր բան մըն էր · պէտք էր Սուլթանը՝ Մահմէտի զօղը ճամբել :

Ելաւ ու գնաց քովնտի սենեակին դուռը բախելու :

— Վարդապետ, արչալոյս է, կրնանք մեկնիլ :

Պատասխան չկար · սենեակը մութ էր :

Գրիգոր բացաւ պատուհանի մը փեղ- կը · վարդապետին անկողինը պարապ էր : Սեղանին վրայ քանի մը նամակներ կը փայլէին : Գրիգոր ապշեցաւ :

— Աս ի՞նչ է, — մռմռաց, — անկողի- նը չէ գործածուած, մաքուր կեցած է :

Սենեակէն դուրս վազեց · գաւիթին մէջ Թուլիփանի բոկոտն կինը խոզերը դուրս կը քշէր :

— Տիկին Թուլիփան, ո՞ւր է վարդա- պետը :

— Կէս գիշերին մեկնեցաւ լուսընկա- յով :

— Ցովհաննէսն ալ հե՞տն էր :

— Ոչ, հոս է : Վարդապետը առանձին մեկնեցաւ, հետիոտն :

Գրիգոր խռոված գլխով դարձաւ սեն- եակը · կը գուշակէր թէ քահանան ինչ կ՚ուզէր ընել · ուղղակի դէպի սեղանը գնաց :

Նամակներէն մէկը հոն բաց դրուած էր, սկզբնաւորութիւնը ուժեղ հաստ գը- րերով գրուած էր ·

Սիրելի տղաս Գրիգոր,

Ուրեմն այս նամակը իրեն համար գըր- ուած էր, ու առնելով պատուհանին մօ- տեցաւ · մելանը դեռ դրեթէ թաց էր :

Գրիգոր սկսաւ կարդալ :

ԿԵԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Տար.)

Տէր եւ Տիկին Գ. Բղէեան եւ զաւակ -ները, Տէր եւ Տիկին Վ. Աստուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վ. Սուրեան, Պ. Մ. Եաղուբեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մաննիկ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, զոքանչմօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՓԵՓՐՈՆ ՄԵՐՋԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ Դէրմանեան, Մեծ Նոր-Գիւղացի)

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Չո -րեքշաբթի Սեպտ. 23, առաւօտ ժամը 10ին Փիթիէի հիւանդանոցը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ օր (26 Սեպտեմբեր) ժամը 15·45ին, Ալֆորվիլի Հայոց Ս. Պետ-րոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատու-նը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայ իբրեւ այդ նկատել :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Կրընոպլի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէր - Կոմսեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներու Պ. Բարզէն Տէր- Կոմսեանի մահուան առ -թիւ :

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Կ. Խաչի մասնաճիւղը շը-նորհակալութեամբ ստացած է տասը Ֆր. Տիկին Թագւորեանէ ի նպաստ դպրոցի (ֆոնթէն) :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի Կիրակնօր -եայ դասաւանդութեանց արձանագրու -թիւնը տեղի կ'ունենան Հկտեմբեր 4ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9·30ին դպրո-ցի սրահին մէջ :

Կը խնդրուի ծնողքներէն որ անտարբեր չըլլան եւ բարեհաճին արձանագրել ի -րենց զաւակները առանց խտրութեան :

Բաղաքի տղոց համար դիմել հետեւ -եալ հասցէին .— Ընկերուհիին բնակարա-նը, 31 Րիւ տ'Ալամպէր :

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Ց. Դ. Նոր Սե -րունդի Լիոնի Սիամանթօ խումբին կող -մէ : Տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 7 Նոյեմ -բեր՝ երեկոյեա ժամը 8·30էն մինչեւ լոյս :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

GALERIE MARCEL BERNHEIM
35, RUE LA BOETIE, PARIS (8e)

Simone Baltaxé - Martayan

PEINTURES

Du 18 Septembre au 1er Octobre
Ouvert de 10 h. à 12 heures et de
14 à 18 h. sauf Dimanche et Lundi

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծա -նուցանէ թէ՝ իր հիմնած Հայերէնի Դա-սընթացքը վերսկսած է, ուսուցչութեամբ Տիկին Ս. Թորոսեանի, Բարեգործականի սրահին մէջ, 5, Րիւ Փափեր, Չորեքշաբ-թի եւ Ուրբաթ օրեր, ժամը 18–21, երկու սեռէ աշակերտներու համար, վարչու -թիւնը կոչ կ'ընէ ծնողքներուն՝ հոգածու ըլլալ իրենց զաւակներուն հայերէն գրել-կարդալ սորվելուն, անոնց առիթ տալով օգտուելու անվճար դասաւանդութենէն :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեց-ւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 27ին, Կիրակի եկեղեցւոյ Տօնին առթիւ աւանդական մատաղօրհ -նութիւն պիտի կատարուի : Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին նիւթապէս մասնակ-ցիլ, թող հաճին իրենց նուէրները ղրկել Պ. Ա. Մարտիրոսեանի, 27պիս, Րիւ Սէն ժիւսթ, Առնուվիլ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Տարեկան պարահանդէս, Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի շրջանին, 12 Դեկ-տեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ ար-շալոյս, Սփլանտիտ Օթէլի հանդիսասը -րահին մէջ: »

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Ց. Դ. Նոր Սե -րունդի «Արծիւ» ակումբի կողմէ եւ հո-վանաւորութեամբ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերուն-դի Կեդր. վարչութեան :

Այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Մշակոյ-թի Տան մէջ :

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւթ՝ Նոր Սերունդի կոչումն ու պար-տականութիւնները :

Կը հրաւիրուին բոլոր Նոր Սերնդա -կանները եւ համակիրները :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հինգշաբթի օրուան վարժարաններու

Այսօր Սեպտեմբեր 24ին, Հինգշաբթի օր, կը վերաբացուին Հայաստանեայց ե-կեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գըտ -նուող Հինգշաբթի օրուան դասընթացք -ները հետեւեալ վայրերուն մէջ :

ԺԱՆԹԻՅԻ .— 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .— Տեղական Ֆրանս. դըպ-րոցի սրահին մէջ :

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ- ԱՆԻԷՌ .— 4 Րիւ Մարի Լօռ, Պուա Քոլոմպ :

ՇԱՒԻԼ .— Եկեղեցւոյ յարակից սրա -հին մէջ :

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆ .— 24 Րիւ Հայկ Դպիրեան :

ԱՌՆՈՒՎԻԼ .— Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ :

ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑԻ .— 15 Րիւ Ժան Կու-ժօն, եկեղեցւոյ խորհրդարանը :

Տեղական Կրթ. Մարմինները ապահո -ված են ուսուցչական կազմերը :

Կը խնդրուի հայ ծնողքներէն ար -ձանագրել տալ իրենց զաւակները վերո -յիշեալ թաղամասերուն մէջ :

ԴԻՒԱՆ

×

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Ֆ. Կապոյտ Խաչի Պօմո-նի մասնաճիւղի վարժարանը վերաբաց -ուեցաւ Հինգշաբթի :

Արձանագրութիւն, դասարաններու բա-ժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պի -տի ունենան նոյն օրը՝ ուսուցիչ Վահրամ Կ. Միսթիկի կողմէ :

Փափաքելի է որ Պօմոնի եւ շրջակայից հայ ծնողքները փութան արձանա -գրել տալ իրենց զաւակներն ու չզրկել զանոնք՝ մայրենի լեզուի ուսումէն :

×

Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) Ս. Յա -կոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ տեղւոյս Կապ. Խաչի վարչութիւնը մի -ասնաբար կը ծանուցանեն թէ 1964 - 1965 տարեշրջանի միօրեայ հայերէն լեզուի դասընթացքը կը սկսի 1964 Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8·30 - 11·30: Կը դասաւանդէ Գուրգէն վրդ. Թրթռեան: Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցի, յառաջիկայ երկու Կի -րակի օրերը, առաւօտեան ժամը 9–12:

Իսկ հայերէն լեզուի գիշերային դասըն-թացքի հետեւողներուն համար, դարձեալ Հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ ամէն Հինգ -շաբթի գիշեր ժամը 8–9 :

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը չորսին, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ : Կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները :

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դըպ -րոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետ -քը ժամը 2ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն այդ օրը դպրոց առաջնորդել իրենց երա-խաները :

Արձանագրութեանց համար դիմել ու -սուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրե-րուն ու ժամերուն :

ԼԻՈՆ

Լիոնի Ազգ. Միութեան Կրթ. Մարմի-նը կը ծանուցանէ Լիոնի Հայութեան, որ Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի օրուընէ ըս-կըսեալ դպրոցը կը վերաբացուի: Կը խնդրուի բոլոր ծնողքներէն, որ առաջ արձանագրել իրենց զաւակները, Ազգ. Տան դրասենեակը, քարտուղար Պ. Թը -րազօշի մօտ, ժամը 10էն 12 եւ կէսօրէ ետք՝ 4էն 7 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ց. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէն կազմակերպած է ըն -կերա- համակրական դասախօսութիւն մը, որ տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երե -կուն ժամը 8·30ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ :

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ Հայաստանի ներկայ իրականութիւնը :

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները :

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ .— Հ. Ց. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21·30ին սովո -րական վայրը: Կարեւոր օրակարգ :

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ .— Հ. Ց. Դ. «Անտօք» են-թակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21-ին Ակումբի սրահին մէջ: Կարեւոր օ -րակարգ : Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Ց. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ժո-ղովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմի -տէները եւ խումբերը .—

Քրիստափոր ենթ. եւ Շ. Միսաքեան խումբ, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին :

Զաւարեան ենթ. այս Շաբաթ ժամը 20·30ին :

Համազասպ խումբ .— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին :

Ընկեր Կայծ խումբ .— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին :

Վարանդեան խումբ .— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին :

Վարուժան խումբ .— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին :

Վռամեան ենթ .— (4 Հոկտ.) Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին :

Մուրատ խումբ, (4 Հոկտ.) Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին :

Հայաստան ենթ. (3 Հոկտ.), Շաբաթ, ժամը 20·30ին :

Ակնունի ենթ. (28 Սեպտ.) այս Երեւ-շաբթի ժամը 20·30ին :

Նիկոլ Դուման խումբ, (4 Հոկտ.), Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին :

Գէորգ Չաւուշ խումբ, (11 Հոկտ.), Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ներկայացու -ցիչները :

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր.
	Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը	7ֆր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (բանաստեղծ.)	10 ֆր.
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 ֆր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա -կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու-թիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ՇԱԲԱԹ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — SAMEDI 26 SEPTEMBRE 1964

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...Տարի — Թիւ 10119 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — Nº 10.119

...ՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

...ՎԱՆ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

...ն կը գտնուի արգիլեալ գօտիին ... Երկու անգամ մերժուելէ վերջ, ...ման Գասպար եւ կինը յաջողած են ...ւաւոր արտօնութիւն ստանալ Անգա...յի կառավարութենէն :

...դանաւը Մալաթիայէն վերջ Հանդի - ...է Տիարպէքիր, ուր ոստիկանութիւ... ...ակեր է արգիլել անոնց ճամբան շա - ...նակելը, դրուեր է անցագիրներն ու ...թուղթեր, առարկելով որ զինուորա... ...ն իշխանութեան կողմէ ստորագրուած ...անաւոր արտօնագիր չունին, այլ մի... ...ն Պոլսոյ «Միլլիյէթ» թերթին կողմէ ...ուած նամակ մըն է իրենց ունեցածը : ...դանաւի վարիչը յետաձգեր է մեկնու... ...ւ քաղաքի ոստիկանապետէն արտօ - ...թիւն առնելէ վերջ է միայն, որ թոյլ ...եր է անոնց օղանաւ նստիլ :

Տիարպէքիր, Տիգրիսի վրայ, մեծ քա... ...ք մըն է, միջնադարեան պարիսպնե - ...վ շրջապատուած : Եռուզեռ կայ փո - ...ցներու մէջ : Օդը խիստ տաք է եւ խո... ..., մալարիայի բոյն : Պաշտօնեաները ... բժախնդիր են :

« Բոլորովին տարբեր է Վանը, այս ...երգութեան բուն նպատակը», կը ...է Արման Գասպար : Ծովէն 1700 մեթր ...րձրութեան վրայ եւ Ժընեւի լիճէն ...թն անգամ աւելի մեծ աղի լիճի մը ...փերուն կը գտնուի Վան, աշխարհի ա... ...նահին քաղաքներէն մէկը, որ Քրիստո... ... աւելի քան հազար տարի առաջ կեդ - ...ն էր Ասորեստանի մրցակից Ուրար - ...ւի թագաւորութեան : Յետոյ դարձաւ ...յրաքաղաքներէն մէկը Հայաստանի : Անցեալէն իբրեւ յիշատակ կը մնան ...րեւոր նշխարներ, — բերդի ժայռե - ...ն վրայի բեւեռագիր արձանագրու - ...թիւնները, Աղթամարի կղզիին մայր եկե... ...ցին, — կառուցուած Ժ. դարուն, — ...րդարուած դեղարուեստական մեծար - ...ժէք քանդակներով :

Արման Գասպար կը չեշտէ Վանի հայ - ...կանութիւնը, երբ դիտել կուտայ թէ ...րու սկիզբը 80.000էն 100.000 Հայեր ...պրէին այնտեղ, բարգաւաճ վիճակի ...ջ : «Ո՛չ մէկ հետք մնացած է անոնց - ...ն», կ'աւաղէ : Ու կ'աւելցնէ թէ անկու... ...ի շրջանէ մը վերջ նոր քաղաք մը կը ...ռուցուի նախկինէն քանի մը քիլոմեթր ...ռուն : Ներկայիս երեսուն հազար բնա... ...իչ ունի, երկու անգամ աւելի քան տասը ...արի առաջ :

Իր տպաւորութեանց վերջին մասը ...նուիրուած է քրտական հարցին :

Ինչո՞ւ ուզեր էին արգիլել զինքը այ - ...ցելէ Վան, ուր ոչ մէկ ռազմական խա... ...ութիւն կայ, մինչ զբօսաշրջիկները ազա - ...օրէն կը շրջագային Էրզրումի եւ Կարսի ...ջ, ուր ամբողջ զօրաբաժիններ իրենց ...ոլոր կազմածներով կը կատարեն ռազ - ...փորձեր, որոնք գաղտնի պէտք է ...հուէին :

Պատճառը, կ'ըսէ, Քիւրտերն են :

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախա - ...ահ Ջօր. Կիւրսէլ իշխանութեան գլուխ ...գալէ քիչ վերջ ճառ մը խօսելով ըսած էր ...թէ Թուրքիոյ մէջ քիւրտ ըսուած ժողո - ...վուրդ մը չկայ, այլ կան «Լեռնցի Թուր- ...քեր» :

1962ին Պոլսոյ Պարըշ Տիւնեասը թերթը ...(Լոնտոն)էն փակուած կառավարութեան կող... ...է) փաստացի գրութեամբ մը կը հաս - ...տատէր թէ արեւելեան նահանգներուն ...մէջ կ'ապրին քրտական ծագումով մի - ...լիոնաւոր Թուրքեր, որոնց մեծագոյն մա... ...սը նոյնիսկ Թուրքերէն չի գիտեր : Նոյ - ...նը հաստատած են իրեն այդ շրջանին մէջ ...ապրող կառավարական պաշտօնեաներ, ...ինչպէս նաեւ երիտասարդ սպաներ, ո - ...րոնք նոր օրէնքի մը համաձայն իրենց

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՔՈՒԻԹՈՅԷՆ ԵՏՔ՝ ԼԻՄԱ

ՏԸ ԿՕԼ ԽԱՆԴԱՎԱՌ Է

Քարաքասէն եւ Պոկոթայէն ետք, նախագահ տը Կօլ հասած է Քուիթօ եւ արժանացած արտակարգ խանդավառ ընդունելութեան մը, բայց արկած մը պիտի պատահէր նոյն առեն : Արդարեւ ամբոխէն սարսափած, ձի մը որ մաս կը կազմէր նախագահական թափօրին, ժողովուրդին մէջ կը մտնէր եւ կը տապալէր քանի մը հոգի : Ծանր վիրաւորներէն մէկը մեռած է հազիւ հիւանդանոց հասած, բազմաթիւ ուրիշներ կը խնամուին : Նախագահը իր ցաւը յայտնած է :

Ընդունելութիւնը գլած անցած է բոլոր նախատեսութիւնները : Առեն մը, երիտասարդ տղայ մը ձեռքը միքրօն եւ բանաստեղծական շունչով, սկսած է ող-

ջունել՝ «աշխարհի մեծագոյն առենակալը» ան որ «կուգայ յանուն յաւիտենական Ֆրանսայի : Տը Կօլ տիեզերքի առաջին մարդն է : Մեզի կուտայ Ֆրանսայի սիրտը, իրեն կը պարտին Էքուաթորի սիրտը» : Հազիւ կարելի կ'ըլլայ զսպել խանդավառ երիտասարդը :

Տօնը կը սկսի : Ֆրանսացի լրագրողները խառնակութիւններ կը սկսին, թափօրը կը ստիպուի կենալ :

Ճաշի ընթացքին է որ զինուորական ատեանի նախագահը՝ ծովակալ Ռամոն Քասթրօ - Ճիխոն խօսք կ'առնէ . —«Ֆրանսա, պատմ. երկիր, չէր կրնար հանդիսատեսի դիրքին մէջ մնալ աշխարհի մեծ հարցերուն առջեւ :» Իր եղբակցութեան մէջ, նախագահ ծովակալը շեշտած է . — « Ձերդ վսեմութիւնը Ֆրանսայի առաքինութեանց խորհրդանշանն է : Կարելի չէ վարկի եւ տնտեսի աւելի մեծ գումարներ տալ » :

Իր պատասխանին մէջ, տը Կօլ յայտարարած է թէ Ֆրանսա ուրախութեամբ եւ վստահութեամբ կ'ողջունէ Լատին Ամերիկայի մը գալուստը միջազգային բեմին վրայ :

Պատշգամէն արտասանած ճառին մէջ, տը Կօլ ըսած էր . — «Կ'ողջունեմ Էքուաթորը յանուն Ֆրանսայի : Ա՛հ, որքան մեր երկու երկիրները հակառակ հեռաւորութեանց, մօտ են իրարու մտքով եւ սրտով : « Երկար ժամանակ կղզիացած լեռներուն մէջ, Էքուաթորցի ժողովուրդը հիմա կը մասնակցի աշխարհի բոլոր հոսանքներուն : Իր պտղաբեր հողերով, իր քաջ մարդոցմով, Էքուաթոր կ'ուզէ որ իր ճակատագիրը ըլլայ՝ անկախութիւնն ու յառաջդիմութիւնը :

« Գալով Ֆրանսայի, գիտէք թէ ո՛վ է : Գիտէք թէ ի՜նչ ճիգեր ըրաւ ժողովուրդներու ազատութեան համար : Գիտէք թէ մեր դարուն, կը փորձէ օգնել ուրիշներու որպէսզի յառաջանան քաղաքակրթութեան մէջ : Այսպէս Էքուաթորը եւ Ֆրանսան այսօր, աւելի քան երբեք ինչ որ պէտք է ունին զիրար հասկնալու եւ գործակցելու համար : Կեցցէ՛ Էքուաթորը » :

Էքուաթորէն ետք, նախագահ տը Կօլ անցած է Լիմա, Փերուի մայրաքաղաքը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՐԵՐԷ ի վեր առեւանգուած երեք դպրոցականները գտնուած են առջի օր, երբ առանձին կը քալէին ամայի ճամբու մը եզերքը : Նախորդ օրը առեւանգողները 105 միլիոն պահանջած էին : Մանրամասնութիւնները ծանօթ չեն :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ բացէ ի բաց Մօյիզ Չոմպէի կողմը բռնած են :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ վերջ գտած է երիտասարդութեան ֆորումը դանազան միջադէպերով համեմուած : Խորհրդային պատուիրակութիւն մը Փեքին պիտի երթայ սակայն յեղափոխութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ :

ՀՌՈՄԷՆ սրտի մասնագէտ մը՝ Տոքթ. Տոլիոթթի Փեքին մեկնած է : Կը կարծուի թէ Մաօ Ցէ Թունկ հիւանդ է, թէեւ ըստ պաշտօնական աղբիւրներու բժշկական համագումարի մը մասնակցելու գացած է :

ԿԱԹԻ գործադուլը կը շարունակուի Փարիզի մէջ եւ պատերազմի մը հանդամանք ստացած է : Փիզանի մերժած է որ եւ է յաւելում

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Պերլինի եւ ժողովրդավար Գերմանիոյ միջեւ կնքուած համաձայնագիրը մեծ աղմուկ հանած է թէեւ Պոն կը փորձէ նսեմացնել դէպքը : Համաձայնագիրը կը վերաբերի Պերլինի անցքին :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ այն չորս երկիրները (Սուրիա - Յորդանան - Լիբանան — եւ Արաբ Մ. Հանրապետութիւնը) որոնք հասարա-

ՌՈՒՍԵՐԸ
ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն . —

ԱՆԳԱՐԱ . — Անգարայի խորհրդային դեսպանատան գործակատար Վէրոնին Թուրքեւռուս յարաբերութեանց մասին յայտարարութիւններ ըրած է «Միլլիյէթ» խմբագրին, եւ ըսած ի միջի այլոց . — Անկեղծօրէն կը փափաքինք որ Թուրքեւխորհրդային յարաբերութիւնները աւելի ամրապնդուին, բարի դրացնութեան սահմանին հասնելով, այնպէս ինչպէս էին Աթաթիւրքի եւ Լենինի օրով : Երկու պետութեանց շահերը կը պահանջեն որ այսպիսի դրացնութիւն մը հաստատուի : Մենք մեր կարելին կը փորձենք այս ուղղութեամբ : Գոհ պիտի մնանք, եթէ Թուրքիա եւս այդպիսի քայլ մը առնէ : Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները անմոռանալի աւանդութենէ մը կը ծնին : Այն օրերուն, ուր Աթաթիւրք Թուրքիոյ անկախութեան համար մահու եւ կենաց պայքար մը կը մղէր, Խորհրդային Ռուսիա միակ պետութիւնը եղաւ, որ առանց որեւէ նկատումի օժանդակեց Թուրքիոյ այս արդար պայքարին : Եթէ ընդարձակենք մեր առեւտրական եւ մշակութային յարաբերութիւնները, փոխադարձ շահերու հիման վրայ, աւելի պիտի զօրանան Թուրքեւխորհրդային կապերը : Ինչպէս ըսաւ Խրուշչեւ, Աթաթիւրքի մահուան 25ամեակին, «առեւտուրը պատերազմին եւ քաղաքական ձգտումներուն հակաթոյնն է : Եթէ մարդկային հաւաքականութիւնները աւելի լաւ ծանօթանան իրարու եւ աւելի սերտ յարաբերութիւններ մշակեն, անվստահութիւնը եւ թիւրիմացութիւնները կարեւոր չափով մը կը նուազին » :

կայ սահման ունին Իսրայէլի հետ, առանձին խօսակցութիւններ սկսան Դամասկոսի մէջ, այն թեքնիք միջոցներուն մասին զորս պիտի գործադրեն Յորդանան գետի ընթացքը փոխելու համար :

ԿՐՕԹՎՕԼԻ մահէն ետք, Վիլլի Շթօֆ յաջորդեց անոր իբրեւ նախագահ արեւելեան Գերմանիոյ ժողովրդավար հանրապետութեան : Շթօֆ յիսուն տարեկան է :

« ԱՐԻՒՆԱՀՈՍՈՒԹԵԱՄԲ ջերմ»ը նոր հիւանդութիւն մըն է որ կը տարածուի հարաւ - արեւելեան Ասիոյ մէջ եւ կը սպառնայ այլ շրջաններու : Յարդ գիտութիւնը ճար մը չէ գտած : Հիւանդութիւնը մահացու է :

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդը ոչ մէկ որոշում տուած է Կիպրոսի մասին : Թուրքիոյ մէջ, զինուորական արձակուրդները ջնջուած են :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ զինուորական ուժերու թերթին համաձայն, Միացեալ Նահանգները տրամադիր են զեղչելու Եւրոպայի իրենց օդային ուժերը :

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ Հաակշէ Քուրանթ թերթին համաձայն, Հիւկ տը Պուրպ«ն-Փարմ որ վերջերս ամուսնացաւ Հոլանտայի Իռէն իշխանուհիին հետ, մտադիր է հրաժարելու Սպանիոյ գահաժառանգի իր թեկնածութենէն :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եւ Քոլոմպիոյ միջեւ ստորագրուած համաձայնագիրը կը նախատեսէ որ ֆրանսացի դասախօսներ երթան Քոլոմպիա :

ՍԱՅԿՈՆԻ մէջ, Ջօր. Քան օղանաւ առած ու Վիէթ - Նամի լեռնային շրջանը մեկնած է : Հոն համախմբուած են ըմբոստները :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հեռատեսիլը 1964ի «Միջքաղաքային » (ենթերվիլ) խաղ - մըրցումը շահեցաւ Ռոյան :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

— ԱՆԻ —

Ա.

Հայաստանի պատմութեան դիւանատան մէջ հայ ժողովուրդին հերոսական, բազմաբովանդակ եւ հարուստ պատմութիւնը ամփոփող հազարաւոր կարեւոր փաստաթուղթերուն հետ կը պահուին երկու արժէքաւոր գործեր՝ Անիի այցելուներուն տպաւորութիւններուն երկու մատեանները : Բագրատունիներու հռչակաւոր մայրաքաղաքին՝ Անիի բազմախօսուն աւերակները դարերու ընթացքին ուշադրութիւնը գրաւած են ճամբորդներու եւ մասնագէտ ուսումնասիրողներու :

Մինչեւ 1920, ինչպէս ծանօթ է, Անին իր շրջակայքով մաս կը կազմէր մեր Մայր Հայրենիքին, կը մտնէր անոր սահմաններուն մէջ : Աւերակ մայրաքաղաքը կարելի էր երթալ երեք ուղղութեամբ՝ Ալեքսանդրապոլէն կառքով 35 – 40 քիլոմեթր բնական քարքարոտ դէշ ճամբով մը, կամ Աղինի երկաթուղիի կայարանէն, որ կը գտնուէր աւերակներէն 12 քիլոմեթր հեռու, եւ վերջապէս Անի կայարանէն 6 – 8 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ, ոտքով կամ սայլով :

Բարգաւաճ ու շէն տարիներուն, Անի Շիրակին կապուած էր Ախուրեանի վրայ հաստատուած հոյակապ քանի մը կամուրջներով :

Դարերու արհաւիրքներէն քանդուած մեծ կամուրջին աւերակները մինչեւ այսօր տեսանելի են Անիին մօտերը :

Աշոտ Ողորմածի (963 – 977) թագաւորութեան տարիներուն, 964ին, շինուեցան քաղաքին առաջին, այսպէս կոչուած Աշոտեան պարիսպները : Այս պարիսպներուն մեծ մասը պեղուած են 1893 եւ 1904ին : Աշոտեան պարիսպներուն շինութեամբ Անիին սկզբնական մասը, որուն մէջ կը մտնէր Անիի պատմական միջնաբերդը, կը ստանայ քաղաքի տեսք :

1963ին լրացաւ Անիի հիմնադրութեան հազարամեակը :

Աշոտ Թագաւորին յաջորդ Սմբատի (977 – 990) օրով ալ աւելի կը զարգանայ քաղաքին շինարարութիւնը, անոր սահմանները կը մեծնան պարիսպներով, աշտարակներով եւ այլ ամրութիւններով :

Անին մեծ, անգնահատելի բացօթեայ թանգարան էր, որուն գոհարներն էին կաթողիկէն, Գագկաշէն Ս. Գրիգոր եկեղեցին, Հովիւի եկեղեցին եւայլն : Ըստ պատմական տեղեկութիւններու, հրաշակերտ Մայր Տաճարին հիմը դրած է Սմբատ Թագաւորը 989ին : Շինութիւնը չարունակած է Գագիկ Թագաւորին կինը՝ Կատրամիտէ Թագուհին :

Իր չափերով, իր վեհութեամբ եւ ըսքանչելի քանդակներով ու փորագրութիւններով, մեծ տպաւորութիւն կը ձգէ Կաթողիկէն : Գմբէթը զարդարուած էր մեծ արծաթեայ խաչով մը, որ ըստ աւանդութեան բերուած էր Հնդկաստանէն : Գմբէթը, ըստ եղած տեղեկութիւններուն, վնասուած եւ խորտակուած է 1319ի մեծ երկրաշարժէն : Բարեբախտաբար մեզի հասած է շինութեան ժամանակակից Ասողիկ պատմագրին կարեւոր վկայութիւնը, որ Կաթողիկէն շինուած է « Ի ձեռն ճարտարապետի Տրդատայ, որ զԿաթողիկոսարանին եկեղեցին շինեաց յԱրգինայի » :

Կաթողիկէի աշխատանքները վերջացնելէ ետք, Տրդատ կը ձեռնարկէ ուրիշ կարեւոր աշխատանքի մը՝ Գագկաշէն Ս. Գրիգոր եկեղեցիի շինութեան : Պատմագիրներէն հասած վկայութիւններուն համաձայն (Ասողիկ, Սամուէլ Անեցի), Գագիկ Ա. ուզած է, որ Ս. Գրիգոր եկեղեցին շինուի Ներսէս Տայեցիին կողմէ կառուցուած Զուարթնոցին նման :

1036ին կառուցուած է Ս. Փրկիչ եկեղեցին :

Միայն 1905 – 1906ին կատարուած պեղումներուն շնորհիւ յայտնաբերուեցան Գագիկ Ա. Թագաւորին կողմէ 1001 – 1015ին կառուցուած կլորակ հոյակապ տաճարին փլատակները : Այդ եկեղեցին, ինչպէս ըսինք, Զուարթնոցի՝ Է. դարու հայ ճարտարապետութեան հոյակապ կոթողին ընդօրինակութիւնն է :

Այդ կարեւոր յուշարձանը նոյն Ժ. – ԺԱ. դարու տաղանդաւոր Տրդատ ճարտարապետին գործն էր : Աւերակներու պեղումին ընթացքին գտնուեցաւ Գագիկ Թագաւորին մօտ 2,3 մեթր բարձրութեամբ արձանը : Գագիկ քանդակուած է իր ամբողջ հասակով, Թագաւորական արեւելեան վերնազգեստ խալաթով եւ խալիֆային կողմէ նուէր ղըրկուած փակեղչալմայով :

Դարեր չարունակ ճարտարապետական եւ պատմական արժէք ներկայացնող Անիի անգուգական գոհարները պահպանելու հարցը եղած է ու կը մնայ թէ՛ կարեւոր եւ թէ այժմէական : Արդարեւ, դարերու ահաւոր արհաւիրքներէն ազատած ու մնացած աւերակները միշտ ենթակայ եղած են քանդուելու վտանգին՝ շրջակայ բնակչութեան կողմէ : Կացութիւնը չփոխուեցաւ նաեւ 1877 – 1878ի ռուս – տաճկական պատերազմէն ետք, երբ Կարսը եւ իր շրջանը, որուն մաս կը կազմէր նաեւ Անին, կցուեցան Ռուսաստանին : Անին եւ շրջակայքը միշտ անուշադրութեան մատնուած մնացին եւ շրջակայ քուրդ քոչուորներուն համար ծառայեցին իբրեւ արօտատեղի : (Պետութեան հաւանութեամբ) :

Միայն անցեալ դարու ութսունական թուականներուն, երբ Անիի աւերակներուն հսկողութիւնը յանձնուեցաւ Էջմիածինի հոգեւոր իշխանութեան եւ Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ հաստատուեցաւ վանահայրութիւն մը Անիի համար, հիմը դրուեցաւ յուշարձաններու (թէեւ անբաւարար) հսկողութեան եւ պահպանութեան գործին : Նոր կազմակերպուած Ալեքսանդրապոլի հոգաբարձութեան ջանքերով շինուեցաւ քանի մը սենեակներէ բաղկացած շէնք մը («միաբանութիւն»)՝ այցելուներու եւ ուխտաւորներու համար : Յետագային այս եւ ասոր նման համեստ իրագործումները մեծ նշանակութիւն ունեցան Անիի աւերակները պահպանելու եւ անոնց գիտական ուսումնասիրութիւնը կատարելու համար :

Լէօ իր « Անի» աշխատութեան մէջ, ուրիշ ականաւոր այցելուներու նման, Անիի վանահայր Միքայէլ վարդապետ Տէր – Մինասեանի մասին գովեստով կը խօսի, իբրեւ մէկը, որ կարեւոր աշխատանք տարած է աւերակները պահպանելու համար :

Մեր պատմական անցեալին ծանօթ, պատմական յուշարձաններու պահպանութեան գործին նուիրուած այդ համեստ վանականը, ԺԹ. դարու վերջերէն մինչեւ 1920, չորս կողմ տիրող ամայութեան մէջ, ամառ ու ձմեռ, յաճախ օրուան հացի կարօտ, եղած է աւերակներուն պահապանը, խնամողը, այցելուներուն ուղեկիցը եւ բացատրութիւններ տուողը :

1891 – 93ին եւ յատկապէս 1904 – 1917ին, աւերակներու ուսումնասիրութեան գործը դրուեցաւ գիտական հիմերու վրայ, երբ ակադ. Ն. Մառի նախաձեռնութեամբ սկսան պեղումները, որոնց զանազան առիթներով մասնակցած են նաեւ Թ. Թորամանեան, Յ. Օրբէլի, Սմբատ Տէր – Աւետիսեան, Տարագրոս, Աշխարբէկ Քալանթար, Դոկարսկի եւ ուրիշներ :

Պատմական ողբերգական դէպքերը արգելք հանդիսացան, որ Մառն ու իր աշակերտները իրագործեն իրենց փափաքը՝ հիմնել «Անիի հնագիտական հիմնարկութիւնը » :

Ըստ ակադեմիկոս Ն. Մառի, Կովկաս կրնայ պարծենալ ոչ միայն բնութեան պարգեւած զարդերով եւ գանձերով, այլեւ «անոնցմէ լաւագոյններուն հաւասար, Կովկաս կրնայ պարծենալ Երկինքին ընծայած մշակութային պարգեւով մը եւս՝ Անիի աւերակներով, հնագիտական պսակի իր այդ մեծ մարգարիտով » :

Այդ տարիներուն Անիի մէջ շինուած քանի մը շէնքերէն պէտք է յիշատակել Ն. Մառի անմիջական նախաձեռնութեամբ կառուցուած թանգարանին շէնքը, ուր, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, ցուցադրուեցան շատ կարեւոր մասունքներ, այս ձեւով փրկելով անխուսափելի կորուստէ :

Գ. ՇԵՐՄԱԶԱՆԵԱՆ
Ա. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԿՆԱՐԿ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱԼԷՊԷՆ

Դ.

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՏՈՔԹ. Յ. ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հաճելի հանդիպում մը ունեցանք Հալէպահայ փորձառու բժիշկ Տոքթ. Յարութիւն Տէր – Ղազարեանի հետ : Բժիշկին բնակարանին մէջ տեղի ունեցող մեր զրոյցը դարձաւ ընդհանրապէս ազգային եւ մշակութային հարցերու շուրջ : Յարգելի բժիշկը ըլլալով հանդերձ իր ասպարէզին մարդը, կը ծառայէ նաեւ հայ մշակոյթին : Զինք հետաքրքրող ճիւղն է պատմութիւնը եւ խիստ հմուտ է այդ մարզին մէջ : Պատմական պզտիկ սխալ մը՝ արձանագրուած ուեւէ տեղ, ընդվզում կը յառաջացնէ իր մօտ եւ կը փութայ ճշդել կատարուած սխալը : Խղճամիտ բժիշկ մը ըլլալով հանդերձ, է նաեւ խղճամիտ մտաւորական : Երկու մարզերու մէջ ալ լայն ծառայութիւններ մատուցած է : Հալէպահայեր իր մասին կը խօսին գովեստով ու յարգանքով : Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, բժիշկը կը ցուցաբերէ զարմանալի խանդավառութիւն եւ լաւատեսութիւն : Կը ստորագրէ հետաքրքրական յօդուածներ :

Իր գրական վաստակը լոկ այդ չէ միայն : Արդէն իսկ պատրաստած է եւ մօտ օրէն մամուլին պիտի յանձնէ երկու կարեւոր գործեր : « Կիլիկիոյ տեղագրական պատմութիւնը » եւ իր «Յուշերը» : Ունի նաեւ լոյս ընծայելիք երրորդ հատոր մը : Կը սպասենք որ շուտով լոյս տեսնեն այս երկերը :

Բժիշկին հետ մեր տեսակցութեան պահուն, ուշադրութիւնս գրաւեցին տան մէջ շրջող երկու սեւազգեստ կիներ, որոնց դէմքերը ճառագայթային պայծառութիւն մը ունէին : Բժիշկը ներկայացուց զանոնք .

— Քոյրերս են՝ Հայկուհի եւ Լուսին Տէր – Ղազարեան :

Ինքնատիպ տիպարներ էին անոնք : Մանաւանդ Հայկուհին երէց քոյրը, որ հագած էր երկար ու սեւ կտաւէ շրջազգեստ մը : Հազիւ քանի մը վայրկեան կրցանք խօսիլ սեւազգեստ օրիորդին հետ, որովհետեւ տան բաց դռնէն ներս մուտ ընողներու շարքը կ'երկարէր : Եկողները կը մտնէին կողմնակի սենեակ մը, իսկ Օր. Հայկուհի՝ անոնց ետեւէն : Դուրս ելլելով քաղաքավարութեան սահմաններէն, հետեւեցայ քովի սենեակը մտնող մեծ ու պզտիկ մարդոց : Պահ մը կեցայ սենեակին դրան եւ դիտեցի կատարուածը : 70ը անցած օրիորդը աչքերը կը դեղէր ձեռքի վարժ շարժումներով : Սեղանի մը վրայ կը մնային դեղերու

ԺՕՐԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս մէկը հազար անգամ արժանի էր մահուան, ըստ իրեն : Պէտք էր սպաննել զայն, լռութեան դատապարտելու համար Ալզասի եւ Լօրէնի դէմ «կաղկանձող ցաւկը » :

Ռաուլ Վիլէն տող մը իսկ չէ կարդացած Ժօրէսէն : Կ'անդիտանայ թէ Ժօրէս, որ կը պայքարի երեք տարի զինուորագրութեան օրէնքի քուէարկութեան դէմ, համամիտ է «նոր բանակի » մը կազմութեան :

Վիլէն կը բաւականանայ ատել՝ առանց ճանչնալու :

Ճաշը վերջացնելէն եւ լեցուն գաւաթ մը ոգելից ըմպելի պարպելէ ետք, վճարելով հաշիւը, խարտեաշ երիտասարդը ոտքի ելլելով կը յառաջանայ փողոցին մէջ :

Կը սկսի քալել աւելի արագ : Կը հըրմշտկէ փողոցին խռնուած բազմութիւնը : Գոհ է ինքնիրմէն : Գոհ է որ լաւ պատրաստած է իր ծրագիրը : Վստահ է որ Ժօրէս ա'լ չի կրնար խուսափիլ ճակատագրին տնօրինութենէն :

Ժամը ինը կը հնչէ : Իր տան դրան սեմին, «Իւմանիթէ»ի դռնապանուհին՝ Տիկին Տիւպուա կը հանդստանայ : Կը դիտէ անցնող բազմութիւնը :

Երիտասարդ մը, որ շատ կը նմանի նկարիչ արուեստագէտի մը, կը կանգնի իր առջեւ եւ կը հարցնէ .

— Ներողութիւն, Տիկին, Պ. Ժօրէսը վե՞րն է ...

Գլխարկը հանած է երիտասարդը : Տիկին Տիւպուա, որ վարժ է այդ տեսակ հարցումներու, մանաւանդ որ երիտասարդը քաղցր ձայն մը ունի եւ խիստ քաղաքավար է, հաճոյակատարութեամբ կը պատասխանէ .

— Ոչ, պարոն, ամբողջ խմբագրութիւնը ճաշի գնաց : Ինչպէս կ'երեւի, գիշերը պիտի լուացնեն աշխատելու համար :

— Շնորհակալութիւն, Տիկին ...

Ռաուլ Վիլէն, գրպաններուն մէջ երկու ատրճանակով, կը յառաջանայ դէպի « Քրուասան » սրճարանը ...:

×

— Արդէն ժամը ինը քսանը հինգ անցած է, կ'ըսէ Ժօրէս : Ուշ մնացած ենք, այս գիշեր պիտի չկրնանք վերջացնել մեր գործը :

Մեծ իրադարձութիւնները կը ծարաւցընեն մարդը ու կը սրեն անոր ախորժակը ... «Քրուասան» ճաշարանը լեփ – լեցուն է :

Մուտքի ձախին, ընկերվարական կուսակցութեան ապայակոյտին եւ թերթին պաշտօնէութեան համար յատկացուած են երեք սեղաններ, իրարու քով դրուած : Ժօրէս կը գտնուի նստարանին վրայ, կռնակը դարձուցած փողոցին նայող պատուհանին :

Իր ձախ կողմը նստած է Փիէր Ռընոտել եւ Ալզասցի երեսփոխան՝ Ժորժ Վէյլ : Աջին՝ Լանտրիէօ՝ «Իւմանիթէ»ի վարչական տնօրէնը : Լօնկէ նստած է քիչ մը աւելի հեռուն : Խօսակցութիւնը ընդհանուր է : Ժօրէս, լուռ, կը ճաշէ, գըլուխը ծռած դէպի իր պնակը :

Բարեկամներ, աշխատակիցներ, հետաքրքիրներ կը մտնեն ու կ'ելլեն : Օդը միշտ տաք է : Մերթ ընդ մերթ Պուլվարներէն կը հասնին տարօրինակ աղմուկներ, սակայն, Մոնմարթրը փողոցը համեմատաբար խաղաղ է : Քանի մը օրէ ի վեր փողոցին մէջ նորոգութեան աշխատանքներ սկսած են այդ պատճառով մասնաւոր պատնէշներ արգիլած են այդ փողոցէն անցուդարձը :

Յանկարծ, սեղանակիցներէն ուրիշ մը՝ Պերթել, կը նշմարէ ստուեր մը, վարագոյրին ետեւէն, որ կը դիտէր իրենց սեղանը :

— Շատ ալ խելացի գործ մը չըրին գալ եւ հոս նստելով, կը մրլտան : Կըրնայինք ...

Ռընոտէլ, կարելով անոր խօսքը, կ'ըսէ .

— Ոչ, ուրիշ բան չէինք կրնար ընել : Բոլոր սեղանները գրաւուած էին, երբ մենք հասանք, եւ մեզի յատկացուած սեղանները հոս էին տեղաւորուած :

Հակառակ իր կամքին, Պերթել կը լռէ, բայց ինքնիրեն կը խորհի. «Գոնէ Ժօրէս այդտեղ նստած չըլլար ...» : Զի՞ որ նոյնինքն Ժօրէս իրեն ըսած էր քանի մը օր առաջ .

— Եթէ զօրակոչը յայտարարուի, կըրնան զիս սպաննել ...

Իրարանցում մը կը յառաջանայ մուտքի դրան մօտ :

— Ահաւասիկ Մարիուսը, կ'աղաղակէ Լանտրիէօ :

Արդարեւ եկողը Մարիուս Վիփլն է : Բերած է վերջին հեռագիրները : Ժօրէս կը ցնցուի : Իր նայուածքը կը դառնայ աւելի կարծր : Ճաշի սկիզբէն ի վեր չէր դադրած կրկնելէ թէ, ամէն բան կրնար կարգադրուիլ եւ ստոյգ վտանգէ մը փրկուիլ, եթէ Լորտ Աըքուիթ բրիտանական խորհրդարանին մէջ վճռականօրէն պնդէր գերագոյն բանակցութեանց բակըլունքին վրայ :

— Ուրե՞մն, կը հարցնէ Ժօրէս, ինչ լուր ...

Վիփլը գլխուն եւ ուսերու շարժումով կը յայտնէ յուսախաբութեան նշաններ :

— Տուէք հեռագիրները :

(7 Շար.)

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

...«Յառաջ» Օգոստոս 12ին կը ...կցնէր, Տոքթ. Տիրայր Ֆրունճեա... ...կցութեամբ Արեւմտեան Գեր– ...մէջ հրատարակուած է ֆրանսե– ...գերմաներէն գիտական ճոխ բառա– ...մը, որ կը պարունակէ 30.000է ա – ...ֆրանսերէն սկզբնաբառեր չորս հա– ...լեզուներուն վրայ :

...կարգի մասնագիտական բառարա– ...պահանջը Գերմանիոյ եւ Ֆրանսա– ...վերջին տարիներուն մեծապէս ...եղած բլլալով , գերմանական ...ծանօթ հրատարակչականը , որ ...պէս արհեստագիտական բառա – ...կը հրատարակէ , դիմած է Տ. ...ճեանի, որպէսզի այս եւ լրացու – ...գերմաներէնէ ֆրանսերէն հատոր –

ները չարադրէ , իր մասնագէտի հմտու– թեամբ :

Արհեստագիտական փորձառութեանց փոխանակութեան մարզին մէջ, յատկա – պէս Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ , Տիրայր Ֆրունճեան հայ անունին պատ– ուաբեր համբաւի տիրացած է, իր ժիր եւ շարունակական հաղորդակցութիւն – ներով երկու երկիրներու ճարտարար – ուեստական հաստատութեանց հետ :

Շատ մը բառեր, որոնք չեն գտնուիր ընթացիկ առձեռն բառարաններուն մէջ , տեղ գտած են այս արհեստագիտական նորագոյն բառագրքին մէջ : Յիշատակ – ուած բառերու շրջանակը շատ լայն է եւ ըստ կարելւոյն լրիւ իրենց տեղն ունին ոչ միայն քիմիաբանութիւնը, բնագի – տութիւնը, մեքենագիտութիւնը , ելեկ – տրական ճարտարարուեստը, արուեստա– կան նոր նիւթերը, անտառային տնտեսու– թիւնը, թղթաշինութիւնը եւ բջիջանիւթի քիմիաբանութիւնն ու ճարտարարուեստը առաւելաբար , այլ եւ քիմիական տա – րազներ եւ որոշ համայնագիտական ցուց– մունքներ, որոնք նշելի կերպով բարձրա– ցուցած են բառարանին գիտական արժէ– քը :

Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ Հոլանտայի գիտական մամուլին մէջ գովեստով խօս– ուած է այս բառարանին մասին, որ կը լրացնէ զգալի պակաս մը՝ մանաւանդ ֆրանսական եւ գերմանական ճարտա – րարուեստներուն փոխադարձ ճանաչման, գործակցութեան եւ նորանոր ծրագիրնե– րու իրականացման գործին մէջ :

Ըստ հրատարակչականին ալ հաս – տատումին, բառարանը փնտռուած է նա– եւ գերմանախօս ուրիշ երկիրներու մէջ՝ Աւստրիա եւ Զուիցերիա, ինչպէս եւ ֆրանսերէնը իբրեւ միջազգային լեզու գործածող եւրոպական եւ այլ երկիրնե – րու մէջ :

Արժէքաւոր գործ, շնորհաւորելի յա – ջողութիւն մը, որ միջազգային արհես– տագիտական մարզը կը պարտի՝ հայ հե– ղինակի մը :

ԸՆԹԵՐՑՈՂ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Բնական շինանիւթերու անսպառ պա – շարներ ունի Հայաստան : Մեր երկրին ընդերքը հարուստ է քարի բազմաթիւ տեսակներով, որոնք կ'օգտագործուին իբրեւ շինանիւթ, կը դառնան բնակա – րաններ , գործարաններ , մշակոյթի օ – ճախներ :

Սակայն քարը միայն շինանիւթ չէ : Գիտութիւնը հիմա անոր մէջ գտած է հարստութեան նոր աղբիւրներ եւ հնամ– եայ, միայն շինանիւթ հանդիսացող քա– րը այսօր կ'ապրի նոր կեանք մը ... :

Նեֆելինային սիենիտներ .—

Հայաստանի մէջ հարուստ պաշարներ ունեցող այս հում նիւթը կը պարունակէ մեծ քանակութեամբ նաթրիումի եւ քա– լիումի ալիւմինոսիլիքաթներ, որոնք ան– հրաժեշտ են ճարտարարուեստին կարգ մը ճիւղերուն համար :

Հրազդան քաղաքին մօտերը կը շինուի մեծ գործարան մը :

Սիենիտներով հարուստ է շրջանը : Մասնագէտներուն համաձայն, տեղւոյն պաշարները կրնան չորս հազար տարի հայթայթել շինուելիք գործարանին ար– տադրութեան անհրաժեշտ հում նիւթը :

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Թոքիոյի մէջ յաջող երգահանդէս մը տուած է Գոհար Գասպարեան: Երգչու – հիին յայտագիրը կազմուած էր եւրոպա– կան եւ հայկական դասական գործերէ :

« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՐԴԱՐՈՒԵՍՏ »

Վրաստանի Գիտութիւններու Ակադե – միան գիտութիւններու թեկնածուի աստի– ճան շնորհեց Ասատուր Մնացականեանի, որ վերջերս պատրաստեց շատ հետաքրք– րական ուսումնասիրութիւն մը՝ «Հայ – կական զարդարուեստը» խորագրով : Գիրքին մէջ հեղինակը կը ներկայացնէ հայկական զարդանկարները, անոնց ծա– գումն ու բնոյթը :

« ԲԱԽՉԻՍԱՐԱՅԻ ՇԱՏՐՈՒԱՆԸ »

Պուշկինի այս ծանօթ գործին նկարա – զարդումները 65 տարի առաջ կատարած է նկարիչ Վարդգէս Սուրէնեանց՝ բա – նաստեղծին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ :

Հայպետհրատը շքեղ տպագրութեամբ մը լոյս ընծայեց այս գործը: Սուրէն – եանցի նկարները չեն կորսնցուցած իրենց թարմութիւնը :

ԷՍԹՈՆԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ

Էսթոնացի արուեստագէտներ , գրա – գէտներ ժամանեցին Երեւան, մասնակ – ցելու համար էսթոնական շաբաթի հան – դիսութիւններու : Ն

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԸ

Երեւան այցելեց վերջերս Հնդկաստանի Հանրապետութեան Նախագահը՝ Սարվա– պալլի Ռատհաքրիշնա :

« ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ »

Սուրէն Աղաբաբեան ստացաւ բանա – սիրական գիտութիւններու թեկնածուի աստիճան, իր «Ակսել Բակունց» մենա – գրութեան համար :

ՅՈՒՇ ՄԸ ՌԱՓԱՅԷԼ ԱՊՏՈՒԼԼԱՀԷՆ

(Մահուան քառասունքին առթիւ)

« Յառաջ »ի մէջ ցաւով կարդացի Գ. Ապտուլլահի մահը :

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի պարտա – կանութիւններէն է նաեւ այցելել կարօտ եւ անտէր հիւանդներուն : Այս այցելու – թիւնները բարոյական շատ մեծ ազդե – ցութիւն ունին հիւանդներու հոգեկան վիճակին վրայ : Հիւանդը իրմով հետա – քրքրուող մը կ'ուզէ . մխիթարական խօս– քի կարօտ է :

Ընթացք տալով նամակի մը, Կապոյտ Խաչի կողմէ գացի Նեքեռ հիւանդանոցը, տեսնելու համար Ապտուլլան :

Մօտեցայ հիւանդին եւ ծանօթացուցի ինքզինքս : Զափազանց ուրախացաւ : Արտաքին երեւոյթով յարգանք պարտա– դրող ծերունի մըն էր, համակրելի եւ կենդանի աչքերով : Ժպիտը դէմքին՝ խօ– սեցաւ անցեալէն, Պոլիսէն, Արմաշէն : Օգտուելով առիթէն հարցուցի, թէ ին – չո՞ւ այս թուրք անունը :

« Լուսանկարիչներուն ազգականն եմ— Պոլսոյ մէջ ծանօթ լուսանկարիչներ էին Ապտուլլահները — անոնք եղած են նաեւ պալատական լուսանկարիչ : Առիթով մը Սուլթանը գիտել կուտայ, թէ մեծազօր արքայի մը լուսանկարիչը պէտք է «լոյս հաւատը ընդունի » : Խեղճ լուսանկարիչը կը սահմռկի, գիտէ մերժումին արդիւն– քը, այնուամենայնիւ կը յաջողի կերպով մը մերժել :

— Այդ պարագային անունդ պիտի փո– խես, աւելի եռք Ապտուլլահ պիտի կոչ – ուիս, կը հրամայէ Սուլթանը : Ու այս – պէս ստացանք թուրք անուն մը :

Դժբախտաբար , հակառակ իմ խոս – տումիս եւ փափաքիս, չկարողացայ զինք տեսնել վերստին :

Հանգիստ իր ոսկորներուն :

ԳԱՐՏԻՆԷ

Արեւելեան Գերմանիոյ բռնակալը Վալ– թէր Ուլպրիխթ, որ ամբողջ համայնա – վար աշխարհի մէջ ամէնէն հակակրելի մարդը կը նկատուի, օր մը կը մեռնի ու Դրախտ կ'երթայ :

Դրան առջեւ, Սուրբ Պետրոս զայն տեսնելով կ'ըսէ .

— Հոս ի՞նչ գործ ունիս դուն :

— Կ'ուզեմ Դրախտ մտնել :

— Կորսուէ՛ : Քու տեղդ Դժոխք է, կ'ը– սէ Սուրբ Պետրոս :

Ուլպրիխթ գլուխը կոր ու կախ Դժոխք կ'երթայ ,

Քանի մը օր յետոյ, հինգ – վեց սատա– նաներ կ'երեւին Դրախտին դրան առջեւ :

— Դուք ի՞նչ գործ ունիք հոս, անոնց կը հարցնէ Սուրբ Պետրոս :

— Առաջին տարագիրներն ենք, կը պատասխանեն անոնք :

...ական սրուակներ : Չէի համարձակիր ...ում մը ուղղել, այնքան բազմազբաղ ...րոյժին, որուն փորձառու մէկը բը– ...ն մեծագոյն վկան հայ թէ արաբ ...ներու երկար շարքն էր ...

...քիչ բան խօսեցաւ Օր. Հայկուհի ...պարէզին մասին : Հազիւ քանի մը ...ութիւն :

«Ամ 35 տարիէ ի վեր ակնաբոյժ եմ , ...Մարաշէն, ուր ծնած եմ : Երիտա– ...տարիքիս ճաշակած եմ թրքական ...հալածանքը : Փրկուած եմ սպան– ...որմէ եռք ուխտած եմ չամուսնա – ...միս չունել, սեւ հագնիլ եւ ծառա– ...որբանոցներուն » :

...երկար տարիներ բուժած ...աչքերը Հայուն եւ Արաբին , ...երէն ստանալով պզտիկ հատուցում ...յանձն ոչինչ : Իր պայծառ դէմ– ...պատկառելի արտաքինը, մանաւանդ ...հասակը ու սեւերու մէջ մնացած ...կը յիշեցնեն հեռաւոր վանքի ...մէջ ապրող վանականուհի մը : Զինք ...լով այն համոզումը գոյացուցի , ...ութիւնները միայն մենաւոր վանքե– ...մէջ չեն ապրիր , այլ նաեւ մարդկա– ...թեան ու ժխորին մէջ, քաջա– ...դիմագրելով բոլոր տեսակի փոր – ...ները, որոնցմէ անպարտ դուրս ...անհրաժեշտ վկայական ...: Երկու քոյրերը անյաղ ընթեր – ...են : Տեղեակ են ազգային բոլոր ...անցուդարձերուն : Իրենց մա – ...ուզեր աւելի երկար խօսիլ , ա– ...եւ այդ պարտականութիւնը ալ – ...կատարէ յարգելի բժիշկը, իր լոյս ...ելիք « Յուշեր »ով :

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

(Շար.)

«Յառաջ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

...ԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

...գաղափարդ ու արժանիքդ է՝ երէ ...բազակիր գազան մը դժոխք ճամ– ...: Բայց քու գաղափարդ վտանգներ ..., ու այդ մասը, խնդրեմ , ինծի ...:

...երիտասարդ ես ու սէր ունիս : ...ութիւնդ, գիտութիւնդ եւ ա – ...ութիւնդ մեծ օգուտներ կրնան ...ազգին :

...քու պարկիկ մը պիտի գրտ– ...մէջը բրքական մատանի մը· ան իմ ...ինչքս էր : Իմ ամէնէն սիրած ան – ...համար պահած էի զայն, ուստի քու– ...է, զաւակս :

...ըլլայ նաեւ գրատուներ · երբ օր ...երը փարատին հայրենիքի երկրն– ...կարդա' : Հիմա սակայն կտրիճին ...սուր հարկաւոր է եւ ոչ գիրք : ...երս Վաղենտ Թէօրէօֆի յանձնէ ,

Յովհաննէսին՝ հանքաբանական , ու Փր– րանկին ալ բուսաբանական հաւաքածո – ներս : Գրքերէս մէկ մէկ հատ իրենց ալ թող ընտրեն ինծմէ իբր յիշատակ , ու ը– սէ իրենց՝ որ իրենց հօրը պէս կտրիճ ու ազգասէր ըլլան · բայց երբեք անհաւատ – ներուն կողմնակից չըլլան , այլ հետդ մէկտեղ աշխատին ազգային թագաւո – րութեան վերականգնումին : Արդէն իրենց ալ գրեցի :

Ինչ որ ձեր երեքին գրեցի՝ հոգւոյս ե– րեք բեկորներն են :

Երբ կը մեկնէի դուն կը քնանայիր · համբոյրս դրոշմեցի ճակատիդ :

ԳԱԲՐԻԷԼ ՔԱՀԱՆԱՅ

Գրիգոր քար կտրած կը դիտէր նամա– կը :

Մահ ... տասներհինգ տարեկան պատա– նի էր ինքը · չէր ըմբռներ այս բառին իսկական ուժը : Ինքը միայն այդ տեսա – րանին վրայ կը մտածէր՝ թէ Սուլթան մը ծուխի եւ բոցերու մէջ ջարդուփշուր եղած վեր պիտի թռչէր իր աչքերուն առջեւ :

Գրպանը դրաւ մատանիին պարկիկն ու նամակը եւ դուրս ելաւ : Անհամբերութեամբ անցաւ գաւիթէն Թուլիփանը գտնելու համար :

— Թուլիփան , — ըսաւ ծածքին տակ ձկտող մարդուն, ու Թուրքերէն շարու – նակեց .— Թրքական հաղուստնիդ պա – հա՞ծ էք :

— Ոչ – պատասխանեց Թուլիփան . — կինս իրեն ու տղաներուն համար հա – գուստ կարեց :

— Փաթթո՞ցն ալ չունիք :

— Անկէ ալ փոքրիկ շապիկ մը կարեց · շատ աղուոր նիւթ էր :

Գրիգոր բարկութեամբ քալեց ծածքին տակ վեր վար :

— Հիմա ի՞նչ ընեմ · խորհուրդ մը տը– ւէք : Թրքական բանակը այսօր պիտի անցնի մայր ճամբէն · Սուլթանն ալ հե – տերնին պիտի գայ : Կ'ուզէի անպայման Սուլթանը տեսնել :

— Սուլթա՞նը :

— Այո :

— Կրնաք տեսնել :

Գրիգորին աչքերը փայլեցան :

— Իրա՞ւ · ի՞նչպէս :

— Մայր ճամբուն եզերքը ժայռ մը կայ · մանաւանդ թէ երկու ժայռեր դէմ դիմաց · անոր վրայ կ'ելլէք գլուխնիդ ճիւղերով կը ծածկէք ու ամէն բան ծայ– րէ ծայր կրնաք տեսնել :

— Այն ատեն , Թուլիփան , շուտով մը հագուեցէք ու հետս եկէք · ու տիկինը թող մախաղ մը լեցնէ կերակուրներով , հետերնիդ գինի ալ բերէք :

Գինի բառին վրայ Թուլիփան զուար – թացաւ · շուտով մը հագաւ զգեստները ու զուարթ ձայնով գոչեց դէպի մառան ·

— Յուլիանէ, սիրուն աղաւնիս , շուտ եկուր, սիրուն լուսնակս :

Կինը հաւերուն կեր կուտար · նետեց անոնց առջեւ կուտը ու դարձաւ .

— Ի՞նչ կ'ուզես :

— Գինի, մարգարիտս, — կը ծիծա – ղէր Թուլիփան յօնքերը վեր վեր քաշե – լով .— գինի, զմրուխտս :

— Կայծակը գլխուդ, այ տնաքանդ , մինչեւ հիմա միայն կէսօրէն վերջ կը գինովնայիր, հիմա արշալոյսի՞ն կը սկը– սիս արդէն :

— Կամաց , գառնուկս , Ստամպոլի շաքարս , ինծի համար չէ , պարոնիկին համար է :

— Պարոնիկը գինի չի խմեր :

— Շիտակ է, ես չեմ խմեր, — ցնցեց գլուխը Գրիգոր ժպտելով .— բայց պի– տի երթանք, ու մինչեւ երեկոյ թերեւս պիտի չդառնանք · ու չեմ ուզեր որ Թու– լիփան ծարաւ քաշէ ինծի համար :

— Պիտի երթա՞ք · ո՞ւր պիտի երթաք :

— Թուրքերու բանակը տեսնելու հա – մար, տիկին Յուլիանէ, այսօր պիտի անցնի Մեչէքի վրայէն :

Կինը վախցաւ :

— Թուրքերու բանա՞կը : Ախ, սիրուն պարոնիկս , մի երթաք այն կողմերը :

— Պիտի երթանք, պէտք է անպատճառ տեսնեմ :

ԿԵՋԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Գ. Բղճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վ. Աստուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վ. Սուրեան, Պ. Մ. Եաղուբեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մաննիկ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, զոքանչմօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՓԵՓՐՈՆ ՄԵՐՋԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ Դէրմանեան, Մեծ Նոր-Գիւղացի)

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Զո-րեքշաբթի Սեպտ. 23, առաւօտ ժամը 10ին Փիթիէի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ օր (26 Սեպտեմբեր) ժամը 15·45ին, Ալֆորվիլի Հայոց Ս. Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Յասմիկ Գայթանճեան, Տէր եւ Տիկին Վաչէ Գայթանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ալթունթօփեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գիւլճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Աճէմեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Ճիհանեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Մանուկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր-Սարգիսեան եւ զաւակները (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Սուրէն Պէզճեան, ընտանիքներ Գայթանճեան, Գրիգոր, Ղեւոնդ, Հայկազ եւ Վարոս (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Գեղամ Տապաղեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Սրբուհի Տապաղեան եւ զաւակները (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զիտեմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Բարաքեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով, մամուլով կամ նուէրներով մասնակցեցան իրենց խոր վիշտին, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, աներհօր, եղբօր, քենեկալին, հօրեղբօր որդւոյն եւ ազգականին՝ ԼԵՒՈՆ ԳԱՅԹԱՆՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«ՍՕՍԻ» պարախումբի վարչութիւնը եւ ղեկավարուհին՝ Տիկին Յասմիկ Քիւթնէրեան, հաճոյքն ունին յայտնելու հայ հասարակութեան թէ հրաւիրած են Լիբանանի պաալպէքի միջազգային փառատօնին արաբական բաժնի պետական խումբի ղեկավար, «Սլանուար» խումբի եւ Հ. Ե. Ե. Ը. «Անդրանիկ» երգի պարի խումբի ղեկավար, «Ալանուար» խումբին, որ անցեալ տարի Հայաստանի պարարուեստի Ակադեմիայէն ստացած է պարուսոյցի եւ բեմադիրի տիտղոսը:

Պ. Սարգիս Բասդալեան սրտաբաց ընդունած է հրաւէրը եւ այժմ կը գտնուի Փարիզ, ուր տասն եւ հինգ օրուան ընթացքին, ամէն գիշեր Սօսի պարախումբին անդամներուն պիտի սորվեցնէ հայրենի տոհմիկ պարեր: Խումբին վարչութիւնը շնորհակալութիւնները կը յայտնէ արուեստագէտին:

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ
Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ-ՇՈԳԵՆԱՒ-ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Դիմել
Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39
Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՊԱՐՏԻԶԱԿ

—*—

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ՝ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԱՌԱՒՕՏ — Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցի՝

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պարտիզակցի համայն ննջեցելոց համար

Կը պատարագէ ՊՍԱԿ ԱՐՔ. ԹՈՒՄԱՅԵԱՆ
Կաթ. Պատուիրակ Անգլիոյ Հայոց

ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ — ժամը 15·30ին՝
Ներկայութեամբ Պսակ Արք.ի

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կը նախագահէ Բժ. Ա. Տէր-Անդրէասեան
Հայ Մշակոյթի Տուն՝ սրահ:
17 Րիւ Պլէօ (մեթրօ Քառէ)

—*—

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը ստացած է հետեւեալ նուէրները իր Կրթ. ձեռնարկներուն համար:

Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Օհաննեան 100 ֆրանք, իրենց աղջկան ամուսնութեան առթիւ: Տէր եւ Տիկին Օննիկ Վարսամեան յիսուն ֆր. Տիկին Գըննազեանի հոգեհանգստեան առթիւ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մանկամսուրի վարժարանը վերաբացուեցաւ Հինգշաբթի:

Արձանագրութիւն, դասարաններու բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ ուսուցիչ Վահրամ Կ. Միսքիկի կողմէ:

×

Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ տեղւոյս Կապ. Խաչի վարչութիւնը միաբար կը ծանուցանեն թէ 1964 – 1965 տարեշրջանի միօրեայ հայերէն լեզուի դասընթացքը կը սկսի 1964 Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8·30 – 11·30: Կը դասաւանդէ Գուրգէն վրդ. Թրթռեան: Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցի, յառաջիկայ երկու կիրակի օրերը, առաւօտեան ժամը 9–12:

Իսկ հայերէն լեզուի գիշերային դասընթացքի հետեւողներուն համար, դարձեալ Հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8–9:

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը չորսին, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները:

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն այդ օրը դպրոց առաջնորդել իրենց երախաները:

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրերուն ու ժամերուն:

ԼԻՈՆ

Լիոնի Ազգ. Միութեան Կրթ. Մարմինը կը ծանուցանէ Լիոնի Հայութեան, որ Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի օրուընէ ըսկսեալ դպրոցը կը վերաբացուի: Կը խնդրուի բոլոր ծնողքներէն, որ առաջ արձանագրել իրենց զաւակները, Ազգ. Տան գրասենեակը, քարտուղար Պ. Թըրագօչի մօտ, ժամը 10էն 12 եւ կէսօրէ ետք՝ 4էն 7:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի Կիրակնօրեայ դասաւանդութեանց արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 4ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9·30ին դպրոցի սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ծնողքներէն որ անտարբեր չըլլան եւ բարեհաճին արձանագրել իրենց զաւակները առանց խտրութեան:

Քաղաքի տղոց համար դիմել հետեւեալ հասցէին.— Ընկերուհիին բնակարանը, 31 Րիւ տ'Ալամպէր:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէն կազմակերպած է ընկերա-համակրական դասախօսութիւն մը, որ տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկուն ժամը 8·30ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ:

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ Հայաստանի ներկայ իրականութիւնը:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21·30ին սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին Ակումբի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկ. ժողովը այս Երկուշաբթի, (28 Սեպտ.) ժամը ճիշդ 20ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմիտէները եւ խումբերը.—

Քրիստափոր ենթ. եւ Շ. Միսաքեան խումբ, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին:

Զաւարեան ենթ. այս Շաբաթ ժամը 20·30ին:

Համազասպ խումբ.— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին:

Ընկեր Կարօ խումբ.— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին:

Վարանդեան խումբ.— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին:

Վարուժան խումբ.— Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին:

Վռամեան ենթ.— (4 Հոկտ.) Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին:

Մուրատ խումբ, (4 Հոկտ.) Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին:

Հայաստան ենթ. (3 Հոկտ.), Շաբաթ, ժամը 20·30ին:

Ակնունի ենթ. (28 Սեպտ.) այս Երեքշաբթի ժամը 20·30ին:

Նիկոլ Դուման խումբ, (4 Հոկտ.), Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին:

Գէորգ Չաւուշ խումբ, (11 Հոկտ.), Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՐԱՆԵԱՆ

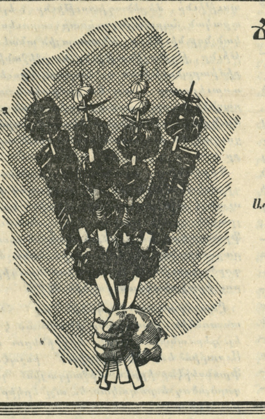
Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

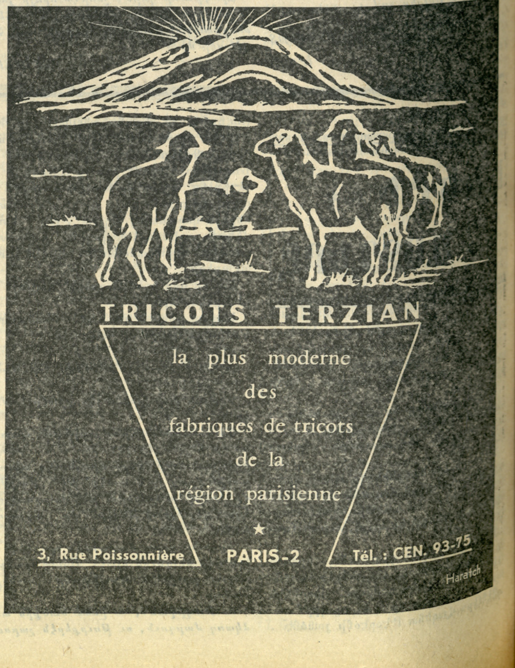
Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ:

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ELYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Metro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 27 SEPTEMBRE
1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...Տարի — Թիւ 10120 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 40e ANNÉE — Nº 10.120

...ՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

...ան հետ վերջ գտաւ արձակուրդի ...: Երբեք ամսուան հանգիստէ վերջ ...ականնները վերստին գտան իրենց ...ազմնները :

...նախակրթարանները վերաբացուեցան ...եմբեր 18ին, լիսէները՝ Սեպտեմ – ...21ին : Համալսարանի զանազան ճիւ– ...պիտի վերաբացուին աւելի ուշ :

...ամրէկ միլիոն տասներեք հազար ...կերտներ եւ ուսանողներ կը նախա – ...ւրին ամբողջ Ֆրանսայի պետական եւ ...աւոր դպրոցներուն համար — նա – ...կրթարան, միջնակարգ եւ բարձրա – ...վարժարան — 1964 – 1965ի տարե – ...ին համար :

...ցեալ տարի ընդհանուր գումարն էր ...57.000 : Ուրեմն նոր շրջանին հա – ...յաւելումն է 256.000 աշակերտ :

...վերջին պատերազմէն առաջ Ֆրանսայի ...կչութեան աճումը չնչին էր, մտահո– ...ըլալու աստիճան : Քառորդ դարէ ի ..., շնորհիւ ընկերային նոր օրէնքնե – ..., ծնունդները անհամեմատ յաւելում ...ցին : Եւ այս երկրի բնակչութեան ..., որ երկար ատեն քառասուն միլիո– ...ւրջ կը դառնար, ներկայիս հասած ...8.163.000ի, ըստ Լառուսի 1965ի տը– ...պրութեան :

...մը կայունացած է այժմ եւ բնա – ...ն վիճակ ստացած :

...պրոցական նոր տարեշրջանի բացման ...թիւ ժամուըլ անհաղանդ հնչեցուց, ...ելով որ բաւարար չափով դպրոցա – ...շէնքեր չկան եւ հազարաւոր փոք – ...ներ դուրսը պիտի մնան : Ցետոյ նա– ...դասարանները խճողուած են, փոխա – ...30 – 35ի, 50 աշակերտներ թխմուած ...էկ սենեակի մէջ :

...կառավարութիւնը մասնաւոր վարկ ...ատկացուցած էր նոր շէնքերու կառուց– ...ան համար : Սակայն բաւարար չեն ...ումները :

...պետական մանկապարտէզները յաճա – ...ղ փոքրիկներուն թիւն է 1.409.000, ...նաւոր դպրոցներունը՝ 247.000 : Ա– ...էն աւելի աշակերտ ունին տարրա – ...ն նախակրթարանները, — 4.744.000 ...ական, 852.000՝ մասնաւորները, ...մար՝ 5.596.000, այսինքն Ֆրանսայի ...հանուր աշակերտութեան կէսէն ա – Պետական լիսէները կը յաճախեն, ...14.000 ուսանողներ, մասնաւորները՝ ...1.000 : Պետական համալսարանի ուսա– ...ներու թիւն է 357.000 հոգի :

...ներ փոքր ածուն ալ բացաւ իր վար – ...արաններու եւ հայերէնի դասընթացքի ...ները :

...Սերբ Սամուէլ Մուրատեան վարժա – ...ը այս տարի եւս ունի 110 գիշերօթիկ ...կերտներ : Ներկայ շէնքերը բաւական ...ն աւելին ընդունելու : Իսկ նոր շինու– ...ց համար պատրաստուած ծրագիր – ...ը կը մնան թուղթի վրայ, առ ի չգո– ...պետական անհրաժեշտ արտօնութեանց ...նիւթական միջոցներու :

...ենսիի Դպրոցասիրաց վարժարանը ...ունի միայն 75 աշակերտուհիներու : ...գտնուի նոյն պայմաններուն մէջ :

...առաջի հոկտոմբերդ էջին մէջ կը կար – ...ք բացումը Հինգշաբթի օրուան Հա – ...երէնի դասընթացքներուն՝ Փարիզի եւ ...ւսոի մէջ :

...Փարիզեան շրջանին մէջ Ֆրանսահայ ...կրթական Խաչը, Եկեղեցին եւ այլ կազ – ...ակերպութիւններ պիտի շարունակեն ...ենց դասընթացքները Իսիի, Ալֆորվի– ..., Շաւիլի, Ժանթիյիի, Պուա Քո – ...ոմ – Անիէրի, Պանեօ – Քաշանի, ...նուվիլի, Փարիզի եկեղեցիի եւ կարդ– ...ն թաղամասերու մէջ :

...ասառի մէջ եւս Մարսէյլ (Պօմոն, ...վար Օտտօ), Տէսին եւ Լիոն յայտա–

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ՍՊԱՆԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻ

ՖՐԱՆՍԱ Կ'ՈՒԶԷ ԱՒԵԼԻ ՍԵՐՏՕՐԷՆ ԳՈՐԾԱԿՑԻԼ ՓԵՐՈՒԻ ՀԵՏ

Էքուաթորէն մեկնելէն ետք, նախագահ տը Կոլ հասաւ Լիմա «Թագաւորներու Քաղաքը», որ զարդարուած էր արտակարգ շքեղութեամբ մը ընդունելու համար Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը :

Ֆրանքեւէքուաթորեան զեկոյցը, որ հրատարակուած էր նախապէս կը շեշտէր.— « Կառավարութեան զինուորական ղեկավարութեան Նախագահն ու անդամները եւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը խորացած խօսակցութիւններ ունեցան Սեպտ. 25ին, սիրալիր եւ արտակարգ վստահութեան մթնոլորտի մը մէջ : Ուսումնասիրած են այն հարցերը որոնք կը վերաբերին զարգացման մէջ եղող երկիրներուն : Համաձայնեցան որ սերտացնեն իրենց փոխադարձ գործակցութիւնը իրենց ձեռքը եղած բոլոր միջոցներով, անգամ մը եւս հաստատելով Էքուաթորի եւ Ֆրանսայի դարաւոր բարեկամութիւնը :

« Այս ոգիով, Նախագահը եւ զինուորական ղեկավարութեան անդամները ուսումնասիրած են նախագահ տը Կոլի հետ առեւտրական եւ մշակութային փոխանակութեանց կարելիութիւնները » :

Զեկոյցէն դուրս, Էքուաթորի կառավարութիւնը տեղեկագիր մը ներկայացուցած է տը Կոլի այն բազմաթիւ հարցերուն մասին զորս Էքուաթոր ունի :

Փերուի մէջ խօսած սպաներէն ճառով, տը Կոլ մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է : «Փիրուվցինե'ր, ըսած է Ֆրանսայի նախագահը, Ֆրանսա, պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան երկիր, կ'ողջունէ Փերուն, ազնիւ աւանդութեանց ժառանգորդ, որ կը նայի դէպի վերանորոգումը :

« Ֆրանսա կ'ողջունէ Փերուն, Լիմայի մէջ, հանրածանօթ մայրաքաղաք, այն օրէն երբ Ամերիկա աշխարհի բեմը եկաւ, Լիմա որ Լինտան է, եւ արդիականը : Շատոնց խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան Ֆրանսան կը սիրէ եւ կը գնահատէ յառաջդիմութեան եւ խաղաղութեան Փերուն : Այսօր Ֆրանսա կ'առաջարկէ Փերուի աւելի սերտօրէն գործակցիլ մարդոց ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան համար : Կեցցէ' Փերուն » :

Փերուի նախկին նախագահը, Մանուէլ Փրատօ, որ 1962էն ի վեր «աքսորուած» է Փարիզ, փերուվական ձայնասփիւռի ալիքներուն վրայ, յայտարարած է որ իր երկիրը պիտի գիտնայ ընծայել նախագահ տը Կոլի այն պատիւը որուն արժանի է :

բարած են արդէն : Միւս վայրերն ալ անշուշտ կարգադրութիւններ ըրած են տեղւոյն վրայ :

Յուսա'նք որ մեր հայրենակիցները վերամուտին առթիւ նոր ճիգեր ու զոհողութիւններ պիտի ընեն՝ աւելի մեծ թիւով աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ գրաւելու համար Հայերէնի Դասընթացքներուն, յանուն ինքնապաշտպանութեան եւ յանուն մեսրոպեան ոսկեղինիկ լեզուի յաւերժացման :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Եղիշէ Պատրիարք որ քանի մը օր է Փարիզ կը գտնուէր, Էջմիածին մեկնեցաւ Ուրբաթ ցերեկ : Պատրիարքը Ամերիկայէն Երուսաղէմ վերադարձած էր, ապա եկած Փարիզ : Իր վերադարձի ճամբուն վրայ Եղիշէ Արք. կրկին պիտի անցնի Փարիզէն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆ, Մոսկուայի մէջ վաւերացուցած է այն բարեկամութեան դաշինքը զոր Խորհ. Միութիւնը ստորագրած էր Փանքովի կառավարութեան հետ, անցեալ Յունիսին : Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, անհաւանական չէ որ այդ առթիւ, Խրուշչեւ Պերլին երթայ Հոկտեմբեր եօթին, արեւելեան Գերմանիոյ վարչակարգին տասնըհինգերորդ տարեդարձին առթիւ :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Պերլինի մէջ Օթթօ-Կրօթվոլ փողոց մը պիտի ըլլայ : Այս փողոցին նախորդ ու ծանօթ անունն էր՝ Վիլհելմշթրասէ, ուր կը գտնուէր Արտաքին նախարարութիւնը :

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ վարչապետը՝ Լուտվիկ Էրհարտ յայտարարեց թէ «Գերմանիա Ռափալլօ չի վերադառնար» Այսձեւով վարչապետը կ'ուզէ շեշտել նաեւ թէ Գերմանիա երբեք տրամադիր չէ միակողմանի որոշումներ տալու Խրուշչեւի հետ, ինչպէս եղած էր 1923ին Ռափալլոյի մէջ ստորագրուած համաձայնութեամբ մը :

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ յայտնի լրագրող՝ Ուոլթըր Լիփմանն կը գրէ թէ Ամերիկայի հանրապետական թեկնածուն՝ Կոլտուաթըր վտանգաւոր մարդ մըն է որովհետեւ վերջնագիրները կը նախընտրէ բանակցութենէն :

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ հակակառավարական շարժում մը մէջտեղ ելած է : Այս առթիւ կարեւոր զեկոյց մը պիտի հրապարակուի ըսած է սպայակոյտին պետը : Կ'ըսուի թէ ընդդիմադիր շարժումը սպաաականներէ կազմուած էր զոր կը ղեկավարէր նախկին վարչապետ Ալ Պաքր :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նոր կառավարութիւնը կազմուած է Հիւսէյն Ուէյնիի նախագահութեամբ, որ կը պահէ նաեւ Ներքին եւ պաշտպանութեան նախարարութիւնները : Տոքթ. Ֆուատ Ամուն կը պահէ Արտաքին նախարարութիւնը : Շարլ Հելուի օրով, առաջին կառավարութիւնն է :

ՏԻԹՐՈՅԹի մէջ, Ճեներըլ Մոթորզի 260 հազար բանուորները գործադուլի մէջ են, հաւաքական պայմանագրութիւնը վերանորոգուած չըլլալով հակառակ տարուած բանակցութիւններուն բանուորներու եւ տնօրէնութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ :

ՎԻԷԹ – ՆԱՄԻ ներկայ ղեկավարը՝ Զօր. Քան չէ կրցած ցարդ համոզել կեդրոնական – Վիէթնամի ըմբոստ ցեղախումբերը :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ 12րդ միջազգային տօնավաճառը պիտի բացուի Հոկտեմբեր 17ին առանց Ֆրանսայի մասնակցութեան : Հոն պիտի ըլլայ սակայն համայնավար Չինաստանը : Չեն մասնակցիր նաեւ Միացեալ Նահանգները :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հաղորդեն թէ ոչ-հրեայ աւստրալիացի մըն է որ շահած է Աստուածաշունչի ծանօթութեանց մրցանակը : Երկրորդ մրցանակը ստացած է ծագումով հրեայ Խորհրդային Միութենէն գաղթած երիտասարդ ուսանող մը :

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկեց այն առաջարկը որ եղած էր երկարաձգելու համար ՄԱԿի ուժերու շրջանը Կիպրոսի մէջ ;

ՀԱՆՃԱՐԵՂ ԽԵԼԱԳԱՐԸ

(ԻՆՔՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

Երբ դեռ մանուկ տղայ էի ,
Ասում էին՝ խելառ ես դու ,
Ի՞նչ թաքցնեմ՝ խելառ էի ,
Խայթում էի ամէն մարդու ,
Աչքս ձեռի հացին ձգում՝
Փախցնում էի կամ թէ սգում ,
Քաղցից խելառ խոտ շատ կերել՝
Դրանից էր խելքս կորել ···

Երբ պատանի դարձայ մի վառ՝
Էլի էին կանչում խելառ՝
Խելառ էի , ի՞նչ թաքցնեմ ,
Աչքերդ էին , իմ աղունակ ,
Խելքս ու միտքս աչքերն հանել ,
Մենակ խելքիս , դու չես մենակ ,
Դեռ ոչ մի կոյս ինձ չի սիրել՝
Դրանից էր խելքս կորել ···

Բայց հիմա էլ չեն ամաչում ,
Հիմա էլ են խելառ կանչում ,
Որ կանչում եմ , ով կոյր աշխարհ ,
Ետ տուր Մասիսն իմ վշտահար ,
Ո՞վ է տեսել սարը բանտէն ,
Բանդուած Անին նորից քանդեն ,
Ո՞նց կը հանես ծովս վանայ :

Երբ իմ Հայոց մի աչքն է նա ,
Զե՞ս վախենում աչքից միւս ,
Որ դարձել է հրթիռ ու լոյս :
Ի՞նչպէս պահեմ խելքս գլխիս ,
Երբ գերի է արեւն հողիս ,
Մի բուռ լուսինն է ազատուած ,
Բա՛ չէ՞ սարս տեսնեմ գերուած
Դուք ինձ տեսնէք խելագարուած ···

Ինձ ասում են՝ ողջը լռել ,
Դու այդ ո՞ւմ ես աչքդ յառել ,
— Մասիսին եմ յառել , էլ ո՞ւմ ,
Դու է՞լ թուրք ես , ով արնախում ,
Որ պոկել ես ուզում նորից
Մասիսն անգամ իմ շուրթերից ,
Չէ , դու լռէ , քո դարն անցաւ ,
Քո անիատի խաւարն անցաւ :

Կ'ախպերանամ ողջ ազգերին՝
Թէ չքողնեն թուրքի գերին
Սրբութիւններն իմ հայկական ,—
Խելքի կը գամ , երբ միանան
Դեռ բանտուածներն ազատուածին ,
Արարատներն՝ Արագածին ,
Ո՞նց մոռանամ շղթայուածին :
Նոր Հայաստանն՝ առանց Մասիս՝
Ինչպէս առանց Մասիս՝ մի Սիս :

Էլ ո՞նց լռեմ՝ միտքս լռում՝
Լռութեամբ էլ սիրտս է գոռում
Թէ՝ ախ , Մասիս , ու մոլորել՝
Սրանից է խելքս կորել :
Ու վիճում են ինձ պէս անմեղ
Իմաստուններն ինձնից խելառ ,
— Խելագար է , բայց հանճարեղ ,
Հանճարեղ է , բայց խելագար ···
Արարատով այնքան տարուեց ,
Որ հայ վշտով խելագարուեց ···

Բայց հարցրէք իմ երգերին՝
Երգի փոխուած իմ վէրքերին ,
Իրաւ ծո՞ւռ եմ ծնուել մորից ,
Կամ թէ իրաւ խե՞նթ եմ նորից ,
Որ երգում եմ սրտով ցասման ,
Որ կ'ազատուի հողն իմ Սասման ,
Թէ կ'ազատուես իմ հայր Մասիս ,
Ինչ էլ լինի՝ դու կ'ազատուես ,
Էլ չեն հաչի , թէ խենթ եմ ես ,
Կը զոհուեմ ես , բայց մօրս պէս
Կը շշնջաք մեծամրմռու ·
— Ծուռ էր , բայց թէ՝ Սասունցու···

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՀԻՆ ՎԷՑ ՆՈՐ ԼԵՋԻ ՎՐԱՅ

«ՄԻ՞ԹԷ ՅԱՌՆԻՑԷ Ի ՄԷՆՋ ՈՄՆ ՄԵԶ ԱՌԱՋՆՈՐԴ»

Թորգոմ պատրիարք (երբ դեռ առաջնորդ էր Եգիպտոսի Հայոց) այցելու – թեան ելած էր դէպի Հնդկաստան, «այն ան՛ւ օրերուն»: 1917 տարուան սկիզբը կը հասնի Մադրաս:

Ոչ այնքան իբրեւ բանասէր, որքան կրօնաւոր, ըստ որու՝ գերեզմանը տար – բեր … արգանդ մըն է մտնելու համար քոյս աշխարհ, իմա՝ բո՛ւն կեանքը, համաձայն անդենադիտութեան գիրքերուն, պատրիարքը չմոռցաւ այցելել նաեւ հայկական գերեզմանատուները:

Մեզի համար գերեզմանի դուրքէն կամ մահուան պահէն անդին կը վերջանայ կեանքը ու կը մնայ պատմութիւն մը միայն եւ ուրիշ ոչինչ: Ուստի մեզի հա – մար՝ պատմութիւն է նաեւ գերեզմանա – դրութիւնը, իբրեւ իրական վկայութիւն: Եւ Թորգոմ պատրիարք նման իրական վկայութիւն մը կը բերէ Մադրասէն՝ խօսեցնելով տապանաքարերը: Զեմ գիտեր թէ, երբ փոխ կ'առնէ տապանագրին լե – զուն՝ գրելով որ «Մադրասի Հայոց խումբը յարգական եւ հանրական սրբտմութեամբ» յուղարկաւոր դարձած է «մեծահամբաւ եւ հոյակապ» Շահամիր Շահամիրեանի վերջին չառաւիղին, տեղւոյն վրայ կատարուած պրպտումներէ՞ն քաղած է մահագրական թուականները զորս կուտայ, թէ առած է ուղղակի տա – պանաքարերու վրայէն: Ահա այդ թը – ւականները ․—

Բազմանդամ ընտանիքի տէր, Շահամիր Շահամիրեան, որ կորսնցուցած էր աղ – ջիկը Աննա՝ 1764ին, յաջորդ տարի կինը՝ 1765ին, նոյն տարուան մէջ՝ փոքր աղ – ջիկը եւս, տասը տարի ետք՝ 1774ին կը կորսնցնէ նոյնպէս երէց մանչ զաւակը, պատմութեան մէջ Յակոբ Շամիրեան անունով ծանօթ ,— այս վերջինը՝ Մալա – կայի մէջ, ուր «պաղթած էր», այսինքն այնտեղ հաստատուած, ինչպէս կը գրէ Թորգոմ, այլապէս ինչո՞ւ մարմինը չփո – խադրուէր Մադրաս, ուր կը մնային հայրը եւ եղբայրները եւ ուր թաղուած էին մայրը եւ քոյրերը:

Հոգեկան ի՛նչ ահաւոր ցնցում՝ հօր մը համար, երբ կը կորսնցնէ իր անդրանիկ մանչ զաւակը, — վերլուծեցէք այս պա – րագան, անդրանկութեան տրուած իրա – ւունքներու եւ ընկերային առանձնաշնոր – հութեանց տեսակէտով՝ համաձայն հայ – կական աւանդութիւններու: Շահամիր Շահամիրեան իր անդրանիկ զաւկին վը – րայ բարձրացուցած էր հայրենասիրա – կան երազներուն եւ տենչերուն տաճարը, պատմագրական յոյսերու եւ յոյզերու կենդանի չէնքը, — տոր համար եւս տպարանը կոչած՝ Յակոբի անունով:

Դաստիարակելու համար զայն նոյն խօէ – ալըն մէջ՝ ուսուցիչ էր բերած հեռաւոր Ղարաբաղի Մելիքներու երկրէն, Հայոց «գերագանց ազգին» յարութեան համար մարտնչող քաջաց քաջերու բարձր լեռ – ներէն, երբ քաղաքական մթնոլորտը եւս բոցավառած, հիւսիսի Շամիրամին դէպի հարաւ արշաւին առթիւ, Հայոց սրտե – րուն մէջ կը թրթռար արդէն Վահագնի երգը, «Երկնէր երկին եւ երկիր»:

Եւ յանկարծ կը մեռնի Յակոբ, 29 տա – րեկան, հօրենական երդիքէն հեռու, Մա – լակայի մէջ: Ինչո՞ւ Մալակա, հիւա՞նդ էր, դարմանուելո՞ւ գացած էր, — պատմութիւնը բա՛ն մը չ'ըսեր: Թորգոմ պատրիարք կը գրէ միայն թէ Յակոբ «պաղթեր էր» Մալակա, ուր ագարակ մըն ալ գներ էր:

Հայրը եւ ուսուցիչը կը վազեն կ'եր – թան Մալակա: Արցունքներու մէջ կը թաղեն այնտեղ, հոլանտական գերեզմա – նատան մէջ: Յուլիս ամսուն սկիզբն է, 7ին: Կլիման տաք, եղանակը տաք, — կարելի չէր փոխադրել մարմինը ապահո – վաբար: Բայց ինչո՞ւ չփոխադրէին ոս – կորները՝ ժամանակ մը ետքը: Ընդհակա – ռակն հայրը եւ ուսուցիչը վերստին կ'եր – թան Մալակա, այս անգամ տապանաքար մը դնելու համար երիտասարդին հողա – թումբին վրայ՝ սրտաշարժ արձանա… ւ – թեամբ մը, որ ահաւասիկ, «երկու տա – ռի մէջ ամբողջ պատմութիւնը»․

Ողջո՛յն ընդ քեզ, դամբարանիս տաւն
բնթերցող,
Տո՛ւր ինձ լուրն ազատութեան իմոյ
ազգին, ոյր եմ տենչող,(*)
Եթէ յարեա՞ւ ի մէնջ ոմն մեզ փրկիչ եւ
կառավարող,
Ընդ որ յաշխարհի յաւէտ էի յոյժ
ցանկացող:
Ես Յակոբս ի Հայոց Մեծաց ի նախնեաց
յառաջ եկող,
Որդի գոլով Շամիր Շամրեանց անուանն
ընդունող,
Ծնայ ի նժդեհ աշխարհին ի Նոր Ջուղա
Պարսիցն գեօղ,
Ի լնուլ ամաց 29ից ընթացայ ի
սեփականութիւն ի հող,
Յայս Մալաղա յօթն Յուլիսին եղէ
կեանս իմ վճարող,
Ի թիւն Փրկչին 1774 հանգեայ
յագարակիս, զոր եմ գնող:

Իրապէս յուզիչ է այս տապանագիրը․ — Ո՛վ դուն, որ եկեր ես եւ տապանա – քարս կը կարդաս, ըսէ՛ ինծի, ազատա – գրուեցա՞ւ իմ ազգս, մեր մէջէն ելա՞ւ մէկը, որ յաջողէր փրկել եւ կառավարել մեր ժողովուրդը, երազներ՝ որոնցմով ապրեցայ ողջ կեանքիս մէջ:

Բաղդատեցէք ձեզի ծանօթ տապանա – գրութեանց հետ, — ոչ աղօթք, ոչ ալ ողբ: Ա․ Տ․ Մնացականեան կը գրէ թէ ամբողջ Յորդորակ գիրքին ոգին է խը – տացուած այս տողերուն մէջ: Եւ կը շա – րունակէ․

«Ուշագրաւ է յատկապէս ազգից մէկ առաջնորդ դուրս գալու գաղափարը․ «Եթէ յարեա՞ւ ի մէնջ ոմն մեզ փրկիչ»: *Այս միտքը* Յորդորակ*ում համարեա կրկնուած է մի քանի անգամ․* «Մի՞թէ յառնիցէ ոք …» *(էջ 17): Կամ* «Եւ ոչ ոք ի մէնջ» *(էջ 14):*

Եւ կ'եզրակացնէ թէ Յորդորակ*ը գործն է … տապանաքարին տակ պառկողին: Հրաշալի՛ եզրակացութիւն, որ կը յանգի երկրորդ եզրակացութեան մը՝ իմ կողմէս նուէր իրեն․— Ապահովաբար տապանա – քարին տակ պառկողը գրած է այս տողե – րը տապանաքարին տակ պառկելէ … ետքը: Ինչո՞ւ չհետեւցնել թէ նո՛յն գրողն է, ուրուակա՛նը, որ գրելէ ետք Յորդո – րակը գործածած է նոյն բառերը, ար – տայայտած է նոյն միտքերը, զորս ինք ներշնչեր էր տարաբախտ երիտասարդին:*

Բայց գիտեցէք, այս պատմական տա – պանաքարին առջեւ, հոյակապ կեցուած – քը մեծ Հայուն․— Շահամիր Շահամիր – եան, դժբախտ հայրը, զոր մահը կը հա – լածէ՝ մէկ առ մէկ խլելով ձեռքէն իր հարազատները (նախ աղջիկը, յետոյ կի – նը, նոյն ատեն միւս աղջիկը, եւ այժմ անդրանիկ զաւակը), կը կանգնի անոնց գերեզմաններուն առջեւ՝ ինչպէս կաղնի մը չանթակոծ այլ յաղթահասակ, կ'ար – համարհէ մահուան անգութ խաղերը, Մովսէս Բաղրամեանի կը յանձնէ միւս մանչ զաւակը, Եղիազար, ու պատուիրե – լով ուսուցիչին ու զաւկին՝ կ'ըսէ․

— Գործը կը շարունակուի՛:

Իր կարգին՝ ինք եւս կը շարունակէ թղթակցութիւնները արքունիքներու հետ, կաթողիկոսներու հետ, արքեպիս – կոպոսներու հետ, մելիքներու հետ: Տը – պարանը նոյնպէս կը գործէ: Լոյս կը տեսնեն Որոգայթ փառաց, Նշաւակ կա – ռավարելոյ գիրքերը եւ այլ հրատարա – կութիւններ: Ի վերջոյ ռուսերէնի թարգ – մանելու եւ ռուսերէն հրատարակելու համար ազատագրական գործերը՝ Եղիա[illegible] … գարը կը գրկուի Պետերբուրգ, ուր … ւո՞ղ, կը մեռնի այս երիտասարդն[illegible] … Տասը տարի ետքը, 1797 Յունիս 13ին, կ'իյնայ նաեւ կաղնին, Շահամիր Շահամիրեան, խորապէս տխուր որ «ոչ ոք ելաւ ի մէնջ»: Մերացած, յոյսերը եւ երազները մարած, 1792ին նամակ կը գրէ Նոր Ջուղայի իր հայրենակիցներուն, … պատուելով կլիմային տաքէն, … յայտնելով հայրենի կերակուրներուն մէկ պատառէր միայն տալով անոնց … բեւ վերջապէս իր երազներուն … Մի՛ գաղթէք, հակառակ բոլոր հարստահարութեանց՝ մի՛ գաղթէք, մի՛ … ռանաք երկրէն:

Ու կը տխրէ, դարձեալ, տխրութիւն … համատարած տխրութիւն․ «Մերքն … սպառ պակասեցան, յանցանք … Շահամիրին կայր, նա եւս փախճանեալ … զոր ի լսելն մեր յոյժ տրտմեցաք» կը գրէ Ղուկաս կաթողիկոս: 1834ին կը մեռնի Շահամիրեանի կրտսեր զաւակը եւս, Յովհաննէս, ու կը վերջանայ … գեղեցիկ երազներուն, որու կրկնող խորագիր տալ․ «Մի՞թէ յառնիցէ ի մէնջ ոմն մեզ առաջնորդ»:

×

Գիրքերը կը մնան, սակայն:

Շահամիր Շահամիրեան, զոր Ավդալբեգեան կ'անուանէ «մեծ ինքնուս», բնական ուշիմութեամբ եւ … հոգիով մը օժտուած՝ Հայ մըն էր իրապէս «հոյակապ», որ նախ խորհեցաւ իր ամէնէն հաւատարիմ զինակիցները … պատել իր զաւակներուն մէջէն, եւ անոնց մէջ արձանացնելու համար իր երազները՝ ընտրել լաւագոյն ուսուցիչը, Արցախեցի Բաղրամեան Մովսէսը:

Շահամիր Շահամիրեան ծնած է, Նոյեմբեր 1723ին, Նոր Ջուղա, … Թաղը, ուր կը մնար … ւին, ամուսնացած արդէն, երբ, 1743ին, կ'ունենայ իր առաջին զաւակը, Յակոբ: Երբ կը մեկնի Նոր Ջուղայէն, հաւանաբար հազիւ 4 – 5 տարեկան էր … կը: Հնդկաստան հասած, անշուշտ … մեւտ դերձակի իր վաստակով չէր … պիտի կարենար ուսուցիչ բերել հեռաւոր Ղարաբաղէն մինչեւ Մադրաս … ջին իսկ օրը: Իր անսահման … թիւնը գիգելու համար՝ բաւական … չըլլային սանդն ու մկրատը, զոր … սիրած, չատ է գործածած, այնքան … հրատարակութեանց ձեռնարկած … ներուն իսկ չէ մոռցած ներկայացնել … արհեստանիշով: 1760 թուականներ[illegible] … անուն չունի դեռ գաղութին … թեանց մէջ: Երբ կը հասնինք իր … նիքին առաջին մահագրութեանց (1764-1765), 42 տարեկան է այլեւս, իսկ Յակոբը՝ 22 տարեկան:

Մարգարիտի առեւտուրով հարստա[illegible] ցած՝ այդ թուականներո՞ւն միայն պիտի կարենար ուսուցիչ բերել, Մադրաս[illegible]

(*) Թորգոմ պատրիարք երկրորդ տողին մէջ կուտայ «ոյր եմ տենչող» (էջ 50), յետոյ «որ եմ տենչող» (էջ 382): Այս վերջին ձեւով՝ նաեւ Թ․ Ավդալբէգեան եւ Ա․ Տ․ Մնացականեան: Երրորդ տողին սկիզբը Թորգոմ եւ Մնացականեան հարցականով կուտան «յարեաւ» բառը, իսկ Ավդալբէգեան՝ առանց հարցականի: Նոյն տողին մէջ Թորգոմ կուտայ «ոմն բարի փրկիչ», միւս երկուքը՝ «ոմն մեզ փրկիչ»:

Իբրեւ զուարճալիք յայտնեմ, որ վեր – ջին պատերազմէն առաջ՝ յօդուածագիր մը այս տապանաքարը կը դնէր … Սպա – նիոյ մէջ:

ԺՕՐԷՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

―――o―――

Առնելով անոնցմէ մէկը եւ բանալով, Ժօրէս կը սկսի կարդալ զայն բարձրա – ձայն, խոր լռութեան մը մէջ:

«Խորհրդարանին մէջ, որ լեցուն էր մեծ բազմութեամբ, Պ․ Ակքուիթ ըրաւ հետե – եալ յայտարարութիւնը ․—

«Կը տեղեկանանք, ոչ թէ Սէն Պե – տերբուրգէն, այլ Գերմանիայէն, թէ Ռուսիա ընդհանուր զօրակոչ յայտարա – րած է եւ այդ պատճառով ալ Գերմանիոյ մէջ պատերազմական վիճակ յայտարա – րուած: Մենք կը խորհինք թէ ասիկա կը նշանակէ որ եթէ Ռուսիոյ զօրաշարժը ընդհանրանայ, ընդհանուր զօրակոչ պի – տի յայտարարուի նաեւ Գերմանիոյ մէջ: Այս պայմաններուն մէջ, կը նախընտրեմ որեւէ հարցադրման չպատասխանել Երկուշաբթիէն առաջ» :

Ժօրէսի դէմքը կը պատէ մեռելային ժգունութեամբ մը: Իր քաղցր ու գե – ղեցիկ աչքերը կը շրջին մէկ դէմքէն միւսը ու կամացուկ կը մրմնջէ․

— Այսուհանդերձ, ժամանակը կ'անց – նի:

Ճաշը վերջացած է: Բովի սեղանին վը – րայ, «Պոնէ – Ռուժ»ի խմբագիրները կը ճաշեն: Անոնցմէ մէն բարեկամն է Լան – տրիէօյի եւ կը կոչուի Ռընէ Տօլ: Ընդ – հանուր խօսակցութեան ընթացքին կը փոխանակեն բարեկամական խօսքեր:

— Տեսէք, կ'ըսէ յանկարծ Տօլ: Երէկ ստացայ Թոռնիկիս մէկ նկարը:

— Կրնա՞նք տեսնել մենք ալ, կը հար – ցընէ Ժօրէս …

Ընկերվարական մեծ տրիբունը միշտ ալ սիրած էր երախաները եւ այդ սէրը անոնց հանդէպ աւելի արմատ գտած էր նոյն օրէն ի վեր, երբ իր իսկ Թոռնիկը հաշմանդամ ու տխեղծ աշխարհ էր ե – կած:

Գլուխը կը ծռէ նկարին վրայ …

Եւ յանկարծ, պատուհանին վարագոյ – րը մէկ կողմ կ'երթայ: Կը տեսնուի ա – տրրճանակի մը փողը …

Ֆոսֆորագոյն բոց մը … պայթիւն մը … ապակիներու փշրումի ձայներ … Ուրիչ պայթիւն մը … կիներ կը սկսին պոռալ, իսկ մարդիկ ոտքի կը ցատկեն:

Ժօրէս ինկած է յուշիկ … իր ձախ այտը կը հանգչի սեղանին եզերքին: Ծմռթկուած հեռագիրները կ'իյնան գե – տին: Յանկարծ, կը լսուի սուր ճիչ մը․

— Սպաննեցին Ժօրէսը, սպաննեցին Ժօրէսը:

Ընդհանուր թոհ ու բոհին մէջ, Ռընո – տէլ սեղանին վրայէն ցատկելով․ ձեռքին չիչ մը բռնած, կը վազէ փախչող մար – դու մը ետեւէն ու հասնելով անոր չիշը կը խորտակէ անոր գլխուն …

Վերադառնալով ճաշարան, Ռընոտէլ կը տեսնէ որ Ժօրէսը պառկեցուցած են երկու սեղաններու վրայ, վիրաւորին սրտին զարկը շատ մեղմ է ու կը թուի թէ կը քնանայ:

— Բժիշկ մը, բժիշկ մը …

— Գացին արդէն կանչելու:

Դեղագործ մը, նոյնպէս ճաշարանին յաճախորդներէն, բռնելով վիրաւորին բազկերակը, յուսահատօրէն կը ճօճէ գլուխը:

Պատին կռթնած ու բոլորովին սահ – մըռկած փոքրիկ ծաղկավաճառուհի մը յուշիկ կը հեծկլտայ:

Հիմա, փողոցին մէջ, որ դարձած է յուզումնալից կրկէս մը, ահաւոր փոթո – րիկ մըն է պայթած կարծես:

Ինչպէս յորձանուտ գետ մը, Պուլվառ – ներու ամբոխը կը խուժէ դէպի Մոն – մարթրը փողոցը, աղաղակելով․

— Սպաննեցի՛ն Ժօրէսը … Սպաննե – ցի՛ն Ժօրէսը …

Ռընոտէլ սեղանի անձեռոցով մը կը կապէ վիրաւորին վէրքը, ուրկէ արիւնը կը հոսի առատօրէն: Վէրքը՝ պզտիկ ու կլոր ծակ մըն է, ճիշդ գանկին տակը, ուրկէ դուրս սկսած են հոսիլ ուղեղի կը – տորուանքներ …

Կը հասնի բժիշկը: Բոլոր նայուածքնե – րը կ'ուղղուին դէպի գիտութեան մար – դը:

Ամէնուն աչքերուն մէջ առատ արցուք է լճացած, բայց բոլորն ալ կ'ուզեն տակաւին յուսալ:

Բժիշկը, բանալով վիրաւորին մազախիտ կուրծքը, ականջը կը փակցնէ հոն:

Վայրկեան մը, երկու վայրկեան …

Յետոյ ոտքի կ'ելլէ, ու ինքն ալ անյայտնի կերպով յուզուած, խոր լռութեան մը մէջ կը յայտարարէ․

— Պարոններ, Պարոն Ժօրէս մեռած է:

×

Դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ 1919ին: Ռաուլ Վիլէն, որ ամբողջ պատերազմի ընթացքին բանտը մնացած էր, դատավարութեան օրը յայտարարեց․

— Պ․ Ժօրէսը ինծի համար հայրենիքի իրական թշնամի մըն էր: Իմ արարքը ընթացքին իմ միակ մտասեւեռումս հայրենիքս եղաւ: Խորապէս կրօնական զգացումներ ունիմ, սակայն, Պ․ Ժօրէսը սպաննած պահուս այդ զգացումները ներկայ չէին իմ միտքիս մէջ …:

Ոճրագործը ազատ արձակուեցաւ: Աւելի ետքը նուհետեւ քաշուեցաւ Սպանիոյ Մենորք կղզին: Ու երբ 1936ին, Սպանիոյ քաղաքական կռիւներու ընթացքին, հանրապետականները խուժեցին այդ կղզին, Ռաուլ Վիլէն սպաննուեցաւ:

Իսկ Տիկին Ժօրէս, դատապարտուեցաւ … վճարելու դատական բոլոր ծախքերը …:

(8 եւ վերջ)

…նչաւոր »ով գրաղիլ ու Թեւը երկարել
…եղի երկիր, երազներուն ճամբով :
…եօԹը տարի ետք կը մեռնի Յակոբ :
…Մովսէս Բաղրամեան «սուրբ հոգւոյ »
…ացումո՞վ սորվեցուց ինչ որ կը վերա—
…գրուի Յակոբի եւ Եղիազարի հայագի—
…տուԹեան :
…Շնորհ ըրէք եւ տեսէք : Ահաւասիկ
…գիրքը, «տպագրեալ Ջանիւք եւ ծախիւք
…Յակոբայ Շամիրեան կոչեցելոյ, աշխա—
…տուԹեամբ Մովսիսի Բաղրամեան հրա—
…մանգչին իւրոյ» : Յորդորակ գիրքն է
…ներկայացուածը : Ի՛նչ փարԹամուԹիւն
…լեզուի, ի՛նչ ճոխուԹիւն բառերու : Դըժ—
…ուար է վերագրել Հնդկաստանի խորերն
…ծնած եւ ետքէն հայերէն սորված երի—
…տասարդի մը գրչին·

…ոչ քաղաքք, ոչ շէնք, եւ ոչ դղեակք ամրոցաց
…մնացին՝ որք ոչ խորտակեալ քակտեցան·
…զի միանգամայն թէ գիւղօրէք՝ թէ աւանք՝ եւ
…ագարակք վեր ի վայր կործանեցան …
… Որպէս երկիր անապատ եւ անջրդի,
այնպէս աշխարհս մեր կորդացեալ խոպանացաւ :
…զի առ ի վեր չարաշշուկ աղմուկ շփոթին ոչ մարդ
…տանիր, եւ ոչ մշակ, որ զերկիրս գործէին·
…այլ hամակ խորշիլ եւ խոյս տալ ի լկողացն յայրս
…եւ ի փապարս լերանց խուճապէին :

…Եւ ահաւասիկ միւս գիրքը, « ի լոյս
…ածեալ տպիւք եւ ծախիւք Եղիազարու
…Շամիրեան կոչեցելոյ, աշխատակցու—
…Թեամբ Մովսիսի Բաղրամեան հրահանգ—
…չին իւրոյ » : Ակադեմական աշխատու—
…Թիւն մըն է այս հրատարակուԹիւնը ,
…որդի բանասէրներուն իսկ նախանձը
…շարժելու ատիճան հմտուԹեամբ ներ—
…կայացուած : Տեսէք, օրինակի համար,
…այն մաժիսթրալ քննուԹիւնը, որու ա—
…ռարկայ կը դառնայ , այս անգամ ,
…Խորենացի Երէցի Պատմութիւն Մնացոր—
…դաց Հայոց Վրաց գործին ձեռագիրը զոր
…ի լոյս կ՚ընծայեն· « Բանս այս՝ որ
…մեծէն Ներսիսէ ասի, փոխանակ գնե—
…լոյն Թէ ի հեռանալն իմում ի Յոյնս որ է
…Յունաստան, գրեցեալ էր այսպէս՝ ի հե—
…ռանալն իմում ի յունն (էջ 80), որով
…բանն խանգարեցեալ էր յիմացմանէն » :
…Երկրորդ օրինակ մը· « Փոխանակ գրե—
…լոյն իբրեւ զմիւս այլ ամաց, գրեալ էր
…իբրեւ զմիուս այլամանց» (էջ 82) : Եւ
…բազմաԹիւ այսպիսի լեզուի եւ Թուակա—
…նի սրբագրուԹիւններ , բաղդատու—
…Թեամբ Խորենացիի եւ այլ պատմիչնե—
…րու գործերուն :
…Ըսել Թէ Յակոբ եւ Եղիազար Շամիր—
…եանները հայերէն սորվեցան Հնդկաս—
…տանի մէջ եւ ձեռագիրներու վրայ լեզ—
…ուի ու պատմական Թուականներու սրբ—
…ագրուԹիւն կատարելու չափ հմտացան,
…ու նման գիրքեր լոյս ընծայեցին Շամիր—
եան տպարանին մէջ, որպէսզի մէկն եւս
եւ « վասն ազատուԹեան ազգին Հայոց
գուն գործեալ ջանայցէ » ,իրենց ու—
սուցչին պաշտօն տալով միայն … աւել
փարել նոյն տպարանին մէջ, ընդունե—
ցէք՝ հրաշք մըն է, այն աստիճան քա—
ջալերական, որ այլեւս պէտք է աւելորդ
համարել հայկական դպրոցներ հիմնել
Հայաստանէն դուրս, այստեղ կամ այ—
լուր :
Ժամանակ է որ խօսեցնենք … ուր—
ուականը յաջորդով, վերջին յօդուածով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

— ԱՆԻ —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անիի աւերակները եռանկիւնաձեւ են եւ կը գրաւեն 160 հեկտար տարածու—Թիւն մը: Քաղաքը երեք կողմէ շրջա—պատուած է խոր ձորերով, որով ժամա—նակին անմատչելի էր Թշնամիներուն հա—մար : Հիւսիսէն քաղաքը կը պատսպար—ուէր հոյակապ Սմբատեան պարիսպնե—րով, որոնց բեկորները դեռ այսօր ալ մեծ տպաւորուԹիւն կը ձգեն այցելունե—րուն վրայ : Պարզ է, որ այդպիսի մեծ քաղաք մը պէտք է ունենար խմելու եւ ոռոգման ջուր : Հիմնական ջրատարները կուգային Ալաջայի եւ ՍուգուԹլույի ըս—տորոտներէն բխող աղբիւրներէն: Պե—ղումներու ընԹացքին գտնուեցան փողոց—ներու հետքեր եւ ջրմուղի խողովակ—ներ :

ԲացօԹեայ Անիէն զատ, գոյուԹիւն ու—նի նաեւ «ընդյատակեայ Անի» մը, որուն մասին հիւսուած են կարգ մը առասպելներ, աւանդուԹիւններ : Քաղաքին տակ գըտ—նուող անցքերը ժողովուրդին կողմէն անուանուած են «կիտէն կելմէզ» («գա—ցողը ետ չի գար») : 1901 Յուլիս 29ին Անի կ՚այցելեն երկաԹուղիի մէջ աշ—խատող ճարտարագէտներ, Ալեքսանդրա—պոլի գիծին տեղամասին տեղական Իվան Փանովի գլխաւորուԹեամբ : Մեծ պատ—րաստուԹիւններով եւ դժուարուԹիւննե—րով կը յաջողին մտնել ստորին սրահը եւ այնտեղէն կ՚անցնին զանազան ուղղու—Թիւններով ճիւղաւորուած ստորին անց—քերը , որոնց երկարուԹիւնը կը հասնի մինչեւ 960 մեԹրի : Իր նօԹագրուԹեան մէջ Փանով գիտել կուտայ, Թէ ըստ ի—րենց կարծիքին, անոնք առաջիններն են, որ այս գետնանցքներուն իրական պատ—կերը կուտան : Քարանձաւները պատմա—կան մեծ հետաքրքրուԹիւն կը ներկայա—ցընեն :

Տարուէ տարի կը մեծնար հետաքրքր—ուԹիւնը դէպի Անին, անոր կողքին կ՚ա—ւելնայ նաեւ աւերակները այցելողներուն Թիւը : Այցելած եւ վերյիշեալ մատ—եաններուն մէջ իրենց տպաւորուԹիւննե—րը արձանագրած են ոչ միայն մօտակայ Շիրակի , Ջավախքի, Լոռիի հայ շինա—կաններն եւ մտաւորականները, այլեւ օ—տարներ՝ ռուս, ուկրայնացի, վրացի , Ազերի եւայլն :

ԲանաստեղծուԹեամբ , արձակ ձեւով երփնանկարներով եւ այլ կերպ, անկախ իրենց ազգուԹենէն, գրագումէն եւ դիր—քէն, իրենց յոյզերն արձանագրած են հայ գաղԹականը եւ եւրոպացի մեծա—հրռչակ գիտնականը, զինուորականն ու մտաւորականը: Մատեաններուն մէջ կա—րելի է գտնել Իսահակեանի, Թումանեա—նի յուզիչ խօսքերը, Պ. Պռօշեանի հա—կիրճ, բայց բովանդակալից երկտողը եւ ուրիշ բազմաԹիւ անուանի մարդոց ըս—տորագրուԹիւնները: Անոնք բոլորն ալ հիացումով եւ ափսոսանքով կը խօսին հայ ժողովուրդին հիասքանչ քաղաքամօր փառաւոր անցեալի եւ անփառունակ ներ—կայի մասին:

Անիի աւերակներու այցելուներու տը—պաւորուԹիւններու առաջին մատեանը բաղկացած է 123 ԹերԹերէ : Առաջին արձանագրուԹիւնը կատարուած է 1901 Յունիս 15ին, վերջինը՝ 1906 Սեպտեմ—բեր 16ին: Երկրորդ մատեանին մէջ՝ 1908էն մինչեւ 1913: Միւսները դժբախ—տաբար կորսուած են :

ԱրձանագրուԹիւններէն յայտնի կը դառնայ, որ 1901 Յուլիս 20ին Էջմիածի—նի Գէորգեան ճեմարանի սաներուն հետ Անի այցելած է Գ. լսարանի ուսանող , յետագային ականաւոր երաժշտագէտ Սպիրիտոն Մելիքեան :

1903 Մայիս 26ին Անի այցելած է հայ դերասաններու խումբ մը՝ անմահ Սի—րանոյշի գլխաւորուԹեամբ, որոնք, ի դէպ, իրենց միջոցներով , տեղւոյն վը—րայ պատրաստել տուած են Անիի Մայր Տաճարին համար փայտէ դուռ մը, որուն պէտքը խիստ զգալի էր: Նոյն տարուան Յունիս 27ին Անի կ՚այցելէ «մշակեաննե—րու » խումբ մը, որոնց մէջ էր Մոս—կուայի Լազարեան ճեմարանի փրոֆէ—սէօր, ականաւոր հայագէտ Գրիգոր Խա—լաԹեան, բազմավաստակ պատմաբան Ա—ռաքել Բաբախանեան (Լէօ), « Մշակ»ի խմբագիր Ալ. Ջալանթար եւ ուրիշներ :

1909 Յունիս 25ին Անի կ՚այցելեն ՄատԹէոս Բ. Իզմիրլեան կաԹողիկոսը (1845 — 1910), ականաւոր հրապարակախօս եւ բանասէր Մինաս Չերազը (1852—1929) եւ կաԹողիկոսին ընկերացող այլ անձնաւո—րուԹիւններ :

1912 Օգոստոս 23ին տպաւորուԹիւննե—րու մատեանին մէջ իր տպաւորուԹիւնը արձանագրած է նկարիչ Մարտիրոս Սար—եան :

1913 Սեպտեմբեր 29 — 30 Անի կը հաս—նի եւ մանրամասն ուսումնասիրուԹիւն—ներ կը կատարէ աւստրիացի ականաւոր գիտնական, փրոֆ. Ստրշիկովսկի (1862—1941), որ գերմաներէն լեզուով ար—ձանագրած է իր տպաւորուԹիւնը : ըՍ—տրշիկովսկիի հետ ստորագրած են Թ. Թորամանեան եւ Լ. Լիսիցեան : Ստրշի—կովսկի, հիմնուելով Թորոս Թորաման—եանի հին հայկական ճարտարապետու—Թեան ուսումնասիրուԹիւններուն վրայ , 1918ին հայ ճարտարապետուԹեան եւ ա—նոր ազդեցուԹիւններուն մասին Վիէն—նայի մէջ հրատարակած է երկհատոր ար—ժէքաւոր ուսումնասիրուԹիւնը :

Անի այցելողներուն տպաւորուԹիւննե—րու մատեաններու մէջ կան հարիւրաւոր արձանագրուԹիւններ, որոնցմէ քանի մը հատը կը ներկայացնենք հետաքրքրու—Թեան համար :

Գ. ՇԵՐՄԱԶԱՆԵԱՆ
Ա. ՅՈՎՍէՓԵԱՆ

×

31 Մայիս, 1902

Անցնող դարերու վեհուԹիւնը եւ Հա—յերու հպարտուԹիւնը դժբախտաբար այ—սօր կը ներկայացնեն միայն աւերակներ:

ԻՇԽԱՆ Ն. ՁԻԿՈՎԱՆԻ

×

4 Յուլիս 1902

Անի՛ ,— սանսկրիտ,— մայր լեզուից է բխել, եւ կրակ, հուր կը նշանակէ: Կը—րակի դիցուհի, եւ Թող նա, պանծալի Ա—նին, լինի անշէջ հուր ՀայուԹեան սըր—տում վառելու եւ բորբոքելու ազատու—Թեան սէրը եւ լինի մեր վերածնուԹեան փէնիքսը, Թող այրուի, վառուի Հայու—Թեան սիրտը, իսկ ինչ որ այրւում է՝ նաեւ լոյս ունի: Հաւատանք, որ լուսա—ւոր են լինելու մեր գալիք օրերը, մեր նոր կեանքը :

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

×

24 Յունիս, 1904

Մենք փառքեր ունենք թաղուած հողի
տակ,
Մենք յոյսեր ունենք պահած մեր
սրտում,
Մի՞թէ յաւիտեան կ՚ողբանք աւերակ ,
Մի՞թէ յաւիտեան կը մնանք տրտում :

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Քարերը խօսում են… Մի՞Թէ մենք խուլ կը մնանք :

Պ. ՊՌՕՇԵԱՆ
Ռ. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Վախ, սիրուն պարոնիկ, ինչո՞ւ վը—…նդի կ՚ընԹարկէք ինքզինքնիդ : Ախ, …ք մատներ :
— Շատ չերկնցնենք.— ըսաւ Գրիգոր …համբերուԹեամբ, — ձեզմէ խորհուրդ …նք ուզեր այլ գինի :
Ու այս ըսած ժամանակը Գրիգոր ստ—…գետին զարկաւ : Կինը ներս վազեց : …այց անմիջապէս վերադարձաւ յամառ …պատասխանուԹեամբ :
— Շատ լաւ, հոգս չէ, դուք ուր որ …ուզէք գացէք, ես ձեզի հրամայելու ի—…րաւունք չունիմ· բայց Թուլլիփան տեղէն …չ շարժիր· իրեն ես կը հրամայեմ :
— Ատ չէ, — պատասխանեց Թուլլի—…փան :
— Տուն պիտի մնաս, հասկցա՞ր :
— Թուլլիփան հետս պիտի գայ, — գո—չեց Գրիգոր համբերուԹիւնը կորսնցու—ցած :
— Կերակուրը ձեր ծառան Թող տանի: Ինչո՞ւ ձեր ծառան եղեր է, Թող ինքը ծառայէ :
Յովհաննէս ծառան ալ նոյնպէս կը մը—տածէր, որովհետեւ արդէն բեռները պատրաստած էր ու ձիերուն կը խմցնէր:
Թուլլիփան անդրադառնալով կնոջ մը—տահոգուԹիւնը քաջուԹիւն առաւ :
— Իսկ ես, հոգիս, պիտի երԹամ : Կուրնամ եԹէ չերԹամ : Գինի ալ հաղիւ երբեմն կուտաս երկար բարակ աղա—չանքներէ վերջ: Լաւ կնիկ չես :
Կինը զայնը նետեց :
— Թուրքերը եԹէ տեսնեն, քեզ կը տա—նին :
— Ցետո՞յ :
— Կը Թողո՞ւս այս երկու սիրուն զա—ւակներդ, ու գիս ալ: Վա՜յ գլխուս :
— Բայց երբ գինի չես ուզեր տալ: Ու անցեալ ՀինգշաբԹի գիս ծեծեցիր ալ :
— Վա՜հ, կուտամ, անմիջապէս կու—տամ, որքան որ ուզես· միայն մի Թողուր գիս, ա՜խ, մարդ, մի Թողուր մեզ …
Ու աչքերը սկսան լեցուիլ :
— Շատ լաւ, բայց չմոռնաս պարոնի—կին առջեւ ըրած այս խոստումդ : Ես պարոնիկին կ՚ընկերեմ ու անմիջապէս կը դառնամ· բայց ասկից վերջ խմելիք պի—տի տաս ինծի :
— Ասկէ վերջ միշտ պիտի տամ :
— ԵԹէ Թողուս որ հանդիստ խմեմ, չեմ գինովնար: Արդէն անոր համար կը գինովնամ՝ որովհետեւ կը մտածեմ որ վաղը այլեւս խմելիք պիտի չունենամ :
Կինը քիչ մը հանդարտած , կերակու—րը պատրաստեց : Սակայն մինչ էրկան կ՚ընկերանար մինչեւ մեծ դուռը՝ ճամ—բայ դնելու համար, աչքերը արցունքոտ էին, ու այնքան մտահոգ կը նայէր իրենց ետեւէն, որ Թուլլիփան ուրախուԹենէն կը գիրնար :

×

Յովհաննէս իրենց ընկերացաւ մինչեւ անտառին խորը· հոն ձիերէն վար իջան: Յովհաննէս նրեք ձիերը գիւղ վերադար—ձուց ու իրենք երկուքնին շարունակեցին ճամբան հետիոտն :
Ժայռը մինչեւ այսօր ալ գոյուԹիւն ու—նի մայր ճամբուն եզերքը: Շուրջ վեց մարդաչափ բարձրուԹիւն ունի : Անոր գագաԹէն կարելի է տեսնել ճամբան իր ամբողջ երկայնքին մինչեւ վայրի տան—ձենին ուր քահանան պահուըտած էր ար—դէն :
Թուրքը ճիւղերու դէզ մը կտրեց ծա—ռերէն, այնպէս մը ծածկելով ժայռին չորս կողմը որ իրենք երկուքը ամէն բան կարենային տեսնել, բայց վարէն ոչ ոք կարենար կասկածիլ Թէ հոն վերը մար—դիկ պահուըտած էին:
— Հոն ալ ճիւղեր տնկենք , — ցուցուց Գրիգոր դէպի հիւսիս :
— Ի՞նչ բանի համար :
— Երբ ՍուլԹանը անցնի՝ կը դառնանք ու ետեւէն ալ կրնանք դիտել :
Արեւը այն ատեն կ՚ելլէր· ամբողջ ան—տառը ցօղով ծածկուած էր : Սարեակնե—րը կը սուլէին , տատրակները կը մըն—չէին : Ցանկարծ հեռուն, Փեշի կողմէն, առաջին ձիաւորներու փոշին երեւցաւ :
Մայր ճամբան երկարած փոշիի ամպի մը կը նմանէր դէպի վար, մինչեւ քա—ղաքը: Վերջապէս ծիրանակարմիր դրօշ մը երեւցաւ, իրենց առջեւ փոշիին մէ—ջէն· յետոյ երկրորդ մը, չորս, հինգ … ու երԹալով կը շատնային: Դրօշներու տակէն ու ետեւէն արաբական նժոյգնե—րու վրայ նստած աշտարականման փաԹ—Թոցներով զինուորներ : Ջիերը այնքան կարճ էին որ զինուորներէն ոմանց ոտ—քերը գրեԹէ գետին կը քսուէին :
— Ասոնք կուպերաներն են,— բացա—տրեց Թուլլիփան .— միշտ ասոնք կը քա—լեն առաջին գծին վրայ, ասոնք իսկա—կան Թուրքեր չեն :
— Հապա՞ :
— Արաբներ, Պարսիկներ, Եգիպտա—ցիներ, ու ամէն տեսակ խառնիճաղանճ ազգուԹիւն :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլէն Աւետեան եղբայրք 50 Ֆր·, կը նուիրեն Մշակոյթի Տան : (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆրանք «Յառաջ»ին, իրենց քեռկնոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ :

×

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զապէլ Նիկողոսեանի կըսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եղած են Մշակոյթի Տան .— Ընկ· Հ· Սամուէլ 50 ֆրանք, ընկ· Խ· Մկրտիչեան 50, ընկ· Պետրոս Պետիկեան 50, ընկ· Պ· Զպուքճեան 30 ֆրանք :

×

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ· Յ ·Դ· Նոր Սերունդի Կեդր· վարչութիւնը եւ Նոր Սերունդի բոլոր խումբերն ու «Հայաստան»ի խմբագրութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկ· Նուպար Նիկողոսեանի, իր մօր կսկծալի մահուան առթիւ :

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Պ· Յովհաննէս Թերլէմէզեան իր փեսային Հ· Սարգիսեանի մահուան տասնամեակին առթիւ հետեւեալ նըւէրները կ'ընէ .— Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 50 ֆրանք, Կապ· Խաչի Օզանի· կայան, Կարմիր Խաչի Օզանի· կայան, Աղքատախնամ 30ական :

×

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան իր ամուսնոյն մահուան 10ամեակին առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ .— Եկեղեցւոյ կրթ· ֆոնտին 40 Ֆր·, Կապ· Խաչի զատիարակչուհիներու ֆոնտին 40 :
(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ԼԻՈՆ *ԼԻՈՆ*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Լիոնի Սիամանթօ խումբին կողմէ : Տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 7 Նոյեմբեր՝ երեկոյեան ժամը 8·30էն մինչեւ լոյս :
Մանրամասնութիւնները յետագային :

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ
«PARS HOTEL»
— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Ջուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգիճոց սենեակ· — Օրը 370 Ռ·
2 հոգիճոց սենեակ· — Օրը 520 Ռ·
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐՏԻԶԱԿ

—*—

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ
ԿԻՐԱԿԻ՝ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԱՌԱՒՕՏ .— Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցի՝

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Պարտիզակցի համայն ննջեցելոց համար

Կը պատարագէ ՊՍԱԿ ԱՐՔ·ԹՈՒՄԱՅԵԱՆ
կաթ· Պատուիրակ Անգլիոյ Հայոց

ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ .— ժամը 15·30ին՝
Ներկայութեամբ Պսակ Արք·ի

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կը նախագահէ Բժ· Ա· Տէր–Անդրէասեան
Հայ Մշակոյթի Տուն՝ սեպհ սրահ :
17 Րիւ Պլէօ (մեթրօ Քատէ)

—*—

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պուլվար Օտոյի (Մարսէյլ) Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ տեղւոյս Կապ· Խաչի վարչութիւնը միաբանաբար կը ծանուցանեն թէ 1964 – 1965 տարեշրջանի միօրեայ հայերէն լեզուի *դասընթացքը կը սկսի 1964 Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8·30 – 11·30 : Կը դասաւանդէ* Գուրգէն վրդ· Թրթռեան : *Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցի, յառաջիկայ երկու կիրակի օրերը, առաւօտեան ժամը 9–12 :*

Իսկ հայերէն լեզուի գիշերային դասընթացքի հետեւողներուն համար, դարձեալ Հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8–9 :

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը չորսին, Պուլվար Օտոյի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ : Կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները :

ՏԷՍԻՆ

Կապ· Խաչի Տէսինի «Ազգային» դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետքը ժամը 2ին : Կը խնդրուի ծնողքներէն այդ օրը դպրոց առաջնորդել իրենց երախաները :

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցիչ Պ· Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրերուն ու ժամերուն :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի Կիրակնօրեայ դասաւանդութեանց արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 4ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9·30ին դպրոցի սրահին մէջ :

Կը խնդրուի ծնողքներէն որ անտարբեր չըլլան եւ բարեհաճին արձանագրել իրենց զաւակները առանց խտրութեան :

Քաղաքի տղոց համար դիմել հետեւեալ հասցէին .— Ընկերուհիին բնակարանը, 31 Րիւ տ'Ալամպէր :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	ֆր·
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՞նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին նառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիք ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ :
Դիմել հեղինակին Յառաջի հասցէով

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի գաւառներու մեր բաժանորդներուն (բացի Լիոն, Մարսէյլ եւ Տէսին) հաշուեցոյցներ կը ղրկենք այս միջոցին : Կը խնդրենք որ անյապաղ կարգադրեն իրենց առկախ բոլոր հաշիւները որպէսզի վարչութիւնը չստիպուի թերթին առաքումը դադրեցնել :

Դիւրութեան համար, մեր բաժանորդները կրնան իրենց վճարումները ընել հետեւեալ հասցէներուն .—

ՎԱԼԱՆՍ .— Կ· ՍԻՄՈՆԵԱՆ, 39 Պուլվ· տիւ Ժեներալ տը Կոլ :

ՎԻԷՆ .— Կ· ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ, 65 Րիւ վիքթոր Ֆօժիէ :

ՆԻՍ .— Շ· ԶՕՏԵԱՆ, 3 Րիւ տիւ Փըթի Փարք :

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆ .— Ս· ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ, 2 Պուլվ· տիւ Ժեներալ տը Կոլ :

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷՆ .— ԽՐԻՄԵԱՆ, 2 Րիւ ՌԱՊԸԼԷ :

ՊՈՐՏՕ .— Կ· ՏՕՆԷՐԵԱՆ, 74 Րիւ տիւ Լու :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ .— ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ, 39 Րիւ Ա· Քռուազա, Սէն – Մարթէն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Տարեկան պարահանդէս, Հ· Բ· Ը· Միութեան Մարսէյլի շրջանին, 12 Դեկտեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ արշալոյս, Սփլանտիտ Օթէլի *հանդիսասըրահին մէջ : »*

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ .— Հ· Յ· Դ· «Քրիստափոր» խումբի ընկ· ժողովը այս Երկուշաբթի, (28 Սեպտ·) ժամը ճիշդ 20ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆ Հ· Յ· Դ· «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընդհ· ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ· Յ· Դ· Մարսէյլի Շրջ· կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմիտէները եւ խումբերը .—

Վռամեան ենթ· .— (4 *Հոկտ·*) *Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին :*

Մուրատ խումբ, (4 *Հոկտ·*) *Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին :*

Հայաստան ենթ· (3 *Հոկտ·*), *Շաբաթ, ժամը 20·30ին :*

Ակնունի ենթ· (28 Սեպտ·) *այս երկուշաբթի ժամը 20·30ին :*

Նիկոլ Դուման խումբ, (4 *Հոկտ·*), *Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին :*

Գէորգ Չավուշ խումբ, (11 *Հոկտ·*), *Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին :*

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Avenue George V. Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը *Մանրամասնութիւնները յետագային*

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր·
Ժ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր·
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր·
	Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը	7ֆր·
Մ· ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*բանաստեղծ·*)	10 ֆր·
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 ֆր·

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հատորներն ալ լաթակազմ են, տպուած Երեւան

100 ֆր·
ՐԱՖՖԻ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր 15 ֆր·
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, Երկեր, 2 հատոր 7 ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Յուշերի գիրք 10 ֆր·
ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ, Երկեր, Ա· հատոր 39 ֆր·
ՆԱԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 4 հատոր 10 ֆր·
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, հատորը 10 ֆր·
Ա· Գ· ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Հայ Գրի եւ Գրչութեան Պատմութիւն
Մ· Գ· ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ, Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը 15 ֆր·
թիւրքական բռնապետութեան դէմ 15 ֆր·
ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻ, Հայ ժողովրդական հէքիաթներ, 3 հատ, · հատորը 15 ֆր·
ԱԼ· ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, Հայ երաժշտական պատմութեան ակնարկներ
Ա· Բ· ԿԱՐԻՆԵԱՆ, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուլի 35 ֆր·
պատմութեան, 2 հատոր
ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի 20 ֆր·
պատմութեան 5 ֆր·
Գ· Խ· ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Արփիար Արփիարեան 7 ֆր·
Հ· ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն 14 ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ* 10 ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MARDI 29 SEPTEMBRE

1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ՅԱՌԱՋ — Թիւ 10121 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — Nº 10.121

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

…ԻՄԱ

ՏԸ ԿՈԼ Կ'ՈՒԶԷ ԱՒԵԼԻ ՕԳՆԵԼ ԼԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

…մայի մէջ, նախագահ տը Կոլ երկու …բեր ճառեր արտասանած է, որոնցմէ …ը՝ խորհրդարանին մէջ, իսկ երկրոր- …ընդունելութեան ընթացքին զոր նախագահ …տուած էր իրեն ի պատիւ : …Ֆրանսայի նախագահը յայտնելէ ետք …յուզումը, երեսփոխաններուն պար- …է իր տեսակէտները : «Ֆրանսա, …յայտնելէ ետք իր վէրքերը եւ կատա- …է ետք իր վերականգնումը, ստանձնած …գուրը — յառաջդիմութեան եւ հա- …մերաշխութեան քաղաքականութիւն մը : …ականին մէջ, այս քաղաքականութեան …կզբունքները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ այն …կզբունքները որոնք աւանդական կեր- …պով համապատասխան են իր հանճարին …գրու յաճախ պաշտպանած է, մանա- …ւանդ երբ ազատ Ֆրանսան կը հաստատէր …Ազգերու մէջ, ժողովուրդներու իրա- …ւունքը իրենց ճակատագիրը տնօրինելու : …Այս նոյն սկզբունքները ներկայ …ժամանակին մէջ, կը ներշնչեն այն ընդհա- …նուր շարժումը, որ ժողովուրդները կը …մղէ արդիական բարգաւաճման ճամ- …բուն մէջ որ անկախութեան, տնտեսա- …կան, մշակութային եւ ընկերային յա- …ռաջդիմութեան ճամբան է : Ֆրանսա, …սակայն, այս գործակցութիւնը կ'ուզէ : …նաեւ կը գործադրէ : Ծանօթ է որ …աշխարհի բոլոր ազգերուն մէջ, ինք է որ …համեմատաբար Համեմատ մեծագոյն օ- …ժանդակութիւնը կ'ընծայէ ուրիշներուն : …կարեւորութիւնները ծանր են եւ իր …ջանքերը սահմանափակ » :

…իր երկրորդ ճառին մէջ, տը Կոլ խօ- …սած է մանաւանդ երկու երկիրներու բա- …րեկամական կապերուն մասին :

«Այս հանդիպումին ընթացքին է որ …յայտաբերուին մեր երկու երկիրներու …փոխադարձ գնահատանքն ու բարեկա- …մութիւնը » :

…Ֆրանսայի նախագահը չէ ծածկած սա- …կայն իր վերապահութիւնը տը Կոլի կարգ …մը տեսակէտներուն հանդէպ, մանաւանդ …երրորդ աշխարհի մը ստեղծման մասին, …որուն գոյութեան չի հաւատար : «Լատի- …նական Միութիւնը աւելի զգացողական է …բայց Ֆրանսայի հետ մեր կապերը պէտք …է ամրապնդուին » կ'ըսէ նախագահը ո- …րուն նշանախօսքն է .— «Կարելի չէ կա- …պուիլ անոնց հետ զորս չենք ճանչնար …եւ կրնանք զիրենք սիրել » :

…Վերջին ետք տը Կոլ կ'անցնի Պոլի- …վիա, հակառակ երկրին խառնակ կացու- …թեան որ կը մտահոգէ շրջապատը :

ՎԱՏԻԿԱՆ

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՊԷԱ ՀՐԷԱՅԱՆ ԴԱՏ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ

…Տիեզերական Ժողովին Գ. Նըս- …տաշրջանին կարեւորագոյն դէպքն է, …կարծես, կարդինալ Պէայի ներկայա- …ցուցած տեղեկագիրը Հրեաներու վրայ : …Ծանօթ է որ նախորդ նստաշրջանին …ընթացքին շատ կը խօսուէր այս հարցին …մասին : Ձեւ մը կը փնտռուէր որպէսզի …Հրեաները այլեւս աստուածասպան չնը- …կատուին եւ քրիստոնէական արարողու- …թիւններէն ջնջուին այս մասերը որոնք …կրնան վիրաւորական նկատուիլ Հրեանե- …րու կողմէ :

…Յիշատակելի էր կէտն է, չեշտած է կարդինալ …Պէա, իր նախաբանին մէջ, ջնջել «աստ- …ուածասպան» բառը : Ապա, կարդինալը …յայտարարած է .— « Հրեայ ժողովուր- …դը աստուածասպա՞ն եղաւ : Ո'չ պա- …տասխանելու գլխաւոր պատճառն այն …է որ շատեր որոնք հակահրէութեան մէջ կ'իյնան այս պատճառաբանութիւնը կ'առնեն իբրեւ պատրուակ : Բաւարար պատճառ մը չէ սակայն այդ մասին խօսելու համար : Կասկած չկայ որ պատմութեան ընթացքին, բազմաթիւ անգամներ հաստատուած է որ հրեայ ժողովուրդը աստուածասպան էր : Այդ պատճառաւ է որ Հրեաները շատ կ'ուզէին որ ջնջուին այն մասերը որ ջնջուեցան : Բացայայտ է որ Երուսաղէմի Սինեդրիոնը հրեայ ժողովուրդը կը ներկայացնէր, այդ ժամանակուան մտածողութեան համաձայն : Սակայն կարելի է հարց տալ թէ Սինեդրիոնը ամբողջովին հասկցած է՞ր Քրիստոսի աստուածութիւնը : Եթէ ոչ, վճռական աստուածասպանութիւն չկայ : Արդէն Քրիստոս ըսած է .— « Հա՛յր, թող զոյգ, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն » եւ Ս. Պետրոս «եւ արդ, եղբարք, գիտեմ զի անգիտութեամբ արարէք, որպէս եւ իշխանքն ձեր» : Նոյն ձեւով կ'արտայայտուի Ս. Պօղոս : Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ որոշ է, այն է որ այդ յանցանքը մեր ժամանակաշրջանին ամբողջ Հրեաներուն վրայ չիյնար, ոչ ալ Յիսուսի ատենուան ամբողջ Հրեաներուն : Զորուկէս միլիոն հրեայ կար ցրուած Հռոմէական կայսրութեան մէջ եւ շատ քիչ՝ Երուսաղէմ : Հրեայ ժողովուրդի հսկայ մեծամասնութիւնը ուրեմն, անտեղեակ եղած է Յիսուս սպաննելու որոշումէն : Ժողովի հայրերուն կարծիքը կ'ուզեմ այն ատենուան Հրեաներու յանցաւորութեան վրայ » :

Վերջացնելէ առաջ, կարդինալ Պէա կը շեշտէ թէ հարցը դրուած է զուտ կրօնական ծիրի վրայ, ոչ մէկ քաղաքական բնոյթ ունին, ոչ ալ որեւէ կապ Իսրայէլի կամ սիոնականութեան հետ :

Ժողովը ապա անցած է օրակարգի յաջորդ հարցին՝ կրօնական ազատութիւնը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԼԱԶԱ Կիպրոսի նոր միջնորդը Նիկոսիա հասած է Երկուշաբթի օր : Կղզիին մէջ մթնոլորտը աւելի լաւ է եւ Թուրք ու յոյն փոխանակած են իրենց գերիները, ինչ որ լաւ նշան կը նկատուի :

ՊՈԼՍԷՆ կը հաղորդուի որ նախագահ Կիւրսէլ ներում շնորհած է Եասըը Ատայի չորս դատապարտեալներու : Ասոնց կարգին՝ ազգ. ժողովի նախկին նախագահ Քորալթան, որ անմիջապէս ազատ արձակուած է : Միւս երեք հոգիներն են .— նախ. սպարապետ՝ Երտելհուն, նախկին երեսփոխան Եաթայեան եւ Պոլսոյ նախկին քաղաքապետ՝ Քեմալ Ակուն :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԵՆԸՏԻԻ սպանութենէն 10 ամիս ետք, տեղեկագիրը կը հաստատէ թէ Օսվալտ առանձին գործած է իր ոճիրը եւ միակ պատասխանատուն է : Ոչ մէկ շարժումի գործիքն եղած է :

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ յայտարարած է թէ բանակցութիւններ սկսած են Ֆրանսայի հետ ձեռք ձգելու համար իրենց «բնական հարստութիւնները » :

ԵՄԷՆԻ հանրապետութեան նախագահը՝ Սալալ, յայտարարած է .— « Այն ամբողջական յաղթանակը զոր տարինք յետադիմութեան, միապետութեան եւ աշխարհակալութեան վրայ բնաւ չի նշանակեր թէ յեղափոխութիւնը իր բոլոր նպատակներուն հասած է եւ իրագործած իր առաքելութիւնը » :

ՂՊՏԻ եկեղեցւոյ պատրիարքը մեծ մտահոգութեամբ կը հետեւի Հռոմի Տիեզերական Ժողովին աշխատանքներուն, կարդինալ Պէայի կոչին պատճառաւ : Ղպտի եկեղեցին կը խորհի թէ «Տիեզերական ոչ մէկ ժողով կրնայ մոռնալ Հրեաներու պատասխանատուութիւնը Յիսուսի խաչելութեան մէջ» :

ՔՐՕՍԱՆՔ··· ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԿԸ ԾԱԽԵՄ...

Մեր մուշտակավաճառները գիտե՞ն թէ ի՞նչ կ'ըսեն՝ երբ կը ծախեն այն թանկարժէք մուշտակը, որ, ողջ կենդանիին վրայ, Յունիս - Օգոստոս ամիսներու ընթացքին՝ ամառային չէկ գոյն մը կ'ունենայ ի վերուստ, եւ բաց դեղնաւուն գոյն մը ի ներքուստ, երբ կը կոչուի ռօզըլէ· ընդհակառակն համակ լուսափայլ սպիտակութիւն մը կ'ունենայ ձմրան ընթացքին, բացի պոչին ծայրէն՝ որ միշտ սեւ կը մնայ, երբ կը կոչուի էռմին :

Յոյժ յարգի է այս մուշտակը իր ձմեռնային սպիտակութեան մէջ, որ սակայն կը կորսուի երկար գործածութենէ ետք :

Կենդանին, որ ծանօթ է այս հագուստով՝ ամառը չէկ ու ձմեռը ճերմակ, կը պատկանի աքիսներու ընտանիքին : Հայերէն զայն կը կոչենք ճերմակ աքիս, նաեւ՝ կնգում (պարսկերէն գագում) : Ծանօթ նաեւ «պոնտական մուկ անունով :

Աքիս բառը կը գտնենք Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ (Ղեւտ. ԺԱ. 29) : Իբրեւ համանիշ ունինք մկնհարսնուկ, Թուրքերէն՝ կէլինճիկ, Ֆրանսերէն պըլէթ : Զշփոթել սկիւռին հետ (Ֆրանսերէն էքիւռէօյլ) :

Ունինք նաեւ երեք բարդութիւն՝ աքիս բառով կազմուած :

1.— Մուկն բառին հետ միացած՝ մկնաքիս, որ գործածուած է Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ՝ նոյն տեղը զոր յիշեցի : Այս բառը, այսօր, կը թարգմանենք Ֆրանսերէն միւզարէնըը, Թուրքերէն՝ սիվրի սըչան : Բայց պէտք է ըսել թէ թալմուտաբանները հինէն ի վեր կը վիճին Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ գործածուած սողուն համապատասխան եբրայերէն բառերուն մեկնութեան մասին, միւս կողմէ հայերէն թարգմանութիւնը եւս շատ կը հեռանայ եբրայերէն բնագրէն : Այս հարցը մեզ չի հետաքրքրեր սակայն :

2.— Ժանտ բառին հետ միացած՝ ժանտաքիս, այսպէս կոչուած՝ կենդանիին գարշահոտութեան պատճառով (Ֆրանսերէն փիւթուա) : Համանիշ՝ ժանտակուզ :

3.— Կուզ բառին հետ միացած՝ կզաքիս,— կուզ կը նշանակէ կատու, եւ այս բարդութեամբ պէտք է հասկնալ կատուի մեծութեամբ աքիս, որ կը համապատասխանէ Ֆրանսերէն մառթռը կոչուած կենդանական խումբին, որու կարգին յիշենք թոխորը (փուինն), սխալը (փիւրէ), սամոյրը (զիպըլին) :

Սամոյրը եւ կնգումը շատ կը նմանին իրարու : Կը տարբերին իրենց մուշտակով : Գիշակեր են երկուքն ալ, բայց սամոյրը շատ կը սիրէ հաւգորանը (Թուրքերէն խուվէզ), եւ երբ շատ կ'ուտէ՝ քերուըտուք կ'ունենայ, ուստի մարմինը կը քսէ ծառերուն՝ վնաս պատճառելով իր հագուստին : Ռուսերը սոբոլ կը կոչեն,— ասկէ կը ծագի զիպըլին եւրոպական բառը :Ընդհակառակն, կնգումը կամ ճերմակ աքիսը իր լուսափայլ մորթով պարծանքն է դարձած ... համեստափայլ տիկիններուն, — Միջին Դարուն՝ ուսպան կը գործածէին թագաւորները եւ ազնուականները, ու բազպան՝ կանոնիկոսները : Բժիշկները եւ փաստաբանները եւս շատ կը սիրէին հագուիլ այս մուշտակով վերարկուներ, ու Պուալօ կը ծաղրէ զանոնք.— Կենդանիներն ալ ունի՞ն համալսարան, եթէ կը հագուին այս մուշտակը :

Վերջապէս Միջին Դարու ասպետներն ալ իրենց վիզէն կը կախէին այս մուշտակը՝ մարգարտայեռ տռհմանշանով մը :

Ահա այս թանկարժէք, այս հագուստի մուշտակը ծանօթ է էռմին անունով՝ Միջին Դարէն ի վեր : Եւ՝

— Էռմի՛ն մը ծախեցի կ'ըսեն հիմա մուշտակավաճառները հպարտութեամբ, կարեւոր առեւտուր մը ընողի ուրախութեամբ, իրենց ձեռքերը շփելով :

Բայց գիտե՞ն թէ ի՛նչ կ'ըսեն :

— Հա՛յ մը ծախեցի : Այս է նշանակութիւնը :

Արդարեւ ճերմակ աքիսին մուշտակը Հայերն են բերած Եւրոպա(*), նախ Հռոմ : Եւ «Հայ» կոչուած է այս մուշտակը՝ առաջին օրէն, փոխաբերաբար՝ « հայկական մուշտակ » : Ֆրանսերէն կը գրուի միջնադարեան ուղղագրութեամբ՝ աշ սկզբնատառով, hերմին, բայց կը կարդացուի էրմին, թարգմանի՝ սարմէնիէն : Տիւքանժ կը վկայէ թէ Ֆրանսացի հին մատենագիրները Հերմենի կը գրէին՝ փոխանակ գրելու Արմենի, ու Հերմէն՝ փոխանակ գրելու Արմէն, ուստի մուշտակն ալ կը կոչէին «փօ հերմին», այսինքն հայկական մորթ կամ մուշտակ : Ի վերջոյ սկսան գործածել միայն hերմին բառը առանձին (= Արմենիէն), իբրեւ մուշտակի ազնիւ տեսակ :

Լեզուաբանական տեսակէտով՝ երկու փոփոխութիւն կրած է Արմէն մեր ազգանունը,— նախ աւելցուած է աշ սկզբնատառը (փրոթէզի օրէնք), օրինակ՝ hիւփ, հաշ բառերը լատիներէնէ առնուած, երկրորդ ձայնափոխութիւն կատարուած է սկիզբը, օրինակ՝ էսիէօ, լատիներէնին այրը փոխելով : Այսպէս մեր արմէն անունը ստացած է hերմէն, յետոյ իգական՝ hերմին ձեւը :

Եւ Եւրոպացիները այնուհետեւ պոռալով կանչելով hերմին ծախած են, հայկական մորթ : Օ՛, մի՛ զարմանաք, Եւրոպացիները առաջին անգամ չէ որ ի վաճառ հանած են... մեր մորթը կամ մեր արիւնը : Իրողութիւնն այն է որ շատ սուղ կը ծախեն հայկական մորթը, բայց շա՛տ աժան ... հայկական արիւնը :

Հայերուս անունը գործածուած է նաեւ այլ բաներու համար : Նոյն ճերմակ աքիսին սուր ու կոր դունչին նմանցնելով՝ էրմինէթ (բառասկիզբը Հ դրած երբեմն) կը կոչեն փոքր կացին մը՝ կորնթարդ բերնով, ուրագի ձեւով : (Համանիշ՝ էսէթ) : Այստեղ միտքս կ'իյնայ առած մը·

Մի ըլլար ուրագի պէս՝
Միշտ դէպի քեզ, միշտ դէպի քեզ,
Այլ եղիր սղոցի պէս՝
Մէկ դէպի քեզ, մէկ դէպի մեզ :

Օտարները գիտէ՞ն արդեօք, որ Հայը մէկ կողմ միայն կը տաշէ, իրենները կը տաշէ, իր ազգութիւնը կը տաշէ : Գէթ երբեմն ալ զա՛րկ դուրսի կողմը, օտարներուն, օ՛ Հայութիւն :

Եւրոպացիները դեռ ուրիշ շա՛տ բաներու տուած են մեր անունը : Գիտէ՞ք որ ... « մաքսատուրք» կը կոչեն մեզ : Բացէք Ֆրանսերէն մեծ բառարան մը, ուր պիտի տեսնէք թէ էրմէն կը նշանակէ մաքսատուրք : Զարմանալի բան չկայ, բոլոր ազգերուն մէջ ամենաշատ տուրք վճարողներն ենք եղած, — եւ ի՛նչ տեսակ տուրք, տուն տուինք, արիւն տուինք, հող տուինք, երկիր տուինք : Ու դեռ չհատա՛ւ մեր տալիքը : Եւ վճարելով, շարունակ վճարելով, միշտ պարապի՛ն վճարելով, հասանք այս օրուան :

ԱՍՈՂԻԿ

Յ. Գ.— Ուրիշ դասով մը՝ Հերմինէ անուան մասին :

(*) Ըստ մատենագրական վկայութեան մը՝ «նախ սամուրն ու գազումն հնարեցան լինել մուշտակ, եւ հնարիչ նոցին է Հուշէնկ, արքայ Պարսից» : Բայց պարսիկ բանաստեղծը թագաւորներու վայել մուշտակ կը համարի ոչ միայն կնգումն ու սամոյրը, այլ եւ սկիւռը եւ աղուէսը·

Զու սինճապ իւ գագում չու ռուպահի
 Ներմ,
Զէհարիմ սէմիւր էսթ՝ քէշ մուլի կերմ :

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ «ԲԻՒՐԵՂԱՑՈՒՄ»

ԽՄԲ.— Ինչպէս խոստացած էինք՝ կը շարունակենք հաւաքել այստեղ այն բոլոր յօդուածները, որոնք կապ ունին պատմական Յիսնամեակին հետ, — այս անգամ՝ մեր պաշտօնակցին խմբագրականը, որ աւելի խօսուն է, փոյթ չէ թէ ականջ ծակէ: Մեր վերջին ըսելիքը՝ պատասխանատուութիւն ու թերացում ճշդելու ժամուն:

Տարակոյս չունինք, որ բոլոր գաղութներն ալ ջերմօրէն պիտի ընդունին երկու կաթողիկոսներու կոնդակները՝ Յիսնամեակին նուիրուած եւ ջերմօրէն ալ պիտի արձագանգեն անոնց:

Անուրանալի եւ անչափ ուրախալի է, որ ոգին նո՛յնն է՝ երկու կոնդակներու պարագային:

Ասիկա հիմնական նպաստ ու նուաճում է միանգամայն:

Ասկէ անդին, կը մնայ գործնական քայլերու եւ նպատակներու խնդիրը:

Մեզի կը թուի, որ այժմէն իսկ՝ պայմանադրօրէն անհրաժեշտ է բիւրեղացընել, թէ ի՛նչ նպատակ պիտի հետապընդուի:

Բացայայտ է, որ հայ մարդիկ, ուր ալ գտնուին, արդիւնքի ակնկալութիւն մը կապած են Յիսնամեակին:

Զարտասանուած, սակայն բոլորը համակած յոյս մը կայ, որ Յիսնամեակի առիթը կրնայ շօշափելի եւ առարկայական նպաստ մը բերել Հայ Դատին:

Եւ ճիշդ հոս է, որ աններելի պիտի ըլլայ ակնկալութիւններն ու յոյսերը ձգել օդին մէջ, առանց մանրամասնող բանաձեւումի եւ առանց որոշապէս տեսանելի «տարազ»ի:

Ուստի, պատասխանատուներու առջեւ դրուած առաջին հարցն է. հիմք ունի՞ Հայութեան ակնկալութիւնը, որ Յիսնամեակին առթիւ հնարաւոր պիտի ըլլայ շօշափելի արդիւնք արձանագրել. տեղի՞ն է հայ մարդոց յոյսը, որ գալ տարի Հայ Դատը առարկայական նուաճում մը պիտի արձանագրէ:

Եթէ այո՛, եթէ նման հիմք գոյութիւն ունի՛ եւ եթէ տեղի է այսպիսի յոյս մը, այն ատեն՝ անպատճառ պէտք է ճշդուի, թէ ի՛նչ մարզի մէջ պիտի սահմանուի նպատակը, ի՛նչ բնոյթ պիտի կրէ, ի՛նչ շօշափելի արդիւնքի պիտի ձգտի:

Ներկայիս միայն աղմուկ կայ: Բոլորն ալ կը ճառեն հայ միացեա՛լ ու միակա՛մ ճիգի եւ աշխատանքներու մասին. միաժամանակ խաչաձեւող կամ զիրար չէզոքացնող ճանապարհ ու նպատակ ներկայացնելով:

Աղմուկին մէջ մեծ դեր կը կատարէ «պահանջել»ու պարագան: Անորոշ ու ամբոխավարական յայտարարութիւններ լոյս կը տեսնեն, այն ակնարկուած իմաստով, որ Յիսնամեակը առիթ է «պահանջելու»: Ի՞նչ բան. պատասխանը հո՛ն է, միշտ տարտամ բանաձեւումով, սակայն յստակ իմաստով: Յիսնամեակի առթիւ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂ է, որ պիտի պահանջուի — առ նուազն՝ Կարսն ու Արտահանը, եթէ հնարաւոր է՝ աւելի՛ն:

Նմանօրինակ յանդգնութեանց մէջ անպատասխան կը մնան հետեւեալ հարցումները.

— Ո՞վ պիտի ըլլայ հայ հող պահանջողը:

— Ի՞նչ հեղինակութիւն պիտի ներկայացնէ այս պահանջատէրը:

— Որո՞ւն պիտի ներկայացնէ պահանջը:

— Բարոյական արժէք եւ իմաստ ներկայացնող տարեդարձի մը — այս պարագային՝ Սպանդի Յիսնամեակը — ի՞նչպէս պիտի բանաձեւուի գերազանցօրէն քաղաքական եւ հողային բնոյթ ունեցող պահանջ մը:

Եթէ այս հարցումներուն պատասխանը տրուէր, տակաւին այլ անորոշ մնացած կէտեր ինքնաբերաբար պիտի ճշդուէին:

Արդ, սառը եւ անխախտ իրողութիւնը այն է, որ հողային պահանջատէր չունինք: Պահանջատէր չէ՛ Մոսկուան: Նոյնին բանիւ՝ պահանջատէր չէ՛ Երեւանը:

Ապառաժի նման մեր դէմ ծառացած այս փաստին առջեւ հարկադրուած ենք հաշտուիլ այն իրողութեան հետ, որ նաեւ Սփիւռքը չի՛ կրնար՝ Յիսնամեակի առթիւ՝ ըլլալ ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋԱՏԷՐ:

Ասիկա այնքան բացայայտ է, որ աւելորդ պիտի ըլլար այս մասին որեւէ խօսք, եթէ չըլլար աղմուկին մէջ «թաղնուած» ամբոխավարական ակնարկը:

Եւ սակայն, հակառակ աղմուկին եւ ամբոխավարութեան, մէկ անգամ ընդմիշտ յստակ պէտք է ըլլայ, որ Սփիւռքը չի կրնար.

— Ներկայանալ որեւէ արժէք ունեցող ատեանի, օրինակի համար՝ ՄԱԿին, եւ ըսել — «Կը պահանջենք, որ պատմականօրէն հայ հողեր, որոնք ներկայիս թուրք իշխանութեան տակ են, ԱՌՆՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ԵՒ ԿՑՈՒԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ»:

Բացայայտ բոլոր դժուարութիւններէն անկախ, Սփիւռքը նման քայլ չի կրնար առնել նաեւ ա՛յն պատճառով, որ այսպիսի պահանջի մը պարագային, առաջին պատասխանողը կրնայ հանդիսանալ ՄԱԿի սովետ լիազօրը, որ ըսէ.

— Խորհ. Միութիւնը ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՈՐԵՒԷ ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋ ՉՈՒՆԻ:

Կը մնայ «արծարծել»ու խնդիրը: Առանց պահանջի՝ յիշեցո՛ւմ կատարել: Յիսնամեակին առթիւ միջազգային հասարակութեան մտքին մէջ թարմացնել, որ Հայաստան եւ հայ ժողովուրդ հողային չվճարուած պարտամուրհակներ ունին, որոնց տէր են՝ բարոյապէս:

Ասոր արժէքը հաւասար է զերոյի:

Երբ ատենը գայ եւ հնարաւորութիւնը ներկայանայ իրաւապէս ու իրապէս հող պահանջելու՝ արար աշխարհ պիտի գիտնայ մեր պահանջի պատմական, ազգային, քաղաքական արդարութիւնը:

Ի՞նչ կը մնայ, ուրեմն:

Կը մնայ միջազգային բարոյական դատապարտութիւնը: Բան մը, որ կապուած չէ սահմաններու, քաղաքական յանձնառութեանց, մասնաւոր դիրքաւորումի, զինակցութեանց, դաշնակցային կապերու:

Սփիւռքը ամէն իրաւունք — եւ ամէն հնարաւորութիւն — ունի՝ միացեալ աշխատանքով ապահովելու, որ Յիսնամեակի առթիւ Թուրքիան բարոյապէս դատապարտուի, ըլլայ միջազգայնօրէն, ըլլայ՝ որքան հնարաւոր է բազմաթիւ պետերու պաշտօնական եւ անպաշտօն շրջանակներու կողմէ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՈՒ ԱՆԳԵՐԱԶԱՆՑԵԼԻ ՀԵՂԻՆԱԿՆ Է ԹՈՒՐՔԻԱՆ:

Իբրեւ այդպիսին անոր դէմ վճիռ արձակուած է անթիւ անգամներ:

Այդ վճիռն է, որ պիտի վերակրկնուի, որքան հնարաւոր է հանդիսաւոր կերպով՝ Յիսնամեակի առթիւ:

Պէտք չէ կարծել, թէ չնչին վաստակ մըն է ասիկա:

Եթէ կարողանանք 1965ին միջազգային դատապարտութեան ենթարկել Թուրքիան, առով մեծապէս ու դրականապէս ծառայած պիտի ըլլանք մեր դատին:

Սակայն, որպէսզի հնարաւոր ըլլայ հասնիլ արդիւնքի, հարկաւոր է բիւրեղացնել այն բոլորը, որ ներկայիս մշուշի մէջ է, թէկուզ՝ յետ կոնդակներու:

Մեր կաթողիկոսները չէին, անշուշտ, որ այս հարցերը պիտի պարզէին: Անոնք լիովին ու լաւագոյն ձեւով կատարած են իրենց իրաւասութեան սահմանին մէջ գտնուող պարտականութիւնը:

Ծրագրային աշխատանքներու, միացեալ ուժերով իրագուած առարկայական ու շօշափելի արդիւնքներու, վաւերական արժէք ներկայացնող նպատակի ճշդման համար ամէն բանէ առաջ պէտք է բիւրեղացնել եւ գիտնալ թէ ո՛ր ուժերը, ի՛նչ միջոցներով, ի՛նչ նպատակ պիտի հետապնդեն:

Մեր համոզո՛ւմն է, որ եթէ այս հարցումին պատասխանը ըլլայ միացեալ ուժերով, խարոզչութեան ճանապարհով՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ապահովել — ապա մենք հնարաւոր առաւելագոյն արդիւնքին հասած պիտի ըլլանք:

Աւելցնենք, որ եթէ այս բանաձեւումը ընդունուի, այն ատեն հնարաւոր կ'ըլլայ բազմաթիւ գործնական առաջարկներ ընել այն մասին, թէ ո՛վքեր կրնան մեզի օգնել, որո՛նք կրնան ըլլալ դրական արդիւնքի մեր կռուանները, ուր դիմումներ հարկ է կատարել, աշխատանքները ի՛նչ ձեւով պէտք է տանիլ:

Սակայն, քանի հիմնականը բիւրեղացած չէ, քանի կը շարունակուի անհող ակնկալութիւնը ինչ որ անստոյգ արդիւնքներու մասին, քանի պատասխանատու այն շրջանակները, որոնց ուսերուն կ'իյնայ Յիսնամեակի գործնական աշխատանքը, որոշապէս ու վերջնապէս չեն ըսած, թէ ի՛նչ նպատակ պիտի փորձեն իրագնել — եղածը պիտի շարունակէ ըլլալ այն, ինչ որ է ներկայիս՝ առաւելաբար աղմուկ, եւ սխանչելի առիթ ու պատեհութիւն ամէն տեսակի անպատասխանատու ամբոխավարութեան:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՍԵՒԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՑԱՏԿԱՆՇԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ

Անցեալ տարուան Օգոստոս 28ին, երբ տակաւին ողջ էր ողբացեալ նախագահ Ճոն Քենըտին, Միացեալ Նահանգներու սպիտակամորթները մեծ ցնցում մը ունեցան: 200.000 սեւամորթ Ամերիկացիներ «արշաւեցին» Ուաշինկթըն մայրաքաղաքին վրայ: Խաղաղ «արշաւանք» մըն էր, բայց կը ցուցնէր թէ Միացեալ Նահանգներու մէջ այլեւս նկատի առնուելու էին սեւերը:

Այդ օրէն ասդին շատ ջուրեր հոսեցան կամուրջին տակէն, եւ Ճոն Քենըտիի մահը աւելի սուր հանգամանք տուաւ սեւերու խտրականութեան հարցին:

Այդ օրէն ասդին, բազմաթիւ արիւնալի բախումներ տեղի ունեցան Միացեալ Նահանգներու սպիտակամորթներու եւ սեւամորթներու միջեւ, եւ աշխարհի տիպար պետութիւն նկատուող Միացեալ Նահանգները, այսօր կը գտնուին ամենասեւ քաոսի մը մէջ մխրճուելու վտանգին տակ:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ուսկի՞ց կուգային այդ երկու հարիւր հազար սեւամորթ Ամերիկացիները: Պատմութիւնը իրապէս զարմանալի է:

Ասկէ երկու դար առաջ, Միացեալ Նահանգները տակաւին գոյութիւն չունէին: Անոնք բաժնուած էին այն ժամանակուան գաղթատէրերուն՝ Անգլիացիներուն, Ֆրանսացիներուն եւ Սպանացիներուն միջեւ:

1776ին, անգլիական տիրապետութեան տակ գտնուող 13 գաղութներ իրենք զիրենք անկախ հռչակեցին «Միացեալ Նահանգներ» անուան տակ, եւ արիւնալի յեղափոխութենէ մը յետոյ, Ֆրանսայի օգնութեամբ, տիրեցին իրենց անկախութեան:

Հետզհետէ, Միացեալ Նահանգները ընդարձակուեցան օրինաւոր կամ ապօրինի կերպերով (Լուիզիանայի գնումով, 1803ին, Սպանիոյ եւ Մեքսիկայի դէմ պատերազմներով, Թեքսասի գրաւումով) եւ կազմեցին հսկայ պետութիւն մը, նման էին այդ ածխացած, կայծակնահար կաղնուն ...

«ՆԱՀԱՊԵՏԸ»

ԾՆՈՒՆԴ

Քայլում էինք թաւ, տամուկ, դարաւոր անտառի միջով:

Բաց դաշտերում շողում էր արեւը, իսկ խիտ անտառով ծածկուած այդ ձորակում, փարթամ սաղարթների արանքներից, հազիւ լոյսի կաթիլներ էին ծորում խոնաւ գետնին:

Դուրս եկանք բացատ ու ազատ շունչ քաշեցինք: Այստեղ լուսաւոր էր եւ օդն այնպէս հեղձուցիչ չէր, ինչպէս լինում է ճահիճների ափերին:

— Պառկենք ծաղիկների մէջ, չնչենք մի քիչ այս դրախտային բոյրերը, — ասաց ընկերս եւ պիտի մեկնուէր գետնին, երբ ես արագ բռնեցի նրան:

— Ափսոս են ծաղիկները, մի տրորեր: Երէկուայ փոթորիկից յետոյ նոր են ուշքի գալիս, նայիր, ինչպէս նոր – նոր սկսել են շտկել թուլացած գլխիկները ... իսկ ինչքան մեռածներ կան ...

Երէկ ամեհի փոթորիկ էր այս բարձաբերձ ու անդնդախոր աշխարհի վրայ: Մոլեգնել էր երկինքը, գոռում էին ամպերն ահեղաձայն, ժայթքում էր կայծակը տիեզերական ուժով, դղրդում էին լեռ ու ձոր:

— Նստենք կոճղերի վրայ ...

— Լաւ, — համաձայնեց ընկերս ու քայլեց ծառերի կողմը՝ յարմար տեղ գտնելու: Ես կանգնած մնացի բացատի եզրին ու տխուր նայում էի, թէ ինչպէս փոթորիկը տրորել է նոյնիսկ ամէն կողմից անտառով պաշտպանուած այս բաց տարածութեան ծաղիկները, անխնայ, անողորմ, անխիղճ կերպով տրորել, միացրել ու անցել գնացել է չգիտես թէ ուր, ինչպէս որ չգիտէիր, թէ որտեղից եկաւ:

— Արի՛, տես, թէ ինչ է կատարուել այստեղ, — ձայն տուեց ընկերս:

Դանդաղ, մտախոհ քայլեցի նրա կողմը:

— Տես ...

Նա կանգնել էր վիթխարի մի կաղնու այրուած, ածխացած բնի մօտ:

— Գուցէ այս անտառի ամենամեծ կաղնին է եղել նա: Պատկերացնո՞ւմ ես, թէ ինչ հսկայ ճիւղեր է ունեցել, ինչ վիթխարի սաղարթ, որ այրուել, մոխրացել ու ցնդել է, չկայ: Այրուած ճիւղերի ու սաղարթների մոխիրն է նստել մայր բնի շուրջը: Ուրեմն աւելի ուժգին տարերքներ են մոլեգնել այս անտառի վրայ:

— Բայց կեանքն աւելի ուժեղ է բոլոր արհաւիրքներից, — յուզմունքով ասացի ես եւ զգացի, որ համահնչիւն չէր այդ խաղաղ, երանաւէտ պահերին բնութեան՝ ծառ ու ծաղկի մէջ, կապոյտ, մաքուր երկնքի տակ:

— Ճիշդ է, ճշմարիտ է, — համաձայնեց ընկերս, քնքշութեամբ շոյելով կաղնու ածխացած բնի տակից աճած դալար ընձիւղները:

— Իսկապէս սպանուե՛լ է: Ու նորից ծնւում է: Ու պիտի ապրի ...

Երկուսս էլ լռեցինք՝ յուզուելով ինքներս մեր մտքերից: Ինձ այնպէս էր թւում, թէ շատ անգամ եմ տեսել այս մեծ կաղնու ածխացած բունը եւ նրա տակից հասակ նետող դալար ճիւղերը, որ ծանօթ ու հարազատ է նա ինձ, որ լսել եմ նրա մեծ սաղարթի շառաչը, երբ նա ողջ էր ու կանգուն, զգացել եմ նրա անկման ահաւորութիւնը եւ պիտի տեսնեմ նրա վերածնութիւնը: Ու աչքերըս կկոցած տեսնում էի, թէ ինչպէս մեծանում, մեծանում են այդ դալար ընձիւղները, բարձրանում են դէպի արեւը, ճիւղաւորւում, տերեւակալում են ու դոյանում է կլոր, մեծ սաղարթ, որի տակ կարող է այրող արեւից, անձրեւներից ու կարկուտներից պաշտպանուել մի ամբողջ տոհմ:

— Մարդն էլ յաճախ նման է լինում այս ծառին, — շշնջացի ես եւ դեռ խօսքըս չաւարտած, յիշեցի այդպիսի մի մարդու, որի կեանքն ու բախտը յար ու նման էին այդ ածխացած, կայծակնահար կաղնուն ...

Ա.

... Նա Արագածի լանջին ընկած գիւղը եկաւ 1921 թուականին, մենակ՝ իր ողջ ունեցած — չունեցածը շալակին եւ ձեռքին՝ գորշ, կեղեւը չհանած մի ձեռնափայտ: Մօտ յիսուն տարեկան էր, բարձրահասակ, չոր նիհարութիւնից աւելի խոշորացած սեւ աչքերով, որոնց եկած խորքերը մութ անդունդներ էին: Եկաւ ու ներս գնաց գիւղի եզրին մենակ կանգնած ու լքուած հոլիկը, որ չգիտես ինչու չէր ծառայել մինչեւ այդ օրը, ոչ բնակարան էր, ոչ գոմ, ոչ էլ հնձան:

Այդ օրուանից հոլիկն ու նրա բնակիչը հանդիսացան գիւղի համար: Համբաւ դար ու մի, իրար անհամաձայն բաներ էին պատմում եկուորի մասին, որ գիւղամէջ չէր գալիս, չէր խառնւում պատերի տակ նստող, արեւկող անգործ տարեկիցներին, դաշտ էլ չէր գնում աշխատելու, հողաբաժանութեան օրերին էլ գիւղի իշխանութեան մօտ չեկաւ հող խնդրելու իր համար: Առանց նրա գիտութեան ու խնդրանքի, նրա հոլիկի դիմացի տարածութիւնը, գիւղական խորհրդի որոշումով, տրուեց նրան:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՔՈՉԱՐ

(1 Շար.)

…անձնելի ղէրքով, որուն նահանգնե… թիւը պիտի հասնէր 50ի։

…ներգաղթող Ամերիկացիները, սևերը… …ւո հասարակ ճերմակ գաղթական… …ները եղած են, որոնք, յաճախ, անգթօ… …ջն ընկճուած են տեղացի կարմրամորթ…ները։

…սևերը, սեւերու հարց մը գոյու… …չէ ունեցած Միաց. Նահանգներուն …ջ։ Բայց հարցին հիմերը դրուած են, …ր ԺԹ. դարու սկիզբները մեծ թիւով …սեւամորթներ բերուած են Կեդրոնական …մերիկայէն (Ճամայիքա, Հայիթի, …ւայլն), աշխատելու համար Ամերիկայի …հարաւային Նահանգներու ագարակնե…րուն մէջ։

…սևամորթները կխտաւորուկ կը նկատ…ւէին եւ, բնականաբար, ոչ ոք կը յան…դգնէր անոնց հաւասարութիւնը ճանչ…նալ իրենց տէրերուն, Հարաւ…ի Նահանգներուն մէջ։

Բայց, սեւերու բազմանալով, հարցը …ձեւանեցաւ Հիւսիսի Ամերիկացինե…րուն կողմէ։ Ցատկայէս Նախագահ Ապ…րահամ Լինքըլն անվեհեր պաշտպանը …դարձաւ սեւերու հաւասարութեան՝ …ամակներուն հետ։ Հարաւայինները …ապստամբեցան անոր եւ հետեւեցաւ արիւ…նալի քաղաքացիական պատերազմ մը (1861 - 1865), մէկ միլիոն Ամերիկացի…ներու կեանքը խլեց եւ վերջացաւ Հիւսի…սայիններու, կամ սեւերու ազատութեան …պաշտպաններու յաղթանակով։

…Լինքըլն չկրցաւ շարունակել իր …հաստատածին գործը եւ փառօրէն ըս…պաննուեցաւ 1865ին, մահ մը, որ պիտի …կնքէր ուրիշ սեւասէր Նախագահի …ն, Ճոն Քենըտիին, շուրջ մէկ դար յե…տոյ։

…ՅԻՆ ՑԱՑՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

…այդ ժամանակէն ասդին, սեւերու հար…ցը մնաց գրեթէ կայուն վիճակի մէջ, եւ …քիչ յառաջդիմութիւններ արձանա…գրեց, մինչեւ վերջին աշխարհամարտը (1939 - 1945)։

Մինչեւ 1939, Միացեալ Նահանգներու …սեւամորթները, հակառակ իրենց Բ. …կարգի քաղաքացիութեան, իրենք զիրենք …ալի առանձնաշնորհեալ կը զգային, …Ափրիկէի իրենց եղբայրները։

Բայց, երբ 1945էն ետք, Ափրիկէի ժո…ղովուրդները տեղատարափի թափով ըս…տացան իրենց անկախութիւնը, Ամերի…կայի սեւերը պատրանաթափ եղան։ …իրենց կողմէ վայրենի նկատուած եւ …ստրուկ եղող — Քոնկոյիները, Տանզա…նիացիները եւ այլք մէկ օրէն միւսը դար…ձան ազատ քաղաքացիներ, եւ բազմեցան …նախագահական, երեսփոխանական եւ …դեսպանական աթոռներու վրայ, ար…ժանանալով բարձր պատիւներու, ամէ…նուրեք. մինչ իրենք, ամերիկացի սեւա…մորթները, կը մնային իրենց տեղը։

…իրենց եղբայրներուն ազատութեան օ…րինակը ազդեց անոնց վրայ եւ զանոնք մղեց պահանջելու իրենց իրաւունքը, բացարձակ հաւասարութեան, ընկերային եւ պետական կեանքի բոլոր մարզերու մէջ։ Անոնց պահանջը աւելի ամրացաւ արտաքին կարգ մը ազդեցութիւններով, որոնք բոլորն ալ անշահախնդիր չէին, եւ կը միտէին կասեցնելու Միաց. Նահանգներու բարգաւաճումը։

Բայց, խնդրին խորքը կը մնար յստակ եւ արդարացի. 192 միլիոն Ամերիկացիներուն վրայ 19 միլիոնը սեւամորթ էր. եւ ասոնք չէին կրնար նկատուիլ երկրորդ կարգի, ստորադաս քաղաքացիներ։

Սեւերը հետզհետէ կը զգային իրենց թիւին կարեւորութիւնը։ Եւ նամանաւանդ, անոնց արագ աճը (տարեկան 750 հազար) դեռ աւելի պիտի զօրացնէր իրենց ձայնը։ Մտահոգիչ մեծ հարց մըն էր, որ այլեւս կը պահանջէր շուտափոյթ լուծում մը։

Նախագահ Քենըտի, որ կը նկատուի ամերիկեան պատմութեան մեծագոյն նախագահներէն մին, անվեհեր կերպով, իբրեւ ճշմարիտ քրիստոնեայ եւ պարկեշտ քաղաքացի, իր կեանքը նուիրեց սեւերու դատին։

Լինքըլնի պէս ան ինկաւ դաւաճանի մը գնդակին տակ եւ անոր գործը մնաց անստոյգ։ Ամերիկայի մէջ կային շատ ուժեղ հոսանքներ, որոնք դէմ էին սեւերու կատարեալ ազատութեան, եւ հակառակ վերջերս լոյս տեսած քենըտիական օրէնքին, անոնք կը շարունակեն խափանել անոր գործադրութիւնը։

Նախագահ Ճոնսըն յստակօրէն կը զգայ անոնց ճնշումը եւ կը վախնայ անոնց հակազդեցութենէն։

Այսուհանդերձ, ան աւելի մօտ է սեւերուն, քան Հանրապետական թեկնածու Կոլտուօթըր, որ բերանացի ճանչնալով հանդերձ սեւերու իրաւունքները, սակայն անոնց կիրարկումը չուզեր ապահովել։

Ի՞ՆՉ ԲԱՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ԿԱՅԱՆԱՅ ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին հաւասարութեան օրէնքը՝ կը ճանչնայ սեւերու լրիւ մասնակցութիւնը բոլոր ասպարէզներուն եւ անոնց մուտքի իրաւունքը բոլոր հանրային հաստատութիւններուն մէջ։

Մինչեւ այսօր խտրականութիւնը գըլխաւորաբար կը կիրարկուէր դպրոցներու մէջ, հասարակական հաստատութիւններու (հիւանդանոց, ճաշարան, եւն.) եւ նոյնիսկ գործաւորական կազմակերպութիւններու մէջ։

Սակայն նշելի է՝ որ խտրականութիւն գործածող նահանգները միշտ փոքրամասնութիւն եղած են, եւ միեւնոյն նահանգին մէջ գտնուած են խտրականութեան կողմնակից եւ անոր թշնամի տարրեր։

Սեւերը կ'ուզեն որ իրենց տղոց մուտք ունենայ բոլոր հասարակական հաստատութիւններէն ներս, որպէսզի իրենց մակարդակը բարձրանայ։ Եւ ասիկա է որ կը մտահոգէ կարգ մը սպիտակամորթներ. ի վերջոյ, ասոնք հարցը կը դիտեն, ոչ թէ մարդկային տեսակէտէն, այլ նիւթապաշտական դիտակէտէն, իբր թէ ըլլար կեանքի պայքար մը։

ՎՃՌԱԿԱՆ ԱՆԿԻՒՆԱԴԱՐՁԸ

Միացեալ Նահանգները հասած են իրենց պատմութեան ամենավճռական անկիւնադարձներէն մէկուն։ Ստուգիւ. 19 միլիոն սեւամորթներ, որոնք տարեկան 750 հազարով կ'աճին կրնան պալար մը գոյացնել եւ ազգային կեանքը թունաւորել ու քայքայել, եթէ անոնց իրաւունքները չճանչցուին։

Նախագահ Ճոնսըն յստակօրէն կողմնակից է սեւերուն իրաւունքներուն, ինչպէս նաեւ իր Դեմոկրատական կուսակցութիւնը, որոշ բացառութիւններով։ Հանրապետականներն ալ կողմնակից են, թէեւ բացառութիւնները աւելի բազմաթիւ են։

Միւս կողմէ, սակայն, բազմաթիւ են դժուարութիւնները, որոնց նուազագոյնը չէն սեւերու փութկոտութիւնը, ջղագրգռութիւնը եւ բազմաթիւ սպիտակամորթներու մտայնութեան անպատրաստ վիճակը։

Բայց, ուշացումը ներելի չէ։ Քենըտիի թերեւս քիչ մը աճապարանօք սկսած գործը պէտք է յաջողութեամբ պսակուի, ապա թէ ոչ քաոս մըն է որ կը սպառնայ Միացեալ Նահանգներուն։

ՎԱՐԴԱՆ Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, (Յատուկ) — Հայաջինջ Սարսափներու յիսնամեակին առթիւ, վերջերս հայկական մամուլը արձագանգ հանդիսացաւ, որպէսզի օգտուելով այդ տարեդարձէն միահամուռ ճիգերով ներկայացնենք մեր դատը, ուր որ անկ է, արդարութիւն եւ իրաւունք պահանջելով մեր իրաւազրկուած ազգին։

Հոգեկան այս ապրումներուն շրջանին, Լիոնի Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարանդեան» կոմիտէի կազմակերպած հըրապարակային դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 19ին, Շաբաթ իրիկուն Ազգ. Տան սրահին մէջ, գիտակից եւ հետաքրքիր բազմութեան մը ներկայութեամբ։

Ընկեր Մ. Միրզէ ներկայացուց դասախօս ընկերը, Հրաչ Տասնապետեան, երբեմնի ուսանող Լիոնի մէջ, սիրելի ընկեր եւ բարեկամ շատերուն, որ հիմա իր ուսման լրնելութեան հասած, իբրեւ ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Պէյրութի Ն. Փալանճեան ճեմարանին մէջ եւ նուիրեալ մը Ազգ. կուսակցական գործերու»։

Օր. Շաքէ Ղազարեան արտասանեց Յովհ. Շիրազի ծանօթ «Ամենայն սըրտով» գրութիւնը, որմէ յետոյ, ընկեր Հրաչ Տասնապետեան բեմ հրաւիրուեցաւ եւ փաստացի տուեալներով, շրջանէ շրջան, հաղորդական ոճով, ներկայացուց իր նիւթը։

«Հայկական Դատը» ըսաւ ընկերը. — «Գոյութիւն ունի կիլիկեան թագաւորութենէն սկսեալ եւ արծարծուած է Հայ կաթողիկոսներու եւ հայրենասէր անհատներու կողմէ, սակայն միջազգային սեղանի վրայ դրուեցաւ 1878ին ռուս եւ թուրք պատերազմի ընթացքին, Սան Սթէֆանոյի եւ Պերլինի մէջ։ Թուեց մեր կրած յուսախաբութիւնները եւ խիզախ մարտնչումները, Ազգ. զարթօնքը, ազատութեան տենչանքը եւ պայմանադրական ստեղծումը հայ յեղափոխութեան։ Յիշեց Օսմ. Սահմանադրութեան մեզի տուած յոյսերը, Թրքական վեց նահանգներու բարենորոգումները, դաշնակցային կապով ենթակայ Օսմ. պետութեան, մարզպաններու ձախողանքը, ընդ. պատերազմը, մեր կրած տառապանքներն ու ահաւոր եղեռնը, հերոսամարտերը հայկական զանազան շրջաններու, կամաւորական շարժումները, Հայաստանի Անկախութեան ստեղծումը, Սեւրի եւ Լոզանի դաշնագրերը եւ Հայաստանի խորհրդայնացումը։

Խօսելով մեր ներկայ քաղաքական կացութեան մասին, ըսաւ թէ, «Խորհրդային Հայաստանը վերելքի մէջ է, մշակութային գետնի վրայ եւ քաղաքականապէս ենթակայ է Ռուսին, Թրքահայաստանը ամայացած է եւ բռնագրաւուած Թուրքին կողմէ, Սփիւռքի Հայութիւնն ալ տկալու ճիգ մը կը փորձէ օտարութեան մէջ ենթակայ սպիտակ ջարդին»։ Ու եզրակացուց, «մեր գոյութեան այս վիճակին մէջ Հայկական Դատը պէտք է գայ Խորհրդային Հայաստանէն, որ դժբախտաբար, եթէ ուզէ իսկ, չի կրնար ընել, քանի որ հրամանը Մոսկուայէն պէտք է տրուի, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեսակէտը յստակ է, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան Սեւրի դաշնագրի հիման վըրայ, տեսական պահանջ Խորհրդային Հայաստանի անկախութեան, վստահ ըլլալով որ, Հայաստանի ամբողջ ժողովուրդը կը ցանկայ որ արտասահմանի Հայութիւնը միութեամբ եւ համերաշխութեամբ աշխատի, ի գին ամէն զոհողութեան տիրանալու Թրքահայաստանի ազատագրման, որպէսզի երանելի օր մը Արարատի ստորոտը բնակող հայկական երկու հատուածներ, եղբայրական ձեռք բռնած, Մասիսի շուրջ, շուրջպար բռնեն, յաղթական երգերով»։

Ընկեր Տասնապետեանի չինիչ եւ յուսադրիչ այս դասախօսութիւնը վերջացաւ բուռն ծափերով ու ժողովուրդը գոհ տրամադրութեամբ ու գնահատանքի խօսքերով բաժնուեցաւ սրահէն։

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ԷԿԵՐՈՒ ** ** ՍՏՂԵՐԸ

…անոնց դէմքերէն եւ զգեստներէն ալ կը …ճանչցուէր որ իրարու նման չէին։ Ասոնց… …մէկը հսկայ արոյրէ գունտ մը կը …կրէր գլխուն վրայ ու քիթը կտրած էր. …ուրիշ անգամ ալ եկած է եղեր Հունգա…րիա։

…ասոնց հետեւող գունդը, որ արշաւե…լով կուգար, կանանչ գինդերով սպիտակ …մուշտակ ունէր. այրած դէմքով կապոյտ …աչքերով բանակ մը։ Դէմքերէն կը հաս…կցուէր թէ գիշերը աղէկ կերեր խմեր …էին։

— Ասոնք Ուլուֆեճիներն են. — ըսաւ Թուլիփան, — վարձկան զինուորներ, …բանակի ոտիկաններ։ Բանակին զանձա…տունին քովն ալ ասոնք կը հսկեն։ Կը …տեսնե՞ք այդ խոշոր փորով ու տափակ …քիթով մարդը. կուրծքին վրայ արոյրէ …խաչեր կոճակներով…

— Կը տեսնեմ։

— Տուռնա կը կոչուի, որ կռունկ կը նշանակէ։ Բայց աւելի խոզը կը յարմարի անոր։

— Ինչո՞ւ։

— Անգամ մը տեսայ անոր ոգնի ուտելը։

Ու հատ մը թքաւ ձիւն մէկ կողմը։

Ասոնց ետեւէն դեղին դրօշով գունդ մը կը սուրար. զէնքերնին աւելի փայլուն էր։ Ազաներէն մէկը կուրծքին վըրայ բազմաթիւ շքանշաններ կը կրէր։

— Ասոնք Սիլիխտարներն են, — ըսաւ Թուլիփան, — նոյնպէս վարձկաններ։ Վա՛յ չունէ փախած աւազակներ։ Ես ալ ձեր մէջ ծառայած եմ երկու տարի։

Ու խնդաց։

Կը յաջորդէին կարմիր դրօշով աղեղ ու կապարճ կրող Սփահիները, որոնց սպաները զրահ կը կրէին, մէջքերնին ալ լայն ու կոր սուր մը կապած։ Ապա սուր գլխարկով Թաթարները, խղոտ դէմքով, կաշիէ լօդիկ ու փայտէ թամբեր ունէին։

— Հազար… երկու հազար… հինգ հազար… տասը հազար… կը հաշուէր Գրիգոր։

— Աւելորդ տեղ կը հաշուէք, — ըսաւ Թուլիփան ձեռքի շարժում մը ընելով, — ասոնք քսան հազար ալ պիտի ըլլան։

— Ինչ տգեղ ոսկրոտ ձիեր ունին։

— Թուրքերն ալ չեն սիրեր։ Ձիու գըլուխ կ'ուտեն։

— Ձիու գլո՞ւխ։

— Բնականաբար ամէնուն չի հասնիր, բայց հատ մը անպայման կը դնեն սեղանին վրայ։

— Խաշա՞ծ թէ խորոված։

— Եթէ խորոված կամ խաշած ըլլար՝ դեռ բան մը չէ, բայց հում հում։ Ու այս շուները նորածին մանուկին ալ չեն խընայեր։ Մարդու լեզուն կը կտրեն ու կը հանեն։

— Անանկ զարշելի բաներ մի ըսէք։

— Բայց ըսածս ճիշդ է։ Որովհետեւ ասոնք կը հաւատան, թէ մարդու լեզուով շփելով ձիուն ջիլերը, որքան ալ յոգնած ըլլայ՝ ձին նոր ուժ կ'առնէ։

Գրիգոր զզուանքով ետ քաշեց գլուխը ձիւղերու մէջէն։

— Ալ չեմ նայիր ատոնց, — ըսաւ, — անոնք մարդիկ չեն։

Բայց Թուլիփան կը շարունակէր նայիլ։

— Արդէն Նշանճի բէկը կուգայ, — ըսաւ քառորդ մը վերջ։ — Ինքն է որ կը գծէ փատիշահին անունը կնքուած թուղթին վրայ։

Գրիգոր վար նայեցաւ։ Կոնկաձուկի գլուխով ու երկար պեխերով վեհափառ մարդ մը տեսաւ, որ կարճ ձիու մը վըրայ հեծած՝ կուրծքը ուռած, կը յառաջանար զինուորներու մէջ։

Անոր կը յաջորդէր Տեֆթերտարը, ծերունի կորաքամակ արար մը, Թրքական դրամատան նախարարը։ Անկէ վերջ ուրիշ զինուորներու խումբէ մը շրջապատուած խազի անկէրը, դեղին երկար հագուստով եւ բարձր ու սրածայր գլխարկով. ան զինուորական գլխաւոր դատաւորն էր։ Ապա Զազնեկիրները կամ սեղանապետները եւ ուրիշ սեղանադիրները կը յաջորդէին ու պալատական թիկնապահ գունդը։ Ասոնց վրայ ոսկին կը շողշողար։

Ու կը լսուէր արդէն Թրքական նուագածութիւնը։ Փունդերու գոյնզգոյն խումբերը փողերու հնչումով ու ծնծղաներու շառաչով կ'երեւէին ու կ'անհետանային։ Պալատական որսորդները, իրենց ձիերուն բաշերը կարմիր ներկած ու իրենց ուսերուն վրայ բազէներ կը կրէին։

Որսորդներէ վերջ Սուլթանին ձիերուն երամակը կը յաջորդէր. կատաղի կրակոտ նժոյգներ, ոմանց վրայ թամբն ալ պատրաստ դրուած էր։ Ձիերը սոլաքներէ ու ենիչերիներէ կ'առաջնորդուէին։

Ձիապաններէ վերջ բարձր աղեղնդրօշներ (ձիու պոչով զարդարուած նիզակներ) կ'երեւէին ճամբուն վրայ. եւ ռեք հարիւր քափուճիներ, ամէնքն ալ միաձեւ ոսկիով բանուած սպիտակ գըլխարկներ ունէին։ Ասոնք էին Սուլթանին տնպահները։

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ժիրայր եւ Ժան – Ժաք Քէֆէեան երկու տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն իրենց մեծ մայրիկին՝ Տիկին Ա. Պալըգճեանի, Կարտան :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի գաւառներու մեր բաժանորդներուն (բացի Լիոն, Մարսէյլ եւ Տէսին) հաշուեցոյցեր կը ղրկենք այս միջոցին: Կը խնդրենք որ անյապաղ կարգադրեն իրենց առկախ բոլոր հաշիւները որպէսզի վարչութիւնը չստիպուի թերթին առաքումը դադրեցնել :

Դիւրութեան համար, մեր բաժանորդները կրնան իրենց վճարումները ընել հետեւեալ հասցէներուն .—

ՎԱԼԱՆՍ .— Կ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ, 39 Պուլվ. տիւ ժենէրալ տը Կոլ :

ՎԻԷՆ .— Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ, 65 Րիւ վիքթոր Ֆօժիէ :

ՆԻՍ .— Ճ. ՋՕՏԵԱՆ, 3 Րիւ տիւ Փրթի Փարք:

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆ .— Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ, 2 Պուլվ. տիւ ժենէրալ տը Կոլ :

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷՆ .— ԽՐԻՄԵԱՆ, 2 Րիւ ՌԱՊԸԼԷ :

ՊՈՐՏՕ .— Կ. ՏՕՆԷՐԵԱՆ, 74 Րիւ տիւ Լու :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ .— ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ, 39 Րիւ Ա. Քռուազա, Սէն – Մարթէն :

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սեւունցի Լիոնի Սիամանթօ խումբին կողմէ: Տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 7 Նոյեմբեր՝ երեկոյեա ժամը 8·30էն մինչեւ լոյս :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

GALERIE MARCEL BERNHEIM
35, RUE LA BOETIE, PARIS (8e)

Simone Baltaxé - Martayan

PEINTURES

Du 18 Septembre au 1er Octobre
Ouvert de 10 h. à 12 heures et de 14 à 18 h. sauf Dimanche et Lundi

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգիանոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգիանոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, տակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պուլվար Օտտոյի (Մարսէյլ) Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ տեղւոյս Կապ. Խաչի վարչութիւնը միասնաբար կը ծանուցանեն թէ 1964 – 1965 տարեշրջանի միօրեայ հայերէն լեզուի դասընթացքը կը սկսի 1964 Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8·30 – 11·30: Կը դասաւանդէ Գուրգէն վրդ. Թրթռեան: Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցի, յառաջիկայ երկու Կիրակի օրերը, առաւօտեան ժամը 9–12:

Իսկ հայերէն լեզուի գիշերային դասընթացքի հետեւողներուն համար, դարձեալ Հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8–9 :

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը չորսին, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ : Կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները :

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետքը ժամը 2ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն այդ օրը դպրոց առաջնորդել իրենց երախաները :

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրերուն ու ժամերուն :

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի Կիրակնօրեայ դասաւանդութեանց արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 4ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9·30ին դպրոցի սրահին մէջ :

Կը խնդրուի ծնողքներէն որ անտարբեր չըլլան եւ բարեհաճին արձանագրել իրենց զաւակները առանց խտրութեան :

Քաղաքի տղոց համար դիմել հետեւեալ հասցէին .— Ընկերուհիին բնակարանը, 31 Րիւ տ'Ալամպէր :

×

ԻՍԻ

ԻՍՓ .— Ֆ. Կապ. Խաչի Իսիի հայերէնի դասընթացքները պիտի վերսկսին այս Հինգշաբթի : Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ.
Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՊԱՐՏԻԶԱԿ

—*—

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ՝ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԱՌԱՒՕՏ .— Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցի՝

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պարտիզակցի համայն ննջեցեալներու համար

Կը պատարագէ ՊՍԱԿ ԱՐՔ. ԹՈՒՄԱՅԵԱՆ
Կաթ. Պատուիրակ Անգլիոյ Հայոց

ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ .— Ժամը 15·30ին՝
Ներկայութեամբ Պսակ Արք.ի

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կը նախագահէ Բժ. Ա. Տէր–Անդրէասեան
Հայ Մշակոյթի Տուն՝ աւագ սրահ :
17 Րիւ Պլէօ (մեթրօ Քատէ)

—*—

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Տարեկան պարահանդէս», Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի շրջանին, 12 Դեկտեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ, Սփլանտիտ Օթէլի հանդիսասրահին մէջ: »

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմիտէները եւ խումբերը .—

Վռամեան ենթ. — (4 Հոկտ.) Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին :

Մուրատ խումբ, (4 Հոկտ.) Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին :

Հայաստան ենթ. (3 Հոկտ.), Շաբաթ, ժամը 20·30ին :

Ակնունի ենթ. (28 Սեպտ.) այս երկուշաբթի ժամը 20·30ին :

Նիկոլ Դուման խումբ, (4 Հոկտ.), Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին :

Գէորգ Չաւուշ խումբ, (11 Հոկտ.), Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25ԻՆ — ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Avenue George V. Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը — Մանրամասնութիւնները յետագային

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ Ժամեր	20 ֆր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր.
	Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը	7ֆր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (բանաստեղծ.)	10 ֆր.
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	Կարթը	5 ֆր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ՁԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար․ 60 Ֆ․	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ․
Արտասահման՝	Տար․ 80 փր․	Հատը	0·30 Ֆ․

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 30 SEPTEMBRE 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

…ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10122

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.122

…ՕՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

…ԱՋԻՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ

(ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ա.

…արիւր տարեկան է ընկերվարական …ազգայինը, որուն հիմը դրուեցաւ … Սեպտեմբեր 28ին Լոնտոնի մէջ, …ձեռնութեամբ ընկերվարութեան …րան Կարլ Մարքսի եւ մասնակցու- …մբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի աշխատա- …կան եւ բանուորական կազմակեր- …թեանց, ինչպէս նաեւ գերման եւ լեհ …դիր ընկերվարականներու ներկա- …ցուցիչներուն :

…Աշխատաւորներու Միջազգային Ըն- …կցութիւն » անունը կը կրէր այս …տուեղծ կազմակերպութիւնը, որ յե- …յին ճանչցուեցաւ իբրեւ ընկերվա- …ն միջազգային :

…ջին Ընկերվարական Միջազգայինի …րամեակը հանդիսաւորապէս տօն- …ւ Բրիւսէլի մէջ Սեպտեմբեր 5-6 : … 80·000 հոգինոց թափօր մը Սեպտ․ …կիրակի օրը տողանցք կատարեց …գիայի մայրաքաղաքի պողոտանե- …վրայ՝ ընկերվարական ամէն ազգի …ակցութեանց դրօշակներով : Ճառեր …եցան ծանօթ դէմքերու կողմէ …ցնելով ընկերվարութեան յաղթա- … եւ ձեռք բերած նուաճումները հա- …տարուան ընթացքին :

…47ին է, որ Կարլ Մարքս եւ Ֆրիտ- …էնկէլս հրապարակեցին իրենց ծա- …«Մանիֆէստ Կոմունիստ»ը, որով կը …րէին բոլոր երկիրներու ընչա- …երը միացեալ ճակատով պայքար …ւ շահագործող դրամատիրական դա- …րգին դէմ, — « Պրոլետարնե՛ր բո- …երկիրներու, միացէ՛ք » : Այս նշա- …ը ի պատուի է մինչեւ այսօր ըն- …րական կուսակցութեանց մօտ :

…Միութեան բոլոր պաշտօնատունե- …եւ թերթերու ճակատը կը զարդարէ …խորհրդային զինանշանին վրայ կը …ւ տասնըհինգ հանրապետութեանց …յին լեզուներով :

…50ին Մարքս գնաց Անգլիա, որ ճար- …րուեստի ճիւղին մէջ ամէնէն յա- …ղէմ երկիրն էր, — ուսումնասիրե- …համար աշխատաւորներու կեանքի …մանները : Այնտեղ է որ բանուորները …ակերպուած էին արհեստակցական …թեանց մէջ, — Թրէյտ Եունիըն :

…64ին անոնք առաջիններն եղան մըտ- …« Աշխատաւորներու Միջազգային …րակցութեան » մէջ, որուն յարեցան … Ֆրանսայի բանուորական կազմա- …ութիւնները :

…զբնական շրջանին միջազգային այս …ակերպութեան գլխաւոր նպատակն … փոխադարձ տեղեկատուութիւնը, …եսական — ընկերային գետնի վրայ : …ային առայցաւ քաղաքական բը- …ք :

…ղաքական դիծը աւելի եւս շեշտուե- … 1867ի Լօզանի համագումարէն վերջ, … Ընկերվարական Միջազգայինին մէս- …յատնի անիշխանական տեսաբան …ւնին, որ Նափոլիի մէջ կազմեց ըն- …րական առաջին մասնաճիւղը :

…ուորները կը պահանջէին արտա- …թեան միջոցներու համայնացում, …անքի ժամերու կրճատում, մնա- …բանակներու ջնջում : Գործադուլն …իրենց պահանջները արժեցնելու միակ …ոցը : Ընկերվարական միջազգայինը …քաջալերէր գործադուլները Անգլիոյ …, ուր օրական տասը ժամ աշխատան- …իրաւունք ձեռք բերած էին բանուոր- …ը :

Կառավարութիւնները բոլոր երկիրներու մէջ ալ հակառակ էին ընկերվարական շարժումին, որ հետզհետէ կը ծաւալէր նաեւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ : Գործադուլներ ծայր կուտային Ֆրանսայի մէջ պարբերաբար :

Միջազգայինը կը պահանջէր հաւասար եւ ընդհանուր քուէի իրաւունք բոլոր քաղաքացիներու համար եւ կը ջատագովէր խորհրդարաններու մէջ մեծ թիւով երեսփոխաններ ունենալ, անոնց միջոցաւ բանուորներու վիճակը բարելաւելու համար :

Բակունին եւ անիշխանականները իր խմբակը հակառակ էին այս ուղղութեան, քանի որ ո՛չ մէկ պետական իշխանութիւն կը ճանչնային ըստ իրենց հիմնական վարդապետութեան : Անոնք կողմնակից էին յեղափոխական միջոցներու :

Ներքին վէճեր ծայր տուին Միջազգայինի մէջ, որուն կեդրոնը կը գտնուէր Լոնտոն, իր հիմնադրութենէն ի վեր :

1872ին Լա Հէյի համագումարին մէջ Մարքս եւ կողմնակիցները յաղթեցին եւ Բակունին ու ընկերները դուրս ձգուեցան ընկերվարական Միջազգայինէն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ՝ ՉԻԼԻ

Ինչպէս գրած էինք, հակառակ երկրին մէջ տիրող խառնակութեանց, տը Կոլ չհրաժարեցաւ Չիլիի կատարելիք իր ճամբորդութենէն :

Չիլիի երկու անգամ Ֆրանսայի տարածութիւնն ունի (1·099·000 քառակուսի քիլոմեթր) եւ երեք միլիոն 500 հազար բնակիչ, որուն 54 առ հարիւրը՝ Հնդիկ : Գլխաւոր քաղաքներն են .— Լա Փազ, Մայրաքաղաքը որ 353 հազար բնակիչ ունի եւ աշխարհի ամէնէն բարձր մայրաքաղաքն է՝ երեք հազար եօթը հարիւր մեթր : Երկրորդ գլխաւոր քաղաքն է՝ Քոչապամպա (92 հազար բնակիչ) : Ուրիշ քաղաքներ՝ Օռուռօ (87·000 բնակիչ), Սանթաքրուզ (73 հազար), Փոթօզի (55 հազար) եւ Սուքր (օրինական մայրաքաղաքը՝ 54 հազար) :

Երկրին 42 առ հարիւրը կը ծածկէ անտառը եւ երկրագործական մեծ առեւտուր չկայ :

Չիլիիոյ տնտեսութեան հիմը նախ անագն է (55 առ հարիւր) եւ արծաթ, կապար, զինկ, պղինձ, Թէօնկսթէն եւն․ : Երկու հազար եօթը քիլոմեթր երկաթուղի կայ եւ հինգ հազար քիլոմեթր ճամբայ : Օդանաւային բազմաթիւ ճամբաներ ալ կան, տեղական դրամն է՝ Պոլիվիանօ (2·4 Պոլիվիանոս = 1 Ֆր․) :

Մօտ տասներկու տարի է, երկրին քաղաքական ճակատագիրը ներկայ Նախագահ՝ Տօքթ․ Վիքթօր Փազ Էսթէնսօրոյի ձեռքն է, որ տեսակ մը ազգայնական եւ ընկերվարական յեղափոխութիւն կատարած է, ազգայնացնելով անագի մեծ հանքերը եւ երկրագործական բարեփոխում հռչակելով : Նախագահը փորձած է հանդարտեցնել ձախ հոսանքները Միացեալ Նահանգներու վրայ կռթնելով, բայց խռովութիւնները բոլորովին մարած չեն :

Այս է երկիրը զոր տը Կոլ այցելեց առջի օր, Լա Փազի տեղ, ժամանեց Քոչապամպա, որ տը Կոլը ընդունելու համար մայրաքաղաք հռչակուեցաւ :

Ֆրանսայի նախագահը դիմաւորելու եկած է նաեւ — Լա Փազէն — Միացեալ Նահանգներու դեսպանը : Ժողովուրդին մէջ, որ հարիւր հազար կը հաշուէր, կը նշմարուէին բազմաթիւ Հնդիկներ :

Առաջին ճաշին վերջաւորութեան է, որ տը Կոլ կ'արտասանէ օրուան երեք ճառերէն առաջինը : « Այնպէս եղաւ որ ներկայիս այն աշխարհին մէջ ուր ենք, շատ մը պատճառներ կը հրաւիրեն Պոլիվիացիներն ու Ֆրանսացիները որ մերձենան ոչ միայն զգացումի մարզին մէջ այլեւ գործնական գետնի վրայ : Մեր երկու հանրապետութիւններուն յարաբերութեանց այս գործնական ամրապնդումը համապատասխան է այն քաղաքականութեան, որ այսօրուան աշխարհին մէջ, ինքզինքը կը պարտադրէ : Թող ամէն ժողովուրդ իր ճակատագիրը տնօրինէ : Թող այնպէս ընէ որ իր յառաջդիմութիւնը ըլլայ իր բոլոր զաւակներուն յառաջդիմութիւնը խորապէս արծարծելու համար այն եռանդներն ու կարողութիւնները որոնք կը բազմապատկեն ճիգերը : Թող այն պետութիւնները որոնք միջոցներ ունին իրենց օժանդակութիւնը տան նուազ նպաստաւորուածներու զարգացման : Ասիկա ըստ փոխադարձ նմանութեանց եւ առանց որեւէ օտար միջամտութեան ոեւէ մէկուն գործին մէջ : Ահաւասիկ որոնք են Ֆրանսայի համար, անհրաժեշտ պայմանները բոլորին յառաջդիմութեան ընդհանուր հաւասարակշռութեան եւ աշխարհի խաղաղութեան համար : Այս նպատակաւ է եւ այս իմաստով որ կը փափաքի Լատին Ամերիկայի երեւումը աշխարհի տնտեսական եւ քաղաքական բեմին առաջին գիծին վրայ եւ կ'ուզէ անոր օժանդակել » :

×

Նախապէս տը Կոլ խօսակցութիւններ ունեցած էր Լիմայի մէջ որոնց տարողութիւնը սակայն շատ սահմանափակ է, տրուած ըլլալով որ Նախագահ Պելաունտէ նսեմացուցած է «լատինականութեան» դերը :

×

Պոլիվիայէն ետք, տը Կոլ անցած է Սոիքա (Չիլի) :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԻՒՐ հազար լիթր հոլանտական կաթ եկաւ Ֆրանսա : Ֆրանսայի գործադուլը շաբաթ մըն է կը շարունակուի : Ոստիկանական ուժեր կը հսկեն հոլանտական կաթին վրայ որպէսզի բանուորները անախորժ արարքներ չգործեն :

ՍՈՒՐԻՈՅ նախկին նախագահը՝ Զօր․ Ատիպ Շիշաքլի սպաննուած է առջի օր, Պրազիլիայի մէջ, ուր քաշուած էր : 55 տարեկան, Զօր․ Շիշաքլի Սուրիան դեկավարած էր 1951 Դեկտեմբերէն 1955 Յուլիս եւ Հանրապ․ նախագահ եղած 1953 Յուլիսէն 1954 Փետրուար : Նախագահական շրջանը շատ կարճ եղած է եւ քաղաքական կեանքէ քաշուած էր : Երկրորդ աշխարհամարտէն վերջ քանիցս կարեւոր եղած էր նաեւ իր դերը հակաֆրանսական շարժումին գլուխը : 1954 Փետրուար 24ին, նախ Սէուտական Արաբիա կ'ապաստանի, ապա Ֆրանսա 1957 Փետրուարին, կը դատապարտուէր, ի բացակայութեան : Տարակոյս չկայ որ քաղաքական ոճիր է, բայց ոճրագործը յաջողած է փախիլ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԷՆ – Միշէլ – Օտէոնի թաղամասին մէջ ՅԱՌԱՋ կը ծախուի միայն

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

51, Rue Mr.-le-Prince, PARIS (6e)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Էջմիածնէն, Երեքշաբթի առաւօտ ստացանք հետեւեալ հաղորդագրութիւնը :

Ամենայն Հայոց Հայրապետ Ն․ Ս․ Օծութիւն Տ․ Տ․ Վազգէն Ա․, Սեպտեմբեր 24 թուակիր իր գրութեամբ դիմել է Կաթողիկէ եկեղեցու քահանայապետ Նորին Սրբութիւն Տ․ Տ․ Պաւղոս Զ․ Պապին, Համայն Ռուսիոյ Պատրիարք Ն․ Սրբութիւն Տ․ Տ․ Ալեքսիին, Քենթերպըրիի Արքեպիսկոպոս Նորին Գերաշնորհութիւն Տօքթ․ Մայքլ Ռամզէին եւ եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդի ընդհանուր քարտուղար Հայր Տօքթ․ Վիզերթ'Հուֆթին, հրաւիրելով Քրիստոնէական քոյր եկեղեցիները, որպէսզի յառաջիկայ տարի Ապրիլի 24ին մասնակցեն Հայ Եկեղեցու եւ ժողովրդի մեծ սուգին, աղօթելով մօտ երկու միլիոն Հայերի հոգւոց համար, որոնք նահատակուեցին Արեւմտեան Հայաստանում, առաջին համաշխարհային պատերազմի ընթացքում :

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՅ

(Կնիք)

Ժ․ ՊԻՏՈՅԻ ԿՈՉԸ

Էսփրի Փիւպլիք չորսաթաթերթի խմբագրութիւնը մամուլին ներկայացուցած է Ժորժ Պիտոյի մէկ կոչին ձայնագրութիւնը :

Կոչին բնագիրն է .—

« Որեւէ կառավարութիւն օրինաւոր չէ երբ հաւատարիմ չէ Ֆրանսայի ծառայութեան մէջ : Բան չեն արժեր քուէները, բան չեն արժեր պատրանքները, բան չարժեր աթոռ գրաւողներու ծառայականութիւնը եւ միամիտներու հաւանութիւնը :

«Հաւաքուած քուէները պէտք չէ խաբեն քաջութիւն եւ պայծառատեսութիւն ունեցող մարդիկը : Բ․ կայսրութիւնը աւելի ձայն ունէր Սըտանի տարին : Գ․ Ռայխը աւելի ձայն ունէր աշխարհ արեան, ցեխի եւ արցունքի ովկիանոսի մը մէջ նետելու նախօրեակին :

« Կառավարութիւն մը որ Ալժերիոյ մէջ ուրիշ Ալզաս –Լօրէն մը կուտայ, կառավարութիւն մը, որ անիշխանութեան, թշուառութեան եւ համայնավարութեան ձեռքը կը ձգէ բովանդակ Ափրիկէն, կառավարութիւն մը որ կը սրդողի մեր դինակիցներուն հետ եւ մեր բոլոր հակառակորդներուն բարեկամութիւնը կը փնտռէ, այդ կառավարութիւնը եւ մարդը որ զայն կը ներկայացնէ, ինչ ալ ըլլայ զօրաւորութիւնը եւ ոստիկանութեանց ուժը, իրաւունք չունի Ֆրանսան ղեկավարելու :

« Անգամ մը եւս օրինաւորութիւնը, դիմադրութիւնն է :

« Օրինաւորութիւը չի բաժնուիր, այսօր ծաղրանքի նիւթ դարձած, հիմնական ազատութեանց յարգանքէն :

« Օրինաւորութիւնը չի յարմարիր իշխանութեանց չփոթութեան, բացարձակապաշտութեան մէջ :

« Ֆրանսա հեղինակութեան պէտք ունի կենսական ազատութիւնները փրկելու համար : Պէտք ունի երաշխաւորելու համար իր խակական մեծութիւնը, կապուած ճշմարիտ արդարութեան : Պէտք ունի վերագտնելու համար, երբ օրը գայ, հօրենական հարստութիւնը, բաժան – բաժան եղած անգութ, անճանաչ եւ ձախաւեր ձեռքերու մէջ : Ինչ որ սովորաբար Ե․ Հանրապետութիւն կ'անուանենք ազգային պատմութեան մէկ տխուր շրջանն է : Այս շրջանը պիտի վերջ գտնէ : Ապագային դիմաց, դժուար բայց լաւագոյն, որ կը սպասէ մեր ժողովուրդին, իմ տեղս չվախնալով ոչ վտանգէն ոչ ալ պատասխանատուութենէն, Ֆրանսայի կը ծառայեմ » :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԱԳԻՏԱԿԱՆ ՕՋԱԽԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արեւելագիտութեան ճիւղի վարիչը՝ Յովհաննէս Ինճիկեան հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները տուած է, իրեն եղած կարգ մը հարցումներուն:

Արեւելագիտութեան հետ կապուած խնդիրները միշտ ալ գրաւած են հայ գիտնականներուն լուրջ ուշադրութիւնը: Շարք մը հայ պատմաբաններ, արուեստաբաններ, լեզուագէտներ, ուշագրաւ ուսումնասիրութիւններ կատարած են Արեւելքի երկիրներու, եւ յատկապէս Հայաստանի հարեւան երկիրներու պատմութեան ու մշակոյթի հարցերու շուրջ:

Ի՞նչ խնդիրներ կը հետաքրքրեն այսօր Հայաստանի արեւելագէտներուն, ի՞նչպիսի ուսումնասիրութիւններ հրապարակած են անոնք եւայլն:

— Ե՞րբ ստեղծուած է Արեւելագիտութեան ճիւղը, ի՞նչ հիմերու վրայ:

= Ինչպէս գիտէք, մեզ մօտ արեւելագիտութեան հարցերով կը զբաղին Համալսարանի, Մատենադարանի, Գրականութեան Հիմնարկութեան եւ կարգ մը այլ գիտական հիմնարկութեանց մէջ:

Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահութիւնը, 1951ին որոշեց Պատմութեան Հիմնարկութեան մէջ ստեղծել Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի նոր եւ նորագոյն շրջանի պատմութեամբ զբաղելու կոչուած խումբ մը, արեւելագէտ ուժերէ կազմուած: Եօթը տարի ետք, արեւելագիտական խումբը դարձաւ Գիտութիւններու Ակադեմիայի ինքնուրոյն՝ Արեւելագիտութեան ճիւղ, որով ընդլայնեցան անոր ստեղծագործական հնարաւորութիւնները: Նոր ճիւղին յանձնուած է ուսումնասիրել ժամանակակից Իրանի, Թուրքիոյ եւ Արաբական երկիրներու միայն նոր եւ նորագոյն շրջանի պատմութեան, տնտեսութեան, մշակոյթի, ազգային ազատագրական շարժումներու հետ կապուած հարցերը, միաժամանակ լուսաբանելով հայ ժողովուրդի կապերը այդ երկիրներուն հետ:

Արեւելագիտական ուրիշ հարցեր կը մնան Մատենադարանի, Պատմութեան Հիմնարկութեան եւ այլ գիտական հիմնարկներու ուսումնասիրութեան ոլորտին մէջ:

Սկիզբը մենք ունէինք Թուրքիոյ, Իրանի եւ Արաբական երկիրներու պատմութիւնն ու տնտեսութիւնը ուսումնասիրող երեք խումբ. յետագային կազմուեցաւ նաեւ քրդագիտութեան խումբը:

— Ի՞նչպիսի հիմնական ուսումնասիրութիւններ կատարուած են եւ ի՞նչ գիրքեր հրատարակուած են արդէն:

= Այդ, անշուշտ, մեր աշխատանքին ամէնէն էական կողմն է: Մեր առջեւ ցցուած էին բաւական մեծ դժուարութիւններ, քանի որ արեւելագիտութեան այն հարցերը, որոնք լուծում կը պահանջէին, համեմատաբար նոր էին մեր գիտնականներուն համար: Բայց անոնք յաղթահարեցին դժուարութիւնները եւ այսօր կրնանք հաշիւ տալ կատարուած աշխատանքին մասին:

Մեր ճիւղին աւագ աշխատողներէն՝ Երուանդ Սարգսեանին սկիզբէն ի վեր հետաքրքրած են Թուրքիոյ պատմութեան հարցերը: Ան կատարած է ուսումնասիրութեանց շարք մը եւ հրատարակած իր աշխատանքները: Եւ ամէնէն ուրախալին այն է, որ անոր մեծ աշխատանքը՝ «Օսմանեան կայսրութեան նուաճողական քաղաքականութիւնը Անդրկովկասում Ա. համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին եւ պատերազմի տարիներին», ռուսերէն հրատարակուելէ ետք, Ե. Սարգսեան անցեալ տարի յաջողութեամբ պաշտպանեց քննաճառ մը, ստանալով պատմական գիտութիւններու տոքթէօրի աստիճան: Թուրքիոյ պատմութեան, յատկապէս արտաքին քաղաքականութեան հարցերով կը զբաղի նաեւ՝ երիտասարդ գիտնական Ռուբէն Սահակեան: Ինչպէս գիտէք, անոնց երկուքին միացեալ աշխատութիւնը՝ «Հայ ժողովրդի նոր շրջանի Պատմութեան նենգափոխումը Թուրք պատմագրութեան մէջ», լայն արձագանք գտած է նաեւ Սփիւռքի ընթերցողներու մէջ: Այժմ Ռ. Սահակեան կ՚աշխատի «Ֆրանս – Թուրքական յարաբերութիւնները Թուրքիայի ազգային – ազատագրական պայքարի շրջանում, 1919 – 22 թուականներուն» ուսումնասիրութեան վրայ: Ժամանակակից Թուրքիոյ պատմութեան զանազան հարցերով կը զբաղին նաեւ Յակոբ Մարտիրոսեան, Ռիմա Դանիէլեան, Ռաֆայէլ Կոնդակչեան եւ ուրիշներ:

Արեւելագիտական ճիւղին կատարած կարեւոր աշխատութիւններէն մէկը իրաւամբ կը համարուի՝ բազմավաստակ գիտնական Արամ Սաֆրաստեանի «Թուրքական աղբիւրները Հայաստանի, Հայերի եւ Անդրկովկասի միւս ժողովուրդների մասին» բազմահատոր ժողովածուի առաջին գիրքը, հրատարակուած 1962ին:

ՎԱՀԷ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՀՍԿԱՆԵՐՈՒ ՄԱՐՏԻՆ ՄԷՋ

Ա.

Աւստրիա առաջին հարուածը կուտար Օսմ. կայսրութեան, երկրորդ հարուածը պիտի տար Իտալիան: Վիլհելմ կայսր իտալական ձեռնարկին մէջ կը տեսնէր «աշխարհի պատերազմին սկիզբը՝ իր ամէն սարսափներով»: Կը ցաւէր որ իր զինակիցը կը պատերազմէր Թուրքիոյ դէմ, որուն բարեկամութիւնը ապահովելու համար տարիներ աշխատած էր: Ձեռնարկին մէջ կը տեսնէր նաեւ ռուսական հաւանութիւնը, հետեւաբար՝ Թուրքիոյ բաժանման համար առաջին քայլ մը: Ռուսիա կը դառնար իր աւանդական քաղաքականութեան՝ Թուրքիոյ հանդէպ:

Ռուսիոյ զինակից Ֆրանսա համամիտ չէր Ափրիկեան Տրիպոլիսի գրաւման: Ֆրանսայէն ռազմամթերք կը ղրկուէր Թուրքերուն՝ Թունուզէն անցնելով: Թուրք սպաներ Մարսիլիայէն Թունուզ կ՚անցնէին, որովհետեւ Քիչնէր խիստ հսկողութիւն կը կատարէր Եգիպտոսի մէջ:

Իտալիա կը գրաւէր երկու ֆրանսական նաւեր, որոնք Թուրք սպաներ կը փոխադրէին Թունուզ: Փուէնքարէ, բուռն ծանուցագրով մը կը պահանջէր բանտարկեալներուն ազատ արձակումը: Ռուսիա կը միջամտէր զինակցին մօտ, ֆրանքօ-իտալական բախումի մը պարագային Գերմանիա չէզոք չէր մնար:

Պոսնիոյ խնդիրէն մինչեւ պատերազմ Ռուսիոյ միակ մտահոգութիւնն էր Նեղուցներու հարցին լուծումը: Սազոնով համոզուած էր որ հարցը կը լուծուի միայն ընդհանուր պատերազմով, հետեւաբար աշխատելու էր ընդհանուր բախում մը պատրաստել, կը վստահէր որ կեդրոնի պետութեանց պարտութեամբ զինակից Ֆրանսա եւ դաշնակից Անգլիա համաձայն պիտի ըլլային:

1913 Դեկտեմբեր 6ին ցարին կը ներկայացնէր տեղեկագիր մը. «Նեղուցները կը բռնեն Սեւ եւ Միջերկրական ծովերու բանալիները, որոնց տէրը դիւրին կը թափանցէ Փոքր Ասիա եւ իր գերագահութիւնը կը հաստատէ Պալքան Թերակղզիին վրայ: Այդ հարցը կը լուծուի եւրոպական բարդութեանց առեն: Ֆրանսա մեզի հետ է, Անգլիա, եթէ չմիջամտէ, գոնէ բարեացակամ չէզոքութիւն կը պահէ, մեզի կը միանայ Սերպիա, գուցէ, Ռումանիա»: («Սեւ Գիրքը» Բ. էջ, 363 – 72):

Սազոնով ժողովի կը հրաւիրէր նախարարներ, ծովային սպաներ, դիւանագէտներ, կը հարցնէր թէ ինչ միջոցով կարելի է ձեռք բերել Նեղուցները (1964 Փետրուար 21): Ամէնքն ալ համաձայն էին զօրացնելու Սեւ Ծովու նաւատորմը:

Անիկա բաւական չէր, զօրավար Գաւքեւիչ ըսած էր թէ Պոլիս հասնելու համար Վիէննայէն արտօնութիւն ունենալու է:

Միւս պետութիւններն ալ կ՚ըմբռնէին թէ Ռուսիա, տիրանալով Պոլսոյ, պիտի ծաւալի Պալքանեան Թերակղզիին մէջ եւ Նեղուցներէն ու Արեւելքէն պիտի գրաւէ Փոքր Ասիան, պիտի հիմնէ ընդարձակածաւալ կայսրութիւն մը՝ Գերմանիոյ սահմաններէն Խաղաղական, Սառուցեալ ովկիանոսէն Պարսից ծով եւ Միջերկրական: Երկրորդ Հանրապետութեան արտաքին նախարար բանաստեղծ Լամարթին կը գրէր. «Ռուսիա Նեղուցներուն վրայ՝ կը նշանակէ Ռուսիա Մարսիլիոյ մէջ»:

Սեւ Ծովու ափակից Պուլկարիա եւ Ռումանիա համաձայն պիտի չըլլային, որովհետեւ Սեւ Ծովը պիտի ըլլար ռուսական լիճ մը, Ռուսիա պիտի փակէր երկու պետութեանց ճամբան: Վանկենհայմ, Պոլսոյ գերման դեսպանը, կ՚աշխատէր երրեակ զինակցութիւն մը կազմել Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ, վերջինները պիտի ուղէին որ Պոլիսը մնայ Թուրքիոյ: Քիչ մնաց որ Թուրքօ-պուլկար զինակցութիւն մը կազմուէր Յոյներուն եւ Սերպերուն դէմ Պալքանեան պատերազմի վերջաւորութեան: Պուլկարիա կը փափաքէր անդամակցիլ երրեակ զինակցութեան, Գերմանիա կանխահաս նկատեց, բայց յետոյ իր միջնորդութեամբ պուլկար-թուրք զինակցութիւն կնքուեցաւ 1914 Դեկտեմբեր 17ին:

Պիսմարք կ՚ըսէր Ալպէր Պալլենի. «Երկար պիտի չապրիմ ընդհանուր պատերազմը տեսնելու համար, բայց դուք պիտի տեսնէք, պիտի ծագի Մերձաւոր Արեւելքէն»:

1912 – 14ի համաձայնութիւններով Համաձայնական պետութիւններ Ասիական Թուրքիան բաժնեցին ազդեցութեանց գօտիներու: Թուրքիա աւելի կը մօտենար միակ պաշտպանին՝ Գերմանիոյ: Վանկենհայմ, Պոլսոյ գերման դեսպանը համոզուած էր թէ «Փոքր Ասիան իր սեփական ուժերով չի կրնար այլեւս կանգուն մնալ»: Ազդեցութեանց գօտիներու բաժանումով, պետութիւններ զրացի ըլլալով՝ իրարու վրայ պիտի հսկէին: Ուզեցին կարգադրել Օսմ. կայսրութեան հաշիւը, Ռուսիոյ պնդումներուն տեղի տալով, փոխադարձ զիջումներով, բայց ծանրացուցին կացութիւնը: Բաժանումները կատարուեցան Աւստրիոյ դեսպան Փալլավիչինիի համաձայն «տնտեսական, ռազմական, քաղաքական տեսակէտներով»:

Անգլիա եւ Ֆրանսա հարաւէն փակեցին Ռուսիոյ ճամբան: Ռուսիա դժգոհ մնաց բաժանումէն, Ֆրանսա կը փակէր Իսկէնտերունի ծոցը, Անգլիա՝ Պարսից ծոցը: Ռուսիոյ ամբողջ աշխատանքը պիտի ըլլար ապահովել գոնէ Նեղուցներու սեփականութիւնը, անկէ ետ կը սպասէր ընդհանուր պատերազմին:

«ՆԱՀԱՊԵՏԸ»

ՏՆՈՒՆԴ

— Խեղճ, մենակ մարդ է, թող մօտիկ լինի իր հողը:

Չար սրտով մէկը չար խօսք ասաց.

— Էդքան հողն ի՞նչ պիտի էնէ: Երկու ու կէս արշին հող է պէտք իրան:

Տէրունիները սաստեցին չարախօսին:

— Բերանդ խերով բաց էրէ, անշնորհք...

Աշունն անցաւ, եկաւ ձմեռը, ձմեռն էլ անցնում էր արդէն առանց խառնութիւնների, ու դեռ գիւղի այդ վերջին բնակիչը դուրս չէր գալիս մարդամէջ, գիւղի խօսք ու զրոյցներով, վէճերով ու աղմուկներով չէր հետաքրքրւում: Լուռ անցնում էր մարդկանց կողքով, իր բարձրահասակ, չոր կերպարանքը թաքցնել չկարողանալով, խոնարհ բարեւում էր հանդիպողներին ու անհետանում: Ո՞ւր էր գնում, ոչ մէկն ասել չէր կարողանում: Երկու երեք շաբաթ յետոյ մարդիկ տեսնում էին դարձեալ, որ հոլիկի երդիքից ծուխ է դուրս գալիս, բարակ, կապոյտ ծուխ, որ նշան էր, թէ նա վերադարձել է:

— Նահապետի թունդիր վառուեց, բաղերդեանրաշին տուն է դարձել, — ասում էին ջահելները:

Բայց յայտնի էր, որ այդ հոլիկի ներսում թունդիր չէր եղել, ուրեմն ի՞նչ ծուխ էր:

— Թութունի ծուխն է, — ասում էին, — օրական մի տոպրակ թութուն կը ծխէ..

Այդ կատակներից եկուորի անուան վըրայ աւելացաւ «թունդիր» ածականը: Գիւղացիները զրանից յետոյ նրան Թունդիր Նահապետ էին ասում, ի հարկէ, իր բացակայութեամբ, այսինքն՝ միշտ, որովհետեւ միշտ էլ բացակայ էր: Մականունն աւելի հաստատուեց, ու ամրացաւ նրա վրայ, երբ գարնանը բոլորն իմացան, որ նա կաւէ թունդիր է շինել ու թաղել իր փոքրիկ հոլիկի կենդրոնում, եւ տեսան միաժամանակ, որ նրա տան առջեւի տարածութեան վրայ թութուն էր բուսնել, որ չէին իմացել, թէ երբ էր ցանել նա: Թոնիր ունէր արդէն, սեփական ձեռքով ցանուած թութուն պիտի ունենար եւ ունէր թութունի մի մեծ տոպրակ, որ տեսնողներ էին եղել, ուրեմն՝ իսկապէս Թունդիր Նահապետ պիտի կոչուէր հուր յաւիտեան:

Սկսեց երբեմն նաեւ գիւղամէջ գալ – գնալ, ի հարկէ, շատ խիստ կարիքի դէպքում, հարեւաններից մէկ – մէկ գործիքներ ուզել: Բայց դարձեալ մնում էր անխօս, մարդկանցից հեռու: Զարմանալի էր, որ ուրիշներն էլ նրան չէին մօտենում, կարծես վախենում էին հետը խօսքի բռնուել: Ասում, խօսում, կատակներ էին անում նրա վրայ, բայց տեսնում էին նրան թէ չէ, թէկուզ հեռուից, լռում, պապանձւում էին:

Բաւական ժամանակ էր արդէն, որ նա այդ գիւղն էր եկել եւ ոչ մի բան դեռ չգիտէին նրա մասին: Լսել էին միայն, որ նա Վանայ ծովի ափերից է՝ արտամետցի, կորցրել է գերդաստանը եւ ինչպէս այդ գիւղի բոլոր միւս գաղթականները, թափառել է, թափառել ու պատահաբար, թէ որեւէ մէկի խորհրդով, եկել հաստատուել է Արագածի լանջի այս գիւղում: Կամ գուցէ պիտի անցնէր գընար, երբ գիւղեցի այդ հոլիկին հանդիպեց: Որոշեց գիշերել այդտեղ, այդպէս էլ մնաց, դարձաւ բնակիչ:

Ամառը որ եկաւ, բոլորը զարմացան Թունդիր Նահապետի տան առջեւի հողակտորով: Ինչ բանջարեղէն ասես, որ չկար՝ լոլիկներ, պղպեղներ, կաղամբ, բողկ, գազար: Իսկ թութունի մուգ կանաչ տերեւներն արդէն դեղնաւուն էին դառնում: Ե՞րբ էր փորում, երբ էր փոցխում ու ցանում, ոչ ոք չէր տեսնում: Կարծես ուրիշների ներկայութեամբ ամաչում էր բահը ձեռքն առնել, որ անցնող դարձողի «բարի յաջողումը» չլսի, կամ չառնի՝ նրանց հարցմունքներին պատասխանելու: Նրան տեսնում էին միայն իր հողամասի գլխով անցնող առուի ափին նստած, ծխելիս: Առաւօտները կանուխ, ուշ երեկոյեան, յաճախ կէսօրից յետոյ, օրուայ բոլոր ժամերին նստած այդտեղ ծխում էր: Վեր էր կենում, լուռ իր հոլիկն էր գնում, երբ մարդիկ էին գալիս իր կողմը: Իսկապէս որ օրական մի տոպրակ թութուն էր ծխում այդ մարդը:

Ուշ աշնանը մի օր մի բարձած եզ ու երկու մաքի առաջն առած, կարճլիկ, գնդլիկ մի մարդ մտաւ այդ գիւղը:

— Նահապետի տունն էստեղ ո՞ր է, — հարցրեց նա գիւղամիջում խմբուած մարդկանց: Ցոյց տուին: Բարձած եզն ու մաքիները քշեց գնաց դէպի գիւղեզրի հոլիկը: Միւս օրն էլ այդ մարդուց իմացան, թէ ով է Նահապետը:

— Մակուլ մարդ էր Նահապետ բարի, մարդասէր, ազնուական: Մկա ի՞նչ է մնացեր Նահապետէն, որ ինչ տեսնաք, — պատմում էր սաստ խօսել սիրող այդ կարճլիկ մարդը մի օր յետոյ, — Նահապե՞տ, Նահապետ՝ Նահապետ էր, մի հարուստ գերդաստանի մեծ հայր, մի ծառուն, մեծապատիւ: Մկա մնացեր է մէն – մենակ, ինքն իր չոր գլուխ:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՔՈՉԱՐ

(2 Տար.)

ԹԵՐԹԵՐԸ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

Մինչ իր 45 միլիոն բնակիչներով Ֆը-րանսա ունի օրական մէկ միլիոն թիւ սպառումով միայն մէկ օրաթերթ, «Ֆը-րանս-Սուառ»ը, Ճափոն՝ ճիշդ կրկնա-պատիկը բնակչութեամբ, իւրաքանչիւրը օրական մէկ միլիոն թիւ սպառումով՝ ունի ութ օրաթերթ, կամ աւելի ճիշդ, տասնըմէկ օրաթերթ, եթէ հաշուենք նաեւ նոյն թերթերուն առաւօտեան եւ յետմիջօրեայ հրատարակութիւնները :

Ճափոնական թերթերու յատկանիշը՝ ...կեդրոնացումն ու մեծ սպառումն են : ...թէեւ օրական 41 միլիոն 470 հազար թիւի սպառումը երեւութապէս կը բաժ-նուի լոյս տեսնող 113 օրաթերթերուն վրայ, իրականութեան մէջ սակայն, այս ...սպառելիք թիւը, (որ 113ով բաժնուելով ...հազար թիւի քանորդ մը պի-տի տար) գլխաւորաբար կը բաժնուի ճա-փոնական մեծագոյն ութ թերթերուն մի-ջեւ :

Այդ ութ թերթերէն «Աշահի Շիպունը» ...նգ միլիոն օրինակ կը ծախէ առաւօ-տուն եւ երեք միլիոն ալ իր յետմիջօրեայ հրատարակութիւնը : «Մայնիչի Շիպու-նը» չորս միլիոն օրինակ կը ծախէ առա-ւօտուն եւ երկուքուկէս միլիոն՝ իր երե-կոյեան հրատարակութիւնը, «Եոմիուրի Շիպուն»ը՝ չորս միլիոն օրինակ, «Շու-քէյ Շիպունը» երկու միլիոն առաւօտուն ու մէկ միլիոն իր յետմիջօրեայ հրատա-րակութիւնը, «Շումեփոն Նիփփոն»ը՝ մէկ միլիոն հարիւր հազար առաւօտուն եւ ութ հարիւր յիսուն հազար ալ կէսօրէ ետք, «Հօքայտօ Շիպուն»ը եօթը հարիւր յիսուն հազար առաւօտուն ու նոյնքան ալ կէսօրէ ետք, «Թոքիօ Շիպուն»ը եօթը հարիւր հազար առաւօտուն ու նոյնքան ալ կէսօրէ ետք, «Նիփփոն Գայշայ Շի-պուն»ը՝ մէկ միլիոն առաւօտուն ու կէս միլիոն կէսօրէ ետք : Այսպէսով կը հաս-նինք քսանվեցուկէս միլիոնի եւ հարիւ-րէ աւելի միւս թերթերուն կը մնայ օրա-կան տասնըհինգ միլիոն միայն, այսին-քըն, ամէն մէկուն հարիւր հազարէ պա-կաս :

Ճափոնի մէջ, այս օրաթերթերէն զատ լոյս կը տեսնեն նաեւ՝ տասնըհինգ հազար ամսաթերթեր, տասնըհինգօրեայ թեր-թեր եւ շաբաթաթերթեր :

ԿԱՅՍՐԸ

Կարդալ գիտցող մեծ կամ պզտիկ ա-մէն Ճափոնացի, օրական առնուազն մէկ թերթ կը կարդայ, տրուած ըլլալով որ, լոյս տեսնող թերթերէն շատ փոքր քա-նակ մը, (ընդամէնը հազիւ քանըհինգ հազար օրինակ), արտասահման կը ղըր-կուի :

Միւս կողմէ պէտք է նշել՝ թէ անգլե-րէն լեզուով լոյս տեսնող ճափոնական չորս օրաթերթերը, որ ատենօք մեծ ըս-պառում ունէին, («Ճափոն Թայմզ», «Մայնիչի Տէյլի Նիուզ», «Աշահի Իվ-նինկ Նիուզ» եւ «Եոմիուրի») փոքր ըս-պառում ունին ներկայիս : Այս թերթերը օրական երկու հարիւր հազար օրինակէն աւելի չեն ծախուիր :

Հիրոհիթօ կայսրը, ամէն օր, առանց բացառութեան, կը կարդայ այս չորս թերթերէն ամէնէն հինը «Ճափոն Թայ-մըզ»ը, որ իր հրատարակութեան 68րդ տարին կը բոլորէ ներկայիս : Բայց, այն-պէս կը կարծուի, թէ անգլերէնի հետ իր կապը չկորսնցնելու համար է որ կայսրը կ'ընէ այս բանը :

Շատ մեծ թիւով Ճափոնացիներ, ո-րոնք ատենօք սնոպիզմէ եւ կամ՝ պատե-րազմէն ետք հետաքրքրութենէ մղուած այս թերթերը կը կարդային, այսօր չեն կարդար այլեւս : Ներկայիս, իրենց տասնեակ միլիոնաւոր հայրենակիցներուն պէս անոնք ալ կը կարդան իրենց «Շի-պուն»ներէն մէկը :

Քաղեց՝ ՎԷՆ

ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒ ՀՐԷՇԸ, ԱՂՄՈՒԿԸ

ԻՆՉՈՒ ՋՂԱՅԻՆ Կ'ԸԼԼԱՆՔ

Հրէշ մը կայ մեր օրերուն, հրէշ մը՝ որ անհանգիստ կ'ընէ բոլոր քաղաքներու բնակիչները : Այդ հրէշը ժխորն է, աղ-մուկը : Արուեստագիտութեան (թեքնիկ) զարգացումը եւ քաղաքներու բնակչու-թեան աճումը՝ կը նշանակեն աւելի շատ աղմուկ : Ու միայն ինքնաշարժներն ու սաւառնակները չեն, այլ նաեւ ճամբանե-րու շինութեան եւ այլ խլացուցիչ աղ-մուկները :

Պէտք է ընդունիլ՝ թէ մեր օրերու մէկ հիւանդութիւնն է ասիկա : Բազմագլուխ Հիտրա մը, որուն մէկ գլուխը երբ կը կտրես, տեղը ուրիշ մը կը բուսնի :

Մասնաւոր մեքենաներ կը չափեն աղ-մուկին ուժգնութիւնը : Մեծ հրապարակի պահուն՝ սլաքը ցոյց կուտայ 55 եւ 65 աստիճան : Բնակարաններու մէջ իսկ բա-ցարձակ անդորրութիւն չկայ : Միջին հաշուով՝ աղմուկը քսանէն երեսուն աս-տիճան է : Երբ ինքնաշարժներ կ'անցնին փողոցէն՝ աղմուկին ուժգնութիւնը մին-չեւ ութսուն աստիճանի կը հասնի :

Աղմուկ կայ, աղմուկ ալ կայ : Ցաճախ հնչող ու ջղայնութիւն պատճառող հե-ռախօսի ձայնը կայ : Նմանապէս, տան մէջ կան ձայնասփիւռի եւ միւս գործիք-ներու ձայները : Բայց կան նաեւ՝ փողոց-ները փորելու կամ նոր շէնքեր շինելու ատեն գործածուող մասնաւոր մեքենանե-րու աղմուկները, որ բառին իսկական ա-ռումով կը խենթեցնեն :

Այս պայմաններուն տակ զարմանալի չէ թէ ինչու ջղային կ'ըլլանք : Բայց, ու-զենք թէ չուզենք, դառն իրականութիւնը այն է, որ միշտ աղմուկի մէջ պիտի ապրինք, որովհետեւ, մեր քաղաքակըր-թութեան փորձանքն է ան եւ ներկայիս, քաղաքներու մէջ, առանց աղմուկի ա-նըմբռնելի է կեանքը :

Եւրոպական երկիրներու եւ Ամերիկա-յի մէջ, չարիքը սահմանափակելու հա-մար ճիգեր թափուած են : Գերմանիոյ մէջ, 52 աստիճանէն աւելի աղմուկ յա-ռուցանողը տուգանքի կ'ենթարկուի : Զուիցերիոյ մէջ, 45 աստիճանէն աւե-լին արգիլուած է :

Ֆրանսայի մէջ, բժիշկները այն կար-ծիքէն են, թէ աղմուկը մարդուն ոչ մի-այն ջղային դրութիւնը կը խանգարէ այլ նաեւ սրտի տագնապներ կը պատճառէ : Այս ուղղութեամբ փորձեր կատարուեցան Ֆրանսացի զինուորներու վրայ, որոնք 15 վայրկեան 90 աստիճան աղմուկի ենթար-կուեցան : Փորձէն յետոյ մէկ ժամ չա-րունակ, 350 զինուորներ լաւ չէին տես-ներ, մինչ ուրիշներ՝ սրտի ցաւ ունէին :

Ամերիկայի մէջ, շինութիւններ արտա-դըրող զանազան ձեռնարկներ, հրապա-րակ հանեցին նիւթեր, որ բնակարաննե-րու բնակիչներ կը պաշտպանեն փողոցի նեղացուցիչ աղմուկներէն : Այս նիւթե-րը շատ մեծ ընդունելութիւն գտան եւ կ'առնուին ոչ միայն տուն շինողներու կողմէ, այլ նաեւ անոնց՝ որ գործարան-ներ կամ հանրային շէնքեր կը կառուցա-նեն :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի վերամուտի առաջին ժողովը, որուն ներկայ էին 45 անդամներ, նուիր-ուած էր դասախօսութեան մը :

«Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կոչումն ու պարտականութիւնը» նիւթին շուրջ խօ-սեցաւ ընկեր Հրաչ Տասնապետեան :

Դասախօսը նախ շեշտեց, թէ Նոր Սե-րընդականի մը համար հայ ծնած ըլլա-լը հպարտութեան կարեւոր ազդակ մըն է : Այդ հպարտութիւնը, որ ենթագիտակ-ցական է, պէտք է ըլլայ նաեւ գիտակցա-կան : «Պէտք է ծանօթանանք հայ արժէք-ներուն, սերտենք լեզուն, պատմութիւնը մեր ժողովուրդին» :

Խօսելով Դաշնակցութեան մասին, ըն-կեր դասախօսը դիտել տուաւ, թէ անի-կա գեղեցիկ ժառանգութիւն մըն է, հը-պարտութիւն ու սքանչացում ստեղծող ժառանգութիւն մը, որուն տէր պէտք է կանգնին Նոր Սերնդականները : «Հայ ժողովուրդը վեց դար շարունակ հալա-ծանք եւ ջարդ կրելէ ետք, ինքնագի-տակցութեան եկաւ շնորհիւ առաւելաբար Դաշնակցութեան յամառ ջանքերուն, մղած ազատագրական կռիւներուն» :

Պետականութեան եւ անկախութեան ըմբռնումները դաւանանք դարձան հայ մարդուն համար : Այդ դաւանանքը միշտ կը մնայ ի զօրու, ցորչափ չեն իրագոր-ծուած մեր ազգային բաղձանքները :

Նոր Սերնդականին պարտականութիւնն է դառնալ գիտակից հայ, նուիրուած եւ հաւատաւոր Դաշնակցական :

Երիտասարդութեան կը մնայ մտածել, թէ ի՞նչ ձեւով եւ եղանակով կարելի է իրականացնել Հայ Դատը, ծառայել իր ժողովուրդին, հայրենիքին :

Այդ սրբազան ուղին գծած է մեր երէց կազմակերպութիւնը, երիտասարդու-թիւնը եւ յատկապէս Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդը պէտք է հետեւին այդ ուղիին, օրուան պատշաճ նոր եղանակով :

«Վստահ եղէք, թէ որեւէ քաղաքական կազմակերպութիւն չի կրնար հասնիլ իր նպատակին եթէ հաւատաւոր երիտա-սարդութիւն մը չունենայ իր կողքին : Դուք էք ազգին եւ կազմակերպութեան ապագան, յոյսը» :

Օ. ՃԱՌԱՅԵԱՆ

...

Աւստրիոյ ծանուցագիրը ուղղուած Սերպիոյ՝ գոհունակութիւն կը պատճառէ Թուրք պետական շրջանակներուն : Մեծ ...ֆիր Սայիտ Հալիմ հեռագրով կը շնոր-հաւորէ Աւստրիոյ պատերազմասէր նա-խարար Պերխթոլտը : Աւստրիոյ դեսպա-նը կը հեռագրէ Վիէննա . «Պալքանեան ...պատերազմի մը, կամ եւրոպական պատերազմի մը հեռանկարը լաւ ընդու-նելութիւն գտած է հոս» :

Թուրքիա կը փափաքի ձերբազատուիլ Եւրոպայի կապանքներէն, պատերազմի մէջ կը տեսնէ իր ձերբազատումը համա-...ային հաշուեյարդարէն :

Յուլիս 27ին, Թուրք կառավարութիւնը Գերմանիոյ կ'առաջարկէ «պաշտպանողա-կան եւ յարձակողական զինակցութիւն» : ...իլհելմ կայսր գոհ կը մնայ : Զօր. Սան-դերսի համաձայն, Թուրքիոյ զինակցու-թիւնը բեռ մը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ, որովհետեւ իր զինուորական կացութիւնը ...վատ է » :

Ֆրանսական եւ ռուս դեսպանները մի-նոյն ատեն կը հեռագրեն իրենց կա-ռավարութեանց, թէ Ռուսիոյ վարկը ...վար կը մնայ Պոլսոյ մէջ : Վարիչ ...կարգը եւ ամբոխը խորունկ ատե-լութեամբ լեցուած են Ռուսիոյ հանդէպ : ...վեզիրը կ'ըսէ Աւստրիոյ դեսպանին . «Եթէ Ռուսիա պատերազմի մտնէ Աւստ-րիոյ դէմ, Թուրքիա պիտի մնայ Աւստ-րիոյ կողքին » :

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Փոշիի ամպին մէջէն Ենիչէրիներու եր-կար ճերմակ շարքը կը տեսնուէր ճամ-բուն վրայ : Իրենց դէպի ետեւ ծածանող գլխարկը կ'երփներանգուէր սպաներու ...կարմիր գլխարկներովն ու կապոյտ ...մապետներով : Իրենց գլխարկին ...առջեւը տնկուած դգալ մըն էր :

— Սուլթանը դեռ հեռո՞ւ է . — հար-ցուց Գրիգոր :

— Դեռ բաւական հեռու ըլլալու է . — ...պատասխանեց Թուլլիփան : — Ենիչերի-ները առնուազն տասը հազար հոգի ըլլա-լու են . անոնց ետեւէն պիտի գան չա-...ները եւ ամէն տեսակ պալատական ...պաշտօնեաներ :

— Այն ատեն քիչ մը եւս քաշուինք ու ...պատառ մը բան ուտենք :

Ժայռը հարաւի կողմէն կը ծածկէր զիրենք բանակին աչքէն, ու դէպի հիւսիս կրնային տեսնել թէ ինչպէս այդ անվերջ բանակը կ'իջնէր դէպի ձոր :

— Կրնանք քուն մըն ալ քաշել, — խորհրդածեց Թուլլիփան :

Ու մախաղը բացաւ :

Մախաղէն շլթայ մը ինկաւ ճռնչալով :

— Աս ի՞նչ է, — զարմացաւ Գրիգոր :

Թուլլիփան յօնքերը վեր վեր քաշելով կը խնդար :

— Ասոնք իմ ամենալաւ բարեկամներս են . առանց ասոնց ես չեմ հեռանար գիւ-ղէն :

Ու քանի որ պատանին ապշած կը նա-յէր իրեն, շարունակեց .

— Ասիկա իմ շղթաս է : Ամէն անգամ երբ գիւղէն հեռանամ՝ մէկ ոտքիս վրայ կ'անցընեմ . կը տեսնէ՞ք . ու հիմա այլ-եւս Թուրքերէն վախ չունիմ, որովհետեւ անոնք գիս բռնելու տեղ՝ կ'ազատեն . ու գիշեր ատեն ես ալ ինքզինքս կ'ազատեմ անոնց ձեռքէն : Բայց լաւ պիտի ըլլար որ հիմակ ալ ոտքիս անցընեմ . ահա բա-նալին, գրպանիդ դրէք : Եթէ փորձանք մը հանդիպելու ըլլայ՝ կ'ըսենք թէ Վա-ղենտ Թէօրքէօքի տունէն ենք . ես գերի՝ իսկ դուք գրագիր : Իշխան Վաղենտ Թուրքերու կողմնակից է, ուստի խիստ պիտի չվարուին հետերնիս : Գիշերը ես կուգամ ձեզ կ'ազատեմ ու տուն կը փախչինք :

— Իրաւ որ խորամանկ մարդ էք դուք :

— Հարկաւ . մինչեւ իսկ կինս ալ ու-զածիս պէս կը խաբեմ . թէեւ շատ խելա-ցի կին մըն է . միայն լեզուն քիչ մը ա-ւելի կարճ ըլլար :

Թարմ հաց, ապուխտ ու խոզի ճարպ հանեց մախաղէն ու քանի մը կանանչ պղպեղ : Ուսանողը ապուխտէն առաւ՝ իսկ Թուլլիփան ճարպէն՝ առատ աղ ու կարմիր պղպեղ ցանելով վրան :

— Եթէ բանակը տեսնէր, — ըսաւ գը-լուխով դէպի վար նշան մը ընելով :

— Ի՞նչ պիտի ընէր :

— Թուրքերը գինի կը խմեն, — ժպտե-ցաւ Թուլլիփան, — բայց խոզենիէն այն-քան կը զանին, ինչպէս մենք հունգարա-ցիներս, առնէտի միսէն :

Գրիգոր խնդաց :

— Մինչդեռ եթէ գիտնային . — բար-ձրացուց յօնքերը Թուլլիփան, — թէ պղպեղով խոզի ճարպը ինչպիսի համեղ երկնային կերակուր մըն է : Ես կը կար-ծեմ թէ Մահմէտը կեանքին մէջ ասոր համը առած չէ :

— Այն ատեն աւելի լաւ է հունգարա-ցի ըլլալ քան Թուրք :

— Յիմար ըլլալու է ան որ հունգարա-ցի չէ :

Սեւ մետաքսեայ պեխերը մէկդի քշեց ու հատ մը քաշեց գինիի սրուակէն, ա-պա ուսանողին հրամցուց :

Գրիգոր գլուխը ցնցեց :

— Թերեւս աւելի ուշ :

Ձեռքը գրպանը խոթեց ու պարկիկը հանեց :

— Կը ճանչնա՞ք այս մատանին, Թու-լլիփան :

— Ոչ : Բայց կը տեսնեմ թէ մարմար-եայ պալատ մը կ'արժէ : Այս փոքրիկները ադամա՞նդ են :

— Այո՛ :

— Այն ատեն անոր նայիլը աչէկ կ'ը-նէ : Շատ անգամ լսած եմ թէ ադաման-դին նայիլը աչքերը կը սրէ :

— Այս գրութիւնը կրնա՞ք կարդալ :

— Հարկաւ : Ես Ենիչերի ալ եղած եմ, բայց վռնտեցին, որովհետեւ Նիշի մէջ անգամ մը խոզենի կերած էի : Ենիչերի դպրոցին մէջ կարդալ ալ կը սորվէինք, բայց միայն Ղուրան կը կարդայինք :

Ու սկսաւ կարդալ .

— Իլլա մաշշալլահ · լա հաf վելա fուէթ իլ ա պիլլահ էլ ալի ալ ազիմ : Այսինքն . ինչպէս որ Աստուած ուզէ . արդարութիւն եւ զօրութիւն չկայ բար-ձրեալ եւ գերագոյն Աստուծմէ դուրս :

Ու գլուխով հաւանութեան նշան ըրաւ :

— Այդպէս է . եթէ Աստուած չուզէր՝ ես հունգարացի պիտի չըլլայի :

Ու լռեցին իւրաքանչիւրը իր մտածու-թիւններու մէջ ընկղմած . ապա Թուլլի-փան սկսաւ խօսիլ :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սուրէն – Ժան Զիլինկիրեան եւ աղջիկը՝ Ֆապիէն, Այրի Տիկին Վարթէլ, Տէր եւ Տիկին Պ. Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Զիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Զիլինկիրեան, Տիկին Օտէթ Միւլէր, Պ. Վ. Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Շարլ Պասմանեան եւ աղջիկները, Տէր եւ Տիկին Գ. Գէորգեան եւ զաւակը, Օր. Գոհարիկ Գէորգեան, Ալէն Զիլին – կիրեան, Օր. Նորա Զիլինկիրեան, Վերոնիք Զիլինկիրեան, Օր. Սիլվիան Միւլէր, ինչպէս նաեւ Պասմանեան, Զիւրիւքութչ – լեան, Զիթունի եւ Յակոբեան ընտանիք – ները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսային, հօ – րեղբօր, մօրեղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ՍՈՒՐԷՆ – ԺԱՆ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 25ին, յիսուն տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Զորեքշաբթի, (Սեպտ. 30) ժամը ճիշդ 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Սէն Քլուի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Պ. Խորէն Սնրգճեան, Պ. Յովհաննէս Պալեան եւ զաւակները (Հայաստան), Պ. Պաղտասար Պալեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէրտէրեան եւ զաւակները (Մոնթէվիտէօ), Տէր եւ Տիկին Վահան Տէրտէրեան (Մոնթէվիտէօ), Տէր եւ Տիկին Վարդեվար Սնրգճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ալթուն Էլպէլ եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ֆիլոր Քա – րաքէօյ եւ զաւակները (Պոլիս), Այրի Տիկին Մանիա Պահատուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահան Ալթըքու – լաճեան, Պ. Աթանոս Պալեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Անթառամ Պալեան եւ զաւակները սրտի խոր ցաւով կը ծանու – ցանեն մահը, իրենց կնոջ եւ ազգակա – նին՝

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՍՆՐԳՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ Պալեան)

որ տեղի ունեցաւ Իսի լէ Մուլինոյի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, (Հոկտ. 1), ժամը 10.30ին, հիւանդանոցին մատրան մէջ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սեբաստիոյ Նահանգի Մուրատ Ռուսումնասիրաց Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ,

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբ. հրապարակագրին յիշատակը յարգող հայրենակիցներն ու բարեկամները:

×

Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Պըյըքեան, Պ. Եղիա Թօփալեան եւ Օր. Վարդանոյշ Թօփալեան կը ծանուցանեն թէ իրենց հօր ողբ. Արամ Թօփալեանի մահուան քա – ռասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց մօր Սառա Թօփալեանի յիշատակին հո – գեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ:

Ողբացեալներու յիշատակը յարգողնե – րէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Թագուհի Գավէզեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Քէօսէեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ
ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Վահէ Զիլինկիրեան կը նուիրէ 100 Ֆրանք, ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օղակ. կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, ողբ. Մկրտիչ Մալումեանի մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ լէ Կոնէս–Սարսէլի Վարդան ենթակոմիտէն 500 Ֆրանք,

Ընկեր Կայծաք Բոյաջեանէ (Մինիխ) 100 մարք:

Պ. Պարթեւ Փանոսեանէ (Թեհրանէն, իր թանգարան այցելութեան առթիւ) 3 տոլար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է բարեսէր Տիկինէ մը քսան Ֆրանք:

×

Մարսէյլի Ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Պ. Մինաս Պօղոսեանէ տասը Ֆրանք, Տիկին Սիրանոյշ Մակաքեանի յուղարկաւորութեան առթիւ:

Տիկին Ազաւնի Արծրունիի կողմէ տասը Ֆրանք իր զաւակներու մահուան տարե – լիցի առիթով տեղի ունեցած հոգեհան – գստեան առթիւ:

×

Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Եդուարդ Մուրատ – եանէ 5 հարիւր Ֆրանք իր մօր՝ Տիկին Ֆօթինէ Մուրատեանի կատարեալ ա – պաքինման առթիւ:

ՊԱՐՏԻԶԱԿ

—*—

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱՑՕԹԻԿ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ՝ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԱՌԱՒՕՏ.— Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցի՝

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պարտիզակցի համայն ննջեցելոց համար

Կը պատարագէ ՊՍԱԿ ԱՐՔ. ԹՈՒՄԱՅԵԱՆ
Կաթ. Պատուիրակ Անգլիոյ Հայոց

ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ.— Ժամը 15.30ին՝
Ներկայութեամբ Պսակ Արք.ի

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կը նախագահէ Բժ. Ա. Տէր–Անդրէասեան
Հայ Մշակոյթի Տուն՝ աւագ սրահ:
17 Րիւ Պլէօ (մեթրօ Քատէ)

—*—

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Տարեկան պարահանդէս, Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի շրջանին, 12 Դեկտեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ արշալոյս, Սփլանտիտ Օթէլի հանդիսասրահին մէջ:»

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ.
Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե – րունդի Լիոնի Սիամանթօ խումբին կող – մէ: Տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, 3 Հոկտեմբեր՝ երեկոյեան ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պուլվար Օտոյի (Մարսէյլ) Ս. Յա – կոբ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը եւ տեղւոյս Կապ. Խաչի վարչութիւնը մի – ասնաբար կը ծանուցանեն թէ 1964 – 1965 տարեշրջանի միօրեայ հայերէն լեզուի դասընթացքը կը սկսի 1964 Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8.30 – 11.30: Կը դասաւանդէ Գուրգէն վրդ. Թրթռեան: Արձանագրութեանց համար դիմել եկեղեցի, յառաջիկայ երկու կի – րակի օրերը, առաւօտեան ժամը 9–12:

Իսկ հայերէն լեզուի գիշերային դասըն – թացքի հետեւողներուն համար, դարձեալ Հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ ամէն Հինգ – շաբթի գիշեր ժամը 8–9:

Դպրոցի բացման հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 27, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը չորսին, Պուլվար Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները:

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի Տէսինի «Ազգային» դըպ – րոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 1, Հինգշաբթի կէսօրէ ետ – քը ժամը 2ին: Կը խնդրուի ծնողքներէն այդ օրը դպրոց առաջնորդել իրենց երախաները:

Արձանագրութեանց համար դիմել ու – սուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի, դպրոցին սենեակը՝ Հինգշաբթի 17 եւ Շաբաթ 19 Սեպտեմբեր, կէսօրէ ետքը ժամը 2էն մինչեւ 6, եւ յաջորդ շաբթու նոյն օրերուն ու ժամերուն:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի Կիրակնօր – եայ դասաւանդութեանց արձանագրու – թիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 4ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9.30ին դպրոցի սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ծնողքներէն որ անտարբեր չըլլան եւ բարեհաճին արձանագրել ի – րենց զաւակները առանց խտրութեան:

Քաղաքի տղոց համար դիմել հետեւ – եալ հասցէին.— Ընկերուհիին բնակարանը, 31 Րիւ տ'Ալամպէր:

ԻՍԻ

ԻՍԻ.— Ֆ. Կապ. Խաչի Իսիի հայերէնի դասընթացքները պիտի վերսկսին այս Հինգշաբթի: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Շրջ. կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Հ. Յ. Դ. ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, թոշակի ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմիտէները եւ խումբերը.—

Վռամեան ենթ.— (4 Հոկտ.) Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին:

Մուրատ խումբ, (4 Հոկտ.) Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին:

Հայաստան ենթ. (3 Հոկտ.), Շաբաթ, ժամը 20.30ին:

Ակնունի ենթ. (28 Սեպտ.) այս Երկուշաբթի ժամը 20.30ին:

Նիկոլ Դուման խումբ, (4 Հոկտ.), Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին:

Գէորգ Չաւուշ խումբ, (11 Հոկտ.), Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ
— Մխիթարեան Փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

— * —

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Avenue George V. Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը. Մանրամասնութիւնները յետագային

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր.
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս	15 ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի	7 ֆր.
	Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը	7 ֆր.
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (բանաստեղծ.)	10 ֆր.
ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ	Կարթը	5 ֆր.

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ